

Buk Baibel long Kakabai

Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua
New Guinea

Buk Baibel long Kakabai
Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Kakabai long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kakabai

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-05

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 23 Aug 2023 from source files dated 9 Oct 2020
8614ef9e-7279-5fda-a20a-4c1b45b2f51a

Contents

Pakanemo	1
Potiyovo kamaḡa	28
Livai damna edi noya	49
Nambas	52
Waigake wailabuna	60
Diyosuwa	65
Taulaididimana	67
Samuwel ena buka dolidolina	68
Samuwel ena buka wailabuna	78
Galigalibona edi buka dolidolina	82
Galibona edi buka wailabuna	94
2 Kolonikol	101
Esla	103
Neyamaiya	104
Diyoba	105
Sale	111
Miyakauwa Giudi	122
Tauwailovelove ena giu	127
Aisaiya	133
Delimaiya	146
Ḡabalauiyava	151
Idikel	153
Daniyela	156
Oseya	157
Eimos	158
Diyona	159
Maika	163
Sakalaiya	164
Mak	165
Giugiukamaḡedi edi Kauwa	198

Pakanemo

Niga bukana noponemo dobu bainewa i tubuḡa bi Israel lavedi bainewa a tubuḡa saḡana edi giu. Bi kauwa labu nananakidi i giuwedi:

Laidalolo 1 te i nawa 11 ba bainewa Maimaituwa dobu i wai tubu bi lava dolidolidi i patidi. Gome Adam, Iv, Kein, Eibol bi Nowa. Bi kota kabaita, dobumo bi vanuwa kaikaidakina Babelmo.

Laidalolo 12 te i nawa 50 ba bainewa Israel damna pakana i tubuḡa bi i saḡana ena giu. Gome Eiblaḡam, natuna Aisik, itana Deikap bi Deikap natunatuna 12. Tedi taunana dam 12 iteitedi.

Buka *Pakanemo* taugilumina mote aiyai i sibe. Bi lava nuwanuwaueyuedi a noḡoti te Mousis i gilumi. Tana i gilumina ba Israel lavedi sa sibe te bainewa Maimaituwa i vinedi te ena lava. Tana niga bukana i gilumina ba 1500 B.C. te i yovo i nawa 1230 B.C. modomododimo.

Maimaituwa bai matabudi i waitubudi

¹ Pakanemo Maimaituwa mala bi dobu i waitubudi. ² Wala dolinemo dobu geḡa mote i laumaḡata mai niganana ta kitakitana bi boimatuwa taunaḡa. Bi Maimaituwa Aluwina topa dabanemo i waidagudagu.

³ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Yana ku tubuḡa.” Bi yana i tubuḡa. ⁴ Maimaituwa i kita te i visu bi ḡome yana bi dudubala i dailidi. ⁵ Yana i wai isana *laḡan* bi boimatuwa i wai isana *dudubala*. I dudubala bi laḡan i sako, niga laḡan pakana i waitubu.

⁶ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Sawasawa ku tubuḡa bi gauba noke galewemo bi nove dobumo kwa wabaḡavukidi.” ⁷ Kamaina bi Maimaituwa sawasawa i voiye te gauba dabana bi dibuna edi wabaḡavuka. Bi mainana i tubuḡa. ⁸ Maimaituwa wabaḡavuka i wai isana, *galewa*. I dudubala bi laḡan i sako, niga laḡan wailabuna.

⁹ Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Gauba galewa dibunemo ko nato gabu ḡemota bi dobu ḡasaḡasalina ya laumaḡata.” Bi mainana i tubuḡa. ¹⁰ Bi Maimaituwa doḡa ḡasaḡasalina i wai isana *dobu* bi gauba i wai waiḡemotina i wai isana *nisa* bi Maimaituwa i kita te i visu. ¹¹ Bi kota Maimaituwa i giuna gado, “Doḡamo ḡawaḡawa, pesi poudimo bi banidimo duggedugedi bi kai votevotemi tabudi bi tabudi ko tubuḡa.” Bi mainana i tubuḡa. ¹² Kamaina bi doḡamo ḡawaḡawa, pesi banidimo bi poudimo duggedugedi bi kai votevotedi kitedi tabudi bi tabudi a duga. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

¹³ I dudubala bi laḡan i sako. Niga laḡan wai faionina.

¹⁴ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Yanayana galewemo ko tubuḡa te laḡan bi dudubala ko dailidi. Bi sa noya te sauga, laḡan bi kwalabu ani luvedi. ¹⁵ Bi yanayana galewemo ko yana bi dobu ko laiyana.” Bi mainana i tubuḡa. ¹⁶ Maimaituwa yana nananakidi labu i voyiedi. Suwala laḡan yai badaye bi nawalai dudubala yai badaye bi kota kipola vaitedi i voyiedi. ¹⁷ Maimaituwa galewemo yana i wai dubudi, te dobu sa lai yana. ¹⁸ Tedi laḡan bi dudubala sa dailidi bi sai badayedi. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

¹⁹ I dudubala bi laḡan i sako. Niga laḡan wai 4-na.

²⁰ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Mwali yawayawasanidi nisa koi wanavu bi mwanuwa sawasawa koi wanavu.” ²¹ Tana iyana nananakidi bi keikeilikidi bi

mwali matabudi nisamo miyemiyedi kitedi tabudi bi tabudi bi mwanuwa poupou dabalalidi kitedi tabudi bi tabudi i voyiedi. Maimaituwa i kita te i visu. ²² Tana mwali matabudi nisamo miyemiyedi i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natuna dabalala te nisa koi wanavu bi mwanuwa dobumo ko pou dabalala bi dobu koi wanavu.”

²³ I dudubala bi laḡan i sako bi niga laḡan wai 5-na.

²⁴ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Ḡamoḡamo yawayawasanimi tabumi bi tabumi, gunuwala ḡamoḡamomi, malamalaḡamimi bi ḡamoḡamo daledalemi dobumo ko tubuḡa.” Bi mai i tubuḡa. ²⁵ Mba mainana gunuwala ḡamoḡamodi, mala-malaḡamidi bi ḡamoḡamo daledaledi tabudi bi tabudi i voyiedi. Maimaituwa i kita te i visu.

²⁶ Bi kota Maimaituwa i giuna gado, “Niganana lava ta voyiedi kitedi mai tada. Te tedi iyana, mwanuwa, ḡamoḡamo bi ḡamoḡamo daledaledi kitedi tabudi bi tabudi dobumo sai badaedi.”

²⁷ ✧Lava i voyiedi kitedi mai tana.
Tedi oloto bi waivini a voyiedi.

²⁸ Maimaituwa i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natunatuna bi dobu koi wanavu bi koi badaye. Iyana, mwanuwa bi mwali matabudi yawayawasani dobumo koi badaedi.”

²⁹ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kai votevotedi pesi bi kani e voyiedi aubaimi.

³⁰ Mwali miyemiyedi matabudi, mwanuwa bi gunuwala ḡamoḡamodi tedi kediya ba kailugulugu bi kai votedi.” Bi mainana a tubuḡa.

³¹ Maimaituwa mwali matabudi i voyiedi bi i kitedi te a visu kauwa.
I dudubala te laḡani i sako. Niga laḡani wai 6-na.

2

¹ Niga mainana Maimaituwa galewa, dobu bi mwali matabudi i voyiedi. ² ✧Tana kaikana ena noya i wai kovi bi laḡan wai 7-nemo ḡome tana i waiyawasi. ³ Bi Maimaituwa laḡan wai 7-na, i kavisuvisu te laḡan laukaina bi i voiye te waiyawa bi ani vivila, banina tana mwali matabudi i wai kovid bi mba laḡannemo i waiyawasi.

BADA lava i voyiedi

⁷ Bi BADA Maimaituwa doḡa i vai bi oloto i voiye. Maimaituwa yawasina yawayawasana i suve nawe oloto isuna bwadanemo bi oloto i moito i miya.

⁸ Bi BADA Maimaituwa beubeu yawaninemo daibi i wadiwadina dobu Idenmo, ḡome oloto i voivoiyena i sako. ⁹ BADA Maimaituwa doḡamo kai visuvisudi tabudi bi tabudi i voyiedi te a duga bi banidi kitedi wainuwawaivaidi ani kani. Bi daibi modonemo kai labu: Yawasana kaina bi kota visu bi gebo sibena kaina.

¹⁵ BADA Maimaituwa oloto i vai bi daibimo i sako te ya labe bi ya noyae. ¹⁶ Bi BADA Maimaituwa oloto i giuwena gado, “Kai votevotedi ḡesaudi kwa kanidi. ¹⁷ Visu bi gebo sibena kaina daibi modonemo, mote kuma kani bi kuna kanina ba kwa peki.”

Maimaituwa waivini i voiye

¹⁸ Bi BADA Maimaituwa i giuna gado, “Oloto mote i visu te taunaḡa ya miya. Tagu ena tausagu, yà voiye te ya sagu.” ¹⁹ Bi BADA Maimaituwa, ḡamoḡamo dobumo bi mwanuwa sawasawamo matabudi i voivoiyedina i natomedi oloto lisinemo te oloto yai isedi. Tana ḡamoḡamo bainewa i wai isana ba taunana isana.

²⁰ Bi oloto mwali yawayawasanidi i wai isedi, mwanuwa sawasawamo bi ḡamoḡamo dobumo. Bi Adam mote bamo ena tausagu kauwa. ²¹ Kamaina bi BADA Maimaituwa, oloto i voiye te i kena i wai nuwayavuḡa. Bi BADA oloto giligilina gemota i kaikamaḡe bi tubuḡina i gudu munaḡe. ²² Bi BADA Maimaituwa, oloto giligilinemo waivini i voiye bi i natome oloto lisinemo. ²³ Bi oloto i giuna gado, “Eee! Niga waivinina siliena ba tagu siliegu, bi tubuḡina ba tagu tubuḡigu. Tana yàì isana *waivini* banina tana olotomo a voiye. Tana oloto giligilinemo Maimaituwa i voiye.”

²⁴ ✧ Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ḡemota, te tedi tubuḡa ḡemota ya tubuḡa. ²⁵ Ḡome oloto mwanena vaitena ma kofekofedi bi mote ai tunimayaḡa.

3

Bainewa gebogebo i tubuḡa

¹ BADA Maimaituwa gunuwala ḡamoḡamodi i voyiedi bi mododimo mwata ba ḡamoḡamo wai kaikaiyovuna. Mwata waivini i waitalayena gado, “Giukauwa te Maimaituwa i giuwemi te kai matabudi daibi modonemo mote koma kanidi?”

² Bi waivini mwata ena giu i waimunena gado, “Kai ḡesaudi ba ka kanidi. ³ Bi kai daibi modonemo, Maimaituwa i giu te mote kama kani bi kama taukoni, male ka peki.”

⁴ Bi mwata waivini i giuwena gado, “Ei geḡa, mote koma peki. ⁵ Maimaituwa i sibe, te sauginemo bi ko kanina ba temi maibena Maimaituwa, visu bi gebo ko sibedi.”

⁶ Sauginemo waivini kai votana i kita te kani visuvisuna bi matanemo i wainuwa vaivai, kota i ḡoe te bai matabuna maso i sibe, taunana aubaina tana kai votana i vai te i kani. Bi kota mwanena diyanemo i vite te i kani.

⁷ Kai votana a kanikani tedi matedi i yana bi a sibe munagedi te kofekofedi. Taunana aubaina tedi kailugulugu a siyaudi bi tubuḡidi ai govegovedi.

⁸ Aubigamo oloto ma mwanena BADA Maimaituwa talelena a vaiye daibi noponaḡa i nawanawa. Kamaina bi kai nopodimo a kandavona. ⁹ BADA Maimaituwa oloto i yogena gado, “Adam, tam bamo?”

¹⁰ Bi oloto Maimaituwa ena giu i waimunena gado, “Tam daibimo talelem e vaiye bi e naila. Banina tagu kofakofagu aubaina te e kandavona.”

¹¹ Bi Maimaituwa oloto i giuwena gado, “Aiyai i giuwem te tam kofakofam? Tam kai e waiḡakena votana kuna kani?”

¹² Bi oloto i giuna gado, “Waivini kuna viteviteguna tana kai votana i vitegu te e kani.” ¹³ Kamaina bi BADA Maimaituwa waivini i waitalayena gado, “Bai aubaina niga mainana kuna voiye?”

Bi waivini i giuna gado, “Mwata i kaiyovuḡegu te e kani.”

¹⁴ Bi BADA Maimaituwa mwata i giuwena gado, “Tam niga mainana kuna voiye aubaina.

Ḡamoḡamo matabudi mododimo tam e pasilim. Te bwagammo kwa yoyo nawa, bi ḡobusa kwa kani laḡan matabuna.

¹⁵ Tagu yà voiyemi te tam mwata

bi waivini modomimo wai kamedimedi ya kena laḡan matabuna.

Bi kota mwata natunatum bi waivini natunatuna sai ka medimedi. Laḡan muliḡa waivini natuna olotona kaka tam kunum ya vaḡosaḡosa.

Bi tam mwata oloto kaḡeiwakiduna kwa kalati.”

¹⁶ Bi Maimaituwa waivini i giuwena gado,
 “Tam em wainatuna sauginemo em yavi tagu yà kadidigi
 bi yavi vaitena kwa lau bewa.
 Tam kwa gōēgōe te mwanem em waibada dibunemo ya miya.
 Bi geḡa te oloto ena waibada dibunemo tam kwa miya.”

¹⁷ Bi Adam i giuwena gado, “Tagu ei ḡakem te kai votana mote maso ku kani bi geḡa
 te mwanem kalinana kuna vaiye bi kai votana kuna kani.
 Taunana aubaina doḡa male ya gomala
 bi tam kwa noya gulata.
 Bi laḡan matabuna poyapoyam ya tosi
 kaka kani kwa banavi.”

¹⁸ Doḡamo ḡawaḡawa waigedegedelidi sa duga
 bi kani sa lauwalowalo, tam male kanya kanigidava.

¹⁹ Tam kwa noya gulata bi poyapoyam ya tosi
 kaka doḡamo male mwali matabuna kwa banavi.
 Tam doḡamo e patim bi kwa noyanoyaena eete
 kwa munaḡana doḡamo.”

²⁰ Adam mwanena i wai isana *Iv* banina tana lava matabudi dobumo tinedi. ²¹ Bi
 BADA Maimaituwa ḡamoḡamo kwapidimo gala i voiye, te Adam ma mwanena i wai
 kotedi.

Maimaituwa Adam bi Iv i kwavaidi

²² BADA Maimaituwa i giuna gado, “Niga lavedi tedi mai tada, tedi visu bi gebo a sibe.
 Taunana aubaina mote tamai aninedi te yawasana kaina votana sima kani. Bamoda
 mainana sa voyiena ba sa miya nonoḡana.” ²³ Kamaina bi BADA Maimaituwa Adam
 ma mwanena daibimo i kwavivaidi bi Adam i giuwe te doḡa ya noyae, banina tana
 doḡanemo i voiye. ²⁴ Maimaituwa oloto i kwavai mulinemo, tana Iden daibinemo
 beubeu yawaninemo aneya kelubim i sako. Bi kepata vavavanina kwadikwadiyena
 i sako te yawasana kaina ya labe.

4

Kein bi Eibol

¹ Adam ma mwanena tubuḡa ai ḡemoti, te *Iv* i bwaga bi i wai natuna te gomana
 olotona i bewa. Bi i giuna gado, “BADA ena sagumo gomana e bewa.” Bi i wai isana
Kein.^{*} ² Bi kota *Iv* i wai natuna munaḡa, te gomana olotona i bewa bi i wai isana *Eibol*.

Laḡannemo a nanakana ba Eibol tauwaigamoḡamo bi Kein ba taubayau. ³ Laḡan
 ḡemota, Kein ena daibi kanidi i tavaitedi ena sewasewa BADA lisinemo. ⁴ Bi muliḡa
Eibol ḡamoḡamo natuna tautuweḡina i vunu bi ena soiso visuvisuna i tavaite BADA
 lisinemo. Bi BADA Eibol bi ena sewasewa i wai nuwavisuedi. ⁵ Bi BADA Kein ena
 sewasewa mote i wai nuwavisuedi, taunana aubaina Kein matana i ai kenakena bi
 nuwana i medi.

⁶ Kamaina bi BADA Kein i giuwena gado, “Bai aubaina kwa medimedi? Bai aubaina
 matam i nuwavitale? ⁷ Bamoda visuvisu ku voiye, maso ba kunai nuwavisu. Banina
 tam gebo kuna voiye aubaina gebogebo diyammo ya yaveyavem. Tana ya gōēgōena
 yai badaem bi tam kwa ḡailisi.”

⁸ ✧Kein tasina Eibol i giuwena gado, “Ta nawa wapumo tai nawanawa.” Ḡome
 wapumo Kein i miya moito te tasina i laipeki.

⁹ Niga kauwina i tubuḡa mulinemo BADA Kein i wai talayena gado, “Tasim Eibol
 bamo?”

Kein BADA i giuwena gado, “Mote yà sibe, tagu bena tana taulabena?”

* **4:1:** Kein vaiyena Ḡibulu kalinedimo banina ba gomana e bewa. ✧ **4:8:** Met 23:35

¹⁰ Kamaina bi BADA i giuwena gado, “Bai aubaina kauwa wai nuwanainailina kuna voiye? Tinanatum kwasinina doḡamo ya ḡabaḡaba, lisigumo laubiwa aubaina. ¹¹ Niganana taumḡa kuna pasili munagem te mote kuma bayau. Tasim kwasinina doḡa i vitale laḡannemo kuna wai peki. ¹² Laḡannemo kwa bayauna ba kani mote ima laubani bi kwa velau yabayababa mote bamo em ani miya kauwa.”

²⁵ Adam bi Iv kota tubuḡa ai ḡemoti munage bi Iv i laubewa te gomana olotona i bewa. Bi Iv i giuna gado, “Kein Eibol i wai peki bi BADA gomana epaiyanina i vitegu.” Taunana aubaina i wai isana *Seta*.†

²⁶ Kamaina bi Seta i didiga bi i naḡi te mwanena i wai natuna te natuna olotona i bewa bi i wai isana *Inos*. Mba laḡannemo lava BADA lauduneyena ai tubu.

6

Lava edi gebogebo

⁵ ✧BADA i kita te lava edi gebogebo dobumo i didiga bi laḡan matabuna edi noḡota ba gebogebo a noḡonoḡotidi. ⁶ Tana i wai uvalana gado, “Niga lavedi bai aubaina e voiyedi.” Bi tana noponemo i wainuwaboya. ⁷ Kota i giuna gado, “Tagu mwali matabudi dobumo e voivoiyedina ya kagebogebody. Bi ei uvala te bai aubaina e voiyedi.” ⁸ Bi BADA Nowa taunaḡa lisinemo i wai nuwavisu.

Niga ba Nowa ena titikuna

⁹⁻¹⁰ Nowa natunatuna oloolotodi faiona, isedi ba Sem, Ġem bi Diyeifeti. Nowa tana lava didimanina laḡan matabuna, tana Maimaituwa vaitena a miyamiya nonoḡa.

¹¹ Maimaituwa i kita te dobu matabuna pilipili i nawa yaḡosi. ¹² Maimaituwa dobu i kita, te lava matabudi edi yawasana ba pilipilidimo a miyamiya.

¹³ Kamaina bi Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Lava edi pilipili i didiga gulata taunana aubaina, tedi bi mwali matabudi dobumo ya kagebogebody.

¹⁴ “Tagu ya giugiuwem, te tam kai ḡaiḡainemo gula kwa voiye. Noponemo nakanaka kwa voiyedi bi noḡona bi taulina ba patimo kwa pati.” ¹⁵ Kwa voyena ba lopalopana, tabatabana bi kaikaidakina,* ¹⁶ gula dabana kwa voiye, yato bi bilibili mododimo koyavusa sa kena. Kota noponemo salamoda kwa voiyedi, dibunemo, modomo bi dabanemo. Bi mataeta gilligilinemo kwa sako.

¹⁷ Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kabaita ya giukamaḡe dobumo, te mwali miyemiyedi matabudi ya kagebogebody, mwali matabudi dobumo sa launeḡaneḡa. ¹⁸ Tagu egu waianina lisimmo ya voiye, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi vaitedi gulamo ko valageta. ¹⁹⁻²⁰ Bi tam ḡamoḡamo miyemiyedi labulabuḡa gulamo kwai geludi, tabudi bi tabudi, oloolotodi bi waiwaivinidi. Maibena mwanuwa sawasawaḡa lovolovodi bi ḡamoḡamo doḡaḡa nawenawedi bi daledaledi, vaitedi kwai geludi te mote sima peki. ²¹ Kota kani tabudi bi tabudi kwai geludi te temi bi ḡamoḡamo kemiya.”

²² Maimaituwa bai matabuna i giugiuwena Nowa i voiyedi.

7

Kabaita i waitubu

¹ BADA Nowa i giuwena gado, “Tam bi em vanuwa lavedi vaitedi gulamo ko valageta, tagu e kita te taumḡa dobumo lava didimanim. ² Bi ḡamoḡamo visuvisudi oloolotodi bi waiwaivinidi iyevidi 7, bi kota ḡamoḡamo milemiledi oloolotodi bi waiwaivinidi kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. ³ Kota mwanuwa labulabuḡa, wapedi 7, kitedi tabudi

† 4:25: Seta vaiyena Ġibulu kalinedimo banina ba vite. ✧ 6:5: Met 24:37 * 6:15: Ena lofa ba 140 metres, ena taba 23 metres bi kaidakina 14 metres.

bi tabudi kwai geludi. Niga kwa voiye te mwanuwa bi ġamoġamo yawayawasanidi, te muliġa tedi sai natunatuna bi dobu sai wanavu. ⁴ Laġan 7 mulinemo, tagu nabu yà giukamaġe dobumo, te laġan 40 bi dudubala 40 bi mwali miyemiyedi matabudi e voivoiyedina kabaitemo yà avalidi.”

⁵ Nowa bai matabuna BADA i giugiuwena i voiye.

¹⁷ Nabu i yovoyovona eete laġan 40 a kovi bi utuutuva i saġa gulata te gula i poule lageti.

²³ BADA mwali miyemiyedi matabudi dobumo, lava, ġamoġamo bi mwanuwa i wai avalu kamaġedi. Nowa bi ena vanuwa lavedi taudiġa gulamo a yawasana.

8

Kwalabu ġemota mulinemo kabaita i lausolu bi doġa i ġasala.

Kabaita damona

¹⁵ Maimaituwa Nowa i giuwena gado, ¹⁶ “Gula ko potiyovo kamaġe, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi. ¹⁷ Ġamoġamo doġamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa sawasawamo lovolovodi matabudi kwa kapotiyovodi, te tedi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu.”

¹⁸ Kamaina bi Nowa ena vanuwa lavedi vaitedi, gula a potiyovo kamaġe. ¹⁹ Ġamoġamo doġamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa edi dubuġa gula a potiyovo kamaġe.

²⁰ Nowa olta i voiye bi ena vite BADA lisinemo ġamoġamo bi mwanuwa visuvisudi ġemoġemotaġa i legau bi olta dabanemo sewasewa i gabuġosed. ²¹ Kamaina bi BADA sewasewa panena i wai nuwavisuye bi taunaġa i giu munaġena gado, “Bai laġannemo mote dobu, ġamoġamo bi lava miyemiyedi yàma kovoġi munaġe, avena te bainewa, ma keikeilikidimo gebo a voiye bi mote yàma kovoġidi, mai niganana e voiyena.

²² “Dobu bainewa ya kena watana,
wadi bi vililubu,
bodubodu bi kailavusa,
suwala bi nabu,
laġan bi dudubala, mote sima kovi.”

9

Maimaituwa i giuwapa Nowa lisinemo

¹ ✧ Maimaituwa Nowa bi natunatuna i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natuna dabalala bi dobu koi wanavu. ² Ġamoġamo doġamo miyemied, daledaledi, mwanuwa bi iyana matabudi temi sa nailemi bi temi koi badaedi. ³ Dolinemo kanigidava e vitemi. Bi niganana mwali miyemiyedi vaitedi ko kanidi. ⁴ ✧ Mwali ġemota, musala ma kwasinina, mote koma kani, ei ġakemina banina kwasinemo yawasana ya kenakena.

⁵ “Aiyai bi lava yai pekina ba kovoġa ya vai, kota ġamoġamo lava yai pekina ba ġamoġamona sai peki.

⁶ ✧ Maimaituwa lava i voiyedina ba kitedi mainana tana
bi aiyai lava i lai pekina ba lava ġesaudi kota tana sa laipeki.
Banina Maimaituwa lava i voiyena

kitana mainana tana.

⁷ ✧ Bi temi koi natunatuna dobumo te natunatumi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu.”

⁸ Bi Maimaituwa Nowa bi natunatuna i giuwedina gado, ⁹ “Ei, koi beyavaiya, tagu egu waianina tam bi emi tubulelesa lisimimo yà voivoiye ¹⁰ bi mwali yawayawasanidi matabudi, mwanuwa bi ḡamoḡamo waitedi, gulamo kona potipoti yovona ba muliḡa sai natunatuna watana. ¹¹ Tagu egu waianina yà voivoiyena lisimmo, te dobu bi mwali matabudi miyemiyedi dobumo mote yàmai avali munaḡedi.”

¹² Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Niga waianina matailina yà voivoiyena ya kena nonoḡa mododemo, tagu bi tam bi ḡamoḡamo yawayawasanidi waitedi. ¹³ Tagu giyoumo waliwaliyoyo yà sakona. Mba ya wai mataila te waianina lava bi bai matabudi dobumo lisidimo. ¹⁴ Laḡannemo bi giyou yada i sumana ba waliwaliyoyo ya laumaḡata. ¹⁵ Mba tagu egu waianina e voivoiyena lisimmo, yà noḡoti te mote bai laḡannemo ḡamoḡamo yawayawasanidi matabudi yàmai avali munaḡedi.”

11

Vanuwa kaikaidakina Babelmo

¹ Dolinemo lava matabudi dobumo kalina ḡemota a giugiuwe. ² Kamaina bi lava ḡesaudi suwala ena anilovotava yawaninaḡa a nawa, te Sinamo* a tava bi ḡome wapu visuvisuna a banavi bi a miyatulu.

³ Ḡome edi lava waitedi ai ogatala bi doḡa a gwadai bi biliki† a patidi. ⁴ Kamaina bi a giuna gado, “Niganana malagai dididiga taitubu bi vanuwa wai dabakenakenana ta ḡala te dabana ya saḡa yada ya taukoni, isada vatona aubaina te mote tamai dabalalida.”

⁵ Kamaina bi BADA i yovo malagai bi vanuwa wai dabakenakenana a ḡalḡalana au kitanemo, ⁶ bi i giuna gado, “Niga lavedi matabudi kalina ḡemota sa giugiuwe, niga taunana kauwa yabayababa pakana ai tubu. Ḡotona te edi ḡowana sa voyedi. ⁷ Ta yovo ta nawa bi kalinedi ta vitale asiasi te mote edi lava edi giu sima sibedi.”

⁸ Niga mainana BADA i wai dabalalidi bi dobu a nawa yaḡosi bi malagai dididiga a ḡalaḡalana a kaisako. ⁹ Taunana aubaina malagaina ai isana Babel,‡ banina ḡome BADA kalinedi i vitale asiasi bi i wai dabalalidi te dobu matabuna a nawa yaḡosi.

12

Walakina bamo nove Nowa natuna Sem ena tubulelesa i saḡasaḡana ḡome Ablam i tubuḡa.

BADA Ablam i vine

¹ ✧Kamaina bi BADA Ablam i vine bi i giuwena gado, “Em dobu, em lava, tamam ena dam lavedi kwa gosedi bi kwa nawa tagu dobu yà lovemnemo. ² Tagu em tubulelesa wapewapedi yà vitem bi em dam ya didiga bi yà kavisuvisum te isam ya didiga, bi sa vivilem. Bi tam kota visuvisu kwa voiye dam wapewapedi lisidimo. ³ Mabai kavisuvisu lisimmo sa voivoiyena ba tagu kavisuvisudi. Bi mabai sa pasipasilimna ba yà pasilidi. Tam em dammo kaka dobu matabuna yà kavisuvisu.”

⁴⁻⁵ Mba laḡannemo Ablam ena kwalabu 75 bi BADA i giuwe te Alan i gose bi i modina i nawa Keinan. Ablam, mwanena Salai, madiyana Loti, ediya taubagibagi, edi pulapula bi edi ḡamoḡamo matabudi waitedi a nawa. ⁶ Keinan plovinsnemo a tava. Bi Ablam ena dam matabudi a nato, te a nawana Sikem malagainemo a tava bi ḡome Keinan lavedi yaḡolo a miyamiya te Mole ena kaipolu dididiga i moimoitona diyanemo a ḡalavu.

⁷ ✧Kamaina bi BADA Ablam lisinemo i laumaḡata bi i giuwena gado, “Niga dobunana

* 11:2: Sina ba Babiloniya isana ḡesauna. † 11:3: Doḡa bi pati a gwadai te biliki a voyedi lofelofedi bi tabetabedi bi suwalemo a wai lalanidi, te a ḡaiḡai bi vanuwa bilibilidi ani patidi ‡ 11:9: Isa Babel Ḡibulu kalinedimo ba Wainuwanaina. ✧ 12:1: Giu 7:2,3 ✧ 12:7: Giu 7:5

em tubulelesa yà vitedi.” Ġome BADA i laumaġata, taunana aubaina te Ablam olta i voiye BADA ani lauduneyena.

13

Keinan noponemo, Ablam bi ena lava palaiġa a miyamiya nawa, malagai bi malagai. Mote vanuwa a ġaledi bi palai a voiye di te nopodimo a miyamiya. Bamo bi dobu ġesaunemo nawa a ġoena ba edi palai a nokudi bi kamelo dabedimo ai geludi bi kamelo a avaavala.

Tedi mote a bayabayau bi a wai ġamoġamo ota. Bi edi ġamoġamodi ġesaudi a vunudi bi a kanikanidi bi ġesaudi lava lisidimo kani a kunekunedi. Ablam bi ena lava witi lava ġesaudi lisidimo a kunekunedi. Mba witidimo falawa a voiye di bi buledi a gabugabudi.

Ablam Bi Loti a dailidi

⁵ Loti yaġolo Ablam vaitena a nawanawa ġemota, Ablam bi Loti edi ġamoġamo wapewapedi, sipu, bulumakau bi edi taubagibagi vaitedi ġalavumo a miyamiya. ⁶ Gabu i ġaubo bi ġamoġamo edi ani yaba mote ġemoġemotina te maso a miya ġemota.

⁸ Kamaina bi Ablam Loti i giuwena gado, “Goma, tada ba lava ġemota mote i visu te tada bi eda taubagibagi matabuda tai kagiu. ⁹ I visu te tai nawa tabutabu bi dobu kwa kita te em ġowanemo kwa vai bamoda tam ġeniyadaġa kwa nawana ba tagu kataiyadaġa yà nawa bi kota bamoda tam kataiyadaġa kwa nawana ba tagu ġeniyadaġa yà nawa.”

¹⁰ Loti i wai kita nawa bi wapu visuvisuna i kita Diyoudan gaubina diyanemo bi matana i nawa te Diyowa malagaina palatina. Bi kota gauba wapewapedi i kitedi bi kota doġa visuvisuna maibena BADA ena daibi Idenmo* e maibena Idip doġana Sodom diyanemo. Mba laġannemo BADA yaġolo mote malagai Sodom bi Gomola i kovoġidi, muliġa kaka i kovoġidi. ¹¹ Kamaina bi, Diyoudan wapuna tabutabuna i wailogo bi i lauġonaġona te suwala ani loivotava yawaninaġa i nawa, niga mainana kauwinemo Ablam ma madiyana Loti ai yamonedi. ¹² Ablam Keinan doġanemo i miyatulu bi Loti tana Sodom malagaina diyanemo ena palai i sako saġe bi i miyatulu, Diyoudan wapunemo. ¹³ Sodom oloolotodi edi kauwa a pilipili gulata bi kota kauwa gebogebodi a voivoiyedi BADA matanemo.

¹⁴ Loti i modina, mulinemo BADA Ablam i giuwena gado, “Kwa moito vitavitem dobu kwa kita nawedi. ¹⁵ ✧ Niga dobuna kwa kitakitana tam bi em tubulelesa yà vitemi, mba temi emiya ya kena nonoġa. ¹⁶ Tagu em tubulelesa wapawapa yà vitem bi aiyai mote ġemoġemotina ima iyevidi. Mai bena gimoli mote aiyai ġemoġemotina te ima iyevi kovi. ¹⁷ Niganana kwa nawa bi doġana kwa vakita nawe bi tagu matabuna yà vitem.”

¹⁸ Kamaina bi Ablam i nawa Ġiblon malagainemo bi ġome Mamle ena kaipolu dididiga, diyanemo i lauġalavu bi ġome olta i voiye BADA ani lauduneyena.

14

Laġannemo Loti Sodom malagainemo i miyamiya bi ġalibona 4 edi tauwaiġaviya vaitedi a tava. Bi Sodom malagaina bi malagai ġesaudi diyanemo vaitedi a suludi. Bi tedi Sodom ena tauwaiġaviya a lauyovoġedi.

Loti a pani nawe bi kota Ablam i natome munaġe

¹¹⁻¹² Ġalibona wapedi 4 edi tauwaiġaviya vaitedi a tava Sodom bi Gomola malagaidimo bi lava edi pulapula, kediya bi kota Ablam madiyana Loti vaitena a pani bi a nawedi. ¹³ Bi ġome oloto ġemota i soyavai te i velau Ablam lisinemo bi bai matabuna i tubutubuġana i tainuwatau. Ablam tana Ġibulu lavana bi Mamle ena kaipolu

* **13:10:** Iden bayauna, Pakanemo 2:8 ✧ **13:15:** Giu 7:5

diyanemo i miyamiya. Bi Mamle tana Amoli lavana. Mamle tasitasina Eskol bi Ane, Ablam vaitena waianina a voiye, te sai kaisagu bi edi gaviya sai gaviyedi. ¹⁴ Laḡannemo Ablam i vaiye te madiyana Loti a pani. Tana ena tauwaigaviya wapedi 318 i wai ḡemotidi ena ḡalavumo bi ḡalibona wapedi 4 a kwavi watedi te Den malagainemo a tavaitedi. ¹⁵ Ġome ena tauwaigaviya i dailidi edi dubuḡa bi dudubalemo edi gaviya a yovoḡedi bi a kwavidi a nawedi te Ġobamo a tavaitedi. Ġoba ba Damaskas kavalinemo, ¹⁶ bi pulapula danedanenedina a tanodi bi kota Ablam madiyana Loti bi ena pulapula matabudi, vesavesala bi lava ḡesaudi vaitedi a munaḡedi.

Melkisedek BADA i wai baḡa te Ablam ya kavisuvisu

¹⁸ Melkisedek ba Salem edi ḡalibona bi tana kota BADA saḡasaḡa guletina ena pilisi,* tana buledi bi waen i tano natomedi Ablam i vite. ¹⁹ Bi tana Ablam i kavisuvisu bi i giuna gado,

“Giukauwa te BADA saḡasaḡa guletina,
mala bi dobu tauvoiyedi, kauwa visuvisudi i voiyedi lisimmo.

²⁰ Giukauwa BADA saḡasaḡa guletina
i sagum te em ḡaviya ḡalibona 4 kuna lauyovoḡedi,
taunana aubaina te ta kasāḡesaḡe.”

Bi waigasiḡasi mulinemo Ablam pulapula i tanodi bi dubu 10 i sivudi bi dubu ḡemota Melkisedek i vite.

15

BADA ena waianina Ablam lisenemo

¹ BADA Ablam laubonimo i giuwena gado, “Ablam mote kuma naila, tagu em babalemo yà moito galamem bi tagu puyo dididiga yà vitem.”

²⁻³ Ablam Bada ena giu i waimunena gado, “Bada, egu bada, tagu mote yà natuna bi bainewa em puyo ya sagugu. Tam mote gomana ku vitegu bi laḡannemo tagu yà pekina ba egu taubagibagi isana Eliyesa Damaskas lavana, egu waiguyau matabuna ya vai.”

⁴ Bi BADA i giu munaḡena gado, “Geḡa, mba lavana mote em waiguyau ima vai, tam natuotim kaka em waiguyau ya vai.” ⁵ BADA Ablam i giuwena gado, “Kwa potiyovo doḡamo bi kwa kita saḡa galewemo bi kipola kwa iyeve lubudi, mba mainana em tubulelesa wapedi, mote aiyai ḡemoḡemotina ima iyeve kovi.”

⁶ Ablam BADA ena giu i waisumaḡe, taunana aubaina BADA i wai nuwavisu bi i giuwe te tana lava didimanina.

¹² Laḡannemo suwala i bulubulu, Ablam i kena i wainuwayavuḡa, waidudubala bi naila i waikwesi. ¹³ ✧BADA i giuwena gado, “Niga kwa sibe kauwe, tam em tubulelesa wali dobumo sa miyana mai tautavatava. Bi mba dobuna lavedi em tubulelesa sa egelidi te sai taupaula yabayababa kwalabu wapedi 400. ¹⁴ ✧Mba dobuna lavedi ba tagu yà kovoḡidi. Mulinemo em tubulelesa niga dobunemo waiguyau vaitena sa tava munaḡa. ¹⁵⁻¹⁶ Bi niganana kaka mote sima tava. Banina Amoli lavedi yaḡolo niga Keinan doḡanemo sa miyamiya. Bi laḡan muliḡa edi tubulelesemo edi gebogebo ya didiga gulata kaka yà kovoḡidi bi yà kwavi vaidi. Kamaina bi tam em tubulelesa kaka sa tava munaḡa niga dobunemo sa miya. Bi tam Ablam kwa miya te kwa magula kauwa bi nuwaubamo kwa peki te sa dohom.”

* **14:18:** Niga pilisina mote mai niganana pilisidi. Wala pilisidi ba lava edi puyo taugabudi. ✧ **15:13:** Pot 1:1-14; Giu 7:6 ✧ **15:14:** Pot 12:40,41; Giu 7:7

16

Salai bi Eiga

¹⁻³ Ablam ma mwanena Salai Keinanmo a miyana kwalabu wapana 10 bi mwanena Salai mote ai natuna. Bi Salai ena taubagibagi waivinina isana Eiga tana Idip waivinina. Kamaina bi Salai Ablam i giuwena gado, “BADA mote i waianinegu te yai natuna, kwa nawa Eiga vaitena ko kena, tana male gomana aubaigu ya bewa bi tagu yai natunaye.”

Ablam Salai ena giu i waianine kamaina bi Ablam Eiga vaitena a kena Salai ena giu aubaina.

¹⁵ Kamaina bi Eiga i bwaga, i wai natuna te gomana olotona bi Ablam i wai isana *Ismael*.

17

BADA ena waianina matailina

¹ Ablam ena kwalabu 99 bi BADA i laumağata lisinemo bi i giuwena gado, “Tagu Maimaituwa wailewapani guletigu.* Egu etağā kwa nawa mote bai ġesau kuma voiye waigebo, ² taunana aubaina tagu egu waianina ġaigailisina yà sakosako tam lisimmo bi em tubulelesa sa wapa gulata.”

³ Ablam tuwapekana i wai tupagwalie bi i laudulu doğamo. Kamaina bi Maimaituwa i giuwena gado, ⁴ “Tagu egu waianina lisimmo te tam muliğā ba dam wapewapedi itedi. ⁵ Niganana isam yà vitavitale Ablam te Eiblağam.† Banina tam em tubulelesemo kaka dobu bi dobu ġalibona sa tubuğā. ⁶ Tagu yà kavisuvisum te dobu bi dobu nopodimo em tubulelesa sa wapa gulata bi tedi lisidiğā kaka ġalibona sa moito sağā.

⁷ “Tagu egu waianina bagibagina yà voivoiyena tam bi em tubulelesa lisimimo, te em tubulelesa kaka ya tuwa watana. Tagu em Maimaitua bi kota em tubulelesa edi Maimaituwa. ⁸ Keinan doğana matabuna emi animiya nawa ba tam bi em tubulelesa yà vitevitemi. Bi tagu edi Maimaituwa bi emi doğā yà vitevite gwasemi.”

⁹ Maimaituwa Eiblağam i giuwena gado, “Tam bi em tubulelesa egu waianina ko kaididi. ¹⁰ Bi waianina matailina tam bi olooloto matabudi em tubulelesemo tunimimo kwapibwali ko voiye. ¹¹ Temi kwapibwali ko voivoiyena ba waianina matailina tagu bi temi mododemo. ¹² Bi libilibi oloolotodi sa tubuğā lağan 8 mulidimo, egu mataila tunidimo ko voiye. Ko voiye natunatumi bi kota emi taupaula natunatudi bi olooloto matabudi em dammo. ¹³ Bamoda em dammo libilibi oloolotodi sa tubuğā bi lağan 8 mulidimo ba kwapibwali lisidimo ko voiye. Bi mainana lağannemo emi taupaula kona gimelidina ba kwapibwali lisidimo ko voiye, te egu waianina matailina lisimimo ya kena nonoğā. ¹⁴ Bi aiyai olotona mote waianina matailina tuninemo ba tana egu waianina i waidoukotona ba tana mote egu dam lavedi nopodimo.”

BADA Salai i giuwapa te Aisik ya bewa

¹⁵ Maimaituwa Eiblağam i giuwena gado, “Mwanem Salai mote kumai isa munağē Salai bi yà waiisa vitalena Sela.‡ ¹⁶ Tagu yà kavisuvisu bi tana natum ya bewa bi kota yà kavisuvisu te ena tubulelesemo dobu babadidi bi ġaliğalibona sa tubuğā.”

¹⁷ Eiblağam tuwapekana i waitupagwaliğē matana doğamo bi noponemo nuwana i waigwaigwai bi taunağā i giu munağēna gado, “Ġemoğemotina oloto ena kwalabu 100 bi yai natuna? Bi kota Sela ena kwalabu 90 bi yai natuna?” ¹⁸ Eiblağam BADA i giuwena gado, “Bi Ismael bainewa, maso ġemoğemotina kuna kavisuvisu?”

* **17:1:** Maimaituwa ġaigailisi guletigu Ġibulu, El Shaddai. † **17:5:** Eiblağam vaiyena Ġibulu kalinedimo banina ba dobu wapewapedi tamed. ‡ **17:15:** Salai bi Sela isedi labu banidi ba ġalibona natuna waivinina. Maimaituwa isa valivaliuna Sela i vite, te tana ba ġaliğalibona bi lava wapewapedi tinedi.

¹⁹ Maimaituwa i giuwena gado, “Geḡa mwanem yai natuna te gomana olotona ya bewa bi kwa isana *Aisik*.[§] Bi tagu egu waianina yà voiye tana bi ena tubulelesa lisidimo ya kena nonoḡa. ²⁰ Em waibaḡa Ismael aubaina kaikana e vaiye bi tana kota yà kavisuvisu te yai natunanatuna bi ena tubulelesa sa wapa gulata. Tana ḡaliḡalibona matabudi 12 dobumo tamedi bi ena dam ya didiga. ²¹ Tagu egu waianina *Aisik* lisinemo yà voiye, te Sela yai bewana bokina kwalabunemo niga mainana nawalaina noponemo.”

18

Oloto faiona Eiblaḡam lisinemo a tava

¹ BADA Eiblaḡam lisinemo i laumaḡata Mamle ena kai nananakidi pakedimo. Niga taunana ena titikuna.

Suwala modomo Eiblaḡam ena palai mataetinemo i miyamiya. ² Bi i wai kita saḡa te olooloto faiona a moimoito, i kitekitedi te i velaubeyedi bi tuwapekana i wai tupagwalige bi i laudulu doḡamo.

³ Bi i giuna gado, “Aee egu babada bamoda kona kita te tagu kamaina ba koma vawaitaigu. ⁴ Gauba yà vai natome bi kaḡemi ko koḡedi bi kai pakanemo koi wagulu. ⁵ Kani ḡotona yà vai natome, ko kani bagibagi kaka bi nawa koi tubu munaḡe. Emi taupaula kona noḡotigu te kona tava egu vanuwemo, kamaina te kani yà voiye te ko kani.”

Tedi a giuwena gado, “Kamaina bai kuna giugiuwena ku voiye.”

⁶ Eiblaḡam i velau makai ena palaimo bi mwanena i egelina gado, “Kwa nawa te falawa kauwa kwa vai bi buledi tabetabedi kwa gabudi.” ⁷ Bi Eiblaḡam i velau i nawa bulumakau dubunemo bi bulumakau natuna pwatapwatana i vunuvai bi ena taupaula i vite bi i kanonoḡi.

⁸ Eiblaḡam kani bulumakau susubwadina vaitena vitavitalena,* musala bi susubwadina anitego, i natomedi matedimo i wai dubudi, te a kanikani bi tana diyedimo kai pakanemo i moito i labelabedi. ⁹ Tedi ai talayena gado, “Mwanem Sela bamo?”

Bi Eiblaḡam i giuwedina gado, “Tana palai noponemo.”

¹⁰ Edi tau ḡemota Eiblaḡam i giuwena gado, “Yà giugiu kauwem te niga mai laḡannemo yà munaḡa, bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa.”

Sela tana mulinemo, palai mataetinemo i moito i wai beyavaiye. ¹¹ Sela bi Eiblaḡam tedi ba a magula kauwa bi Sela ena nawanawalai i kovi. ¹² Sela nuwana i waigwaigwai bi i giuna gado, “Tagu egu bada vaitena kei magula kauwa bi ke ḡoḡosi. Bi ḡemoḡemotina kai natuna, ee?”

¹³ BADA Eiblaḡam i wai talayena gado, “Bai aubaina Sela i gwai bi i giuna gado, ‘Tagu ei magula bi ḡemoḡemotina yai natuna?’ ¹⁴ Mwali bai i pilipili gulata lisigumo te yà voiye? Kage mainana e giugiuna, tagu yà nato munaḡa, niga mainana laḡannemo bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa.”

¹⁵ Sela i naila bi i valelena gado, “Tagu mote e gwai.”

Tana i giuna gado, “Geḡa, tam kuna gwai.”

Eiblaḡam ena waibaḡa

¹⁶ Kamaina bi olooloto faiona a miya moito bi Sodom yawaninaḡa ai kita yovo bi Eiblaḡam vaitena a nawa. ¹⁷ Bi BADA taunaḡa i giu munaḡena gado, “Bai yà voiye mote i visu te Eiblaḡam yai malimaliuwe. Bi kamaina te yà tainuwatau. ¹⁸ Tana ena tubulelesa ya didiga bi dam ḡaiḡailisina bi tana dabanemo dobu matabudi yà kavisuvisudi. ¹⁹ E vine te tana natunatuna bi ena tubulelesa ya giuwedi te egu waigake

§ 17:19: Aisik banina ba ḡibulu kalinedimo ba i gwai. * 18:8: Mba taunana bata (butter).

bi didimana sa kaiwatedi bi kota lava sa komaniyedi. Ġome kaka Eiblaġam lisinemo e giugiuwapana yà voiye.”

²⁰ Kamaina bi BADA i moito vitale bi Eiblaġam i giuwena gado, “Tagu e vaiye te waiwavu dididiga Sodom bi Gomola lisidimo. ²¹ Tagu yà yovo yà nawa bi yà kitedi, niga waiwavuna giu kauwa ee kaiyovu.”

²² Ġome oloto labu a gosedi bi Sodom yawaninaġa a nawa bi BADA Eiblaġam matanemo i moimoito. ²³ Eiblaġam i nawa BADA diyaotinemo bi i giuwena gado, “Giu kauwa te lava visuvisudi bi gebogebodi waitedi kwa kovoġidi? ²⁴ Bamoda lava 50 didimanidi malagai dididiginemo, tam male kwa kovoġi bi mote kuma nuwa munaġedi? ²⁵ Mba mote i visu. Mote kuma voiye. Tam mote lava visuvisudi bi gebogebodi waitedi kumai pekidi, kauwina ġemotina kwa voiye, lava didimanidi bi balebaleli lisidimo. Geġa. Tam bena taulaididimana dobu matabunemo, ee? Tam bena kwa etale kauwemai.”

²⁶ BADA i giuna gado, “Bamoda lava visuvisudi wapedi 50 Sodom malagainemo yà banavidina, malagaina matabuna mote yàma kovoġi.”

²⁷ Eiblaġam i giuwena gado, “O bada, tagu maibena yoġiyōġi mote yà visu gulata bi geġa, te kaikana giu lisimmo ei tubu taunana aubaina te, yai tala munaġa. ²⁸ Bamoda lava 45 visuvisudi malagaina dididiginemo, tam male matabuna kwa kovoġi?”

Kamaina bi BADA i giuna gado, “Bamoda ġome 45 visuvisudi e banavidina ba mote yàma kovoġidi.”

²⁹ Eiblaġam i waitala munaġana gado, “Bamoda ġome 40 visuvisudi kuna banavidina ba bainewa?”

Bi BADA i giuna gado, “Ġome bi 40 e banavidina ba mote yàma voiye.”

³⁰ Eiblaġam i giuna gado, “Aee, egu bada, kuma mediyegu, avedi bi yà tala munaġa bamoda 30 ota kuna banavidina ba bainewa?”

Bi BADA i giuna gado, “30 ota e banavidina ba mote yàma voiye.”

³¹ Eiblaġam i giuna gado, “Aee bada, egu laudabatola kwa noġotikamaġe bamoda 20 ota kuna banavidina ba bainewa?”

BADA i giuna gado, “Bamoda 20 ota e banavidina, mote yàma kovoġidi.”

³² Eiblaġam i giuna gado, “Aee egu bada, kuma mediyegu, avedi te maġemota yà giu munaġa bamoda 10 ota kuna banavidina ba bainewa?”

BADA i giuna gado, “Bamoda 10 ota e banavidina ba tagu mote yàma kovoġidi.”

³³ Kamaina bi BADA Eiblaġam i gose bi Eiblaġam i munaġa ena palaimo.

19

BADA Sodom bi Gomola i waikalaġosed i.

¹ Aubigamo aneya labu Sodom malagainemo a tava. Bi Loti tana malagai ganakukuna mataetinemo* i miyamiya. Loti i kitekitedi te i miya moito, i velau ġavuġavutedi bi tuwapekana i wai tupagwaliġe bi i laudulu kununa doġamo. ² Bi tana i giuwedina gado, “Egu babada ko nato egu vanuwemo ko kena. Bi aubaimi yà noya te kaġemi ko koġedi bi bokina olaolalemo kaka ko nawa.”

Bi tedi a giuna gado, “Geġa, tama aniwaġemota gabunemo ka kena.”

³ Bi Loti i giu ġaiġailisi, te i wai doli nawedi ena vanuwemo. Bi buledi mote muu'a vaitena i voiye te a kani.

⁴ Tedi a kani kovi, te yaġolo mote a kena bi Sodom oloolotodi, ewali bi magula matabudi a tava bi vanuwa a moito wai kwaivivili. ⁵ Loti lisinemo a binau saġana gado,

* **19:1:** Mba laġandimo malagai ganakukudi ġakimemo a pati wai kwavivili bi mataetidi ġemota ye labu a sivudi. Olooloto mataetidimo a ġemotidi bi a waiogatala bi kota gimagimala a tavaitedi bi a gimagimala.

“Olooloto labu kage lisimmo a tavatavana bamo sa miyamiya? Tama ka gōeḡoena, kwa ka potiyovodi bi vaitedi kaipasa.”

⁶ Kamaina bi Loti i potiyovo bi vanuwa mataetinemo i moito bi i lau gudu. ⁷ Bi i giuna gado, “Egu lava, mote niga kauwina gebogebona koma voiye. ⁸ Koi beyavaiya, tagu natunatugu guguinidi labu yaḡolo mote oloto vaitedi a lumagwau, kamaina te yà giuwedi sa potiyovo bi emi ḡowana lisidimo ko voiye. Niga oloolotodi tagu e tavaitedi egu vanuwemo, taunana aubaina mote bai lisidimo koma voiye.”

⁹ Kamaina bi tedi ena giu ai munena gado, “Ku moito liya! Tam tautavatava niga ḡome kuna tava bi bena kwai badabada. Niganana ka voyiem te kwai nuwatoi gulatana, kaka mba lavedi labu!” Kamaina bi Loti a dudu waipaili bi manunubidi a saḡa te maso gudu a doupapa.

¹⁰ Ḡome olooloto a kabiyovo Loti nimanemo a kabi bi a solusaḡe vanuwa noponemo bi mataeta ai dougudu. ¹¹ Kamaina bi tedi lava matabudi doḡamo, a voyiedi te matedi ai dudubala bi mataeta a tavutavuḡe.

¹²⁻¹³ Kamaina bi olooloto labu Loti a giuwena gado, “Tama ḡotona te niga dobuna ka kovogī. BADA waiwavu dididiga i vaiye niga malagaidimo bi i giu kamaḡemai te kai kalaḡosedi. Bamo natunatum, botibotiyam bi em lava ḡesaudi niga ḡome? Matabudi kwai dolidi bi niga malagaina ko gose kamaḡe.”

¹⁴ Kamaina bi Loti i potiyovo bi botibotiyana i giuwedina gado, “BADA ḡotona te niga malagaina ya kagebogebo, koi papalana bi niga malagaina ta gose.” Bi botibotiyana ai noḡota bena kage i wainamaḡa.

¹⁵ Dobu ma wai dudubalina, aneya Loti a lauegeli, a giuna gado, “Mote i visu te ko peki laḡannemo BADA malagai ya kovokovogī. Kwai papalana te mwanem, natunatum waiwaivinidi kwai dolidi te ko velau ko nawa.”

¹⁶ Bi geḡa, te Loti i wai kaikaibudagi aubaina te BADA nuwana i taibagibagi bi aneya Loti bi ena vanuwa lavedi nimedimo a kabi bi ai dolidi malagai a potiyovo kamaḡe.

¹⁷ Kamaina bi aneya ḡemota i giuna gado, “Ko velau te ko yawasana! Ko velavelau mote koma tinamuli bi koma velau moito wapumo, male ko peki bi ko nawa otana oyamo.”

²³ Suwala i lovolovo tava bi Loti ena vanuwa lavedi vaitedi Diyowamo[†] a tava. ²⁴ ✧ Kamaina bi BADA malamo ḡakima vavavanina bovabovana i voiye te i laubulilina mai nabu, Sodom bi Gomola malagaidi dabedimo. ²⁵ Kamaina bi mulidimo BADA doḡunemo, lava bi mwali matabuna i waikalaḡosedi. ²⁶ Loti mwanena mulinaḡa i saḡasaḡa bi gado ya tinamuli, te i lai tabu mai soliti bi i moito gwasa.

21

Aisik ena tubuḡa

¹ Niganana BADA Sela i sagu bi Eiblaḡam lisinemo bai i giugiuwapaena mainana i tubuḡa te gomana olotona i bewa. ² Laḡan kauwa i tava, te Maimaituwa bai i giugiuwena i tubuḡa bi tana i bwaga bi i wai bewa te Eiblaḡam natuna olotona i tubuḡa, ena magula laḡannemo. ³ Sela i wai bewa bi mwanena gomana i wai isana Aisik. ⁴ ✧ Aisik i tubuḡa laḡan wai 8-nemo tamana kwapibwali mataila i voiye natuna lisinemo, Maimaituwa i giugiuwena mainana. ⁵ Eiblaḡam ena kwalabu 100 bi niga kauwina i tubuḡa.

Eiblaḡam Eiga manatuna i giukamaḡedi

[†] 19:23: Diyowa vaiyena Ḡibulu kalinedimo banina ba ḡaubona. ✧ 19:24: Met 10:15, 11:23,24 ✧ 21:4: Pak 17:12; Giu 7:8

⁸ Kamaina bi gomana i didiga bi ena seda laḡannemo tamana Eiblaḡam soi dididiga i voiye. ⁹ Laḡan ḡemota I dip waivinina Eiga natuna Ismael, Aisik vaitena a wai beyakulu. Tedi a wai beyakulu laḡannemo Ismael tana Aisik i sulasula wainēga. ¹⁰ Ḡome Sela mai i kitekitedi, tana Eiblaḡam i giuwena gado, “Niga taupaulana natuna vaitena kwa kwavidi sa nawa. Niga waivinina natuna mote ḡemoḡemotina te yaḡolo Aisik vaitena gagasim matabudi simai budeliyedi bi simai guyauyedi.”

¹¹ Niga giuna Eiblaḡam i vaiye bi i wai nuwaboya banina tana natuna Ismael. ¹² Bi Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, “Mote niga taupaulina ma natuna kumai nuwaboyedi. Bi Sela ba i giu kauwa banina Aisik lisinaḡa kaka yaḡolo em dam ya didiga. ¹³ Bi kota em taupaula Eiga natuna mainana yaḡolo dam ya kadidigi.”

¹⁴ Laḡan i sako olaolalemo Eiblaḡam kani bi gauba kwagina wanawanavuna Eiga i wai avala bi i giukamaḡe. Ḡome Eiga i gosedi bi kalakalalemo i nawa yabayababa Biyasibamo.

22

Maimaituwa Eiblaḡam i giuwe te Aisik ya lausewasewae

¹ Kauwa matabudi mulidimo Maimaituwa Eiblaḡam i laulubuna gado, “Eiblaḡam!” Bi Eiblaḡam ena giu i waimunena gado, “Tagu niga!”

² Ḡome Maimaituwa i giuna gado, “Tam natuotim nuwam tauvaikauwena kwai doli bi kwa nawa dobu Moliyamo. Mba ḡome tagu oya yaì lovm dabanemo natum Aisik em sewasewa kwa gabuḡosa lisigumo.”

³ Kamaina bi olaolala otamo Eiblaḡam puyo anigabuḡosa aubaina i lau kai bi ena donkimo i wai geludi, bi ena taupaula labu bi natuna Aisik i wai dolidi. Bi nawa aitubu bi a nawa oya Maimaituwa i giugiuwenemo. ⁴ Laḡan waifaionemo Eiblaḡam gabu Maimaituwa i giugiuwena manekemo i kita nawe. ⁵ Ḡome tana taupaula i giuwedina gado, “Temi niga ḡome ko miyamiya donki vaitena. Bi tagu gomana vaitena ka nawa noi ḡome bi Maimaituwa ka lauduneye kaka ka nato munaḡa lisimimo.”

⁶ Kamaina bi Eiblaḡam kai bwainina natuna Aisik i wai avala, gabuḡosa puyona aubaina. Bi tana kwatikwati i vai bi etaḡa a nawanawa bi kai ani taimatakalatina mwalidi i legaleaudi. ⁷ Bi Aisik i giuna gado, “Tamagu!”

Bi Eiblaḡam ena giu i waimunena gado, “Koko bai?”

Aisik i waitalayena gado, “Tada kai bwainina bi kai matana ani waikalakabina te legaudi bi sipu ani gabuḡosa bamo?”

⁸ Eiblaḡam ena giu i waimunena gado, “Maimaituwa kaka ḡemota ya kamaḡati.” Kamaina bi a nawa.

⁹ Laḡannemo Maimaituwa gabu i giugiuwenemo a tavatava ba Eiblaḡam ḡome olta i voiye bi dabanemo kai i waidubu. Kamaina bi natuna Aisik ḡulavemo i maḡini bi kai dabedimo i wai kena. ¹⁰ Kamaina bi tana kwatikwati i laḡeti natuna waipekina aubaina. ¹¹ Bi BADA ena aneya malamo i binau yovona lisinemo gado, “Eiblaḡam! Eiblaḡam!”

Bi Eiblaḡam i giuna gado, “Tagu niga.”

¹² Bi tana i giuna gado, “Gomana mote tuninemo bai kuma voiye. Tagu niganana e sibe te tam Maimaituwa kwa nainaile bi kwa vovoteyeteye banina tam natum ḡemota bi mote ku nuwevi.”

¹³ Bi Eiblaḡam i wai tautinamuli bi sipu olotona donana kai tomboluna ai ḡalo bi i moimoito i kita. Kamaina bi natuna i kaikamaḡe bi epaiyanina i nawa sipu i vununi bi sewasewa i gabuḡosa. ¹⁴ Taunana aubaina Eiblaḡam mba dobuna i wai isana, BADA i kanonoḡi. Bi niganana laḡannemo lava sa giugiuna, “BADA ena oyamo i kanonoḡi.”

¹⁵ BADA ena aneya malamo Eiblaḡam lisinemo giu i wai labuna gado, ¹⁶ Bada niga mainana i giuna gado, “Tam kuna voteyeteyegu bi natuotim ḡemota bi mote ku nuwevi,

taunana aubaina tagu e giuvavasagem. ¹⁷ Te tam yà kavisuvisum bi bilem sa wapana mai kipola galewemo ee gimoli nisa diyanemo. Tam bilem yağolo edi ġaviya sa vawaiubedi. ¹⁸ ☆ Tam em tubulelesemo lava matabudi dobumo visuvisu sa vai. Banina tam egu giuvavasaga kuna voteyeteye.”

¹⁹ Kamaina bi a munağa ena taupaula lisidimo bi matabudi a nawa Biyasiba, Eiblağam ena ani miyamo.

Sela ena kwalabu ba 127 bi i peki. Eiblağam mwanena i wai nuwaboyae bi mote gabu te mwanena ya dobo. Kamaina bi dobuna lavedi lisidimo dogā i gimeli bi mwanena i dobo. Bi kwalabu faiona mulidimo Eiblağam natuna Aisik Alan waivinina i naği, isana ba Lebeka bi tana ba Eiblağam tasina Nao natuna. Aisik ena kwalabu 40 bi i naği mulinemo Eiblağam i peki bi natunatuna labu taubeuna a vai bi mwanena diyanemo a dobo. Eiblağam ena kwalabu ba 175 bi i peki.

25

Deikap bi Iso a tubuğa

¹⁹ Niga ba Eiblağam natuna Aisik ena titikuna, tana taunana tamana Eiblağam.

²⁰ Aisik ena kwalabu 40 bi Lebeka i naği. Bi Lebeka tamana ba Betuwel, tana Padan Alan olotona. Bi Lebeka nuvuna ba Leiban. ²¹ Lebeka i aipoi, taunana aubaina mwanena Aisik i laupali BADA lisinemo. Kamaina bi BADA tana ena pali i vaiye bi mwanena Lebeka i bwaga. ²² Bi tana bwaganemo lağalağa a miyamiya. Bi ena tau vaitena tinedi bwaganemo a waiginana. Taunana aubaina Lebeka BADA i wai talayena gado, “Niga bai kauwina lisigumo ya tubutubuğa?” ²³ Bi BADA i giuna gado,

“Tam bwagammo

ba dam labu sa miyamiya.

Bi labuidi yağolo sai tamsasalana.

Bi dam ġemota

yai lewapana gulata.

Tautuwağa tasina

aubaina yai taupaula.”

²⁴ Kamaina bi Lebeka ena lağani i tava te i wai natuna bi natunatuna lağalağa oloolotodi i bewedi. ²⁵ Gomana gei tubuğina ba tunina sabasabana bi wai kolokolona maibena balaigesi. Taunana aubaina tana ai isana Iso.* ²⁶ Muliğa gomana tautasi i tubuğa bi nimana i pwalage te tuwağana kağeiwakiduna i kaididi te bagibagina. Taunana aubaina tana ai isana Deikap. Aisik ena kwalabu 60 i vai bi Lebeka i wai natuna.

²⁷ Mba libilibidi a nananaka bi Iso tana tau tupatupali bi mote palaimo i miyamiya gausi. Bi Deikap tana lava vovoyağotina bi lağan matabuna palaimo i miyamiyaboni.

²⁸ Bi Aisik tana Iso nuwana i vai kauwe banina Iso lağan matabuna musala i vunudi bi tamana i kanikani. Bi Lebeka natuna Deikap taunağa i ġoeğoe kauwe.

Iso tasina lisinemo budeli i kune kamağe

²⁹ Lağan ġemota Deikap gulewemo gwadai i ġiu bi i miyamiya. Kamaina bi Iso i bababala nawana i tava. Bi tana kani i peki kauwa. ³⁰ Kamaina bi tana Deikap i giuwena gado, “Tagu kanipeki i laukauwegu, gwadai sabasabana kuna ġiuğuna, wağapa kwa tala natome bi yà kani!” Taunana aubaina tedi Iso isana ġesauna a sakona Edom.†

³¹ Bi Deikap ena ġiu i waimunena gado, “Mba kamaina bi dolinemo em budelimo niga kanina kwa gimeli, kaka yà vitem.”

☆ 22:18: Giu 3:25 * 25:25: Isa Iso banina ba tunikolokolo. † 25:30: Isa Edom banina ba sabasabana.

³² Bi Iso i giuna gado, “Ei kwa kitagu! Tagu gotona te kani pekina ya peki. Niga budelina bai visuvusunu ya vitegu?”

³³ Bi Deikap i giuwena gado, “Dolinemo kwa gei giuvavasagegu te em budeli kwa vitegu, kaka kani ya vitem.” Gome Iso, Deikap lisinemo i giuvavasaga bi ena budeli kani aubaina i kune kamaḡe.

³⁴ Gome Deikap buledi bi gwadai i tala bi Iso i vite. Tana i kani, i tego bi i miya moito te i nawa. Iso niga kauwinemo ena budeli i daboke.

26

¹ Kamaina bi gomala gesau i tubuḡa maibena wala Eiblaḡam ena saugemo i tubutubuḡana. Taunana aubaina Aisik i nawa Gelamo Filitiya ḡalibonana Abimelek ena ani miyamo. ² Kamaina bi Maimaituwa Aisik lisinemo i laumaḡata bi i giuna gado, “Mote kuma nawa Idipmo bi niga dobuna e giugiuwena gome kwa miya. ³ ✧ Bi tagu ba tam vaitem, te ya kavisuvisum. Tagu niga dobuna isuna te isuna tam bi bilebilem vaitedi kaka ya vitemi. Tagu bai e giugiuwapana tamam Eiblaḡam lisinemo ba yaḡolo ya noḡonoḡoti. ⁴ Tagu kaka em tubulelesa wapewapedi ya vitem maibena kipola galewemo. Bi niga dobuna isuna te isuna matabuna tedi ya vitedi. Bi tedi dabedimo kaka dobu matabudi ya kavisuvisudi. ⁵ Tam ya kavisuvisum banina Eiblaḡam egu waigake bi egu giuvavasaga matabudi i voteyateyaedi.” ⁶ Kamaina bi Aisik Gela doḡunemo i miya.

28

Aisik i nawa Biyasibamo i miya. Bi i wai magula kauwa bi matana i gebogebo bi natuna Deikap i kaiyovuḡe. Banina mote i goeḡoe te tamana budeli Iso ya vite. Bi laḡannemo tuwaḡana Iso giuna i vaiye ba tana i medi gulata Deikap lisinemo bi i goeḡoena ya vunu.

Aisik Deikap i giukamaḡe Leiban lisinemo.

¹ Aisik, Deikap i yoge, i kavisuvisu bi i giuwena gado, “Keinan waivinina mote kuma naḡi. ² Kwa nawa Padan Alanmo bi ḡome itam Betuwel ena vanuwemo, ḡome ḡavum Leiban natuna guguinina ḡemota kwa naḡi. ³ Maimaituwa wailewapani guletina ya kavisuvisum bi kwai natunatuna te em tubulelesa sa wapa bi tam lava wapewapedi tamed. ⁴ ✧ Maimaituwa bainewa Eiblaḡam i kakavisuvisuna mainana, tam bi em tubulelesa ya kavisuvisumi. Bi tam tautavatava niga doḡanemo kwa miyamiyana, Maimaituwa Eiblaḡam i vitevitena kaka kwa vai.”

Deikap ena lauboni

¹⁰ Deikap Biyasiba i gose bi Alan yawaninaḡa i nawa. ¹¹ Tana i nawanawana eete aubiga ota bi dobu gesaunemo i tava. Kamaina bi ḡome ena ḡalavu i voiye. Bi ḡakima ḡemota i vai i sako bi i guliyoḡo te i wai kunuwanaye bi i kena. ¹² Tana i kenakena te i laubonina ba wawana malamo i kita bi isuna doḡamo i gwaliḡe. Bi aneya i kitedi wawana modonaḡa a saḡasaḡa bi a yovoyovo.

¹³ ✧ Bi wawana kavalinemo BADA i moimoito. Kamaina bi i giuna gado, “Tagu Bada, tamam Eiblaḡam bi Aisik edi Maimaituwa. Niga doḡana dabanemo kwa kenakena, kaka tam bi em tubulelesa ya vitemi. ¹⁴ ✧ Bi tam em tubulelesa kaka sa wapana mai ḡobusa doḡamo, bi edi doḡa kaka ya kadidigi bi tedi lalasi, aibeu, aibadabada bi yaloussa yawandiḡa sa miya nawa bi dobu sai wanavu. Tam bilebilem lisidiḡa kaka lava wapewapedi kavisuvisu sa vai. ¹⁵ Tagu mote yaḡa gosem bi baiḡa kwa nawanawana ba tagu vaitem bi ya labem te ya natome munaḡem Keinanmo bi bai lisimmo e giugiuwapaena ya voiye.”

¹⁶ Deikap laḡannemo i kenakena moito ba i giuna gado, “Bada gode niga ḡome ya miyamiya bi tagu mote e sibe.” ¹⁷ Tana i naila bi i giuna gado, “Niga gabu wainuwa nainailina, giukauwa te niga Maimaituwa ena vanuwa bi mala mataetina.”

¹⁸ Olaolala kaikana Deikap i kena moito bi ḡakima i wai kunuwanayena i vai bi mataila i waigwalige bi masi i vai te dabanemo i ḡini, te mba gabuna i waila waiyawa, Maimaituwa taunaḡa aubaina. ¹⁹ Deikap mba gabuna i wai isana *Betel*,* wala a wai isana *Lus*.

²⁰ Kamaina bi Deikap Maimaituwa lisinemo i giuwapana gado, “Bamoda tam tagu vaitegu bi egu babalemo kwa labe kauwegu bi kani kwa vitegu yà kani bi gala kwa vitegu yà kote, ²¹ bi kota tam kwa labegu bi yawayawasanigu tamagu lisinemo yà tava munaḡana, ba tam tagu egu Maimaituwa. ²² Bi niga ḡakimina mataila ei moitona ba tam Maimaituwa em vanuwa.† ‡ Bi tam bai matabudi kwa viteviteguna yà laidubudi te dubu 10 bi dubu ḡemota tam yà vitem.”

35

Kamaina bi Deikap i nawa Padan Alanmo bi Leiban lisinemo i miya. Leiban natunatuna labu, Lia bi Leitsel i naḡidi. Mwanemwanena labu aubaina Leiban kwalabu 14 nopodimo tana i waisaga. Bi Leiban natuna Lia ena taupaula waivinina Dilpa i vite te mwanena. Leitsel tana ba ena taupaula Bila i vite te mwanena. Kamaina bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado, “Botiyam ena malagai kwa gose bi kwa munaḡa tamam ena malagaimo.” Tana ena munaḡa laḡannemo, ba i naila kauwa bamoda Iso ena lava vaitedi, tana bi ena vanuwa lavedi simai ḡaviyedi. Bi laḡannemo a banabanavidi ba mote ai ḡaviyedi.

Maimaituwa Deikap i kavisuvisu

⁹ Deikap Padan-Alan i gose kamaḡe bi i nawa Betelmo i tava munaḡa bi Maimaituwa tana lisinemo i laumaḡata bi i kavisuvisu. ¹⁰ ☆Bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado, “Isam ba Deikap, niganana isam e vitale, sai isamna Israel mote Deikap.” Gome Maimaituwa Deikap i wai isana Israel.

¹¹ ☆Bi Maimaituwa i giuwena gado,
“Tagu Maimaituwa wailewapana guletigu.
Yà giugiuwem te kwai natunatuna bi ko wapa.
Bi tam em tubulelesa sa wapa bi dam didiga
bi kota ḡalibona kaka em tubulelesemo sa tubuḡa.

¹² Bi doḡa Eiblaḡam bi Aisik e vitevitedina,
taunana tam yà vitem.
Bi kota em tubulelesa vaitedi
niga doḡana yà vitedi.”

¹³ Kamaina bi Maimaituwa tana i gose kamaḡe bi i nawa.

¹⁴ ☆Bi Deikap bamo gabunemo Maimaituwa vaitena a waigiugiuna ḡome tana matila ḡakima i wai moito, kaka bi Maimaituwa ena puyo waen bi oela i ḡakimina dabanemo i ḡini. ¹⁵ Maimaituwa bamo modomodonomo i giugiuoyo Deikap lisinemo mba gabuna i waiisana, “Betel.”

Leitsel i wai wainatuna te i kabiwapa

¹⁶ Tedi Betel a gose bi a nawa te ḡotona maso Ifleitimo a tava bi etamo Leitsel gomana mayana i vai. Tana ḡome i waiaivitala gulata bi wainatuna lisinemo i pilipili. ¹⁷ Tana yavi i laukauwe bi tauwaisupina diyanemo i giuwena gado, “Mote kuma naila bi

* 28:19: Isa Betel banina ba Maimaituwa ena vanuwa. † 28:22: Buka ḡesaudi a giu te anilaudune gabuna.
‡ 28:22: Niga ḡakimina lava sa kita bi sa noḡoti te Maimaituwa Deikap lisinemo i laumaḡata. ☆ 35:10: Pak 32:28 ☆ 35:11: Pak 17:4-8 ☆ 35:14: Pak 28:18,19

gomana olotona ġesauna kwa bewa.” ¹⁸ Leitsel nuwana peki bi gomana olotona i bewa bi i wai isana *Benoni*. Bi yawasina i tauvunu bi i peki bi tamana i wai isana, *Bendiman*.

¹⁹ Kamaina bi Leitsel Ifleit etana diyanemo a dobo, niganana dobuna sa wai isana *Betligem*. ²⁰ Leitsel a dobo bi dabanemo Deikap mataila ġakimina i wai moito bi niganana mainana ya moimoito.

Deikap natunatuna

(22b) Deikap natunatuna ba matabudi 12:

²³ Deikap natunatuna Liya bwaganemo a tubuġana
ba Lubin tana tautuweġina,
Simiyon, Livai, Diuda, Isaka bi Sebulon.

²⁴ Bi Leitsel bwaganemo
ba Diyousep bi Bendiman.

²⁵ Bi Leitsel ena taupaula Bila natunatuna
ba Den bi Neptali.

²⁶ Bi Liya ena taupaula Silpa natunatuna ba labu,
Ged bi Ase.

Niga matabudi ba Deikap kaġenemo a tubuġa Padan-Alanmo bi Bendiman taunaġa dobnemo i tubuġa.

Aisik i peki

²⁷ ✧Deikap i nawa tamana Aisik lisinemo i tava Mamlemo, dobu Kiliat-Alaba mba taunana *Ġiblon*. Mba ġome dolinemo Eiblaġam ma natuna Aisik tautavatava a miyamiya. ²⁸ Bi Aisik i miyana ena kwalabu 180, ²⁹ bi tana i magula kauwa bi i peki te ena magumagula pekipekidi vaitedi ai ġemotidi. Bi natunatuna Iso bi Deikap a dobo.

37

Diyousep bi tuwatuwaġana

¹ Deikap tamana wala Keinanmo i miyamiya bi tana kota ġome i miya.

² Niga ba Deikap ena dam edi titikuna.

Diyousep tana ewali valivaliuna ena kwalabu 17 bi tana tuwatuwaġana vaitedi sipu a labelabedi. Mba libilibidi tedi Deikap mwanemwanena Bila bi Silpa natunatudi. Bi Diyousep tuwatuwaġana gebogebo baibaġa a voivoiyedina, tamana i giuwe.

³ Deikap, Diyousep i wai nuwawai kauwe mote mai natunatuna ġesaudi. Banina Deikap i wai magula bi Diyousep i tubuġa. Taunana aubaina Islael Diyousep puyo i vite: Kwama kulina waimatakanikanina. ⁴ Bi natunatuna tautautuwaġa a kita te tamedi ba Diyousep taunaġa i ġoeġoe kauwe. Ġome tedi tasidi a wai ġinane bi lisinemo a giugiu ġasiġasi.

⁵ Dudubala ġemota Diyousep tana lauboni i kita. Bi laġannemo mba laubonina tuwatuwaġana i giugiuwedi ba, tedi tana a daboke otiye. ⁶ Tana i giuna gado, “Koi beyavaiya tagu lauboni niga mainana e kita. ⁷ Tada matabuda dabimo witi te bwainidi bi te panidi. Bi tagu egu bwaina i moito bi temi matabumi emi bwaina ba tagu egu bwaina a moito waikwaivivili bi a lauduneye.”

⁸ Bi tuwatuwaġana tana ai talayena gado, “Tam kwa ġoeġoena waibada kwa vai bi kwai badayemai, ee?” Ġome tedi tana a daboke otiye banina tana ena giu bi ena lauboni aubaidi.

Diyousep tuwatuwaġana a kuneye Idip lavedi lisidimo

¹² Laġan ġemota Diyousep tuwatuwaġana tedi a nawa Sekemmo tamedi ena ġamoġamo au labedimo. ¹³ Bi Deikap natuna Diyousep i giuwena gado, “Tagu

yà gōeḡoena tam, kwa nawa Sekemmo tuwatuwaḡam ḡamoḡamo sa labelabedina lisidimo.”

Bi Diyousep tamana i giuwena gado, “Kamaina yà nawa.”

¹⁴ Kamaina bi Deikap i giuwena gado, “Kwa nawa bi tuwatuwaḡam bi ḡamoḡamo kwa kitedi, tedi kamaina ee geḡa? Bi kwa nato te kwa giuwegu.” Kamaina bi tana Ḡiblon wapunemo bi i nawa Sekem.

Bi laḡannemo Diyousep Sekemmo i tavatava ¹⁵ ba tana i wai nuwanaina. Bi oloto ḡemota i wai talayena gado, “Tam bai kwa tavutavuḡe?”

¹⁶ Bi Diyousep ena giu i waimunena gado, “Tagu tuwatuwaḡagu ya tavutavuḡedi. Kamaina ee geḡa te maso kuna giuwegu bamo ḡome tedi ḡamoḡamo sa labelabedi?”

¹⁷ Kamaina bi oloto ena giu i waimunena gado, “Tedi kage niga ḡome bi kaikana a nawa. Tagu e vaiyedi a giuna gado, “Tama ka nawanawa Dotan.” Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana i kaiwatedi te Dotan diyanemo i banavidi.

¹⁸ Bi muliḡa kaka Diyousep tedi lisidimo ya tava bi tedi a wai kita te manekemo a kita. Kamaina bi tana kana pota a yesi bi a gōeḡoena maso a vunū.

¹⁹ Taudiḡa ai ogatalana gado, “Niga taunana taulaulauboni i tava. ²⁰ Tai peki bi gauba domna ḡemota noponemo ta pwalāḡe yovoḡe. Kamaina bi ta nawa tamada ta tainuwatau te Diyousep ba gunuwala ḡamoḡamodi a vunū. Kamaina bi ta kita te ena laubonidi banidi sa tubuḡa e geḡa.”

²¹ Laḡannemo Lubin edi giu i vaivaiye ba tana Diyousep waiyawasanina noḡotina noponemo i saḡa bi i giuwedina gado, “Egu lava, mote ena yawasana tama bwali. ²² Bi gauba domna kavakavana noponemo ta pwalāḡe yovoḡe. Bi mote bai gebogebona lisinemo tama voiye. Bi niga ḡome mote kwasinina ima tosi.” Lubin mainana i giuna banina tana noponemo oga i talatalaḡi te muliḡa maso Diyousep i wai yawasani bi i giukamaḡe tamana lisinemo.

²³ Kamaina bi laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i tavatava, tedi a laulaupotina tana ena kwama kulikulina waimatakanikanina i kotekotena a lisi kamaḡe. ²⁴ Kamaina bi tedi gauba domna kavakavana noponemo a pwalāḡe yovoḡe.

²⁵ Diyousep dom noponemo mai i miyamiya bi tedi a miya a kanikani bi a wai kita te Ismael lavedi a kitedi a yovoyovo. Tedi Giledmo a modina bi a nawanawa Idipmo. Bi edi kamelo dabedimo kani anitai panepanedi bi bunama tabudi bi tabudi ai geludi bi a yovoyovo.

²⁶ Kamaina bi Diuda tuwatuwaḡana i giuwedina gado, “Bamoda tasida tai peki bi ena peki tai malimaliuwena, ba yaḡolo damonemo bai ta banavi? ²⁷ Mba tasiotida, bai ta voiye ba ta nawa Ismael lavedi lisidimo ta gimalaye bi mote bai tama voiye lisinemo. Banina tana kwasinida isuna.” Kamaina bi tasitasina bi tuwatuwaḡana tana ena ogatala ai aninena. ²⁸ ✧ Bi laḡannemo tauwaikunekune a tavatava, Diyousep tuwatuwaḡana tana dommo a solu saḡe bi mane siluva 20 luvana mai a gimalaye, Ismael lavedi lisidimo. Bi tedi ai doli nawe Idipmo.

²⁹ Bi laḡannemo Lubin dommo i tava bi i kita te Diyousep mote ḡome, tana i wai nuwaboya kauwa bi ena gala i lisidi. ³⁰ Kamaina bi Lubin i munaḡa tasitasina lisidimo bi i giuwedina gado, “Tasida niga ḡome geḡa, niganana tagu bai ya voiye?”

³¹ Kamaina bi tedi gouti a vunū bi kwasininemo Diyousep ena kwama ai kwasini. ³² Tedi mba kwamana a vai nawe tamedi lisinemo. Bi a giuwena gado, “Niga kwamana tama ke vai bi kwa kita, aiyai ena kwama?”

³³ Deikap gala i kitakita, ba i wai nuwaboya kauwa bi i giuna gado, “Aiyoi, mba natugu ena kwama. Bodu ḡamoḡamodi ḡasiḡasidi natugu a vunū bi a lisi waidabalali.”

³⁴ Kamaina bi Deikap ma nuwaboyana ena gala i lisidi bi gala yadiyadidi i kotedi bi laḡan wapewapedi nopodimo i ḡaba gulata.

³⁵ Bi ġome tana natunatuna oloolotodi bi waiwaivinidi a tava tamedi lisinemo bi ġiumo a kaka nuwauba. Bi tana yaġolo i daboka kauwa bi i ġiuna gado, “Tagu natugu nuwaboyana kamaina te ya ġaba peki.”* Kamaina bi Israel natuna Diyousep aubaina i ġaba gulata.

39

Diyousep bi Potipa mwanena

¹ Bi Idip lavana isana Potipa tana Ismael lavedi lisidimo Diyousep i gimeli bi i nawe ena vanuwemo. Potipa tana tauyava edi bada bi Idip ġalibonana ena waibada gabulinemo i noyanoya.

² ✧ Bi Diyousep ena yawasanamo BADA tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubuġa. Bi Idip lavana Potipa ena vanuwemo i miyamiya. ³ Ġome Potipa Diyousep i kita te BADA tana vaitena bi bai matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubuġa. ⁴ Taunana aubaina Potipa i wai anine te i sako ena taupaula bi ena vanuwa noponemo mwali matabudi yai badayedi. ⁵ Diyousep dabanemo, Potipa ena vanuwa lavedi, vanuwa ġoneġoned matabudi bi edi daibimo mwali matabudi BADA i kavisuvisudi. ⁶ Kamaina bi Potipa mwali matabudi Diyousep nimanemo i sivudi te ya kitawatedi bi Potipa tana ya miya bi ya kani ota.

Bi Diyousep ba ewali laukaina bi ġaġailisina. ⁷ Bi mote lofana te Potipa mwanena Diyousep i kita olotoe bi i wai baġa te maso vaitena a kena.

⁸ Bi Diyousep i daboka bi waivini i giuwena gado, “Tagu egu bada mote bai ġesau ima wainuwaboyae bi mwali matabudi i wai taniwagaedina tagu nimagumo i sivudi te yai badaedi. ⁹ Bi mote aiyai niga vanuwina noponemo isaġa gulata te mai tagu. Bi egu bada i waisumaġegu bi mwali matabuna i wai aninedi te tagu yai badaedi bi tam ġemotim mote i wai aninem banina tam ba mwanena. Bi bai aubaina tagu maso gebo e voiye bi Maimaituwa ei nuwaboya.” ¹⁰ Potipa mwanena laġan matabuna Diyousep i laulau yaviyaviye te maso vaitena a kena. Diyousep tana i dabodaboka bi mote diyanaġa i nawanawa.

¹¹ Kamaina bi laġan ġemota Diyousep i nawa vanuwemo noya aubaina bi ġome mote taupaula ġesauna vanuwa noponemo i miyamiya. ¹² Ġome Potipa mwanena Diyousep ena gala dabanemo i kotekotena kaididi bi i giuwena gado, “Kwa nato ta kena!” Bi Diyousep i daboka bi i naila vanuwa i lau potiyovo kamaġe. Bi Potipa mwanena Diyousep ena gala i solu kamaġe bi i kaididi.

¹³ Laġannemo waivini i kita te ena gala nimanemo i kena gwas, ¹⁴ ba i galala ena taupaula lisidimo. Bi i ġiuna gado, “Niga Ġibulu olotona ko kita, tagu mwanegu i tavaite bi yawasana wai dabaubaubana i voiye. Tana egu ani kenamo i saġa bi i ġoeġoena maso i lau waiviniyegu bi tagu e miya binabinau. ¹⁵ Laġannemo tagu i vaiyegu te sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamaġe bi i velau i potiyovo.”

¹⁶ Ġome waivin Diyousep ena kwama i kaikaididina eete mwanena i tava munaġa. ¹⁷ Kamaina bi waivin bai i tubutubuġana mwanena i tainuwatauna gado, “Niga taupaulina Ġibulu olotona kuna tavatavaitena, tana egu ani kenamo i saġa bi kauwa wai dabaubaubana lisigumo i voiye. ¹⁸ Bi tagu sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamaġe bi i velau i potiyovo.”

¹⁹ Sauginemo Diyousep ena bada tava ba mwanena i giuwena gado, “Kwai beyavaiya, em taupaula niga mainana lisigumo i kauwa.” Potipa nuwana i medi kauwa Diyousep lisinemo.

²⁰ Kamaina bi Potipa Diyousep i pani bi biliwelokomo i sako nawe, ġalibona ena panipani lavedi a miyamiyanemo. ²¹ ✧ Bi BADA tana Diyousep vaitena bi i

* **37:35:** Buka ġesaudimo i ġiuna gado Yà peki bi dommo yà yovo natugu lisinemo. ✧ **39:2:** Giu 7:9 ✧ **39:21:** Giu 7:9

laukivivisuvisuwe bi i labe kauwe. Taunana aubaina Diyousep kauwa visuvisudi biliweloko tauyavena lisinemo i voivoiyedi. ²² Aubaina biliweloko tauyavena waibada i vite te biliwelokomo lava ya labedi bi noya matabudi yai badayedi. ²³ Bi biliweloko tauyavena mote Diyousep i giu watawata banina BADA tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiye kauwedi.

40

Ġalibona ena taupaula labu edi Lauboni

¹ Kamaina bi niga kauwidi mulidimo, Idip ġalibonana ena waen tautegolubuna* bi ena buledi taugabuna tedi ġalibona nuwana a ka gebo. ² Taunana aubaina ġalibona nuwana i medi ena taupaula labu lisidimo ³ bi tedi i panidi bi tauyava edi bada nimanemo i sivudi bi tauyava i legaudi te Diyousep bamo biliwelokonemo i miyamiyana ġome i sivu nawedi. ⁴ Bi biliweloko tauyavena edi bada Diyousep noya i vite te mba lavedi ya labedi. Tedi biliwelokomo a miya gulata.

⁵ Bi dudubala ġemota, ġalibona ena waen tautegolubuna bi ena buledi taugabuna a lauboni ġemota. Bi edi lauboni banidi ba tabudi bi tabudi.

⁶ Laġan i sako olaolalemo Diyousep i tava lisidimo bi i kitedi te tedi manuwaboyedi a miyamiya. ⁷ Kamaina bi Diyousep i waitalayedina gado, “Bai aubaina niganana matem i a kuluva?”

⁸ Bi tedi ena giu ai munena gado, “Tama ke lauboni bi aiyai ema lauboni banidi yaka maġatidi?”

Bi Diyousep i giuna gado, “Maimaituwa lisinemo ba ġemoġemotina te mba laubonidi banidi ya giuwaimaġatidi. Emi lauboni ko giuwegu.”

⁹ Kamaina bi waen tautegolubuna ena lauboni i gei giuwe Diyousep lisinemo, “Tagu egu laubonimo ba waen kaina e kita. ¹⁰ Bi kaina laġalagana ba faiona, laġannemo a nimanimagala ba, a buso bi a latapaledi. Bi kota waenidi ai laka te matabudi a ġou kovi. ¹¹ Bi tagu ġalibona ena ledu nimagumo bi guleipi banidi e legaudi bi ena ledumo e buyodi bi nimanemo e sako.”

¹² Kamaina bi Diyousep tana i giuwena gado, “Em laubonina banina ba niga mainana: Kai laġalagana faiona kuna kitedina ba laġan faiona. ¹³ Laġan faiona nopodimo, tam kaka ġalibona biliwelokomo ya kaikamaġem bi em noyamo ya sako munaġem bi ena ledu nimanemo kwa sako munaġe, maibena dolinemo kuna voivoiyena mainana. ¹⁴ Laġannemo bai matabuna lisimmo sa visuna, kwa noġotigu bi kwa lau kivivisuvisuġegu. Bi ġalibona lisinemo isagu kwa vato bi kwa giuwe te tagu biliwelokomo ya kaikamaġegu. ¹⁵ Banina Ġibulu lavedi edi dobumo tagu e miyamiya bi lava tagu egalemo a pani tavaitegu niga ġome. Bi tagu mote bai gebona ya voiyi bi biliwelokomo a sakogu.”

¹⁶ Laġannemo taulaugabu i vaiye te Diyousep waen tautegolubuna ena lauboni banina i kamaġati bi i vaiye te i visu kauwa ba tana Diyousep i giuwena gado, “Tagu kota e lauboni, te dabagumo ba buledi poedi faiona e ava'avala. ¹⁷ Bi po'a dabanemo noponemo kani gabugabudi, tabudi bi tabudi a kenakena ġalibona aubaina. Bi mwanuwa a tava bi po'ana noponemo kani a kanikanidi.”

¹⁸ Bi Diyousep i giuwena gado, “Po'a faiona kuna kitedina banina ba laġan faiona. ¹⁹ Laġan faiona nopodimo ġalibona kaka tam ya kaikamaġem bi gadom ya koigavuki bi tubuġim kai laġannemo yai dawwe bi mwanuwa sa kani.”

²⁰ Kamaina bi laġan waifaioninemo, ġalibona ena tubuġa laġanna i tava bi tana soi i voiyi ena tauwaibabada aubaidi. Mba laġannemo waen tautegolubuna bi buledi

* **40:1:** Nigilisimo i giuna gado, cup bearer tana ena noya ba ġalibona ena waen tautego lubuna, muliġa kaka ġalibona ya vite te ya tego.

taugabuna biliwelokomo i kaikamaḡedi bi i nawedi ena tauwaibabada matedimo. ²¹ Bi ḡome ḡalibona waena tauteḡolubuna ena noya wadubonemo i sako munaḡe. Bi ena noya i waitubu munaḡe. ²² Bi buledi taugabuna tana i wai peki, maibena Diyousep lauboni i giugiuwena.

²³ Bi mba laḡannemo waen tauteḡolubuna Diyousep ena waibaḡa nuwana i yavuḡa bi mote i noḡoti lubu.

41

Ḡalibona ena lauboni

¹ Kamaina bi kwalabu labu mulidimo, ḡalibona i lauboni te tana gauba Naelo diyanemo i moimoito. ² Bi i wai kita te kau 7 pwatepwatedi gauba noponemo a lovotava te ḡawaḡawa kanidi ai tubu. ³ Kota mulidimo kau 7 ligeligedi Naelo gaubina noponemo a lovotava bi edi lava diyedimo a moito. ⁴ Kamaina bi kau ligeligedi a tapipila te kau pwatepwatedi a kani kovidi. Ḡome te i kena nuwasa.

⁵ Ḡalibona matana i yaune bi i kena munaḡa te lauboni ḡesau i kita. Peḡapeḡa kaina ḡemota bi modonemo banina 7 visuvisudi i kitedi. ⁶ Mulinemo kota peḡapeḡa kaina ḡemota bi banina 7 i sivudi. Niga peḡepeḡedi kaidi yavala i suve waiwelaidi. ⁷ Peḡapeḡa welawelaidi a tapipila te peḡapeḡa visuvisudi 7 a gudedi. Kamaina bi ḡalibona i kenamoito bi i giuna gado, “Pai, niga gode e laulauboni.”

⁸ Olaolalemo ḡalibona nuwana i lovo lauboni i kitakitana aubaina. Taunana aubaina Idip noponemo taubwalabwalau kaikalakalatidi bi sibe lavedi i giuwedi a tava. Ḡome tana ena lauboni i giuwedi bi mote aiyai ena lauboni banidi i giuwaimaḡatidi.

⁹ Kamaina bi waen tauteḡolubuna ḡalibona i giuwena gado, “Aee, bada bai nuwagu i kaukauleyana e noḡoti, niganana matammo yà giu kamaḡe. ¹⁰ Tam wala buledi taugabu kauwena bi tagu, lisimaimo kuna medi bi kuna sivunawemai biliwelokomo tauyava edi bada ena vanuwemo. ¹¹ Bi dudubala ḡemota labuimai ke lauboni bi ema lauboni ba banidi tabudi bi tabudi. ¹² Bi ḡome Ḡibulu olotona vaitemai. Tana tauyava edi bada ena taupaula. Tama ema lauboni ke giuwedi bi lauboni banidi i giuwaimaḡatidi. ¹³ Bi bai i giugiuwena mainana a tubuḡa. Tagu egu noyamo kuna sako munaḡegu bi buledi taugabu kauwena gadona kuna bwali.”

¹⁴ Kamaina bi Diyousep ena giu i giukamaḡe te ma ḡemota biliwelokomo ai doli tavaite. Tana i wai ḡali bi ena gala visuvisuna i kote bi i tava ḡalibona lisinemo.

¹⁵ Ḡome ḡalibona i giuwena gado, “Tagu e lauboni bi egu lauboni banina mote aiyai i giuwaimaḡati. Bi gium e vaiye te tam ḡemoḡemotina lauboni banidi kwa giuwaimaḡatidi.”

¹⁶ Diyousep i giuna gado, “Mm bada, tagu mote ḡemoḡemotigu bi Maimaituwa ba ḡemoḡemotina bai kwa ḡoeḡoena ba ya giuwem.”

²⁵ Ḡome ḡalibona ena lauboni Diyousep i giuwe. Kamaina bi Diyousep ḡalibona i giuwena gado, “Ḡalibona, mba laubonidi labu kuna kitedina ba banidi ḡemota. Maimaituwa bai muliḡa ya voyena taunana lisimmo i waimaḡati. ²⁶ Kau pwatepwatedi 7 kuna kitedina ba kwalabu 7 bi peḡapeḡa banidi visuvisudi 7 kuna kitedina ba kwalabu 7. Niga laubonidi labu banidi ba maula kuna kita. ²⁷ Bi kau ligeligedi muliḡa gaubemo a lovolovotavana bi peḡapeḡa yavala i suvesuve wai welaidina ba muliḡa gomala kwalabu 7 nopodimo. ²⁸ Niganana bai ḡalibona yà giuwemna ba muliḡa bai ya tubuḡana Maimaituwa taunana i wai lovem. ²⁹ Bi kwalabu 7 nopodimo ba Idip dobuna matabuna ya maula. ³⁰ Bi mulinemo kota kwalabu 7 nopodimo gomala dididiga ya tubuḡa. Mba saugidimo maula noḡotidi sa laukava banina gomala Idip dobuna ya ka

lolalola. ³¹ Bi maula noḡotidi sa kovi banina gomala i didiga gulata. ³² Ġalibona lauboni ma labu kuna kitana banina Maimaituwa bai i waimaḡatina ba kamaina ya tubuḡa.

³³ “Niganana ḡalibona nuwayuaya bi kauwa taukitabanavidi lavana kwa vine te Idip dobuna yai badaye. ³⁴ Bi tam kota waibabada ḡesaudi kwa vinedi te tedi kwalabu 7 nopodimo kani sai damdi te dubu 5 bi dubu wai 5-na ba kalaḡi sa sako bi sa labe kauwe. ³⁵ Tedi maso ḡailisi kuna vitedi te maula laḡandimo kani sai dam gulate bi sa labe kauwedi te gomala ya natonatona aubaina. ³⁶ Nigamai kaka kani kaikai gulate ya kena te gomala ya natonatona ani waisanana.”

³⁷ Diyousep ena giu ḡalibona ena taupaula vaitedi a vaiye te i visu. ³⁸ Taunana aubaina ḡalibona i giuwedina gado, “Bamo bena aiyai ta banavi mai niga olotona. Tana Maimaituwa Aluwina nophonemo.”

³⁹ Kamaina bi ḡalibona Diyousep i giuwena gado, “Maimaituwa bai matabuna tam lisimmo i kamaḡatidi bi bamo mote aiyai nuwayuayana bi kauwa taukitabanavidi mai tam. ⁴⁰ ✧ Taunana aubaina niganana Idip dobuna bi egu lava matabudi tam kwai badayedi. Bi em waibada ba tagu gabuligumo.”

⁴¹ Kamaina bi ḡalibona Diyousep i giuwena gado, “Tagu niganana tam waibadamo ya sakosakom te Idip dobuna matabuna kwa labe.” ⁴² Ġome ḡalibona waibada matailina kalima nimagananemo i kaikamaḡe te Diyousep nimagananemo i sako. Bi gala waimatakanikanina i wai kote bi dona i wai gadoi.

⁴⁵ Ġalibona Diyousep i wai isana, *Safanet-Peniya*.^{*} Ġome ḡalibona Fotifela natuna waivinina isana Asanet i vai te Diyousep i wainaḡi. Fotifela ba dobu isana *On*[†] pilisina. Kamaina bi Diyousep i modina bi Idip dobuna matabuna i nawa yaḡosi.

⁴⁶ Diyousep ena kwalabu 30 bi ḡalibona aubaina noya i waitubu. Tana ḡalibona i gose bi i nawa Idip dobuna matabuna i vakita nawe. ⁴⁷ Kwalabu 7 nopodimo mba dobunemo maula i dabalala. ⁴⁸ Mba kwalabudimo malagai matabudi nopodimo Diyousep kani i laitupa bi kani vanuwidimo i susuḡudi. ⁴⁹ Tana kani i susuḡuna i didiga gulata te maibena nisa diyanemo gimoli bi mote ḡemoḡemotina te maso i iyevi nawe. Taunana aubaina iyava i kaisako.

⁵³ Kwalabu 7 nopodimo Idipmo maula i nuwayebusi. ⁵⁴ ✧ Bi kota kwalabu 7 nopodimo gomala i wai tubu, Diyousep i giugiuwena mainana. Bi dobu matabuna gomala i nawa yaḡosi. Bi Idip taunaḡa ba maula i kenakena. ⁵⁵ Laḡannemo Idip lavedi kani a pekipeki ba a nawa ḡalibona lisinemo kani a waibaḡaye. Bi tana i giuwedina gado, “Ko nawa Diyousep lisinemo bi bai ya giugiuwemina mainana ko voiye.”

⁵⁶ Gomala dobu matabuna i nawa yaḡosi bi i ka gebogebo. Taunana aubaina Diyousep kani vanuwina i kaikamaḡe bi wai kunekune i wai tubu Idip lavedi lisidimo. ⁵⁷ Bi dobu ḡesaudi lavedi a tava Diyousep lisinemo bi kani a kunekunedi. Banina dobu matabuna gomala i ka gebogebo.

42

Deikap natunatuna i giukamaḡedi Idipmo

¹ Deikap bi ena vanuwa lavedi Keinanmo a miyamiya bi Deikap i vaiye te kani Idipmo ba natunatuna i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai miyamiya? ² ✧ Tagu e vaiye te Idipmo kani ya kenakena. Ko yovo ko nawa bi kani ko gimli te ta kani bagibagi bi mote tama peki.”

✧ 41:40: Giu 7:10 * 41:45: Mba isana Idip kalinedimo banina ba Maimaituwa miyamiyana ya giugiu. † 41:45: On ba malagai bi isana ḡesauna ba Heliopolis. Mba malagainemo lava suwala sa lalauduneye. ✧ 41:54: Giu 7:11

✧ 42:2: Giu 7:12

³ Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana 10 a yovo a nawa Idipmo kani gimelina aubaina. ⁴ Bi Deikap natuna Bendiman, Diyousep tasiotina mote i giukamaḡe. Banina tana i naila, mote i ḡoeḡoe te lisinemo bai ya tubuḡa. ⁵ Deikap* natunatuna bi lava ḡesaudi vaitedi a nawa bi kani a gimelidi banina Keinan dobuna kota gomala i ka gebogebo.

⁶ Mba laḡannemo Diyousep tana Idip dobuna i wai badae bi kani i kunekunedi lava matabudi lisidimo. Laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana a tava lisinemo bi edi vivila ba iwedi a taukotodi. ⁷ Diyousep tuwatuwaḡana i kitekitedi ba i kita ḡonedi. Bi tana i voiye te bena mote i sibedi. Kamaina bi i giu medimeyedina gado, “Temi bamo maiḡa kona tava.”

Bi tedi a giuna gado, “Tama Keinanḡa ke yovo, kani ka gimeli.”

⁸ Diyousep tuwatuwaḡana i sibedi bi tana mote a kita ḡone. ⁹ ☆Kamaina bi ḡome ena lauboni i noḡotidi. Bi i giuwedina gado, “Temi tauwaikita kona tava ko waikita te bainewa koi ḡaviyemai.”

¹⁰ Bi tedi a giuna gado, “Mm bada geḡa! Tama em taupaula ke tava kani ka gimeli.”

²¹ Kamaina bi taudiḡa a giuna munaḡedina gado, “Niga ba eda kauwa waigebo tasida lisinemo niganana kovoḡina ta vaivai. Mba sauginemo ena nopoyavimo sagu i waibaḡaye bi mote ta sagu. Taunana aubaina niganana kovoḡina ta vaivai.”

²² ☆Ḗome Lubin i giuna gado, “E giuwemi te gomana maso mote ko laukivigebo-geboye bi kalinagu mote ko vaiye. Niganana kamaina te ena peki kovoḡina ta vai.”

²³ Tana giu matabuna tolopeta lisinemo i waidama. Bi mote a sibe te bai a giugiuwena Diyousep kaikana i vaiyedi.

Diyousep tuwatuwaḡana lisinemo kani a gimeli bi a munaḡa Keinanmo tamed i lisinemo. Bi kota muliḡa a munaḡa kani ḡesaudi a gimeli munaḡe.

45

Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i kamaḡati munaḡe

⁴ Diyousep tuwatuwaḡana i giuwedina gado, “Ko moito nato diyagumo.” Tedi a moito nato diyanemo bi i giuwedina gado, “Tagu ba tinanatumi, Diyousepu, wala Idip lisidimo kona kunegu. ⁵ Kamaina mote komai uvala bi komai giuvunuvunuḡa banina kona kunegu. Mba Maimaituwa tagu i gei giukamaḡegu niga dobunemo lava matabudi waiyawasanidi aubaina. ⁶ Bi niga dobuna kaikana kwalabu labu nopodimo gomala i ka gebogebo. Bi kota kwalabu 5 yaḡolo gomala ya kena wata. Mba laḡandimo mote bayau bi mote lauyaba. ⁷ Mba taunana aubaina Maimaituwa i gei giukamaḡegu te temi sagumi aubaina te mote kanipeki imai peki kovimi. ⁸ Ko kita, mba mote temi ko giukamaḡegu. Tagu Maimaituwa i giukamaḡegu te niganana ḡalibona taulaididimanina bi waibada i vitegu te Idip dobuna matabuna ya labelabe. ⁹ ☆Ko munaḡa makai bi tamagu ko giuwena gado, ‘Natum Diyousep niga mainana i giu: Tagu natum Diyousep, Maimaituwa i voiyege te Idip dobuna ya waibadae. Kwa yovo makai lisigumo, mote kumai goela. ¹⁰ Tam natunatum bi itaitam vaitedi emi sipu, emi gouti bi emi ḡonaḡona matabudi ko yovo te Gosen dobunemo diyagumo ko miya. ¹¹ Ḗome ya labemi bi bai matabuna aubaimi ya voiyedi, banina kwalabu 5 nopodimo gomala mainana ya kena wata. Tam bi em vanuwa lavedi male mote kanipeki komai nuwatoiye.”

²⁵ Kamaina bi a munaḡa Keinanmo tamed i Deikap lisinemo. ²⁶ Ḗome tedi tamed i giuwena gado, “Diyousep mote i peki, yaḡolo ya miyamiya. Tana niganana Idip

* 42:5: Deikap isana ḡesauna ba Islael. ☆ 42:9: Pak 37:5-10 ☆ 42:22: Pak 37:21,22 ☆ 45:9: Giu 7:14

dobuna matabuna ya waibadae.” Laḡannemo mai a giugiu ba Deikap i tagugu bi mote i waisumaḡedi.

²⁷ Bi Diyousep bai i giugiuwena matabuna tana a giuwe. Bi i kita te Diyousep wegon* i giukamaḡe te tana ya gelu bi ya nawana Idip kaka ḡome nuwana i visu bi nuwana i nuwa lageta te ya modina. ²⁸ Deikap i giuna gado, “Tagu niganana ei sumaḡa te natugu Diyousep yaḡolo ya miyamiya. Kamaina te yà nawa yà kita kaka muliḡa yà peki.”

46

Deikap natunatuna bi itaitana vaitedi a nawana Idip

¹ Kamaina bi Deikap ma ḡonaḡonana i modina i nawa Biyasiba. Bi ḡome sewasewa i gabu tamana Aisik ena Maimaituwa lisinemo. ² Bi Maimaituwa, Deikap laubonimo i giuwena gado, “Deikap, Deikap.”

Bi Deikap ena giu i wai munena gado, “Tagu niga.”

³ Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu tamam ena Maimaituwa. Mote kuma naila, kwa nawa Idip bi ḡome tagu yà voyiem te em tubulelesa ya didiga. ⁴ Tagu vaitem ta nawa Idip bi kota tagu kaka em tubulelesa ya munaḡe tavaitedi niga Dobunemo. Bi sauginemo kwa pekina ba natum Diyousep kaka ya sako kauwem.”

⁵ Kamaina bi Deikap Biyasiba i gose, natunatuna, mwanemwanedi bi natunatudi vaitedi ai doli nawedi. Bi ḡalibona wegon* i giugiukamaḡenemo a gelu bi a nawa Idip. ⁶⁻⁷ ☆Tedi Keinanmo edi ḡamoḡamo, edi ḡonaḡona bi kota Deikap natunatuna, itaitana matabudi i nawedi.

Deikap ena vanuwa lavedi vaitedi Idipmo a tava

²⁸ Laḡannemo Gosen diyanemo a tavatava ba Deikap Diuda i gei giukamaḡe Diyousep lisinemo bi i giuwe te Gosen etanemo ya labedi. ²⁹ Diyousep seliot i vononoḡe bi dabanemo i gelu bi i nawa Gosenmo tamana i banavi. Laḡannemo tamana vaitena ai taubanava, Diyousep tamana i labavai te i ḡabe gulate. ³⁰ Kamaina bi Deikap Diyousep i giuwena gado, “Niganana e kitam te yaḡolo kwa miyamiya aubaina nuwagu i kena. Ta miyamiya nuwatauḡa kaka yà peki.”

48

Deikap Ifleim bi Manasa i kavisuvisudi

¹ A taumiya bi Diyousep a giuwe te tamana i sida. Kamaina bi natunatuna Manase bi Ifleim i wai dolidi a nawa tamana lisinemo.

² Laḡannemo Deikap a giuwena gado, “Natum Diyousep i tava.” Ba Deikap i lauḡaiḡailisi te i kenamoito bi gabumo i miya.

³ ☆Deikap Diyousep i giuwena gado, “Keinanmo dobu Lus noponemo, Maimaituwa wailewapanina i laumaḡata bi i kavisuvisugu ⁴ bi i giuweguna gado, ‘tagu yà voyiem te kwai natuna dabalala bi em tubulelesa ya wapa. Bi tedi Keinan doḡana sa vai bi sai taniwaga nonoḡe.’

⁵ “Diyousep, niga natunatumdi labu Idipmo a tubuḡa muliḡa kaka e tava. Niga libilibidi Ifleim bi Manase kuna bewedina niganana yàwai natunaedina maibena natunatugu Lubin bi Simiyon. ⁶ Bi libilibi muliḡa kwa bewedina ba tam natunatum. Tedi kaka tuwatuwagedi Manasa bi Ifleim isedimo edi doḡa sa legaudi.”

¹³ Ḡome Diyousep natunatuna i natomedi Deikap matanemo bi Ifleim ḡeniyana yawaninemo i wai moito bi Manase kataiyana yawaninemo i wai moito. ¹⁴ Bi geḡa

* 45:27: Wagon ba seliot, kamelo sa solusolu.

* 46:5: Wagon ba seliot, kamelo sa solusolu.

☆ 46:6-7: Giu

7:15 ☆ 48:3: Pak 28:13,14

te Deikap nimana i lai baledi te kataiyana Ifleim dabanemo bi ġeniyana Manase dabanemo i sako.

¹⁵ Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuna gado,

“Itagu Eiblaġam bi tamagu Aisik,
Maimaituwa a laulauduneyena,
niga libilibidi ya kavisuvisudi.

Tana taunana egu yawasana matabunemo

i labegu te niga palatinemo maibena tauwaiġamoġamo sipu ya labelabedina.

¹⁶ Bi ena aneya gebogebo matabudimo i labelabe kauwegu.

Yà laulaupali te niga libilibidi dabedimo,
tagu bi tamagu Aisik bi itagu Eiblaġam isamai sa vato nawe.

Bi yà laulaupali te tedi sai natuna dabalala
bi dobumo edi dam ya didiga.”

¹⁷ Laġannemo Diyousep tamana i kita te kataiyana Ifleim dabanemo i sakosako ba Diyousep mote i wai nuwawisu. Tana i ġoeġoenā maso kataiyana Manase dabanemo i sako. ¹⁸ Taunana aubaina Diyousep i giuna gado, “Tamagu mote mainana, naniga taunana tautuwaġa dabanemo kataiyam kwa sako.”

¹⁹ Bi tamana mote i waianine bi i giuwena gado, “Natugu e sibe bai yà voivoiye. Gomana tautasi ena waibada ya didiga gulatana kaka tautuwaġa. Ifleim yai natuna bi ena tubulelesa ya didiga. Bi gomana tautuwaġa kota mainana yai lava dididiga bi ena dam ya didiga.” ²⁰ Kamaina bi ġome i kavisuvisudi bi i giuna gado,

“Sauginemo Israel lavedi isemimo lava sa ka kavisuvisudi,
ba tedi sa giuna gado, ‘Ka laulaupali te Maimaituwa ya kavisuvisumi
maibena Ifleim bi Manasa i ka kavisuvisudina.”

Niga mainana tana Ifleim isana i gei sako bi muliġa kaka Manase.

²¹ Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuwena gado, “Niganana tagu mayagu e vai ġotona te yà peki. Bi Maimaituwa kaka ya labemi bi ya munaġemi, iteitemi edi dobu Keinanmo.”

49

Kamaina bi Deikap natunatuna ġesaudi i giuwedi a tava lisinemo.

Deikap Diuda i kavisuvisu

⁸ Bi i giuwedina gado, “Diuda tam kaka tinatinanatum sa kasāġesaġem. Tam kaka yaġolo em ġaviya kwa vai waiubedi bi sa kita saġesaġem. Bi tinatinanatum ġesaudi kaka kaġe pakammo sa laudune. ⁹ Diuda, tam ba yaġolo kwa ġailisi gulata bi kwai nuwa nainaila maibena laiyon, ena anikenamo ya kenakena ba aiyai mote imai sinasina. ¹⁰ Bi ġalibona ena diġona waibada matailina mote kaka Diuda ima gose. Bi em tubulelesa yaġolo sai bada nonoġa. Bi dobu ġesaudi lavedi sa nato bi Vinevinena* kaġe pakanemo sa laudune.”

³³ ☆Laġannemo Deikap natunatuna i giuwailovelovedi bi i guliyoovo ena gabumo bi peki.

Deikap Idipmo i miya kwalabu 17 a kovi. Bi tana dobumo i miyana kwalabu wapana 147 a kovi.

50

Diyousep tuwatuwaġana i giu wai tunibagidi

¹⁵ Diyousep tuwatuwaġana a sibe te tamed i peki, taunana aubaina taudiġa ai giugiuna gado, “Augunai Diyousep lisidemo ya medi wala eda kauwa wai gebo

* **49:10:** Vinevinena ya natonatona ba Yesu. ☆ **49:33:** Giu 7:15

lisinemo male biwana ya vai.” ¹⁶ Tedi Diyousep ena giu a giukamaḡena gado, wala tamada ma miyana bi niga mainana giu, ¹⁷ “Tuwatuwaḡam gebogebo lisimmo a voiye bi geḡa te e ḡoeḡoena edi kauwa waigebo kwa noḡotikamaḡe. Niganana tama tamam ena Maimaituwa ena taupaula ka waibaḡam te ema gebogebo kwa noḡotikamaḡe.” Laḡannemo Diyousep niga giuna i vaivaiye ba nuwana i toitoi bi i ḡaba banina tana kaikana edi gebogebo i noḡotikamaḡe. ¹⁸ Kamaina bi tuwatuwaḡana a tava bi iwedi a taukotodi edi vivila lisinemo bi a giuna gado, “Tama emya kai taupaula yababa.”

¹⁹ Bi Diyousep i giuwedina gado, “Koma nainaila tagu mote Maimaituwa te yà kovoḡimi. ²⁰ Temi kona ḡoeḡoena maso konai pekigu bi Maimaituwa i voiye vitale te visuvisu i tubuḡa, te lava wapawapa niganana sa miyamiyana mote gomala i wai pekidi bi a yawasana. ²¹ Taunana aubaina mote koma naila, tagu male temi bi natunatumi vaitedi bai matabuna aubaimi yà voiye.” Bi Diyousep tuwatuwaḡana i giu waitunibagidi bi nuwedi i kena banina a noḡoti te tasidi kaikana edi gebogebo i noḡotikamaḡe.

Potiyovo kamaḡa

Niga isana *Exodus* banina ba potiyovo kamaḡa bi kauwa laukaidi Israel lavedi edi miyamiya nove bainewa wala a wai taupaula yababa bi Idip a potiyovo kamaḡe. Niga bukanemo ba giu laubanidi 4:

Ġibulu lavedi wai taupaula yababa bi Maimaituwa i wai yawasanidi,
 Ġibulu lavedi a nawa Sainai oyanemo,
 Maimaituwa waianina Sainaimo i voiye ena lava lisidimo bi waigake i vitedi
 Israel lavedi laudune gabuna a voiye.

Deikap ena tubulelesa Idip noponemo i wapa dabalala

¹ Deikap natunatuna bi edi vanuwa lavedi vaitedi a nawa Idip. ² Bi isedi ba Lubin, Simiyon, Livai bi Diuda ³ Isaka, Sebulon bi Bendiman ⁴ Den, Neptali, Ged bi Ase. ⁵ Deikap ena tubulelesa wapana matabuna 70. Bi Diyousep tana kaikana i doli te Idipmo.

⁶ A miya gulata kwalabu visa mulidimo Diyousep, tuwatuwaḡana vaitedi mba kintina a peki kovi. ⁷ ✧Bi geḡa te Israel damna ai natuna dabalala bi Idip dobuna ai wanavu bi a ḡailisi gulata.

Idip ḡalibonana Israel lavedi i egelidi noya dididiga a voiye

⁸ ✧Kamaina bi ḡalibona valivaliuna waibada i vai bi Diyousep mote i sibe. ⁹ Tana ena lava i giuwedina gado, “Ei koi kita kauwa, Israel lavedi a wapa kauwa bi a ḡailisi gulata. ¹⁰ ✧Bi waigasiḡasi laḡannemo mai te kadaḡaviya sa sagudi bi sai ḡaviyeda bi eda dobu sa gose. Augunai bai kauwina ta voiye te mote simai natunatuna.”

¹¹ Taunana aubaina babada ai dubudi te Israel lavedi noyamo sa egelidi. Bi a egeli gudegudedi te malagai labu isedi Pitom bi Lemesis a ḡaledi, ḡalibona ena pulapula ani wai dubudi. ¹² Tedi Israel lavedi noyamo a voyedi te a wainuwatoi gulata. Bi kota Israel lavedi yaḡolo te a wai natuna dabalala. Idip lavedi niganana Israel lavedi a nailedi. ¹³⁻¹⁴ Idip lavedi Israel noyamo a voyedi te ai nuwatoitoi. A egelidi te doḡa a gwadai bi biliki a patipatidi bi kota noya ḡesaudi a voivoiyedi bi edi daibimo a noyanoya gulata bi mote a lau launuwatoiyedi.

²² ✧Idip ḡalibonana giu bagibagina Idip lisidimo i sako bi i giuwena gado, “Ġibulu lavedi nopodimo libilibi oloolotodi sa tubutubuḡana ba Naelo gaubinemo sai kaluwedi. Bi waiwaivinidi taudiḡa sa miya.”

2

Mousis i tubuḡa

¹ Kamaina bi oloto bi waivini tedi Livai damna bi taudiḡa ai ka naḡinaḡi. ² ✧Waivinina i bwaga bi i laubewa te gomana olotona i bewa. Laḡannemo i kita te gomana kitana i visu gulata, tana kandavonemo i labe te nawalai faiona a kovi. ³ Laḡannemo tana mayana i vai te mote ḡemoḡemotina te gomana kandavonemo ima labe, aubaina te tana dou gulegulewemo a vatuvatulina i vai bi patimo nopona i pati kaukauwe te mote gauba ima sola saḡa. Kamaina bi gomana i vai te dou noponemo i suveki bi ḡawaḡawa nopodimo Naelo gaubinemo i waipoule. ⁴ Bi gomana nuvuna gauba diyanemo lau manemanekemo i moito bi i wai kita wata te gomana lisinemo bai ya tubuḡa.

⁵ Kamaina bi ḡalibona natuna waivinina i nawa Naelo gaubinemo asiwa aubaina. Bi ena taupaula labu gauba diyanagā a moimoito nawa. Kamaina bi i wai kita nawa te dou ḡawaḡawa nopodimo i kita bi ena taupaula ḡemota i giuwe te ya vai natome. ⁶ ḡalibona natuna waivinina dou kuvuna i kailageti bi i kita te gomana. Bi gomana i ḡabaḡaba te i launuwatoiye bi i giuna gado, “Niga ba Ḡibulu gomenina.”

⁷ Kamaina bi gomana nuwuna ḡalibona natuna i waitalayena gado, “Ḡemoḡemotina maso e nawa Ḡibulu waivinina ei doli tavaite bi gomana i waisusu aubaim ee?”

⁸ Bi tana giu i wai munena gado, “Emaso, ku nawa!” Kamaina bi gomana nuwuna i nawa te tinaotina i wai doli tavaite. ⁹ Kamaina bi ḡalibona natuna waivini i giuwena gado, “Niga gomenina aubaigu kwai susu bi yài mai'im.” Kamaina te waivini gomana i vai bi i wai susu. ¹⁰ ✧Laḡannemo gomana i seda mulinemo ba waivini gomana i nawa ḡalibona natuna i vite te i wainatunae. Bi ḡalibona natuna i giuna gado, “Niga gomenina gaubemo e solu lageti, aubaina isana Mousis.”

Mousis i naila i nawa Midian doḡunemo

¹¹ ✧Laḡannemo Mousis i dididiga tana i nawa ena lava mani Ḡibulu i va kitekitedi. Ḡome i kita te Idip lavedi ena lava a egelidi bi noya vitevitedi a voivoiyedi. Ḡome tana Idip lavana i kita te Ḡibulu olotona ḡemota i katikativunu. ¹² Mousis i wai laulau kita te mote aiyai bamo, kamaina bi tana Idip lavana i lai peki, bubu i wai sula sala te i ḡuluvi.

¹³ Bokinamai Mousis i munaḡa ena lava lisidimo bi i kita te Ḡibulu oloolotodi a wai ḡasiḡasi. Kamaina bi waḡasiḡasi tauwaitubuna i waitalayena gado, “Bai aubaina falom Ḡibulu kwa katikativunu?”

¹⁴ Ḡome olotona i giuna gado, “Tam aiyai ḡailisi i vitem bi kwa waibadaemai? Tam kuna ḡoeḡoena tagu kwai pekigu, mai maḡo Idip lavana kuna waipekina, ee?” Ḡome Mousis i naila bi i wai noḡotana gado, “Bai e voivoiyena gode lava matabudi kaikana a sibe.” ¹⁵ ✧ Ḡalibona laḡannemo Mousis giuna i vaiye ba i ḡoeḡoe te Mousis maso i waipeki bi geḡa te Mousis i velau ḡalibona i gose kamaḡe bi i nawa Midian.

3

Mousis pilisi Detolo vaitena a miyamiya te natuna waivinina Sepula i naḡi.

Maimaituwa Mousis lisenemo i giu

¹ Laḡan ḡemota Mousis botiyana Detolo ena ḡamoḡamo i labelabedi, Detolo ba Midian edi pilisi. Mousis ḡamoḡamo i wai dolidi a nawanawa kalakalaleḡa eete oya isana Olebimo* a tava, Maimaituwa ena oyamo. ² ✧Ḡome BADA ena aneya i laumaḡata maibena kai vavanina kai tombolunemo. Mousis i kita te kai tomboluna i vavavana bi geḡa te mote kai tomboluna i kalakalati. ³ Mousis noponemo i wainoḡotana gado, “Yà nawa te niga kauwina mote ani tubuḡa bi i tubuḡa, yà kita. Bai aubaina mote kai tomboluna ima kalakalati?”

⁴ BADA i kita te Mousis i vavanawanawa taunana aubaina Maimaituwa kai vavanina noponemo i giuna gado, “Mousis, Mousis.”

Kamaina bi Mousis i giuna gado, “Oe, tagu niga.” ⁵ Bi ḡome Maimaituwa i giuwena gado, “Kuma vava natonato, em kaḡesuma kwa kaikamaḡe banina niga doḡa waiyawa dabanemo kwa moimoito. ⁶ Tagu taunana em magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.” Laḡannemo Mousis niga mai giuna i vaivaiye ba i naila bi matana i wai govegove te mote Maimaituwa ima kita.

⁷ Ḡome BADA i giuna gado, “Tagu e kita te Idip lavedi egu lava Israel sa laulau kivigebogebayed. Tedi edi lau aiyoi e vaiye bi edi wai nuwatoi kaikana e sibe, te bainewa maso taupaula edi babada edi ḡailisimo maso ei yawasanidi. ⁸ Taunana

✧ 2:10: Giu 7:21 ✧ 2:11: Giu 7:23-28 ✧ 2:15: Giu 7:29 * 3:1: Isana ḡesau ba Sainai. ✧ 3:2: Giu 7:30-34

aubaina tagu e yovo te Idip edi waibadamo yàl yawasanidi bi yà nawedi dobu dididiginemo. Bi dobuna ba visuvisuna bi maumaulina yà vitedi. Mba dobuna taunana Keinan, niganana Ġiti, Amoli, Pelisait, Ġivait bi Debus lavedi sa miyamiyana.⁹ Bi niganana Israel edi ḡaba e vaiye bi Idip lavedi edi laukivigeboḡebo kaikana e kita.¹⁰ Taunana aubaina niganana yà giugiu kamaḡem, kwa nawa ḡalibona lisinemo bi egu lava Israel lavedi Idip dobunemo kwa kapotiyovodi.”

¹¹ Bi geḡa te Mousis Maimaituwa i giuwena gado, “Bai! Tagu mote bai yà sibe, te maso yà nawa ḡalibona lisinemo bi Israel lavedi Idipmo yà kapotiyovodi.”

¹² Bi kota Maimaituwa i giuwena gado, “Tagu vaitem ta nawa. Bi laḡannemo Israel lavedi Idipmo kwa kapotiyovodina, ba temi niga oyanemo ko lauduneyegu. Ġome kaka kwa sibe kauwe te tagu taunana e giukamaḡem.”

¹³ Bi Mousis Maimaituwa i giuwena gado, “Laḡannemo yà nawa Israel lavedi lisidimo bi yà giuwedina gado, ‘Emi magumagula edi Maimaituwa i giukamaḡegu lisimimo.’ Bi simai talayegu gado, ‘Tana bainewa isana?’ Te tagu bainewa yà giuwedi?”

¹⁴ Bi Maimaituwa Mousis i giuwena gado, “Niga mainana nawa giuwedi, TAGU MAI MIYAMIYAGU.”† ¹⁵ Bi kota Maimaituwa Mousis i giuwena gado, “Israel lavedi kwa giuwedi te tagu BADA edi magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa, yà giugiukamaḡem lisidimo. Niga taunana tagu isagu ya kena nonoḡa bi tubulelesa matabuna sa noḡotiwata bi sa giuwata.”

Mba taunana mulinemo Mousis i munaḡa nawa Midian, ḡome kaka i nawana Idip.

Idip ḡalibonana Mousis i giuwena gado, “Tagu mote ḡemoḡemotina te bai kwa giugiuwena yà voiye. Tedi kamaina te mai sa noyanoya.”

Taunana aubaina Maimaituwa Idip lisidimo kauwa gebogebodi wapawapa i voiye.

11

Maimaituwa i giu te Idip natunatudi oloolotodi, tautautuwaḡa yai pekidi

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kovoḡa damodamona yà giukamaḡena ḡalibona bi Idip lisidimo. Mba taunana mulinemo ba ḡalibona ya laukaikamaḡe tautauyemi bi ya kwavimi te ko nawa. ² Lava kwa giuwedi waiwaivini bi olooloto te Idip lavedi diyedimo a miyamiyana sai baḡedi te waisiya silva bi goldimo voivoiyedi sa vitedi.”

³ BADA mani Idip i voiye te Israel lavedi a vivile kauwedi. Bi ḡalibona ena waibabada bi lava matabudi Mousis a kita te tana lava dididiga bi a kasaḡesaḡe.

⁴ Kamaina bi Mousis ḡalibona i giuwena gado, “BADA niga mainana i giu, ‘Tagu mateya dudubala modonemo Idip dobuna yà nawa yaḡosi ⁵ bi libilibi oloolotodi tautautuwaḡa Idip noponemo yai pekidi. Noke ḡalibona natuna ena gabu tauvaina te nove ya yovo taupaula witi taututugudana natuna bi kota kau natunatudi geigei tubuḡidi lisidimo. ⁶ Bi Idip dobuna matabuna ḡaba kwatululu ya nawa yaḡosi. Niga ḡaba kwatululuna mote mai wala bamo i tubuḡa bi kota muliḡa mote mai ima tubuḡa.

⁷ Bi Israel lavedi mote bai gebogebona lisidimo ima tubuḡa, daḡasi mote kaka Israel lavedi bi edi ḡamoḡamo lisidimo ima gwau.’ Ġome kaka ko sibe te Israel lavedi bi Idip lavedi BADA ya daidailidi. ⁸ Tam em waibabada matabudi sa nato kaḡe pakagumo, sa laudune bi sa giuna gado, ‘Aee, niganana kaka em lava vaitedi ko nawa makai.’ Niga taunana mulinemo kaka yà nawa.” Kamaina bi Mousis ma medimedina ḡalibona i gose kamaḡe.

⁹ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Ḡalibona mote kalinam ima vaiye, mba mai kauwinemo kaka tagu mataila ḡesaudi yà voiye Idip lisidimo.” ¹⁰ Mousis bi Elon niga matailidi matabudi ḡalibona matanemo a voiye. Bi geḡa te BADA, ḡalibona nopona i voiye te i ḡaiḡai bi Israel lavedi mote i nuwakamaḡedi te ena dobu sa gose.

† 3:14: Ġibulu kalinedimo TAGU MAI MIYAMIYAGU tana taunana i giukamaḡegu, vaiyena maibena Yahweh.

12

Vawaitauli soina pakana

¹ Lağannemo Israel lavedi Idipmo yağolo a miyamiya ba BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ² “Niga nawalaina ba nawalai dolidolina temi aubaimi ya waitubu niga kwalabunemo. ³ Israel lavedi matabudi ko giuwedi te lağan wai 10-na niga nawalainemo olooloto ġemotağa vanuwa ġemotağa nopodimo sipu ee gouti sa kamağatidi te mai sa moito tedi aubaidi. ⁴ Bamoda vanuwa lavedi mote a wapa te mba muselina sa kani kovi ba edi lava diyedimo taumiya sa iyevidi te, luvedimo mainana soiso sa sivudi te sa kani. ⁵ Bi musala ko waimağatina ba sipu ee gouti bi ena kwalabu ġemota bi mote sidasidana. ⁶ Bi ko labe kauwedi, sa moito te lağan wai 14-na niga nawalaina noponemo. Mba aubiganemo Israel lavedi matabudi musala sai pekidi. ⁷ Bamo vanuwidiğa musala sa kanikanina, tedi kwasina sa tai bi gudu dabediğa bi mataeta diyedi sa yasağidi. ⁸ Mba dudubalina ġemotinemo tedi musala sa ovodi. Kamaina bi buledi mote muu'a vaitena bi tasima ġolağolana vaitedi sa kanidi.

¹¹ Bi muliğa kaka sa kanina, tedi sai gala, dagilolo bwalidimo sa panidi, kağesuma sa kotedi bi diğona sa legaudi bi sa kani makamakai. Mba ba vawaitauli soina tagu BADA ani vivilegu.

¹² “Mba dudubalina ġemotinemo tagu Idip nopona ya nawa yağosi bi olooloto tautautuwağa bi ġamoğamo gegei tubuğidi yaì pekidi bi Idip edi maimaituwa sa lau lauduneyedina matabudi ya kovogidi. Tagu BADA bai e giuwena ba ya voiye. ¹³ Bi temi emi vanuwa mataetidimo kwasina ba mataila. Lağannemo kwasina e kitana ba vanuwina ya vawaitauli. Bi lağannemo Idip ya kovokovogidi ba mote bai gebogebona lisimimo ima tubuğa.

¹⁴ “Temi bi emi tubulelesa niga soina lağanina ba kwalabu matabuna ko voiye wata. Lağannemo ko soisoina ba tagu BADA ya moimoito galamemina taunana ko noğoti wata.”

Buledi mote muu'a vaitena soina

¹⁵ BADA i giuna gado, “Lağan wapana 7 nopodimo buledi muu'a vaitena koma kani. Mba soina lağanna ko waitubuna muu'a matabudi emi vanuwemo koi nağasedi. Aiyai bi i kanina ba tana mote egu lava Israel nopodimo ima miya. ¹⁶ Mba wiki pakanemo bi damonemo ba koi ġemotimi bi ko lauduneyegu, noya ġesaudi mote koma voyiedi bi kaniğa ba ko kanonogidi.

¹⁷ “Lağan muliğa buledi mote muu'amuu'ana soina ba ko voiye. Mba tagu Idipmo e ka kapotiyovomi. Taunana noğotiwatana.”

Vawaitauli soina ai tubu

²¹ Kamaina bi Mousis Israel babadidi i yogedi a tava ai ġemotidi bi i giuwedina gado, “Ko nawa makai emi vanuwağa bi sipu ee gouti koi pekidi bi vawaitauli soina ko voiye.

²² Bi kwasina aboma noponemo ko ġini bi belana lagana ko gasi te kwasina aboma noponemo ko taivai bi gudu dabediğa bi mataeta diyedi ko yasağidi. Dudubalemo mote aiyai ima potiyovo eete olaolala. ²³ Lağannemo BADA Idip noponağa ya nawa bi libilibi oloolotodi tautautuwağa yawai pekidi bi emi vanuwemo ya tava bi kwasina mataetağa ya kitedina ba vanuwidi ya vaitaulidi. Tana mote taulaukagebogebo aneyina imai anine te emi vanuwemo libilibi oloolotodi, tautautuwağa mote ima ka gebogebodi.

²⁴⁻²⁵ “Lağannemo temi bi emi tubulelesa BADA doğa i giugiuwapaena ġome kona tavana ba niga giuvavasagina ko noğotiwata bi soina kwalabu matabuna ko voiye wata. ²⁶ Bi bamoda natunatumi sai talayemina gado, ‘Niga soina banina bai?’ ²⁷ Ba ko giuwedina gado, ‘Niga ba vawaitauli sewasewana BADA lisinemo. Banina lağannemo tana Idipmo libilibi oloolotodi tautautuwağa i waipekidi ba Israel eda vanuwa i

vawaitaulidi bi i nawa ota.’ ” Ġome lava tuwapekedi ai tupagwaliyedi bi a laudune.
²⁸ Mousis bi Elon Islael lavedi a giuwedi te BADA bai i giugiuwedina mainana a voiye.

Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa a peki

²⁹ Dudubala modonemo BADA libilibi oloolotodi tautautuwaḡa matabudi Idip noponemo i waipekidi. Noke ḡalibona natuna tautuwaḡa ena gabu tauvaina lisinemo i waitubu te i yovo biliwelokomo taumiya bi kota ḡamoḡamo natunatudi geigei tubuḡidi waitedi a peki. ³⁰ Taunana aubaina ḡalibona, ena waibabada bi Idip lavedi matabudi dudubala modonemo a kena moito bi a vaiye te ḡaba bi lauaiyoi Idip dobuna i nawa yaḡosi. Bi vanuwa onena libilibi tautautuwaḡa ula pekidiḡa.

³¹ Bi ḡalibona mba dudubalinemo Mousis bi Elon i yogedi a tava bi i giuwedina gado, “Emi lava Islael waitedi ko gosemai bi ko modina ko nawa bi BADA ko lauduneye kona giugiuna mainana. ³² Emi sipu, emi gouti bi emi ḡamoḡamo ḡesaudi waitedi koi dolidi bi ko modina. Bi kota emi Maimaituwa lisinemo ko laupali te ya kavisuvisugu.”

³³ Ġome Idip lavedi Islael a egelidina gado, “Niga dobuna ko gose bi ko nawa makai, mote koma miya, mai te ka peki kovi.”

³⁷ Islael lavedi Lamesismo a modina a nawana Sakot. Bi olooloto wapana 600 tausan bi waivini bi libilibi mote a iyevidi. ³⁸ Kota lava wapewapedi ḡesaudi mote Islael lavedi bi sipu, gouti bi ḡamoḡamo wapewapedi waitedi a nawa. ³⁹ Laḡannemo Idip lavedi a kwavikwavivaidi ba mote edi gavogavo te kani maso a vononoḡa, taunana aubaina edi falawa gwadagwadaidi mote mu'a vaitena vitavitalena a avala ota bi a modina. Mba falawidi taudidi a viliwaitabetabedi bi buledi a gabudi.

⁴⁰ ✧Islael lavedi Idipmo a miyana kwalabu 430 a kovi.

Vawaitauli soina giuvavasaḡina

⁴³ Kamaina bi BADA, Elon bi Mousis i giuwedina gado, “Vawaitauli soina ena giuvavasaḡa ba niga mainana, “Tautavatava mote niga soina sima kani. ⁴⁴ Aiyai bi ena taupaula i gimelina ba kwapibwali lisinemo ya voiye kaka muliḡa soina ya kani. ⁴⁵ Bi nanavai lavedi bi taunoya manemo ko wai maiidina ba mote sima kani. ⁴⁶ Bi muselina mote sima ka potiyovo didiyaumo. Kamaina te vanuwa noponemo sa kani bi siliḡe mote sima doukotodi. ⁴⁷ Islael lavedi matabudi kamaina te vawaitauli soina sa voiye.”

13

Libilibi tautautuwaḡa ba BADA lisinemo sa laupuyoyedi

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa ba ko vine kamaḡedi tagu aubaigu. Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa Islael noponemo bi ḡamoḡamo geigei tubuḡidi oloolotodi ba BADA aubaina.”

Mousis Islael lavedi i giuwedina gado,

¹¹ “BADA kaka ya kapotiyovomi niga dobunemo bi Keinan lavedi edi dobu ya vitemi, wala emi magumagula bi temi lisimimo i giugiuwapana mainana. Laḡannemo ya vitemina, ¹² ba natunatumi oloolotodi tautautuwaḡa bi ḡamoḡamo geigei tubuḡidi oloolotodi BADA ko vite, mba tana aubaina. ¹³ Sipu natuna ko vai bi donki natuna olotona ko kune munaḡe. Bamoda mote koma kune ba donki iwana ko puneki. Bi natunatumi oloolotodi tautautuwaḡa matabudi ko kunekune munaḡedi.

¹⁴ “Laḡan muliḡa natunatumi sai talayemina gado ‘Bai aubaina niga mainana ta voivoiye?’ Ba temi niga mainana ko giuwedi, “Tama Idip dobunemo ke wai taupaula yababa bi BADA ena ḡailisi dididiginemo i kaikamaḡemai. ¹⁵ Bi geḡa te ḡalibona nopona i ḡaiḡai gulata bi mote i waianinemai te ka nawa. Taunana aubaina BADA

libilibi oloolotodi tautautuwaḡa bi ḡamoḡamo oloolotodi Idip noponemo i wai pekidi. Taunana aubaina ḡamoḡamo olotona geigei tubuḡina kalaulau sewasewayena ba libilibi tautautuwaḡa ka kunekune munaḡedi.’ ¹⁶ Niga vaivaina ta voivoiyena ba mataila, te bainewa BADA ena ḡailisimo Idip noponemo i kapotiyovoda. Mba maibena mataila nimemimo bi solatapemimo.”

²⁰ Israel lavedi Sakot a gose bi dobu isana Etam kalakalalelena isunemo a ḡalavu. ²¹ Bi BADA suwalemo Israel lavedi i laulau etadoliyedina maibena giyou pwapwatana. Bi dudubalemo ba maibena kai vavanina pwapwatana i lailaiyanedi. Taunana aubaina tedi suwala bi dudubala a nawanawa.

14

Ḡalibona Israel lavedi i kwavi watedi

⁵ Laḡannemo Idip ḡalibonana giu i vaiye te Israel lavedi a modina, tana ena waibabada waitedi nuwedi a vitaledi bi a giuna gado, “Niga bai te voiye bi Israel lavedi a modina a nawa bi eda taupaula yababa tei nawa kamaḡedi.” ⁶ Taunana aubaina ena seliot bi ena tauwaiḡaviya i ka nonoḡidi. ⁷ Tana seliot laukaidi 600 bi seliot matabudi Idip noponemo i wai ḡemoḡemotidi te eta taudoliyena i wai oneoned. ⁸ Bi BADA, ḡalibona nuwana i ka bagibagi te Israel lavedi mote i lau avenakiyedi. Taunana aubaina Israel lavedi mayasisidi a nawanawana i kwavi watedi. ⁹ Tana ena tauwaiḡaviya, seliot tauvelayedi bi osimo tauwaiḡaviya Israel lavedi a kwaviwatedi. Israel lavedi tedi Fi-Aliotmo nisa sabasabana diyanemo ḡalavumo a miyamiya bi a tava gudedi. Fi Aliot ba niga nevanemo bi Bal Sefon dobuna ba noi nevanemo.

¹⁰ Laḡannemo ḡalibona ena tauwaiḡaviya Israel lavedi a tavatava gudedi ba Israel lavedi gado sai kita ba Idip lavedi kaikana a tava gudedi. Ḡome Israel nuwedi i yapuyapu bi a binau saḡa BADA lisinemo te maso i sagudi.

¹¹ Bi Mousis a giuwena gado, “Ei Mousis bai kuna voiye? Mai bena Idipmo tauyewa geḡa bi kunai dolimai te niganana kalakalalelemo ka peki. ¹² Mba taunana Idipmo ke giuwem, te maso kuna gosemai te maso ke miya gwasu bi Idip aubaidi kei taupaula yababa. I visu te maso Idipmo ke miyamiya kaka ke peki bi niganana kalakalalelemo kuna tavaitemai bi ka pekina mote i visu.”

¹³ Bi Mousis lava i giuwedina gado, “Koma naila! Nuwemi ya lautou bi koi nuwabagibagi te BADA bai ya voiyena ko kita. Noi lavedi mani Idip ko kitekitedina ba muliḡa mote koma kita munaḡedi. ¹⁴ Temi koi nuwabagibagi ota, BADA kaka aubaimi yai ḡaviya.”

Israel nisa noponaḡa a nawa te a yawasana

¹⁵ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Bai aubaina lisigumo ko binabinau? Israel lavedi kwa giuwedi te ko nawa ota. ¹⁶ Em diḡona kwalageti bi nisa dabanaga kwai yoyo nawe. Te nisa ya nuwadaila bi doḡa ḡasaḡasalinaḡa Israel lavedi waitedi ko nawa. ¹⁷ Tagu kaka Idip edi tauwaiḡaviya nuwedi ya lagetidi te Israel lavedi sa kwavi watedi. Bi ḡalibona ena tauwaiḡaviya edi seliot bi tauvelauyedi matabudi ya bobolidi. Ḡome kaka namaligu sa kita bi sa kasaḡesaḡegu. ¹⁸ Ḡalibona ena tauwaiḡaviya, edi seliot tauvelauyedi bi Idip lavedi matabudi tagu namaligu tedi lisidimo ya voiye te sa kita bi sa sibe te tagu BADA.”

¹⁹ Kamaina bi Maimaituwa ena aneya Israel lavedi i etaetadoliyedina, i nato mulidimo i moito. Bi kota giyou pwapwatana matedimo i nato mulidimo i moito. ²⁰ Bi Idip edi tauwaiḡaviya bi Israel lavedi mododimo i moito. Dudubalemo Idip lavedi edi yawanimo i voiye te i wai boimatuwa bi Israel lavedi edi yawanimo i voiye te

yanayana i kena. Niga mainana i voiye te Idip edi tauwaiḡaviya Israel lavedi mote sima banavidi.

²¹ Kamaina bi Mousis nimana i tuḡu nisa dabanaga. Mba dudubalinemo BADA beubeu yawaninemo yavala i voiye te i lausuve malasako, te nisa i suve daili, nevana bi nevana bi doḡa ḡasaḡasalina i laumaḡata. ²² Bi Israel lavedi kataiyedimo bi ḡeniyedimo nisa i ganagudu mai bilibili. Bi tedi nisa modonaḡa doḡa ḡasaḡasalinaḡa a nawa. ²³ Bi mulidimo Idip edi tauwaiḡaviya edi seliot tauvelauyedi Israel a kwaviwatedi. ²⁴ Laḡan sakosakomo giyou bi kai vavanina pwatepwatedi nopodimo BADA i wai kita yovo bi i voiye te Idip edi tauwaiḡaviya i kanuwanainidi. ²⁵ Tana edi seliot i voyedi te kaḡedi a nuwakamakamaḡa bi nawa a kabi kasaḡe. Ḡome Idip lavedi a giuna gado, “Egu lava niga lavedi ta gose kamaḡedi. BADA mulidimo i moito bi ya waḡaviyeda.”

²⁶ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Nimam kwa tuḡu nisa dabanaga bi nisa ya nato yai ḡemoti munaḡe. Bi Idip edi tauwaiḡaviya edi seliot bi tauvelauyedi yai kwesitawedi.” ²⁷ Olaolalemo Mousis nimana i tuḡu bi nisa i nato i waḡemoti munaḡe. Bi Idip edi tauwaiḡaviya bi seliot tauvelauyedi bena maso a naila a munaḡa bi geḡa te BADA nisamo i waitonedi. ²⁸ Kamaina bi nisa i nato i waḡemoti munaḡe bi Idip edi tauwaiḡaviya bi seliot tauvelauyedi matabudi Israel mulidiḡa a velavelauna i waikwesi tawedi. Bi mote aiyai i yawasana.

³¹ Ḡome Israel lavedi BADA ena ḡailisi Idip lavedi lisidimo i voivoiyena a kitakita ba matabudi BADA a naile bi ai sumaḡe. Bi kota ena taupaula Mousis ai sumaḡe bi a vivile.

15

Mousis ena Sale

¹ Ḡome Mousis bi Israel lavedi BADA lisinemo a salena gado,

“Tagu ya sale BADA lisinemo
banina tana saḡasaḡa guletina.

Taunana aubaina osi bi seliot tauvelauyedi
nisamo i waitonedi.

² BADA tana egu ḡailisi,
tagu tana ya saleye.

Tana egu Maimaituwa tana taunana
i wai yawasanigu.

Bi kota tamatamagu edi Maimaituwa
kamaina te tagu ya kasaḡesaḡe ena ḡailisi aubaina.

³ BADA tana tauwaiḡaviya,
bi tana taunana isana BADA.

⁴ Ḡalibona ena tauwaiḡaviya bi edi seliot nisamo i waitonedi,
bi kota ena waibabada laukaide nisa sabasabanemo i waitonedi.

⁵ Te nisa dubadubana i suma tawedi,
bi a buluna mai ḡakima ya daudaululuna nisa dibunemo.

⁶ Oo BADA, tam kataiyam i ḡailisi gulata,
Oo BADA, kataiyam tauwaiḡaviyem i lau yovoḡedi.

⁷ Tam giukauwa te kuna ḡailisi gulata,
taunana aubaina te tauwaiḡaviyem kuna lauyovoḡedi.

Em medi i waikalagosededi maibena
kai leḡi pokinemo ya kalakalakabina mainana.

⁸ Tam kuna lausuve te nisa i nuwadaili,
bi i laimoitona maibena bilibili.

Bi nisa dibuna i laitabu.

⁹ Bi ḡaviya i laubaḡabaḡana gado, ‘Yà kwaviwatedi
bi yà kaidididi, te edi pulapula bi bai e ḡoeḡoena yà kwayavaidi.
Egu kepata manimanina yà solu vai te yài pekidi.’

¹⁰ Bi geḡa te tam yawasimmo kuna lausuve te nisa i sumatawidi,
bi a buluna maibena ḡakima nisa bagibaginemo.

¹¹ ‘Oo BADA bamo mote diyammo maimaituwa ḡesau mai tam?
Geḡa, geḡa ota!

Oo BADA tam giukauwa
te namalim waiyawa i ḡailisi gulata
bi anisove kauwidi kwa voivoiyedi.

¹² Tam kataiyam kuna tuḡu
te em ḡaviya doḡa i gudedi.

¹³ Bi em ḡoe kenakena nonoḡinemo em lava kunai yawasanidi
bi kunai etadoliyedi.

Bi kota em ḡailisimo kuna labe nawedi
ee te em animiya waiyawemo kuna tavaitedi.

¹⁴ Bi dobu ḡesaudi a vaiye bi a naila gulata,
bi kota Filistiya lavedi nuwedi i kuluva.

¹⁵ Bi Edom waibabadidi a naila gulagulata,
Bi Mowab lavedi edi babada nananakidi
naila i ka gusugusudi.

Bi Keinan lavedi a naila mwatimwatiti.

¹⁶ Matabudi naila i wai wanavudi,
banina tam em ḡailisimo kuna voiyedi
te a moitona mai koikoitau,
bi em lava a velauteiyaḡim.

Oo BADA, em lava panipanimmo
kuna wai yawasanidina taudidi a velauteiyaḡim.

¹⁷ Bi kuna saḡedi em oyamo kunai dubudi
te ḡome sa miya.

Oo BADA, em ani miya kunai logo wainono,
em oya waiyawemo kwa tavaitemai
te ḡome ka miya nonoḡa.

¹⁸ Oo BADA tam em waibadana
em lava lisidimo ya kena nonoḡa.”

¹⁹ Bi Israel lavedi nisa modonaḡa doḡa ḡasaḡasalinaḡa a damana. Bi Idip ḡalibonana
ena osi, seliot bi osi tauvelauedi nisamo a bulu biBADA nisa i natome munaḡe te i wai
kwesi tawidi.

Miliyam ena Sale

²⁰ Bi taugiuwatana Miliyam, Elon nuvuna, ena kekekelele i vai bi waivini ḡesaudi a
kaiwata te kekekelele a kwadiyedi bi a bigabiga. ²¹ Ḗome Miliyam i salena gado,

“Oo, BADA ta kasasasasas banina tana ena ḡaviya i lauyovoḡedi,
tana osi tauvelauedi nisamo i kabuludi.”

Gauba waiḡolana i visuvisu

²² Kamaina bi Mousis Israel lavedi i wai dolidi nisa sabasabana a gose bi a nawa
kalakalalele, dobu isana Sula. Ḗome laḡan faiona a babala kalakalaleleḡa bi gauba
mote bamo a banavi. ²³ Bi tedi dobu isana *Mala** ḡome a tava bi gauba waiḡolana a

* **15:23:** Gibulu kalinedimo Mala banina ba waiḡola.

banavi bi mote luvana te maso a tego ²⁴ Bi lava a wawalu Mousis lisinemo bi a giuna gado, “Bai ka tego?”

²⁵ Taunana aubaina Mousis BADA lisinemo i laupali bi BADA kai selipapina i wailove. Kamaina bi Mousis i vai bi gaubemo i pwalaḡe nawe, te gauba tegona i visu.

Mba ḡome BADA waigake i vitedi bi i wailaulubudi te sa kaiwata e geḡa. ²⁶ Bi i giuwedina gado, “Bamoda BADA Maimaituwa kalinana ko vaiye kauwena, ena ḡowana ko voyiena bi kota waigake ko kaiwatedina ba tagu mote sida yàma vitemi maibena Idip lavedi e vitevitedina. Tagu BADA, tauwaiyawasanimi.”

²⁷ Bi tedi a tava dobu isana Elim, ḡome tovoṣa wapedi 12 doḡa noponemo a laulau-pusuwali saḡa bi gogoka kaidi wapedi 70 pakedimo gauba diyanemo a lauḡalavu.

16

Kalakalalemo BADA Israel lavedi kani i vitedi

¹ Israel lavedi matabudi Elim dobuna a goṣe bi a modina a nawa Sina kalakalalelenemo a tava. Sen ba Elim bi Sainai mododimo. Sauginemo Israel lavedi Idip a potiyovo kamaḡe bi Sina dobunemo a tavana ba nawalai wailabuna, laḡan wai 15-nemo.* ² Lava matabudi kalakalalemo bi ḡome a wawaluna Mousis bi Elon lisidimo.

³ Bi Israel lavedi a giuwedina gado, “I visu te tama maso Idipmo, BADA nimanemo ke peki! Ḗome ba musala gulewidi ke miya waikwaivivilidi bi ke kanikanina ema ḡowana luvanemo bi tam kalakalalenemo kunai doli tavaitemai bi kani ka pekipeki.”

⁴ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kani malaḡa yà ḡini yovoḡena temi aubaimi. Laḡan onena ba lava kani sa laitupana laḡan ḡemota luvana. Niga mainana yà voiye te yài laulubudi bi yà kita, te egu waigake male sa kaidididi ee geḡa.” ⁵ Tedi laḡan wai 6-nemo maso kani a vononoḡe laḡan labu luvedi.

¹¹ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, ¹² “Tagu Israel lavedi edi wawalu e vaiye. Kwa giuwedi te tedi aubigamo, musala sa kani bi olaolalemo ba buledi sa kanidi edi ḡowana luvanemo. Bi ḡome kaka sa sibe te tagu BADA edi Maimaituwa.”

¹³ Mba aubiganemo galewemo mwanuwa fatafatagugu wapewapedi a lovo yovo bi ḡalavu diyana ai wanavu bi olaolalemo ba silovu ḡalavu i waikaivivili. ¹⁴ Laḡannemo silovudi a ḡasaḡasala ba mwali kitedi maibena kunakunawa ḡalavu diyana ai wanavu. ¹⁵ Bi laḡannemo Israel lavedi a kitakita ba mote a sibe te bai mwalina bi taudiḡa ai talavivilana gado, “Niga bai mwalina?”†

Bi Mousis i giuwedina gado, “Niga kanina ba BADA i vitemi te ko kani. ¹⁶ Bi niga ba BADA ena giu vavaṣaḡa temi lisimimo, “Temi ḡemoḡemotaḡa emi luvamo kani ko laitupa, te kaputila labu ba lava ḡemota aubaina.”‡

¹⁷ Taunana aubaina Israel lavedi Maimaituwa bai i giugiuwena mainana a voiye, te ḡesaudi ba a laitupa gulata bi ḡesaudi mote a laitupa gulata. ¹⁸ Tedi mabai bi a lailaitupa gulatana ba a luvedi te mote nevana i kena gwasa bi mabai mote a laitupa gulata ba mote a maluwabi. Bi matabudi edi luva ḡemoḡemotina.

¹⁹ Kamaina bi Mousis i giuwedina gado, “Aiyai mote imai tope bokina aubaina.” ²⁰ Bi geḡa te ḡesaudi mote Mousis kalinana a vaiye bi kani nevana ai tope, olaolala ḡesaunemo kani a bova bi a lau mwatamwata. Taunana aubaina Mousis lisidimo i medi gulata.

²¹ Bi olaolala onena, lava matabuna i lailaitupana ena luvamo bi suwala i saḡa i poupoudidina ba mana a laulaulesalesa. ²² Bi laḡan wai 6-nemo ba ḡemoḡemotaḡa

* **16:1:** Israel lavedi nawalai dolidolina laḡan wai 15-nemo Idip a potiyovo kamaḡe. Bi Sen Kalakalalelenemo a tavana ba nawalai wai labuna laḡan wai 15-nemo, mba ba nawalai ḡemota. † **16:15:** Isa mana banina ba niga bai mwalina. ‡ **16:16:** Ḗibulu kalinedimo container 2 litre luvana.

kani a laitupa te kaputula 4 luvana ba lava ḡemota aubaina. Kamaina bi Israel wai babadidi a nawa Mousis lisinemo bi ai talayena gado, “Laḡan onena ba kaputula labu luvedi ke lailaitupa bi bai aubaina niganana kaputula 4 ka laitupa?” ²³ ✧ Bi Mousis i giuwedina gado, “BADA niga mainana i giu vavasaga: Bokina ba waiyawasi laḡanna, laḡan laukaina tana aubaina. Taunana aubaina ko laubuka ee ko laukweli bi bai ko kanikani sakona ba koi tope te bokina aubaina.”

²⁴ Bi Mousis bai i giugiuwena mainana a voiye te olaolala ḡesauna ba kani mote a sisi ee a bova. ²⁵ Bi Mousis i giuna gado, “Temi niganana kemiya ko kanidi, banina niganana waiyawasi laḡanna, BADA ena laḡan laukaina. Bi niganana mote kani ḡalavu diyanemo koma banavi. ²⁶ Laḡan 6 nopodimo kani ko laitupa bi wai 7-na ba waiyawasi laḡanna, mote kaka bai koma banavi.”

²⁷ Bi laḡan wai 7-nemo lava ḡesauni a nawa te maso kani a laitupa bi geḡa te kani mote a banavi. ²⁸ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Lava kwa giuwedi ‘Temi wala te niganana bai aubaina mote egu waigake bi egu wailovelove koma kaikaiwatedi? ²⁹ Ko noḡoti kauwe te BADA waiyawasi laḡanina i vitemi. Taunana aubaina laḡan wai 6-nemo ba laḡan labu luvedimo, kani i vite wainonomi. Bi waiyawasi laḡannemo lava matabudi maso vanuwemo a miya bi mote maso a nawa kani a lailaitupa.” ³⁰ Taunana aubaina waiyawasi laḡannemo lava mote kani a laitupa.

³¹ Israel lavedi kanina ai isana *mana* bi potipotina maibena keliko bi dinina maibena iwavi. §

³⁵ ✧ Bi Israel lavedi kwalabu 40, nopodimo mana a kani nawe eete ani bayau dobuna visuvisunemo a tava. Tedi mana a kanikanina eete Keinan doḡana ena palatemo a tava.

17

Gauba lakudabadabamo i laupusuwali

¹ ✧ Israel lavedi matabudi dobu isana Sen kalakalalelena a gose bi dobu te dobu a nawayedi, BADA ena giuvavasaga luvanemo. Tedi dobu isana lefidimmo a ḡalavu, mba ḡome mote gauba te Israel lavedi maso a tego. ² Taunana aubaina tedi Mousis vaitena ai kagiu bi a giuwena gado, “Gauba ku vitemai, ka tego!”

Bi Mousis i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko giugiuvitavitala bi kota BADA ko wai laulubu?”

³ Bi ḡome lava gadomagu a vokwalekwaleye bi Mousis a giu vitavitalena gado, “Tam bai aubaina ma natunatumai bi ema ḡamoḡamo vaitedi kuna kapotiyovomai Idipmo bi niganana gadomagu yai pekimai?”

⁴ Kamaina bi Mousis BADA lisinemo i binau saḡana gado, “BADA, niga lavedi bainewa ya voiye? Tedi sebuna te sa laugakimigu.”

⁵ Bi BADA, Mousis ena giu i wai munena gado, “Israel waibabadidi ḡesauni kwa legaudi bi kwai dolidi te ko nawa. Bi tam diḡonemo Naelo gaubina kuna kwapukwawuna mba diḡonina kwa vai bi ko nawa. ⁶ Bi Olebimo* kaka tagu matemimo ya moito. Bi tam lakudabadaba kwa gwali te gauba ya laupusuwali bi lava sa tego.” Bi BADA bai i giugiuwena Mousis mainana i voiye te Israel waibabadidi a kita.

⁷ Kamaina bi Mousis mba dobuna i wai isana *Giuvitavitala bi Laulubu*,† banina Israel lavedi ḡome a giuvitavitala bi BADA laulubumo a sako bi a giuna gado, “BADA niga ḡome vaiteda ee geḡa?”

Israel lavedi Amelekai lavedi vaitedi ai ḡasiḡasi

✧ 16:23: Pot 20:8-11 § 16:31: Gibulu kalinedimo kai coriander pouna a koi luvae. ✧ 16:35: Dys 5:12 ✧ 17:1: Nam 20:2-13 * 17:6: Olebi mba taunana oya Sainai. † 17:7: Massah ba Giuvitavitala bi Meribah.

⁸ Bi Israel lavedi lefidimmo a miyamiya bi Amelek lavedi a tava te a suluvaiddi. ⁹ Kamaina bi Mousis Diyosuwa i giuwena gado, “Olooloto kwa vinedi bi ko nawa Amelek lavedi vaitedi koi ḡasiḡasi. Bi bokina ba tagu Maimaituwa diḡona i giugiuwena yà vai bi dabatuwamo yà moito.”

¹⁰ Bi Mousis bai i giugiuwena mainana Diyosuwa i voiye te Amelek lavedi vaitedi ai ḡasiḡasi. Kamaina te Mousis, Elon bi Uwa a nawa dabatuwamo. ¹¹ Bi Mousis nimanemo diḡona i kailagetina bainewa lofana ba Israel lavedi a ḡaiḡailisi bi laḡannemo nimana i sivusivu yovoḡedi ba Amelek lavedi a ḡaiḡailisi. ¹² Bi laḡannemo Mousis nimana i galigalina ba tedi ḡakima a vai, a sako bi Mousis dabanemo i miya. Gome Elon bi Uwa nimana a kai laḡetidi, ena tau kataiyanemo bi ena tau ḡeniyanemo bi mainana a kaididi eete suwala i bulu. ¹³ Taunana aubaina Diyosuwa bi tausaguna vaitedi Amelek lavedi, edi tauwaiḡaviya kepatemo ai peki kovidi.

18

Detolo Mousis i vakita

¹ Mousis botiyana Detolo tana Midian pilisina. Bi i vaiye te Maimaituwa mwali matabuna Mousis bi Israel lavedi aubaidi i voyedi, laḡannemo Idipmo i kapotiyovodi.

⁵ Detolo bi natuna waivinina Mousis mwanena natunatuna oloolotodi labu vaitedi a nawa kalakalalelemo Mousis lisinemo, Maimaituwa ena oya pakanemo ḡome Israel lavedi a lau ḡalavu bi a miyamiya. ⁶ Detolo yaḡolo etamo bi Mousis ena giu i giukamaḡena gado, “Tagu botiyam Detolo, mwanem bi natunatumi labu vaitedi ka natonatonu lisimmo.” ⁷ Mba ḡome Mousis i potiyovo te botiyana Detolo matanemo i laudune bi i waisuluve. Kamaina bi ḡome ai tala vivilana gado, “Tam yawayawasanim, ee?” Kamaina bi palai noponemo a sola nawa.

⁸ Bi BADA Israel lavedi waiyawasanidi aubaina bi baibaḡa i voivoiyedina ḡalibona bi Idip lavedi lisidimo, bi kota etamo pilipili a banabanavidi bi BADA i waiyawasanidina taudidi botiyana i tainuwatau ⁹ Laḡannemo Detolo niga giudi i vaiyedi ba nuwana i visu te Israel lavedi ba Idip edi waibada dibunemo a miyamiyana BADA i kapotiyovodi.

¹⁰ Bi i giuna gado, “BADA ta kasāḡesaḡe banina Idip bi ḡalibona edi waibada gabulinemo Israel lavedi tana i kapotiyovodi. ¹¹ Niganana kaka e sibe kauwe te BADA i ḡailisi gulata, mote mai maimaituwa ḡesaudi. Banina Idip lavedi a nuwa saḡasaḡa bi Israel a laulau kivigeboḡeyedi bi tana i kapotiyovodi.”

Mousis taulauetala i vinedi

¹³ Bokina mainana Mousis etala gabunemo i miya saḡa, i lau etala bi lava edi pilipili i kaka didimanidi. Lava ḡome Mousis a moito wai kwaivivili olaolala te i nawa i aubiga.

¹⁴ Laḡannemo botiyana Detolo i kita te Mousis bai matabuna lava aubaidi i voivoiye ba i giuwena gado, “Bai aubaina te mba kauwina tam taumḡa lava aubaidi kwa voivoiye? Taumḡa kuna miya bi lava a moito kwaivivilem bi kuna waitalapiliyedina eete suwala i bulu?”

¹⁵ Bi Mousis botiyana i giuwena gado, “Niga mainana yà voivoiyena banina lava sa nato lisigumo te Maimaituwa ena ḡowana etana sa sibe kauwe. ¹⁶ Laḡannemo lava aimiyataulina ba sa natomedi lisigumo bi Maimaituwa ena waiḡake luvanemo yà kadidimanidi.”

¹⁷ Gome Detolo i giuwena gado, “Mba mainana kwa voivoiyena mote i visu, mba ya poka kauwem. ¹⁸ Niga noyana ba i vita kauwa te taumḡa kwa voivoiye male tam bi lava ya pokemi. ¹⁹ Mousis kwai beyavaiyegu bi bai yà giuwemna ba Maimaituwa ya sagum te mainana kwa voiye. I visu te tam lava aubaidi Maimaituwa matanemo kwa moito bi laḡannemo lava edi pilipili sa natomedina lisimmo ba pilipilidi tana kwa vite.

²⁰ Maimaituwa ena waiḡake bi ena eta lava kwai lovelovedi te ena ḡowana luvanemo sa

miya bi ena noya sa voiye. ²¹ Bi kwai laulau kita te olooloto Maimaituwa tauvivilena, nuwanuwaueuyedi bi lava edi waikitamo ba tedi lava visuvisudi bi mote lava sima nato sima laukaḡesoluḡedi. Mba lavedidi kwa vinedi te lava wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 sai badayedi. ²² Bi tedi lava tauetaledi sa tubuḡa bi lava waimiyataulidi edi pilipili sa kadidimanidi. Pilipili keikeilikidi tedi sa kadidimanidi bi nananakidi sa natomedi tam lisimmo. Niga mainana kaka tam sa sagum te em noya ya tekateka. ²³ Bamoda niga mainana kwa voyena ba Maimaituwa ya sagum te noya mote ima pokam. Temi lava edi pilipilimo ko sagudi te ma nuwavisudi sa nawa edi ani miyamo.”

²⁴ Mousis botiyana kalinana i vaiye bi bai matabuna i giugiuwena mainana i voiye. ²⁵ Tana Israel lavedi nopodimo lava nuwaueuyedi i vinedi te lava edi babada. Tedi lava wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 taukitawatedi. ²⁶ Tedi laḡan matabuna lava edi pilipili a kaka didimanidi. Bi pilipili nananakidi ba a nawenawedi Mousis lisinemo bi keikeilikidi ba tedi a kaka didimanidi.

²⁷ Detolo botiyana Mousis i wai ebo bi i munaḡa ena dobumo.

19

BADA Sainaimo Israel lavedi lisidimo i kamaḡati munaḡe

² Israel lavedi Lefidim a gose bi a modina a nawa kalakalalelemo, Sainai oyana pakanemo a ḡalavu.

³ Ḡome kaka Mousis i saḡa i nawa oyamo Maimaituwa lisinemo. Mba oyanemo BADA, Mousis i giuwe te Deikap ena tubulelesa Israel lavedi ya tai nuwataudina gado, ⁴ “Tagu bai Idip lisidimo e voyena temi kona sibe. Maibena boniya bainewa natunatuna mabenemo ya ava'avalana, kota tagu mainana nimagumo eete niga ḡome e tavaitemi. ⁵ ✧ Bamoda, giugu ko voteyateyae bi niganana egu waianina ko kaiwata kauwena ba temi egu lava otimi ko tubuḡa. Dobu matabuna ba tagu mabigumo bi temi ba tagu egu lava otimi. ⁶ Tagu egu waibada noponemo ba temi matabumi pilisi noyana ko voiye. Bi temi niga dobuna noponemo ba egu lava waiyawa otimi ko tubuḡa. Niga giudi taudidi Israel lavedi kwa giuvitedi.”

⁷ Kamaina bi Mousis i munaḡa yovo bi Israel lavedi edi babada i giuwedi te ai ḡemotidi bi BADA bai i giugiuwena matabuna i giuvitedi. ⁸ Kamaina bi lava matabudi ai anina bi a giuna gado, “Kamaina, BADA bai i giugiuwena ka voiye.” Ḡome Mousis, lava edi waianina i vai bi i saḡa i nawa te BADA i giuvite.

⁹ Ḡome BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kaka giyou pwatapwatanaga ya nato lisimmo, te lava sa vaiyegu vaitem ta waigiugu. Niga mai kauwinemo kaka tam bai kwa giugiuwena laḡan matabuna sai sumaḡe wata.”

Kamaina bi Mousis lava edi waianina BADA i giuvite. ¹⁰ Ḡome BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa yovo kwa nawa bi lava kwa giuwedi te niganana taudiḡa sa vokaukauwedi bi kota kwa giuwedi te bokina ba edi gala sa koḡedi kaka tagu BADA sa lauduneyegu. ¹¹ Lava kamaina te sa vononoḡa bi sa miyamiya. Bi laḡan wai faioninemo ba Sainai oyanemo tagu BADA ya yovo te sa kitagu. ¹² Tam palata kwa solu waikwaivivili oya pakanaḡa bi lava kwa giuwedina gado, ‘Ko kita kauwa te palata koma potitawi bi oya paka otinemo koma tava bi koma saḡai. Aiyai i nawa bi oyana i taukonina, mba kamaina te sa lai peki. ¹³ Niga mai lavana ee ḡamoḡamona palata i potitawi bi oyana i taukonina ba lavana ee ḡamoḡamona koma taukonni. Mba lavana ee ḡamoḡamona ko lau pawasi ee ḡakimemo ko lai peki.’ Laḡannemo bi bwagigi sa suvesuve wai lofalofa bi daguguna dididiga ko vaiyena ba lava oya pakanemo sa nato.”

¹⁴ Ḡome Mousis i munaḡa yovo lava lisidimo bi i giuwedi te taudiḡa sa vokaukauwedi bi edi gala sa koḡedi, BADA lauduneyena aubaina. ¹⁵ Bi kota Mousis lava i giuwedina

gado, “Laḡan waifaionina aubaina ko vononoḡa. Bi laḡan labu nopodimo mote tubuḡa komai ḡemoti.”

¹⁶ Kamaina bi laḡan waifaionina olaolalemo palele i talatalaḡa ba namanamali i kivi bi kai sikeina baduwalina i yovona oya dabanemo. Bi bwagigi daguguna dididiga i ḡabaḡaba wailofalofana a vaiye. Bi lava matabudi naila i ka gusugusudi. ¹⁷ Kamaina bi Mousis lava i lau etadoliyedi te palai a potiyovo kamaḡe bi a nawa oya pakanemo a moito bi ḡome Maimaituwa vaitena ai taubanava. ¹⁸ Bi Sainai oyana matabuna sikei i sumatawi banina BADA kaḡa i yovo. Bi sikei i saḡa i nawana mai vagala sai tuni bi baduwalina. Bi oyana matabuna i gusu gulata. ¹⁹ Bi bwagigi daguguna i saḡa te i saḡa yabayababa. Bi laḡannemo Mousis Maimaituwa lisinemo i giugiu ba Maimaituwa ena giu i wai munena maibena palele daguguna. ²⁰ Ḡome BADA i yovo Sainai oyana dabanemo bi Mousis i giuwe te ya saḡa ya nawa lisinemo. Kamaina bi Mousis i saḡa i nawa.

20

Waiḡake wapana 10

- ¹ Maimaituwa niga giudi matabudi Islael lavedi i giuvitedina gado,
- ² “Tagu taunana BADA emi Maimaituwa, temi Idipmo konai taupaula yababa bi e kapotiyovomi.
- ³ Temi nimemimo mote maimaituwa ḡesaudi koma voyiedi bi koma lauduneyedi. Tagu tauguḡa ko lauduneyegu.
- ⁴ Temi nimemimo mote koikoitau koma voyie kitana mai bai galewemo e dobumo e nisa dibunemo. ⁵ ✧ Bi koikoitau mote koma lauduneyedi. Tagu emi Maimaituwa tagu BADA unuunuligu. Tagu tauguḡa ko lauduneyegu. Magula mabai a dabodabokeguna ba tagu kaka natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi waḡewaḡedi yà kovoḡidi. ⁶ Bi kota tedi mabai tagu sa ḡoeḡoeugu bi egu waiḡake sa kaikaiwata ba tagu egu ḡoe kenakenana tedi lisidimo ya kena nonoḡa, kimta ani iyaiyava kasaḡa nopodimo.
- ⁷ Tagu BADA emi Maimaituwa mote isagu komai beyabeyakuluḡe, aiyai mainana ya voyiena ba yà kovoḡi.
- ⁸ ✧ Waiyawasi laḡanna waiwaiyawina ko noḡoti bi ko vivile kauwe. ⁹ Laḡan 6 nopodimo temi emi noya matabudi ko voyiedi, ¹⁰ bi laḡan wai 7-na e vine te tagu BADA emi Maimaituwa lisigumo koi yawasi bi mote aiyai ima noya. Temi, natunatumi, emi taupaula oloolotodi bi waiwaivinidi, emi ḡamoḡamo bi tautavatava matabudi lisimimo sa miyamiyana ba mote sima noya. ¹¹ ✧ Banina tagu BADA laḡan 6 nopodimo galewa, dobu bi nisa nopodimo mwali matabudi e voyiedi. Bi laḡan wai 7-nemo ei yawasi bi niga laḡanna e kavisuvisu bi e voyie te laḡan waiwaiyawina.
- ¹² ✧ Tamam bi tinam kwa viviledina ba tagu BADA em Maimaituwa niga dobuna yà vitevitemna noponemo em miya ya lofa.
- ¹³ ✧ Mote lava kumai peki.
- ¹⁴ ✧ Mote mwanem kuma vawaidoḡa.
- ¹⁵ ✧ Mote kuma danene.
- ¹⁶ ✧ Mote em tau kaiyovumo kumai wavu yababe.
- ¹⁷ Mote em tau ena vanuwa, ee mwanena, ee ena taupaula olotona ee waivinina, ee ena bulumakau, ee ena donki bi ena pulapula ḡesaudi kuma kita konekonedu.”

✧ 20:5: Pot 34:6,7; Wai 7:9,10 ✧ 20:8: Pot 16:23-30 ✧ 20:11: Pak 2:1-3 ✧ 20:12: Met 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19 ✧ 20:13: Pak 9:6; Met 5:21, 19:18; Mak 10:19 ✧ 20:14: Met 5:27, 19:18; Mak 10:19 ✧ 20:15: Met 19:18; Mak 10:19 ✧ 20:16: Pot 23:1; Met 19:18; Mak 10:19

21

Laukivigebogebo ena waiḡake

¹² “Aiyai bi ena tau i katikativunu bi i pekina ba lavana kota sa laipeki. ¹³ ☆Bamoda aiyai ena tau i katikativunu bi mote waipekina aubaina bi i pekina ba tagu taulaipekina ena ani kandavona gabuna yà vine te ḡome ya nawa bi ya yawasana. ¹⁴ Bi laḡannemo aiyai ena tau vaitena a waiḡasiḡasi bi i waipeki otiḡe bi i naila i nawa egu oltamo yawasana aubaina ba lavana ko nawe tabunemo bi ko lai peki.

¹⁵ “Bamoda aiyai tamana e tinana i kwapuna ba tana kota sa laipeki.

¹⁶ “Bamoda aiyai lava i danenevai bi ya kuneye mane aubaina e yaḡolo lisinemo ya miyamiya bi a banavina ba kamaina te taudanenena sa lai peki.

¹⁷ ☆“Bamoda aiyai tamana ee tinana i pasilina ba lavana sa lai peki.”

22

Miya kauwa ena giugiu

¹⁶ “Bamoda oloto i ḡoe te guguini totopa vaitena sa kenana ba kamaina te matavoi guguini ena magula ya vitedi kaka ya naḡi. ¹⁷ Bamoda waivini tamana bi olotona i dabokena ba kamaina te oloto manemo totopa ena magula yai mai'idi.

¹⁸ ☆“Bamoda aiyai waivinina ya yabuyabune ba kamaina te sa laipeki.

¹⁹ ☆“Bamoda aiyai olotona ḡamoḡamo i wai mwanemwanenayena ba kamaina te sa laipeki.

²⁰ “Bamoda aiyai maimaituwa ḡesauna lisinemo ḡamoḡamo i lausewasewaye bi mote tagu BADA lisigumo ba lavana sa lai peki.

²¹ “Tautavatava emi dobumo a tava bi sa miyamiyana mote koma laukivigebogeboyedi. Banina ko noḡoti te temi wala mainana Idipmo tautavatava kona miyamiya.

²² “Iwape bi kedakeda edi mwali matabuna mote koma vaḡaḡalidi. ²³ Bamoda temi mainana ko voivoiye bi sa ḡaba saḡana tagu BADA lisigumo ba kalinedi yà vaiye ²⁴ bi egu medi yà laukamaḡe te kepatemo yai pekimi. Bi mwanewanemi sa iwape bi natunatumi saila kedakeda.

²⁵ “Bamoda egu lava wainuwatoitoidi bi mane kuna vitedina ba manena bainewa ena didiga kota mainana sai sipo. Bi mote kuma giuwedi te manena sima lai pwata bi sima vitem, maibena lava ḡesaudi sa voivoiyena. Tedi lava lisidimo sa nawa bi mane sa vai bi muliḡa sa giuwedi te mane sa lai pwata, kaka sa vitevite munaḡedi. ²⁶ Bamoda em tau mane i waibaḡam te kuna vite bi mataila ba ena kwesi kuna vai ba tam kwa vite munaḡe, muliḡa kaka suwala ya bulu. ²⁷ Banina mba galana ḡemotina ena kwesi. Bamoda galana mote kuma vite munaḡe ba bai yai kwesi bi ya kena. Bamoda mainana kwa voivoiye bi sagu aubaina ya ḡaba saḡana ba tagu ena ḡaba yà vaiye. Tagu ba laulaunuwatoigu.”

23

Tam waiḡakemo kwa moitodidi

¹ ☆“Tam mote waiwavu kaikaiyovudi lava lisidimo kuma vaiyedi bi kuma giu nawedi. Bi laḡannemo etalemo kuna moitona ba kamaina te giukauwemo kwa giu bi mote gebo taukauwena, mulinemo kuma moito. ² Laḡannemo lava wapewapedi gebogebo sa voivoiye ba mote nuwam sima solu bi mulidimo kuma nawa. Didimana etana kuma ka neḡaneḡa.”

24

Waianina bagibagina

³ Mousis i yovo munaḡa lava lisidimo bi BADA ena waiḡake bi ena wailovelove matabuna lava i giuvitedi. Bi tedi matabudi ai anina ḡemota bi a giuna gado, “Kamaina, tama BADA bai matabuna i giugiuwena ka voiye.”

⁴ Ḡome Mousis, BADA ena giu bi ena waiḡake bukamo i gilumidi. Bokina mainana olaolalemo i kenamoito bi oya pakanemo olta i voiye. Bi kota ḡakima nananakidi 12 i waimoitodi bi ḡakimidi ba Israel dam 12 yawai matailedi.

⁵ Kamaina bi Mousis Israel ewaewalidi i giukamaḡedi te ḡamoḡamo a vunudi bi BADA lisinemo sewasewa a gabuḡosedi. Bi kota bulumakau a lausewasewayedi BADA lisinemo wainuwagemota aubaina. ⁶ Ḡome Mousis ḡamoḡamodi kwasinidi nevana abomemo i ḡini yovoḡe bi olta dabanaga i lai sepusepu nawe.

⁷ Tana kota waianina bukana i vai bi i iyeve lava matabudi lisidimo. Tedi matabudi BADA giuna a vaiye bi a giuna gado, “Kamaina, tama BADA bai matabuna i giugiuwena ka voiye.”

⁸ ✧Mousis kwasina abomina i vai bi lava i laisepusepudi bi i giuna gado, “Niga kwasinina ba waianina matailina ya laibagi BADA i voivoiyena.”

¹² BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa saḡa oyamo lisigumo kwa miyamiya kaka, ḡakima labu tabetabedimo egu waiḡake bi egu wailovelove e gilugilumina ya vitem. Bi kwa yovo kwa nawa bi lava kwai lovelovedi te sa kaiwatedi.”

¹³⁻¹⁴ Kamaina bi Mousis tausaguna Diyosuwa vaitena a vononoḡa, oya saḡaina aubaina. Tana waibabada i giuwedina gado, “Niga ḡome ko labelabemai eete ka yovo munaḡa lisimimo. Elon bi Uwa ba niga vaitemi bamoda aiyai ena pilipili ba ya nawa lisidimo te sa kadidimani.” Ḡome Mousis bi Diyosuwa Maimaituwa ena oya saḡaina ai tubu.

¹⁵ Mousis i saḡa i nawa Maimaituwa ena oya dabanemo bi giyou pwatapwatana oyana i sumatawi. ¹⁶ Bi BADA namalina i yovo Sainai oyana dabanemo bi giyou i kenana eete laḡan 6 a kovi. Bi laḡan wai 7-nemo giyou noponaḡa BADA, Mousis i giuwe te ya nato lisinemo. ¹⁷ Bi Israel lavedi BADA namalina oya dabanemo a kita saḡe maibena kai vavanina, ḡemoḡemotina dobu ya kala ḡosa. ¹⁸ Mousis oya i saḡai te giyou noponemo i sola nawa. Bi oyanemo i miyana laḡan 40 bi dudubala 40.

25

Maimaituwa ena palai waiyawa ḡalana wailovelovena

Maimaituwa Mousis i giuwe te lava ya giuwedi te edi puyo mwali tabudi bi tabudi sa natomedi Maimaituwa ena palai waiyawa voyiena aubaina.

⁸ BADA, Mousis i giuwena gado, “Israel lavedi kwa giuwedi te waitaubanava palaina waiyawa sa ḡala te tagu tedi vaitedi ka miya. ⁹ Niga palaina nopona ba ena ḡonaḡona vaitedi sa voyiedi, tagu ya wailovemna mainana.”

Waianina bogesina

¹⁰ Tedi akesiya kainemo bogesi sa voyiena ba lofana 110 sentamita, ena taba ba 66 bi kaidakina ba 66 sentamita. ¹¹ Bi bogesina nopona bi taulina matabuna gold gabugabu vuneginemo sa pati yaḡosi. ¹² Bi lin 4 ko voyiedi kewa ani laitataka. Lin labu niga nevanemo bi labu noko nevanemo. ¹³ Tam anikewana kai akesiyamo kwa voyiedi. Bi kewedi mododi goldimo kwa pati yaḡosidi. ¹⁴ Bi tam kewa lin nopodimo kwa laitatedi anilauavala. ¹⁵ Niga kewedi ba lin nopodimo sa kena mote koma soluvaidi.

¹⁶ Lağannemo bogesina kwai kovina ba waianina ġakimidi tabetabedi labu dabedimo waigake gilugilumidi bogesina noponemo kwa sivu yovoġedi.

¹⁷ “Bogesi kuvuna goldimo kwa pati yaġosi. Mba kuvunana ba gebogebo ani noġotikamaġena gabuna. Lofana ba 110 sentamita bi tabana ba 66 sentamita. ¹⁸ Bi gold ko bibi waitabetabedi te kelubim aluwidi labu ko voyiedi. ¹⁹ Bi kuvu dabanemo aluwidi kwa pati waigemotidi, ġesau isunemo bi ġesau isunemo. ²⁰ Kelubim aluwidi labu kwai moitodi te matedi gabu ġemota. Bi mabedi kuvuna sai kwesitawi bi sa kitakita yovoġe. ²¹ Kamaina bi ġakima tabetabedi dabedimo waigake gilugilumidi bogesina noponemo kwa sivu yovoġedi bi kuvuna kwa vai te kwa kuvu. ²² Bi waianina bogesina kuvu dabanemo, gebogebo ani noġotikamaġena gabunemo kelubim labu gavogavodimo, tagu tam vaitem tai taubanava. Bi egu waigake matabudi yà vitem Israel lavedi aubaidi.”

Maimaituwa kota Mousis i giuwe te bainewa bena olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna. Bi kwadam kaina lagana 7 ya voyiedi. Tana kota Mousis i giuwe bainewa palai waiyawa ya voiye. Bi noponemo nakanaka labu, guduboyo yai dawwe te yai govegove. Bi kota i giuwe te blonsimo olta ya voiye ġamoġamo ani lausewasewayedi bi aboma dididiga ani launimakōġa.

28

Pilisi edi gala

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Mousis niganana tinanatum Elon bi natunatum oloolotodi, Nadab, Abiu, Eliyesa bi Itama kwa natomedi. Tedi Israel lavedi nopodimo tagu e vinedi te tedi wai pilisi noyana aubaigu sa voiye. ² Temi gala kipokipolidi bi waiwaiyawidi Elon aubaina ko voyiedi te lağannemo ya kotedina ba lava sa kita bi sa vivile. ³ Bi lava laulau vevewanidi tagu nuwayuayua e vitevitedina taudidi, kwai ġemotidi bi kwa giuwedi te pilisi galedi sa voyiedi Elon aubaina. Bi tana pilisi noyanemo kwa vine kamaġe te aubaigu yai pilisi.”

31

Maimaituwa ena palai tauvoiyena

¹ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Kwai beyavaiya, tagu Uli natuna Besalel e vine. Tana ba Uwa itana tedi Diuda ena dam. ³ Tagu Aluwigumo tana ei wanavu bi lauvevewana nuwayuayua e vite te tana mwali matabudi ya voyiedi. ⁴ Tana goldimo, silvemo bi blonsimo ⁵ ya lau vevewanayedi bi mwali tabudi bi tabudi kaimo bi ġakimemo aluwidi sa tubuġa.

⁶ “Bi tausaguna Oliyab Abisamak natuna, Den damnemo tagu e vine. Bi kota lava ġesaudi vaitedi lauvevewana ena nuwayuayua e vitedi te tagu bai tam e giugiuwemna kwa giuwedi te niga kauwidi sa voyiedi:

⁷ Egu palai waiyawa nopona ġonaġonana,
waianina bogesina
bi kuvuna gebogebo ani noġotikamaġena gabuna vaitedi sa voyiedi.

⁸ Bi kota bena bi ena ġonaġona,
kwadam kaina goldimo voivoiyena bi ena ġonaġona vaitedi.
Bi olta piupiu ani gabuna bi ena ġonaġona vaitedi sa voyiedi.

⁹ Bi sewasewa ani gabuġosed i ena olta blonsimo voivoiyena ena ġonaġona vaitedi,
bi ani launimakōġa abomina kaina vaitena,

¹⁰ bi pilisi saġasaġa guletina Elon natunatum vaitedi edi gala kipokipolidi bi waiwaiyawidi sa voyiedi te sa kotedi bi pilisi noyana sa voiye.

¹¹ Bi masi panepanena pilisi ani vine kamaḡedi aubaidi
bi kota piupiu panepanena gabu waiyawa aubaina sa voiyedi.
“Taulauvevewana lavedi ba niga mwalidi matabudi bainewa e giugiuwemna
mainana sa voiyedi.”

32

Israel lavedi kau natuna aluwina a voiye bi a lauduneye

¹ ✧Sauginemo lava a kita te Mousis oyamo i miyamiya gulata ba tedi Elon lisinemo
ai ḡemotidi bi a giuwena gado, “Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te
tana bai lisinemo i tubuḡa. Taunana aubaina tada maso maimaituwa te voiye bi i lau
etadoliyeda.”

² Kamaina bi Elon i giuwedina gado, “Mwanemwanemi, natunatumi oloolotodi bi
waiwaivinidi beyedimo beya komakoma goldimo voivoiyedi ko kaikamakamaḡedi bi
ko natomedi lisigumo.”

³ Kamaina bi lava matabudi beyedimo beya komakoma a kaikamakamaḡedi bi Elon
a vite. ⁴ ✧Kamaina bi tana gold i legaudi te i gabu waiwelowelodi te kau natuna aluwina
i voiye. Laḡannemo lava matabudi koikoitauna a kitakita ba a binauna gado, “Oo, mani
Israel, niga maimaituwana taunana Idipmo i kapotiyovoda!”

⁵ Laḡannemo Elon lava edi yasisi i kitakita ba koikoitau matanemo olta i voiye bi lava
i giuwedina gado, “Bokina ba BADA* ena soi ta voiye.”

⁶ Bokina olaolalemo lava edi sewasewa ḡamoḡamo ani gabuḡosa bi musala wain-
uwaḡemota aubaidi a natomedi. Kamaina bi a miya a kani, a tego bi a tegobu'uwa te
a kauwa yabayababa.

⁷ Kamaina bi noke oya dabanemo BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa munaḡa
makai, lava Idipmo kuna ka kapotiyovodina ba kauwa gebogebo otidi sa voivoiyedi.

⁸ Tagu eta kauwa e wailovedina a pale bi tabudiḡa sa nawanawa. Tedi taudiḡa
edi koikoitau kau aluwina goldimo a voiye bi sa laulauduneye bi lisinemo sa
laulausewasewa. Tedi a giu te mba maimaituwana taunana Idipmo i kapotiyovodi.”

⁹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Niga lavedi e kita kauwedi te nopodi ḡaiḡaidi.
¹⁰ Mousis kwa kita kamaḡegu bi egu medi ya yovo lisidimo bi yà ḡosa kovidi. Bi tagu
kaka yà voiyem te em tubulelesa sa wapa bi em dam dididiga ya tubuḡa.”

¹¹ Bi geḡa te Mousis, BADA, ena Maimaituwa i waibaḡa vavasagena gado, “Aee, BADA,
niga tam em lava otidi, em ḡailisimo Idipmo kuna kapotiyovodi. Taunana aubaina
mote kuma medi bi kuma ḡosa kovidi. ¹² Bamoda kwa ḡosa kovidina ba Idip lavedi
giudi sa vaiye bi sa giuna gado, ‘Egula, niga lavedi edi Maimaituwa noḡota gebogebona
nophonemo i saḡa, te i kapotiyovodi bi i nawedi kalakalalelemo bi i waipeki kovidi.’
Taunana aubaina medi kwa kaisako bi nuwam kwa vitale bi mote kuma ḡosa kovidi.
¹³ ✧Tam isammo sauga bagibagina Eiblaḡam, Aisik bi Deikap lisidimo kuna voivoiyena
tauidi kwa noḡotidi. Tedi lisidimo niga mainana kuna giu, ‘Tagu kaka emi tubulelesa
wapawapa otidi, yà vitemina maibena kipola galewemo. Bi kota kuna giu te niga
doḡana matabuna temi yà vitemi te emi tubulelesa sai taniwage.’ ¹⁴ Kamaina bi BADA
ena noḡota i vitale bi Israel lavedi mote i waipekidi.

¹⁵ Ḡome Mousis ḡakima tabetabedi labu i avala bi i yovo munaḡa oya pakanemo.
Bi mba ḡakimidi kalodimo bi taulidimo Maimaituwa ena waigake i gilumidi. ¹⁶ Niga
ḡakimidi tabetabedi labu ba Maimaituwa nima otinemo i voiyedi bi i gilumidi.

Elon Israel lavedi i wai wavudi

✧ 32:1: Giu 7:40 ✧ 32:4: 1 Ḡali 12:28; Giu 7:41 * 32:5: Niga ḡome ba waidibogemo BADA isana i vato yababe.
Tedi edi koikoitau a voivoiyena lisinemo a soi. ✧ 32:13: Pak 22:16,17, 17:8

¹⁹ Laḡannemo Mousis oyamo i munaḡa yovo ḡalavumo nuwana tava ba koikoitau kau natuna goldimo a voivoiyena a bigabigaye i kitedi. Ḡome i medi gulata bi ḡakima tabetabedi labu i ava'avalana, i pwalagedi bi ai dou kivikividi. ²⁰ Tana koikoitauna i vai bi kaimo i gabu, i dougudaguda te i waila kovu bi gaubemo i ḡini yovoḡe, i gwadai bi Israel lavedi i lau egelidi te a tego.

²¹ Ḡome tana Elon i giuwena gado, “Niga lavedi bai kauwinemo nuwam a liuwe bi kunai aninedi te niga gebona dididiga a voiye?”

²² Bi Elon ena giu i waimunena gado, “Aee egu bada, lisigumo kuma medi. Niga lavedi edi yawasana ba tam kuna sibe, tedi gebo voyiyena lisidimo ba i tekateka. ²³ Tedi niga mainana a giuwegu, ‘Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te tana bai lisinemo i tubuḡa. Taunana aubaina tam maso maimaituwa aubaida kuna voiye te i lau etadoliyeda.’ ²⁴ Taunana aubaina tagu e giuwedina gado, ‘Mabai beyakomakoma goldimo voivoiyedi lisimimo ko kaikamaḡedi.’ Bi a vitegu te tagu kaimo e gabudi bi koikoitau kau natuna i laumaḡata.”

²⁵ Mousis, i kita te Elon mote luvana lava ima labedi. Bi a voiye munaḡedi te edi ḡaviya edi waikitamo ba ani waigwaigwai. ²⁶ Kamaina bi Mousis ḡalavu lovolovotavinemo i moito bi i binauna gado, “Mabai bi BADA ena yawanimo ba lisigumo ko nato!” Kamaina bi Livai damna noponemo olooloto a nato lisinemo ai ḡemotidi.

²⁷ Kamaina bi Mousis oloolotodi i giuwedina gado, “BADA Israel edi Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Matabumi emi kepata ko soluvaidi bi ḡalavu isuna te isuna ko nawa yaḡosi bi emi dam, valevaletimi bi emi lava koi pekidi.” ²⁸ Livai damna oloolotodi Mousis kalinana a voteyete ye bi mba laḡanna ḡemotinemo lava wapana 3,000 ai pekidi. ²⁹ Mulinemo Mousis mba oloolotodi i giuwedina gado, “Temi BADA kona voteyateyae bi kauwa didimanina kona voiye te natunatu otimi bi emi lava konai pekidi. Taunana aubaina BADA i kavisuvisumi bi i vine kamaḡemi te pilisi noyana ko voiye.”

³⁰ Laḡan i sako Mousis lava i giuwedina gado, “Temi ba kauwa gebogebo otina kona voiye. Tagu ya munaḡa oyamo BADA lisinemo bi yaḡi baḡa lubu te male emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.”

³¹ Kamaina bi Mousis i saḡa i nawa BADA lisinemo bi i waibaḡana gado, “Aiyo! Niga lavedi ba kauwa gebogebo otina a voiye. Tedi taudiḡa edi maimaituwa goldimo a voiye bi a laulauduneye. ³² Taunana aubaina niganana yaḡa waibaḡam te edi gebogebo maso kuna noḡotikamaḡe. Bi bamoda geḡa ba kamaina te em buka noponemo em vinevine isedi kuna gilugilumidina bi tagu isagu kwa yasagi kamaḡe.”

³³ Bi BADA, Mousis ena giu i waimunena gado, “Geḡa, aiyai gebogebo lisigumo i voivoiyena tana taunana isana egu bukamo yaḡa kaikamaḡe. ³⁴ Mousis kwa nawa bi egu lava kwa lau etadoliyedi te dobu e giugiuwemnemmo ḡome kwa tavaitedi. Bi tagu egu aneya tam yai etadoliyem. Bi laḡannemo egu kovoḡa laḡanna ya tavana, kaka mba lavedi edi gebogebo dabanemo yaḡa kovoḡidi.”

³⁵ Kamaina te ena kovoḡa saugina i tava bi sida gebogebo otidi i vitedi. Banina tedi Elon a giuwe te kau natuna goldimo i voiye bi a laulauduneye.

34

Mousis ḡakima tabetabedi labu valivaliudi i voiyedi

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Tam ḡakima tabetabedi labu kwa bwalidi maibena dolinemo kuna wai doukivikidina bi mododimo giudi ḡemotidi yaḡa gilumidi. ² Laḡan ya sako olaolalemo kwa vononoḡa bi kwa saḡa, Sainai oyana dabanemo bi ḡome tai taubanava.”

⁴ Kamaina bi Mousis ḡakima tabetabedi labu i bwali ḡavukidi kitedi maibena dolidolidi. Bi olaolalemo i avala bi i saḡa i nawa oya Sainai dabanemo BADA i giugiuwena mainana. ⁵ Ḡome Maimaituwa giyouḡa i yovo Mousis lisinemo bi isana i giu waimaḡati te tana BADA MIYAMIYA NONOḠINA. ⁶ ☆BADA, Mousis matanaḡa i nato i nawa bi i giuwena gado,

“Tagu BADA.

Tagu BADA taunana Maimaituwa lau launuwatoigu
bi lau laukivivisuvigugu.

Tagu mote medimedi makaigu.

Tagu egu ḡoe kenakena nonoḡina lava lisidimo i didiga gulata.

Bai e giugiuwapaena ba yà voie.

⁷ Tagu egu ḡoe kenakena nonoḡina
tubulelesa matabudi lisidimo yà kamaḡati bi edi kauwa waigebo
bi edi laukasagaigai yà noḡotikamaḡedi.

Bi kota mabai a dabodabokeguna,

ba natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi waḡewaḡedi yà kovoḡidi.”

⁸ Noi taunana te Mousis tuwapekana doḡamo i waitupaḡwalige, iwana i taunoku bi ma vivilina Maimaituwa i lauduneye ⁹ bi i giuna gado, “Aee, BADA bamo te lisigumo kunai nuwavisuna ba vaitemai ta nawa, avena te niga lavedi a laukasagaigai bi kamaina te tam ema gebogebo kwa noḡotikamaḡedi bi kwai tauwemai te tama tam em lava.”

¹⁰ Ḡome BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwai beyavaiya, tagu waianina Israel lavedi lisidimo yà voivoie. Tagu kaka anisove kauwidi yà voiyedi te mataotimimo ko kitedi. Niga kauwidi mote bamo mai dobu ḡesaudimo a tubuḡa te lava a kitedi. Banina niga kauwidi aubaimi yà voivoiyedi te lava ḡesaudi sa vaiye bi sa naila.”

²⁸ Mousis oya dabanemo BADA vaitena a miyana laḡan 40 bi dudubala 40, tana mote bai i kani bi i tego. Bi BADA ena waianina laivaliuna aubaina, waigake 10 ḡakima tabetabedimo i gilumidi.*

Mousis solana i namanamala

²⁹ Mousis oya Sainai dabanemo bi i munamunaḡa yovo ba waianina gilugilumidi ḡakimidi labu i avala. Tana Maimaituwa vaitena a waigiugiu aubaina solana i namanamali bi tana mote i sibe munaḡe. ³⁰ Bi nove Elon bi Israel lavedi Mousis solana a kita i namanamali ba lisinemo nawa a naila.

³¹ Kamaina bi Mousis, Elon bi Israel babadidi i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedi. ³² Bi kota Israel lavedi matabudi a tava lisinemo bi BADA ena wailovelove Sainai oyana dabanemo i gilugilumina i giuvitedi.

³³ Laḡannemo Mousis lava lisidimo giu i waiwaikovi ba gala puselina i vai te solana i suma. ³⁴ Bi laḡannemo palai waiyawemo i sola nawa BADA vaitena wai giugiu aubaina ba galana i kaikaikamaḡe. Bi kota i potiyovo te BADA ena wailovelove lava i giugiu vitedi. ³⁵ Bi lava tana solana namalina a kitakita ba gala i vai bi solana i sumasuma. Bi laḡannemo i munaḡa BADA vaitena waigiugiu aubaina ba solana ani sumana i kaikaikamaḡe.

Bi Mosis puyo bi palai waiyawa ani kelina pulepuledi aubaidi te Israel lavedi i waibaḡedi. Kamaina bi pilipilisi edi gala waiwaiyawidi bi kota bai matabudi lava a tavitedi. Te luvana mba pulepuledimo mwali matabudi sa voie kovid. Bi Diuda

☆ 34:6: Pot 20:5,6; Wai 7:9,10 * 34:28: Ḡibulu kalinanemo mote i laumaḡata kauwa te BADA i gilumi e Mousis.

damnemo Besalel bi Oliyab bi ediya taulauvevewana waiwaivini bi olooloto bainewa Maimaituwa, Mousis i wailovena mainana palai pulepuledi a voiyedi.

40

Mousis lausewasewa aubaina lava i giuwedi bainewa Maimaituwa i wailoveyena mainana.

Palai waiyawa nopona a voiye kaukauwe

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Nawalai dolidolina noponemo laḡan wait-ubunemo, tagu egu palai waiyawa kwa soluwaivana. ³ Mulinemo waianina bogesina mba palaina noponemo kwa sako, bogesina noponemo ba waiḡake 10 gilugilumidi. Kamaina bi ani waigovena guduboyo kwai dawē. ⁴ Niga nevanemo bena kwa avalī saḡe te kwai moito. Bi ena ḡonaḡona a voivoiyedina dabanemo kwa sivudi. Bi kota kwadam kaina kwa avalī saḡe te kwai moito. Bi dabediḡa kwadam kwa sivunawedi.

⁵ “Bi olta piupiu anigabuna goldimo voivoiyena kwa avalī saḡe te waianina bogesina matanemo kwai moito. Kaka palai waiyawa mataetinemo guduboyo kwai dawē gudu. ⁶ Bi egu palai waiyawa didiyauna mataetinemo olta sewasewa ani gabuḡosedī kwai moito. ⁷ Bi gavogavodimo aboma nima anikoḡana kwai moito bi gauba kwai wanavu. ⁸ Niga mwalidi bi palai waiyawa kwa tonu kwaivivilidi. Kaka bi gala kwai dawedawedi. Bi tonu mataetinemo guduboyo kwai dawē gudu.

⁹ “Tam masi waiwaiyawina kwa vai bi palai waiyawa kwa kailolo bi nopona ena ḡonaḡona matabuna kwa kailolodi. Niga kauwinemo mwali matabudi BADA kwa vite te saila waiyawa. ¹⁰ Bi kota sewasewa ani gabuḡosana olta ena ḡonaḡona vaitedi kwa kailolodi. ¹¹ Bi ani launimakōḡa abomina bi kaina vaitena kwa kailolodi te saila waiyawa.

¹² “Bi Elon natunatuna vaitedi kwa natomedi palai waiyawa mataetinemo te gaubemo kwa koḡedi. ¹³ Ḡome gala waiyawa kwa legau bi Elon kwai kote bi masi waiwaiyawina kwa vai te dabanemo kwa ḡini te pilisi noyana ya voiye aubaigu. ¹⁴ Bi natunatuna oloolotodi vaitedi kwa natomedi bi pilisi galedi kwai kotedi. ¹⁵ Bainewa tamedī masi waiwaiyawinemo kuna ḡiniḡinina mainana kota natunatuna dabedimo kwa ḡinidi, te tedi bi edi tubulelesa sai pilisi bi aubaigu sai taupaula.” ¹⁶ BADA ena giu vavasāḡa luvanemo, mainana Mousis mwali matabudi i voiye kovidi.

¹⁷ Kwalabu wailabuna nawalai dolidolinemo tedi palai waiyawa a solu waivana. ¹⁸ Mousis duḡu ani wai moitodi i vononoḡedi bi i waimoitodi. Kamaina bi panibala bi foi i sivu saḡedi. ¹⁹ Kaka bi palai a solu waivana bi ḡesauna ḡamoḡamo kwapinemo voivoiyena dabanemo ai lau tawi.

²⁰ Kamaina bi Mousis ḡakima tabetabedi labu i legaudi bi waianina bogesinemo i sivu yovoḡedi. Mulinemo kewa i legau bi waianina bogesina lindi nopodiḡa i laitatedi. Kaka bi gebo ani noḡotikamaḡena kuvuna i vai bi bogesina i kuvu. ²¹ Ḡome tana waianina bogesina i avalī saḡe palai waiyawa noponemo bi gabu waiwaiyawinemo i waimiyeni. Kaka bi guduboyo i waidawe te i gudu ḡavuki, BADA kalinana luvanemo.

²² Kota mainana bena i avalī saḡe palai waiyawa noponemo bi guduboyo muli-taulinemo, aibadabada yawaninemo i waimoito. ²³ Kamaina bi buledi Maimaituwa vitevitena i legau bi benana dabanemo i sivudi, BADA kalinana luvanemo.

²⁴ Kamaina bi kwadam kaina i avalī saḡe palai waiyawa noponemo bi nove yalousea yawaninemo i wai moito. ²⁵ Tana BADA matanemo niga kwadamdi i waitunidi. Tana kalinana luvanemo.

²⁶ Bi kota tana olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna guduboyo matanemo i wai moito. ²⁷ Bi dabanemo piupiu i gabu te panena i saḡa i nawa, BADA kalinana luvanemo.

²⁸ Kamaina bi palai waiyawa mataetinemo guduboyo i wai dawē.

²⁹ Bi niga palaina waiyawa mataetinemo Mousis olta i wai moito sewasewa ani gabu ḡosedī. Bi dabanemo tana sewasewa musala bi witi i gabuḡosedī. Bainewa BADA i giugiuwena mainana.

³⁰ Bi kota tana ani launima koḡa abomina i avalī saḡe te palai waiyawa mataetina bi olta poudimo i waimoito. Bi gauba i ḡini yovoḡe anilau nimakoḡa aubaina.

³¹⁻³² Laḡannemo Mousis, Elon bi natunatuna waitedi palai waiyawa noponemo sa sola nawana ba nimedi bi kaḡedi sa geikoḡa. Bi laḡannemo olta dabanemo sewasewa gabuna aubaina ba nimedi bi kaḡedi sa gei koḡedi. BADA ena giuvavasaga luvanemo.

³³ Palai waiyawa bi olta Mousis i tonu kwaivivili. Kaka bi tonunemo gala i waidawe kwaivivili te i waitaubanava. Mulinemo tana tonu mataetina guduboyo i waidawe. Niga mainana Mousis noya matabuna i waikovi.

BADA namalina palai waiyawa i suma tawi

³⁴ ✧Kamaina bi giyou palai waiyawa i suma tawi. Bi BADA namalina palai waiyawa nopona i waiwanavu. ³⁵ Taunana aubaina Mousis mote i sola nawa. Banina giyou kaikana i yovo palai waiyawa dabanemo. Bi BADA namalina palai nopona i waiwanavu.

³⁶ Bi laḡannemo giyou i nuwa lageta bi i nawanawa ba Israel lavedi a vavawata. ³⁷ Bi laḡannemo bi giyou palai waiyawa dabanemo mainana i kenakena ba tedi a miyamiya.

³⁸ Israel lavedi edi babala noponemo ba suwalemo BADA ena giyou a kitakita palai waiyawa dabanemo. Bi dudubalemo ba giyou noponemo kai yanana a kitakita.

Livai damna edi noya

Lainuwanega

Ingilisimmo bukana isana Leviticus banina ba Niga damna ba pilisi edi noyamo a sagusagudi. Tedi BADA ena palai waiyawa a labelabe.

Gebo ani waimai'ina sewasewana

¹ Palai waiyawemo BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Niga ba lausewasewa ena wailovelove Islael lavedi kwa giuwedi: Laḡannemo aiyai lau sewasewamo i saḡa BADA lisinemo ba ena kau, e ena sipu, e ena gouti dubunemo ḡemota ya natome.

³ “Bamoda aiyai ena sewasewa kau olotona bi sidasida geḡana taunana ya natome, gabuḡosa puyona, palai waiyawa mataetinemo ḡome kaka BADA ya kita te yai anine.

⁴ Tana nimana ḡamoḡamo gabuḡosa puyona kununemo ya sako te BADA yai anine. Mba mainana kwa voyena kaka BADA em gebogebo ya kaikamaḡe bi epaiyanim ḡamoḡamo ya peki. ⁵ Ḡome taulausewasewa BADA matanemo muselina yai peki. Kaka bi pilisi Elon natunatuna niga muselina kwasinina sa vai nawe bi palai waiyawa mataetinemo olta moimoitona liuna 4 sa lai sepusepudi. ⁶ Mulinemo niga lavana ḡamoḡamo gabuḡosa puyona kwapina ya kopa bi ya nigo. ⁷ Kamaina bi pilipilisi Elon natunatuna olta dabanemo kai sa muka. ⁸⁻⁹ Bi mba muselina tinaḡena kwa tili bi musala kaḡedi kwa koḡedi. Bi soisoi matabudi ba pilisi kwa vitedi te tedi kai matanemo sa sivudi te sa kalaḡosa. Bi panena visuvisuna BADA yai nuwavisuwe.”

Bi vaitena BADA, Mousis i giuwe te sewasewa sipu, gouti, mwanuwa gabubu bi bunebune kauwina ḡemotinemo mainana sa lau sewasewa.

3

Kaniḡemota sewasewana

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Bamoda aiyai wainuwaḡemota kanina kwa voivoiyena ba ḡamoḡamo mote sidasidana olotona ee waivina kwa lau sewasewaye BADA lisinemo. ² Bi palai waiyawa mataetinemo tam nimam ḡamoḡamo kununemo kwa sako bi kwai peki. Bi pilipilisi Elon natunatuna ḡamoḡamo kwasinina sa vai bi olta liuna 4 dabediḡa sa lai sepusepudi. ³⁻⁴ Bi musala yapana, ganiganina bi liliva labu vaitedi bi momonidi matabudi pilisi sa legaudi bi BADA lisinemo wainuwaḡemota kanina sa lausewasewaye. ⁵ Ḡome Elon natunatuna sa legaudi bi olta dabanemo kai kalakalatinemo sai kalaḡosed bi musala panena BADA yai nuwavisuwe.”

Bi soisoi ḡesaudi ba ḡamoḡamo taniwagina ena lava vaitedi sa kani ḡemota. Bi kauwina ḡemotina mainana kau, sipu bi gouti wainuwaḡemota aubaina sa voiye BADA ena giuvavasaḡa luanemo.

13

Waikibitoi ena giugiu

¹ BADA, Mousis bi Elon i giuwedi te lava niga mainana sai lovelovedi, ² “Bamoda aiyai tunina kelo dididiga, ee bontugu, ee ḡaloḡalo bi i noḡotina gado, ‘Niga kelona ya dididiga bi tunigu ya kaka gebogebo.’ Kamaina te ena lava sa nawe pilisi Elon ee natunatuna lisidimo. ³ Bi pilisi tana bonina ya kita vitavitale. Bi laḡannemo bonina i kita te i nuwagudaguda ee i laipotipoti bi kapalina matabuna boni patilina i patitawana mba lavana ba kelo dididiga i vai. Ḡome pilisi lavana ya kamaḡati lava matedimo, te tana BADA matanemo i mila.

⁴⁵ “Bamoda aiyai bi tunina kelona ya dididiga ba tana gala yadiyadidi ya kotedi bi dabana mote ima sineti. Bi kota gayana ya suma bi ya giugiuna gado, ‘Milamilagu, milamilagu, lava koma nato lisigumo.’ ⁴⁶ Niga kelona tana tuninemo ya kenakenana ba yaḡolo milamilana. Mba lavana mote lava diyedimo ima miya, tana ḡalavu ya gose bi tabunemo ya miya.”

17

Ḡamoḡamo kwasinidi edi giugiu

¹⁰ ✧ BADA, Mousis i giuwena gado, “Laḡannemo lava ḡamoḡamo i vununa ba kwasinina ya gei waitosi kamaḡe, kaka muselina ya kani. Bamoda Israel lavana ee tautavatava vaitena ko miyamiya bi musala ma kwasinina i kanina ba tagu mba lavana ya miyatautauliye. Bi tana egu lava lisidimo ya kaikamaḡe. ¹¹ Banina lava bi ḡamoḡamo edi yawasana ba kwasinemo ya kenakena. Tagu kwasina e vitemi te olta dabanemo ko ḡini bi emi gebogebo ya yasaḡi kamaḡe. Mba taunana kwasina ena noyanoya.”

18

Badala yabayababa ena giugiu

¹ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Tagu BADA emi Maimaituwa Israel lavedi mainana kwa giuwedi, ³ ‘Idip lavedi wala vaitedi kona miyamiyana mote edi yawasana koma miyayedi. Bi Keinan dobuna ya vitemi, kota edi miyamiyamo mote koma miya. ⁴ Tagu taunana emi BADA bi emi Maimaituwa, kalinagu ko vaiye bi ko kaiwata. ⁵ Tagu taunana BADA bamoda niga giudi ko kaiwata kauwedina ba yawasana sa vitemi.

⁶ “Tagu bai ya giugiuwena ba kalinagu ko vaiye kauwe. Te emi vanuwa lavedi maibena tinetinemi, natunatumi, lawelawemi bi nadenadewemi mote koma badalayedi bi vaitedi tubuḡa komai ḡemoti.

¹⁹ “Laḡannemo waivini nawanawalai i vaina ba mote vaitena tubuḡa komai ḡemoti.

²⁰ “Emtau mwanena mote kuma lauwaiviniye. Bamoda mainana kuna voyiena ba tagu BADA matagumo kuna ka milamilam.

²¹ “‘Bi maimaituwa Molek* ena olta dabanemo natunatumi koma lau sewasewayedi. Tagu taunana BADA emi Maimaituwa bamoda mainana ko voyiena ba isagu kowai beyabeyakuluḡe.

²² “‘Olooloto taumiḡa mote komai mwanemwanena. Niga gebona matagumo ba i wai matawalawala.

²³ ✧ “‘Bi kota waivini e oloto mote ḡamoḡamo vaitedi komai mwanemwanena. Bamoda mainana kuna voyiena ba kauwa gebogebo otina matagumo kuna voyie.

²⁴ “‘Niga yawasanidi gebogebodimo mote kuma ka milamilam. Keinan dobuna lavedi mba yawasanidimo taudiḡa a ka milemiledi. Taunana aubaina ya kwavivaidi bi dobuna temi ya vitemi, te koi taniwagae.’ ”

19

BADA kalinana luvanemo pilipili ko kadidimanidi

¹ Bi kota BADA, Mousis i giuwena gado, ² ✧ “Israel lavedi matabudi kwai ḡemotidi bi niga giudi kwa giuwedi, ‘Tagu BADA emi Maimaituwa ba waiyawa, kota temi emi yawasana maso waiyawa.’

17 ☆“Lava aiyai bi gebo lisimmo i voyiena ba ena gebona kuma noḡoti wata. Kwa nawa ota lavana lisinemo bi gebona ko kadidimani. Mote nopommo kuma kaididi male ya kagebogebo.

18 ☆“Emtau lisimmo bai i voyiena, mote kuma laubiwa e medina nopommo kuma kaididi bi kuma gadoḡaiye. Tam bainewa kwa ḡoeḡoemna, mainana emtau kwa ḡoe. Tagu BADA bai e giugiuwemina ko kaiwata kauwedi.”

20

Lava boita lisidimo sagu sa tavutavuna edi giugiu

6 BADA, Mousis i giuwena gado, “Lava aiyai bi bai i ḡoena ba ya nato lisigumo te tagu yài love. Bi mote ima nawa mabai boita e alualuwa ḡesaudi vaitedi sa wai giugiuna lisidimo bi ena ḡowana ima giuwedi. Aiyai mai i kauwana ba yà kita kamaḡe bi egu lava lisidimo yà kaikamaḡe.”

24

Gebo mai'ina ba gebogebo

19 BADA, Mousis lisinemo i giuna gado, “Israel lavedi kwa giuwedi te aiyai enatau bi i kativununa ba i katikativununa luvanemo tana sa kativunu. 20 ☆Bamoda aiyai ena tau siliena i doukotona ba kota mainana tana siliena sa doukoto. Aiyai bi enatau matana i ḡivoina ba kota tana mainana matana sa ḡivoi. Bi aiyai enatau mwakana i doulolina ba tana kota mainana mwakana sa douloli. Lava aiyai enatau i wai kelona ba kota mainana lisinemo sa voiye.

21 “Lava aiyai bi enatau ena ḡamoḡamo i lai pekina ba kamaina te yai mai'i. Aiyai bi lava i laipekina ba kamaina te sa lai peki. 22 Tagu BADA emi Maimaituwa niga waigakedi yà vitevitemina kamaina te matabumi ko kaiwatedi. Bi tautavatava mabai temi Israel lisimimo sa miyamiyana tedi niga waigakedi vaitedi sa kaiwatedi.”

Nambas

Lainuwanega

Niga bukana inglisimo isana ba *Numbers*. Laidalolo dolidolodi wapedi 4 ba ġaviġaviyidi iyevidi bi dam ġemoġemotaġa iyevidi. Niga bukana ya giugiuweda te kwalabu 38 nopodimo baibaġa a voivoiyedina Sainai oyanemo bi a nawa te Keinan palatinemo a tava.

6

Elon niga giudimo lava i kavisuvisudi

²² BADA, Mousis i giuwena gado, ²³ “Elon bi natunatuna kwa giuwedi te niga giudimo Israel lavedi sa kavisuvisudi:

²⁴ ‘BADA ya kavisuvisumi
bi ya labewatemi.

²⁵ BADA lisimimo ya yasisi
bi ya sagumi.

²⁶ BADA ya giuvaimi
bi nuwauba ya vitemi.’

²⁷ “Sauginemo Elon bi natunatuna Israel lavedi sa kakavisuvisudi ba tagu BADA ya kakavisuvisudi.”

13

Tautigana 12 dobu Keinan a tigane

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Dam 12 Israel nopodimo babada ġemoġemotaġa kwa vinedi bi kwa giukamaġedi te Keinan dobuna sa tigane. Niga taunana doġana temi Israel kaka ya vitemi.”

³ Taunana aubaina Palan kalakalalelenemo ġalavumo BADA bai i giugiuwena mainana Mousis dam 12 nopodimo babada ġemoġemotaġa i vinedi bi i giukamaġedi.

¹⁷ Laġannemo Mousis i giukamaġedi te Keinan dobuna tiganena aubaina ba niga mainana i giuwedi, “Ko nawa Negevmo aibadabada yawaninemo oya keikeilikidimo ¹⁸ bi ġome dobuna ko tigane te ko kita te lava wapawapa ee visa ota sa miyamiya. Tedi ġaiġailisidi ee gwaġegwaġedi? ¹⁹ Bi edi doġa ko kita te visuvisuna ee gebogebona. Bi kota edi taun ko kita, a ganakuku ee geġa? ²⁰ Bi doġa ko kita, maumaulina ee gomegomelina? Kai ġome sa moimoito ee geġa? Bamoda sa moimoito ba votedi vaitedi ko legau natomedi te ka kitedi.” (Mba guleipi ena vota laġanina.) ²¹ Kamaina bi Din kalakalalelenemo aibadabada yawaninaġa a saġa a nawa bi dobu a tiganena eete beubeu yawaninemo Leġobmo a tava, Lebo-Amat diyanemo.

Keinan tautiganena a tava munaġa

²⁵ Laġan 40 mulidimo Keinan dobuna a tigane kovi bi a tava munaġa, ²⁶ Kades Palan kalakalalemo, Mousis, Elon bi Israel lavedi lisidimo. Tedi bai matabuna a kitakitana lava a giuvitedi. Bi kai votedi mba dobunemo a legalegudina ai lovedi. ²⁷ Kamaina bi tautigana tedi a giuwedina gado, “Temi kona giukamaġemai te dobuna ke tigane bi ke kita te dobu maumaulina bi doġa visuvisuna. Kai votedi niga ko kitedi. ²⁸ Geġa te lava ġome miyemiyedi ba lava ġaiġailisidi bi edi taun ba nananakidi bi a ganakuku kauwedi. Bi kota Anak ena tubulelesa ke kitedi, lava kaikaidakidi. ²⁹ Bi Amelek lavedi ba Negev

dobunemo sa miyamiya. Bi Ġiti, Debus bi Amoli lavedi ba oya dabediġa sa miyamiya nawa. Bi Keinan lavedi ba gelemo bi Diyoudan gaubina diyana a miya wata.”

³⁰ Laġannemo lava Mousis a moito kwavivili bi tautigana kalinedi a vaivaiye ba a naila bi ai talapili. Kamaina bi Keleb i giuwedi te a miya moimoisili bi i giuwedina gado, “Tada ġemoġemotida mba lavedi ta lauyovoġedi bi doġana ta vai.”

³¹ Bi kota olooloto mabai Keleb vaitena a nawanawana ena giu a lauyovoġe bi a giuna gado, “Geġa, mba dobuna lavedi a ġailisi kauwa mote mai tada. Tada mote ġemoġemotida ta nawa bi vaitedi tai ġasiġasi.” ³² Tautigana taudiġa mba dobuna ena giu kaikaiyovuna ai tubu bi Israel matabudi a giu nawedi. Bi kota a giuna gado, “Tama ke nawa bi bai ke kitana ba lava aiyai ġome ya tavana ba tana pekipekina. Banina lava ġome ke kitedina ba ġaiġailisidi bi kaikaidakidi. ³³ Lava nananaka bi waikakaubiledi. Tedi taudidi Nefili* lavedi, Anak ena tubulelesa. Tedi ke kitedi bi tama ke kitamaina maibena kapau.”

14

Israel lavedi Mousis bi Elon a giuvitavitali

¹ Ġome Israel lavedi matabudi ai nuwaboya bi a ġaba malasako. ² Bi tedi Mousis bi Elon a giuvitavitali gado, “I visu te maso Idipmo ke peki. ³ Bai aubaina BADA niga dobunemo i tavaitemai bi niganana ġaviya sai pekimai bi mwanemwanemai bi natunatumai sa pani nawedi bi sai taupaula yababa aubaidi. I visu te ka munaġa Idip.” ⁴ Ġome edi lava vaitedi ai ogatala bi a giuna gado, “Tada taudiġa eda taulaetadoli ta vine bi yai dolida te ta munaġa Idipmo.”

⁵ Ġome Israel lavedi matabudi matedimo Mousis bi Elon kaġedi ai tupagwaliġedi bi a laudulu doġamo. ⁶ Bi Nan natuna Diyosuwa bi Defune Natuna Keleb labuidi nuwedi i gebo bi edi gala a lisidi. ⁷ Bi a giuna Israel lavedi matabudi lisidimo gado “Ei, tama doġana matabuna ke vakita kovi, te doġa visuvisu guletina. ⁸ Bamo te BADA lisidemo i wainuwavisuna ba ya naweda dobunemo bi doġana ya viteda. Niga doġana ba maumaulina bi ġamoġamo wapewapedi. ⁹ BADA lisinemo mote koma giuvitavitala bi mote koma naila. Tada ġemoġemotida mba dobuna lavedi ta lauyovoġedi. BADA tada lisidemo ya miyamiya bi tedi ba yasidi geġa.”

¹⁰ Ġome lava matabudi a giu te Diyosuwa bi Keleb maso a lauġakimidi. Bi geġa te BADA namalina palai waiyawa mataetinemo i laumaġata lava matabudi matedimo.

Maimaituwa i giu te ena lava ya kovoġidi

Maimaituwa, Mousis i giuwe te lava yai etadoliyedi te nisa sabasabana etanaġa sa munaġa kalakalalemo.

²⁶ Kamaina bi BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ²⁷ “Laġan i alawapa niga lavedi lisigumo sa giugiuvitavitala. Tedi edi giuvitavitala kaikana e vaiye. ²⁸ Tagu egu giu te niga lavedi kwa giuwedi: Tagu BADA e giu te temi giu kona vatodi bi e vaivaiyedina kota yà kulavitali te mainana lisimimo sa tubuġa. ²⁹ Temi taugiuvitavitala matabumi niga kalakalalemo ko peki kovi. Temi mabai a iyevimi bi emi kwalabu 20 bi noke i saġa i nawanawana ba niga ġome ko peki kovi. ³⁰ Tagu dobuna e giuwapa te maso e vitemina ba mote ġome koma tava. Bi Nan natuna Diyosuwa bi Defune Natuna Keleb taudiġa mba dobunemo sa sola saġa.

³¹ “Temi kona giu te emi ġaviya natunatumu sa pani nawedi. Bi geġa te tagu mba dobunemo yà tavaitedi. Temi dobuna kona dabodabokena natunatumu sa miya. ³² Bi temi matabumi ba niga kalakalalemo ko peki kovi. ³³ ✧Temi tagu kona laukasagaiġaiyegu aubaina kalakalalemo natunatumu kaka sipu taulabedi sa tubuġa

* **13:33:** Pakanemo 6:4 Lava ġesaudi ai sumaġa te Nefili pakana nigaġome. ✧ **14:33:** Giu 7:36

kwalabu 40 nopodimo, eete matabumi ko peki kovi. ³⁴ Temi laḡan 40 nopodimo dobu kona tigane, mainana kota kwalabu 40 nopodimo yà kovoḡimi. Kwalabu ḡemota ba laḡan ḡemota. Temi kona voiyeḡu te mai kemi ḡaviya, taunana aubaina yavi kaka mayana ko vai. ³⁵ Tagu BADA giukauwemo yà giugiuwemi te niga kauwidi yà voiyeḡi. Lava laulaukasagāḡaḡidi yà kovoḡidi te kalakalalemo sa peki kovi.”

20

Gauba lakudabadabamo

¹ Kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo Israel lavedi matabudi Din kalakalalelenemo a tava, Kadesmo palai a solu bi a miya. Ḡome Miliyam i peki bi a dobo.

Israel lavedi mousis a giuvitavitale munaḡe

² ✧ Bi mba dobunemo gauba geḡa taunana aubaina Israel lavedi a tava ai ḡemotidi bi Mousis bi Elon a giuvitavitaledi, ³ Tedi Mousis a giuvitavitalena gado, “Tama maso nove Bada mayavaina palaina mataetinemo laḡannmo ema lava a pekipeki maso matabumai ḡome ke peki kovi! ⁴ Bai aubaina BADA ena lava kunai doli tavaitemai niga kalakalalemo? Te tama bi ema ḡamoḡamo vaiteḡi ka peki. ⁵ Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyovomai, te niga dobuna tatakalinemo kuna tavaitemai? Niga ḡome mote bai sima moimoito, mote witi, mote damaya, mote guleipi, mote pomeguleneti bi mote bai ḡesaudi. Bi mote bamo gauba te maso ka tego yawasana.”

⁶ Mousis bi Elon a moito lava a gosedi bi a nawa tabudimo palai waiyawa mataetinemo a moito. Bi a laudulu doḡamo bi BADA namalina waimatakanikanina lisidimo i laumaḡata. ⁷ BADA, Mousis i giuwena gado, ⁸ “Kwa nawa em diḡona kwa vai natome bi em tau Elon vaitena Israel lavedi matabudi koi ḡemotidi. Kamaina bi matedimo lakudabadaba kwa giuwe te modenemo gauba ya laupusuwali bi lava edi ḡamoḡamo vaiteḡi sa tego.” ⁹ ✧ Kamaina bi Mousis i nawa diḡona i vai bi BADA i giugiuwena mainana i voiye.

Mousis diḡonemo lakudabadaba i kwapu

¹⁰ Mousis bi Elon Israel lavedi matabudi lakudabadaba diyanemo a natomedi ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Temi taugiuvitavitala koi beyavaiya. Tama gauba ka vitemi.”

¹¹ Kamaina bi Mousis diḡona i laḡeti bi lakudabadaba malabu i kwapu bi gauba dididiga i laupusuwali, te lava bi edi ḡamoḡamo vaiteḡi a tego.

¹² Bi geḡa te BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, “Banina temi mote lisigumo koi sumaḡadidi te tagu waiyawa maso egu ḡailisi Israel lavedi konai lovedi. Taunana aubaina temi mote kaka lava komai dolinawedi dobu e giugiuwenemo.”

Elon oya dabanemo i peki

²³ Israel lavedi dobu kades a gose bi a nawa dobu Edom, i natonatona palatinemo oya Ḡo diyanemo tava. Ḡome BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ²⁴ “Tagu Israel e saugedi te dobu maso e vitedi, ḡome kaka Elon mote ima tava. Tana kaka niga ḡome ya peki. Banina temi labu Melibamo bai e giugiuwemina mote mainana ko voiye. ²⁵ Elon bi natuna Eliyesa kwai dolidi bi kwa saḡedi oya Go dabanemo, ²⁶ bi ḡome Elon ena waipilisi galedi kwa kaikamaḡedi bi Eliyesa kwai kote. Bi Elon kaka oyanemo ya peki.”

²⁷ Bi Mousis BADA bai i giugiuwena mainana i voiye, Israel lavedi a kitekitedi bi a saḡa a nawa oya Ḡo dabanemo. ²⁸ Ḡome Mousis Elon ena gala i kaikamaḡedi bi Eliyesa i waikote bi Elon i peki. Bi Mousis bi Eliyesa a munaḡa yovo lava lisidimo.

²⁹ Lava ḡome a vaiye te Elon i peki, kamaina bi lava ai nuwa poyaye bi laḡan 30 nopodimo a ḡaba gulata.

21

Mwata blonsimo voivoiyena

⁴ Israel lavedi oya Ġo a gose bi eta nisa sabasabana yawaninaġa i nawanawana a kaiwata te maso dobu Edom mulinaġa a kwaivivila. Bi geġa te etamo lava a nawa tunidaboka. ⁵ Kamaina bi lava Mousis bi Maimaituwa lisidimo a giuvitavitalana gado, “Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyomai bi kuna natomemai niga kalakalalelemo te ka peki? Niga ġome mote kani te ka kani bi gauba te ka tego. Niga kanina mana tama ke kanituni daboke.”

⁶ Taunana aubaina BADA mwata wailaukubutidi i giukamaġedi Israel lavedi lisidimo bi lava wapewapedi ai pekidi. ⁷ Kamaina bi lava a nato Mousis lisinemo bi a giuna gado, “Tama gebogebo ke voiye, te Maimaituwa bi tam lisimimo ke giuvitavitala. BADA lisinemo kwa laupali te mwata ya kaikamaġedi.” Ġome Mousis lava aubaidi i laupali.

⁸ BADA, Mousis i giuwena gado, “Mwata kwa voiye te kai modonemo kwai dawe, Laġannemo lava aiyai mwata wailaukubutina i kalatina ba mwatana kai modonemo ya kita saġe te ya yawasana.” ⁹ ✧ Kamaina bi Mousis bolonsimo mwata i voiye te kai modonemo i wai dawe. Sauġinemo aiyai bi mwata i kalatina ba mwata aluwina ya kita saġe bi ya yawasana.

Israel lavedi oya Ġo pakanemo bi a nawa Mowabi lavedi edi dobumo

¹⁰ Israel lavedi a nawa Obotmo a tava bi ġome edi palai a solu. ¹¹ Kota Obot a gose bi a nawa Iye Abalimmo a lauġalavu, Iye-Abalim ba aibeu yawaninemo, Mowabi lavedi edi dobu isuotinemo. ¹² Ġome te a modina munaġa Deled wapunemo a lauġalavu. ¹³ Diledmo te a nawa Anon gaubina diyaotinemo kalakalelemo a lauġalavu, Amoli lavedi edi dobu diyanemo.

Israel lavedi Siloam ġalibonana ena lava vaitedi ai pekidi

²¹ Israel lavedi tauwainoyanoya a giukamaġedi a nawa Amoli ġalibonana Siyon ai baġana gado, ²² “Ġalibona Siyon maso kunai aninimai te em dobu noponaġa, etabadaġa maso ke nawa. Bi em daibimo mote kamai kabinawa bi em gauba mote kama tegodi. Em etabadaġa ka nawa ota te em dobu ka gose kamaġe.”

²³ Bi geġa te ġalibona Siyon Israel lavedi mote i waianinedi te ena dobu noponaġa sa nawa. Tana ena tauwaiġaviya i waigemotidi bi a nawa Deiyas kalakalalelemo, Israel lavedi a suluvaiddi. ²⁴ Bi geġa te Israel lavedi a miya moito te ai pekidi bi edi dobu Anon gaubina bi i nawa te Dabok palatina a vai. Dabok noponemo ba Amon lavedi a miyamiya bi edi dobu ba a yaveyave kauwe. ²⁵ Niga mainana Israel lavedi Amoli edi taun matabudi bi kota taun Ġesbon noponemo vaitedi, a kwayavaiddi bi tedi ġome a miya.

Israel lavedi ġalibona Ogi a lauyovoġe

³¹ Israel lavedi matabutabudi Amoli edi dobu matabuna a vai bi a miyagalame. ³² Bi Mousis olooloto i giukamaġedi a nawa a laumulimuli te bainewa Diesa taunina maso a suluvai. Kamaina bi Israel lavedi Diesa taunina bi diyanemo taun ġesaudi vaitedi a suluvaiddi bi ġome Amoli lavedi a miyamiyana vaitedi a kwavivaiddi. ³³ Bi kota a moito vitaledi te Basan etana a kaiwata. Bi etamo Basan ġalibonana Ogi ena tauwaiġaviya vaitedi a miya moito te Israel lavedi Edleimo maso a suludi.

³⁴ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Kuma naile kaikana nimammo e sako, ena tauwaiġaviya bi ena dobu matabuna. Bainewa Ġesbonmo Amoli ġalibonana Siyon kuna voivoiyena, mainana kota niganana Ogi ena lava vaitedi lisidimo kwa voiye.” ³⁵ Israel lavedi a tapitapila te Ogi natunatuna bi ena tauwaiġaviya ai peki kovid bi mote aiyai i yawasana. Bi Dobuna Ogi i waibadayena Israel lavedi a vai.

22

Mowabi ḡalibonana Beilam ena talawainuwatau i giukamaḡe

¹ Israel lavedi a nawa Mowabi wapunemo bi Diyoudan gaubina nevanemo, Deliko diyanemo a lauḡalavu.

² Laḡannemo Mowabi ḡalibonana Balak Dipo natuna, i vaiye te bainewa Israel lavedi a tapipila te Amoli lavedi ai peki kovid. Bi kota i vaiye te Israel lavedi a wapa dabalala, ³ ba ena lava vaitedi a naila gulata banina Israel lavedi ba a wapa gulata.

⁴ Gome Mowabi lavedi Midian waibabadidi a giuwedina gado, “Niga lavedi kumdi male matabuda sai peki kovidana, maibena bulumakau ḡawaḡawa sa kanikani kovidina.”

⁵ Mba laḡanemo Dipo natuna Balak tana Mowab ḡalibonana, tauwainoyanoya i wai ḡemotidi bi i giuwedi te sa nawa Beo natuna Beilam lisinemo. Tana Amowa dobunemo gauba Ifleitis diyedimo Petomo i miyamiya. Tauwainoyanoya niga giuna a vai nawe Beilam lisinemo gado, “E ḡoeḡoena kwa sibe te Israel lavedi Idipmo a potipotiyovona, niga dobuna ai wanavu bi diyagumo sa miyamiya. Sawai matanainaila te niga doḡana maso sa vai. ⁶ Tedi a wapa gulata mote luvana te ka lauyovoḡedi, taunana aubaina kwa nato bi aubaigu kwa pasilidina, kaka tama ḡemoḡemotina te niga dobunemo ka kwavivaidi. Tagu e sibe te tam laḡannemo lava kwa kavisuvisudina ba tedi visuvisu sa banavi bi laḡannemo kwa pasilidina ba tedi gebogebo sa banavi.”

⁷ Kamaina bi Mowabi bi Midian babadidi pasila kana mane a legaudi bi a nawa Beilam lisinemo bi Balak kalinana a giuwe.

⁸ Bi Beilam tedi i giuwedina gado, “Temi niga ḡome ta kena bi BADA bai ya giuwegu, kaka bokina yà tainuwataumi.” Gome te Mowabi babadidi, Beilam vaitena a kena. ⁹ Bi Maimaituwa Beilam lisinemo i laumaḡata bi i giuwena gado, “Lava mabai lisimmo sa miyamiya?”

¹⁰ Bi ena giu i waimunena gado, “Dipo natuna Balak mowabi edi ḡalibona kalinana i giuvitedi bi giukamaḡedi lisigumo.

¹¹ “Bi i giu te lava Idipmo a potipotiyovona tedi dobu ai wanavu kamaḡe. Taunana aubaina tana ya ḡoeḡoegu te Israel lavedi yà pasilidi, mba mainana te tana Israel lavedi ya kwavi vaidi.”

¹² Bi geḡa te Maimaituwa Beilam i giuwena gado, “Niga babadidi mote vaitedi koma nawa bi mote Israel kuma pasilidi, banina mba lavedi ba tagu e kavisuvisudi.”

¹³ Laḡan i sako olaolalemo Beilam i nawa Balak ena tauwainoyanoya lisidimo bi i giuwedina gado, “Ko munaḡa emi dobumo, banina BADA mote i wai aninegu te vaitemi ta nawa.”

¹⁴ Kamaina bi a munaḡa Balak lisinemo bi a giuwena gado, “Beilam nato vaitemai i daboka.”

Gome Balak ena waibabada laukaidi i giukamaḡe a munaḡa Beilam lisinemo. Bi i giu te mai'a didiga ya vite bamoda ya nato bi Israel lavedi ya pasilidina. Niga laḡannemo ba Maimaituwa Beilam i giuwe te waibabada vaitedi sa nawa lisinemo bi bai Maimaituwa ya giugiuwena taunana ya voiye.

²¹ Beilam olaolalemo ena donki i kanonoḡi bi Mowabi babadidi vaitedi a nawa Balak lisinemo. ²² Bi geḡa te Maimaituwa nuwana i medi, Beilam i nawanawana aubaina. Beilam ena donki dabanemo i gelu a nawanawa ena taupaula labu vaitedi ba etamo BADA ena aneya i moito gududi.

²³ Sauginemo donki BADA ena aneya i kita etamo kepata vitena i moimoito ba eta diyanemo ba i moito gebi. Bi Beilam donki dibunemo i talaḡa bi i voiye te i tava munaḡa etamo.

²⁴ Gome BADA ena aneya i moito nawa waen dabidi labu ganakukudi, mododimo eta ḡulilina i moito gudu. ²⁵ Bi donki BADA ena aneya mainana i kitakita ba i moito nawa ganakuku modonemo bi Beilam kaḡena i ḡaviḡaki, ba Beilam donki i kwapu munaḡe.

²⁶ Kamaina bi BADA ena aneya i moito nawa ganakuku mododimo ḡulili otinemo mote ḡemoḡemotina ya moito vitavitale. ²⁷ Sauginemo donki BADA ena aneya i kitakita ba ma Beilamna i guliyovo. Bi Beilam nuwana i laimedimedi bi kwapumo donki i kwapu.

²⁸ Kamaina bi BADA donki muduna i kaikamaḡe bi Beilam i giuwena gado, “Bai lisimmo e voiye waigebo te ma faiona kuna kwapugu?”

²⁹ Bi Beilam donki ena giu i waimunena gado, “Tam kuna voiye te tagu bena em bu'uwa bi mainana kepata nimagumo maso noi taunana ei pekim.”

³⁰ Bi donki Beilam i giuwena gado, “Tagu ba tam em donki otina, laḡan matabuna kwa gelugeluyegu, mainana wala lisimmo e voiye, ee?” Bi Beilam i giuna gado, “Geḡa.”

³¹ Gome BADA Beilam matana i kayana bi BADA ena aneya i kita kepata i vai bi i moimoito. Kamaina bi Beilam i laudulu i guliyovo mtana doḡamo.

³² Bi BADA ena aneya Beilam i waitalayena gado, “Bai aubaina em donki ma faiona kuna kwapu? Tagu e nato te em eta e moito gudu banina niga nawana mote yai anine.

³³ Bi em donki i kitagu te ma faiona i moito gebi. Bi moito gebi geḡa, maso ei pekim bi donki maso i yawasana.”

³⁴ Gome Beilam giu i waimunena gado, “Mote yà kitam, tam gode egu eta kuna moito gudu. Bamoda niga nawana gebo e voiye bi mote ku waianinegu ba avena te yà munaḡa.”

³⁵ Bi aneya Beilam i giuwena gado, “Kwa nawa niga babadidi vaitedi bi bai yà giugiuwena, taunana kwa giuwe.” Kamaina bi Beilam, Balak ena waibabada vaitedi a nawa.

23

Balak bi Beilam ma faiona Maimaituwa lisinemo a lau sewasewa, te maso Beilam Israel lavedi i pasilidi. Balak i waibaḡa bi Beilam mote ḡemoḡemotina te maso i pasilidi. Tana kamaina Maimaituwa bai ya voiye Israel lavedi lisidimo taunana i giugiuwe. Beilam mala 4 Maimaituwa ena giu Israel lavedi i giuwatedi. Niga taunana ena talawainuwatau wailaubuna.

¹⁸ Kamaina bi Beilam ḡalibona i talawainuwatauna gado:

“Balak, Dipo natuna kalinagu kwai beyavaiye.

Bai yà giuwemna kwa vaiye kauwe.

¹⁹ Maimaituwa mote lava ota te ya kaiyovu.

Tana mote nuwana ima vitale mai lava sa voivoiyena.

Tana bai matabuna ya giugiuwena

kamaina te ya voiye.

Laḡannemo bi i giuwapa te bai ya tubuḡa

ba kamaina te mainana ya tubuḡa.

²⁰ Maimaituwa i giuwegu

te Israel lavedi yà kavisuvisudi.

Tana kaikana i ka visuvisudi,

te tagu bainewa yà vitale.

²¹ BADA edi Maimaituwa ba tedi vaitedi,

tedi ma nuwavisudi BADA sa kakasaḡesaḡe tana edi ḡalibona.

Deikap ena tubulelesa Israel lavedi, mote pilipili ima vitedi.

²² Maimaituwa Idipmo i kapotiyovodi,

tana ena ḡailisi maibena kau olotona gwegwena.

²³ Lava mote lavedi te Israel lavedi sima pasalidi

tedi mote luvana te sima pasilidi.

Lava matabudi kaka Deikap ena tubulelesa

sa giu watedina gado, ‘Wawa,

Maimaituwa bai i voiye Israel lisidimo kona kita.’

²⁴ Deikap ena dam Israel
 ba a ġailisi gulata mai laiyon.
 Tana mote imai yawasi
 te kana musala yai pekidi.
 Te ya kanidi bi kwasinidi ya tegodi,
 kaka ya guliyoovo te yai yawasi.”

24

Mala wai 4-na Beilam Maimaituwa kalinana i giuwatana gado,

¹⁷ “Maimaituwa i wailovegu te lava ġesau ya natonatona kaka ya tava.
 Tagu e kita, mote noitaunana ima tava.
 Deikap ena tubulelesemo Israel lisidiġa kaka ya natona mai kubona.
 Tana Mowabi bi Seti lavedi kunudi ya dougolugoludi.
¹⁸ Tana ena gaviya Edom lavedi ya lauyovoġedi
 bi edi doġa ya vai.
 Bi Israel lavedi sa ġailisi.
¹⁹ Deikap ena tubulelesemo
 kaka waibada ġemota ya moito saġa.
 Bi mabai Mowabi taunidi nopodimo
 yaġolo sa miyamiyana ya ġosa kovidi.”

25

Mowabi bi Israel lavedi Bal a lauduneye

¹ Sauginemo Israel lavedi Sitimmo a miyamiya ba Israel oloolotodi Mowabi wai-waivinidi waitedi tubuġa a waigemoti yabayababe. ² Niga waiwaivinidi Israel oloolotodi a giugiuvaidi te maimaituwa Bal lisinemo a laulausewasewa bi a laulauduneye. ³ Niga mainana Israel lavedi Mowabi waitedi ai ġemotidi bi Bal-Peo a laulauduneye. Taunana aubaina BADA nuwana i medi gulata lisidimo bi i waikalaġosed.

⁴ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Waibabada kwa natomedi kwai ġemotidi bi suwalemo matagumo koi pekidi. Ġome kaka nuwagu ya kena bi medi yà lautau.”

⁵ Kamaina bi Mousis Israel waibabadidi i giuwedina gado, “Temi ġemoġemotaġa emi dam nopodiġa, mabai Bal-Peo taulauduneyena waitedi ai ġemotidi bi a laulauduneyena koi peki kovidi.”

⁶ Mousis bi Israel lavedi ai nuwaboya bi palai Waiyawa mataetinemo a miyamiya te matedimo, Israel olotona Midian waivinina i waidoli saġe ena palaimo. ⁷ Ġome Piniyas Eliyesa natuna, pilis Elon itana, mainana i kitakita ba i miya moito bolu i gose. Bi ena alaġiya i vai, ⁸ bi manunubina Israel olotona ena palaimo i sola saġa, te alaġiya i lubu bi oloto mawaivinina i tupawaikapudi te a peki. Niga mai kauwinemo kaka Israel lavedi sida i kwetikwetilina i kaisako. ⁹ Bi geġa te kaikana lava wapedi 24, tausand a peki.

¹⁰ Ġome BADA, Mousis i giuwena gado, ¹¹ “Piniyas Eliyesa natuna, pilis Elon itana bai i voiyena ba egu medi i lauwata bi tana i ġoeġoena ba Israel lavedi maimaituwa ġesaudi mote sima lauduneyedi. Bi yà ġoeġoe te maso e kovogidina ba, geġa te egu medi i waiuba. ¹² Taunana aubaina kwa giuwe te egu waianina ba, nuwawisu bi nuwauba lisinemo laġan matabuna. ¹³ Tana i ġoeġoena tagu isagu waiyawa lava sa vivile kauwe bi Israel edi gebo dabanemo edi wai beyapota i waidouġavuki. Taunana aubaina tagu waianina bagibagina yà sakosako te ena tubulelesa waitedi lisidimo, tedi kamaina te aubaigu sai pilisi nonoġa.”

27

Mousis epaiyanina Diyosuwa i vine

¹⁸ ✧ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa nawa Nan natuna Diyosuwa kwa natome, tana taunana Aluwa i waiwanavu bi nimam dabanemo kwa sako bi kwa vine kamaḡe te lava yai dolidi. ¹⁹ Tana kwa natome bi lava matabudimatedimo, pilisi Eliyesa matanemo kwai moito. Bi lava matedimo kwa giuwaimaḡati te tana, tam epaiyanim. ²⁰ Bi tana waibada ḡailisina nimanemo kwa sako, te Islael lavedi mataabudi tana sa voteyeteye. ²¹ Laḡannemo tagu egu ḡowana bai Islael lavedi lisidimo, Diyosuwa ya nawa pilisi Eliyesa lisinemo bi giukauwa ya vai. Bi Eliyesa ya gei koitili lisigumo, kaka Diyosuwa ya giu vite. Bi tana Islael lavedi ya giuwedi te sa nawa sawai ḡaviya bi sa natonato munaḡa. Niga koitilina isana ba ulim.”

²² Mousis BADA bai i giugiuwena luvanemo mainana i voiye. Tana Diyosuwa i natome pilisi Eliyesa bi Islael lavedi matedimo i waimoito. ²³ Kamaina bi Eliyesa nimana Diyosuwa dabanemo i sivudi bi i giuwaimaḡati te tana lava yai etadoliyedi BADA i giugiuna luvanemo.

33

Noi Keinan bi niga nevanemo Mowabi

⁵⁰ Islael lavedi yaḡolo Mowabi wapunemo a miyamiya, Deliko niga nevanemo gauba Diyoudan diyanemo. Tedi ḡome a miyamiya bi BADA, Mousis i giuwena gado, ⁵¹ “Islael lavedi kwa giu wailovelovedi, ‘Laḡannemo Diyoudan ko damaniye noi nevanemo Keinanmo ko tavana, ⁵² mba lava ḡome sa miyamiyana ko kwavivaidi. Tedi edi koikoitau bi edi anilaudune gabudi ko kagebogebody. ⁵³ Bi edi doḡu ko vai bi ko miya banina mba doḡu taunana e vitemi. ⁵⁴ Bi doḡa ko bwali nawedi te dam dididiga ba doḡa didiga ko vite bi dam ḡaubona ba doḡa ḡaubona ko vite. Bi tagu BADA lisigumo ko koitili kaka yai lovemi te luvanemo dam ko vitenawedi.

⁵⁵ “ ‘Bamoda lava niganana mba doḡanemo sa miyamiyana bi mote koma kwavidi ba lavedi muliḡa male sai matawalawala bi sai gedala. ⁵⁶ Niga lavedi mote koma kwavivaidi ba bai e noḡonoḡotina lisidimo mote koma voiye ba tagu lisimimo ya voiye.’ ”

35

Anikandavona malagaidi

⁹ BADA, Mousis i giuwena gado, ¹⁰ “Sauginemo Diyoudan ko damaniye bi Keinanmo ko tavana, ¹¹ ba taun ḡesaudi ko vinedi te anikandavona. Bamoda lava enatau i kwapukwapu bi wainuwasilimo te i waipekina ba ya velau ya nawa mba ḡome ya kandavona. ¹² Bamoda oloto i waipeki bi ena dam laubiwa sima ḡoe ba mote ḡemoḡemotina simai peki. Banina tana kaikana i nawa mba tauninemo i kandavona. Ḗome ya miyamiya eete taulauetala kaka sa laididimani.”

Waigake wailabuna

Lainuwanega

Niga bukanemo Israel lavedi gotona te Keinanmo sa sola saḡa bi dobuna sa vai te sai taniwage. Mousis mote gemoḡemotina te vaitena sa nawa. Taunana aubaina i giuwailovelovedi kaka muliḡa sa nawa. I giuwainoḡotidi te bainewa Maimaituwa Idipmo i ka potiyovodi bi kalakalalelemo i labe watedi. I giu munaḡedi te bainewa tedi maso Maimaituwa a voteyateyae Keinan dobunemo. Gulik kalininemo niga bukana isana banina ba, *Waigake Wailabuna*. Bai aubaina Mousis laḡan wailabuna Maimaituwa ena waigake lava ya giugiuwedi. Bi niga mote waigake valivaliuna ee tabuna.

4

Mousis Israel i giuwedi te Maimaituwa ena waigake sa kaiwata kauwe

¹ Gome Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “Tagu waigake yà wailovelovemina ko kaiwata kauwedi, ko miya kauwa kaka dobu valivaliunemo ko saḡa. Niga taunana dobuna emi magumagula edi BADA, edi Maimaituwa ya vitevitemi, te ko vai bi koi taniwage. ² Niga wailovelovedi yà vitevitemina ba BADA emi Maimaituwa ena waigake, taunana aubaina waigake ḡesauna tabu otina komai tubu bi bai gilugilumina koma kaikamaḡe bi kamain te ko kaiwata otiye.

⁶ “Temi ko kaiwata kauwedina ba dobu ḡesaudi lavedi sa kitemi bi sa sibe otiye te temi nuwauyauya lavemi. Bi tedi sa vaivaiyemi bi laḡannemo a kitemina ba sa giuna gado, ‘Giukauwa te Israel ba lava laukaidi bi noḡota kauwa lavedi.’ ⁷ Bi i visu te BADA eda Maimaituwa diyademo bi laḡanemo lisinemo tai baḡana ba ya saguda. Mote mai dobu ḡesaudi nananakidi bi keikeilikidi tedi edi maimaituwa ba manekidi i lofa. ⁸ Niganana waigake yà wailovelovemina ba didimanidi bi visuvisudi. Bi dobu ḡesaudi nananakidi bi keikeilikidi nopodimo mote kaka waigake didimanidi kuma banavidi.

³²⁻³⁴ “Laḡannemo BADA emi Maimaituwa temi Idipmo ena ḡailisimo i kapotiyovomi, te temi aubaimi mataila bi anisove kauwidi i voyedi, Idip lisidimo. Tana mulimimo i moito bi wainuwatoi dididiga i vitedi. Kota oya Sainai dabanemo kai vavavaninemo i giu yovo lisimimo. Bi temi i voyiyemi te ena lava otimi kona tubuḡa bi mote ko peki. Niganana emi noḡota ya munaḡa nove wala Maimaituwa dobumo lava i voivoiyena laḡanina ko noḡoti. Bamo mai dobu isuna te isuna kauwidi a tubuḡa, ee geḡa? Geḡa mote bamo! Bamo mai maimaituwa ḡesaudi mainana anisove kauwedi a voyedi, ee geḡa? Geḡa mote bamo.

³⁹ “Taunana aubaina niganana temi kamaina te koi sumaga bi ko sibe kauwe te BADA taunana Maimaituwa malamo bi dobumo. Bi bamo mote Maimaituwa ḡesau ima miyamiya. ⁴⁰ Taunana aubaina ena waigake matabudi niganana yàwai lovemina kamaina te ko kaiwatedi. Mba mainana kaka temi bi emi tubulelesa yawasana visuvisuna ko miyaye bi emi yawasana ya lofa niga dobunemo. Niga dobuna taunana BADA emi Maimaituwa ya vitevitemina koi taniwaga nonoḡe.”

6

BADA emi Maimaituwa nuwemi ya vai

⁴ ✧ Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “Mani Israel ko vaiye, BADA eda Maimaituwa tana taunaḡa BADA. ⁵ ✧ BADA emi Maimaituwa ko ḡoena nuwapoumi tabutabunemo, tubuḡimi tabutabunemo, emi noḡota tabutabunemo bi emi ḡailisi

tabutabunemo.* ⁶ ☆Niga waigakedi niganana ya vitevitemina nuwemimo ko sivudi bi ko noḡotiwatedi. ⁷ Bi waigakedi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

7

BADA ena lava otidi

¹ ☆Kamaina bi Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “BADA emi Maimaituwa ya nawenawemina mba dobunemo te ko vai bi koi taniwage. Bi temi aubaimi tana dobu matabudi 7 ya kagebogebody, maibena mani Ġiti, mani Gigasi, mani Amoli, mani Keinan, mani Pelisait, mani Ġivait bi mani Debus. Niga dobudi a nanaka bi a ḡailisi gulata mote mai temi. ² Bi sauginemo BADA emi Maimaituwa niga dobudi nimemimo ya sivudi, te ko lauyovoḡedi bi koi peki kovidi. Mote koma launuwatoyedi bi vaitedi waianina koma voiye. ³ Bi kota komai naḡinaḡiyedi bi mote natunatumi komai aninedi te natunatudi sima naḡidi. ⁴ Banina natunatumi male BADA sa ḡose bi sa nawedi maimaituwa ḡesaudi sa lauduneyedi. Bamoda mainana ko voyiena ba BADA lisimimo ya medi bi maḡemota ya kagebogebo kovimi.

⁵ “Niga mainana edi ko voyiedi olta ko suwa waiyamonidi, edi laudune ḡakimidi ko dou kivikividi. Bi koikoitau Asela kaimo a voyiedi bi a lau lauduneyedina ko koi ḡavuḡavukidi bi matabudi kaimo koi kalaḡosedi. ⁶ ☆Niga ko voyiena banina ba BADA Maimaituwa temi i vinemi te lava waiyawa tana matanemo. Lava a wapa dobu matabunemo sa miyamiya bi geḡa te temi Israel lavemi i vinemi te ena lava otimi kona tubuḡa.

⁷ “Temi Israel lava kaikaigwaḡemi mote mai dobu ḡesaudi. Bi BADA ena nuwavainemo i vinemi. Temi mote ko wapa gulata mai dobu ḡesaudi, geḡa. ⁸ Bi BADA i wainuwavaina gulatemi aubaina bai emi magumagula i giugiuwapaena i voiye wata. Temi Idip ḡalibonana ena waibada dibunemo konai taupaulayababa. Bi tana ena ḡailisi dididiginemo i kapotiyovomi. ⁹ ☆Taunana aubaina ko sibe kauwe te BADA emi Maimaituwa tana taunana Maimaituwa otina. Tana bai i giugiuwena ba mote imai geḡa bi kamaina te ya voiye. Tana ena giuwapa nove kimtina ani iyaiyavakasaga lisidimo i voivoiyena mainana kota niga kimtina lisinemo ya voiye wata. Mabai sawai nuwavaine bi kalinana sa kaikaiwata kauwena. Ba tana tedi ya wainuwavaine gulatedi bi visuvisu lisidimo ya voyiena waianina i voivoiyena luanemo. ¹⁰ Tana mote imai goela tedi mabai sa dabodabokena ba kamaina te ya kovoḡidi. ¹¹ Taunana aubaina niga waigakedi niganana ya wailovelovemina, matabudi ko kaiwata kauwedi.”

8

BADA emi Maimaituwa nuwemi mote ima kauleya

² Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “BADA emi Maimaituwa mote nuwemi ima kauleya. Tana bainewa kalakalalelemo kwalabu 40 nopodimo i labe watemi, taunana ko noḡoti wata. Tana pilipili i giukamaḡe lisimimo te yai lau lubumi te nopomi ya sibe bamoda ena giuvavasaga ko kaiwata ee geḡa. ³ ☆Bi i voyiyemi te kani kona pekina ba ḡaubo munaḡana aubaina, kaka mana i vitemi te kona kani. Niga kanina temi bi emi magumagula wala mote bamo ko kani lubu. Tana niga kauwina i voiye bi i wailovemi te lava mote kani taunaḡa yasinemo ta miya bi BADA giuna yasinemo ta miya.

¹² “Bamoda kuna kani nonoḡa bi kota vanuwa visuvisuna kuna ḡala bi noponemo kwa miya, ¹³ bi laḡannemo em bulumakau, em sipu, em silva, em gold bi mwali ḡesaudi vaitedi sa wapadabalalana, ¹⁴ ba kwa kita kauwa te mote kuma nuwa saḡasaga. Bi

* **6:5:** Mak 12:29-30 Yesu niga lovana i giuwata te niga waigakena i saga gulata. ☆ **6:6:** Wai 11:18-20 ☆ **7:1:** Giu 13:19 ☆ **7:6:** Pot 19:5 ☆ **7:9:** Pot 20:5,6, 34:6,7 ☆ **8:3:** Met 4:4

BADA em Maimaituwa nuwam ima kauleya banina tana Idipmo kunai taupaulayababa bi i wai yawasanim. ¹⁵ Mote nuwemi ima kauleya banina tana kalakalalelemo mwata wailaukubutidi bi mwali gasigasidi nopodiga i lauetadoliyemi. Bi gome dobu waigaubi geganemo, tana lakudabadaba modonemo temi aubaimi gauba i voiye te i laupusuwali. ¹⁶ Tana kalakalalelemo mana i vitemi te kona kani, kanina wala bamo mote emi magula a kani lubu. Tana pilipili i giukamaḡedi te temi i wailaulubumi, te damonemo temi maso visuvisu kona banavi. ¹⁷ Taunana aubaina mote komai noḡota te emi sibe bi ḡailisimo konai ḡonaḡona. ¹⁸ Bi ko noḡoti te BADA emi Maimaituwa ena ḡailisimo konai ḡonaḡona. Niga waianina i voyena banina tana emi magumagula lisidimo i giugiuwapana kamaina te ya voiye.”

11

Maimaituwa bai i giugiuwena ko noḡoti wata

¹⁸ ☆“BADA giuna nuwemimo ko sivudi bi ko noḡoti watewateredi. Mba giudi ko gilumidi bi koi kalimayedi bi solatapemimo ko panidi te sa taitainoḡotimi. ¹⁹ Bi giudi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

²⁶ Niganana kavisuvisu bi pasila modomo ya sakosako. ²⁷ Mabai BADA emi Maimaituwa ena waigake niganana ya vitevitemina ko kaiwata kauwena ba BADA ya kavisuvisumi. ²⁸ Bi mabai ena waigake niganana ya vitevitemina sa lau kasaḡaiḡaiye bi sa nawa maimaituwa ḡesaudi mote a sibe kauwedi, sa kaiwatedina ba BADA ya pasilidi.

³² Taunana aubaina ko kita kauwa te waḡake niganana ya vitevitemina ko kaiwata kauwedi.

17

Bainewa ḡalibona vinena

¹⁴ ☆Bi Mousis i giuna gado, “Laḡannemo temi Keinanmo ko tavana, ba BADA emi Maimaituwa dobu i viteviteminemo ko miyatulu bi ko giuna gado, ‘Tama ka ḡoeḡoena ḡalibona yai badayemai, maibena dobu ḡesaudi diyamaimo.’ ¹⁵ Temi ko kita te wali dobu lavana, mote koma vine bi aubaimi imai ḡalibona. Maimaituwa Israel nopomimo lava ya vinevinena ba temi ko voiye te yai badayemi. ¹⁶ Bi ḡalibonana ena ani waigaviya osidi mote maso a wapa gulata bi kota lava mote maso i giukamaḡedi a nawa Idipmo osi a gimelidi. Banina BADA i giuna gado, ‘Tana ena lava mote sima munaḡa Idip.’ ¹⁷ ☆Bi ḡalibonana ko vinena ba mwanena ḡemota mote wapawapa bi kota silva bi gold mote maso i waimaulayedi banina male sa voiye te BADA ena ḡowana mote ima voiye kauwe.

¹⁸ “Bi laḡannemo tana yai ḡalibonana ba Maimaituwa ena waigake bi ena wailovelove pilisi lisidimo ya kenakena taunana ya gilumi waidama tana aubaina. ¹⁹ Tana niga bukana diyanemo ya kena bi laḡan matabuna ya iyeve valoloye, te bai matabuna ya sibe bi BADA em Maimaituwa ya vivile bi ya kaiwata kauwe. ²⁰ Niga mainana kaka taunaḡa mote ima noḡoti munaḡe te i tusaḡa kaka ena lava Israel bi kota mote waigake ima laumulitauliye bi eta ima pale. Tana mainana ya voyena, kaka ena tubulelesa vaitedi Israel noponemo sai bada gulata.”

18

BADA kaiwatana

⁹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Laḡannemo BADA emi Maimaituwa dobu i vitevitem-inemo ko tavana ba dobuna lavedi edi vaivai gebogebodi komai titiponaḡedi. ¹⁰ ✧Bi temi bai laḡannemo mote niga kauwidi koma voyiedi:

Natunatumi kaimo koma lausewasewayedi.

Mote koitilimo eta koma tavuḡe.

Emi ḡowana bai sibena ba alulaluwa lisidimo koma lausewasewa.

Mote koma pasila.

¹¹ Bi mote taumiyabilibili koma giu waimatayanedi.

Mote koma logau.

¹² “Maimaituwa niga kauwidi lava sa voivoiyedina i dabokedi. Lava Keinanmo sa miyamiyana tedi niga kauwidi sa voivoiyedi. Taunana aubaina BADA kaka ya sagumi te ko kwavi vaidi bi dobuna temi ko vai. ¹³ ✧Bi temi laḡan matabuna yawasana didimanidimo ko miya BADA emi Maimaituwa matanemo. ¹⁴ Bi laḡannemo Keinanmo ko saḡana ba taupasila bi taulogau lavedi lisidimo doḡa ko kulavai. Bi BADA emi Maimaituwa i waigakemi te mba lavedi edi yawasana koma kaiwatedi.”

Maimaituwa kaka taugiuwatana ya giukamaḡe mai Mousis

¹⁵ ✧“Bi BADA emi Maimaituwa kaka nopomimo taugiuwatana ḡemota ya vinena maibena tagu bi ya giukamaḡe lisimimo bi tana ko vivile kauwe. ¹⁶ Mai dolinemo oya Oleb pakanemo konai ḡemotimi bi kona giuna gado, ‘BADA ema Maimaituwa kalinana vaiyena bi kai vavanina kitana ke daboka bamoda mainana kwa voyiye ba ka peki.’

¹⁷ “Bi BADA i giuweguna gado, ‘Bai ai baḡaena ba i visu. ¹⁸ Taunana aubaina tagu kaka taugiuwatana ḡemota nopodimo, ya vinena mai tam bi ya ka maḡati. Bi bai giuna e ḡoena ba tana ya giuvite kaka tana bai e giugiuwena lava ya giuwedi. ¹⁹ ✧Tana aubaigu yai taugiu bi aiyai kalinana i vaiye kamaḡena kaka mayagu ya vai.* ²⁰ Bi taugiuwatana mote giu ya vite bi nuwanemo i waitubudi bi ya giugiu ba koi peki.’

²¹ “Bi temi male koi talana gado, ‘Bi tama bainewa ka sibe te niga talawainuwatauna ba BADA lisinaḡa ee nuwanemo i waitubu?’ ²² Niga mainana kaka ko sibe: Bamoda taugiuwatana BADA isanemo bai i giugiuwena banina mote ima tubuḡa ba giuna mote BADA i vite. Mba tana nuwanemo giu i waitubudi mote koma naile.”

31

Diyosuwa Mousis ena gabu i vai

⁷ Ḡome Mousis Diyosuwa i giuwe te i tava Israel lavedi matedimo bi i giuwena gado, “Kwa ḡailisi bi kwa laudabatola. Banina tam taunana niga lavedi kwa lauetadoliyedi. Bi kwa nawedi BADA emi magumagula wala lisidimo dobu i giugiuwapaena ḡome kwa tavaitedi. Bi doḡana ko bwali soiye bi koi taniwage. ⁸ ✧Bi BADA temi vaitemi bi tana taunana yai etadoliyemi bi mote ima gosemi. Taunana aubaina mote kuma naila bi kuma nuwakulukuluva.”

34

Mousis i peki

¹ Laḡan ḡesaunemo Mousis Mowabi wapuna i gose bi i nawa oya Nebo i saḡai te i lautawa Pisigamo. Bi Deliko taunina i kita nawe noi nevanemo. Bi BADA dobu matabuna i wailove nawe, Giled taun te i nawa Den edi dobu palatina. ² Bi Neptali edi dobu, Ifleim edi dobu bi i saḡa i nawa Manase edi dobu bi Diuda edi dobu te i nawa nove Mediteliya nisana palatina. ³ Bi kota Negev kalakalalelena bi Diyoudan wapuna i nawa te Deliko palatina matabudi BADA, Mousis i wailove (Deliko isana ḡesau

✧ 18:10: Pot 22:18 ✧ 18:13: Met 5:48 ✧ 18:15: Giu 3:22, 7:37 ✧ 18:19: Giu 3:23 * 18:19: Giugiuamaḡedi 3:22-23 Stivin niga taugiuwatana i giuwata. ✧ 31:8: Dys 1:5

ba gogoka kaina dobuna). Mousis matana i pwalage te Diowa taunina i kita nawa.
4 ✧ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Niga dobunana taunana Eiblagam, Aisik bi Deikap lisidimo e giuwapa te edi tubulelesa ya vitedi. Mba taunana niganana ei lovem te kuna kita bi mote gome kuma tava.”

5-9 Muliga Mousis nimana Nan natuna Diyosuwa dabanemo i sako bi i vine kamae. Bi Maimaituwa nuwauyauya dididiga Diyousuwa i vite. Bi Israel lavedi tana a voteyeteye bi BADA bai Mousis i giugiuwena luanemo a voivoiyedi. Kamaina bi BADA ena giu luanemo ena taupaula Mousis Mowabi dobunemo i peki.

Diyosuwa

Lainuwanega

Niga bukana ba bainewa Israel lavedi Keinan dobunemo a sola saḡa bi lava ḡome Keinan lavedi a miyamiyana a lauyovoḡedi. Bi kota bainewa edi doḡa a bwalidi bi a soiyedi Israel damna 12 nopodimo. Bi bukana isana ba Diyosuwa, banina dolinemo bainewa Diyosuwa Israel lavedi edi tauwaietadoliyedi i tubuḡa, Mousis i peki mulinemo.

BADA, Diyosuwa i giuwe te Keinan dobuna sa vai

¹ BADA ena taupaula Mousis i peki mulinemo BADA, Diyosuwa, Nan natuna i giuwena gado, ² “Egu taupaula Mousis i peki, tam em sauga te lava kwa etadoliyedi. Taunana aubaina kwa vononoḡa bi Israel lavedi kwai eta doliyedi te Diyoudan gaubina ko damaniye. Mba doḡana taunana yà vitevitemi. ³ Maibena Mousis e giugiuwena mainana, tam bi egu lava niga doḡana ko nawanawayenemo matabuna e vitemi. ⁴ Bi emi palata ba nove Negev kalakalalelemo te i nawa Lebonon oyedimo lalasi yawaninemo. Bi i nawa te Ifleitis gaubina palatina. Bi niga nevanemo Ġiti lavedi edi dobu bi i nawa te Mediteliya nisanemo suwala ena anibulu yawaninemo i tava i popowaigemoti. ⁵ ✧ Bi Diyosuwa em waibadamo mote kaka aiyai ḡemoḡemotina ima lauyovoḡem. Tagu tam vaitem maibena Mousis mote yà gosem bi yàma kita kamaḡem.”

⁶ ✧ Kwa ḡailisi bi kwa laudabatola, mba lavedi iteitedi lisidimo e giuwapa te doḡana matabuna sa vai bi sa miyae. ⁷ Kwa ḡailisi, kwa laudabatola bi kwa kita kauwa te egu taupaula Mousis waigake matabuna e vitevitemina kwa kaiwata kauwedi. Bamo te bamo kwa nawanawana ba eta kuma pale, waigake taunaḡa kwa noḡoti wata, kaka em ani nawamo em yawasana ya visu. ⁸ Bi kwa kita te laḡan matabuna waigake matabudi kwa iyevidi bi dudubala te suwala kwai nuwanogonogotayedi bi kwa kaiwatedi. Bamoda niga mainana kwa voiye nonoḡena ba bai matabuna kwa voivoiyedina lisimmo sa visu.

5

Vawaitauli soina dolidolina Keinanmo

¹⁰ ✧ Laḡannemo Israel lavedi Gilgalmo a miyamiya Deliko wapuna diyanemo tedi vawaitauli soina a voiye. Mba soina ba kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo, laḡan wai 14-nemo a voiye. ¹¹ Laḡan i sako tedi mba dobuna kanina a kani waitubu. Tedi buledi mote mu'amu'ana bi witi salasalalina a kanidi. ¹² ✧ Sauginemo Keinan dobuna kanina a kanikani ba mana, mote i laumaḡata munaḡa. Bi mba laḡannemo te noke i saḡa i nawanawana Israel lavedi Keinan dobuna kanina a kani wata.

24

Diyosuwa bi Israel lavedi Keinan dobuna isuna bi isuna lava a miyamiyana matabudi ai ḡaviyedi. Tedi Maimaituwa I sagudi te edi ḡaviya a lauyovoḡedi bi ḡesaudi mote ai pekidi. Diyosuwa doḡa i bwalisoie bi Israelmo dam 12 i vite nawedi. Tedi ai nawa ḡemoḡemota bi Keinan lavedi malagai a voivoiyedina maḡa a miya nawa. Kwalabu wapawapa a kovi mulidimo, Diyosuwa Israel lavedi i wai ḡemotidi.

Israel lavedi a giuwapa te BADA sa voteyeteye

¹ Kamaina bi Diyosuwa Islael damdi matabudi i giuwedi a tava ai ġemotidi Sekim malagainemo. Bi tana ena waibabada, taulaididimana babadidi bi waibabada ġesaudi matabudi i natomedi Maimaituwa matanemo a moito.

² Tana lava matabudi i giuwedina gado, “Niga mainana BADA Islael Maimaituwana i giu, ‘Wala nove emi magumagula Tela bi natunatuna Eiblaġam bi Nao, Efleitis gaubina nevanemo a miyamiyana sauginemo tedi maimaituwa ġesaudi a laulauduneyedi. ³ ✧ Bi emi magula Eiblaġam e kapotiyovo bi ei doli te mba dobuna Keinan matabuna i nawa yaġosi bi natuna Aisik lisinemo kaka ena tubulelesa a wapa.

¹³ “ ‘Diyosuwa mba dobuna taunana e vitemi. Temi mote ko bayau bi nonoġidi ko legau bi ko kani ota. Bi vanuwa mote ko kelidi bi nonoġidimo ko miya ota. Bi kanigidava guleipi bi olip matabudi nonoġidi ko kani ota.’ ”

Aiyai kalinana ko vaiye

¹⁴ Diyosuwa lava i giuwedina gado, “Taunana aubaina BADA ko vivile bi nuwemi tabutabunemo ko voteyeteye. Bi emi magumagula wala nove Efleitis gaubina diyanemo bi Idipmo koikoitau a lau lauduneyedina koi naġasedi. Bi BADA taunaġa koi sumaġe bi aubaina ko paula. ¹⁵ Bamoda mote koma ġoeġoe te ko voteyateyae ba niganana nuwemi koi tetedi te aiyai ko voteyateyae? Mba dobudi edi maimaituwa emi magumagula Idipmo a lau laudunedina e Amoli lavedi edi maimaituwa, tedi taudidi niganana edi dobumo ko miyamiya? Bi tagu bi egu vanuwa lavedi vaitedi ba BADA aubaina kaitaupaula.”

¹⁶ Bi lava giu ai munena gado, “Tama mote kaka BADA kama gose bi maimaituwa ġesaudi aubaidi kaitaupaula. ¹⁷ Bi BADA ema Maimaituwa tana tamatamamai bi tama Idipmo kewai taupaulayababa bi i kapotiyovomai bi ani sove kasaġa kauwidi i voivoiyedina ke kitedi. Bi i labe kauwemai dobu matabudi nopodiġa ke nawanawana. ¹⁸ BADA taunaġa tama ema Maimaituwa, tana Amoli lavedi niga dobunemo a miyamiyana i kwavi waipotiyovodi. Taunana aubaina tama vaitemai BADA aubaina kaitaupaula.”

Taulaididimana

Buka Taulaididimana ba Diyosuwa ena peki laḡannemo bi i nawa te Samuwel ena tubuḡa sauginemo. Bi noponemo kauwa bai a tubutubuḡana taudidi a gilumidi.

2

Israel lavedi BADA a miyatautauliye

⁷ Diyosuwa ena waibada sauginemo, Israel lavedi Maimaituwa aubaina ai taupaula, bi ena peki mulinemo edi babada kamaina te ai taupaulawata, banina tedi matedimo Bada anisove kauwidi i voiyedi Israel lavedi lisidimo. ⁸ Nan natuna Diyosuwa, BADA ena taupaula, ena kwalabu 110 bi i peki. ⁹ Bi Ifleim damna edi dobumo malagai isana Timnat-ḡelesmo a dobo. Timnat-ḡeles ba oya Gaas diyanemo aibadabada yawaninemo.

¹⁰ Kamaina bi mba tubulelesidi a peki kovi mulinemo, tubulelesa valivaliudi dobumo a duga saḡa. Niga tubulelesidi BADA anisove kauwidi Israel lavedi lisidimo i voivoiyedina mote a sibedi. ¹¹ Tedi BADA matanemo gebogebo a voivoiyedi bi Bal koikoitaudi a laulauduneyedi. ¹² Tedi BADA edi magumagula edi Maimaituwa a lau lauduneyena a miyatautauliye, tana taunana wala Idipmo i ka potiyovodi. Bi kota tedi lava diyedimo taumiya edi maimaituwa a kaiwatedi bi a laulauduneyedi. Taunana aubaina BADA lisidimo i medi. ¹³ Niga lavedi BADA lauduneyena a kaisako bi Bal bi Astolet koikoitaudi a laulauduneyedi. ¹⁴ BADA Israel lavedi i kitekitedi ba lisidimo i medi gulata bi i kita kamaḡedi te edi ḡaviya nimedimo i sivudi te sa kaloleloledi bi edi ḡonaḡona sa kwaya vaidi. Tana i voiyedi te mote ḡemoḡemotina bai simai tubu. ¹⁵ Laḡannemo bi waigaviya aubaina a potiyovona ba BADA Israel kedi ḡaviya mulidimo i moito bi Israel i laulauyovoḡedi, wala ena giu i sakosakona luanemo. Ḡome Israel lavedi ai nuwaboya gulata.

¹⁶ Kamaina bi BADA taulaididimana i vinedi te tedi kaka kedi ḡaviya nimedimo sai yawasanidi. ¹⁷ Bi kota Israel lavedi taulaididimana kalinedi mote a vaiye, bi kamaina te koikoitau a lau lauduneyedi. Tedi edi magumagula BADA kalinana a kaikaiwatana etana a pale, bi noi taunana te a miya vitedi te koikoitau ḡesaudi a laulauduneyedi. ¹⁸ Laḡannemo bi BADA taulaididimana lavana i vinena, ba tana ena waibada sauginemo Israel ya sagudi te kedi ḡaviya nimedimo yai yawasanidi. Banina edi lau aiyo bi edi wainuwatoi i kitedi te i launuwatoyedi. ¹⁹ Laḡannemo taulaididimana lavana i pekina, ba kota lavedi a munaḡa kauwa waimatawalawala otidi a voivoiyedi, mote mainana wala edi magumagula. Tedi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi bi a kaikaiwatedi. Bi a laukasagaigai bi edi yawasana gebogebodi mote a gosedi.

Israel lavedi edi yawasana gebogebodimo edi giuwapa BADA lisinemo a voivoiyedina a wai doukotokotodi. Tana i medi bi Israel lavedi i wailaulubudi te sagudi i kai sako bi Israel kedi ḡaviya i kita kamaḡedi bi ḡaviya a tava te lauyovoḡedi. Kedi ḡaviya edi yawasana gebogebodimo Israel lavedi ai laulubudi te edi Maimaituwa sa kaiwata e geḡa maibena edi magumagula a kaikaiwatana.

Samuwel ena buka dolidolina

Lainuwanega

Buka matabudi 4 bi Samuwel ena buka dolidolina ba Israel bi Diuda edi waibadana titikunina ya geigei giuwe. Niga bukana dolidolina ya giugiuweda te Samuwel tana lava laukaina. Tana ba Israel lavedi edi tauwaitalapili kovikovina, tana taunana ḡalibona dolidolidi labu Sol bi Devida buyobuyo dabedimo i ḡinidi. Taunana aubaina niga bukana tana isanemo ai isa. Niga bukanemo Israel lavedi edi titikuna i giuwata saḡe te Sol ena pekimo.

Elikana bi ena vanuwa lavedi

¹ Ifleim lavedi edi malagai Lama noponemo oloto ḡemota isana Elikana i miyamiya. Tana ba Dupa ena tubulelesa Ifleim damnemo bi Lamataim-Dopim tauninemo i miyamiya. Bi Elikana ba Delom natuna. Bi Delom ba Eliḡu natuna bi Eliḡu ba Toḡu natuna. Matabudi ba Elikana itaitana. ² Elikana mwanemwanena labu, Ana bi Penina. Penina tana libilibi i bewedi bi Ana ba i aipoi.

³ Kwalabu ḡemoḡemotaḡa nopodimo Elikana ena dobu Lama i gose bi i nawanawa Sailomo, Maimaituwa ḡaiḡailisina lauduneyena aubaina. Tana ḡamoḡamo i natomedi Maimaitua lisinemo bi sewasewa i gabugabudi. Ḡome Sailomo BADA ena Pilisi labu a miyamiya bi BADA aubaina a waitaupaula. Tedi isedi ba Ḡopini bi Piniyas, tedi ba Eli natuntuna. ⁴ Sauginemo Elikana sewasewa i gabugabudi mulidimo ba tana soisoḡi ḡesaudi ba mwanena Penina ma natunatuna i vitevitedi. ⁵ Bi soisoḡi atuwaina ba mwanena Ana i vitevite banina tana nuwana i vai kauwe. Bi BADA i voiye te tana i aipoi. ⁶ Bi kota Penina sauga matabuna Ana i wai gwaigwaiye bi i voiye te i wai dabauba kauwa banina BADA tana i voiye te i aipoi. ⁷ Niga kauwina kwalabu matabuna mainana i tubutubuḡa. Laḡannemo tedi Sailomo BADA ena vanuwemo a saḡa a nawanawa ba Penina enatau i voiye te i waidabauba. Bi kota i voiye te i ḡaba bi mote i kanikani.

⁸ Kamaina bi Elikana mwanena i wai waitalayena gado, “Ana bai aubaina kwa ḡabaḡaba bai kauwina kwa wai nuwaboyae bi mote kuma kanikani, tam wai natuna kuma wai nuwaboyae? Tagu maibena libilibi 10, kwa kitagu bi ta miya.”

⁹⁻¹⁰ Laḡan ḡemota tedi BADA ena vanuwemo a kani kovi mulinemo, Ana ma nuwaboyana bi ma ḡabana i miya moito bi BADA lisinenmo laupali i wai tubu. Mba ḡome Pilisi Eli tana mataeta diyanemo ena ani miyamo i miyamiya. ¹¹ Kamaina bi Ana palimo i giuwapana gado, “Aee, Bada ḡaiḡailisi guletim, tagu em taupaula, egu nuwaboya kwa kita bi kuma kita kamaḡegu. Bamoda tam gomana olotona kwa viteguna ba gomenina kaka yà vite munaḡem, ena yawasana matabuna ba tam lisimmo bi dabana mote sima bwali.”*

¹² Ana i laulaupali bi Eli tana Ana muduna i wai dagudaguna i kitakita waitete. ¹³ Tana nuwatauḡa gadinoponemo i laulaupali bi kalinana mote i kadidigi. Bi Eli i wai noḡota bena kage Ana i tego bu'uwa. ¹⁴ Taunana aubaina Eli i ḡasiyena gado, “Ei bai aubaina kuna tego bu'uwa bi niga ḡome kuna saḡa, niganana ani tego bu'uwa gaubidi kwai naḡasa bi em noḡota ya didimana munaḡa.”

¹⁵ Bi kota Ana, Eli i giuwena gado, “Mm pilisi, tagu mote yà tego bu'uwa, tagu mote biya e gauba bagibagidi e tegodi, tagu e nato BADA lisinemo e laulaupali. ¹⁶ Mote kuma noḡoti te tagu waivini kabakabaleyagu. Tagu bena e laulaupali bi kuna kitagu. Banina tagu ba ma nuwaboyagu e miyamiya mote ma nuwavisugu.”

* **1:11:** Israel lavedi edi vaivaimo, lava i saugana ba sauga matailina dabana mote sima bwali.

¹⁷ Laḡannemo Eli mai i vaivaiye ba i giuwena gado, “Oo, kamaina Islael Maimaituwana ya sagum te ma nuwaubam kwa nawa. Bi lisinemo bai kunai baḡaena maso kalinam i vaiye bi i wai nuwaubam.”

¹⁸ Kamaina bi ena giu i wai munena gado, “Aee ebom kauwa bi em noḡotemo kwa noḡotigu.” Ġome te i munaḡa i kani bi mote i wainuwaboya munaḡa.

¹⁹ Olaolala ḡesaunemo Elikana bi ena vanuwa lavedi vaitedi a kena moito makai bi Maimaituwa a lauduneye bi a munaḡa edi malagai Lama. Elikana mwanena Ana vaitena a kena bi BADA ena pali i vaiye. ²⁰ Kamaina bi ḡome Ana i bwaga bi natuna olotona i bewa bi i wai isana *Samuwel*,[†] banina BADA i waibaḡa te i vite.

Samuwel a vite kamaḡe BADA lisinemo

²¹ Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi a nawa Sailo Malagainemo Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina. Tana i giugiuwapana luvanemo mainana kwalabu matabuna a voivoiye. ²² Bi Ana mwanena i giuwena gado, “Vaitegu mote ta nawa gomana ya seda kaka. Tagu yà nawe Maimaituwa ena vanuwemo te ena yawasana tabutabuna ḡome ya miya.”

²³ Elikana, Ana ena giu i waimunena gado, “Kamaina bai kuna noḡoti te i visuna ba mainana kwa voiye bi kwa miya te gomana ya seda. Maimaituwa em giuwapa ya voiye te banina ya tubuḡa.” Malagaimo i miya bi natuna i labe eete i waiseda.

²⁴ Tana i seda mulinemo tinana i waidoli nawe Sailomo, Maimaituwa ena vanuwemo. Nawanemo kau natuna ena kwalabu faiona, falawa baikina[‡] bi waen dugina i legaudi. ²⁵ Edi lausewasewa mulinemo gomana a natome Eli lisinemo. ²⁶ Bi tinana i giuna gado, “Ebom BADA ena taupaula, tagu taunana wala diyammo e moito bi BADA lisinemo e laulaupali. ²⁷ Tagu wai natuna aubaina ei baḡa bi bai e waibaḡaena i vitegu. ²⁸ Taunana aubaina niganana BADA yà vitevitem. Bi ena yawasana matabuna ba tam BADA lisimmo.” Bi ḡome BADA a lauduneye.

2

Ana ena kasaḡesaḡe palina

¹ Ana i laupali bi i giuna gado,
“Tagu, BADA lisinemo yà wai nuwavisu.
Tana ḡailisi i vitegu.

Bi i waiyawasanigu aubaina yà wai nuwavisu.
Taunana aubaina egu ḡaviya e gwaiyedi.

² Mote aiyai Waiyawa, mai tam BADA.
Bamo mote aiyai mai tam.
Mote aiyai ema muli tauavalina mai tam, ema Maimaituwa.

³ Tagu e giu te nuwasagaḡa giudi kwa kaisivudi.
Em nuwasagaḡa giudi sa kovi.
Banina BADA, Maimaituwa mwali matabudi i sibedi
bi tana kaka em kauwa matabuna yai talapiliyedi.

⁴ BADA, tam tauwaiḡaviya ena alaḡiya kunai doukotokotodi.
Bi tam lava kaikaigwaḡedi ḡailisi kuna vitedi.

⁵ Tedi mabai a noḡotidi te waikani guletidi ba niganana sa bayau gulata.
Bi tedi mabai a noḡotidi te kanikanipekidi ba niganana mote kani sima peki.
Bi waivini aiaipoina ba libilibi 7 sa bewedi,

[†] 1:20: Isa Samuwel banina ba Maimaituwa i waibaḡa. [‡] 1:24: Mba falawina baikina ba 10 kg luvana.

bi tana libilibi wapawapa i bewebewedina ba niganana taunaḡa ya miya.

⁶ BADA, tam peki bi yawasana tauvitena.

Tam lava dommo kwa sivusivu yovoḡe bi kwa solusolu waimoito munaḡe.

⁷ BADA, tam lava ḡesaudi kwa wai gomelidi

bi ḡesaudi kwa wai maulidi.

Bi ḡesaudi kwa voyiedi te sa yovoyovo gulata

bi ḡesaudi kwa voyiedi te sa saḡasaḡa gulata.

⁸ Tam wai yamoyamonidi gobusemo, miyemiyedi kwa kaikailagetidi.

Tam lava malumaluwabidi venimo miyemiyedi kwa kailagetidi.

Te ḡalibona vaitedi ḡemoḡemotidi,

tedi edi ani miya ba gabu pounemo sa miya.

Dobu matabuna ba tam mabimmo.

Bi mwali matabudi edi gabu kauwemo kuna sivudi.

⁹ Tam em lava wai patutudi ba kwa moimoito galamedu.

Bi gebo tauvoyiedi ba pekimo sa launeḡaneḡa.

Lava taudiḡa edi ḡailisimo mote bai simai tubu.

¹⁰ Tam em ḡaviya ba kwa kovoḡidi.

Tam em medi galewaḡa ya yovona mai palele.

Tam dobu matabuna kwai talapiliye,

bi em ḡalibona ḡailisi kwa vite,

bi em buyobuyona kwa voyie

te ya ḡailisi gulata.”

¹¹ Kamaina bi Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi gomana a gose bi a munaḡa Lama. Ḡome Samuwel Sailomo i miya bi Maimaituwa aubaina i noyanoya, pilisi Eli ena waibada gabulinemo.

Samuwel i dididiga bi Maimaituwa ena noyamo i waiwaisagu, Maimaituwa ena palai noponemo. Maimaituwa bi lava edi waikitamo ba Samuwel, lava visuvisu kaukauwina. Bi Eli natunatuna labu ba Pilisi bi gebogebo a voivoiye, taunana aubaina BADA taugiuwatana i giukamaḡe, Eli lisinemo te Eli ya giuwe te sauga ḡesaunemo BADA kaka libilibidi yai peki labuiyedi. Banina tana natunatuna gebo a voivoiyedi bi mote i kaka didimanidi. Eli ena tubulelesa mulumulidi ba valivaliudimo a peki kovi.

3

BADA Samuwel i yoge

¹ Laḡannemo Samuwel i wai ewali ba BADA aubaina i noyanoya Eli gabulinemo. Mba saugidimo BADA, laḡan visa ota nopodimo lava lisidimo i giugiu yovo bi i wai laubonidi.

² Eli matana ai gaḡugaḡu bi nuwedi paya bi dudubala ḡemota ena ani kenamo i kenakena. ³ Bi palai waiyawemo Maimaituwa ena kwadam i yanayana. Bi Samuwel ba waianina bogesina ena ani kena diyanemo i kenakena. ⁴ Kamaina bi BADA, Samuwel i binauwena gado, “Samuwel!” Ḡome Samuwel ena giu i wai munena gado, “Tagu niga.”

⁵ Kamaina bi i kena moito bi i velau i nawa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu ee?”

Bi Eli i giuwena gado, “Geḡa, tagu mote ya binauwem, ku munaḡa kwa kena bi Samuwel i munaḡa i kena.”

⁶ Bi BADA i binau munaḡana gado, “Samuwel!” Bi ḡome tana i kena moito te i munaḡa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu aubaina e nato.” Bi tana i giuwena gado, “Tagu mote ya binauwem, ku munaḡa kwa kena.”

⁷ Wala mote bamo mainana BADA, Samuwel lisinemo i giu yovo. Taunana aubaina mote kalinana i vaiye ḡone.

⁸ Kamaina bi BADA binau i wai faioni ba Samuwel i kena moito te i nawa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu aubaina te e nato.” Bi gome kaka Eli noḡota i vai te BADA, niga gomenina ya binabinauwe.

⁹ Kamaina bi Eli gomenina i giuwena gado, “Ku munaḡa kwa kena bi ya binau munaḡana ba niga mainana kwa giuwe, ‘BADA ku gagali em taupaula ya wai beyavaiya.’ Kamaina bi gomana i munaḡa ena ani kenamo bi i kena.

¹⁰ Bi gome te BADA i nato gomana diyanemo i moito, bi i binauna gado, “Samuwel, Samuwel mai dolinemo i giugiuna.” Bi Samuwel maḡemota BADA ena giu i waimunena gado, “Ku giu, tagu em taupaula yà waibeyavaiya.”

¹¹ BADA i giuwena gado, “Tagu kaka kauwa wai nuwalovolovodi Israel lisidimo yà voiyedi. Laḡannemo yà voiye bi giuna sa vaiyena ba sa tagugu. ¹² Tagu Eli bi ena vanuwa lavedi yà kovoḡidi, bai dolinemo e giugiuwena mainana yà vioye. ¹³ Tagu kaikana e giu te Eli ena vanuwa lavedi yà talapiliyedi. Banina tana natunatuna kauwa gebogebo otidi a voivoiyedi bi mote i lailai didimanidi. ¹⁴ Taunana aubaina e giuwapa te Eli ena vanuwa lavedi, edi lau sewasewa bi edi laupuyo gebo aubaina ba edi gebo mote yàma noḡotikamaḡedi.”

¹⁵ Kamaina bi Samuwel i kena te laḡan i sako bi Maimaituwa ena vanuwa mataetidi i kaikamaḡedi. Bi tana, BADA bai i giugiuvitena ba Eli giuwena i naile. ¹⁶ Kamaina bi Eli gomana i yoge bi i giuwena gado, “Natugu Samuwel.”

Bi Samuwel i giuna gado, “Tamagu bai, tagu niga.”

¹⁷ Bi Eli i waitalayena gado, “BADA bainewa i giuwem? Mote kuma nuwevi. Bamoda mwali matabuna i giugiuwemna mote kuma giuwegu ba Maimaituwa ya kovoḡi kauwem.” ¹⁸ Taunana aubaina Samuwel giu matabuna BADA i giugiuwena Eli i giuvite, mote bai ḡesauna i sako waidavo. Kamaina bi Eli i giuna gado, “Tana taunana BADA, tana lisinemo bai i visuna ba ya voiye.”

¹⁹ Samuwel i dididiga ba BADA tana vaitena bi mwali matabudi i giugiuwedina ba banidi a tubutubuḡa. ²⁰ Taunana aubaina Israel lavedi, Den malagainemo bi i nawa te Biyasiba malagaina palatina ba a sibe te Samuwel ba Maimaituwa taugiuwatana.

²¹ Sailo dobunemo laḡan wapawapa BADA i laumaḡata Samuwel lisinemo bi i giugiuwe.

8

Israel lavedi ḡalibona aubaina ai baḡa

¹ Sauginemo Samuwel i wai magula ba natunatuna labu i vinedi te Israel edi taulauetala. ² Tautuwaḡa isana Diyouwelo bi tautasi isana ba Abisa bi tedi Biyasiba dobunemo a noyanoya. ³ Samuwel ena yawasana mote natunatuna a vai. Tedi giukauwa etana a pale bi mane vaina a ḡoe aubaina, te gebo taukauwedi mulidimo a moimoito.

⁴ Taunana aubaina Israel babadidi matabudi ai ḡemotidi Samuwel lisinemo Lama malagainemo. ⁵ ✧Bi tana a giuwena gado, “Tam kunai magula bi natunatum mote kiviḡa sima nawanawa. Taunana aubaina ḡalibona ḡesauna kwa vine te ya lau etadoliyemaina, maibena dobu ḡesaudi.”

⁶ Bi edi waibaḡa Samuwel mote i wai nuwavisuye, taunana aubaina i laupali BADA lisinemo. ⁷ Bi BADA i giuwena gado, “Bai sa waibaḡayena ba matabuna kwa voiye. Tedi mote tam sima laulau kasaḡaiḡaiyem bi tagu. Tedi mote a ḡoegu te tagu edi ḡalibona. ⁸ Laḡannemo Idipmo e kapotiyovodi ba tedi laḡan matabuna a laulau kasaḡaiḡaiyegu bi maimaituwa ḡesaudi a kaikaiwatedi. Taunana aubaina te niganana tam lisimmo mainana sa voivoiye. ⁹ Edi waibaḡa aubaina kamaina te edi ḡowana kwa voiye bi kwa tainuwataudi te laḡannemo ḡalibona yai badayemina ba lisimimo yai badateyala.”

¹⁰ Kamaina bi Samuwel, Maimaituwa ena giu lava i giuvitedi, mabai ḡalibona a waibaḡaena. ¹¹ Niga mainana i giuwedina gado, “ḡalibona yai badayemina ba niga mainana ya voyiyemi: Tana natunatumi oloolotodi ya legaudi te ena tauwaiḡaviya. Bi ḡesaudi ya voyiyedi te seliot tauvelauyedi, ḡesaudi osimo tauwaiḡaviya bi ḡesaudi seliot matedimo tauvelaudoli. ¹² Tana ḡesaudi ya voyiyedi te tauwaiḡaviya 1,000 sai badayedi bi ḡesaudi 50 sai badayedi. Bi kota ḡesaudi yà voyiyedi te ena daibimo sa noya bi ena kani tauaulina. Bi ḡesaudi mada bi seliot taulauvevewanayedi. ¹³ Tana kota natunatumi waiwaivinidi ya voyiyedi te enaya taulaubuka bi falawa taugabudi bi ḡesaudi bunama panepanedi tauvoyiyedi. ¹⁴ Tana emi daibimo kani visuvisudi, waen bi olip daibidi ya vaḡaḡalidi bi ena tauwaibabada ya vitedi. ¹⁵ Laḡannemo peḡapeḡa bi waen votedi ko auli tavaitedina ba dubu 10 ko voyiyedi, te tana dubu ḡemota ya vai bi ena tauwaibabada bi ena taupaula lisidimo ya soiye. ¹⁶ Tana emi olooloto bi emi waiwaivini ya legaudi te aubaina sai taupaula bi kota emi bulumakau bi emi donki ya legaudi te ena noya sa voyiye. ¹⁷ Bi laḡannemo emi sipu bi emi gouti dubudi 10 ko voyiyedina ba tana dubu ḡemota ya vai bi ya voyiyemi te aubaina ko noya. ¹⁸ Mba laḡannemo kaka ḡalibonana, niga kauwidi matabudi yà voyiyedi. Bi BADA lisinemo sagu koi baḡaena ba mote ima sagumi.”

¹⁹ Ḡome lava Samuwel ena giuvavasāḡa vaiyena a daboka bi a giuna gado, “Geḡa! Tama ka ḡoeḡoena ḡalibona yai badaemai. ²⁰ Te ya lau etadoliyemai bi aubaimai ya waiḡaviya maibena dobu ḡesaudi.”

²¹ Kamaina bi Samuwel lava edi giu matabudi Maimaituwa i giuvite. ²² Bi Maimaituwa i giuwena gado, “Kamaina edi ḡowana aubaina ḡalibona ku vitedi.”

9

Ḡalibona Sol

¹ Bendiman ena dammo ba oloto waiguyauna, isana Kis. Bi Kis tamana Abiel, itana ba Diyelo bi nosina ba Bekolat. Tedi edi magula ba Apila, tana Bendiman damnemo. Bendiman ena dammo oloto laukaina, isana Kis. ² Bi natuna Sol ewalina i visu kauwa, mote mai Israel oloolotodi ḡesaudi mai kitedi. Tana ba oloto lofalofana bi ena lava i nadonado tawedi.

³ Sauga ḡemota Kis ena donki a gwegwe. Taunana aubaina natuna Sol i giuwena gado, “Tam, taupaula kwai doli bi ko nawa donki ko tavuḡedi.”

Sol bi ena taupaula a nawa donki a tavuḡedina ba i lofa gulata bi bamo mote a banavidi. Taunana aubaina a nawa taugiuwatana, Samuwel lisinemo bi ai talaye te bamo ḡome maso a nawa bi donki a tavuḡedi.

¹⁵ Bokina mainana Sol, Samuwel lisinemo ya tavana bi BADA Samuwel i giuwena gado, ¹⁶ “Bokina niga mai suwelino tagu kaka Bendiman damnemo oloto yà giukamaḡe lisimmo. Te dabanemo buyobuyo kwa ḡini banina tagu e vine te egu lava Israel, yai badayedi. Tana kaka Filistiya lavedi nimedimo, yai yawasanidi. Tagu egu lava edi pilipili e kitedi bi e vaiyedi te sagu sa waibaḡaye.”

10

¹ Kamaina bi Samuwel olip masina dugina i vai bi Sol dabanemo i ḡini, i wai suluve bi i giuwena gado, “BADA i vinem te ena lava Israel kwai badayedi. ² Sol kwa nawana ba olooloto labu Leitsel ani dobona diyanemo kwa banavidi Diyeldamo Bendiman ena malagai palatinemo. Tedi kaka niga mainana sa giuwem, ‘Mba donkidi kuna tavutavuḡedina ba a banavidi, taunana aubaina tamam mote ima noḡonoḡotidi. Tana i wai nuwaboyaem bi, ya giugiuna gado, “Bainewa natugu yà banavi?”

⁵ Samuwel i giuwena gado, “Muliḡa kaka kwa nawana Maimaituwa ena oyamo bi ḡome ba Filistiya edi tauwaiḡaviya a lauḡalavu. Bi laḡannemo malagainemo nuwam tava ba taugiuwatana dubuna ani laudune gabunemo bi sa yovoyovona kwa banavidi. Tedi ba gita tabudi bi tabudi a legaudi, maibena laiya, tambalin, flut bi ḡap sa waibeyakuluḡedi bi binaumo BADA giuna sa giugiuwe. ⁶ Mba laḡannemo BADA Aluwina yai wanavum te Maimaituwa giuna kwa giuwe. Bi Maimaituwa ya laivalium te lava tabu otim kwa tubuḡa. ⁷ Laḡannemo niga matailidi mulidimo ba Maimaituwa ya sagum te ena lauetadolimo ena noya kwa voiye.

⁸ “Bi kwa gei nawa Gilgal malagainemo bi tagu ḡome yà banavim te ḡamoḡamo yài pekidi bi yà gabudi lausewasewa aubaina Maimaituwa lisinemo. Bi ḡamoḡamo ḡesaudi ba kaniḡemota aubaina yà vitem. Laḡan ⁷ nopodimo tam ḡome kwai laba te tagu yà tava, kaka yà giuwem te bai kwa voiye.”

Samuwel Sol i wainoyanoyae te Israel lavedi edi ḡalibona

⁹ Ḗome Sol i tauvitale bi Samuwel i gosegose ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavu bi i laivaliu te lava tabuotina i tubuḡa. Mba laḡannemo Samuwel bai i giugiuwena banina i tubuḡa. ¹⁰ Laḡannemo Sol bi ena taupaula Maimaituwa ena oyamo a tavatava ba kauwa niga mainana i tubuḡa: Tedi taugiuwatana dubuna a kitedi a natonato lisidimo, te Maimaituwa Aluwina Sol i waiwanavu bi tana kota Maimaituwa giuna i ḡagaliye. ¹¹ Laḡannemo Sol tausibena a kita te BADA giuna i ḡagagaliye ba tedi a tagugu bi a giuna gado, “Emala, niga Kis natuna niganana taugiuwatana i tubuḡa, ee?”

¹² Bi ḡome lava ḡesauna i moimoitona i giuna gado, “Niga giuna, *Tamana mote taugiuwatana* ko kaisako, mba kaiyovu. Ḗemoḡemotina lava yababa yaila taugiuwatana.” ¹³ Laḡannemo Sol BADA giunemo ḡagali i wai waikovi ba i saḡa i nawa anilaudune gabunemo.

¹⁴ Bi Sol madiyana, * Sol ena taupaula vaitena i banavidi bi i wai talayedina gado, “Bamo kona miyamiya?”

Sol i giuwena gado, “Tama donki ke tavutavuḡedi. Bi kei tavutavu kasaḡa taunana aubaina ke nawa Samuwel lisinemo bi kei talaeye te donkidi bamo ḡome.”

¹⁵ Bi Sol madiyana i wai talayena gado, “Samuwel bai i giuwem?”

¹⁶ Tana madiyana ena giu i waimunena gado, “Tana i giuwegu te lava ḡesauna kaikana donkidi i banavidi.” Samuwel, Sol i giuwaimaḡati te tana Israel lavedi edi ḡalibona. Bi Sol mba giuna mote madiyana i tainuwatau.

¹⁷ Niga kauwina mulinemo Samuwel Israel lavedi matabudi i giuwedi te a nawa Misfa malagainemo, BADA giuna vaiyena aubaina. ¹⁸ Ḗome a tava bi Samuwel i giuwena gado, “BADA, Israel edi Maimaituwa niga mainana i giuwemi. Temi Israel lavemi Idip edi waibadamo kona wainuwatoi bi dobu ḡesaudi lavedi a kaka pilipilimi. Bi e kapotiyovomi te niga dobunemo e tavaitemi. ¹⁹ Tagu taunana Maimaituwa, emi pilipilimo bi emi wainuwatoimo ei yawasanimi. Temi kona dabokegu bi kona giuna gado, “Tama ḡalibona ka ḡoeḡoe te yai badayemai!” Taunana aubaina matabumi emi kalinaḡa bi emi damḡa koi ḡemotimi tagu emi BADA lisigumo.”

²⁰ Kamaina bi Samuwel tana Israel lavedi dam ḡemoḡemotaḡa i giuwedi a nato bi damdi nopodimo Bendiman damna i vine. ²¹ Bi kota Samuwel Bendiman damna i giuwedi a nato bi Matili ena vanuwa lavedi nopodimo BADA, Kis natuna Sol i vine. Bi ḡome lava ai tavutavu bi tana mote a banavi. ²² Kamaina bi BADA ai talayena gado, “BADA, Sol bamo?” Bi BADA edi giu i wai munena gado, “Tana kani ani waidubudimo ya kankandavona.”

²³ Kamaina bi a velau a nawa, Sol a tavuḡe. A banavi bi ai doli natome lava matedimo bi tana i lofa gulata te lava matabudi ba dabayalona palatina. ²⁴ Kamaina bi Samuwel

* **10:14:** Niga olotona ba Kis tasina, Sol madiyana.

lava matabudi i giuwedina gado, “Niga taunana olotona BADA i vine te emi ḡalibona. Israel lavada nopodemo mote mai bamo olooloto ḡesaudi mainana!” Bi lava matabudi a binauna gado, “Ḡalibonana kwalabu wapawapa mainana ya miya.”

11

Israel lavedi Sol ena waibada ai taladidi

¹⁴ Muliga Samuwel Israel lavedi i giuwedina gado, “Ko nato ta nawa Gilgalmo bi eda ḡalibona ta laivaliu munaḡe. ¹⁵ Taunana aubaina matabudi a nawa Gilgalmo bi BADA a lauduneye bi Sol a laivaliu munaḡe te edi ḡalibona. Bi ḡome ḡamoḡamo ḡesaudi kanigemota aubaina Bada lisinemo a lausewasewayedi bi matabudi a kani ḡemota. Ḡome Sol bi Israel lavedi ai nuwa ḡemota.”

13

Sol Maimaituwa i laukasaḡaiḡaiye

Laḡannemo Sol ena kwalabu 30 bi a vine te ḡalibona. Sol Israel ediya tauwaiḡaviya i lau etadoliyedi bi Amon lavedi vaitedi ai ḡaviya bi a lau yovoḡedi. Mulinemo kota Pilistain lavedi vaitedi ai ḡaviya bi lavedi edi tauwaiḡaviya ba a wapa gulata. Taunana aubaina Israel lavedi a naila. Bi Sol, Samuwel i labelabe te maso i nato bi Maimaituwa lisinemo i lausewasewa, kaka maso a nawa ai ḡaviya. Bi Samuwel mote i nato makai, aubaina te Sol taunaḡa i lausewasewa Maimaituwa lisinemo. Taunana aubaina Maimaituwa i medi.

¹³ Samuwel, Sol i giuwena gado, “Tam mote ku nuwayauya. Bi mote BADA em Maimaituwa ena waigake ku kaiwata bi ku voteyeteye maso ba i waianinem te em tubulelesa vaitedi kona lauetadoli nonoḡa. ¹⁴ ✧ Bi niganana te noi i saḡa i nawana mote kuma lauetadoli, banina BADA lava ya tavutavugena ena noḡota mai tana ena noḡota. Banina tam mote Maimaituwa ku kaiwata kauwe. Taunana aubaina epaiyanim kaikana lavana i vine te tana ena lava ya lauetadoliyedi.”

15

Maimaituwa Sol i daboke te mote imai bada munaḡa

¹ ✧ Muliga Samuwel, Sol i giuwena gado, “Tagu, BADA i giukamaḡegu te buyobuyo dabammo e ḡini te tam ḡalibona Israel lavedi kwai badaedi. Taunana aubaina niganana BADA kalinana kwa vaiye. ² ✧ BADA ḡaiḡailisi guletina i giuna gado, ‘Laḡannemo Israel lavedi Idipmo bi a natonato ba Amelek lavedi a suluvaiddi, taunana aubaina niganana lavedi ya kovogidi. ³ Kwa nawa bi Amelek lavedi kwai ḡaviyedi bi edi ḡonaḡona matabudi kwa kagebogebody. Mote bai ḡesauna kuma gose, olooloto, waiwaivini, libilibi bi libilibi meymeyedi matabudi kwai peki kovidi. Bi kota kau, sipu, kamelo bi donki vaitedi kwai pekidi.”

⁴ Kamaina bi Sol giu i giukamaḡe ena tauwaiḡaviya lisidimo te Telaim malagainemo sai ḡemotidi. Tauwaiḡaviya Diuda damnemo a natona, wapedi ba 10 tausan. Bi tauwaiḡaviya Israel damdi nopodiḡa a natona ba 200 tausan.

⁷ Ḡome tedi Avila malagainemo waigaviya ai tubu bi a ḡosa nawedi te Sula malagainemo a tavaitedi. Bi malagai Sula ba Idip diyanemo aibeu yawannemo. Sol ena tauwaiḡaviya i lauetadoliyedi bi Amelek lavedi a suluvaiddi bi a lauyovoḡedi. ⁸ Tedi Amelek edi ḡalibona Agag a pani bi ena lava matabudi ai peki kovidi. ⁹ Sol ena tauwaiḡaviya vaitedi Agag a pani bi mote ai peki. Sipu, kau bi kota kau lauewalidi bi mwali ḡesaudi visuvisudi vaitedi mote a kagebogebody. Ḡamoḡamo bi ḡonaḡona ḡesaudi mote edi ḡowana taudidi a kagebogebody.

¹⁰ Bi BADA, Samuwel i giuwena gado, ¹¹ “Niganana Sol lisinemo ei uvala bai aubaina e voiye te ḡalibona bi niganana i dabokegu bi egu giuvavasaga mote i kaiwata.” Ḡome BADA kalinana Samuwel i vaivaiye ba Sol nuwana i poyae bi i laupali malasako BADA lisinemo.

¹² Olaolala kaikana Samuwel i modina Sol i tavuḡe. Bi lava ḡesauna tana i giuwena gado, “Sol ba i nawa Kamel tauninemo. Bi ḡome mataila ḡakimina i wai moitona ba isana vatona aubaina bi ḡome te i munaḡa Gilgalmo.”

¹³ Laḡannemo Samuwel, Sol i banabanavi ba Sol i giuwena gado, “BADA ya kavisuvisum. BADA ena giuvavasaga matabuna e voiye kovi.”

¹⁴ Samuwel ena giu i wai munena gado, “Kuna giu te giuvavasaga kuna kaiwata kauwe, bi bainewa te sipu bi kau kalinedi ya vaivaiyedi?”

¹⁵ Bi Sol i giuwena gado, “Egu tauwaiḡaviya mba ḡamoḡamodi Amalek lavedi lisidimo a legaudi. Tedi sipu bi kau laukaidi a sivuliyedi, te BADA em Maimaituwa lisinemo ani lausewasewa. Bi ḡesaudi ba kei peki kovid.”

¹⁶ Kamaina bi Samuwel, Sol i giuwena gado, “Ku miya moimoisili, kage dudubalinemo BADA i giuwegu bi bai i giugiuweguna ya tainuwataum.”

Bi Sol i wai talayena gado, “Bainewa i giuwem?”

¹⁷ Bi Samuwel i giuwena gado, “Sol tam mote lava yababa, tam niganana Israel lavedi edi bada. BADA i vinem bi buyobuyo dabammo i ḡini te edi ḡalibona. ¹⁸ Tam i giuvavasagem bi i giukamagem te Amelek, lavedi edi kauwa gebogebodi maso kunai douḡoseḡosed. Tana i giuwem te maso kunai ḡaviyedina eete kunai peki kovid. ¹⁹ Bai aubaina mote BADA ku voteyeteye? Tana i giuwem te ḡaviya noponemo mote maso edi bai ḡesauna ku vai. Bi geḡa te tam noḡotimmo niga mwalidi kuna legaudi bi BADA matanemo gebo kuna voiye.”

²⁰ Sol, Samuwel ena giu i waimunena gado, “Tagu BADA bena e voteyeteye. Tana i giu vavasagegu te e nawa bi Amelek lavedi e ḡosa kovid bi edi ḡalibona Agag e natome. ²¹ Bi egu tauwaiḡaviya tedi sipu bi kau visuvisudi a legaudi bi mote ai pekidi. Bi Gilgalmo a natomedi BADA emi Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina.”

²² Ḡome Samuwel i giuwena gado, “Sol bamo taunana BADA ya wainuwavisuwe? Ḡamoḡamo sa gabudi bi BADA lisinemo sa laulau sewasewana, ee BADA lisinemo waikalinakabi?” Kuna sibe ee geḡa, te waikalinakabi i saḡa gulata kaka ḡamoḡamo sa laulau sewasewayedina. Giukauwa te BADA waikalinakabiyena ba i tusaḡana kaka lausewasewa. Tana kalinana vaiye watawatana ba i visu gulatana kaka soisoi sipu* laukaidi sa laulau sewasewayedina.

²³ “Bamoda lava BADA sa laulau kasaḡaiḡaiyena ba luvana maibena yabune ee bwalau. Lava nuwanuwa saḡesaḡedi BADA matanemo ba mai koikoitau taulauduneyedi. Kuna kita Sol, tam BADA ena giuvavasaga kuna daboke, taunana aubaina i dabokem te mote kumai ḡalibona munaḡa.”

²⁷ ✧Laḡannemo Samuwel i tauvitale te maso i modina ba Sol i miya moito te Samuwel ena gala isunemo i kabi te i solulisi. ²⁸ Bi Samuwel i giuwena gado, “Tam egu gala kuna lisina mainana kota BADA em waibada i lisi kamaḡe bi lava ḡesauna i vite. Niga lavana ba i visuna kaka tam. ²⁹ Israel edi Maimaituwa miyamiya nonoḡina bai i giugiuwena ba mote imai geḡa bi kamaina te ya tubuḡa. Tana mote lava ota te ena noḡota ya vitale.”

³⁴ Ḡome te Samuwel i nawa ena malagai Lama bi Sol i munaḡa ena ani miya Gibeyamo. ³⁵ Samuwel bainewa i miyana lofana, Sol mote bamo i kita munaḡe bi laḡannemo i noḡonoḡoti ba i wai nuwaboyae. BADA i wai uvala te Sol i voiye te Israel edi ḡalibona.

* **15:22:** Mba laḡandimo sipu lauewalidi laukaidi a laulausewasewayedi. ✧ **15:27:** 1 Ḡali 11:30,31

16

BADA Deivida i vine te ḡalibona

¹ BADA Samuwel i giuwena gado, “Sol kwaala wainuwaboyae, tagu kaikana Islael edi ḡalibonana e kita kamaḡe. Samuwel olip masina kwagina kwa vai bi kwa nawa Betliḡemmo oloto isana Diyesi lisinemo. Tagu natunatunemo ḡalibona e vine te Sol epaiyanina.”

² Samuwel i waitalana gado, “Bainewa yà nawa? Sol giugu ima vaiye bi imai pekigu?” BADA i giuwena gado, “Kau gubuna waivinina kwa vai bi kwa giuna gado, ‘E nato BADA lisinemo lausewasewa aubaina.’”

³ Mba lausewasewanemo Diyesi kwa giuvai bi ya giuwem te bai kwa voiye. Laḡannemo natuna e vinevinena yai lovemna ba taunana dabanemo buyobuyo kwa ḡini te mataila, tagu egu vinevine.

⁴ Samuwel i nawa Betliḡemmo bi BADA i giugiuwena mainana i voiye. Ḡome malagai babadidi i banabanavidi ba a naila bi a giuwena gado, “Tam manuwaubam kuna tava, ee?”

⁵ Bi tana edi giu i waimunena gado, “Bena manuwaubagu e tava BADA lisinemo lausewasewa aubaina. Ko vononoḡa munaḡemi bi ko nato vaitegu ta lausewasewa.” Bi kota Diyesi ma natunatuna i giuwedi te a vononoḡedi kaka lausewasewa aubaina i giuvaidi.

⁶ Laḡannemo a tavatava ba Samuwel, Diyesi natuna tautuwaḡa Eliyab i kita bi i wainoḡotana gado, “Giukauwa te BADA matanemo, niga olotona ba ena ḡalibona vinevinena.”

⁷ Bi BADA Samuwel i giuwena gado, “Tagu mote tana ei anine, tubuḡina ena visu ee ena lofa kuma kitakita. Lava edi wai kitamo mote mai tagu yàma wai kita. Lava ba lava tubuḡina sa kitakita bi tagu ba lava nopona yà kitakita.”

¹⁰ Kamaina bi Diyesi natunatuna 7 i giuwedi a nawa Samuwel lisinemo. Bi Samuwel, Diyesi i giuwena gado, “BADA mote bamo niga ewaewalidi nopodimo ḡesauna i vine.”

¹¹ Bi i waitalayena gado, “Niga natunatumdi kamaina?”

Bi Diyesi ena giu i waimunena gado, “Natugu damodamona ba sipu ya kitakita watedi.”

Bi Samuwel, Diyesi i giuwena gado, “Natum ḡesauna kwa giukamaḡe te yai doli natome, kaka ta miyatulu. Bi laḡannemo gomana i tavana, kaka ta miya bi ta kani.”

¹² Kamaina bi Diyesi natunatuna ḡesauni i giukamaḡedi te Deivida ai doli tavaite. Tana ewali kitana visuvisuna bi wai matakamokamotina.

Ḡome BADA, Samuwel i giuwena gado, “Ee, tana taunana, kwa nawa bi buyobuyo dabanemo kwa ḡini.”

¹³ Tana tuwatuwaḡana a kitakita bi Samuwel masi kwagina i vai bi Deivida dabanemo buyobuyo i ḡini. Mba sauginemo te noi i saḡa i nawana ba Maimaituwa Aluwina Deivida nopona i waiwanavu. Kamaina bi Samuwel i munaḡa ena malagai Lamamo.

¹⁴ Mba kauwina i tubutubuḡa ba BADA Aluwina Sol i potiyovo kamaḡe. Bi BADA aluwa gebogebona i wai anine te i sola saḡa gabu i vai bi i voiye te ena yawasana i lolalola.

18

Deivida Sol enaya tauwaiḡaviya i tubuḡa.

Sol Deivida i unule

⁵ Sol, Deivida i giukamaḡe tauwaiḡaviya tabudi bi tabudi lisidimo bi tana i waiḡaviya kauwa. Taunana aubaina i sakosaḡena tauwaiḡaviya edi bada. Niga kauwinemo lava matabudi bi Sol ena tauwaiḡaviya babadidi ai nuwawisu gulata. ⁶ Deivida Filistiya edi ḡaviya badana Golaiet i wai peki. Laḡannemo tauwaiḡaviya a munamunaḡa malagaimo

ba Israel waivinidi malagai nopodiḡa a tava ḡalibona Sol aubiga voyainemo. Tedi gita kitedi tabudi bi tabudi tambalin waitedi ai beyakuluḡedi bi mayasisidi a weya bi a bigabiga. ⁷ Mba waivinidi mayasisidi a weyaweyana gado,

“Sol tana ḡaviya 1,000 i waipekidi,

Bi Devida tana 10,000 i waipekidi.”

⁸ Sol mba giudimo mote i wainuwawisu, taunana aubaina i medi gulata. Bi i wainoḡotana gado, “Tedi Devida isana sa kaikailageti bi sa giugiu te ḡaviya 10,000 i waipekidi bi tagu ḡaviya 1,000 ota ei pekidi. Muliga male tana sa sako saḡe te edi ḡalibona.” ⁹ Gome bi noi i nawana ba Sol, Devida unulena i waitubu.

Niga kauwidi mulidimo Sol, Devida i mediye bi i ḡoeḡoe te maso i wai peki. Sol natuna Dyonatan, Devida i giuwe te tamana ya ḡoeḡoe te yai peki, taunana aubaina Devida i velau i nawa dobu ḡesaudimo te Sol ya kandavone.

21

Aḡimelek Devida i sagu

¹ ✧Devida i nawa malagai isana Nob, Pilisi Aḡimelek kitana aubaina. Laḡannemo Aḡimelek i laupotiyovo Devida augiuvainemo ba i naila bi i giuna gado, “Ei bai aubaina niga ḡome taumḡa kuna nato?”

² Bi Devida Pilisi Aḡimelek i giuwena gado, “Tagu ḡalibona i giukamaḡegu e nato te kauwa ḡesauna ya voiye. Bi i giuweguna gado, ‘Bai e giuwem bi kwa nawanawana ba mote aiyai kuma giuwe.’ Bi egu tauwaiḡaviya e giuwedi te modomodo ḡesaunemo tagu sa labelabegu bi ḡome kaka kaitaubanava. ³ Aḡimelek lisimmo niganana bai ya kenakena ee geḡa, te kwa vitegu? Buledi 5 ee bai ḡesauna te kwa vitegu ya kani.”

⁴ ✧Bi Aḡimelek i giuwena gado, “Tama mote buledi ota lisimaimo bi buledi waiyawa taunana ya kenakena. Bamo te em tauwaiḡaviya bi mote waivini waitedi a kena ba ḡemoḡemotina kwa vai bi em tauwaiḡaviya waitedi ko kani.”

⁵ Bi Devida Pilisi ena giu i waimunena gado, “Giukauwa, tama mote waivini waitedi ka kena. Laḡannemo tama ḡaviya aubaina ke potiyovona ba egu tauwaiḡaviya sa gei kavisuvisu munagedi kaka waiḡaviya aubaina ka potiyovo. Bi kota ka vivile munagemai kaka, ḡalibona ya giukamaḡemai te noya ka voiye.” ⁶ Pilisi lisinemo mote bamo kani, taunana aubaina Aḡimelek buledi waiyawa i vai te Devida i vite bi buledi valivaliuna wadubona i wai epaiyani. Niga taudidi palai Waiyawa noponemo kenekenedi.

31

Sol ena peki

¹ Mba laḡannemo Filistiya lavedi Gilbowa Oyanemo Israel lavedi ai ḡaviyedi. Israel edi tauwaiḡaviya oloolotodi ba Filistiya lavedi a naile kamaḡedi bi Filistiya a miya moito te Israel lavedi wapewapedi ai pekidi. ² Bi kota Sol ma natunatuna a kwaviwatedi te Dyonatan, Abinadab bi Melkisuwa ai pekidi. ³ Bi Sol kana ḡaviya a moito gudu bi a lau pawasi te kelo dididiga i vai.

⁴ Kamaina bi Sol ena tauwaiḡaviya bi kota ena mada tauavalina i giuwena gado, “Em kepata kwa soluvai bi kwai pekigu! Mote ya ḡoe te Filistiya lavedi Maimaituwa mote tausibena, sai namaḡegu bi sai pekigu.” Bi ena pawasi tauavalina Sol waipekina i naile.

ḡome Sol ena kepata i soluvai bi taunaḡa bwaganemo i gwali bi i kuluva te i waisuna munaḡe. ⁵ Laḡannemo Sol ena pawasi tauavalina i kita te i peki ba mainana taunaḡa i waipeki munaḡe.

Samuwel ena buka wailabuna

Lainuwanega

Niga bukana ba Deivida ena waibada ya giugiuwe. Laidalolo 1 te 4 ba bainewa Diuda lavedi taudiḡa i wai badayedina lalasi yawannemo. Bi kota laidalolo 5 te 24 ba bainewa Diuda bi Israel lavedi beubeu yawannemo miyemiyedi vaitedi i wai badayed, taunana ya giugiuwe. Niga bukanemo kota tana kana ḡaviya Israel noponemo bi kota dobu ḡesaudi i wai ḡaviyedina kota ya giugiuwe. Bi ya wailoveda te bainewa Deivida, Maimaituwa i wai nuwavaine bi i wai sumaḡe. Bi kota ena gebogebo bi ena kaigwaḡa ḡesaudi kota ya wailoveda. Bi ta kita te Maimaituwa bainewa Deivida i kovoḡi bi kota bainewa i lau kuvasa bi Maimaituwa ena gebogebo i noḡotikamaḡe. Bi Deivida kota pilipili wapewapedi i banavidi laḡannemo Israel lavedi i wai badayed bi Maimaituwa i moito galame ena giuwapa Deivida bi ena dam lelesina lisidimo i noya wataye (2 Sam 7:11-16 ko kita).

5

Deivida Israel edi ḡalibona

¹ Waibabada Israel noponemo Deivida vaitena Ḡiblon malagainemo ai ḡemotidi bi a giuwena gado, “Tama tam em dam isuna. ² Wala nove Sol aubaimai i wai ḡalibonana sauginemo, tam taunana Israel edi tauwaigaviya kuna lau etadoliyedi bi kuna waigaviya. Bi BADA i giuwemna gado, “Tam taunana egu lava Israel kwa labedina mai sipu taulabedi ya labelabedina mainana. Kota tam mainana Israel lavedi kwai badaedi.”

³ Gome Israel babadidi a tava Ḡiblon malagainemo ḡalibona Deivida lisinemo. Bi tana waianina i voiyena lava bi BADA matedimo. Gome babada olip masinemo Deivida dabanemo buyobuyo a ḡini bi ai mataile te tana Israel edi ḡalibona.

⁴ ✧Deivida ena kwalabu ba 30 bi i wai ḡalibona bi kwalabu 40 nopodimo Israel i waibadaedi.

7

BADA ena waianina Deivida lisinemo

¹ BADA Deivida i moito galame te kana ḡaviya matabudi i lauyovoḡedi. Mulinemo ḡalibona vanuwinemo manuwaubana i miya i waiyawasi. ² Deivida i miya moito bi taugiuwatana Neitan i giuwena gado, “Tagu ba vanuwa visuvisunemo kai isana seda, a ḡalaḡalanemo yà miyamiya. Bi bainewa te Maimaituwa ena waianina bogesina ba palai noponemo ya kenakena?”

³ Neitan ḡalibona ena giu i wai munena gado, “BADA tam lisimmo, taunana aubaina kwa nawa bi bai kuna noḡonoḡotina kwa voiye.”

⁴ Mba dudubalinemo BADA Neitan i giuwena gado,

⁵ “Kwa nawa bi egu taupaula Deivida kwa giuwena gado, ‘BADA niga mainana i giu: Tam mote taunana egu vanuwa kuma ḡala bi noponemo yàma miya.’”

⁸ BADA, Neitan i giuwena gado, “Egu taupaula Deivida niga mainana kwa giuwe, BADA saḡasaḡa guletina i giu: Tam wala ba waigeḡa otim bi sipu edi aniyaba gabunemo, sipu kuna labelabedi bi tagu e vinem bi e sako saḡem te egu lava Israel kwai badaedi.

⁹ Tam em ani nawamo ba tagu vaitem bi em ḡaviya matabudi matammo e lauyovoḡedi. Bi niganana isam yà voiye te ya didiga, maibena waibabada isanawenawedi dobumo.

¹⁰⁻¹¹ Tagu kaka egu lava Israel edi doḡa otina yà vitedi bi dobu wai nuwaubanemo yà

sivudi bi sa miya. Gebogebo lavedi a laulaukivi gebogeboyemina ba mote sima voiye munaḡe. Bi ḡome mote bai kaka ima ka pilipilimi. Bi em ḡaviya mote yàmai aninedi bi sima kapilipili munaḡemi.

“Tagu BADA bai e giugiuwemna ba yà voiye te tam em tubulelesemo ḡalibona sa tubuḡa. ¹² ☆Tagu kaka em tubulelesemo natuotim ḡemota yà vine, te gabum ya vai. Bi em laḡan i kovina ba em magula edi ani kenamo sa sakom. Tagu kaka ena waibada yà voiye te ya ḡailisi. ¹³ Bi tana taunana kaka vanuwa ya ḡala isagu anilauduneyena aubaina bi tagu yà voiye te ena waibada ya kena nonoḡa. ¹⁴ Tagu tana yài natune bi tana tagu yai tamanegu. Laḡannemo bai i voiye waigebona ba tagu yà kovoḡina maibena gomana tamana ya kovokovoḡina. ¹⁵ Bi tagu egu ḡoe tana lisinemo mote kaka yàma kaikamaḡe, maibena ḡalibona Sol lisinemo e kaikaikamaḡena bi epaiyanina ba tam e sakom. ¹⁶ Em dam lelesina ya tuwawata bi em tubulelesa sai ḡalibona bi sa lauetaḡoli nonoḡa.”

¹⁷ Kamaina bi Neitan wailove i kita biBADA bai matabuna i wai wailovena Deivida i giuvite.

11

Deivida Ulaiya i vawaidoḡa

¹ Kwamla laḡandimo kaka ḡalibona sa nawa sa wai ḡaviya. Diyowab bi ena tauwaiḡaviya babadidi bi Israel edi tauwaiḡaviya matabudi Deivida i giukamaḡedi a nawa Amon. Bi tana Yelusalemmo i miya gwas, ḡome Amon lavedi ai ḡaviyedi bi a ḡosa kovid bi Laba Malagaina a moito galame.

²⁻⁴ Laḡan ḡesau aubiganemo, Deivida ḡalibona vanuwina noke dabanemo ena ani kenamo i kena moito bi i moimoito nawa, te waivini mulemulel i kita yovoḡe i asiasiwa. Waivinina nawanawalai i vai bi edi vaivai luanemo i asiwa bi i kaka visuvisu munaḡe. Taunana aubaina te Deivida oloto ḡesauna i giukamaḡe te waivinina i lau mulimuliye. Bi olotona i tava munaḡa bi Deivida i giuwena gado, “Tana Besiba mwanena Ulaiya Ġiti olotona bi tamana Eliyem.” Kamaina bi Deivida oloto i giuwe te i nawa waivinina i waidoli natome lisinemo bi vaitena a kena. Mulinemo te waivini i munaḡa ena vanuwemo. ⁵ Bi waivini mayana vai te bwaga, kamaina bi Deivida ena giu i giukamaḡena gado, “Tagu ba e bwaga.”

⁶ Taunana aubaina Deivida giu i giukamaḡe Diyowab lisinemo bi i giuwena gado, “Ulaiya Ġiti lavana kwa giukamaḡe lisigumo.” Kamaina bi Diyowab, Ulaiya i giukamaḡe Deivida lisinemo. ⁷ Kamaina bi Ulaiya i nato Deivida lisinemo. Bi Deivida i waitalayena gado, “Diyowab ena tauwaiḡaviya vaitedi bainewa? Bi bainewa sa waigaviya?” ⁸ Kamaina bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo bi kaḡem kwa koḡedi* bi kwai yawasi.” Sauginemo Ulaiya, Deivida ena vanuwa i gosegose kamaḡe ba ḡome ḡalibona ena puyo i giukamaḡe Ulaiya ena vanuwemo. ⁹ Bi Ulaiya mote i nawa ena vanuwemo bi tana ḡalibona ena vanuwa mataetinemo Deivida ena tauyava matabudi vaitedi a kena.

¹⁰ Kamaina bi lava ḡesaudi ḡalibona a giuwena gado, “Ulaiya mote i nawa ena vanuwemo.” Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Ei, tam kuna nawanawana kuna tava munaḡa bi bai aubaina mote kuna nawa em vanuwemo?”

¹¹ Ḡome Ulaiya, Deivida i giuwena gado, “Mote i visu te waianina bogesina, Israel bi Diuda edi tauwaiḡaviya vaitedi palaimo sa miyamiya. Bi kota egu tauwaiḡaviya badana noko wapumo a lauḡalavu bi sa miyamiya. Bi tagu yà nawa egu vanuwemo yà kani, yà tego bi mwanegu vaitena ka kena, mba ani kitana mote i visu.”

☆ 7:12: Giu 2:30 * 11:8: Diu edi vaivaimo lava i nawanawa bi i tavana ba kaḡena sa gei koḡa kaka ya sola nawa vanuwemo.

¹² Kamaina bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Tam niga gome kwa miya bi laḡan wailabuinememo kaka yà giukamaḡem kwa munaḡa.” Ulaiya Yelusalemmo i miya te laḡan wai labunemo kaka i nawa. ¹³ Gome te Deivida, Ulaiya i giuvai bi vaitena a kani, a tego bi Deivida, Ulaiya i waitego bu'uwi. Bi i munaḡa ena gabumo taupaula vaitedi a kena bi mote i nawa ena vanuwemo.

¹⁴ Olaolalemo Deivida, Diyowab ena pepa i gilumi te Ulaiya i vai nawe Diyowab i vite. ¹⁵ Mba pepana noponemo Deivida i gilumana gado, “Diyowab, niga lavana Ulaiya kwa nawe ḡaviya diyaotidimo bi laumatamo ko gose kamaḡe bi temi koi mulisuwasuwa. Mba mai kauwinemo kaka tana sai peki.”

¹⁶ Kedi ḡaviya a ganapaniyedi Laba malagainemo, gome Diyowab i kita te bamo modomodonomo kedi ḡaviya pokapoka sa wai ḡaviya, ba Ulaiya gome i sako. ¹⁷ Bi malagainemo ḡaviya a lau potiyovo te Diyowab ena tauwaiḡaviya vaitedi ai ḡaviya bi Deivida ena tauwaiḡaviya ḡesauidi ai pekidi bi kota Ḡiti olotona Ulaiya vaitena ai peki.

²⁶ Kamaina bi Besiba i vaiye te mwanena Ulaiya i peki ba tana i wai nuwaboyae. ²⁷ Mba wainuwaboyana mulinemo Deivida lava ḡesauna i giukamaḡe te i wai doli natome ena vanuwemo. Gome waivinina i naḡi bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Deivida kauwina i voyiena ba BADA mote i wai nuwavisu.

12

Neitan Deivida i kaipasine

¹ ✠BADA, Neitan i giukamaḡe Deivida lisinemo bi i giuwena gado, “Mai maso malagaimo lava labu a miyamiya, ḡesauna waiguyauna bi ḡesauna wai yamoyamonina.”

² Bi lava waiguyauna ba i wai sipu bi i wai kau gulata. ³ Bi lava wai yamoyamonina ba ena sipu waivinina ḡaubona, lauḡemotina i kune vai. Tana ena vanuwa lavedi vaitedi a ḡamo kauwe te i dididiga. Bi ena kanimo i wai kani bi ena tegomo i wai tego bi kota i bewabewana maibena natuna waivinina.

⁴ Laḡan ḡemota taomana i tava lava waiguyau ena malagaimo. Bi lava waiguyauna i wai lavabili te ena ḡamoḡamo ḡesauna mote i vunu bi i vononoḡe ena taomana aubaina. Bi geḡa te tana i miya moito te lava wai yamoyamonina ena sipu lauḡemotina i vunuvai te ena taomana aubaina i vononoḡi.

⁵ Gome te Deivida nuwana i laisikesikeina, lava waiguyauna lisinemo bi i giuna gado, “BADA matanemo yà giugiu te niga lavana mai i kauwana ba i visu te maso i peki.”

⁶ Tana lava wai yamoyamonina mote i launuwatoiye, i visu te sipu lau ewalidi wapedi 4 ya legaudi bi lava wai yamoyamonina ena sipu yai epaiyani.

⁷ Neitan, Deivida i giuwena gado, “Lavana ba tam bi niga mainana. BADA Israel edi Maimaituwa i giuwegu, “Tagu e vinem te Israel edi ḡalibona. Bi kota Sol ena ḡailisimo tagu ei yawasanim. ⁸ Bi Sol ena waibada e vitem bi kota mwanemwanena e vitem. Bi tagu kota e sakom te Israel bi Diuda kwai badayedi. Bamoda niga mwalidi lisimmo sima ḡaubo gulata ba tagu ḡemoḡemotina yai lautawi. ⁹ Bi tam bai aubaina egu giuvavasaga kuna laukasagaḡaiḡaiye bi niga kauwina gebogebona kuna voiye? Ulaiya Ḡiti lavana tam kunai peki bi mwanena kuna naḡivai te mwanem. Tam Amon lavedi edi kepatemo Ulaiya kunai peki.* ¹⁰ Tam mote ku voteyateyaegu bi Ulaiya mwanena kuna naḡivai te mwanem. Taunana aubaina niganana em dam lelesina ba laḡan matabuna mote nuwavisumo sima miya.’

¹¹ “Maimaituwa niga mainana i giu, “Tagu ḡotona te em dam lelesinemo pilipili yà natomedi. Tagu kaka matammo mwanemwanem yà legaudi bi oloto ḡesauna yà vite te vaitena sa kena bi lava matabudi matedimo sa kita. ¹² Tam kandavonemo kuna voiye

✠ 12:1: Sale 51 * 12:9: Mote Deivida otina Ulaiya i waipeki bi eta i voiye te Amon lavedi kepatemo ai peki, mba kamaina te Deivida i waipeki.

te bena aiyai mote ima sibe. Bi tagu ba suwalemo yà voiye te Israel lavedi matabudi sa kita.”

¹³ Gome Deivida, Neitan i giuwena gado, “Tagu gebogebo BADA matanemo e voiye.” Bi Neitan Deivida ena giu i waimunena gado, “Kamaina, Maimaituwa em gebogebo i noḡotikamaḡe bi mote kuma peki.

¹⁴ “Bi tam vawaidoḡa kuna voiye ba mote em vivila BADA lisinemo, taunana aubaina natum ya peki.”

¹⁵ Gome te Neitan i nawa ena vanuwemo. Bi Deivida natuna Ulaiya mwanena i bewabewana BADA i voiye te i sida gulata. ¹⁶ Bi mba sidanemo Deivida gomana aubaina i laupali Maimaituwa lisinemo. Tana i udi bi i sola nawa ena gabumo bi mote ena ani kenamo i kena bi dudubala matabuna senalemo i kenakena. ¹⁷ Deivida ena vanuwemo babada magumagulidi a miya moito te tana senalemo i wai patikune bi i kenakenana, a kanuwabigabiga, te maso i kena moito bi vaitena a kani bi geḡa te tana i daboka.

¹⁸ Laḡan wai 7-na mulinemo gomana i peki bi Deivida ena taupaula tana tainuwatauna a naile bi a giuna gado, “Gomana yawayawasaninemo tada Deivida te giugiuwena mote kalinada i vaivaiye, niganana gomana i peki bi bainewa ta tainuwatau, taunaḡa imai peki munaḡe?”

¹⁹ Deivida ena taupaula i kitedi ai ḡemotidi bi a wai giugiu bi mote i vaiyedi bi i noḡoti te gomana male i peki. Taunana aubaina Deivida ena taupaula i waitalayedina gado, “Gomana kaikana i peki?”

Bi tedi a giuwena gado, “Mm, i peki.”

²⁰ Deivida senalemo† i waipatikunena, i kena moito, i asiwa bi masi panepanedimo tunina i kailolodi bi i waigala kauwa. Bi i nawa BADA ena palai waiyawemo i lauduneye. Laudune mulinemo i munaḡa ena vanuwemo bi ena taupaula i giuwedi te kani a natome te i kani.

²¹ Deivida ena taupaula a giuwena gado, “Niga bai kauwina kuna voiye, laḡannemo gomana yawayawasanina, i kenakena ba kuna udi bi kuna ḡabaḡaba. Bi niganana gomana i peki, kaka tam kuna kenamoito bi kwa kanikani.”

²² Bi Deivida i giuwedina gado, “Laḡannemo gomana yawayawasaninemo tagu ei noḡota te bena BADA ya launuwatoiyeḡu bi gomana yai yawasani. Taunana aubaina tagu e udi bi e ḡabaḡaba. ²³ Bi niganana gomana i peki bi bai aubaina yà udi. Mote ḡemoḡemotina gomana yàmai yawasani munaḡe, mba eta i doliye.”

²⁴ Bi Besiba ma nuwaboyana i miyamiya bi mwanena Deivida i munaḡa tava te i kanuwabigabiga. Bi mwanena vaitena a kena te vesala i bwaga bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Bi Deivida gomenina i wai isana, Solomon. Bi BADA, Solomon i kita bi i ḡoe kauwe. ²⁵ Taunana aubaina BADA taugiuwatana Neitan i giukamaḡe te Deivida ya giuwe te gomenina yai isana, Sedidaiya.‡

† 12:20: Diu lavedi edi vanuwa mote senalemo voivoiyedi bi tedi edi vanuwa ba doḡamo kelikelidi. ‡ 12:25: Isa Sedidaiya banina ba BADA ena ḡoe Solomon lisinemo.

Ġaliġalibona edi buka dolidolina

Lainuwanega

Niga bukana gilugilumina ba giu laukaidi faiona. Laidalolo 1 bi 2 ba bainewa ġalibona Deivida i peki bi natuna Solomon ena gabu i vaivaina i giuwata. Wailabuna laidalolo 3-11 ba bainewa Solomon ena waibada Israel noponemo i dididigana i giuwata. Bi kota bainewa Yelusalemmo Maimaituwa ena vanuwa i ġalaġalana i giuwata. Bi giu waifaionina ba bainewa Israel lavedi a dailidi te dam labu a tubuġa, Israel aibadabada yawannemo bi Diuda yaloussa yawannemo. Niga damdi labu edi ġalibona ġemoġemotaġa a moito saġa. Bi niga bukana ba niga ġalibonedi i giuwatedi. Bi i wailoveda te bamo ġalibonana BADA Maimaituwa i kaiwata mai Deivida i voivoiyena bi bamo ġalibonana BADA Maimaituwa i lau kasaġaiġaiye bi maimaituwa ġesaudi i kaiwatedi.

Lauvina

Ġalibona Deivida i peki bi natuna Solomon gabuna i vai laidalolo 2:10-12

Solomon Maimaituwa i waibaġa te nuwauyauya ya vite 3:3-5,7-14,16-28

Solomon ena waibada i dididigana 4:20-21,25

Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ġala bi aubaina i laupali 5:1-6, 6:1,7

Seba ġalibonana waivinina ġalibona Solomon i vakita 10:1-9

Solomon Maimaituwa i gose kamaġe 11:1-5,7-13,26-33,35,40

Solomon i peki bi natuna ena gabu i vai 11:42-43

Lava a dailidi te dam labu Israel bi Diuda 12:1-20,25-31

Ġalibona Aġab Maimaituwa i gose bi maimaituwa ġesaudi i lauduneyedi 16:30-33

Taugiuwatana Elaidiya iwape natuna i waiyawasani 17:1,8-16,17-24

BADA Maimaituwa, oya kamel dabanemo Bal ena taugiuwatana i lauyovoġedi 18:1-2,17-46, 19:1-21

2

Deivida i peki

¹⁰⁻¹¹ ✧ Laġannemo ġalibona Deivida mamiyanemo tana Israel lavedi i waibadaedi. Bi dolinemo ba kwalabu 7 Ġiblon tauninemo i gei miya bi muliġa kaka kwalabu wapana 33 Yelusalemmo i miya. Bi tana kwalabu 40 Israel lavedi i waietadoliyedi. Bi i peki te tamatamana diyedimo a dobo Yelusalemmo. ¹² Mulinemo Solomon i saġa tamana Deivida ena gabu i vai bi Maimaituwa i voiye te ena waibada i ġailisi gulata.

3

Solomon nuwauyauya aubaina i waibaġa

³ Solomon BADA i wainuvaine gulate bi tamana Deivida ena waigake matabudi i kaiwatedi. Bi mwali ġemota ba tana ġamoġamo i laulausewasewayedi bi piupiu i gabugabudi maimaituwa kaikaiyovudi ani lauduneyedi gabudimo. ⁴ Bi ġalibona i nawa Gibionmo sewasewa gabuna aubaina bi mba dobuna ba anilaudune gabuna dididiga. Taunana aubaina ġalibona i nawa bi gabuġosa puyona sewasewa wapana 1,000 i lausewasewayedi mba gabunemo. ⁵ Gome laubonimo Bada i laumaġata Solomon lisinemo bi i giuwena gado, “Bai kuna ġoena ba lisigumo kwai baġa bi yà vitem.”

⁷ “Aee, egu BADA bi egu Maimaituwa, kuna voiyeġu te tamagu Deivida ena gabu e vai. Bi geġa te tagu ba gomana yababa mote bai e sibe te bainewa niga lavedi yà badaedi.

✧ **2:10-11:** 2 Sam 5:4,5

⁸ Bi tagu em taupaula em lava Israeġ nopodimo kuna vinegu. Bi niga lavedi ba a wapa gulata mote ani iyevina. ⁹ Taunana aubaina tagu em taupaula nuwauiyauya kwa vitegu te em lava yà etadoliyedi bi kota edi pilipilimo giukauwa bi kaiyovu yà vaiye ġonedi. Bi aiyai kaka bena luvana te niga lavedi wapawapa guletidi ya lau etadoliyedi?”

¹⁰ Bi Solomon nuwauiyauya i waibaġaye aubaina teBADA i wainuwawisu. ¹¹ Bi i giuwena gado, “Tam mote miya wailofa, waimane gulata ee em ġaviya waipekidi aubaina ku waibaġagu. Tam ba waibada kauwa nuwauiyauyana aubaina kunai baġagu, te bainewa egu lava kwai etadoli kauwedi. ¹² Taunana aubaina noġota kauwa bi nuwauiyauya ba yà vitem, mote aiyai wala mai i vai ee muliġa mote aiyai ima vai. ¹³ Avena te waiguyau mote ku waibaġaye bi kamaina te yà vitem. Laġannemo ma miyammo waġalibona kuna vai bi isam i didiga, mote mai ġalibona ġesaudi waitedi ġemoġemotimi. ¹⁴ Bi bamoda kalinagu bi egu waġake kwa kaiwata kauwedina maibena tamam Deivida i voivoiyena ba tagu yà voiyem te em miya ya lofa.”

Solomon nuwauiyauya i waimaġati

¹⁶ Muliġa kabaleya waivinidi labu a tava ġalibona Solomon lisinemo bi ai baġa te edi pilipili maso i ka didimani. ¹⁷ Bi ġemota i giuna gado, “Egu bada, niga waivinina bi tagu vanuwa ġemota noponemo ka miyamiya. Tana bi tagu libilibi ke bewedi. ¹⁸ Tagu e laubewa te laġan faiona a kovi kaka egutau gomana i bewa. Gome mote aiyai ġesau bi tama taumaġa.

¹⁹ “Bi dudubalemo niga waivinina natuna i kenavunu. ²⁰ Taunana aubaina e kenakena kauleya ba i kena moito bi natuna pekipekina i bewa te bwagagumo i waikena bi tagu natugu yawayawasanina i bewa te tana bwaganemo i waikena. ²¹ Bi olaolalemo dobu i yana kamakaġe bi e kena moito te maso gomana ei susu bi e kita te gomana i peki bi e kitakita kaukauwe ba tagu mote natugu.”

²² Bi waivini ġesau i giuna gado, “Geġa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum.” Bi waivini dolidolina i giubagibagina gado, “Geġa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum.”

Bi ġome ġalibona matanemo ai kagiu.

²³ Kamaina bi ġalibona i giuwedina gado, “Walitau kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina bi kota ġesaum kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina.”

²⁴ Gome te ġalibona i giuna gado, “Kepata ko vai natome.” Kamaina bi kepata a natome.

²⁵ Bi i giuwedina gado, “Gomana yawayawasanina ko koisena labu te nevana enatau ko vite bi nevana enatau ko vite.”

²⁶ Bi gomana tina otina natuna nuwana i poya kauwe bi ġalibona i giuwena gado, “Aee, ġalibona, avena, gomana yawayawasanina waivinina ko vite.”

Bi waivinina ġesauna i giuna gado, “Geġa, ko koisena labu te kainuwakava!”

²⁷ Kamaina bi Solomon i giuna gado, “Gomana komai peki bi waivini dolidolina ko vite banina tana natuna.”

²⁸ Maimaituwa Israeġ lavedi edi ġalibona nuwauiyauya i vite bi lava edi pilipili i kaka didimanidi, taunana aubaina ġalibona a vivile kauwe.

4

Solomon Israeġ lavedi i waibadaedi

²⁰ Diuda bi Israeġ lavedi a wapa gulata maibena bubu nisa diyanemo. Tedi a kani, a tego bi ai nuwawisu. ²¹ Bi ġalibona Solomon dobu matabuna i waibadaena ba gauba dididigina Eflait te i nawa Filistiya lavedi edi dobumo bi Idip edi palatemo. Bi niga lavedi ġalibona Solomon ena waibada sauginemo ba a voteyeteye bi edi puyo a giugiukamaġedi lisinemo.

²⁵ Bi sauginemo galibona Solomon ma miyana ba Diuda bi Israel lavedi nuwaubamo a miyamiya bi mote pilipili nananakidi a banabanavidi. Noke aibadabada yawaninemo, Den damna edi dobumo te i yovo i nawa nove yalouse yawaninemo, Biyasiba malagaina palatina matabuna ba a miyamiya kauwa bi dam gemoagemotaḡa edi vanuwa bi edi bayau ba kamaina.

5

Solomon Maimaituwa ena vanuwa ḡalana aubaina i vononoḡa

¹ Sauginemo Taiya edi galibona Gilam i vaiye te Solomon tamana Deivida ena gabu i vai ba tauwainoyanoya i giukamaḡedi Solomon waiyebonena aubaina banina tamana Deivida wala ma miyana ba Taiya edi galibona vaitena a waitau kauwa.

² Kamaina bi Solomon giu i giukamaḡe galibona Gilam lisinemo bi i giuwena gado,

³ “Tam kuna sibe te bainewa tamagu Deivida dobu wapewapedi vaitedi a waiḡaviya. Taunana aubaina mote gemoagemotina te maso Maimaituwa anilaudunena vanuwina i ḡala. ⁴ Bi tagu niganana BADA egu Maimaituwa nuwauba i vitegu te visuvisunemo ya miyamiya bi mote bamo egu ḡaviya. ⁵ ☆ Taunana aubaina niganana ya wainoḡota te Maimaituwa anilaudunena vanuwina ya ḡala. Bainewa Maimaituwa tamagu Deivida i giugiuwena mainana, tana i giuwena gado, ‘Tagu kaka natum gemota ya voiye te em gabu ya vai bi tana taunana kaka anilaudune vanuwina ya ḡala isagu anivivilena aubaina.’

⁶ Taunana aubaina em taubagibagi kwa giukamaḡedi Lebononmo te kai seda sa oidi tagu aubaigu. Bi egu taubagibagi vaitedi sa noya gemota bi em taubagibagi bainewa kwa ḡoḡoena luvanemo yai maiidi. Kuna sibe te tama mote kai oidi ka sibedi mai temi Sidon lavemi kona sibesibena.”

Kamaina bi galibona Solomon Gilam edi galibona lisinemo kai i gimelidi bi Israel oolootodi 30,000 i legaudi te a sagu bi kai bi anilauḡala ḡoneḡonedi a liye tavaite. Maimaituwa ena vanuwa ḡalana aubaina.

Bi Solomon kota ooloto 150,000 i legaudi te sa noya, tedi ḡakima nananakidi a bwalibwalidi Maimaituwa ena vanuwa ḡala aubaina.

6

Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ḡala

¹ Solomon Israel lavedi i waietadoliyedi te kwalabu faiona a kovi bi kwalabu wai 4-na nawalaina wailabuna sa wai isana Ziv, ḡome BADA ena vanuwa ḡalana i waitubu. Bi Solomon ena magumagula Israel lavedi Idip dobuna a potiyovo kamaḡena ba kwalabu 480 a kovi mulidimo kaka niga noyana i waitubu.

⁷ Bi anilauḡala bwanali a bwali wainonodi tabudimo bi a natomedi, te mote ḡadivi bi ḡama dagugudi sima vaiyedi anilauḡala gabunemo.

¹¹⁻¹² Bi galibona Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ḡalaḡala aubaina te BADA i giuwena gado, “Bamoda egu giuvavasaga matabudi kwa vaiyedi bi egu waiḡake kwa kaiwata kauwedina ba tamam Deivida lisinemo e giugiuwapana, tam lisimmo ya voiye. ¹³ Tagu, egu lava Israel vaitedi ka miya bi mote yaḡa ḡosedi.”

¹⁴ Kamaina bi galibona Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ḡala kovi.

8

Waiantina bogesina a natome Maimaituwa ena vanuwemo

¹ Kamaina bi ġalibona Solomon Islael wai babadidi bi dam babadidi i giuwedi a tava Yelusalemmo, te Maimaituwa ena waianina bogesina Saiyonmo, Deivida ena malagaimo bi a saġena Maimaituwa ena vanuwemo.

³ Sauginemo Islael babadidi matabudi a tava ba pilipilisi bi Livai damna BADA ena waianina bogesina a avalu nawe. ⁴ Tedi palai waiyawa bi ena ġonaġona matabudi a avala nawa Maimaituwa ena vanuwemo. ⁵ Ġalibona Solomon bi Islael babadidi matabudi laumatamo a dolidoli bi waianina bogesina muliġa a avaavali saġe bi tedi sipu bi kau wapewapedi a lausewasewayedi.

⁶ Kamaina bi pilipilisi BADA ena waianina bogesina a avalu nawe, gabu Waiwaiyawinemo bi kelubim mabedi gabulidimo a sako.

¹⁰ ✧ Bi sauginemo pilipilisi gabu Waiwaiyawina a gosegose ba giyou pwatapwatana BADA ena vanuwa i waiwavu. ¹¹ Taunana aubaina pilipilisi mote luvana te edi noya maso a voiye banina BADA mayavaina Maimaituwa ena vanuwa i waiwanavu.

Solomon i laupali

²² Kamaina bi Solomon olta sewasewa ani gabuna matanemo i moito bi Islael lavedi matabudi tana mulinemo a moito. Tana nimana i kailagetidi bi i laupalina gado, ²³ “Oo BADA, Islael edi Maimaituwa bamo mote maimaituwa ġesau galewemo ee dobumo mai tam. Bi tam em waianina kwa kaikaididi bi em nuwayaina tedi mabai nuwedi tabutabunemo sa vovoteyeteyemna lisidimo kwa kamaġati.”

²⁷ “Maimaituwa tam kuna saġa gulata mote luvam te niga dobumo bi malamo kwa miya. Bi kota niga anilaudune vanuwina e ġalana ba i ġaubo gulata. ²⁸ BADA egu Maimaituwa, tagu em taupaula egu pali kwa vaiye. Bi bai yà waibaġayemna niganana kwa vitegu. ²⁹ Bi niga Maimaituwa em vanuwa dudubala bi suwala kwa kitawata. Tam kuna giu te niga gabuna isam ani laudunena, taunana aubaina sauginemo em taupaula em vanuwa yà yaba wata bi yà laupalina ba egu pali kwa vaiye. ³⁰ Sauginemo bi tagu em taupaula bi em lava Islael vaitedi niga ġome em vanuwa kai yaba wata bi ka laupalina ba tam em animiya malamo ema pali kwa vaiye bi ema gebogebo kwa noġotikamaġedi.”

⁴¹⁻⁴³ Sauginemo tautavatava Islael noponemo sa miyamiyana sa tava isam aubaina bi em vanuwina sai yaba wata bi sa laupalina ba kamaina te noke em animiya malamo bi edi pali kwa vaiye. Banina mba lavedi em ġailisi bi gium a vaiye bi niga ġome a tava. Mba mainana kaka tam sa sibem te em vanuwa e ġalana ba isam ani kasaġesaġena.

10

Siba ġalibonana waivinina Solomon i vakita

¹ ✧ Sauginemo Siba ġalibonana waivinina i vaiye te ġalibona Solomon isana i dididiga bi enaipatutu BADA lisinemo ba i nawa lisinemo bi waitala wapewapedimo i wailaulubu. ² Tana ena waibabada bi waiguyau ġoneġonedi, masi panepanedi, gold wapewapedi bi ġakima kipokipolidi kamelo wapawapa dabedimo ai geludi bi a tavaitedi Solomon lisinemo. Bi ena waitala wapewapedi i noġonoġotidina taudidi Solomon i waitalaye. ³ Bi Solomon waivini ena waitala matabudi i giu waiddidimani kovidi bi waitala ġesau mote bamo lisinemo i pilipili. ⁴ Sauginemo Siba ġalibonana waivinina Solomon ena nuwayauya bi ena animiya i ġalaġalana i kita te i visu kauwa. ⁵ Bi kota kani benamo

i kitedi, ena tauwaibabada edi animiya, ena taupaula edi gala waimatakanikanidi a kotedi, ena waen tautego lubudi bi gabuḡosa sewasewana Maimaituwa ena vanuwemo i gabugabudina i kitedi bi i sove gulata.

⁶ Taunana aubaina ḡalibona Solomon i giuwena gado, “Egu dobumo e miyamiya bi em nuwauiyauya bi bai matabuna kuna voivoiyedina ba lava a giuwegu bi e vaivaiyena ba niganana e kita te giukauwa. ⁷ Mba laḡandimo a giugiuweguna mote yài sumaḡedi bi niganana tagu e tava bi mata otigumo em waiguyau e kita te i dididiga gulatana, kaka lava a giugiuweguna. ⁸ Bi em taupaula bi em tauwaibada ba sa wainuwawisu gulata, tedi laḡan matabuna sa miya bi em nuwauiyauya sa vaivaiye. ⁹ Kasaḡesaḡe BADA em Maimaituwa lisinemo, tana i wainuwawisu bi waibadamo i sako saḡem te Israel lavedi edi ḡalibona. Tana ena nuwawaina Israel lavedi lisidimo ya kena nonoḡa, taunana aubaina i voyiem te kunai ḡalibona te didimanemo kwa labe kauwedi.”

11

Solomon BADA i miya tautauliye

¹ ✧ḡalibona Solomon, Idip ḡalibonana natuna i naḡi a miyamiya bi kota wali dobu waiwaivinidi i kita waiviniyedi bi i naḡidi. Bi waivinidi ba Mowab, Amon, Edom, Sidon bi ḡiti dobudi waivinidi. ² ✧Dolinemo BADA Israel lavedi i giu vavasḡedina gado, “Temi mote niga dobudi lavedi komai naḡinaḡiyedi banina nuwemi sa liuwidi te edi maimaituwa ko lauduneyedi.” ³ ḡalibona Solomon mwanemwanena 700 ḡalibona damdimo a tubutubuḡana bi waivini 300 ba enaya a paupaula te i naḡidi bi niga waiwaivinidi a voyie te BADA ena Maimaituwa i ḡose kamaḡe.

⁴ Bi ḡalibona Solomon ena waimagula sauginemo ba mwanemwanena nopona a vitale te edi maimaituwa i lauduneyedi. Bi tana mote i waisumaḡadidi, BADA ena Maimaituwa lisinemo maibena tamana Deivida i waisumaḡana. ⁵ Tana Sidon lavedi edi maimaituwa waivinina, Astolet bi Amon lavedi edi maimaituwa Molek gebogebo otina, taudidi i kaikaiwatedi.

⁷ Yelusalemmo beubeu yawannemo olip oyana dabanemo ḡalibona Solomon Mowab lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Molek, ani lauduneyedi gabudi i ḡaledi. ⁸ Bi mainana kota mwanemwanena wali dobu waivinidi edi ani laudune gabudi i ḡaledi te ḡome piupiu a gabugabudi bi a laulausewasewa edi maimaituwa lisidimo.

⁹⁻¹⁰ Dolinemo Maimaituwa malabu i laumaḡata ḡalibona Solomon lisinemo bi i giu vavasḡena gado, mote maimaituwa ḡesaudi kuma lauduneyedi bi geḡa te Solomon Maimaituwa i laukasḡaḡaiḡaiye. Taunana aubaina Maimaituwa i medi gulata Solomon lisinemo. ¹¹ Bi i giuwena gado, “Tam egu waianina bi egu waḡake mote ku kaiwatedi taunana aubaina em waibada Israel lavedi lisidimo yà kaikamaḡe bi em tauwaibabada ḡemota yà vite. ¹² Bi tamam Deivida kananawamo, aubaina niganana ma miyammo mote mainana yàma voyie bi mba waibadana ba natum lisinemo kaka yà kaikamaḡe. ¹³ Bi ena waibada mote matabuna yàma kaikamaḡe bi egu taupaula Deivida kananawamo aubaina natum tana dam ḡemota yai badaye banina Yelusalem ba e vine aubaigu.”

Yelobwam ḡalibona Solomon i waḡaviye

²⁶ ḡalibona Solomon ena taubagibagi edi bada ḡemota ba Yelobwam. Bi tamana ba Nabet bi edi taun ba Deleda, Ifleim dobuna noponemo bi tinana ba iwape bi isana ba Deluwa. Tana i miya moito te ena ḡalibona i waḡaviye.

²⁷ Niga taunana ḡalibona i waḡaviyena titikunina: Solomon tamana Deivida ena taun ganakukuna pakana tikwali gwagwedi i ḡuluḡuluvidi bi gavogavodi i patipati gududi.

²⁸ Sauginemo ġalibona Solomon i kita te Yelobwam ananapuna bi noyanoyana guletina ba i sako te Diyousep ena tubulelesa Ifleim bi Manasa damdi nopodimo taubagibagi taulabedi.

²⁹ Laġan ġemota Yelobwam Yelusalem taunina i gose kamaġe bi i nawanawa etamo te taugiuwatana Aġida i banavi bi ena gala valivaliuna i kote bi ġome ba tedi taudiġa wapumo. Bi tana ba Silowa lavana. ³⁰ Bi Aġida ena gala valivaliuna i kotekotena i kaikamaġe bi i lisilisi te wapedi 12 a tubuġa. ³¹ Kamaina bi Yelobwam i giuwena gado, “Gala puselidi 10 kwa legaudi banina BADA Israeġ edi Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Tagu ġotona te Solomon lisinemo waibada ya kenakenana yà kaikamaġe bi dam wapedi 10 yà vitem. ³²⁻³³ Bi egu taupaula Deivida kananawamo bi kota Israeġ damdi nopodimo tagu Yelusalem malagaina e vine, taunana aubaina Solomon dam ġemota yai badaye. Bi niga kauwina yà voiyena banina Solomon i ġose kamaġegu bi maimaituwa ġesaudi i lau lauduneyedi: Sidon edi maimaituwa waivinina isana Astolet, Mowab lavedi edi maimaituwa isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa isana Molek. Bi kota i lau kasaġaigaiyegu bi egu giuvavasaga bi egu waigake mote i kaiwatedi, niga kauwidi i voivoiyedina matagumo mote i visu. Mote mai tamana Deivida.

³⁵ “ ‘Bi waibada Solomon natuna lisinemo ya kenakenana kaka yà kaikamaġe te dam 10 yà vitem.’ ”

⁴⁰ Kamaina bi ġalibona Solomon i ġoeġoe te maso Yelobwam i waipeki bi geġa te Yelobwam i naila i nawa ġalibona Sisak lisinemo Idipmo. Bi ġome i miyamiyana eete Solomon i peki. ⁴² Bi ġalibona Solomon Yelusalemmo kwalabu 40 nopodimo Israeġ lavedi i waibadaedi. ⁴³ Bi Solomon i peki bi tamana Deivida ena taunimo a dobo. Bi natuna Liyabwam ena gabu i vai.

12

Israeġ lavedi Liyabwam ai ġaviye

¹ Israeġ lavedi Sikem malagainemo Liyabwam a labelabe te maso i tava bi a vine te edi ġalibona. ² Sauginemo Nabet natuna Yelobwam niga giuna i vaivaiye ba tava munaġa i ġoe. Tana wala ġalibona Solomon i naile kamaġe te i nawa Idipmo i miyamiya. ³ Taunana aubaina Israeġ babadidi ena giu a giukamaġe te ya tava munaġa. Yelobwam bi Israeġ lavedi a nawa ġalibona Liyabwam lisinemo ai ġemotidi bi a giuwena gado, ⁴ “Tamam Solomon tama noya dididiga i vitemai. Bi niganana tam niga vitana kwa voiyte te ya tekateka kaka em waibada dibunemo ka miya.”

⁵ Bi ġalibona Liyabwam edi giu i waimunena gado, “Ko munaġa bi laġan faiona ko vitegu te yà nuwa noġonoġota kaka ko tava munaġa te yà giuwemi.” Ġome te lava a munaġa.

⁶ Kamaina bi Liyabwam magumagula i giuwedi a tava ai ġemotidi, tedi mabai tamana ma miyanemo bi aubaina a noyanoya bi noġota didimanemo a sagusaguna i waitalaedina gado, “Bai giuna ko vitegu te noi lavedi yà giuvitedi?”

⁷ Bi magumagula a giuwena gado, “Bamoda tam niga lavedi kwa sagudi bi bai sa waibaġamna kwa voiyena ba tedi em waibada dibunemo sa miya nonoġa.”

⁸ Bi geġa te Liyabwam magumagula kalinedi mote i vaiye bi tana i nawa ena kimta lava valivaliudi lisidimo. Mabai tana aubaina a waitaupaulana. ⁹ Bi i waitalayedina gado, “Israeġ lavedi bainewa yà giuwedi? Tedi sa giugiuweguna gado, ‘Ema noya kwa voiyte te ya tekateka mote mai tamam ena saugemo.’ ”

¹⁰ Kamaina bi lava valivaliudi niga mainana a giuvitena gado, “Tedi sa waibaġamna gado, ‘Ema noya kwa voiyte te ya tekateka,’ ba tam niga mainana kwa giuwedi, ‘Tagu

nopogu i bagibagi kauwa mote mai tamagu. ¹¹ Tamagu noya dididiga i vitemi bi kota tagu noya dididigi otina yà vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo yà kwapumi.’ ”

¹² Laḡan faiona a kovi bi Yelobwam bi lava matabudi Liyabwam lisinemo a tava, ḡalibona i giugiuwedina mainana. ¹³ Bi geḡa te ḡalibona Liyabwam magumagula edi giu mote i vaiye, taunana aubaina tana giu bagibaginemo lava i giuwedi. ¹⁴ Bi tana lava valivaliudi edi giu i kaiwata bi lava i giuwedina gado, “Tagu ba nuwagu bagibagina mote mai tamagu! Tamagu noya dididigina i vitemi bi tagu ba noya dididigi otina yà vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo yà kwapumi.”

¹⁵ Bi niga mainana i tubuḡana ba BADA ena ḡowana luanemo banina dolinemo taugiuwatana Aḡida Silowa lavana, BADA i giugiuwena mainana Nabat natuna Yelobwam i giuvite.* Taunana aubaina ḡalibona mote lava kalinedi i vaiye.

¹⁶ Sauginemo Israel lavedi a kita te ḡalibona mote kalinedi i vaiye ba a giuwena gado,

“Tada mote Diyesi natuna Deivida ena dam isuna!

Tada mote tana ena dam isuna.

Israel lavada ḡesauda ta munaḡa eda dobuḡa,

Deivida itana Liyabwam ena lava otidi taudiḡa yai badayed!”

Kamaina bi Israel lavedi a munaḡa edi malagaḡa. ¹⁷ Bi ḡalibona Liyabwam Israel lavedi mabai Diuda damna noponemo a miyamiyana i wai etadoliyedi.

¹⁸ Oloto isana Adonilam, tana ḡalibona ena taubagibagi edi bada bi Liyabwam Adonilam i giukamaḡe Israel lisidimo te maso i natomedi lisinemo bi geḡa te Israel lavedi ḡakimemo a laipeki. Bi sauginemo ḡalibona Liyabwam peki giuna i vaivaiye ba ena seliotimo i miya saḡa bi i velau i nawa Yelusalem. ¹⁹ Mba sauginemo Israel damna noke aibadabada yawannemo miyemiyedi, Deivida ena dam yaloussa yawannemo a miyamiyana ai ḡinanedi. Mba waiḡinenina i kena te niganana.

²⁰ Bi sauginemo Israel lavedi a vaiye te Yelobwam Idipmo i miyamiyana i tava munaḡa, ba lava a giuwedi ai ḡemotidi bi a giuwe te i nato bi a sako te yai badaedi. Bi tedi mabai Diuda damna noponemo a waibadana tedi Deivida ena tubulelesa taudiḡa a labedi.

Yelobwam Maimaituwa i laukasaḡaḡaiye

²⁵ Bi Yelobwam Ifleim dobuna noponemo Sikem taunina dididigina i gana wai kwaivivili bi ḡome i miya.† Bi kota i nawa Penuwel taunina ganakukuna i pati wai kwaivivili.

²⁶⁻²⁷ Laḡan ḡemota Yelobwam niga mainana i wai nuwa noḡonoḡota gado, “Israel lavedi matabudi sa nawa Yelusalemmo, Maimaituwa ena vanuwemo edi puyo sa lau sewasewayedi BADA lisinemo. Niga lavedi noke ḡome sa nawanawana male nuwedi sa vitaledi te Diuda damna edi ḡalibona Liyabwam lisinemo sa nawa bi tagu sai pekigu bi tana sa voiye te gabugu ya vai bi nove yaloussa yawanina matabuna ya labe.”

²⁸ ✧Taunana aubaina ena tauwaibabada vaitedi ai ogatala bi koikoitau kau aluwidi labu goldimo i voyedi bi lava i giuwedina gado, “Noke ko nawanawana Yelusalem ba manekina i lofa. Niga emi maimaituwa, tedi taunana Idipmo a kapotiyovomi.”

²⁹ Kamaina bi ḡemota Betelmo i waimoito bi ḡesauna Denmo i waimoito. ³⁰ Avena te maneka bi a nawa Denmo bi kau natuna goldimo voivoiyena a laulauduneye, taunana aubaina lava gebogebo a voiye.

³¹ Bi Yelobwam anilaudune vanuwidi oya dabedimo i ḡaledi bi dam ḡesaudimo pilisi i vinedi, tedi mote Livai damnemo.

* **12:15:** Niga giuna ba Galigalibona edi buka dolidolina 11:29 noponemo ko kita. † **12:25:** Ganana semetimo a pati wai kwaivivili. ✧ **12:28:** Pot 32:4

Bi mba sauginemo galibona Yelobwam Israel i waibadaye bi galibona Liyabwam tana Diuda i waibadaye. Bi Liyabwam Diuda i waibadayena kwalabu 17 nopodimo. Bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi a lau lauduneyedi bi Idip lavedi a nato bi ai gaviyedi te a lauyovoḡedi bi edi waiguyau ḡoneḡonedi, Maimaituwa ena vanuwemo bi galibona ena ani miyamo ḡonaḡona visuvisudiḡa a nawedi. Liyabwam bi Yelobwam laḡan matabuna a waigasiḡasi.

Sauginemo galibona Liyabwam i peki ba natuna Aḡida i saḡa gabuna i vai bi kwalabu faiona Diuda i waibadaye. Bi tana kota galibona Yelobwam vaitena a waigaviya. Bi sauginemo i peki ba natuna Asa gabuna i vai bi kwalabu 41 nopodimo Diuda lavedi i waibadayedi. Bi tana ba galibona visuvisuna bi Maimaituwa i laulauduneye bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi i waigaviyedi. Bi tana kota Israel lavedi edi galibona Baḡasa vaitena laḡan matabuna ai ḡasiḡasi. Bi sauginemo galibona Asa i peki ba natuna Diosafat gabuna i vai bi Diuda i waibadaye.

Bi Israel noponemo Yelobwam natuna Nadab ba galibona gebogebona bi mabai mulinemo a waibadana ba a gebogebo gulata. Bi tana kwalabu labu nopodimo Israel lavedi i waibadayedi. Baḡasa i miya moito te Nadab bi Yelobwam ena dam lavedi matabudi i waipekidi. Bi Baḡasa i saḡa galibona gabuna i vai bi kwalabu 24 nopodimo i waibada bi i peki. Bi natuna Ela ena gabu i vai bi Israel lavedi kwalabu labu i waibadayedi. Kamaina bi Ela ena tauwaiḡaviya isana Dimli i miya moito te i wai peki bi taunaḡa i sako saḡe te galibona. Bi tapalolo ḡemota i kovi mulinemo Israel lavedi edi tauwaiḡaviya edi bada isana Omli a sako saḡe edi galibona. Ḡome te Dimli taunaḡa i waipeki munaḡe. Bi Omli kwalabu 12 nopodimo i waibada. Mulinemo tana natuna Aḡab i saḡa tamana gabuna i vai. Bi kwalabu 22 nopodimo Israel lavedi i waibadayedi.

16

Galibona Aḡab Israel i waibadaye

³⁰ Omli natuna Aḡab kauwa gebogebodi wapewapedi i voiyedi bi Maimaituwa i lau kasaḡaiḡaiye, mote mai galibona dolidolidi a waibadana mainana. ³¹ Bi i wainoḡota te gebo voiyena ba kauwa ḡaubona maibena Nabet natuna Yelobwam gebo i voivoiyena. Bi gebogebo otina i voiyena ba Sidon edi galibona Etabal natuna Desabel i naḡi bi Bal a laulauduneye. ³² Aḡab Sameliyamo Bal ani lauduneyena vanuwina i ḡala bi noponemo olta i voie. ³³ Bi kota Aḡab, edi maimaituwa Asela* waivinina, aluwina kaina i waimoito. Bi kauwa ḡesaudi i voiyedi te Israel edi Maimaituwa i waimedina, kaka galibona dolidolidi a waibadana.

17

Elaidiya i giu te kalakaladada ya tubuḡa

¹ Taugiuwatana Elaidiya* Dobu Giled noponemo taun isana Tisbe lavana. Tana i nawa galibona Aḡab lisinemo bi giuwena gado, “Giukauwa, te Israel edi Maimaituwa yawayawasanina bi tagu ena taupaula, isanemo yà giugiu te kwalabu matademo sa natonatona mote nabu ee uba sima yovo te tagu yà giu kaka sa tubuḡa.”

Mba kauwina mainana i tubuḡa. Sauga i lofa kauwa mote nabu bi mote kani.

⁸ Kamaina bi BADA, Elaidiya i giuwena gado, ⁹ “Kwa nawa Sidon taunina diyanemo malagai isana Yalefat bi ḡome kwa miya. Bi ḡome ba iwape ya miyamiyana bi kaikana e giuwe te yai kanim.”

¹⁰ Kamaina bi Elaidiya i nawa Yalefatmo bi sauginemo taun ganakukuna mataetinemo i tavatava ba iwape i kita i laulaukai bi i waitalayena gado, “Aee,

* **16:33:** Asela ba maimaituwa waivinina Bal mwanena. Mesapotomiya, Idip, Ponesiya bi Sailiya lavedi a laulauduneyedi. Tana ba Keinan lavedi edi maimaituwa. * **17:1:** Isa Elaidiya banina ba BADA tana Maimaituwa.

gemoḡemotina maso gauba ḡaubona ledumo, kuna ḡini te e tego.” ¹¹ Kamaina bi i nawanawa gauba yaiina aubaina ba Elaidiya i giu munaḡena gado, “Aee, kota buledi kwa vai natome.”

¹² Bi iwape ena giu i waimunena gado, “Giukauwa em Maimaituwa yawayawasanina isanemo yà giugiuwem, te tagu mote lisigumo buledi. Bi lisigumo ba falawa ḡaubo otina bi kota olip masina ḡaubona sa kenakena. Bi tagu ba yà laulaukai, te yà nawa vanuwemo bi yà laubuka ḡemota te ka kani bi mulinemo ba kani pekina ka peki.”

¹³⁻¹⁴ Bi Elaidiya iwape i giuwena gado, “Geḡa, mote kumai nuwaboya! Israel edi Maimaituwa i giu te falawa bi olip masina dubidi mote sima kovi, eete Maimaituwa nabu ya giukamaḡe yovoḡe dobumo. Bi kwa nawa vanuwemo te kuna giugiuna mainana kwa voiye bi dolina buledi ḡaubona aubaigu kwa gei buka. Bi nevana tam bi natum aubaimi kwa buka.”

¹⁵ Elaidiya iwape i giugiuwena mainana i nawa bi i voiye. Taunana aubaina laḡan matabuna ba kani i kenakena Elaidiya bi iwape manatuna aubaidi. ¹⁶ Bi Maimaituwa taugiuwatana Elaidiya lisinemo i giugiuwapana mainana i tubuḡa te falawa dubina bi olip masina dubina mote a kovi. ¹⁷ Laḡan visa a kovi mulidimo iwape natuna i sida gulata te i peki. ¹⁸ Kamaina bi iwape, Elaidiya i giuwena gado, “Tam ba Maimaituwa taugiuwatana bai aubaina niga mainana lisigumo kuna voiye. Tam niga ḡome kuna tavana ba egu gebogebo kwa kamaḡatidi bi natugu kwai peki ee?”†

¹⁹ Bi Elaidiya i giuwena gado, “Natum ku natome.” Bi Elaidiya gomana i avalu bi i saḡa noke bena wailabunemo bi Elaidiya ena ani kenamo i waikena. ²⁰ Bi tana, BADA lisinemo i laupalina gado, “Aee BADA, egu Maimaituwa bai aubaina niga pilipilina iwape kuna vite. Tana i waianinegu te ena vanuwemo yà miyamiya bi tam kuna voiye te natuna niganana i peki.” ²¹ Bi tana ma faiona gomana i ḡomotawi bi BADA lisinemo i laupalina gado, “Aee, BADA egu Maimaituwa, gomana yawasina kwa vite munaḡe!”

²² Ḣome BADA, Elaidiya ena pali i vaiye bi gomana i waiyawasani. ²³ Kamaina bi Elaidiya gomana i avalu yovoḡe vanuwa dibunemo bi tinana i vite bi i giuwena gado, “Natum kwa kita i yawasana munaḡa!”

²⁴ Kamaina bi iwape i giuwena gado, “Elaidiya, niganana kaka e sibe te tam ba Maimaituwa taugiuwatana bi BADA giuna kuna giugiuwena ba giukauwa.”

18

Elaidiya bi Bal taugiuwatana

¹⁻² Kwalabu waifaionina noponemo Sameliyamo nabu mote i yovo lubu, te mba dobuna matabuna gomala i nawa yaḡosi. Mba kalakaladadana mai i nawa wata. Bi BADA, Elaidiya i giuwena gado, “Kwa nawa ḡalibona Aḡab lisinemo bi tagu ḡotona te nabu yà giukamaḡe yovoḡe.”

¹⁷ Sauginemo ḡalibona Aḡab, Elaidiya i kitakita ba i giuwena gado, “Tam lavamana Israel dobuna taukapilipilina, ee?”

¹⁸ Bi Elaidiya, Aḡab ena giu i waimunena gado, “Ei, tagu mote Israel dobuna taukapilipilina. Tam bi em magumagula waitedi BADA ena giuvavasaga kona laukasagaigaiye bi Bal kona laulauduneye. ¹⁹ Tam niganana Israel lavedi matabudi kwa giuwedi te sa tava lisigumo, oya kamel dabanemo. Bi kota Bal taugiuwatana 450 bi maimaituwa waivinina Asela taugiuwatana 400 bi tedi mabai ḡalibona waivinina Desabel yawai kanidina waitedi kwa natomedi.”

† 17:18: Mba sauginemo lava ai sumaḡa te sida bi peki ba Maimaituwa ena kovoḡa gebogebo aubaina. Elaidiya ena miya waivini lisinemo ba Maimaituwa matana i sako yovoḡe te ena gebogebo i kita bi natuna i peki.

²⁰ Taunana aubaina ġalibona Aġab Islael lavedi bi Bal taugiuwatana matabudi i yogedi te a tava kamel oyana dabanemo ai ġemotidi. ²¹ Ġome Elaidiya lava matabudi matedimo i moito bi i giuwedina gado, “Temi ma visa nuwalaġalaġa ko kaisako bamoda BADA bi Maimaituwa ba ko kaiwata, kota Bal bi Maimaituwa ba ko kaiwata.” Ġome lava mote bai a giuwe.

²² Kamaina bi Elaidiya i giuwedina gado, “BADA taugiuwatana nopodimo ba tagu tauguġa yà miyamiya.* Bi Bal taugiuwatana ba 450. ²³ Aubaida kau labu ko natomedi. Bi Bal taugiuwatana kau ġemota sa vai bi sa nigonigo te kai dabedimo sai dubu saġedi bi mote kai simai tuni. Bi tagu kau ġesau yà vai bi kauwina ġemotina yà voiye. ²⁴ Kamaina bi emi maimaituwa lisinemo ko laupali bi tagu kota BADA lisinemo yà laupali. Bi ta kita te bamo maimaituwana bi kai yai vavanina ba tana taunana Maimaituwa giugiukauwina. Bi ġome lava matabudi ai anina.”

²⁵ Bi Elaidiya, Bal taugiuwatana i giuwedina gado, “Temi kau ġemota ko vine bi ko kanonoġi te emi sewasewa. Temi kona wapa gulata, taunana aubaina sewasewa ko gei voiye bi kai komai tuni. Bi emi maimaituwa lisinemo ko laupali.” ²⁶ Kamaina bi kau a vai bi a kanonoġi bi olta dabanemo a sako. Bi a laulau palina maimaituwa Bal isanemo olaolalemo eete suwalamodo bi kota a binabinauna gado, “Oo Bal, ema pali kwa vaiye!” Bi olta a voivoiyena a bigabiga wai kwaivivili. Bi Bal mote kalinedi i vaiye bi mote bai i tubuġa.

²⁷ Bi suwala modo palatinemo Elaidiya i wai namaġedina gado, “Kalinemi didiginemo ko laupali! Giukauwa te tana maimaituwa! Augunai male ya wai nuwanogonogota gulata ee i nawa ginamuli ee bamo ya nawanawa ee ya kenakena te ko lainuwesi.” ²⁸ Kamaina bi a binau gulata bi edi vaivai luanemo taudiġa kepatemo bi naipimo tunidi a sesesedina eete kwasina ai tosidi. ²⁹ Tedi yaġolo a binabinauna eete aubiga lausewasewa ena suwala kauwa i vai bi mote bai i tubuġa ee mote kalinedi i vaiye bi i giuwatewatedi.

³⁰ Kamaina bi Elaidiya lava matabudi i giuwedina gado, “Ko nato lisigumo.” Bi lava matabudi a nato a moito kwaivivili bi tana Maimaituwa ena olta a koikoi suwasuwana i laivaliu munaġe. ³¹ ✧ Bi ġakima 12 i tanodi te Islael damdi 12 nopodimo ba ġakima ġemoġemotaġa, mba damdi sa wai mataile. Bi isa Islael ba edi magula Deikap isana ġesauna BADA i vite. ³² Niga ġakimidimo BADA ani lauduneyena olta i voiye. Bi tana olta diyana tikwali ena ani velau i ġala waikwaivivili te luvana gauba dubidi 4, sa ġinidi te ya wanavu. ³³ Bi tana olta dabanemo kai i waidubu saġedi bi kau i nigonigo bi kai dabedimo i wai dubu saġedi bi i giuna gado, “Dubu ġemoġemotaġa ba 14 lita lavedi koi wanavudi te sewasewa ma kaina dabanemo ko ġini tawatawa.”

³⁴ Mai a voiye mulinemo ba i giuwedina gado, “Kota ko voiye munaġe.” Kamaina bi a voiye munaġe, “Kota koi faioni.” Bi ai faioni. ³⁵ Te olta ena ani moito tikwalina a ġalaġalana gauba i wanavu.

³⁶ Bi aubigamo lausewasewa saugina i tava bi Elaidiya i moito nawa olta diyanemo bi i laupalina gado, “Oo BADA, Eiblaġam, Aisik bi Islael edi Maimaituwa, niganana kwa kamaġatim te tam Islael edi Maimaituwa bi tagu em taupaula bi niga kauwidi e voyedina ba em giuvavasaga luanemo. ³⁷ Oo BADA egu pali kwa vai, te niga lavedi sa sibe te tam BADA Maimaituwa bi tam kaka nuwedi kwa vitedi te sa nato lisimmo.”

³⁸ Kamaina bi Maimaituwa ena kai i yovo bi sewasewa, kai, ġakima bi doġa i kalaġosedu bi kota gauba tikwalimo i sosovi waiġasali.

³⁹ Bi sauginemo lava matabudi a kitakita ba a laudulu yovo doġamo bi kalinedi dididiginemo a binauna gado, “BADA tana taunana Maimaituwa! BADA tana taunana Maimaituwa!”

* **18:22:** Elaidiya ena giu ba ġalibona waivinina Desabel i giugiuwata, i ġoġoġe te maso Maimaituwa ena taugiuwatana i waipekidi. Aġab ena taupaula ✧ **18:31:** Pak 35:10

⁴⁰ Bi Elaidiya i giuvavasagedina gado, “Bal taugiuwatana ko kaidididi, mote ġemota koma kita kamaġe bi ima naila ima nawa. Kamaina bi lava Bal taugiuwatana a kaidididi bi Elaidiya i waidoli nawedi Kison gwagwanemo bi ai peki kovid.”

⁴¹ Kamaina bi Elaidiya, Aġab i giuwena gado, “Kwa nawa, kwa kani bi kwa tego banina tagu nabu dididiga daguguna e vaiye ya natonato.” ⁴² Bi Aġab i nawa i kani bi i tego bi Elaidiya i saġa oya kamel dabanemo bi i laudulu solana tuwapekana gavogavodimo bi i laupali.

⁴³ Gome ena taupaula i giuwena gado, “Kwa nawa bi nisa yawaninaġa kwai kita nawa.” Kamaina bi ena taupaula i nawa bi nisa yawaninaġa i waikita nawa bi i nato munaġa te i giuna gado, “Tagu mote bai yà kita.” Elaidiya mala 7 ena taupaula i giuwe, te ya nawa yai kita.

⁴⁴ Bi nawa wai 7-nemo ena taupaula i tava munaġa bi i giuwena gado, “Yada ġaubona e kita, kitana mai lava nimana nisaġa i saġasaġa.”

Kamaina bi ena taupaula i giuwena gado, “Kwa nawa bi Aġab kwa giuwe, te ena seliotmo ya gelu bi ya munaġa makai muliġa kaka nabu ya miyagudu.”

⁴⁵ Noi taunana te yada i waidudubala bi nabu nuwana tava. Kamaina bi nabu dididiga ma yavayavalina i miya kuluva. Gome Aġab ena seliotmo i miya saġa bi velau i nawa Diyesalel tauninemo. ⁴⁶ Kamaina bi Bada, Elaidiya ġailisi dididiga i vite bi ena gala i saġe ena dagilolomo i tagini bi i velau Aġab ena seliot i ġose kamaġe bi i nawa Diyesalel lisinemo i gei tava.

19

Elaidiya i naila i nawa Sainai oyanemo

¹ Bi sauginemo Aġab vanuwemo i tava ba bai matabuna Elaidiya i voivoiyena ġalibona waivinina Desabel i tainuwatau. Bi bainewa Elaidiya, Bal taugiuwatana kepatemo i waiwaipekidina. ² Kamaina bi Desabel giu i giukamaġe Elaidiya lisinemo bi i giuwena gado, “Niga saugina bokina mainana yà pekim bainewa Bal taugiuwatana kuna waipekidina mainana. Bamoda mote yama voiye ba ya laulaupali te maimaituwa sa kovoġigu bi kota sai pekigu.”

³ Kamaina bi Elaidiya i naila bi ena yawasana aubaina i velau i nawa. Bi sauginemo Biyasiba taunina Diuda noponemo i tava ba ġome ena taupaula i ġose kamaġe. ⁴ ✧ Bi laġan ġemota noponemo tana taunaġa kalakalalelemo i nawa aupom. Bi kai isana ġiligili pakanemo i tava bi i miya tulu bi peki aubaina i laupalina gado, “BADA, tagu kamaina, i visu te egu yawasana kwa kaikamaġe. Tagu kaikana e peki mai egu magumagula pekipekidi.” ⁵ Kamaina bi i guli yovo, i kena te i wainuwayavuġa.

Bi aneya i waimaġemoti te i lainuwesi bi i giuwena gado, “Ku kena moito bi kwa kani.” ⁶ Elaidiya i kena moito bi i wai laulaukita ba buledi gabugabuna bi gauba dubina kununa yawannemo a kenakena. Kamaina bi buledi i kani bi gauba i tego bi i guliyovo te i kena munaġa.

⁷ Kamaina bi BADA ena aneya i lainuwesi munaġe bi i giuwena gado, “Ku kena moito bi kwa kani bagibagi. Banina maneka i lofa bi mote kuma voiye ba mote luvam te kwa nawa.” ⁸ Taunana aubaina i kena moito bi buledi i kani bi gauba i tego. Bi yasidimo i babalana laġan 40 bi dudubala 40 te Maimaituwa ena oya Sainaimo i tava. ⁹ Bi mba dudubalinemo ba guba noponemo i sola nawa te i kena.

BADA, Elaidiya lisinemo i laumaġata

Bi dudubalemo BADA, Elaidiya i giuwena gado, “Tam niga ġome bai kwa voivoiye.”

¹⁰ Bi Elaidiya i giuna gado, “Maimaituwa ġaigailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumġa aubaim e noyanoya. Bi geġa te Israel lavedi em waianina bagibagina a daboke

bi em olta a dousuwesuwedi. Bi taugiuwatam matabudi kepatemo ai peki kovidi. Bi tagu tauguġa ya miyamiya bi niganana sa ġoeġoena kota sai pekigu.”

¹¹ Bi BADA Maimaituwa Elaidiya i giuwena gado, “Kwa laupotiyovo bi kwa nawa oyamo bi matagumo kwa moito.”

Kamaina bi Elaidiya i nawa oyamo i moito. Bi BADA matanaġa i natonato bi yavala bagibagina i laulusuve te oya i nuwagunevi, te ġakima a dabalala bi BADA mote yavalemo. Bi yavala mulinemo ba yoyo bi BADA mote yoyomo. ¹² Bi yoyo mulinemo ba kai menamenana bi BADA mote kai menamenanemo. Bi kai menamenanana mulinemo ba waikasakasavena i vaiye. ¹³ Bi sauginemo i vaivaiye ba ena gala i solu yovoġe matana i waigove bi i potiyovo guba mataetinemo i moito. Kamaina bi kalina i giuwena gado, “Elaidiya niga ġome bai kwa voivoiye?”

¹⁴ Bi Elaidiya i giuna gado, “Maimaituwa ġaiġailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumġa aubaim e noyanoya. Bi geġa te Islael lavedi em waianina a daboke bi em olta a dousuwesuwedi. Bi taugiuwatam matabudi kepatemo ai peki kovidi. Bi tagu tauguġa yà miyamiya bi niganana sa ġoeġoena kota sai pekigu.”

¹⁵ Kamaina bi BADA i giuwena gado, “Bamo etanaġa kuna saġasaġana kota maiġa kwa munaġa, te kwa nawa Damaskas kalakalalelenemo. Bi sauginemo ġome kuna tavana ba kwa nawa taun noponemo bi Eisel dabanemo buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba Sailiya edi ġalibona. ¹⁶ Bi Nimsi natuna Yeġu dabanemo buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba Islael edi ġalibona bi Safeti natuna Elisa, Eibol Meġola lavana dabanemo buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba gabum ya vai te taugiuwatana. ¹⁷ Bi aiyai Eisel lisinemo i naila i nawana ba Yeġu yai peki. Bi mabai Yeġu lisinemo a naila a nawana ba Elisa yai pekidi. ¹⁸ Bi Islael lavedi 7 tausan mabai mote Bal a lauduneyedi bi aluwidi mote ai suluvedi, tedi ba sa miya.”

Maimaituwa Elisa i yoge

¹⁹ Kamaina bi Elaidiya i nawa te Safeti natuna Elisa i banavi ena daibimo i suwasuwata. Bi ġome ba anisuwata bulumakau labulabuġa wapedi 12 bi wai 12-na i suwasuwatae. Bi i nawa lisinemo te ena kwama i vai te Elisa dabayalonemo i wailauvana bi i nawa. ²⁰ Kamaina bi Elisa i velau Elaidiya mulinaġa bi i giuwena gado, “Aee kwai aninegu te ya nawa tamagu bi tinagu yai yebonedi bi yài suluvedi kaka yà nato te yà kaiwatam.” Ġome te Elaidiya i giuwena gado, “Kwa nawa bi bai lisimmo e voivoiyena kwa noġoti.” ²¹ Kamaina bi Elisa i munaġa ena daibimo ena bulumakau labu i waipekidi. Bi ani suwata kaidi i koisuwesuwedi bi musala i laugabusila bi lava i vitedi a kani. Ġome te Elisa i nawa bi Elaidiya aubaina i waitaupaula.

Galibona edi buka wailabuna

Lainuwanega

Galibona edi buka dolidolina bi wailabuna ba Deivida ena waiguyau mulinemo bi bai i tubutubuḡana i giuwatedi. Bi buka dolidolina ba bainewa Solomon tamana Deivida gabuna i vaivaina i giuwata.

Solomon i peki mulinemo ba Israel lavedi a dailidi te dobu labu a tubuḡa. Bi yalousa yawanina ai isana Diuda bi aibadabada ba ai isana Israel.

Sauginemo Diuda ḡalibonidi bi Israel ḡalibonidi, Maimaituwa a vivivile ba nuwauba i kenakena. Wali saugemo ba ḡaliḡalibona mote Maimaituwa a vivile bi a moito vitaledi bi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi ba kauwa gebogebodi a tubutubuḡa. Bi sauginemo Israel lavedi Maimaituwa vivilena a kaisakona ba taugiuwatana i giugiukamaḡedi. Bi ḡaliḡalibona edi buka wailabunemo, taugiuwatana laukai otina ba Elisa. Tana kauwidi i voivoiyedina ba lava Maimaituwa ena sagumo. Bi tana lava i giuwedi te Maimaituwa sa laudune munaḡe.

Maimaituwa ena lava i kovogidi bi edi ḡaviya i wai aninedi te a pani a nawedi. Bi kauwina Israel lavedi lisidimo i gei tubuḡa kaka muliḡa Diuda lavedi. Bi Maimaituwa mote ena lava i waianinedi te maso a munaḡa edi dobu otinemo eete kwalabu 70 a kovi.

Lauvina

Waibada labu Israel bi Diuda 1:1-17, 41

Taugiuwatana Elisa ena titikuna 1:1-17, 41

Diuda bi Israel ḡalibonidi edi titikuna 8:16—17:4

Asaliya edi ḡalibona Sameliya tauninina bi Israel lavedi edi waibadamo i kaikamaḡedi bi i pani nawedi 17:5-40

Diuda ḡalibonidi edi titikuna 18:1-21, 26

Galibona Esekaiya ena waibadamo i waitubu te i nawa ḡalibona Dosaiya enai bada sauginemo i tava 18:1—21:26

Diuda edi ḡaliḡalibona kovikovidi edi titikuna 23:31—24:20

Babilon ḡalibonana Yelusalem bi Diuda dobuna lavedi i pani nawedi 25:1-30.

2

BADA Elaidiya i nawe malamo

¹ Sauginemo BADA maso yavala vilivilitoto Elaidiya i saḡe i nawena malamo ba Elaidiya bi Elisa Gilgal a ḡose bi a nawa. ² Bi ḡome Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Niga ḡome kwa miyamiya, BADA i giukamaḡegu te yà nawa Betel.”

Geḡa te Elisa i giuwena gado, “BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.” Taunana aubaina labuidi a nawa Betel.

³ Bi ḡome taugiuwatana dubudi Betelmo a miyamiyana Elisa a giuwena gado, “Kuna sibe ee geḡa te niganana Maimaituwa em bada ya nawe malamo?”

Bi Elisa i giuwedina gado, “Ei, e sibe bi koma giugiuwata.”

⁴ Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Elisa, niga ḡome kwa miyamiya, BADA i giuwegu te yà nawa Deliko tauninemo.”

Bi geḡa te Elisa i giuna gado, “BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.” Kamaina bi a nawa Deliko.

⁵ Bi Deliko tauninemo taugiuwatana dubudi a miyamiyana a tava Elisa lisinemo bi ai talayena gado, “Kuna sibe ee geḡa te niga laḡanina ba Maimaituwa em bada ya nawe malamo?”

Bi Elisa i giuwedina gado, “Ei, e sibe bi koma giugiuwata.”

⁶ Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Elisa niga ġome kwa miyamiya bi BADA i giuwegu te yà nawa Diyoudan gaubinemo.” Bi Elisa i giuwena gado, “BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.”

Kamaina bi labuidi a nawanawa, ⁷ ba taugiuwatana dubudi nopodimo olooloto wapedi 50 muliġa a nawa. Bi Diyoudan gaubina diyanemo Elaidiya bi Elisa a vamoito bi taugiuwatana ba ġotona manekemo a vamoito bi tedi a wai kitawatedi. ⁸ Bi Elaidiya ena kwama i kaikamaġe, i vilinoku bi kwamanemo gauba i kwapu. Kamaina bi gauba i nuwadaili te doġa ġasaġasalinaġa labuidi a damana noi nevanemo.

⁹ Sauginemo noi nevanemo a tava, Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Kwa giuwegu bai aubaim yà voiye, muliġa kaka BADA ya nawegu malamo?”

Bi Elisa i giuwena gado, “Aee, ġailisi wailautawina lisimmo kwa vitegu bi gabum yà vai te taugiuwatana edi bada.”*

¹⁰ Bi Elaidiya i giuwena gado, “Kauwa dididiga kunai baġaye. Bamoda kwa kitagu bi BADA ya vai naweguna, kaka bai kunai baġaena kwa vai. Bamoda mote ima tubuġa ba geġa.”

¹¹ Tedi etaġa ai giugiu bi a nawanawa te osi bi seliot mavavavanidi ai maġemoti te Elaidiya bi Elisa i dailidi. Bi yavala vilivilitoto i yovo te Elaidiya i vilivai te i nawe malamo. ¹² Elisa mainana i kitakita ba i binauna gado, “Aiyoi Tamagu! Tamagu! Israel edi seliot bi osi tauvelauyedi tagu e kitedi.” Bi Elaidiya mote i kita munaġe. Kamaina te nuwaboya matailina ba ena kwama i lisi labu.

¹³ Bi sauginemo BADA, Elaidiya i nawenawe ba ena kwama i kuluva doġamo. Ġome Elisa kwama i vai bi i munaġa, Diyoudan gaubina diyanemo i moito. ¹⁴ Bi tana Elaidiya ena kwama i kuluva bi i vaivaina, kwamanemo gauba i kwapu bi i binauna gado, “BADA, bamo, Elaidiya ena Maimaituwa?” Sauginemo Elisa gauba i kwapukwapu ba i nuwadaili bi i damana munaġa noi nevanemo.†

¹⁵ Bi Delikomo ġome taugiuwatana dubudi bi tedi ġotona manekemo, a kita te bai i tubuġa bi a giuna gado, “Elaidiya ena ġailisi ba niganana i damana Elisa lisinemo!” Kamaina bi a nawa Elisa lisinemo bi matanemo a laudune yovo doġamo, ¹⁶ bi a giuwena gado, “Tama ġaiġailisimai bi wapamai 50. Bi kwai aninemai te ka nawa em bada ka tavuġe. BADA Aluwina male em bada i avali nawe oya dabanemo e gwagwamo i sako.” Bi Elisa i giuwedina gado, “Geġa, koma nawa.” ¹⁷ Bi tedi a lauyaviyavi bi a voiye te i waidabauba taunana aubaina i waianinedina gado, “Kamaina ko nawa.” A nawa bi laġan faiona ai tavutavu bi mote a banavi. ¹⁸ Bi Elisa Delikomo i miyamiya bi sauginemo a tava munaġa ba i giuwedina gado, “E giuwemi te maso mote ko nawa.”

4

Elisa bi Sunem waivinina

⁸ Laġan ġemota Elisa i nawa Sunem tauninemo. Bi ġome waivini waiguyauna i miyamiya. Tana Elisa i giu vavasage te ya nato ena vanuwemo bi ya kani. Bi laġan muliġa maiġa i nawana ba maso i nato lisinemo i kanikani. ⁹ Bi waivini mwanena i giuwena gado, “Bada, niga olotona tagu e sibe, laġan wapawapa niga maiġa ya nawanawa tana Maimaituwa taugiuwatana laukaina. ¹⁰ Bi i visu te eda vanuwa dabanemo ena gabu ta voiye. Bi ena ani kena, ena bena, ena ani miya bi kwadam ta sivudi. Bi sauginemo i tavana ba ġome ya kenakena.”

* **2:9:** Israel lavedi edi vaivaimo gomana tautuwaġa gagasa wailautawina ya vai. Elisa mba taunana Elaidiya lisinemo ya waibaġaye te maso gabuna i vai. † **2:14:** Niga kauwina ya kakamaġoti te Elisa ba Elaidiya epaiyanina tana Elaidiya ena ġailisi bi ena waibada ya vai (Ġaligalibona edi buka dolidolina ko kita 19:19).

¹¹ Bi laḡan ḡemota Elisa i tava Sunem tauninemo ba i saḡa noke vanuwa dabanemo, ena ani kenamo bi i guliyoovo i waiyawasi.

¹⁴ Elisa ena taupaula Geḡasi i waitalayena gado, “Bai visuvisuna niga waivinina aubaina ta voiye?” Bi Geḡasi i giuna gado, “Tana mote i wainatuna bi mwanena kaikana i magula.”

¹⁵ Kamaina bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Kwa yoge ya saḡe.” Bi Geḡasi waivini i yoge te i saḡa mataetamo i moito. ¹⁶ ☆Bi Elisa i giuna gado, “Niga mainana laḡannemo bokina kwalabunemo ba gomana olotona nimamo kwa bewabewa.”

Bi waivini i giuna gado, “Tam ba Bada taugiuwatana mote kuma kaiyovuḡegu bi tagu ba em taupaula.”

¹⁷ Kamaina bi waivini i bwaga bi mba laḡannemo mainana kwalabu ḡesaunemo i wainatuna, maibena Elisa i giugiuwena luvanemo.

Elisa lava 100 i wai kanidi

⁴² Bi sauga ḡesaunemo oloto ḡemota Bal-Salisa tauninaḡa i tava. Bi mba kwal-abunemo witi a geigei losina falawa wapedi 20 a voyiedi bi kota witi baikina Elisa i vite. Bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Lava kani kwa vitedi te sa kani.”

⁴³ Bi ena taupaula i giuna gado, “Waye! Niga mote luvana te lava 100 sa kani.” Bi Elisa i giuna gado, “BADA i giu te lava sa kani bi mulinemo kani nevana ya kena gwaswa, taunana aubaina kwa vitedi.”

⁴⁴ Kamaina bi taupaula lava kani i vitedi. Bi lava a kani te a kani nonoḡa bi kani nevana i kena gwaswa, BADA i giugiuna luvanemo.

5

Elisa, Naman i wai yawasani

¹ Sailiya edi ḡalibona ena tauwaiḡaviya edi bada dididigina isana Naman. BADA i sagu te kedi ḡaviya a lauyovoḡedi. Gome Sailiya ḡalibonana i kita te, Naman ba lava laukaina bi lava a vivivile kauwe. Bi tana ba tauwaiḡaviya laukaina bi sida kapa i vai.

² Sailiya lavedi wala a nawa Israel lavedi a waiḡaviyedi te waivini gugugininina ai dolivai te Naman mwanena ena taupaula. ³ Bi muliḡa taupaula gugugininina ena bada waivinina i giuwena gado, “Bamoda Naman maso i nawa Sameliya bi taugiuwatana i kita bi ena sida kapa maso i waiyawasani.”

⁹ Kamaina bi Naman ena seliotmo i gelu bi i nawa Sameliya bi Elisa ena vanuwa ganakukuna mataetinemo i vamoito. ¹⁰ Bi Elisa giu i giukamaḡena gado, “Kwa nawa bi Diyoudan gaubinemo mala 7 kwa asiwa. Bi tunim ya visuvisu bi kwa yawasana.”*

¹¹ Bi geḡa te Naman ma medimedina i nawa bi i giuna gado, “Ei noḡotana bena ya yovo, ya moito bi aubaigu ya laupali ena Maimaituwa lisinemo bi nimana yai kwade tunigumo bi yai yawasanigu. ¹² Damaskasmo gauba Abana bi Fafa mote a visu gulata, ee? Maso ḡome e asiwa bi e yawasana.” Taunana aubaina ma medimedina i nawa.

¹³ Bi Naman ena taupaula i nawa lisinemo bi i giuwena gado, “Egu Bada bamoda taugiuwatana i waibaḡam te noya dididiga kwa voiye ba maso kuna voiye. Taunana aubaina kwa nawa bi bai taugiuwatana i giuwemna kwa voiye te kwa asiwa bi kwa yawasana.” ¹⁴ Taunana aubaina Naman i nawa Diyoudan gaubinemo bi mala 7 i asiwa maibena Maimaituwa taugiuwatana i giugiuwena mainana. Kamaina bi Naman tunina i nuwa yaḡosi maibena gomana tunina bi i yawasana munaḡa.

¹⁵ Gome te Naman bi ena taupaula a munaḡa Maimaituwa taugiuwatana lisinemo. Bi Naman i nato Elisa matanemo i moito bi kalinana dididiginemo i giuna gado,

☆ 4:16: Pak 18:14 * 5:10: Mousis ena waiḡake i giu te sida kapa lava bi i vaina ba ya kamilamila (Livai 13:3 ko kita).

“Niganana kaka e sibe te bamo mote maimaituwa ġesaudi dobumo geġa te Islael edi Maimaituwa taunaġa. Taunana aubaina, aee, niganana em taupaula lisigumo puyo kwa legaudi.”

¹⁶ Bi geġa te taugiuwatana i giuna gado, “Giukauwa, BADA ya miyamiya, tana taunana ena taupaula tagu bi isanemo yà giugiu te puyo mote yàma legaudi.” Avena te Naman, i giu vavasage te maso puyo i legaudi bi geġa te Elisa i daboka.

¹⁷ Kamaina bi Naman i giuwena gado, “Bamoda kwai aninegu te niga dobuna doġana ġotona yà ġalavai bi egu donki labu sai geludi te yà nawe egu dobumo. Niganana bi noke i saġa i nawana ba maimaituwa ġesaudi lisidimo mote yàma laupuyo ee sewasewa yàma gabudi. Bi olta yà pati te Islael edi Maimaituwa taunaġa lisinemo yà lausewasewa. ¹⁸ Bi yà noġonoġoti te BADA egu gebogebo ya noġotikamaġe sauginemo egu ġalibona yai saguye bi ka nawa Sailiya edi maimaituwa Limon† ani laudunena vanuwinemo bi laġaninemo ka lauduneyena ba BADA maso egu gebogebo i noġotikamaġe.”

¹⁹ Kamaina bi Elisa, Naman i giuwena gado, “Ma nuwaubam kwa nawa.” Ġome te Naman i nawa.

Islael edi ġalibona Aġab i peki. Tana mulinemo ba Islael lavedi edi ġaliġalibona ġesaudi a moito saġa. Bi tedi Sameliya tauninemo a miyamiya eete Oseya i saġa i waibada. Bi muliġa te Asaliya lavedi edi tauwaiġaviya Islael lavedi a lauyovoġedi.

17

Islael lavedi gebogebo a voiye aubaina Asaliya a yovo a pani nawedi

⁵ Bi muliġa Asaliya edi ġalibona ena tauwaiġaviya waitedi a yovo Islael dobuna ai ġaviye. Tedi Sameliya taunina ganakukuna mataetina a miya gudu bi a waiġaviyena eete kwalabu faiona a kovi. ⁶ Bi Oseya Islael edi ġalibona ena waibada kwalabu wai 9-nemo, Asaliya edi ġalibona Sameliya taunina i lauyovoġedi bi Islael lavedi a pani nawedi Asaliyamo. Ġome kaka ġesaudi a nawedi Ala tauninemo, ġesaudi a nawedi Ġabo gaubina diyanemo dobu isana Gosen bi ġesaudi Mediya taunidiġa a sivu nawedi.

⁷ Asaliya lavedi a yovo bi Islael lavedi a pani nawedi banina edi Maimaituwa a laukasagaġaiye bi maimaituwa ġesaudi a laulauduneyedi bi gebogebo a voivoiyedi. Maimaituwa taunana wala Idip ġalibonana ena waibadamo a miyamiya bi i kapotiy-ovodi. ⁸ Islael lavedi wali dobu lavedi edi vaivai bi edi koikoitau a laulauduneyedi. Mba dobudi lavedi taudidi dolinemo Keinan dobumo a miyamiyana BADA i kwavivaidi. Bi Islael lavedi a laulauduneyedina banina edi ġaliġalibona koikoitau a laulauduneyedi bi edi kauwa gebogebodi taudidi a kaikaiwatedi. ⁹ Bi Islael lavedi gebogebo ġesaudi kandavonemo a voivoiyedi bi BADA edi Maimaituwa matanemo mote i visu. Bi edi tauniġa bi edi malagai keikeilikidiġa edi anilaudune gabudi a ġaledi. ¹⁰ Tedi oya dabediġa bi kai waguludiġa maimaituwa waivinina Asela aluwina ai moito nawedi.

Lava tabudi a tava Islael dobumo a miya

²⁴ Bi Asaliya ġalibonana, Babilon, Kuta, Ava, Amat bi Sepaviam taunidiġa lava i natomedi bi Sameliya noponemo taun matabudi nopodiġa i waidubu nawedi. ²⁵ Bi tedi ġome a tava bi a miyana mote BADA a laulauduneye, taunana aubaina laiyan i giukamaġedi te ġesaudi ai pekidi. ²⁶ Bi lava Asaliya ġalibonana a giuwena gado, “Lava kuna nawedi Sameliya tauninemo kuna sivudi bi sa miyamiyana, mba dobuna ena maimaituwa bi ena vaivai mote a sibe, taunana aubaina laiyan i giukamaġedi te sa waipekidi.”

²⁷ Asaliya edi ġalibona i giuna gado, “Pilisi ġemota ko giukamaġe ya munaġa Sameliyamo. Bi ġome ya miya bi mba dobuna maimaituwana ena vaivai lava yai

† 5:18: Limon ba Asaliya lavedi edi maimaituwa.

lovelovedi.” ²⁸ Taunana aubaina Pilisi ġemota wala a panipani natomena Sameliyamo a ġiukamaġe Betelmo bi lava ġome i wailovelovedi te bainewa Maimaituwa sa lauduneye.

²⁹ Bi lava mabai Sameliyamo a tavatavaitedina yaġolo te edi koikoitau a voivoiyedi. Bi Israel lavedi edi maimaituwa ġesaudi wala a voivoiyedina anilauduneyedi gabudimo a sivudi bi a laulauduneyedi.*

18

Diuda edi ġalibona Esekaiya

¹ Ela natuna Oseyia Israel edi ġalibona bi ena waibada kwalabuna waifaionemo Eiġes natuna Esekaiya Diuda edi ġalibona, kota Diudiyamo waibada i vai. ² Bi ena kwalabu 25 bi Yelusalem i waibadae eete kwalabu 29 a kovi. Bi tinana ba Abi, Sakalaiya natuna. ³ Bi tana ba ena kauwa a visu Maimaituwa matanemo maibena ena magula Deivida. ⁴ ✱Bi Esekaiya tana laudune kaikaiyovudi gabudi i dousuwesuwedi bi edi anivivila ġakimidi a wai moitodina i waidoukivikividi bi Asela aluwina kaidi a wai moitodina i oii kamakamaġedi. Bi Mousis wala bamo blonsimo mwata aluwina i voiye bi Israel lavedi a wai isana mwata Neustan aluwina lisinemo piupiu a gabudi bi a laulausewasewa, vaitena i waidoukotokoto.*

⁵ Bi Esekaiya tana Israel edi Maimaituwa i waisumaġe bi i laulauduneye. Mba laġannemo mote bamo mai ġalibona ġesaudi Diuda noponemo, mote mai ġaliġalibona mulinemo e ġaliġalibona matanemo. ⁶ Tana BADA i waisumaġedidi bi kaiwatana mote i kaisako bi BADA ena waigake Mousis i vitevitena i kaiwata kauwe. ⁷ Tana BADA vaitena aubaina te noya i voivoiyedina ba didimanidi. Tana Asaliya edi ġalibona i waigaviye bi mote aubaina i noya. ⁸ Bi tana Filistiya lavedi i lauyovoġedi, malagai keikeilikidimo te taun nananakidimo bi i nawa te Gasa taunina palatina.

Sauginemo ġalibona Esekaiya i peki bi natuna Manasa ena gabu i vai.

21

Diuda edi ġalibona Manasa

¹ Mba laġannemo Manasa ena kwalabu ba 12 bi i wai ġalibona bi Yelusalem i waibadaena ba kwalabu 55 a kovi. Bi tinana isana ba Ġebsiba. ² Bi Manasa BADA i laukasagaigaiye te lava mabai Keinan doġanemo a miyamiya bi BADA i kwavivaidi, muliġa kaka Israel lavedi a tava. Mba lavedi edi vaivai gebogebodi i kaikaiwatedi. ³ Bi anilaudune gabudi tamana i kaka gebogebodina i ġala munaġedi bi kota olta i voyiedi Bal anilauduneyena. Bi kai taditadina maimaituwa waivinina Asela aluwina i voiye, maibena wala Israel edi ġalibona Aġab. Bi kota Manasa kipola i laulauduneyedi. ⁴ BADA i giuna gado, Yelusalem ba tagu anilauduneyegu bi geġa te tana, BADA ena vanuwa noponemo maimaituwa ġesaudi edi olta gabudi i voyiedi. ⁵ Bi kota BADA ena vanuwa ganakukuna noponemo ani waigemota gabunemo olta labu i ġaledi te kipola anilauduneyedi. ⁶ Manasa natuotina kaimo i lausewasewaye kota yabune bi ginauli kauwidi i voivoiyedi bi tauwaidoġadibu bi alualuwa vaitedi a waigiugiu bi kalinedi i kaikaiwatedi.* Tana gebogebo nananaki otidi i voivoiyedi aubaina te BADA i medi gulata.

* **17:29:** Niga gabudimo Israel lavedi maimaituwa kaikaiyovudi wala a laulauduneyedi. ✱ **18:4:** Nam 21:9

* **18:4:** Wala nove kalakalalemo a miyamiya bi sauginemo mwata i kalatidina mwatana aluwina a kita bi a yawayawasana. Bi niganana ba lisinemo sa laulau sewasewa maibena maimaituwa. Asela ba Keinan edi maimaituwa waivinina (Nambas 21:9 ko kita). * **21:6:** Niga kauwidi a voyiedi bi Mousis ena waigake a laulau kasaġaigaiye (Waigake 18:14 ko kita).

¹⁰ Bi BADA, taugiuwatana lisidimo i giuna gado, ¹¹ “Diuda edi ġalibona Manasa gebogebo nananaka otidi i voyiedi mote mai Keinan lavedi. Bi lava i voyiedi te ena koikoitau a lauduneye bi gebogebo a voivoiyedi. ¹² Taunana aubaina BADA Islael edi Maimaituwa i giuna gado, kauwa wainuwa nainailidi Diuda bi Yelusalem lisidimo yà voyiedi. Bi mba sauginemo mabai niga kauwidi wainuwa nainailidi sa vaiyedina ba sa naila. ¹³ Bi tagu Yelusalem lavedi yà kovoġidi, maibena Sameliya bi Islael ġalibonana Aġab ena tubulelesa vaitedi e kovokovoġidina. Tagu mainana yà voiye, maibena lava aboma ya koġa bi ya waikabubutawana. ¹⁴ Bi egu lava miyamiya bagibagidi kauwa gebogebodi a voyiedi, taunana aubaina edi ġaviya sa laukivigebogeyedi bi edi ġonaġona sa kwayavaidi.

¹⁵ “Tagu mainana yà voyiena banina egu lava a voyiegu te e medi, nove edi magumagula Idipmo a potipotiyovona sauginemo bi i saġa te niganana.”

¹⁶ Manasa lava yabayababa i waipekidi bi Yelusalem taunina isuna te isuna kwasina i nawa yaġosi. Bi kota Diuda lavedi nuwedi i wailausoludi te koikoitau a laulauduneyedi bi BADA matanemo gebogebo a voivoiye.

¹⁸ Manasa i peki bi tamana ena animiyamo belana daibina isana Usa noponemo a dobo. Bi natuna Amon i saġa te tamana ena gabu i vai.

Diuda edi ġalibona Amon

¹⁹ Mba sauginemo Diuda edi ġalibona Amon ena kwalabu 22 bi tamana gabuna i vai. Bi tana Yelusalem i waibadaena kwalabu labu. Bi tinana Alus tana ba Mesulamet natuna bi Yobat lavana. ²⁰ Amon Maimaituwa i laukasāġaiġaiye maibena tamana Manasa. ²¹ Bi Amon tamana pesina i vai bi ena vaivai i kaiwata bi koikoitau i laulauduneyedi. ²² Tana tamatamana edi Maimaituwa ena waigake i miya tautauliyedi. ²³ Bi ġalibona Amon ena waibabada ġesaudi ai ogatala bi ena vanuwa noponemo ai peki.

²⁴ Bi Diuda lavedi ġesaudi a miya moito te ai ogatala bi Amon tauwaipekina ai pekidi bi natuna Dosaiya a sako saġe te i waibada.

22

Diuda edi ġalibona Dosaiya

¹ Mba sauginemo Dosaiya ena kwalabu 8 bi tamana gabuna i vai te Diuda edi ġalibona bi Yelusalem noponemo i waibadana ba kwalabu 31. Bi tinana ba Yedida bi Yedida tinana ba Adaiya tana ba Boskat lavana. ² Dosaiya ena wai bada i visu Maimaituwa matanemo bi ena magula Deivida i voivoiyena mainana i voiye bi Maimaituwa ena waigake matabudi i kaikaiwatedi.

Dosaiya lava ġesaudi i giuwedi te BADA ena vanuwa sa laivaliu. Bi laġannemo a lailaivaliu ba Mousis ena waigake bukana a banavi bi a vai natome Dosaiya a vite.

¹¹ Sauginemo waigake bukana a iyevi bi ġalibona i vaivaiye ba nopona i kalati bi ena gala i lisi kamaġe. ¹² Bi Pilisi Ġilkiya, Safet natuna Aġikam, Mikaiya natuna Akbo, Safet ba ediya taugiluma bi Asiya ba ġalibona taulaididimanina. Tana i giuna gado, ¹³ “Eda magumagula niga bukana bai i giugiuwena mote a kaiwata. Bi mote a giuweda te maso te kaiwata. Taunana aubaina Maimaituwa lisidimo i medi gulata. Ko nawa pali vanuwinemo te tagu bi Diuda lavedi matabuda aubaida Maimaituwa koi baġa.”

Bi Dosaiya ena tauwaibada ġesaudi i giukamaġedi BADA taugiuwatana ġemota lisinemo. Bi taugiuwatana waivinina, niga giuna i giukamaġe munaġe ġalibona lisinemo.

¹⁶⁻¹⁷ “BADA niga mainana i giu, ‘Egu lava Diuda a dabokegu bi maimaituwa ġesaudi lisidimo a laulausewasewa bi gebogebo ġesaudi a voivoiyedi taunana aubaina lisidimo e medi gulata. E medina Yelusalem lisidimo mote aiyai kaka ima ka tautaugu, kamaina te ya tubuġa.’ Niga mainana Maimaituwa i giu, ‘Tagu kaka Yelusalem lavedi

matabudi yà kovoġidi, maibena bukamo gilugilumimina ġalibona i iyeiyevina mainana ya tubuġa.’ ¹⁸ Bi ko munaġa te Diuda edi ġalibona ko giuwena gado, ‘Bada Israel edi Maimaituwa niga mainana i giu: Tam buka gilugilumina wadubonemo kuna vaiye. ¹⁹ E giuna gado, niga dobuna kaka yà kovoġi te ya pupu. Tam Maimaituwa matanemo kuna sako yovoġem bi maġabam em gala kuna lisi kamaġe te dobu bi lava aubaidi kuna laukuvasa aubaina em pali e vaiye. ²⁰ Taunana aubaina kovoġa e giugiuwapayena ma miyammo mote ima tubuġa bi ma nuwaubam kwa peki.” Kamaina bi waivini ena giu a vai a munaġena ġalibona lisinemo.

23

Dosaiya Waianina i laivaliu

¹ Kamaina bi ġalibona, waibabada Yelusalemmo bi Diuda nopodimo i giuwedi a tava ai ġemotidi. ² Bi Diuda bi Yelusalem lavedi, pilipilisi, taugiuwatana bi lava matabudi nananakidi te keikeilikidi vaitedi a saġa a nawa BADA ena vanuwinemo. Kamaina bi waianina bukana gilugilumina BADA ena vanuwinemo a banabanavina, a wai beyavaiye bi i iyevi. ³ Kamaina bi ġalibona Pali vanuwina noponemo duġumoito diyanemo i moito bi BADA matanemo i giuwapa te ena waianina i laivaliu te BADA ena giuvavasāġa bi ena waigake bukamo ba ya kaiwatedi. Bi kota lava matabudi a giuwapa bi ai anina te BADA sa kaiwata. ⁴ ✧ Kamaina bi ġalibona Dosaiya bi Pilisi saġasaġa guletina Ġilkaiya bi ena tausagu pilipilisi bi mataeta taulabena i giuwedi te palivanuwina noponemo Bal, maimaituwa waivinina Asela bi kipola ani lauduneyedi ġoneġonedi ai yovodi. Bi ġalibona Yelusalem taunina mulinemo Kidlon gwagwanemo i wai kalaġoseddi bi pumedi i nawedi Betelmo.

Kamaina bi Dosaiya, Diuda bi Israel dobudi i nawa yaġosidi bi lava koikoitau a laulauduneyedina gabudi i kagebogebo bi koikoitau edi pilipilisi noyamo i waipotiyovodi.

Bi ġaliġalibona mabai Dosaiya a kaikaiwatana ba gebogebo a voiye bi mote Maimaituwa a vivile.

2 Kolonikol

Niga bukedu gilugilumidi 1 bi 2 Kolonikol titikunidi ba ġemoġemotidi mai 1 bi 2 Samuwel bi ġaliġalibona edi buka 1 bi 2. 1 Kolonikol ba ġalibona Deivida BADA ena vanuwa Yelusalemmo i ogatalena titikunina. Deivida Pilipilisi i giuwedi te maso BADA kalinana a kaiwata. 2 Kolonikol noponemo ba Israel ġalibonidi edi vaivai ya giugiuwe. Bi kota bainewa Solomon ena taubagibagi BADA ena vanuwa Yelusalemmo a ġalaġalana. Solomon i peki mulinemo bi dobu i wai badayena lavedi, a daili munaġedi te dobu labu a tubuġa. 2 Kolonikol noponemo kota dobudi bi ġalibonidi edi noyanoya i giuwata. Ġaliġalibona visa ota visuvisudi ba Maimaituwa a voteyeteye. Bi ġesaudi ba ġalibona gebogebodi. Tedi mote BADA ena waiġake a kaiwatedi bi maimaituwa kaikaiyovudi a kaikaiwatedi. Niga ġalibonidi edi lava a laulaukivi gebogeboyedi, taunana aubaina BADA ġaviya i wai aninedi te niga dobudi labu a lauyovoġedi bi ai pekidi.

36

Diuda lavedi giuwapa BADA matanemo mote a kaididi

¹⁴ Edi babada pilipilisi bi lava matabudi BADA matanemo mote ai patutu kauwa. Tedi dobu ġesaudi lavedi edi vaivai gebogebodi a kita vaidi bi a kaikaiwatedi bi Yelusalemmo Pali vanuwina waiyawa nozona a kamilamila.

¹⁵ Edi magumagula edi BADA, Maimaituwa giu i giukamaġe taugiuwatana lisidiġa te lava sa tainuwataudi banina lava i launuwatoiyedi. ¹⁶ Bi tedi Maimaituwa taugiuwatana ai gwaigwaiyedi, kalinedi mote a vaiyedi bi a viviledi. Tedi niga mainana a voivoiyedi aubaina BADA ena medi ena lava lisidimo i didiġa gulata bi mote aiyai ġemoġemotina ima gudu.

Babilon lavedi Yelusalem a ka gebogebo

¹⁷ Taunana aubaina Maimaituwa Babilon lavedi edi ġalibona Nebukednesa i voiye te ena tauwaiġaviya waitedi a nato bi Diuda edi ooloto valivaliudi ai pekidi. Bi ġesaudi a kwavi nawedi te pali vanuwino. Te lava valivaliudi bi magumagulidi, oolotodi te waiwaivinidi ġesaudi ai pekidi bi mote a launuwatoiyedi. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwa ġonaġonana wainuwawaivaidi bi ġalibona ena waibabada edi ġonaġonana nananakidi te keikeilikidi matabudi a nawedi. ¹⁹ Bi Maimaituwa ena vanuwa a gabugolu bi malagai didiġa Yelusalem ganakukuna a dou suwasuwa, vanuwa nananakidi a gabudi bi ġonaġonana wainuwawaivaidi matabudi a kagebogebodi.

²⁰ Bi Diuda lavedi mabai mote a wai pekidi, taudidi a pani nawedi Babilonmo te ġalibona aubaina ai taupaula. Bi ġome a waitaupaulana eete Pesiya dobuna waibada i vai. ²¹ Laġannemo Israel lavedi edi dobumo a miyamiyana ba mote bamo kwalabu ġemota doġa a kitakamaġe i wai yawasi lubu. Taunana aubaina laġannemo a pani nawedi Babilonmo ba mulidimo kwalabu 70 nopodimo mba doġana i waiyawasi,* maibena taugiuwatana Delimaiya i giugiuna luvanemo.

²² Pesiya ġalibonina Saelus ena waibada kwalabuna dolidolinemo, BADA niga kauwina taugiuwatana Delimaiya i giugiuwena mainana i tubuġa. BADA, Saelus i lauetafoliye te ena giuvavasaga letedi i gilumidi bi bamo dobudi i waibadayedina dobudiġa leta i giukamaġedi.

²³ Pesiya ġalibonana Saelus niga mainana i giu, “BADA, mala Maimaituwana dobu ena waibada matabuna i vitegu bi kota i vinegu te Diuda noponemo, Maimaituwa ena

* **36:21:** Waiyawasi langanna giuna ba Livai 25:1-7 i giugiuna luvanemo doġa i waiyawasi.

vanuwa, Yelusalemmo yà ḡaḷa. Temi mabai BADA ena lava ba niganana ko munaḡa Diuda bi tana ya labemi.”

Esla

Lainuwanega

Niga bukedu labu Esla bi Neyamaiya, sa giugiuweda te Diuda lavedi ba Babilonmo a miyamiya bi bainewa te kota a munağa tava edi dobu otinemo, kaka bi Yelusalem malagainemo BADA ena vanuwa a ġala munaġe. Bi ganakukuna Neyamaiya i voiye.

3

Lava olta gabuna a voiye munaġe

¹ Israel lavedi* a tava munağa bi edi tauniğa a miya nawa bi nawalai wai 7-nemo lava matabudi a nato Yelusalemmo ai ġemotidi. ² Yosadak natuna Yessuwa, ena lava pilipilisi ġesaudi waitedi bi Selitel natuna Selubabel bi ena dam lavedi waitedi Israel edi Maimaituwa ena olta a laivaliu munaġe. Te Israel lavedi edi sewasewa ani gabudi. Maimaituwa taugiuwatana Mousis waigake i gilugilumina mainana sa voiye. ³ Tedi olta gabunemo a ġala munaġe te olaolalemo bi aubigamo sewasewa a gabugabudi, BADA lisinemo bi geġa te yaġolo mba dobuna lavedi a nainailedi.

Diuda lavedi BADA ena vanuwa a ġala munaġe

⁷ Pesiya ġalibonana Saelus i giugiuna mainana, Israel lavedi ġakima taunoyaedi bi taukamda manemo ai maiidi. Tedi kani, tego bi olip masina a giukamaġedi Taiya bi Sidon lavedi lisidimo, te tedi seda kaidi Lebanonmo bi nisağa sa natomedi Diyopamo.†

⁸ Bi ġome Selitel natuna Delubabel, Yessuwa natuna Yosadak bi edi vanuwa lavedi, pilipilisi, Livai damna bi lava mabai a panipani nawedina a tava munağa Yelusalemmo. Bi kwalabu ġemota i kovi mulinemo nawalai wailabunemo tedi BADA ena vanuwa ġala munaġena ai tubu. Bi Livai damna mabai edi kwalabu 20 bi noke i saġasaġana taudidi a sivudi te noyana ai badae.

Lava a noya gulata te kwalabu 21 a kovikovi ba vanuwa ai kovi.

6

Israel lavedi Maimaituwa ena vanuwa ai kovi bi ma nuwavisudi soina a voiye

¹⁶ Israel lavedi, pilipilisi, Livai damna bi lava ġesaudi mabai a nawenawedina dobu ġesaudimo a tava munağa bi ma yasisidi Maimaituwa ena vanuwa guduna a kaikamaġe.

* **3:1:** Dobu nananakidi labu Diuda a kovi taunana aubaina taugiluma niga ġome i wai isedina *Israel lavedi*. † **3:7:** Tedi Lebanon oyaoyanemo kai a yovogedi Taiya bi Sidon geledimo, ġome kaka a pani bwainidi bi ai poule nawedi Diyopamo. Diyopa bi nawanawana Yelusalem lofana ba 58 kilometas.

Neyamaiya

Lainuwanega

Buka gilugilumidi labu isedi ba Neyamaiya bi Esla sa giugiuweda te Diuda lavedi ba Babilonmo bi kota bainewa a munağa tava edi dobu otinemo, kaka bi Yelusalem malagainemo BADA ena vanuwa a ġala munaġe.

8

Esla, BADA ena waigake lava lisidimo i iyevi

¹⁻² Bi nawalai wai 7-na pakanemo Israel lavedi matabudi debamo ai ġemotidi, Gauba Mataetina matanemo.* Waigake tauwailovelovena Esla a giuwe te BADA ena waigake Mousis i vitevitena Israel lavedi aubaidi ya vai natome.

Kamaina bi pilisi Esla† waigake bukana i vai natome lava kumna, babada, vesavesala bi libilibi giu vaivaiyedi lisidimo. ³ Bi tana Ġauba Mataetina matanemo i moito matana bolu yawaninemo. Bi kalinana didiginemo iyava i waitubu, olaolalemo te i nawa suwalamodo. Bi lava matabudi waigake bukana i iyeiyevevina a vaiye kauwe.

⁵ Esla bena dabanemo i moito saġa te lava matabudi a lausanadade. Bi buka i kaikaikamaġe ba lava matabudi a moito. ⁶ Esla Maimaituwa saġasaġa guletina i kasasasasas bi lava matabudi nimedi a kailagetidi, bi BADA a lauduneye bi a giuna gado, “Giukauwa! Giukauwa!”

⁸ Livai damna Maimaituwa ena waigake bukana a iyevi mulinemo ba a laididimani te lava a sibe kauwe.

⁹ Bi waigake bai i giugiuwena a vaivaiye ba nuwedi i taukoni bi a ġaba. Kamaina bi gabemani Neyamaiya, pilisi Esla tana taunana waigake tauwailovelovena, bi Livai damna, tedi lava a wailovelovedina a giuwedina gado, “Niga ba BADA, Maimaituwa ena laġan waiyawa mote komai nuwaboya bi koma ġaba.”

¹⁰ Kamaina bi Neyamaiya i giuwedina gado, “Ko nawa emi kani bi emi tegotego ko tavaitedi, ko kani ġemota bi ko yasisi. Bi mabai mote kani bi tegotego a vononoġa ba kediya ko soi. Bi niga ba BADA ena laġan waiyawa bi mote komai nuwaboya. Banina BADA yasisiyena ba emi ġailisi.”

* **8:1-2:** Gauba mataetina ba Yelusalem malagaina ganakukunemo, suwala ena anilovotava yawannemo.

† **8:1-2:** Esla ba pilisi bi kota waigake tauwailovelovena.

Diyoba

Lainuwanega

Niga ba oloto visuvisu guletina bi wainuwatoi wapewapedi i banabanavidina, titikunina i gilumi wata. Diyoba bi ena lava vaitedi bainewa mba wainuwatoidi a noḡoti waitetedi. Diyoba ena pilipilimo ba ena lava ai noḡota bena kage bai i voiye wai gebodi bi dabedimo te Maimaituwa ya kovokovoḡi. Tana i sibe te mba mote giukauwa bi yaḡolo te Maimaituwa i wai sumaḡe. Bi i ḡoeḡoena maso ena wainuwatoina banina i sibe kauwe. Niga giluminemo ba Maimaituwa, Diyoba ena wainuwatoi banina mote i giuvite bi kota i wailove te ena ḡailisi bi ena nuwayuayuya ba i saḡa gulata. Bi yai maḡati te lava sa sibe. Sauginemo Diyoba, Maimaituwa ena ḡailisi bi ena nuwayuayuya banina i sibesibe ba ena wainuwatoimo, waiuvala i kaisako bi Maimaituwa i lauduneye. Giluma damona ba Maimaituwa, Diyoba ena sidamo i wai yawasani, natunatuna wapawapa i vite bi i voiye te i waiguyau munaḡa. Diyoba ena wainuwatoi banina ena lava mote a sibe kauwe aubaina Maimaituwa i kaipasinedi.

Diyoba bi ena vanuwa lavedi

¹ Usa dobunemo oloto isana Diyoba i miyamiya, tana Maimaituwa i laulauduneye bi i vivivile kauwe. Bi lava visuvisuna bi tana i wai kita kauwa te mote gebogebo ima voiye.

² Bi natunatuna oloolotodi wapedi 7 bi waiwaivinidi faiona, ³ bi ena sipu ba 7,000, kamelo 3,000, bulumakau 500 bi donki waivinidi 500. Bi ena taupaula wapawapa bi aibeu yawaninemo ba tana taunaḡa i waiguyau gulata.

⁴ Diyoba natunatuna oloolotodi ḡemoḡemotaḡa, edi laḡan i kena tava te a soisoi bi nuvunuvudi faiona a giuvaidi te vaitedi a kanikani bi a tegotego ḡemota. ⁵ Mba soidi mulidimo Diyoba natunatuna i giuwedi a nato lisinemo bi ḡemoḡemotaḡa aubaidi i laulausewasewa. Banina i wai noḡotana gado bamoda soi noponemo gebogebo sima voivoiye, taunana aubaina Maimaituwa matanemo i kavisuvisudi.

Seitan Diyoba i wai laulubu

⁶ Laḡan ḡemota noke malamo aneya a tava BADA lisinemo bi mododimo Seitan kota i lovotava. ⁷ BADA, Seitan i wai talayena gado, “Tam bamo maḡa kuna tava?”

Seitan, BADA ena giu i wai munena gado, “Tagu dobu e kwaikwaivivili bi bai matabuna i tubutubuḡana e kitekitedi.”

⁸ Ḡome BADA, Seitan i wai talayena gado, “Egu taupaula Diyoba kuna kita? Tana ba lava visuvisu kauwina mote mai aiyai dobumo. Tana ena kauwa a didimana, ya laulauduneyegu bi ya kitakita kauwe te gebogebo mote ima voiye.”

⁹ Ḡome Seitan, BADA ena giu i wai munena gado, “Mm banina tam Diyoba kwa labelabe kauwe aubaina ya vivivilem. ¹⁰ Bi tam laḡan matabuna, tana bi ena vanuwa lavedi bi edi ḡonaḡona matabudi kwa kitakitawata kauwedi. Bai ya voivoiyena ba ena noyana kwa kakavisuvisu te dobumo ena ḡamoḡamo sa wapawapa. ¹¹ Bamoda Diyoba ena ḡonaḡona matabudi kwa ka amoḡidina male ya kuvalim.”

¹² Kamaina bi BADA, i giuwena gado, “Kamaina mwali matabuna lisinemo ba nimammo ya sakosako bi Diyoba tubuḡina mote kuma kagebogebo.” Ḡome te Setan, BADA i gose kamaḡe bi i nawa.

Diyoba pilipili i banavidi

¹³ Laḡan ḡemota Diyoba natunatuna oloolotodi bi waiwaivinidi matabudi tuwaḡedi ena vanuwemo a soisoi. ¹⁴ Bi laḡanna ḡemotina, kota tauwainoyanoya i tava Diyoba

lisinemo bi i giuwena gado, “Em taupaula bulumakau vaitedi daibimo a suwasuwata* bi diyedimo donki a yabayaba, ¹⁵ bi Siba lavedi ġome a tava te ġamoġamo matabudi a danenedi bi em taupaula matabudi ai pekidi. Bi tagu tauguġa e naila te e nato au giuwemmo.”

¹⁶ Yaġolo tauwainoyanoya i giugiu ba tauwainoyanoya, wailabuna giu i tavaitena gado, “Namanamali i yovo te sipu dubudi bi taulabedi matabudi i kalaġosed. Tagu tauguġa e naila e nato au giuwemmo.”

¹⁷ Kota yaġolo tauwainoyanoya i giugiu ba tauwainoyanoya wai faionina giu i tavaitena gado, “Taudanene dubudi faiona Babilonġa a nato, te em kamelo a danenedi bi taupaula matabudi ai pekidi. Tagu tauguġa e naila e nato au giuwemmo.”

¹⁸ Ġome yaġolo tauwainoyanoya giugiu ba tauwainoyanoya wai 4-na giu i tavaitena gado, “Natunatum oloolotodi bi waiwaivinidi tuwaġedi olotona ena vanuwemo a soisoi. ¹⁹ Mote lofana te kaibitibiti yavalina kalakalalele yawaninaġa i saġa te vanuwa matabuna i suve lolo bi vanuwa i nuwagolu yovo te natunatum matabudi i waipekidi. Tagu tauguġa e naila te e nato au giuwemmo.”

²⁰ Ġome te Diyoba ma nuwaboyana i miya moito ena gala i lisi bi dabana i ġali. Bi tuwapekana doġamo i wai tupagwaliġe bi Maimaituwa i lauduneye. ²¹ Bi i giuna gado, “Kavakavagu e tubuġa

bi kavakavagu yà peki.†

BADA bai matabuna tauvitegu,

bi kota tauvai munaġena.

BADA isana ta kasāġesaġe.”

²² Niga kauwidi gebogebodi a tubuġa nopodimo Diyoba mote Maimaituwa i wai wavu.

2

Seitan Diyoba i wailaulubu munaġe

¹ Laġan ġesaunemo aneya malamo a tava BADA matanemo ai ġemoti munaġedi bi Seitan kota vaitena ġome. ² Kamaina bi BADA, Seitan i waitalayena gado, “Bamo maiġa kuna tava?”

Seitan i giuna gado, “Dobumo e yovoyovo saġa bi e nawanawa yabayababa.”

³ Kamaina bi BADA i waitalayena gado, “Bi egu taupaula Diyoba bamo kuna kita? Tana ba lava visuvisuna, mote aiyai ġesauna mainana dobumo. Tana kauwa didimanidiġa ya voivoiyedi. Kuna gwayagu te pilipili waibani geġana e vite bi geġa te yaġolo ya vivivilegu bi ya kitakita kauwe te mote gebogebo ima voiye.”

⁴ Seitan, BADA ena giu i waimunena gado, “Lava male ena ġonaġona matabudi ya lau avenakiyedina ba ya yawasana. ⁵ Bamoda tubuġina kwa taukoni bi yai kibitoina ba ya giu wai gebogebom.”

⁶ BADA i giuwena gado, “Kamaina bi nimammo yà sakosako bi mote kumai peki.”

⁷ Ġome Seitan, BADA i gose kamaġe bi i nawa. Bi wai boniboni Diyoba i vite tubuġina matabuna, kaġenemo te kununemo i laukamaġe. ⁸ Kamaina bi Diyoba veni ani ġinina diyanemo, kovumo i miya bi tunina sabilemo i kwelikweli.

⁹ Bi mwanena i giuwena gado, “Niga pilipilidi matabudi a nato lisimmo bi bai aubaina, Maimaituwa kwa vivivile bi yaġolo te didimana kwa voivoiye? I visu te maso Maimaituwa kuna pasili bi kuna peki.”

¹⁰ Diyoba mwanena i giuwena gado, “Em giu mai bu'uwa. Maimaituwa kauwa wape-wapedi visuvisudi ya viteviteda bi kota gebogebodi i vitedana ba tai aninedi.” Pilipili

* **1:14:** Tedi edi suwata ba tabuna mote mainana tada, tedi yoke bulumakau a soludi bi doġa a suwesuweti. Yoke ba anisuwatemo bulumakau gadodi a dulidi bi a solusoludi. † **1:21:** Niga giuna banina ba gado ya munaġa malamo.

wapewapedi Diyoba lisinemo a tubuḡa bi tana mote bai gebogebona mudunemo i vato Maimaituwa lisinemo.

Diyoba ena lava faiona a vakita

¹¹ Diyoba ena lava faiona isedi ba Elifas ena malagai ba Teman, Bildad ena malagai ba Suwa bi Diyofa ena malagai ba Namet. Diyoba ena pilipili a vaivaiye ba ai ḡemotidi bi miya sagusaguna aubaina a nawa. ¹² Manemanekemo Diyoba a kita bi mote a kitaḡone banina tana tubuḡina boniboni a ka gebogebo. Tedi ma ḡabedi edi kwama a lisidi bi dabedimo gobusa a yalaḡidi banina tedi ai nuwaboya. ¹³ Bi doḡamo vaitena a miyana ba laḡan 7 bi dudubala 7. Mote aiyai bai i giuwe lisinemo banina a kita te i wai nuwatoi gulata.

3

Diyoba i wai uvala te mote maso i tubuḡa

¹ Diyoba ena lava vaitedi a miyana laḡan 7 mulidimo, kaka Diyoba gagali i waitubu, ena tubuḡa laḡanina i laupaliibe.

² Bi i giuna gado,

³ “Egu tubuḡa laḡanina Maimaituwa kwa bwali kamaḡe.
Dudubalinemo e tubuḡa bi mabai a kitagu.

Bi a giuna a gado, ‘Weeo gomana olotona i tubuḡa,’
mba dudubalina e daboke, kwa bwali kamaḡe.

⁴ Mba laḡanna ba yai boimatuwa!
Maimaituwa noke nuwana ya yavuḡa,
ḡome mote yanayana ima kena.

⁵ Boimatuwa pilina mba laḡana ya suma yaḡosi.
Kaka yada dubadubana ya sumatawi,
bi dudubala wai nuwa nainailina mba laḡanna ya sumatawi wainaili.

⁶ Boimatuwa pilina mba dudubalina ya pili yaḡosi.
Niga dudubalina mote imai nuwavisu munaḡa maibena laḡan ḡesaudi kwalabu
noponemo.
Mba dudubalina mote sima i iyeve munaḡe.

⁷ Mba dudubalina kwa voiye te wai bani geḡana,
ḡome mote maso wainuwavisu bi yasisi.

⁸ Taubwalabwalau kwa giuwedi te mba laḡana sa pasili otiye.
Tedi mabai mwata a sunesunegidina mba laḡanna sa pasili.

⁹⁻¹⁰ Mba dudubalina mote tinagu bwagana i gudu.
Tana egu pilipili i kadidigi otiye.
Taunana aubaina mba oleolelina kipolidi sai dudubala.
Mba dudubalina laḡan ya egeli bi mote ima yana makai.

¹¹ Bai aubaina egu tubuḡa laḡannemo mote e peki?
Bai aubaina tinagu bwaganemo mote e peki?

¹² Bai aubaina tinagu i bewabewa watawatagu?
Bai aubaina i waisusu watawatagu?

¹³ Egu tubuḡa laḡannemo bi e peki maso niganana tunigu i kalaḡauku.
Bi niganana maso ba egu pekimo e wai yawasi.”

4

Elifasi, Diyoba lisinemo i gagali

¹ Ḡome Teman olotona Elifasi, Diyoba i giuwena gado:

- 2 “Bai yà giuwemna male kwa medi.
Mote luvagu te yài nuwabagibagi?
3 Tam dolinemo, lava wapewapedi kuna lailaibagidi;
bi edi kaigwaḡamo ḡailisi kuna vitedi.
4 Mabai bi a kulukuluvana ba em giumo kuna kaisagudi
bi gwaḡegwaḡedi kuna lagetidi.
5 Bi niganana pilipili i laulaugulatem ba nuwam i kuluva.
Bi pilipili i vaivaim ba kuna naila gulata.
6 Tam Maimaituwa tauvivilena
bi taulauduneyena niganana kwa ḡailisi.
Tam noḡota didimanemo kwa miyamiyana
taunana yai yawasanim.
7 Kwai nuwa noḡonoḡota!
Lava visu tauvoiyena mote ima peki.
Kuna kita Maimaituwa mote lava edi yawasana
didimanidi ima kagebgebodi.
8 Tagu bai e sibena ba lava gebogebo pesina i wadina
ba damonemo kota gebogebo ya banavi.”

Diyoba ena lava a giugiuwe te tana gebo wapewapedi i voivoiyedi, taunana aubaina pilipili a nananaka lisinemo sa tubutubuḡa. Bi Diyoba i giuna gado, “Tagu mote gebogebo yà voiyedi.”

38

BADA ena gagali

- 1 BADA, kaibitibitimo Diyoba lisinemo i giu yovona gado,
2 “Tam em sibe bai, te egu nuwauyauya kwai talavitavitale?
Em giu banina geḡa.
3 Tam olotom te kwa vononoḡa bi noya dididiga kwa voiye.
Bai yài talayemna,
ba egu waitala kwaimunedi.
4 Tam ḡome bi tagu dobu voyiye ei tubu ee?
Bamoda kuna sibena ba kwa giuwegu.
5 Dobu ena didiga aiyai i wai ogatalaye, kuma sibe?
Aiyai nimana i tuḡu bi i lau luva?
6 Aiyai dobu yasina i sako
bi aiyai dodu liuna duḡudi i waimoitodi?
7 Mba laḡannemo, olaolala kipolidi sa sale ḡemota,
bi BADA ena aneya matabudi mayasisidi sa binau.
8 Laḡannemo, nisa i laulau pusuwalina maibena gomana bwagamo i tubutubuḡana,
ba aiyai nisana i wabaḡavuki? Bamoda kuma sibe ba kwa giuwegu?
9 Bi tagu giyou e voiye
te nisa ena kwesi bi boimatuwa pilina i sumatawi.
10 Bi ena palata e sako bi mataetina e sivudi
bi gudu ei moitodi.
11 Bi e giuna gado, ‘Kwa nato te niga palatinemo kwa vamoito
mote palata kumai muli, bi em labama nananakidi niga ḡome sa vamoito.”

40

- ¹ BADA, Diyoba i giuwena gado,
² “Tam aiyai bi tagu vaitegu ta waikagiu, tagu Maimaituwa saḡasaḡa guletigu.
 Bamoda yaḡolo kwa giugiuvitavitala ba yàì talayem bi egu giu kwaimune.”
³ Gome Diyoba, BADA ena giu i wai munena gado,
⁴ “Bainewa em nuwauiyauya banidi yà sibedi, tagu lavaota.
 Gayagu yà gudu bi yà miya moimoisili.
⁵ Tagu ei kalina wapa gulata,
 bi niganana mote bai ḡesauna yàma giuwe.”

42

Diyoba, BADA ena giu i waimunedi

- ¹ Diyoba, BADA ena giu i waimunena gado,
² “Niganana e sibe te tam bai matabuna tauvoiyedi,
 bi em noḡota kwa voivoiyena mote kaka aiyai ima gudu.
³ ✧Kuna giuweguna gado, ‘Diyoba bai aubaina em giu waibani geḡedimo egu
 nuwauiyauya kwai talavitavitale?’
 Giukauwa te bai kauwidi e giugiuwedina banidi mote yà sibedi,
 bi kauwa nananaka otidi mote luvagu te ya sibedi.
⁴ ✧Kuna giuna gado, ‘Diyoba, kwai beyavaiya bi yà giu!
 Yàì talayem bi egu giu kwaimune.’
⁵ Wala ba lava ḡesaudi a giugiuwatamna e vaivaiye,
 bi niganana kaka tagu mata otigumo e kitam.
⁶ Egu gagali matabudi a voiyegu te ei dabauba,
 tagu gobusemo bi kovumo e topana ba ya waimaḡati munaḡegu te e laukuvasa.”

BADA, Diyoba i kavisuvisu

⁷ BADA, ena gagali Diyoba lisinemo i wai waikovi ba kota Teman olotona isana Elifasi i giuwena gado, “Tam mote ku giukauwa mai egu taupaula Diyoba, taunana aubaina tam bi em lava labu vaitedi, lisimimo e medi. ⁸ Kamaina te kau oloolotodi 7 bi kota sipu oloolotodi 7 bi ko nawa egu taupaula Diyoba lisinemo bi emi sewasewa ko gabudi. Bi egu taupaula Diyoba aubaimi ya laupali bi bai aubaimi yai baḡaena ba mainana yà voiye te emi ai giugiu yà noḡotikamaḡedi. Bi tagu mote yàma kovoḡimi banina temi mote giukauwa ko giuwe maibena egu taupaula Diyoba.” ⁹ Kamaina bi Elifasi Teman olotona, Bildad Suwa olotona bi Diyofa Namet olotona BADA ena giuvavasaḡa a voiye, dabanemo tana Diyoba ena pali i waianine.

¹⁰ ✧Diyoba ena lava aubaidi i laupali mulinemo ba BADA, Diyoba maula i vite munaḡe bi dabanemo i wailautawi. ¹¹ Tana valevaletina, nuvunuvuna bi ena lava a sibesibena matabudi a tava ena ani miyamo bi vaitena a soi. Banina BADA, pilipili Diyoba i vite bi niganana i yawasana munaḡa taunana aubaina ena lava a tava waiyebonena aubaina. Bi tedi ḡemoḡemotaḡa mane bi nima komakoma goldimo voivoiyedi a natomedi Diyoba a vite.

¹² Dolinemo BADA, Diyoba i kavisuvisu bi mwali wapapawapa i vite. Bi ena wainuwatoi mulinemo ba i kavisuvisu gulatena kaka dolinemo banina niganana 14 tausan sipu i vite, kamelo 6 tausan, bulumakau 1 tausan bi donki waivinidi 1 tausan. ¹³ Bi kota natunatuna oloolotodi 7 bi waiwaivinidi faiona i vite. ¹⁴ Natuna waivinina tautuwaḡa i wai isana *Dimaima*, taumodona *Kesiya* bi damodamona isana *Kelen-Ḡapuk*.^{*} ¹⁵ Bi Diyoba natunatuna waivinidi muleledi mote mai dobumo waivini

✧ 42:3: Dyb 38:2 ✧ 42:4: Dyb 38:3 ✧ 42:10: Dyb 1:1-3 * 42:14: Niga isedi banidi Ḡibulu kalinedimo vaiyedi ba a visu bi banidi ba waivini ena mulele.

gesaudi. Bi tana i giuwedi te laḡannemo ya pekina ba ena waiguyau sa soiye te dubu ten bi ḡemoḡemotaḡa sa legau bi kota nuvunuvudi mote nuwedi ima yavuḡa.

¹⁶ Niga mulinemo Diyoba i miya gulata te kwalabu 140 a kovi bi ena tubulelesa wai 4-na i kita. ¹⁷ Bi i magula kauwa kaka i peki.

Sale

Walaka bamo lava tabudi bi tabudi sale bi pali a gilumidi. Bi Israel lavedi mba saledi bi palidi a legaudi bi edi laudune nopodimo a iyeiyevidi. Mba saledi ba kasagesage bi Maimaituwa a waiebonena palidi banina lisidimo visu i voivoiye. Sale gesaudi mba Maimaituwa a waibağa te edi gebogebo ya noğotikamağedi bi ya moito galamedipilipili nopodimo. Sale gesaudi nopodimo mba galigalibona mabai tedi a labelabe kauwedina aubaidi a laupali bi kota a laulaupali te edi gaviya Maimaituwa ya kovoğidi. Wali saugemo tedi nopodi ena nuwaboya Maimaituwa lisinemo a waiyovodi.

Niga dobunemo Yesu ena noya noponemo pali gesaudi Sale noponemo i legaudi bi i giugiu. Bi i sağa i nawa mulinemo, Maimaituwa ena dam edi laudune nopodimo niga palidi a iyeiyevidi.

1

Nuwavisu giugiukauwina

- ¹ Lava mabai mote gebogebo lavedi vaitedi simai gemota,
bi edi giu simai tiponağedi,
ee Maimaituwa tauwaigwaigwaiyena simai titiponağedi ba tedi sai nuwavisu.
- ² Tedi ba dudubala bi suwala BADA ena wailovelove giudi sa legaudi bi sa noğonoğoti watedi,
bi nuwavisu gome sa banabanavi.
- ³ ✧ Tedi edi yawasana ba mai kai gauba diyanemo moimoitona,
sauginemo ena bani lağanina i tavana, tana ya votavota.
Bi luguluguna mote sima poki,
mainana tedi baibaiga sa voivoiyedina kaka edi yawasanamo vota visuvisudi sa tubuğa.
- ⁴ Bi gebogebo tauvoiyena lisidimo kaka mote mai sima tubuğa.
Tedi maibena kai pokina luguluguna, lağannemo yavala i lausuvena ba sa laubulili kovi.
- ⁵ Bi etala lağannemo mote gemoğemotina te gebogebo lavedi Maimaituwa matanemo sima moito.
Bi tedi kaka Maimaituwa ena lava vaitedi mote sima miya gemota.
- ⁶ Didimana tauvoiyena tedi edi yawasanamo BADA ya labelabe kauwedi bi ya waieta-doliyedi,
bi kota gebogebo etana taukaiwatana tedi sa peki.

23

Deivida niga Salena i gilumi.

BADA tana tauğamoda

- ¹ BADA tana taunana taulabegu. Tagu mote bai gesau yàma maluwabiye.
- ² Tana dobu gidegidevinemo i sakogu
bi ya waidolinaweguna gauba ubaubana diyanemo te yai yawasi.
- ³ Tana nopogu ya lailaivaliu munage.
Bi eta didimaninaga ya waidoli nawegu,
tana isana aubaina.
- ⁴ Avena te tagu peki gwagwana boimatuwanağa, yà nawanawa,
bi gebogebo mote yàma naile.

Banina tam tagu vaitegu, bi em diḡonemo
kwa moimoito galamegu.

- ⁵ Tam egu ḡaviya matedimo kaguya kuna voiye.
Tam olip masina buyobuyo dabagumo kuna ḡini.
Bi gabu pounemo kunai miyenigu,
egu ledu kunai wanavu te i nuwaḡiniḡini.
⁶ Giukauwa te em kivivisuvisu bi em launuwatoi
mote bai laḡannemo sima gosegu.
Bi tagu kaka BADA em vanuwemo
yà miya nonoḡa.

27

Niga Salena Deivida i gilumi.

- ¹ “BADA tana egu yanayana bi yawasana pakana,
taunana aubaina aiyai bena yà naile?
Tana pilipilimo ya moimoito galamegu,
taunana aubaina mote yàma naila.
² Sauginemo kagu ḡaviya, gebogebo lavedi sa suluvaigu,
bi sa ḡoeḡoe te maso sai pekigu,
ba tedi taudiḡa sai kalabetibeti munaḡedi bi sa kuluva.
³ Bamoda ḡaviya wapewapedi sa dubutawagu,
tagu mote yama naila.
Avena te ḡaviya sa suluvaigu,
bi tagu yaḡolo te BADA yài sumaḡe.
⁴ Tagu mwali ḡemota BADA yai baḡaye te aubaigu ya voiye:
Tagu e ḡoe kauwe te egu yawasana tabutabunemo em vanuwemo yà miya,
bi yà sibem te tam kuna visu gulata,
bi em vanuwa wai waiyawinanemo yà laupali lisimmo.
⁵ Sauginemo pilipili e banavidina ba gabu visuvisunemo kwa sako waidavogu,
te em vanuwemo kwa labe kauwegu,
bi kwa sako saḡegu ḡakima lofalofana dabanemo te egu ḡaviya mote sima
suluvaigu.
⁶ Egu ḡaviya kaka sa moito kwaiviviligu,
bi geḡa te kwa sagugu te egu ḡaviya yà lauyovoḡedi.
Bi Maimaituwa em vanuwa noponemo tagu sewasewa yà gabu, tam BADA lisimmo,
tagu mayasisigu boiḡatu yà bibi bi ya sale BADA lisimmo.
⁷ BADA, laḡannemo yà laupalina ba egu pali kwa vaiye,
kwa launuwatoiyegu bi egu pali kwaimune.
⁸ Tam kuna giuweguna gado, ‘Kwa nato lisigumo bi kwai baḡa.’
Taunana aubaina niganana lisimmo yà natonato.
⁹ Tagu em taupaula, mote kuma medi
bi kuma miya tautauliyegu,
mote kuma kandavonegu!
Tam kunai yawasanigu,
bi laḡan matabuna kwa sagusagugu.
Taunana aubaina mote kuma gose kamaḡegu!
¹⁰ Bamoda tamagu bi tinagu sa dabokegu,

bi tam BADA kwa giuvaigu.

- ¹¹ BADA, egu ḡaviya a wapa,
taunana aubaina kwai lovelovegu te yà kaiwatam,
eta didimaninaḡa kwai doligu.
- ¹² Mba ḡaviidi kaiyovu giudimo sa waiwavugu,
tedi sa ḡoeḡoena sa kagebogebugu,
taunana aubaina kuma kita kamaḡedi sima vunugu!
- ¹³ Bi ei sumaḡa te BADA kivim lisigumo i visu,
bi niga dobunemo yà miyamiya
ei sumaḡa te kwa sagugu.
- ¹⁴ Taunana aubaina BADA tai sumaḡe,
te ta ḡailisi bi ta laudabatola,
eda sumaḡa ḡaiḡailisina BADA lisinemo ta sako.”

34

Laḡan ḡemota Deivida, Abimelek matanemo i kauwana maibena lava bu'ubu'uwina,
taunana aubaina i giukamaḡe i nawa. Bi muliḡa Maimaituwa bainewa Deivida i
saguna, taunana saledi i gilumi watedi ena pilipili laḡannemo.

- ¹ Tagu laḡan matabuna BADA yà kasāḡesaḡe,
bi em kivivisuvisu yà giuwata nonoḡe.
- ² Tagu BADA taunaḡa isana yà kailagelageti,
bi lava malumaluwabidi kalinagu sa vaiyena ba sai nuwavisu.
- ³ Tada BADA ta kasāḡesaḡe,
tada tai ḡemotida bi BADA isana ta lauduneye.
- ⁴ Tagu BADA lisinemo e laupali bi egu pali i waimune,
bi bai e nainailedina lisidimo i wai yawasanigu.
- ⁵ Tedi mabai a nuwavitaledi BADA lisinemo sagu aubaina,
ba sai nuwavisu gulata bi tana laḡan matabuna ya sagusagudi.
- ⁶ Tagu e wainuwatoitoi bi e laupali te BADA egu pali i vaiye,
bi kauwa gebogebodimo i waiyawasanigu.
- ⁷ Tedi mabai BADA sa vivivilena ba ena aneya,
sa kitakita galamedi bi sa labelabe kauwedi.
- ⁸ Taunana aubaina ko nuwavitala BADA lisinemo bi ena laukivivisuvisu ko banavi,
bamoda ko nawana lisinemo sagu aubaina ba koi nuwavisu gulata.
- ⁹ Temi lava waiwaisumegimi BADA ko vivile.
Bi lava mabai BADA sa vivivilena mote bai ḡesau sima maluwabiye.
- ¹⁰ Wali saugemo ba laiyeon sa maluwabi bi kani sa peki,
bi geḡa te BADA tauwaisumaḡena tedi mote bai sima maluwabiye. ¹¹ Egu lava ko
nato bi egu gagali ko vaiye.
Yai lovelovemi te BADA ko vivile.
- ¹² Bamoda aiyai miya wailofa kwa ḡoena,
ba yawasana visuvisuna kwa vai.
- ¹³ Bi lava mote kuma giu wai gebogebodi
bi mote kumai kaikaiyovu.
- ¹⁴ Gebogebo kauwedimo kwa nuwavitala,
bi visu kwa voiye, kwa ḡailisi te lava kwa sagudi bi nuwaubamo kwa miya.

- 15 BADA didimana lavedi ya kitekitedi,
laḡannemo tana lisinemo sa laupalina ba ya sagudi.
- 16 Lavedi gebogebo tauvoiye ba BADA ya miyatautauliyedi,
bi a pekina ba mote aiya ima noḡoti munaḡedi.
- 17 Laḡannemo BADA ena lava lisinemo sagu sai baḡaena ba ya vaiyedi,
bi edi pilipilimo ya kuvesidi.
- 18 Tana lava nuwa kulukuluvodi diyedimo,
bi edi sumaḡa yovoyovodi ba ya sagudi.
- 19 Lava didimanina pilipili wapewapedi ya banabanavidi,
bi geḡa te pilipilidi nopodimo BADA ya sagusagu.
- 20 Tana siliḡena matabudi ya labelabe kauwedi,
te mote sima doukoto.
- 21 Bi gebogebo lavedi ba edi gebogebo ya
vunu munaḡedi, tedi mabai lava didimanina sa dabodabokena ba kovoḡa sa vai.
- 22 BADA ena taupaula yai yawasanidi.
Lava mabai BADA lisinemo sagu sa waibaḡayena ba ya moito galamedi te mote
kovoḡa sima vai.

51

Laḡan ḡemota ḡalibona Deivida, Ulaiya mwanena isana Besiba i lauwaiviniye, taunana aubaina Maimaituwa taugiuwatana Neitan i giu matai kauwina dabanemo bi Deivida i laukuvasa bi niga palina i gilumi Maimaituwa lisinemo.

- 1 “Aee, BADA, kwa launuwatoitoiyegu
em ḡoe kenakena nonoḡina luvanemo.
Bi em launuwatoimo
egu gebogebo milana kwa koḡa kamaḡedi.
- 2 Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi,
maibena lava gala milemiledi sa koḡekoḡedina.
- 3 Egu kauwa gebogebodi ya noḡotiwatedi,
bi laḡan matabuna sa taitai noḡonoḡotigu.
- 4 Tagu gebogebo taumḡa lisimmo e voiye,
egu kauwa matammo i gebo.
Taunana aubaina kuna giuweguna gado, “Tam gebogebo kuna voiye!” Mba kuna
giukauwa.
Sauginemo kuna kovoḡiguna, mba kauwa didimanina kuna voiye.
- 5 Tagu gebogebo vaitena tinagu bwaganemo,
bi gebogebo vaitena tinagu i bewagu.
- 6 Bi kuna ḡoe te em giukauwa taunana maso nopogu i waiwanavu,
bi kunugu maso em nuwauiyauya kunai wanavu.
- 7 Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi bi ya sabusabu,
kwa koḡagu bi ya yana gulata.
- 8 Kwa giuwegu te egu gebogebo kuna noḡotikamaḡedi
bi giukauwemo ya nuwavisu.
Tam kuna lauyovoḡegu, bi niganana kwa voiyege te yai nuwa visu munaḡa.
- 9 Egu gebogebo kuma kitekitedi,
bi egu mila matabudi kwa koḡa kamaḡedi.
- 10 Aee, BADA nuwapou valivaliuna kwa vitegu,

- bi Aluwim ġaiġailisina nuwapougumo kwa sako.
- ¹¹ BADA tagu lisimmo yà miyamiyana mote kuma kwavivaigu yàma nawa,
bi lisigumo em Aluwa Waiyawa mote kuma kaikamaġe.
- ¹² Em yawasanamo kwa laivaliugu, maibena dolinemo kuna waiyawasaguna mainana,
bi kwa voiyege te nuwagu tabutabunemo yà vivilem.
- ¹³ Mba mainana kaka gebogebo lavedi em eta yai lovedi,
te sa nuwavitala lisimmo.
- ¹⁴ Oo Maimaituwa, tagu e nima kwasina,
kwai yawasanigu bi kwa moito galamegu,
kaka ma yasisigu em kauwa didimanidi yà sale watedi.
- ¹⁵ Oo, Bada mudugu kwa taukoni,
te yà kasaġesaġem.
- ¹⁶ Tagu ġamoġamo yà lausewasewaye lisimmo bi tam mote em ġowana mba taudidi.
Tam mote sewasewa mba mainana kitedi kuma ġoeġoedi.
- ¹⁷ Tam sewasewa laukaina kwa ġoeġoena,
ba laġannemo tagu yà sako yovoġe munaġegu bi yà waibaġam te egu gebogebo
kwa noġoti kamamaġedi.
Oo, Maimaituwa, laġannemo lisimmo yà laukuvasana mote kuma miya tau-
tauliyegu.
- ¹⁸ Bi Saiyon malagaina kwa kavisuvisu bi ena lava kwa sagudi,
bi Yelusalem ganakukuna kwa laivaliu munaġedi.
- ¹⁹ Bi lava nopodi visuvisudimo sa lausewasewa bi tam lisidimo kwai nuwavisu,
bi sewasewa tabudi bi tabudi lisimmo sa gabudi,
bi kau olta dabanemo sa lausewasewayedi.”

67

- ¹ Oo Maimaituwa kwa launuwatoiyemai bi kwa kavisuvisumai,
te lisimaimo kwai nuwavisu.
- ² Te lava matabudi dobumo em ġowana sa sibe,
bi dam matabudi sa sibe te tam luvana kwai yawasanidi.
- ³ Taunana aubaina lava matabudi Maimaituwa sa kasaġesaġem,
lava matabudi kaka sa kasaġesaġem
- ⁴ Bi lava matabudi dobumo ma yasisidi sa sale,
banina tam dobu taulaididimana,
bi lava matabudi kwa labelabe kauwedi.
- ⁵ Taunana aubaina dobu matabuna Maimaituwa sa kasaġesaġem,
lava matabudi BADA sa kasaġesaġem.
- ⁶ Mba mainana kaka doġa yai maula kauwa,
bi ema Maimaituwa mwali visuvisudi ya vitemai.
- ⁷ Giukauwa te Maimaituwa kaka ya kavisuvisumai,
bi lava matabudi dobumo kaka sa lauduneye.

90

Maimaituwa ena taupaula Mousis niga palina i gilumi.

- ¹ Oo Bada, tubulelesa onena, tam taunana ema vanuwa.

- ² Maimaituwa tam wala, niḡanana bi yaḡolo mainana miyamiya nonoḡim,
mulīḡa kaka oya
bi dobu matabuna kuna voiyedi.
- ³ Tam lava kuna giuwemaina gado, “Ko munaḡa doḡamo!
Bi doḡamo kuna voivoiyemaina kota kamunaḡa.”
- ⁴ Tam matammo, kwalabu 1,000 ba maibena laḡan ḡemota,
bi kota maibena ka sula kena te laḡan ya sakosakona.
- ⁵ Tam lava edi yawasana kwa kaikaikamaḡe makaiyedi,
maibena lauboni wainuwakaukauleyana.
Lava ba maibena belana,
⁶ olaolalemo ya duga kauwa te ya buso,
bi aubigamo ya welai te ya peki.
- ⁷ Mainana tama em medi dididiga ya yovona ba ka launeḡaneḡa,
tama ke naile gulatem.
- ⁸ Tam ema gebogebo matabudi taukitedi,
tama kasivusivu waidavonedi bi geḡa te tam matabudi kwa kitekitedi.
- ⁹ Tam em medi, tama ema miya dobumo
ya bwalibwali ḡavuki.
Bi ema yawasana kwa kaikaikamaḡe makaiyedi,
maibena lava nuwana peki bi yawasina ya tautau guduna mainana.
- ¹⁰ Bi tama dobumo ka miyana kwalabu 70,
bamoda lava i miya ḡaiḡailisina ba 80 ya vai,
bi nopodimo yavi bi wainuwatoi ka banabanvidi,
bi mote kama miya wailofa te ka pekipeki.
- ¹¹ Bi em medi dididiga mote aiyai mayana i vai,
augunai em medi mayana ka vai, maso ba ke vivile kauwem.
- ¹² Kwai lovemai te bainewa lofana ka miya te noḡota didimanidi lisimmo ka legaudi,
banina niga dobunemo ema miya mote ima lofa.
- ¹³ Oo BADA kwa nato munaḡa! Tama em taupaula,
kwa launuwatoitoyemai.
Lisimaimo mote kuma medi gulata.
- ¹⁴ Bi em nuwavaina kenakena nonoḡinemo kwai wanavumai kaka olaolala matabuna,
ka sale bi kainuwavisu nonoḡa.
- ¹⁵ Tam bainewa pilpilimo kuna sivumai ke miyamiyana, mainana kota nuwavisu kwa
vitemai.
Bi emai nuwatoi kwa kaikamaḡe bi miya visuvisuna kwa vitemai.
- ¹⁶ Tama em taupaula bi em ḡailisi kwa kamaḡati lisimaimo,
bi ema tubulelesa sa kita te tam ḡaiḡailisi guletim.
- ¹⁷ BADA, tam ema Maimaituwa kwa launuwatoitoyemai,
kwa sagumai te ema noya ya visu.
Bi kwa sagumai te noya ka voiye kauwedi te banidi sa tubuḡa.

95

- ¹ Ko nato BADA ta kasaḡesaḡe,
mayasisida taulabeda Maimaituwa lisinemo ta sale.

² Ta nato mayasisida BADA tai ebone,
ta sale bi ta kasagesaḡe.

³ BADA tana Maimaituwa ḡaiḡailisina,
ḡalibona ḡaiḡailisina mote mai maimaituwa ḡesaudi.

⁴ Tana dobu matabuna ya waibadaye,
doḡa dibuna te dabana bi kota oya lofelofedi matabudi ya waibadayedi.

⁵ Tana nisa i voivoiyena bi kota doḡa i patipatina ya waibadaye.

⁶ Ko nato BADA, matanemo iwada ta taunokudi,
taupatida lisinemo tuwapekada tai tupagwaliḡedi bi ta lauduneye.

⁷ Tana eda Maimaituwa bi ena lava tada ya labelabe kauweda,
maibena tauḡamo sipu ya labelabedina.

Niganana ba tana taunana kalinana ta vaiye. Tana ya giugiuna gado,

⁸ ✧ “Nopomi mote koma gududi maibena emi magumagula sauginemo Melibamo,
Masa kalakalalelenemo a voivoiyena mainana.

⁹ Tedi kaikana bai aubaidi e voivoiyena a kita,
mba sauginemo tedi mote ai sumaḡegu bi yaḡolo te a laulaulubugu.

¹⁰ Tagu niga lavedi e mediyedina ba kwalabu 40 a kovi,
bi e giuna gado, ‘Niga lavedi a miya tautauliyegu,
bi egu giuvavasaga mote sima kaikaiwatedi.’

¹¹ Taunana aubaina e medi
bi lisidimo e giuwapana gado,

“Tagu aubaimi dobu e vononoḡe te maso ḡome konai yawasina
bi niganana mote yaḡmai aninemi te ḡome koma solasaga.”

100

Niga salenemo, Maimaituwa ena lava ai ebone ena laukivivisuvisu aubaina.

¹ Lava matabumi dobumo kalinemi,
dididiginemo ko sale BADA lisinemo.

² Ko nato manuwavisumi BADA ko lauduneye,
bi mayasisimi ko sale.

³ Ko sibe te BADA tana Maimaituwa!
Tana i voiyeda te tada tana ena lava bi ya kitakitawatada,
maibena tauḡamo ena sipu ya labelabedina.

⁴ Ma wai ebomi ena vanuwa mataetinaḡa ko sola nawa,
bi ganakuku noponemo isana ko kasagesaḡe.

⁵ Banina BADA i visu,
ena nuwavaina kenakena nonoḡina ena lava lisidimo mote ima kovikovi.
Tana i giugiuwapana mainana tubulelesa onena ya miyawata.

103

Deivida niga salena i gilumi.

¹ Nopogu bi tubuḡigu tabutabunemo
BADA isana waiyawa ya kasagesaḡe.

² Nopogu tabutabunemo BADA ya kasagesaḡe,
bi kauwa visuvisudi i voivoiyedina

matabudi lisigumo yà noḡoti watedi.

³ Bi egu gebogebo matabudi ya noḡonoḡoti kamaḡedi,
bi egu sida matabudimo
yai waiyawasanigu.

⁴ Tana pekipekidi edi gabumo
ya waiyawasanigu.

Bi ena nuwavaina bagibagina
bi ena launuwatoi ya viteviteguna,
maibena kunubobo dabagumo.

⁵ Sauginemo niga dobunemo yà miyamiyana,
tana mwali visuvisudi ya vitevitegu.

Bi tubuḡigu ya lailaivaliuna,
maibena boniya lauewalina bi ḡaiḡailisina.

⁶ Lava edi lava sa kitakita waiyovoyovodina,
taudidi BADA ya sagusagudi
banina ena kauwa didimanina.

⁷ Maimaituwa ena ogatala Mousis i vite,
te Israel lavedi lisidimo ena ḡailisi ya kamaḡati.

⁸ BADA tana laulaunuwatoina bi tauwaisagu,
tana mote medimedi makaina,
bi ena ḡoe kenakena nonoḡina.

⁹ Maimaituwa mote laḡan matabuna eda gebogebo dabedimo imai wavuda,
bi kota ena medi lisidimo mote ima kena nonoḡa.

¹⁰ Tada gebogebo nananakidi te voyiedi te maso i kovoḡida,
bi geḡa te mote ima kovokovoḡida.

¹¹ Mabai BADA sa laulauduneyena
ba ena ḡoe lisidimo ya kena nonoḡa.
Bi ena ḡoe i saḡa gulata te mala i waimuli.

¹² Tana eda gebogebo ya kaikaikamaḡedina,
manekina lofana maibena aibeu yawaninemo,
te ena lalasi yawaninemo.

¹³ Tamatamada dobumo sa laulaunuwatoiyedana,
mainana kota BADA, mabai sa vivivilena, ya laulaunuwatoiyedi.

¹⁴ Tana i sibe te tada mote ḡaiḡailisida,
banina tana i sibe te gobusemo i voyieda.

¹⁵ Tada eda yawasana maibena ḡawaḡawa ya duga saḡa te ya poki munaḡa,
ee maibena belana busona,
olaolalemo ya tapale bi aubigamo ya ḡoḡosi.

¹⁶ Bi yavala ya lausuve te ya suve waibeku,
te mote aiyai ima kita munaḡedi.

¹⁷⁻¹⁸ Bi tubulelesa onedi,
mabai BADA sa laulauduneye bi ena waianina sa kaikaididina,
bi ena waiḡake sa noḡonoḡotidi bi sa kaikaiwatedina,
ba ena ḡoe bi ena laukivivisuvisu lisidimo ya kena nonoḡa.

¹⁹ BADA ena ani miya malamo i voiye,
bi bai matabuna ya waibadayedi.

²⁰ Temi aneya ḡaiḡailisimi,

BADA ena giuvavasaḡa ko vai bi ko kaikaiwatedina
temi BADA ko kasaḡesaḡe.

²¹ Aneya malamo miyemiyemi
bi temi mabai ena ḡowana ko voivoiyena BADA ko kasaḡesaḡe.

²² Dobumo bai matabuna i voivoiyemina,
temi BADA ko kasaḡesaḡe.

Bi tagu nopogu tabutabunemo BADA yà kasaḡesaḡe.

110

Deivida niga sale i gilumi.

¹ ✧BADA, egu bada i giuna gado:
“Kataiyagumo waibada gabunemo kwa miya,
bi em ḡaviya yà lauyovoḡedi
kaka em waibadana gabulinemo yà sivudi.”

² Yelusalemmo BADA
em waibadana ya voiye
bi yai lauliye te em ḡaviya kwai badayedi.

³ Sauginemo waḡaviya aubaina kwa nawana ba em lava sa vite munaḡedi em waibada
gabulinemo,
bi ko nawa koi ḡaviya,
tam gala waiyawa kwa kotedi,
bi laḡan matabuna em ḡailisi yà laivaliu,
maibena olaolala silovuna.

⁴ “BADA i giuwapa te nuwana mote ima vitale,
‘tam ba kwai pilisi nonoḡa maibena Melkisedek.’

⁵ Oo BADA kataiyammo ḡalibona ya moimoito,
bi sauginemo i medina ba ḡaliḡalibona matabudi yai pekidi.

⁶ Bi dobu matabudi yà kovoḡidi bi edi wapu matabudi peki sa wanavu,
bi ḡaliḡalibona matabudi dobumo ya lauyovoḡedi.

⁷ Ḥalibona wai ḡaviya aubaina ya nawanawa bi gadona i maguna ba ya vamoito.
Te gauba eta diyanemo ya yovoyovona ya tego,
te ena ḡailisi ya vai munaḡe bi ḡaviya ḡesaudi ya lauyovoḡedi.”

119

⁹ Bainewa lava valivaliuna didimanemo ya miya?
Ba BADA, em giuvavasaḡa ya voteyateyaedi.

¹⁰ Nopogu tabutabunemo e ḡoena em noya yà voiye,
taunana aubaina kwa sagugu te em giuvavasaḡa yà voteyateyaedi.

¹¹ Em giuvavasaḡa nopogumo e sivudi,
te mote lisimmo gebogebo yàma voiye.

¹² BADA yà kakasaḡesaḡem,
em waḡake kwai lovelovegu.

¹³ Kalinagu dididiginemo em waḡake,
em lava yà giuwedi.

¹⁴ Bi em giuvavasaḡa e kaiwatedi bi yà wainuvisu gulata,

✧ **110:1:** Met 22:44; Mak 12:36; Giu 2:34,35

mote mai aniwaiguyau goneḡonedī.

¹⁵ Em kauwa visuvīsudi bi,
em waigake yà noḡotiwatedi.

¹⁶ Bi waigake yai nuwavisuyedi,
bi em giu mote nuwagu ima yavuḡa.

139

Deivida niga salena i gilumi.

Maimaituwa lava nopoda i sibe kauwe

¹ Oo BADA, tam nopougu kwa kitakita,
bi kuna sibe kauwegu.

² Tam egu miya bi egu miyamoito kwa sibesibedi,
bi kota tam manekemo,
bi geḡa te laḡan matabuna
egu noḡota kwa sibesibedi.

³ Tam laḡan matabuna egu ani nawamo,
bi egu ani waiyawasimo kwa kitakitagu.
Tam mwali matabudi yà voivoiyedina ba kwa sibesibedi.

⁴ BADA, muliḡa kaka yà gaḡalina,
tam kaikana kuna gei sibe te bai yà gaḡaliye.

⁵ Tam maibena ganakuku matagumo bi muligumo,
bi em ḡailisimo kwa labelabegu.

⁶ Tam sibem lisigumo ba i visu gulata,
bi mote luvagu te yà sibe kovim.

⁷ Bi em Aluwa mote yàma naile kamaḡe bamo yàma nawa.
Bamo mote gabu mainana te yà kandavona.
Bamo yà nawana ba laḡan matabuna tam diyagumo!

⁸ Bamoda yà saḡa yà nawa malamo ba tam ḡome,
bi kota yà nawa lava pekipekidi edi gabumo ba tam kota ḡome.

⁹ Bamoda yà lovo yà nawa suwala ena ani lovotavamo,
ee ena ani bulumo yà miyana,

¹⁰ bi yaḡolo te mba gabunemo nimam yai doligu.
Bi em ḡailisimo kwa labewatagu.

¹¹ Bi bamoda dudubala yà giuwe te yai kwesi tawagu.
Bi kota yana i yanayana waikwaiviviliguna
yai dudubala.

¹² Bi geḡa te dudubalina mote luvana
te yai kwesi tawagu.
Dudubala tam lisimmo ya yanana maibena laḡan.
Bi boimatuwa tam lisimmo,
maibena yanayana.

¹³ Tam tinagu bwaganemo kuna voiyeḡu,
bi siliḡeḡu kuna pati kaukauwedi.

¹⁴ Tagu yà kasāḡesaḡem bi yà vivilem,
banina e sibe kauwe te tam bwaga
nophonemo kuna voiye kaukauwegu.

¹⁵ Tam bwaga nophonemo
siliḡeḡu kuna sivu kaukauwedi.
Bi bwaga nophonemo bainewa lofana e miyana

tam kuna sibegu.

- ¹⁶ Muligā kaka dobumo e tubuḡa
bi tam kaikana kuna kitagu.

Tagu niga dobunemo egu miya lofana kaikana kuna sibe,
bi em bukamo kuna gilumi,
muligā kaka laḡan ḡemota i waitubu.

- ¹⁷ Oo Maimaituwa em noḡota tagu aubaigu ba a visu,
bi tagu mote luvana te matabudi yà sibedi.

- ¹⁸ Tagu mote luvana te yà iyevidi,
banina i wapa gulata mote mai gimoli nisa diyanemo.

Bi laḡan matabuna dobumo mote yàma tavuḡem,
banina tam tagu vaitegu.

- ¹⁹ Oo Maimaituwa tedi mabai gebogebo sa voivoiyena maso kunai pekidi,
bi kuna kwavivaidi te maso a gose kamaḡegu.

- ²⁰ Tedi taudidi sa waidiboḡim,
bi mote isam sima vivivile.

- ²¹ Oo BADA mabai sa miyamiya tautauliyemna,
ba tagu kota yà miya tautauliyedi.

- ²² Tedi mabai mote sima vivivilem,
tedi ba tagu kaguḡaviya.

- ²³ Oo Maimaituwa tam nopogu kwa kita kaukauwe,
bi egu noḡota matabudi kwa kita kaukauwedi.

- ²⁴ Bamoda gebogebo bai kuna kita banavina ba kwai lovegu,
bi eta kenakena nonoḡinemo kwai dolinawegu.

Miyakauwa Giudi

Lainuwanega

Niga bukanemo ba nuwauyauya giudi wapawapa bi giugiudi ba Maimaituwa ena lava sa wailovelovedi te didimanemo sa miya. Bi ġalibona Solomon tana wapewapedi i gilumidi bi lava ġesaudi kota ġesaudi a gilumidi. Lava isana Agul ġesaudi i gilumidi (laidalolo 30:1 ko kita) bi ġalibona isana Lemuel kota ġesaudi i gilumidi (laidalolo 31:1 ko kita).

Wailovelove dididiga niga ġome ba, nuwauyauya bi nuwauyauya ba Maimaituwa ena puyo, nuwauyauya lavana kaka Maimaituwa ya ġei vivile. Niga nuwauyauyana laġan matabuna ya saguda eda vanuwemo, malagaimo, gabemanimmo bi noyamo. Kota nuwauyauya giudi sa wailoveda te didimanemo ta miya, tada mote maso ta nuwasāḡasaḡa. Bi maso te noya gulata te eda lava ġesaudi malumaluwabidi te sagudi.

Lava bainewa ya nuwauyauya

- ⁷ Maimaituwa kwa naile bi kwa vivile kauwena
kaka nuwauyauya lisimmo ya tubuḡa.
Bi lava noḡota sa malumaluwabiyena
ba nuwauyauya bi wailovelove sa dabodabokeye.
- ⁸ Natugu, tamam ena giuvavasāḡa bi tinam ena wailovelove
kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.
- ⁹ Edi wailovelovemo sa sagusagum te lava visuvisum kwa tubuḡa,
maibena waisia dabammo bi posalu gadommo,
ya voiyem te kitam ya visu.

5

Waivini kabakabaleyedi diyediḡa kuma nawanawa

- ⁸ Waivini waimatawapedi kwa kita matadiyayedi,
bi edi ani miyaḡa kuma nawanawa.
- ⁹ Bamoda mainana kwa voiyena ba isam kwa ka gebogebo,
bi mwali matabuna kwa natome te mwanena kwa vite,
bi tana mote ima launuwatoiyem.
- ²¹ Lava bai matabuna ya voivoiyena,
ba BADA ya kitakita wata.
- ²² Mabai gebogebo sa voivoiyena,
ba tedi taudiḡa edi gebogebo ya kwalodi.
- ²³ Banina ena bu'uwa aubaina mote i wai nuwabagibagi,
bi ena peki etana ya tavutavu.

6

Vawaidoḡa ena giuvavasāḡa

- ²⁰ Natugu, tamam ena giuvavasāḡa bi tinam ena wailovelove kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.
- ²¹ Laġan matabuna edi giu kwa noḡotiwatedi,
maibena posalu,
gadammo kwa gadogadoina.

- 22 Laḡannemo kwa bababala ba edi nuwauiyauya giudi sa kadidimanim,
bi kuna kenana ba niga giudi sa moito galamem.
Bi kota kuna kena moitona ba niga giudi sai gāḡalim.
- 23 Edi wailovelove ba kwadam,
maibena yanayana dudubalemo,
edi laididimana ba ya wailovem
te bainewa didimanemo kwa miya.
- 24 Te waivini waimatawapana,
bi kota waivini naginagina ena giu komakomanim, niga giudi sa moito galamem.
- 25 Mote ena mulele nopommo kuma noḡotiwata,
mote ima matakibem bi nuwam ima solu.

8

Nuwauiyauya ya wai yoga

- 22-23 Niga ba nuwauiyauya ya giugiu,
“Maimaituwa dobu bi mwali matabudi yaḡolo mote i voiyyedi,
bi ena noya i gei waitubuna,
ba tagu nuwauiyauya i voiyyegu.
- 24 Muliga kaka Maimaituwa tovoṣa bi nisa i voiyyedina,
ba dolinemo nuwauiyauya e gei tubuḡa.
- 25 Tagu nuwauiyauya e miyamiya,
kaka oya bi dabatuwa i voiyyedi.
- 26 Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa doḡa i voiye,
bi wapu ani bayau i voiyyedi.
- 27 Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa mala sawasawamo i sako,
bi kota galewa bi nisa edi wabaḡavuka i sako.
- 28 Tagu diyanemo e miyamiya kaka galewemo yada i sako,
bi tovoṣa nisa dibunemo i kaikamaḡedi te aila nisa.
- 29 Tagu vaitegu bi Maimaituwa nisa ena palata i sako.
Bi i giuwe te ena palata mote imai potitawi.
- Tagu ḡome bi dobu duḡuna i wai moito.
- 30 Mba laḡannemo, tagu nuwauiyauya ba tana diyanemo.
Laḡan matabuna e voiye te i wai nuwawisu,
bi ei nuwawisu te tagu mai taupaula diyanemo.
- 31 Tagu ei nuwawisu gulata
te dobu matagumo i voiye.
- Bi ei nuwawisu te noponemo
lava e kitedi.”

9

Nuwauiyauya ena giuvai

- 1 “Nuwauiyauya tana maibena waivini,
ena vanuwa i ḡala,
bi yasina duḡu 7 i waimoitodi.
- 2 Tana ena ḡamoḡamo i vunu,
bi soi kanina i kanonoḡi bi waen ani tai panena vaitena i vitale
bi benamo i sivudi.
- 3 Bi ena taupaula i giuwedi te a nawa dabatuwamo a moito,
bi lava matabudi a binawedi te sa tava.

- ⁴ Mabai mote noḡota kauwa lavedi,
 bi kota ḡesaudi nuwauyauya
 sa malumaluwabiyena i giuwedina gado,
 ‘Ko nato lisigumo.
- ⁵ Tagu kani bi waen e kanonoḡidi.
 Ko nato ko kani bi ko tego.
- ⁶ Bi emi noḡota balebaledi,
 ko gosedi.
- Bi ko miya kauwa,
 bi noḡota didimanidi ko kaiwatedi.”

13

¹ Gomana nuwauyauyana tana tamana ena giu ya vovoteyeteyedi, bi gomana bu'ubu'uwina laḡannemo i laididimanina ba mote ena giu ima vaiye watawata.

⁴ Bi lava matamatagayawina mwali bai i ḡoe kauwe bi mote ḡemoḡemotina ima legaudi. Bi aiyai i noya gulatana ba ena ḡowana matabuna ya legaudi.

²⁴ Aiyai natuna mote ima kwapukwapu ba ya dabodaboke, aiyai natuna bi i ḡoena ba yai lovelove, laḡannemo i wai beyapotona.

17

²¹ Gomana bu'ubu'uwina tana tamana ya voiye
 te yai nuwaboya bi mote i mai nuwavisu.

20

⁴ Lava matamatagayawina mote kaka laḡan kauwemo ena dabi ima voyiedi,
 bi vililubu laḡannemo ba tana mote kani ima banavi.

22

⁶ Laḡannemo gomana ma ḡaubonemo, kauwa didimanidi kwai lovena,
 ba muliḡa ya didiga te em giu ya noḡotidi bi mote ima laukasagaigaiyem.

23

¹³ Gomana i wai beyapotana ba kwa kwapu, mote kuma naile,
 mba mote ima peki.

¹⁴ Bi laḡannemo kwa kwapukwapuna,
 ba tana kwa sagusagu te ya yawasana.

24

³⁰ Lava matamatagayawina,

- ena waen daibina noponaḡa e nawanawa,
³¹ bi e kita te gedala a duga yaḡosi.
 Bi daibina ḡawaḡawa a duga yaḡosi,
 bi ganakukuna i nuwasuwasuwa.
³² Niga mwalidi e kitedi bi e wainuwa noḡonoḡotayedi,
 ba noḡota didimanina e vai.
³³ Wai kenakena bi
 miya boni bi kaitunidaboka
³⁴ ba mulinemo gomala ya laugulatem,
 maibena taudanedanene em ḡonaḡona matabudi ya danedanenedina.

26

- ¹³ Lava matamatagayawidi, a giu te bena kage laiyeon ḡasiḡasina etamo, taunana aubaina a naila te vanuwemo sa miyamiya.
¹⁵ Lava matamatagayawidi sa kabiyovo kani abominemo, te kani sa legaudi bi mote luvana te sa sako saḡe mududimo banina tunidi a laugaligali.

29

- ³ Lava aiyai nuwayuaya ya ḡoeḡoe kauwena ba tamana ya voiye te yai wainuwavisu, bi lava aiyai waivini kabakabaleyana vaitena sa nawanawana ba ena mane yai yakale.
¹⁵ Gomana ena kauwa waigebo dabanemo, kuna kwapu bi kuna kovoḡina ba kunai anapu.
 Bi aiyai mote natuna ima kwapu ba muliḡa tinana ya voiye te yai dabauba.
¹⁷ Bamoda gebogebo ḡalanemo bi natum kuna kwapuna ba ya miya kauwa bi nuwauba ya vitem,
 bi ya voiyem te kwai nuwavisu.

31

Waivini iniinibigana

- ¹⁰ I pilipili kauwa te waivini iniinibigana oloto ya banavi, ena inibiga i tausāḡana kaka waiguyau ḡoneḡonedi.
¹¹ Bi oloto nuwana i lautou,
 te tana mote bai ḡesauna ima maluwabiye.
¹² Bi laḡan matabuna mwanena ya voiye,
 te ya wai nuwavisu nonoḡa.
¹³ Tana ḡamoḡamo kapalidimo,
 maḡina ya loiloidi,
¹⁹ bi niga maḡinidimo
 ena gala ya voivoiyedi.
²⁰ Bi lava wainuwatoitoidi,
 bi wai gala geḡedi ya sagusagudi.
³⁰ Waivini wali saugemo ya palasi kaukauwa
 te oloto yai laubwage.

Bi ena mulele mote ima kena nonoḡa.
Waivini aiyai tana BADA ya naile bi ya vivivilena
taunana lava isana sa kasaḡesaḡe.
³¹ Bi tana ena noya sipona ba lava matabudi,
ani waibolu gabunemo isana sa vivile.

Tauwailovelove ena giu

Lainuwanega

Niga bukana tauwailovelove, mote ta sibe te aiyai i gilumi. Bi lava gesaudi sa giugiu te bena galibona Solomon i gilumi. Bi taugilumina ba nuwauyauya lavana. Bi taunağa i waiisa munağa te tana tauwailovelove. Tauwailovelove mwali tabuotidi i giuwatedi, taunana aubaina lava wapewapedi Maimaituwa mote a sibe. Bi tedi a laulubu te mwali matabudi a tubutubuğana banidi a tavuğedi. Bi bamo mote banidi a banavidi. Tauwailovelove niga lavedi edi noğota i giuwata. Wali saugemo lava sa kaukauwa yabayababa bi i giuweda te mba maibena lava mabai sa wailaulubu te yavala sa kamoti. Niga mainana giuna ba niga lavedi edi noğota maibena bu'uwa, tedi yawasana niga dobunemo a banavi te banina geğa.

Mwali matabudi waibanigeğedi

- ¹ Niga ba tauwailovelove Deivida natuna ena giu, Yelusalem lavedi edi galibona.
- ² Tauwailovelove i giuna gado,
“Mwali matabudi waibanigeğedi,
giukauwa te banidi geğa.
- ³ Lava niga dobunemo
sa noyanoya gulata.
Bi damodimo bai mwalina sa banavi?
- ⁴ Bi tubulelesa ya pekipeki
bi ya tubutubuğa.
Bi niga dobuna mainana
kitana ya kenakena.
- ⁵ Suwala ya lovotava
bi ya nawa ya bulu,
bi ya nawa te gabunemo
ya tavatava munağa.
- ⁶ Yavala ya lausuve nawa oyağa
bi kota ya lausuve nawa nisağa,
ya wai kwaikwaivivila,
bi gabunemo ya tava bi ya wai tubu munağa.
- ⁷ Gauba matabudi,
sa yovo sa nawanawa nisamo.
Bi nisa mote bamo ima wanawanavu,
bi sa munağa gabudimo sa tava
te kota sawai tubu munağa.
- ⁸ Mwalidi matabudi gemotidi sa tubutubuğa
te ta kitekitedi bi ta vaivaiyedi.
Te tunida ya daboka
bi giuwatedi mote tama goeğoe.
- ⁹ Bi mwali matabudi wala nove a tubutubuğana
ba niganana kota sa tubutubuğa munağa.
Bai a voivoiyedina ba kota gemotidi sa voivoiye munağedi.
Bi mote bamo bai gesau
valivaliuna niga dobunemo kuma kita.
- ¹⁰ Lava mote kaka ima giu gado,

‘Kwa kita niga mwali valivaliuna.’
 Geḡa, mwali nove mai kenekenedi,
 muliḡa kaka tada te tubuḡa.
¹¹ Mwali bai wala nove a tubutubuḡana,
 ee bai niganana ta voivoiyedina,
 mote lava kaka muliḡa sima noḡotiwatedi.”

Nuwauyauya banina geḡa

¹² Tagu tauwailovelove, Israel lavedi edi ḡalibona Yelusalem tauninemo. ¹³ Egu nuwauyauyamo e laulubu te mwali matabudi niga dobunemo maso e sibe kauwedi. Ei noḡotana gado, “Maimaituwa lava noya matabudi i vitedi bi sa noyanoyaedi bi geḡa te noyedimo tunidi sa kwapukwapudi.” ¹⁴ Lava niga dobunemo noya matabudi sa voivoiyedina e kita kovid bi matabuna ba banina geḡa, mba maibena yavala sa kwavikwavi.

¹⁵ Lava mote ḡemoḡemotina te mwali bai i balabalana
 mote kaka ima ka didimani.
 Bi bai mwalina kwa malumaluwabiyena
 mote kuma laupatupatuwe.

¹⁶ Tauguḡa ei nuwa noḡonoḡotana gado, “Ei, tagu e nuwauyauya kauwa kaka wala ḡaliḡalibona ḡesaudi Yelusalemmo a waibadaena. Tagu egu nuwauyauya bi egu anapu i tausagana kaka tedi. ¹⁷ Tagu e sibe kauwe te nuwauyauya, bu'uwa bi kauwa yabayababa sibedi ba maibena yavala kwavidi.

¹⁸ Bamoda e nuwauyauya gulatana
 ba yai nuwaboya gulata.
 Bi kota e anapu gulatana
 ba kota egu nuwaboya ya didiga gulata.”

2

Nuwavisu kwa tavuḡena bi banina geḡa

¹ Tagu nopogumo ei noḡotana gado, “Tagu yà voiye munaḡegu te yà yasisi.” Bi e voivoiye te banina geḡa. ² Taunana aubaina e giuna gado, “Soi yabayababa bi elawa yabayababa ba banidi geḡa.” ³ Tagu egu nuwauyauya bena kage waen ya voiyege te yà nuwavisu bi yà kauwa yabayababa te yà sibe kauwe te bamo taunana nuwavisu lava edi miya watigena niga dobunemo.

⁴ Tagu noya dididiga e voiye. Egu vanuwa e galadi bi waen daibidi e wadidi. ⁵ Tagu kai votevotedi ani kani tabudi bi tabudi e wadidi. ⁶ Bi doba e voiye egu kai wapewapedi ani wai utuvidi aubaidi. ⁷ Tagu egu taupaulayababa wapawapa, waivini bi oloto e gimala bi taupaulayababa waivinidi ai natuna te taupaulayababa wapawapa a bewedi egu vanuwemo. Bi egu kau bi sipu dubudi wapewapedi, wala mote mainana ḡaliḡalibona dolidolidi Yelusalemmo. ⁸ Tagu silva, gold bi ḡaliḡalibona edi waiguyau ḡoneḡonedi e legaudi dobu ḡesaudiḡa. Tagu ooloto bi waiwaivini tausale bi kota vesavesala mulemuleledi wapewapedi e legaudi bi sa voiyege te yà nuwavisu. ⁹ Bi ei ḡonaḡona gulata mote aiyai mainana wala Yelusalem malagainemo. Bi niga kauwidimo egu nuwauyauya lisigumo i kena.

¹⁰ Bai matabudi e kitedi
 bi e ḡoḡoedina e legaudi, ani wainuwavisugu aubaina.
 Bi mote bai ḡesauna e daboke.
 Tagu egu noyamo e wainuwavisu
 bi mba taunana egu noya maiina.
¹¹ Mwali e voivoiyedina e noḡotiwatedi

te e noya gulata.
 Bi matabudi e kita kovidi
 te banidi geḡa.
 Mba maibena yavala e kwavikwavi.
 Bi niga dobunemo mote bai ḡesauna yàma vai.

Nuwauyauya miyaena ba kavakavana

¹² Nuwauyauya bi mote noḡota kauwa lavedi e noḡoti waitetedi.
 Lava aiyai muliḡa bi yai ḡalibonana
 ba bai e voivoiyena mainana ya voiye.
¹³ Bi e banavi te nuwauyauya i visuna kaka noḡota balebaledi,
 mba mainana yanayana i visuna kaka boimatuwa.
¹⁴ Lava nuwauyauya ba manoḡotina ya nawanawa,
 bi lava ena kauwa mai bu'uwa,
 ba ena nawa maibena boimatuwaḡa ya nawanawa.
 Bi e sibe te niga kauwidi ḡemotidi
 kota labuidi lisidimo ya tubuḡa.
¹⁵ Bi nopogumo ei noḡotana gado,
 “Bai bu'uwa lisinemo i tubutubuḡana,
 male mainana lisigumo ya tubuḡa,
 bi e banavi munaḡegu,
 te egu nuwauyauya banina geḡa.
¹⁶ Bi laḡan muliḡa nuwauyauya,
 bi bu'uwa lavedi mote aiyai ima noḡoti watedi.
 Banina nuwauyauya lavana ya pekina
 mainana kota bu'uwa lavana ya peki.”

Noya gulata banina geḡa

¹⁷ Taunana aubaina yawasana e tunidaboke banina bai matabuna niga dobunemo
 yà voivoiyedina ba pilipili sa vitevitegu maibena yavala kwavikwavi. ¹⁸ Tagu yà pekina
 ba mwali matabudi e voivoiyedina yà gose kamaḡedi lava ḡesau lisinemo. Taunana
 aubaina niga dobunemo egu noya e daboke. ¹⁹⁻²¹ Tagu egu nuwauyauyamo e noya
 gulata te mwali matabudi niga dobunemo e legaudi. Bi e kita te mote ei nuwavisu
 banina lava ḡesau mote i noyae bi waiguyauna ya vai bi ya labe kauwe e geḡa. Mba
 lavana nuwanuwauyauyana e bu'ubu'uwina, taunana aubaina mote ei nuwavisu, niga
 kauwa kavekavedi. ²² Lava dobunemo ya noyanoya gulata bi ya wainuwaboya bi mote
 bai ima banabanavi. ²³ Mba lavana laḡan matabuna ena noyamo ya laulautuniyavi bi
 ya medimedi bi kota dudubalemo mote imai yawasi kauwa, niga kota banina geḡa.

²⁴ I visu kauwa te lava ena noya maiina ya kani, ya tego bi yai nuwavisu bi e kita
 te niga ba Maimaituwa nimana. ²⁵ Maimaituwa geḡa, maso mote aiyai i kani, i tego
 bi i wainuwavisu. ²⁶ Tedi mabai Maimaituwa sa wai nuwavisuna tana nuwauyauya,
 anapu bi yasisi ya vitevitedi bi gebogebo lavedi ḡonaḡona sa legalegaudina ba tedi
 mabai Maimaituwa tauwai nuwavisuna aubaidi. Niga kota banina geḡa bi maibena
 yavala ta kwavikwavina.

3

Bai matabudi edi laḡan

¹ Bai matabuna niga dobunemo sa tubutubuḡana,
 ba Maimaituwa edi laḡan i sivusivudina luvanemo sa tubutubuḡa.

- ² Tana lava ena tubuḡa bi ena peki,
wadi bi lauyaba laḡannidi i sivudi.
³ Bi tana waipeki bi waiyawasana,
laudousuwasuwa bi laukeli laḡannidi i sivudi.
⁴ Tana ḡaba bi gwai
nuwaboya bi biga laḡanidi i sivudi.
⁵ Wainuwavaina bi waikadabodaboka
waisuluva bi mote waisuluva laḡannidi tana i sivudi.*
⁶ Tana waitavutavu bi kaituniyoai,
sako kauwa bi pwalāḡe laḡannidi i sivudi.
⁷ Laudoulisi bi laupopo,
giu bi miya moimoisili laḡannidi tana i sivudi.
⁸ Wai nuwaḡemota bi waḡinana,
waḡasiḡasi bi wainuwaḡemota laḡannidi tana i sivudi.

4

- ⁹ Lava labu miyana i visuna
kaka lava ḡemota.
Banina tedi sai saguvivila
te edi noya ya velau kauwa.
¹⁰ Bamoda ḡemota i kuluvana
ba enatau ya solu waimoito.
Bi lava taunaḡa ba i gebo gulata,
mote aiyai kaka ima sagu.
¹¹ Kauwina ḡemotinemo kota,
lava labu sa kenakena ḡemota.
Tedi sai tunipoyapoya,
bi lava taunaḡa bainewa yai poya.
¹² Lava taunaḡa moimoitona male taudanene ya lauyovoḡe.
Bi lava labu ba sai tauliviteyanana
ba taudanene mote ima lauyovoḡedi.
Lava faiona ba maibena maḡina faiona loiloidi,
mote luvana kuma ḡavuki makaiye.

5

- ¹⁰ Lava mabai mane nopodi ya vaivaina ba laḡan matabuna waimane gulata sa ḡoeḡoe,
lava mabai waiguyau nopodi ya vaivaina ba mote luvana mwali matabuna sima
legau kovidi,
niga ḡowenidi vaitedi banidi geḡa.
¹¹ Bamoda kunai mane gulatana ba lava wapewapedi sai sinasinam te mane kwa
pwalāḡe kovi,
bi kwa kita otiye bi nimammo mote ima kena.
¹² Taubagibagi sa noyanoya gulatana ba sa kena kauwa,
bamoda edi kani ḡaubona ee dididiga bi geḡa te sa kena,
bi lava waimanedi,
ba edi ḡonaḡona sa voiyyedi te mote sima kena kauwa.

* 3:5: Gibulu baibol i giu te ḡakima laidabadabalaladi bi ḡakima laidubudubudi.

- 13 Tagu niga dobunemo mwali ġemota
e kitana mote i visu.
Lava wai mane guletina
bi i wai nuwanuwava tana aubaina,
14 bi bainewa male te ena mane i yababa,
te natunatuna mote bai sima vai.
15 ✧ Mainana kota tada makofakofada te tubuġa,
bi laġannemo ta pekina ba waġonaġona geġada.
Bi eda noya maiidi mote bai ġesauna tama vai bi tama nawa.

7

Nuwauyauya ba yawasana aubaina

- 15 Egu yawasana waibanigeġana noponemo bai matabuna e kitedi.
Lava didimanidi bi mavalivaliudi sa pekipeki,
bi gebogebo lavedi sa miyamiya wailofa.
16 Kumai noġota te tam kuna didimana,
ee kuna nuwauyauya gulata,
mba taumġa kwa kakagebgebom.
17 Kuma voyiem te tam bu'uwa,
ee gebogebo kauwena lavam
mba taumġa em miya kwa taitaiwatigē.
18 Bi i visu te niga giuvavasagidi kwa kaiwatedi,
lava aiyai Maimaituwa ya vivivilena,
ba ya sagu te niga kauwidi labu mote lisinemo sima tubuġa.
19 Bi nuwauyauya lavana i ġailisina,
kaka ġaliġalibona taun 10 sa waibadaedina.
20 Bamo mote lava aiyai niga dobunemo didimanina,
te visuvisu taunaġa ya voyie bi mote gebogebo.

8

- 16 Tagu suwala bi dudubala mote ei yawasi. E noyanoya gulata te gado nuwauyauya
yà sibe, te lava niga dobunemo bai sa voivoiyena yà kita banavidi. 17 Bai matabuna
Maimaituwa dobumo i voyiedi, ta kitekitedi bi banidi mote tama sibedi. Avena te kona
lauġaiġailisi te bamo palatina bi mote luvemi. Bamo te sibe lavedi a giu te a sibe kauwe,
mba mote bai a sibe.

11

- 9-10 Ei lava valivaliumi ko labe kauwemi mote bai imai nuwaboyemi bi ima taipilip-
ilimi, emi waimagula laġanna mote i lofa. Ma valivaliumi tubuġimi ko labe kauwedi.
Bi mavalivaliumi yawasana koi nuwavisuye. Bi bai matabuna ko noġonoġotidina ko
voyiedi. Bi ko sibesibe te gebo ee visu ko voivoiyedina ba Maimaituwa taunaġa kaka
ya etalemi.

12

- 1 Sauginemo ma valivaliumi Taupatimi nuwemi ima kauleya. Ma valivaliumi ko
vivile kauwa bi pilipili laġandimo ba ko giuna gado, “Yawasanidi mote kaka yàmai
nuwavisu munaġedi.” 2 Suwala, nawalai bi kipola yanedi sai dudubala bi nabu ya

vakamaḡe, mulinemo kaka yada ya laumaḡata gabunemo. ³ Kwa noḡoti te nima tausagum sa gusugusu bi kaḡem em ani vamaḡamakai a mwalulu. Bi mwakam kamya anisana guda kauwena ba a kuluva bi matam ai gaḡugaḡu te mote kumai kita kauwa. ⁴ Sauginemo beyam i potana ba etamo dagugu mote kuma vaiye. Bamo te witi sa ḡaviḡavi guda bi daguguna ya saḡasaḡa ee sale sai beya takataka bi mote luvana kuma vaiyedi. Bi mwanuwa kalinedimo kwa kena nuwasa. ⁵ Taupatim kwa gei noḡoti muliḡa kaka kwai magula kauwa. Mba saugidimo kwa lauvayado bi kaidakiḡa nawa kwa naile. Dabam ya yaguna bi tubuḡa wai ḡemotina noḡotina lisimmo ya kovi. Tam kaka gabu kenakena nonoḡinemo kwa nawa kwai yawasi bi em pekimo tauḡaba sa ḡabem.

⁶ Ma valivalium Taupatim kwa noḡoti, muliḡa kaka em yawasana visuvisuna maibena sein kipokipolina ya nuwaḡavuka, ee gulewa goldimo voivoiyena ya nuwagolu, ee mai gauba dugina ya nuwanuwagoluna. ⁷ Te tubuḡa ya munaḡa yaila gobusa bi aluwa Maimaituwa i vitevitedana ya vai munaḡe. ⁸ Tauwailovelove i giuna gado, “Yawasana banina geḡa, giukauwa te bai matabudi banidi geḡa.”

Kwa vivila bi giuvavasaḡa kwa vai

⁹ Tauwailovelove ba i nuwauyauya bi i ḡoeḡoena ba lava yai loveloveda te mba nuwauyauyana banina ta sibe. Tana nuwauyeuyedi i noḡotiwaitetedi bi i wai laulubidi te giukauwa. ¹⁰ Tauwailovelove i ḡoeḡoena ba didimana giudi ya gilumidi bi i gilugilumidina ba kamaina te giukauwa giudi.

¹¹ Mba nuwauyeuyedi giudi ba mai kai manimanidi tauḡamo nimedimo te sipu sa labedi bi sa tupa wai didimanidi bi giudi kota mai tutu manimanidi kai mododimo tututu patinidi. Bai matabuna tauwailovelove ya wailovedana ba Maimaituwa i viteda. ¹² Natugu mba giudi kwa legaudi. Bi kwa kita kauwa, anapu vaina bi buka wapewapedi gilumidi mote ima kovi bi kwa waitepedina eete tunim ya daboka. ¹³ Bai matabuna kona vaiye bi egu noḡota ba niga mainana, Maimaituwa ko vivile bi kalinana ko voteyeteye. Mba kauwina dabanemo te Maimaituwa i voiyeda. ¹⁴ Bi tada bai matabuna kanidavonemo ee masagabomo ta voivoiyena, visuvisu ee gebogebo bi Maimaituwa kaka ya kulavitavitaledi.

Aisaiya

Lainuwanega

Niga bukana ba taugiuwatana ġemota isana Aisaiya isanemo buka ai isa bi tana 750 B.C. modomododimo Yelusalemmo i miya. Niga bukanemo giugiu yabedi faiona.

Laidalolo 1-39 ba ya giugiuweda te Asaliya dobuna ġalibonana ġaġailisina bi ena tauwaiġaviya a moito te Islael malagaidi ai ġaviyedi bi a lau yovoġedi. Taugiuwatana Diuda lavedi i giuwedi te maso mote wali ġalibona bi ena tauwaiġaviya sima nailedi. Bi tedi maso Maimaituwa ai sumaġe bi taunaġa kalinana a vaiye.

Laidalolo 40-55 niga mainana i giu Babilon ġalibonana i moito te Diuda lavedi i lau yovoġedi bi wapewapedi i nawedi Babilonmo a miya. Diuda lavedi mba dobunemo a miyamiya bi taugiuwatana i laibagidi te Maimaituwa kaka ya munaġa tavaitedi Yelusalem bi yawasana valivaliuna ya vitedi.

Laidalolo 56-66 ba Diuda lavedi edi tava munaġana bi Yelusalemmo a miyamiyana i giuwata. Bi taugiuwatana, Maimaituwa ena ogatala Yelusalem, dobu, kalina, dam bi bai matabudi niga dobuna dabanemo i giuwata.

2

Nuwauba kenakena nonoġina

¹ Maimaituwa wailove Eimosi natuna Aisaiya i vite te bai ya voiye Yelusalem bi Diuda dobudimo.

² Laġan ya natonatona, kaka niga mainana kauwa sa tubuġa.

BADA ena vanuwa ena animoito oyana ya tausaġana kaka oya ġesaudi. Dabatuwa ya saġa kamaġedi bi dobu lavedi matabudi kaka ġome sa liya tava.

³ Bi lava wapewapedi sa giuna gado,

“Ko nato bi ta saġa ta nawa BADA ena oyamo,

Islael edi Maimaituwa ena vanuwemo.

Bi ena kauwa yai loveloveda te eta kauwaġa ta nawa.

Bi ena waiġake Saiyonmo sa potipotiyovo

bi BADA giuna Yelusalemġa* sa yovoyovo.”

⁴ Sauginemo dobu bi dobu sai saġasaġana ba BADA kaka ya kadidimanidi.

Bi lava waikagiudi kaka ya sivu kauwedi.

Edi aniwaiġaviya ġoneġonedi ya voiye vitedi te aniwadi

bi alaiya ya voiye vitedi te kwatikwati anilaugula sa tubuġa.

Dobu bi dobu mote simai ġasiġasi munaġa,

bi wai ġaviya aubaina mote simai ogatala.

⁵ Islael lavemi ko nato BADA
ena yanayanaġa ta nawa.

5

Waen daibina salena

¹ ✧ Koi beyavaiya bi sale yà saleyena
ba valetigu egu nuwavaina lilina yà vai.

Ena waen daibina lilina yà saleye.

* **2:3:** Saiyon mba Yelusalem isana ġesau banina oya Saiyon dabanemo Yelusalem malagaina a ġala. Nigilisimo Zion. ✧ **5:1:** Met 21:33; Mak 12:1

Valeti kauwigu ena waen daibina i voiye
oya modonemo doḡa visuvisunemo.

² Tana ḡakima i kai kamakamaḡedi bi i laifuwa
kaka waen pesidi visuvisudi i wadidi.

Bi tana ani waikoyaḡa vadavadana dabi pounemo i ḡala,
bi kota waen votana guleipi ani vapisana domna i ḡala.
Bi i wailaba te maso waen votana guleipi visuvisudiḡa
bi geḡa te ailulu.

³ Niganana valetigu i giuna gado,
“Temi lava Yelusalemmo bi Diudamo miyemiyemi yai talayemi,
bai i gebogebo, tagu e ai kaukauwa ee waen daibina
⁴ Daibina e voiye kauwe te maso waen a vota kauwa
bi geḡa te mote a vota kauwa bi kota bai ḡesauna mote yà voiye?
Tagu e ḡoḡoena maso guleipi visuvisudi bi bai aubaina te ailulu?

⁵ Niganana yà giuwemi te daibimo bai yà voiye,
waguluna yà oi kamakamaḡedi
bi daibi ganana yà dousuwasuwa,
bi yà kita kamaḡe te ḡamoḡamo suwana sa solasaḡa
te bai matabuna sa kani kovi bi sa ka gebogebo.

⁶ Yà kita kamaḡe te ya lakwau.
Bi waen mote yàma gula yawasi munaḡedi ee doḡa yàma suweti,
yà kita kamaḡe te gedala bi ḡawaḡawa sa duga yaḡosi.
Nabu mote yàmai anine te ima yovo bi imai utuvi.”

⁷ Israel lavedi ba BADA ḡaiḡailisi guletina ena waen daibina.
Bi Diuda lavedi mba maibena waen pesina laukaina,
i wadiwadidina ya wainuwavisuyedi.
I ḡoḡoena maso lava didimanamo a laididimanidi,
bi geḡa te ai kapekipeki.
Kota i ḡoḡoena maso lava edi yawasana a didimana,
bi geḡa te wainuwatoi ḡabana ya vaivaiye.

6

Maimaituwa Aisaiya i yoge

¹ Diuda edi ḡalibona Usaiya ena peki kwalabunemo, BADA e kita. Ena animiya saḡasaḡa guletinemo i miyamiya bi ena gala yavenina Maimaituwa ena vanuwa i wai wanavu. ² Bi selafim BADA a lovolovo kwaivivile, ḡemoḡemotaḡa mabedi 6. Bi mabedi labu solatapedi a sumesumedi. Bi kota mabedi labu ba tubuḡidi a sumesumedi bi labu ba a lovolovo. ³ Bi edi lava lisidimo a binabinauna gado,
“BADA waiyawa, waiyawa, waiyawa saḡasaḡa guletina
namalina dobu matabuna i wai wanavu.”

⁴ Kalinedimo Maimaituwa ena vanuwa duḡudi edi animoito bi gudu yasidi a gusu bi nopona matabuna sikei i waiwanavu.

⁵ Bi e giuna gado, “Pilipilimo e saḡa, taugu gebogebogu, mudugu gebogebona. Bi lava edi gagali gebogebodi waitedi ka miyamiya. Bi geḡa te matagumo BADA ḡalibona saḡasaḡa guletina e kita.”

⁶ Selafim ḡemota kaipou kalakalatina oltemo i kaigavi bi i lovo tava lisigumo.
⁷ Bi mudugu kaipou kalakalatinemo i waitaukoni bi i giuna gado, “Kwa kita niga

mudum ei taukoni te wavu lisimmo i kenakenana e kaikamaḡe bi em gebogebo e noḡotikamaḡedi.”

⁸ Ḡome BADA e vaiye i giugiuna gado, “Aiyai yà giukamaḡe? Bi aiyai aubaida ya nawa?”

Bi e giuna gado, “Tagu niga ku giukamaḡegu!”

7

Imaniwelo yai mataile

¹⁰ BADA kalinana i yovona Aisaiya lisinemo bi i giuwe te ya nawa ḡalibona Eiḡes ya giuwe, ¹¹ “BADA em Maimaituwa kwai baḡa te mataila ya kamaḡati nove lava pekipekidi edi gabumo ee noke malamo.”

¹² Bi Eiḡes i daboka bi i giuna gado, “Geḡa, mote BADA laulubumo yàma sako.”

¹³ Bi Aisaiya i giuna gado, “Temi Deivida ena tubulelesa koi beyavaiya kauwa. Kona laulaukasagaḡaina eete lava kona ka tunidabokidi bi kota mainana Maimaituwa ko katunidaboki? ¹⁴ ☆Taunana aubaina Bada kaka mataila ya vitemi. Totopa kaka ya bwaga bi gomana olotona ya bewa te yai isana *Imaniwelo*.” (Niga isana banina ba *Maimaituwa vaiteda*.)

9

Ḡalibona matademo

¹ ☆Lava mabai pilipilimo sa miyamiyana mote mai kaka sima miya nonoḡa.

Wala ba Sebulon bi Naptali dobudi a kita wai yovoyovodi bi laḡan ya natonatona ba niga dobudi sa sanadadedi. Mediteliya nisana palatina aibeu yawaninaḡa te i nawa Diyoudan gaubina noi nevana bi i nawa te Galili dobuna tautavatava edi animiyamo i laukamaḡe.

² ☆Lava mabai wai dudubalinaḡa sa nawanawa ba yana dididiga sa kita.

Tedi wai dudubalinemo miyemiyedi
niganana yanayana ya yana galamed.

³ BADA tam edi dobu kuna kadidigi
bi kuna voyedi te sa yasiyasisi.

Bi bai kuna voivoiyena ba sa yasiyasisi gulate
maibena vililubu laḡannemo
ee maibena tauwaiḡaviya edi ḡaviya sa lauyovoḡedi
bi edi ḡonaḡona sa legalegaudina yasisina mainana.

⁶ BADA gomana olotona i viteda!

Lisidemo i tubuḡa!

Bi waibada kaka ya vai bi yai badaeda.

Niga isedidi gomana a vite Taukadidimana visuvisuna,

Maimaituwa Gaḡailisina,

Tamada Miyamiya Nonoḡina bi

Nuwauba Badana.

⁷ Bi giukauwemo ena magula Deivida gabuna ya vai
bi didimanamo yai bada nonoḡa.

Bi ena waibada wai nuwaubana ya ḡailisi bi yai lauliye nawe.

Ena waibada wainuwaubana ya kena nonoḡa,

BADA ḡaḡailisi guletina ena lava i ḡoe kauwedi

taunana aubaina te kauwidi ya voiyedi.

11

Nuwauba ena waibada

¹ Diyesi kage pakanemo galibona valivaliuna kaka ya moito saḡa
maibena kai sa oi kamaḡe.

Bi nabina ya dugadugana,
bi nabinemo kaka ya vota.

² BADA Aluwina kaka noponemo ya miya bi nuwauiyauya, sibe bi anapu ya vite te ya
ḡailisi bi ena lava didimanemo yai badaedi.

BADA ena ḡowana ya sibe bi ya vivile,
³ bi manuwavisuna ya voteyeteye.

Mote dobu ena wai kitamo
ee ena wai beyavaiyamo,

ima laukadidimana
Bi mote giu kaikaiyovudi imai aninedi.

⁴ Tana giukauwemo waiyamoyamonidi ya etaledi,
bi malumaluwabidi dobumo aubaidi ya giu

bi ya kadidimanidi
te ya sivu kauwedi.

Kalinanemo dobu ya gusu,
bi yawasinemo gebo tauvoiyedi sa peki.

⁵ Bi didimana tagilolona yai tagiloloye
bi waipatutu dabayalonemo i talagagau maibena tana.

⁶ Wulf bi sipu nuwaubamo
kaka sa miya ḡemota,
lepedi bi gouti lauewalidi vaitedi
kaka sa guliyovo bi sa kena ḡemota.
Kau lauewalidi bi laiyon sa kani ḡemota,
bi gomana ḡaubona ḡamoḡamodi ya kita watedi.

⁷ Kau bi beya sa kani ḡemota
bi kota natunatudi, sa kena ḡemota.
Ḡawaḡawa pokidi laiyon ya kanidi
mai kau lauewalina ya kanikanidina.

⁸ Gomana ḡaubona mwata gebogebona
ena bwada diyanemo yai beyakulu bi
lisinemo mote bai ima tubuḡa.

⁹ Ena oya Waiyawamo mote bai wainuwa nainailina
ima kagebgeboda.
Bi dobuna matabuna BADA sibena yai wanavu,
mai gauba nisa ya waiwanavuna.

¹⁰ Laḡan ya natonatona kaka Diyesi kage pakanemo galibona valivaliuna ya moito
saḡa te mba yawasana matailina. Dobu matabudi sa nato ena ani miyamo bi isana sa
ka saḡesaḡe.

35

Eta waiyawa

¹ Doḡa tatakalina ya yasisi,

- bi belana sa buso doḡa ḡasaḡasalinemo.
² Doḡa tatakalina matabuna belana sa duga yaḡosi,
 bi ma nuwavisudi sa yasisi.
 Kitana yai nuwavaivana mai Lebanon oyedi.
 Bi yai maulana mai Kamel bi Salon wapudi.
 Ġome BADA namalina ya kamaḡati,
 bi Maimaituwa ena ḡailisi dididigina sa kita.
- ³ Nimedi belubeludi bi kaḡedi gusugusudi,
 kwa laibagidi.
- ⁴ Nainaili kaipotedi kwa giuwedina gado,
 “Ko ḡailisi bi koma naila!
 Emi Maimaituwa ya nato,
 bi yai yawasanimi,
 bi mulimimo ya moito bi emi ḡaviya ya kovoḡi gulatedi.”
- ⁵ ✧ Bi matapotepotedi kaka matedi sa yana,
 beyapotepotedi kota beyedi sa nuwakamaḡa.
- ⁶ Kaḡedi nuwanokudi kaka sa tapipila bi sa biga,
 bi wai papapidi sai nuwavisu bi sa binau.
 Gauba kaka kalakalalelemo,
 doḡa tatakalinaḡa ya velau.
- ⁷ Gimoli wai poyedi saila gauba,
 doḡa ḡasaḡasalinaḡa tovoṣa sa laupusuwali.
 Daḡasi gwegwedi wala doḡa ḡasaḡasalinemo a miyamiya
 bi niganana ḡawaḡawa sa duga.
- ⁸ Doḡa tatakalinaḡa kaka eta dididiga ya nawa.
 Etana isana ba *Eta Waiyawa*.
 Gebo tauvoyedi mote etana sima kaiwata.
 Maimaituwa ena ḡowana taukauwena,
 mba etanaḡa sa nawa,
 bi lava bu'ubu'uwidi,
 mote kaka etana sima kaiwata.
- ⁹ Etanemo laiyon bi
 ḡamoḡamo wainuwa nainailidi,
 mote kaka maiḡa sima nawa.
 Bi Maimaituwa ena lava i wai yawasanidina taudiḡa
 etanaḡa sa nawa.
- ¹⁰ Bi BADA lava i wai yawasanidina
 taudidi sa munaḡa tava.
 Tedi ma saledi Saiyonmo sa sola saḡa bi
 yasisi kenakena nonoḡina sai kunuboboe.
 Nuwaboya bi ḡaba ya kovi,
 nuwavisu bi yasisi yai wanavutalitalidi.

40

Maimaituwa ena lava yai nuwaubedi

- ¹ Eda Maimaituwa i giuna gado,

- “Egu lava kwai nuwaubedi.
² Yelusalem lavedi kwa laibagidi.
 Kwa giuwedi te ai nuwatoi nonoḡa.
 Edi gebogebo dabedimo e kovokovoḡidina,
 niganana e noḡotikamaḡe.”
- ³ ✧ Koi beyavaiya lava ḡesau kalakalalelemo
 ya binabinauna gado,
 “BADA ena eta ko yawasi,
 Kalakalalelemo eta ko kadidimani eda Maimaituwa aubaina.
⁴ Gwagwa ko ḡuluvidi,
 oya bi dabatuwa ko keli wai wapuwapudi,
 dabakai bi sagusagula
 ko keli wai bigebigedi.
⁵ Bi BADA i giuna gado,
 Dobumo BADA namalina ya laumaḡata,
 te lava matabudi sa kita.”
⁹ Temi Saiyon lavemi ko saḡa kona nawanawana
 oya lofalofana dabanemo giu visuvisuna ko giuwe,
 temi Yelusalem lavemi mote koma naila
 kalinemi dididiginemo giu visuvisuna ko giuwena gado,
 “Diuda dobuna lavemi emi Maimaituwa ya natonato.”
¹⁰ Ko kita BADA, lava mabai i waiyawasanidina vaitedi sa natonato,
 te ḡailisi vaitena yai badayedi.
¹¹ ✧ Bi ena lava ya labedina
 maibena tauwaiḡamoḡamo ya wai labalabana,
 tana sipu yai ḡemotidi
 bi ya bewebewedina mainana.
 Tana sipu ma natunatuna,
 yai etadoli kauwedi.

42

BADA ena taupaula vinevinena

- ¹ ✧✧ Niga ba egu taupaula ei anine,
 e vine kamaḡe, ḡailisi e vite,
 bi ya wai nuwavisugu.
 Aluwigumo ei wanavu,
 bi tana kaka dobu matabudi giukauwemo,
 bi didimanemo yai talapiliyedi.
² Tana mote ima binau,
 ee kalinana ima didiga bi etaḡa imai palala nawa.
³ Tana legi busona nuwayovuna
 mote ima koto.
 Bi kwadam kalakala pekipekina mote,
 ima sapi vunuu.
 Lava giukauwemo yai talapiliyedi,
 bi didimanamo yai miya kauwedi.
⁴ Tana mote nuwatomatoma,
 ee nuwakulukuluva ima vai,

bi ya noya eete didimana dobumo ya kena.
Bi maneka lavedi,
ena wailovelove sa labelabe.

⁶ ✧ Tagu BADA, e yogem,
te dobumo egu didimana kwa kamaḡati,
bi nimammo yà kabi bi yà sagum.
Tam dabammo kaka waianina yà voiye,
te lava matabudi visuvisu sa banavi.
Bi tam yà voiye te Eteni edi yanayana.
⁷ Matapotepotedi matedi kwa kayanedi,
biliweloko wai boimatuwinemo miyemiyedi,
kwai potiyovodi bi kwa kuvesidi.

49

BADA ena taupaula

³ Tana i giuweguna gado, “Egu taupaula Israel lavemi dabemimo,
kaka lava sa ka saḡesaḡegu.”

⁵ Bi taupaula i giuna gado,
“Muliga kaka e tubuḡana
BADA i gei vinegu bi i voiyeḡu bwaga noponemo,
te ena taupaula bi ena lava Israel aiainawenawedi
yà natomedi lisinemo.
BADA i waimiya saḡegu
bi ḡailisi i vitegu.”

⁶ ✧ Bi BADA i giuweguna gado,
“Tam ba egu taupaula bi noya tekatakana e vitem,
te kwa voiye.
Deikap ena tubulelesa,
visa miyamiya bagibagidi
kwa natome munaḡedi.
Bi yà voiyeḡu te dam dididiga sa tubuḡa.
Tam taunana ba Eteni lavedi edi yanayana.
Lava kwa giuwedi te
bainewa edi gebogebomo yà yawasanidi.”

¹⁴ Bi Yelusalem lavedi a giuna gado,
“BADA i lau avenakiyemai
bi nuwana i kauleya.”

¹⁵ Bi BADA edi giu i waimunena gado,
“Bamo wala mote vaivaisu natuna meyameyana bewana
bi wai susuna ee
wai nuwavainena nuwana i kauleya?
Bamo te vaivaisu natuna bewana,
wai susuna bi wai nuwavainena nuwana ya kauleya.
Bi tagu kaka mote temi
nuwagu ima kauleya.”

50

BADA ena taupaula ena waikalina kabi

- ⁴ BADA wailewapanina ena nuwauyauiya giudi i vitegu,
te bainewa tunitunidabokidi yà laibagidi.
Olaolala onena ya kakena moitogu
bi ya voiyegeu te ena wailovelove yà vaiye kauwe.
- ⁵ BADA Maimaituwa i wailovelovegeu te e sibe,
bi mote e laukasagāigai ee laumulitauliye.
- ⁶ ✧Tauligu lava e vitedi te a kwapu,
nadogu e vitedi te mudukologu a sapu bi ai namaḡegu
bi matagu a gelolo tawatawa mote ei govego.
- ⁷ Banina BADA wailewapanina i sagugu,
te edi wai dibodiboḡa mote imai dabaubagu.
Bi kamaina te yà moito didina,
bi egu wainuwatoimo yà moito bagibagi.
- ⁸ Taukadidimanigu ba diyaḡumo.
Niganana aiyai yai valavalagu?
Kwa nato ta nawa ta etala,
bi em waiwavu kwa saḡedi.
- ⁹ BADA wailewapanina taunaḡa tausagugu,
aiyai bena yai wavugu?
Tauwaivalavalagu matabudi sa neḡaneḡa,
mai sulasula gala sa kanikani kovidina.

52

- ⁷ Tauwainoyanoya giu visuvisuna oyaḡa ya natonatomena ba i visu kauwa,
nuwauba bi yawasana giudi.
Saiyon i tainuwataudina gado,
“Emi Maimaituwa ya waibada.”
- ⁸ Koi beyavaiya tauwaikoyaḡem ma yasisidi sa salesale gulata!
Bi BADA ena nato munaḡa Saiyonmo mata otimimo ko kita.
- ⁹ Lava miyamiyemi koi ḡemotimi
bi ko yasisi gulata!
Banina Yelusalem dobuna kaka lolalolana,
BADA i wai sasalane,
bi lava i wai nuwaubedi.
- ¹⁰ Niga mainana kaka ena ḡailisi waiyawa
dobu matabuna lisidimo ya kamaḡati,
bi lava matabudi dobumo sa kita
te eda Maimaituwa bainewa ena lava i wai yawasanidi.

BADA ena taupaula wainuwatoina

- ¹³ Ko kita egu taupaula ena noya yai kovi kauwe,
mulinemo yà ka kenamoito, yà kailaḡeti bi vivilena ya didiga.
- ¹⁴ Tana a kwapu gulate bi sauginemo lava wapewapedi a kitakita ba a tatava bi ai
nuwanaine,
anikitana mote mai lava.
- ¹⁵ Bi ḡaliḡalibona dobu matabudimo

bi egu taupaula lava sa soveye bi sa lautautau.
 Banina wala kauwa mote a kitekitedi ba sa kitedi,
 bi kauwa mote a vaivaiyedi ba niganana sa vaiyedi bi sa sibedi.

53

- ¹ Aiyai ema giu visuvisuna i wai sumaḡe
 bi aiyai lisinemo BADA ena ḡailisi i wai maḡati?
² BADA ena ḡowana luvanemo te ena taupaula i duga
 mai kai doḡa tatakalinemo ya kalakalanapuna.
 Tana mote waiguyauna bi wai nuwavaivaina te maso te kaiwata.
³ Tana te kita kamaḡe bi te daboke bi te laumulitauliye bi geḡa te tana
 tuniyavi bi wai nuwatoi i asiwidi.
 Mote aiyai i kita waitete bi a kita kamaḡena maibena lava yababa.
- ⁴ ✧ Kamaina te i lai epaiyanida, bi tunina i yavi bi i wai nuwatoi,
 bi tei noḡota te bena tana ena gebo aubaina Maimaituwa i kovogi.
⁵ Tada eda gebo dabanemo tunina a doulisilisidi,
 eda kauwawaigebo aubaina tana a kwapukwapu.
 Bi kovoḡa i vaivaina ba i wai nuwaubada,
 bi tunina a doulisilisina ba i wai yawasanida.
⁶ Tada matabuda mai sipu te ainawanawa,
 Maimaituwa ena eta te gose bi ḡemoḡemotaḡa eda eta tabudi tei tubudi.
 Eda ai kaukauwa bi eda gebo kovoḡidi tana i vai.
⁷ ✧ Tana a vawaidoḡadoḡa, a sulawaineḡa,
 bi i sako yovoḡe te mote bai ḡesau mudunemo i giuwe.
 Mai bena sipu lauewalina kapalina bwalina ee sa nawe waipekina aubaina ba
 ya miya moimoisili mote bai i vato lubuḡe.
⁸ Ai wavu yababe, a kaididi bi ai doli nawe,
 bi ena peki mote aiyai i wai nuwapoyae.
 Tana i pekina ba tada eda gebo aubaidi.
⁹ Tana mote gebo bai i voiye ee lava i kaiyovuḡedi,
 bi lava waibeyapotedi vaitedi a peki bi lava waiguyauna ena tauyewamo a sako.
¹⁰ Kamaina te BADA ena ḡowana luvanemo i voiye te i wainuwatoi,
 bi i vite munaḡe te i waila sewasewa gebo ani bakilina,
 te tana ena tubulelesa sa wapa.
 Tana ya miyawailofa.
 BADA ena ogatala lisinemo i voivoiyena baninemo i tava.
¹¹ Ena wainuwatoi mulinemo ba yawasana yanayanana ya kita bi nuwana ya kena,
 bi i sibe te ena wainuwatoi waibanina.
 Bi egu taupaula didimanina lava wapewapedi edi gebogebo vitana ya avala bi ya
 kadidimanidi.
¹² ✧ Lava saḡasaḡa guletidi poudimo
 ya voyiem te kwa saḡa gulata.
 Tana ena yawasana i vite munaḡe te gebogebo lavedi vaitedi ḡemoḡemotidi.
 Tana gebogebo taukauwedi edi vita i avala.
 Bi i laupali te maso BADA lava edi gebogebo i noḡoti kamaḡedi.

54

BADA ena nuwavaina Israel lisidimo

- ⁵ Taupatim maibena mwanem*
tana isana ba BADA wailewapanina.
Israel edi Maimaituwa waiyawa tauwaiyawasanimi,
tana Maimaituwa dobu matabuna tauwaibadaena.
- ⁶ Temi ba maibena waivini i nagi valiuvaliu bi ena oloto i gose,
bi ya wainuwaboyana mainana
bi BADA ya yoge waimunemi lisinemo
bi ya giuwemina gado,
- ⁷ “Laḡan watiena e gosemi
bi e ḡoe kauwemi te yà natome munaḡemi.
- ⁸ Laḡan watiena e medi te e kita kamaḡemi
bi niganana ba yài nuwavaina nonoḡemi.”
- Niga mainana BADA tauwaiyawasanimi i giu,
⁹ ✧ “Nowa ena saugemo e giuwapa te dobu mote kabaitemo yàmai avali munaḡe.
Mba mainana niganana yà giugiuwapa te mote yàma medi lisimimo bi yàma
kovogi munaḡemi.
- ¹⁰ Avena te oya sai dagudagu
bi dabatuwa sa launeḡaneḡa
bi tagu egu nuwavaina lisimimo mote ima kovi,
bi egu giuwapa bi nuwauba lisimimo mote ima nuwaḡavuka.”
- Niga mainana BADA taulaunuwatoiye mi i giu.

55

Maimaituwa ena launuwatoi puyona

- ¹ BADA i giuna gado, “Temi mabai gadomi magumagudi,
ko nato gauba ko tego,
bi wai mane geḡemi,
ko nato ko gimala bi ko kani.
Ko nato waen bi miluki ko gimala, maiidi geḡa.
- ² Bai aubaina mwali mote anikani,
lisidimo mane kwa waiyakali?
Bi em noya mote matailina,
Kalinagu ko vaiyena kaka,
kani visuvisuna ko kani,
bi koi nuwavisuye,
mote mai kani ḡesaudi.
- ³ ✧ Ko nato lisigumo beyemi ko kaikamaḡe
bi koi beyavaiya komakomani kaka yawasana ko vai.
Bi egu waianina kenakena nonoḡina lisimimo yà voiye,
bi Deivida lisinemo kavisuvisu e giugiuwapaena yà vitemi.”
- ⁶ Taugiuwatana i giuna gado, “BADA ko tavuḡe bi lisinemo ko
laupali sauginemo tana diyademo.
- ⁷ Emi yawasana bi emi
noḡota balebale di ko vitaledi.
Ko nuwavitala BADA lisinemo,
bi Maimaituwa ya launuwatoiye mi
bi emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.”

* 54:5: Ingilisimo ba husband. ✧ 54:9: Pak 9:8-17 ✧ 55:3: Giu 13:34

- ⁸ BADA i giuna gado,
 “Egu noḡota mote mai temi emi noḡota
 bi egu kauwa ba tabu otidi mote mai temi emi kauwa.
⁹ Giukauwa te galewa i saḡa gulatana kaka dobu,
 kota mainana egu kauwa bi egu noḡota
 a tausagana kaka temi.
¹⁰ Galewaḡa nabu bi taumata ya yovoyovona dobumo
 te doḡa yawai utuvi.
 Bi pesi ya voyiedi te sa duga te sa laubani
 te kani anikani bi pesi aniwadi.
¹¹ Kota mainana mudugumo giu ya potipotiyovona
 mote banina imai geḡa.
 Tagu bai e noḡonoḡotina luvanemo mainana
 mwalidi matabudi sa tubuḡa.”

56

Maimaituwa ena vanuwa dobu matabuna aubaidi

- ¹ BADA i giuna gado,
 “Tagu ḡotona te yà nato yài yawasanimi.
 Bi lava matabudi kauwa didimanidi yài lovedi.
 Taunana aubaina kauwa didimanidiḡa lava lisidimo ko voyiedi.
⁶ Wali dobu lavedi sa vite munaḡedi lisigumo,
 bi tedi isagu sa ḡoe,
 bi sa lauduneyegu waiyawasi laḡannemo,
 bi sa vivilegu bi egu waianina sa kaididi.
⁷ ✧ Mba lavedi kaka egu oya waiyawemo
 yà natomedi pali vanuwinemo
 bi yà voyiedi te yasisi nuwedi yai wanavu.
 Edi vite sewasewana egu oltemo
 sa gabuḡosedina ba yài aninedi.
 Banina egu vanuwa ba isana pali vanuwina
 dobu matabudi aubaidi.”

58

Udi giugiukauwina

BADA i giuna gado, “Emi udi tagu matagumo ya visuna ba niga kauwidi ko voyiedi:

- ⁷ ✧ Temi kanikanipekidi, kani ko vitedi
 bi waiyamoyamonidi ko giuvaidi emi vanuwemo.
 Bi waigala geḡedi gala ko vitedi
 bi emi lava otidi emi malagaimo
 sagudi mote nuwemi ima kauleya.
⁸ Mba mainana kaka mayavaigu ya moito galamemi
 maibena olaolala suwelina ya lovolovotavana
 bi emi wai kibitoimo ko yawasana makai.
 Tagu laḡan matabuna temi vaitemi te yài doli komakomaniyemi
 bi mayavaigu ya moito galamemi.
⁹ Bi sauginemo ko laupalina ba emi pali yà vaiye,
 bi koi baḡaḡuna ba emi pali yài mune.

Emi lava koma laukivigebogeboyedi bi kaiyovumo koma kuvalidi.
¹⁰ Kanipekipekidi koi kanidi
 bi pilipili lavedi ko kadidimanidi kaka boimatuwa ya yana.
 Bi boimatuwina i sumesumemina ya yanana kamaḡe,
 maibena suwalamodo suwelina.”

61

BADA giuna visuvisuna lava waiyamoyamonidi aubaidi

- ¹ ✧ BADA wailewapanina Aluwina i waiwanavugu,
 bi buyobuyo dabagumo i ḡini te giuna visuvisuna,
 wai yamoyamonidi lisidimo yà lauguguyae.
 Te nopodi lololeledi sa yawasana,
 bi panipanimo miyemiyedi yà kuvesidi
 bi lava biliweloko wai dudubalinemo
 sa miyamiyana sa potiyovo.
- ² ✧ Tana i giukamaḡegu te yà lauguguya
 banina laḡan i tava,
 te BADA kaka kana ḡaviya ya lauyovoḡedi,
 bi ena lava yai yawasanidi.
 Tana i giukamaḡegu te wai nuwaboyedi yài nuwaubedi.
- ³ Bi lava wai nuwatoitoidi Saiyonmo a wai kovutopedina yà sagudi,
 bi yài siyedi,
 te a wai nuwaboyana ba sa yasisi
 bi nuwa kulukuluvidi ba nuwavisu yài lautawidi.
 Bi edi kauwa sa didimana,
 maibena kai visuvisudi BADA i wadiwadidina.
 Bi bai i voivoiyena lava sa kita bi sa kasaḡesaḡe.
- ⁶ Temi sai isemina BADA ena pilipilisi,
 bi Maimaituwa ena taupaula.
 Dobu edi waiguyau temi
 koi nuwavisuyedi bi ko laubabada te emiya.
- ⁸ BADA i giuna gado, “Tagu didimana yà ḡoeḡoe,
 danene bi kauwa yabayababa e daboke.
 Egu lava aubaidi visu yà voiye
 bi waianina lisidimo e voivoiyena ya kena nonoḡa.
- ⁹ Bi dobu matabudi sa sibedi
 bi sa viviledi te Israel lavedi edi tubulelesa ba e kavisuvisudi.”
- ¹⁰ Yelusalem lavemi ko yasisi te aubaimi BADA bai i voiye.
 Maibena waivini naḡi aubaina ya waisiyana.
 Mainana kota Maimaituwa mba waivinina
 yawasana waisiyanemo i waisiya.
- ¹¹ Maibena daibimo doḡa pesi ya voiyyedi te sa dugadugana,
 mainana BADA wailewapanina
 ena lava dobu matabudimo ya voiyyedi
 te sa kasaḡesaḡe.

64

Maimaituwa ena launuwatoi bi ena sagu waibaḡaena

- ⁴ Wala pakanemo dobu i tubuḡana
 ba bamo mote aiyai Maimaituwa i kita ee i vaiye mai tam,

lava a waisumaḡemna ba kuna sagudi.

⁵ Sauginemo lava nuwavisumo visuvisu a voiyedi

bi didimaninemo a kaiwatamna ba tam kuna sagudi.

Tam lisimaimo kuna medi bi tama yaḡolo te gebogebo ke voivoiye nonoḡe.

Mba mainana kaka bainewa ka yawasana?

⁶ Matabumai ema kauwa gebogebodi matammo a mila,

avena te visu kauwedi, matammo ke voiyedi te bamo,

bi kauwidi mai anilau kaḡe yasaga galedi miledi.

Mba gebodi sa solusolu nawemaina

maibena yavala kaipokina luguna ya suve

bi luguna sa bulilina.

⁷ Bamo mote aiyai lisimmo i nato

bi palimo sagu i waibaḡaye.

Tam ema gebogebo dabedimo

kuna gosemai bi kuna miyatautauliyemai bi ema gebodi a ka lolalolamai.

⁸ Aee BADA tamamai, tama mai gulewa

bi tam ba mai gulewina taupatina.

Tam nimammo kuna patimai.

⁹ Ka laulaupali lisimmo mote kuma medi

bi ema gebogebo kuma noḡotiwatedi, kwa launuwatoitoiyemai

banina tama ba tam em lava.

Delimaiya

Lainuwanega

Delimaiya ba taugiuwatana ġesau laukaina Yelusalem noponemo bi tana BADA giuna ena lava lisidimo i giuwe. Tana ena lava i tainuwataudi te bainewa Maimaituwa ya kovoġidi banina tedi a laumulitauliye bi maimaituwa ġesaudi a kaikaiwatedi.

BADA Delimaiya i yoge te taugiuwatana

⁴ BADA lisigumo i giuna gado,

⁵ “Mulīġa kaka bwaga noponemo e patimna ba e gei sibem.
Bi mulīġa kaka kuna tubuġana ba e vine kamaġem
te taugiuwatagu dobu matabudi aubaidi.”

⁶ Bi tagu e giuna gado, “Mm BADA, tagu gomana ġaubogu, mote luvana te aubaim yà gagali!”

⁷ Bi BADA i giuweguna gado, “Mote kuma giu te tam gomana ġaubom. Bi e giuwem te bamomaġa kwa nawana ba kamaina te kwa nawa bi bai e giugiuwemna mainana lava kwa giuwedi. ⁸ Niga mainana BADA i giu, lava mote kuma nailedi, tagu tam vaitem bi yà moito galamem!”

⁹ Ġome BADA nimana i tuġu te mudugu i taukoni bi i giuweguna gado, “Kwai beyavaiya, giugu mudummo e sivudi te kwa gagali. ¹⁰ ✧Niganana e vinem bi ġailisi e vitem te dobu isuna bi isuna ġaliġalibona lisidimo, kwa laulaka, kwa laukoisuwa, kwa laukagebogebo, kwa laudouġosaġosa, kwa lauġala bi kwa lauwadi.”

¹⁷ “Kwa vononoġa bi kwa nawa te bai matabuna e giugiuwemna kwa giuwedi. Mote Kuma naila ba matedimo yà voiyem te kwa naila gulata.

¹⁸ “Delimaiya kwai beyavaiya, Diuda edi ġaliġalibona, waibabada, pilipilisi bi lava matabudi kaka sai ġaviyem. Bi niganana tagu ġailisi yà vitevitem te mote sima lauyovoġem, tam maibena malagai ganakukuna kaikaidakina, ee pawapawasi tupidi bi bilibili ilamemo voivoiyena. ¹⁹ Tagu BADA e giu te tam vaitem bi yà moito galamem te mote sima lauyovoġem.”

6

BADA i giuna gado,

¹³ “Egu lava matabudi waiguyaudi te waiyamoyamonidi sa wailavabiu,
bi mote giukauwemo mane sima voivoiye.

Bi kota taugiuwatana bi pilipilisi matabudi mainana sa voivoiye,
tedi lava sa kaikaiyovuġedi.

¹⁴ Tagu egu lava bonidi a nanaka bi pilipilisi
bi taugiuwatana mote sima bunebunemi kauwedi.

Bi sa voivoiyena maibena boni keikeilikidi
bi sa giugiuna gado, ‘Mba kamaina, mote bai.’

Bi geġa te boni yaġolo
mote sima yawayawasana.”

17

BADA kwai Sumaġe

- ⁵ BADA i giuna gado,
 “Tagu lava mabai nuwapoudimo a miyatautauliyegu,
 bi lava ota edi gailisi sa waisumagedi,
 ba tagu lavedi yà kovoḡidi.
- ⁶ Mba lavedi maibena kai tomboluna doḡa ḡasalinemo bi waiḡolanemo sa dugadugana.
 Ḡome mote bai visuvisudi sima dugaduga bi lava mote ḡome sima miyamiya.*
 Niga mainana lavedi kaka mote bai visuvisuna lisidimo ima tubuḡa.
- ⁷ Lava mabai edi yawasana tabutabunemo,
 tagu BADA ai sumaḡeguna ba yà kavisuvisudi.
- ⁸ ✧ Mba lavedi edi yawasana maibena kai gauba diyanemo moimoitodi,
 lamlamdi sa yovoyovo gaubemo te sa dugaduga kauwa.
 Bi suwala ya lalanina saugemo ba mote simai nuwaboya.
 Bi kalakaladada sauginemo ba mote sima naila,
 tedi lugudi gidegidevidi, aubaina te sa votavota nonoḡa.
- ⁹ Mote aiyai kaka lava nuwapoudi ima sibedi,
 laḡan matabuna ya nuwanuwavitale gebogebo bi waikaikaiyovu voyedimo,
 maibena boni dididiga mote aiyai imai yawasani.
- ¹⁰ Tagu BADA lava nuwapoudi taukitedi,
 edi noḡota bi edi kauwa matabudi ya kita kauwedi,
 kaka edi noya a voivoiyedina luvedimo mainana yài maiidi.
 Tagu mai'ia giugiukauwina yà vitedi edi noya aubaina.”

20

Babilon lavedi Yelusalem edi waiguyau matabudi sa legau nawedi

BADA i giuna gado,

- ⁵ “Yelusalem ḡonaḡonana maiidi nananaka matabudi, kona laulauvevewana kauwe-
 dina, emi ḡaviya nimedimo yà sivudi bi kota Diuda ḡalibonidi edi ḡonaḡona visuvisu
 otidi matabudi, sa avala nawedi Babilon.”

Delimaiya BADA lisenemo i wawalu

Delimaiya i giuna gado,

- ⁷ Oo BADA, kuna kaiyovuḡegu,
 te kaiyovuna ei sumaḡe.
 Tam ḡaiḡailisi guletim bi tagu kaikaigwaḡagu,
 taunana aubaina kuna lauyovoḡegu.
 Sauga matabuna lava sa waigwaigwaiyegu,
 te bena tagu edi bu'uwa.*
- ⁸ Sauginemo lava e tai tainuwataudina gado,
 “BADA niga mainana i giu:
 ‘Emi ḡaviya kaka sai ḡaviyemi bi sa kagebogebo mi.’
 Niga kalinamna e giuwedi,
 bi tedi laḡan matabuna sa waiḡwaiḡwaiyegu
 bi sa kuvakuvaligu.
- ⁹ Sauga ḡesaudimo ba e giuna gado,
 Niganana mote BADA isanemo kalinana yàma giu munaḡe,
 bi giuwatana e daboka.
 Bi geḡa te giuna nopogumo

* 17:6: Baibol ḡesaudi a giuna gado, doḡa wainisanisana. ✧ 17:8: Sale 1:3 * 20:7: Delimaiya taunaḡa i vite
 munaḡe te BADA taugiuwatana bi mote i sibe te pilipili matanemo sa natonato.

ya kalakalatina,
 maibena kai ya kalakalatina
 maso bena nopogumo yà kena gwasà,
 ba mote luvana te yà kaididi.
¹⁰ Lava e vaiyedi a wai muduneguna, e nailedi.
 Tedi sa giugiuna gado, Tam bai kwa giugiuwena,
 ema babada giuwedi.
 Avena te egu lava otidi sa kitakita watagu,
 tedi sa gōēgōē te tagu bai yà voiye
 waigebona ba sa kamaḡatigu.
 Tagu egu lava otidi a giuna gado,
 ‘Tai sinasina bi bai ya vato wapana,
 ba ta lauyovoḡe bi ta laubiwa.’

¹¹ Bi geḡa te BADA tam diyagumo maibena
 tauwaiḡaviya ḡaiḡailisina.
 Taunana aubaina egu ḡaviya
 sa kabikasagā te mote sima lauyovoḡegu.
 Tedi sai dabauba
 bi dabaubana noḡotina lava nuwedi mote ima yavuḡa.

¹² Oo, BADA wailewapani guletim,
 tam didimana lavedi kwa kitekitedi,
 bi edi noḡota bi edi kauwa matabudi tam kwa wai laulubudi.
 Nimammo egu vita yà sivusivudi,
 bi yà kitakitam te egu ḡaviya kwa lauyovoḡedi.

¹³ BADA lisinemo ko sale,
 bi ko kasagēsagē!
 Sauginemo gebo lavedi,
 lava waiyamoyamonidi sa lau kivigebogeboyedina,
 ba BADA nimedimo ya kabi bi yai yawasanidi.”

23

BADA kaka taulauetadoli valivaliuna ya vine

¹ BADA i giuna gado, “Pilipili nananakidi ba sa nato egu lava edi waibabada lisidimo. Tauwaiḡamoḡamo gebogebodi sipu a kagebogebodi bi a voiyyedi te a ainawanawa dobu ḡesaudiḡa.”

² Taunana aubaina BADA, Israel edi Maimaituwa, ena giu tauwaiḡamoḡamo lisidimo i giuwedina gado, “Temi egu sipu mote ko labe kauwedi bi kona kwavidi te a nawa dobu ḡesaudimo, taunana aubaina emi ai kaukauwa lisidimo dabedimo yà kovoḡimi. ³ Bi egu lava e kwavidi a nawa dobu ḡesaudiḡa a miyamiya nawana, ba niganana yà natome munagēdi edi ani miyam. Bi mabai a miyamiya bagibagina ba edi dobumo yà ḡemotidi bi sai natunatuna te sa wapa gulata. ⁴ Bi miyamiya bagibagidi tauwaiḡamoḡamo nimedimo yà sivudi te sa labe kauwedi bi mote sima naila ee sima gwegwe.” Niga ba BADA kalinana.

⁵ ✧ BADA i giuna gado,
 “Laḡan ya natonatona
 kaka Deivida ena tubulelesemo
 Galibona didimanina yà vine.
 Tana ba nuwauyauyamo yai bada

bi mba dobunemo visu bi didimana ya voiyedi.
⁶ Laḡannemo yai ḡalibonana,
 ba Diuda bi Israel lavedi sa yawasana
 bi nuwaubamo sa miya.
 Bi isana sa vatona gado,
 BADA *Didimana Tauviteda.*”

31

BADA Israel i natome munaḡedi

⁷ BADA niga mainana i giu,
 “Israel ma yasisimi tana aubaina ko sale,
 banina mba dobuna lavedi mote lavayabayababa.
 Ko sale bi kasaḡesaḡemo ko binauna gado,
 ‘Oo BADA, em lava a miyamiya bagibagina,
 kwai yawasanidi.’
⁸ Egu lava dobu isuna te isuna bi aibadabada yawaninemo miyemiyedi yài doli
 natomedi te yài ḡemotidi.
 Matapotepotedi, kaḡedi nuwanokudi,
 bwagebwagedi bi nuwedi wainatuna.
 Lava matabudi sa munaḡa tava,
 te dam dididiga ya tubuḡa.
⁹ Egu lava kaka ma ḡabedi bi ma palidi yà natome munaḡedi.
 Tedi gauba diyanaḡa bi eta nuwayaḡosinaḡa yài etadoliyedi,
 te mote kaḡedi simai tutudi.
 Tagu BADA Israel lavedi tamedu
 bi Ifleim ba natugu tautuwegina,
 taunana aubaina niga mainana yà voiyedi.”
³¹ ✧ BADA niga mainana i giu, “Laḡan ya natonatona kaka egu waianina valivaliuna
 yà voiyena Israel bi Diuda lavedi lisidimo. ³² Niga waianinina ba mote wala mai edi
 magumagula Idipmo e ka potiyovodi bi lisidimo e voivoiyena, tagu nimedimo e kabi
 bi ei dolidi. Tedi egu waianina ai doukoto bi geḡa te e komaniyedina maibena oloto
 mwanena ya komakomaniyena. ³³ Mba laḡandimo egu waianina valivaliuna Israel
 lavedi lisidimo yà voiyena ba niga mainana: Tagu kaka egu waigake nopodimo yà
 sivudi bi nuwapoudimo yà gilumidi. Te tagu edi Maimaituwa bi tedi egu lava. ³⁴ BADA
 kalinana niga mainana, lava matabudi yovoyovodi bi saḡasaḡa guletidi kaka sa sibegu
 bi mote aiyai sibegu, ena tau imai love bi ima giu gado, ‘BADA kwa sibe.’ Tedi edi
 gebogebo yà noḡoti kamaḡedi bi edi ai kaukauwa mote yàma noḡotiwatedi.”

33

BADA ena giuwapa Israel lisidimo ya kamaḡati

¹⁴ ✧ BADA i giuna gado, “Laḡan sa natonatona kaka bai e giugiuwapaena Israel bi
 Diuda lavedi lisidimo banina yà voiyedi te ya tubuḡa.
¹⁵ Mba laḡandimo bi laḡan kauwemo kaka Deivida ena tubulelesemo,
 ḡalibona didimanina tagu yà vine.
 Bi ḡalibonana kaka visuvisu bi didimana niga dobunemo ya voiyedi.
¹⁶ Ena waibada sauginemo Diuda lavedi sa yawasana
 bi Yelusalemmo sa miya kauwa.

Mba taunina sai isana gado,
‘BADA Didimana Tauviteda.”

38

Delimaiya gauba domna ġasaġasalinemo

⁴ Laġan ġesaunemo ġalibona ena waibabada a nawa tana lisinemo bi a giuwena gado, “Ġalibona, tauwaiġaviya visa niga tauninemo miyemiyedi ba Delimaiya ena giumo te nuwakulukuluva a vai, kota ġome lava matabudi kauwinemo i bwadidi. Tana mote ima waisagu bi lava nuwaboya ya vitevitedi, tana kamaina te ya peki.”

⁵ Ġome ġalibona Sedekaiya i giuwedina gado, “Kamaina, emi ġowana ko voiye mote yàmai ġakemi.”

⁶ Kamaina bi tedi Delimaiya ai doli nawena ġalibona natuna ena ani miya ganana noponemo bi tauyava edi gabumo ġome maġinemo nimana a pani bi gauba domna ġasaġasalinemo ai dawwe yovoġe. Niga domna ba ġalibona natuna Malkisa ena gauba domna. Bi domnemo mote gauba bi niginigi taunaġa aubaina te Delimaiya i miyasopo.

Ġabalauiyava

Lainuwanega

Niga bukana ba Islael lavedi edi nuwaboya dididiga ya giugiuwe. Banina Babilon lavedi Islael dobuna a kagebogebo 586 B.C. noponemo. Bi lava bi ġonaġona visuvisudi a nawedi Babilonmo. Mote ta sibe kauwe te aiyai niga bukana i gilumi. Lava ġesaudi sa noġonoġoti te male Delimaiya i gilumi.

Yelusalem nuwaboyana

¹ Oo Yelusalem wala mote niga mainana,
bi niganana lavam i wai geġa!
Wala ba dobu matabudi a sanasanadadem,
bi niganana kitam maibena iwape.
Tam wala kitam maibena ġalibona mwanena
bi niganana kitam maibena taupaulayababa.

² Tana dudubala onena ya ġabaġaba
bi matana sa uwauwa.
Bi ena ewali kauwa mote bamo aiyai te
te yai nuwauba.
Niganana ena lava ġesaudi
a nuwavitala te kana ġaviya bi kana pota a yesi.

³ Ġaviya a tapipila te Diuda lavedi a sulagudegudedi bi ai doli nawedi.
Tedi a panidi bi lisidimo a miyana maibena tautavatava.
Bi edi dobumo a voiyedi te ai taupaulayababa,
mote bamo edi ani miya kauwa.
Mote luvana sima naila sima nawa.

⁴ Soi laġandimo mote aiyai bamo ima nawanawa,
Maimaituwa ena vanuwemo ima laulaudune.
Ġome guguni salesaledi niganana ai nuwaboya
bi pilpilisi a kaiġabala.
Taun gananakukuna mataetidi mwakomwakoko a kasidi,
bi Saiyon ena yavi i didiga gulata.
⁵ Ena gebogebo dabanemo BADA i voiye te i wainuwatoi.
Ena ġaviya niganana ai badaye
bi a ka kavakava.
Tana a giu waigusugusu,
bi natunatuna ai doli nawedi walidobuġa.

⁶ Yelusalem, wala ba kitana i visuvisuna bi mulemulelena
bi niganana mba visuna bi mulelena i kovi.
Ena waibabada ba maibena ġamoġamo diya, kanikani pekidi bi kani sa tavutavu.
Tunidi a laugaligali
te mote ġemoġemotina kedigaviya sima naile kamaġedi.

⁷ Yelusalem lavedi sa nawanawa yabayababa bi sa wainuwatoi.
Niganana edi noġota i munaġa te wala edi visuvisu a noġotidi.

Sauginemo edi ġaviya a legauvaiddi
 ba ġome mote aiyai te maso i saguvaiddi.
 Edi ġaviya Yelusalem taunina ai kalaġosa
 bi ai gwaigwaiyedi.

3

- ¹⁹ Egu dobu e gose
 bi e nawa yabayababa.
 Bi wainuwatoidi e noġotiwaitetedi
 te ġolana maibena kwaviso.
- ²⁰ Niga nuwaboyedi e noġonoġotidi
 ba nuwapougu i yavi.
- ²¹ Sauginemo BADA e noġonoġoti
 ba nuwagu i lautou.
- ²² BADA ena nuwavaina
 mai kenakenana
 mote bamo damona.
 Bi ena launuwatoi
 mote bamo damona.
- ²³ I giugiuwapana luvanemo,
 te olaolala onena ya lailaivaluidi.
- ²⁴ Tauguġa e giu munaġeguna gado,
 “BADA ba tagu vaitegu,
 mote bai ġesau yàmai nuwaboyae.
 Taunana aubaina avena te pilipili
 bi yai sumaġe otiye.”
- ²⁵ Lava mabai BADA sa waisumaġe
 bi sa tavutavuġena ba yà kavisuvisudi.
- ²⁶ I visu te tai laba inibiga
 te BADA yà yawasanida.
- ²⁷ I visu te ma keikeilikidemo BADA ta sibe kauwe
 bi ta voteyeteye.
- ²⁸ Sauginemo te lauyavina ba ta miya moimosisili,
 bi noġota kauwa ta vai.
- ²⁹ Bi matanemo tada ta sako yovoġedana
 kaka yà saguda.
- ³⁰ Bamoda a kwapuda ee a kuvalidana
 ba tamai sipo.
- ³¹ Tada lava, BADA mote ima daboke gwaseda.
- ³² Bamoda wainuwatoi ya viteda, te bamo palatina
 bi kota ya laulaunuwatoiya banina ena nuwavaina bamo mote damona.
- ³³ Tana mote yavi bi wainuwatoi ima viteviteda.

Idikel

Lainuwanega

Israel lavedi Maimaituwa otina a daboke bi maimaituwa kaikaiyovudi a laulauduneyedi. Tedi sauga matabuna matanemo gebo a voivoiyedi, taunana aubaina ġaviya i wai aninedi te a lauyovoġedi bi ai doli nawedi edi dobumo. Bi Idikel ba pilsu Livai damnemo, tana Maimaituwa i wai sumaġe bi i voteyeteye. Diuda dobunemo i miyamiya bi Babilon edi tauwaigaviya a tava te a lauyovoġedi te tana bi Diuda lavedi matabudi ai doli nawedi edi dobumo.

Tana ġome i miyamiya bi Maimaituwa i vine te taugiuwatana bi giuna i vite. Diuda lavedi Babilonmo miyemiyedi bi kota ġesaudi Yelusalemmo miyamiya gwasedi vaitedi. Bi Maimaituwa tainuwatau giudi Idikel i giu vitena gado, “Bamoda sa lau kasaġaiġaiyeguna ba kedi ġaviya yài aninedi te sa lau yovoġedi bi edi taun sa ka gebogebo.”

Sauginemo Diuda lavedi Maimaituwa a laulau kasaġaiġaiye ba Babilon edi tauwaigaviya a tava te Yelusalem a ka gebogebo, maibena dolinemo i giugiuna mainana.

Idikel ba Maimaituwa ena giu Israel lavedi i taitainuwataudi, te edi kauwa gebobodimo maso a nuwavitala bi visuvismo a miya. Bamoda sa nuwa vitalana Maimaituwa lisinemo ba ya munagedi edi dobumo.

2

Idikel bi Diuda lavedi ġesaudi vaitedi a pani nawedi Babilonmo a miyamiya. Laġan ġemota Idikel i miyamiya te wailove i kitana ba galewa nuwawasena bi Maimaituwa namalina i kita.

Maimaituwa Idikel i vine te taugiuwatana

¹ Sauginemo BADA namalina e kitakita ba tagu e miyatulu doġamo te e laupwalasoku bi kalina e vaiye i giuna gado, “Lava ota, kwa moito bi lisimmo yà gagali.” ² Tana i gagagali ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavugu te i solu waimoitogu bi lisigumo i giuna gado, ³ “Lava ota, yà giugiukamaġem Israel lavedi lisidimo. Tedi a lau kasaġaiġai bi a miya tautauliyeguna maibena wala edi magumagula. ⁴ Kwa nawana bi lavedi ba nopodi gudugududi bi laulaukasaġaiġaidi kwa giuwedi, te tagu BADA wailewapanigu yà giugiukamaġemna kalinagu kwa giuwedi. ⁵ Bamoda lavedi laulaukasaġaiġaidi sai beyavaiyem ee geġa bi sa sibe te taugiuwatana ba vaitedi.”

17

BADA ena lava laivaliudi gagalina i lautaulalaye

²² BADA wailewapanina niga mainana giu i voiye, “Tagu BADA kaka kai lofalofana isana seda lagana nabinabina yà koto vai bi Israel dobunemo, oya saġasaġa guletina dabanemo yà wadi. ²³ Bi kaina ya duga saġa te kai dididiga wainuwawaivaina bi lagalagana yai yamonedu te sa launabinabi bi sa vota te saila pesi. Mba kaina lagalagana waguludimo kaka mwanuwa kitedi tabudi bi tabudi sa tava te sa launoġi. ²⁴ Gunuwala kaidi matabudi sa sibegu te tagu BADA. Kai lofalofana yà oii kamaġe bi kai payakina yà voiye te ya lofa gulata. Bi kota kai gidegidevina yà voiye te ya welai bi kai welawelaina yà voiye te ya gidava. Tagu BADA bai e giugiuwena ba mainana yà voiye.”

33

BADA Idikel i vine te tauwaikoyaḡa

⁷ BADA lisigumo i giuna gado, “Lava ota, e vinem te Israel lavedi taulabedi bi kwai beyavaiya te bai e giugiu vavasagemna kwa nawe te lava kwa tainuwataudi. ⁸ Tagu ya giugiu te lava aiyai gebogebo ya voivoiyena ba ya peki. Bi tam maso lavana ku giuwe te ena gebomo i nuwa vitala bi yawasana i vai. Bi geḡa te gebogebo vaitena ya pekina mba kamaina te ena peki wavuna kwa avala. ⁹ Bamoda kuna giuwe te maso i laukuvasa bi geḡa te i laukasagāigaiyem bi gebogebo vaitena i pekina, mba em wavu kuna kaikamaḡe te kuna yawasana.”

34

BADA ba Israel tauḡamodi

¹¹ BADA wailewapanina niga mainana i giuna gado, “Tagu taunana kaka egu sipu yà tavuḡedi bi yà labe kauwedi. ¹² Tagu yà voiyena mai tauwaigamoḡamo ena sipu lailaidabalalidi bi ya waigemoti munaḡedi. Mba laḡannina yada wai boimatuwinemo, egu lava a dabadabalalana dobu ḡesaudiḡa a miyamiya ḡemoḡemotana ba yà ḡemoti munaḡedi.

¹⁵ “Tagu BADA wailewapanigu egu sipu yà kani bagibagidi bi yà voiyedi te sa kena bi sai yawasi. ¹⁶ Tagu sipu a paipailana yà tavuḡedi, gwegwegwedi ba yà natome munaḡedi, kelokelodi ba kelodi yà bunemidi bi kota sidesidedi ba yà yawasanidi. Bamo taudidi pwatepwatedi bi ḡaiḡailisidi ba yà laipekidi bi didimana taunaḡa ya kena banina tagu tauwaigamoḡamo didimanigu.

¹⁷ “Tagu BADA wailewapanigu yà giugiuwemi te egu ḡamoḡamo yà kita vitavitalemi kaka yà dailimi maibena sipu bi gouti ya daidailidina, kota mainana visu bi gebo yà dailidi.”

36

BADA Israel edi yawasana ya laivaliu

¹⁶ BADA lisigumo i gagali munaḡana gado, ¹⁷ “Lava ota, saginemo Israel edi dobu otinemo a miyamiya ba edi kauwa gebogebodimo dobu a ka milamila. Edi kauwidi gebogebodi e kitekitedina ba maibena waivini ena nawanawalai ya vai bi kwasina ya miyamiya kamakamaḡena. ¹⁸ Tedi koikoitau a lauduneyedi, lava a waipekidi bi edi dobu a kakamilamila, taunana aubaina egu medi kaka ya yovona dabedimo. ¹⁹ Tedi edi ai kaukauwemo aubaina, tagu ei dabalalidi te a nawa dobu ḡesaudiḡa bi lavedi vaitedi a miya. ²⁰ Mba dobudi lavedi a giugiuna gado, ‘Niga ba BADA ena lava bi geḡa te ena dobu otina a gose.’ Mba giudimo ba isagu waiyawa a lauyovoḡe bi ai beyabeyakuluye. ²¹ Tagu egu ḡowana tabutabuna ba lava isagu waiyawa sa vivile. Bi geḡa te Israel lavedi, dobu ḡesaudiḡa a nawanawana ba isagu sa laulauyovoḡe.

²² “Tagu BADA wailewapanigu, kalinagu Israel lavedi kwa giuvitedi te sa sibe. Tagu kaka yà munaḡedi edi dobumo. Niga yà voiyena ba isagu vivilena aubaina. Banina noko dobu ḡesaudimo isagu waiyawa kona laulauyovoḡe. ²³ Tagu BADA e giu te isagu waiyawa ḡaiḡailisina yà kamaḡati, Dobu matabumi mba isanana konai beyabeyakuluye. Israel temi dabemimo isagu yà kamaḡati te dobu ḡesaudi sa kita. Te tagu waiyawa bi laḡannemo yà voiyena kaka mba lavedi sa sibe te tagu BADA. ²⁴ Dobu ḡemoḡemotaḡa nopodimo lava vaitedi ko miyamiana kaka yà natomemi te emi dobumo yà ḡemotimi.

²⁵ “Bi emi laudune kaikaiyovudi koikoitau lisidimo kona voivoiyedina, aubaina te gauba neganegana dabemimo yà lai silosilovudi te emi mila yà koḡa kamaḡe. ²⁶ Tagu

nuwapou valivaliuna bi Aluwa valivaliuna nuwapoumimo yà sivudi bi nuwapoumi gāigāidi maibena gākima yà kaikamaḡedi. Bi nuwapou vovoteyateyana yà vitemi. ²⁷ Bi Aluwigu kaka yà vitemi te yà lauetaḡoliyemi te egu waigake ko viviledi bi egu wailovelove ko kaiwata kauwedi.”

37

Gwagwamo, Siliḡe Tatakalidi

¹ BADA ena ḡailisi lisigumo i yovo bi Aluwina i wai doli nawegu gwagwamo siliḡe tatakaliḡi lapudimo. ² BADA Aluwina i wai etaḡoliyegu te siliḡe kaisavodiḡa mba gwagwana e nawa yaḡosi. Bi e nawanawana ba siliḡe tatakaliḡi wai daba kenekenedi e kita kovidi. ³ BADA i wai talaeguna gado, “Lava ota, ḡemoḡemotina mba siliḡedi saila lava munaḡa, ee?”

Bi ena giu ei munena gado, “BADA wailewapanim tam taumḡa kuna sibe.”

⁴ BADA i giuweguna gado, “Siliḡe tatakaliḡi kwa giuwedi te giugu sa vaiye. ⁵ Tagu kaka yawasigu lisimimo yà sako bi yà voyiyemi te ko yawasana munaḡa. ⁶ Tagu kaka walowalo bi visiḡo yà kapatupatudi te saila tubuḡa bi kwapi yà vai te tubuḡa yāi kotedi te saila lava bi mote simai dagudagu. Tagu kaka yawasigu yà bunanai nawe lisidimo te sa yawasana munaḡa. Gome kaka ko sibegu te tagu BADA.”

⁷ BADA kalinana e giugiuwe ba siliḡe a nato a kaka patupatudina, taleledi e vaiye. ⁸ Bi ḡome e waikita ba visiḡo siliḡe a gei sumatawidi, mulinemo kaka kwapi tubuḡa a sumatawidi. Bi mba tubuḡidi mote siwai dagudagu.

⁹ BADA i giuweguna gado, “Lava ota, BADA ena giuvavasaga luanemo, yavala kwa giuwe te niga dobuna liuna 4 maiḡa yalau suve nato, tubuḡa pekipekidi nopodimo te sa yawasana munaḡa.” ¹⁰ Bi kota BADA ena giuvavasaga luanemo e giugiu ba yawasi i sola saḡa tubuḡemo, te ai dagudagu bi a kenakena moito. Ba ḡaviya kumna ai nonokamaḡe.

¹¹ Gome Maimaituwa i giuweguna gado, “Lava ota, Israel lavedi ba mai niga siliḡedi tatakaliḡi. Tedi a giugiuna gado, ‘Tada ba tatakaliḡa te pekina mote aiyai imai yawasanida.’ ¹² Taunana aubaina kalinagu kwa giu vitedi, BADA wailewapanina niga mainana i giu: Oo egu lava tagu kaka emi kokowaga yà laipaipailidi bi yà solu wailovotavimi. Kaka yà munaḡemina Israel doḡanemo. ¹³ Sauginemo egu lava kokowagemo kona kenakena ba e solu wailovotavimi te ko sibegu te tagu BADA. ¹⁴ Tagu kaka Aluwigu yà vitemi te ko yawasana munaḡa bi yà munaḡemi emi doḡa otinemo ko miya. Gome kaka ko sibe te tagu BADA bi bai e giugiuwapaena ba yà voyie.”

Daniyela

Lainuwanega

Israel lavedi Maimaituwa a laukasagaigaiye bi koikoitau a laulauduneyedi. Bi lağan matabuna kauwa gebogebodi matanemo a voivoiyedi, taunana aubaina i gei tainuwataudi te gaviya ya giukamağedi te sa lauyovoğedi bi sai doli nawedi edi dobumo te aubaidi sai taupaula yababa. Babilon guyauna wailewapanina Nebukednesa, Yelusalem lavedi a lauyovoğedi bi Israel lavedi wapewapedi a legau nawedi. Bi kota Daniyela ena lava gesaudi waitedi a nawedi Babilonmo. Kwalabu faiona nopodimo ba kalina bi kauwa visuvisudi wapewapedi ai lovedi, te sa sibe kaka muliğa guyau lisinemo a tava.

Bi Daniyela isana valivaliuna ai gwaliyena ba Betasal bi tana i wai gabemani. Daniyela bi ena lava faiona waitedi mote Babilon lavedi edi maimaituwa ai sumağedi bi tedi edi Maimaituwa giugiukauwina ai sumağedi bi lisinemo a laulaupali. Babilon lavedi gesaudi edi kauwa gebogebodi, a goeğoenana maso ai pekidi bi geğa te Maimaituwa i kaikai sagudi.

Maimaituwa, Daniyela wailove bi lauboni i vitena gado, lağan ya natonatona kaka Maimaituwa ena Vinevine wai Badana ya vite bi ya voiye te ya gailisi bi enai badana ya kena nonoğa. Niga Maimaituwa ena laibagi Israel lavedi lisidimo te lağan muliğa mainana ya tubuğa.

7

Daniyela wailove i kita

¹³ ☆Dudubala gemota wailove e kita. Bi e kitana ba mai Tana Taunana Natuna ma yadana i nato bi ai doli nawe, Tana Miyamiya Nonoğina lisinemo. ¹⁴ Tana waibada, namala bi gailisi i vai te ya lauetađoli. Te dobu matabudi nopodimo lava matabudi bi kalina tabudi bi tabudi sa lauduneye. Bi ena waibadana ya kena nonoğa.

12

Sauga damona

¹ ☆BADA ena aneya niga mainana i giuweguna gado, “Aneya edi bada Maikel Israel lavedi taulabedi, lağan muliğa kaka ya laumağata. Mba saugidimo pilipili bi wainuwatoi nananakidi sa tubuğa, mote mai wala nove em magumagula edi saugemo a tubutubuğana te i sağa niganana. Bi emi lava mabai isedi bukanemo sa kenakenana ba lağannemo kaka sa yawasana. ² ☆Bi lava wapewapedi a gei peki bi a dobodobodina ba sa kena moito munağa. Bi lava gesaudi ba yawasana kenakena nonoğina sa vai bi kota gesaudi ba waidabauba bi waitunimayağa kenakena nonoğina sa vai. ³ Lava mabai nuwaueuyedi lava wapewapedi ai etađoliyedi bi didimana a voivoiyena ba sa yana nonoğana maibena kipola.”

Oseyā

Lainuwanega

Oseyā ba Maimaituwa taugiuwatana ḡemota bi tana Maimaituwa kalinana Islāel lavedi i giuwedi, te tedi tana a miyatautauliye. Bi maimaituwa waibani geḡedi a laulauduneyedi bi gebogebo a voivoiyedi taunana aubaina edi dobu ya kagebogebo bi ya kovoḡidi.

Waivini mwanena Oseyā i gose kamaḡe bi i wai matawapa oloto ḡesaudi lisidimo. Bi geḡa te mwanena i ḡoye bi launuwatoiye. Taunana aubaina i tavuḡe te i waidoli natome ena vanuwemo. Bi kota niga bukana ya wailoveda te avena te Islāel lavedi Maimaituwa a daboke te bamo palatina. Bi yaḡolo te i ḡoeḡedi bi i giuwapa te ya noḡotidi bi ya natome munaḡedi tana lisinemo.

11

Maimaituwa ena nuwavaina Islāel

¹ ✧ BADA i giuna gado, “Islāel lavedi ba maibena gomana ḡaubona, tagu natugu e nuwalave aubaina te Idipmo e yoge vai.

² Islāel lavedi yaḡolo e yogeyogedi
ba tedi a nuwavitalēdi Bal
lisidimo bi a laulausewasewa
bi koikoitau lisidimo piupiu a gabugabudi.”

Eimos

Lainuwanega

Eimos tana ba tauwaiḡamoḡamo Betliḡem tauninemo i miyamiya Diudiya noponemo. Maimaituwa i vine te taugiuwatana. Niga laḡannemo Isael lavedi ai maula gulata te BADA ena giuvavasaga a gose. Lava ai lavabiu bi waiyamoyamonidi bi kanikanipekidi a laulau kivigebogeboyedi.

Eimos i lauguguyana gado, “Maimaituwa i giuwapa te laḡan muliḡa Isael dobuna kaka ya laivaliu munaḡe. Bi Yelusalem sa ḡala munaḡe bi ḡalibona Deivida ena tubulelesa dobuna sai badae bi lava nuwaubamo sa miya.”

8

Laḡan waiḡolana ya natonatona ena ḡaba

⁴ “Temi koi beyavaiya,
temi lava wai kani geḡedi ko vavawaidoḡedoḡedi.

Bi ko ḡoḡoena emi dobumo
waiyamoyamonidi ko laukivi gebogeboyedi.

⁵ Waiyawasi laḡanna bi laḡan waiwaiyawidi
edi saugemo ba ko wai papalanana gado,

‘Laḡandi sa nawa kamaḡa
bi ta munaḡa eda kani tai kunekunedi.

Bi kanidi maiidi ta tausaḡedi
te taugimala sa gimelidi bi mane laubanidi ta legaudi.’

Banina temi ko ḡoḡoena ko munaḡa makai
bi taugimala ko kaiyovugedi. Bi lava edi wai kunekune mwalidi sa natomdi bi
temi ko aiai sikesikeledi.

⁶ Temi kani gebogebodi
bi visuvisudi ko viliviliwaikapudi
bi ko wai kunekunedi.

Bamoda lava wai yamoyamonina em bai i vai,
maibena kaḡesuma maiina ḡaubona
bi mote i wai maii ba ko voiye te aubaimi ya wai taupaula.

⁷ BADA isanemo i giuwapana gado,
Mba isanana Isael lavedi a vivivile bi i giuna gado,
‘Mote kaka edi gebogebo
nuwagu ima yavuḡa.’

¹⁰ Bi tagu emi soi ya vitaledi
te nuwaboya.

Bi emi sale ya vitaledi
te ḡaba kwatululu.

Bi matabumi ya voyiyemi
te gala yadiyadidi ko kotedi
bi dabemi ko ḡalidi.

Mba laḡanina ya voiye te maibena
natum ḡemota ota i peki bi nuwaboyana,
ba maibena laḡan waiḡolana.”

Diyona

Lainuwanega

Niga bukanemo ba i giuweda te Maimaituwa ena nuwavaina lava matabudi lisidimo mote Israel lavedi taudiḡa. Maimaituwa, Diyona i yoge te taugiuwatana bi tana ya nawa Asaliya dobuna noponemo bi Ninive tauninemo te mba lavedi sa miyamiyana ya giuwedi te edi gebogebo sa gosedi bi Maimaituwa sa voteyeteye. Bamoda mainana sa voiye ba mote ima kovoḡidi bi ya kavisuvisudi.

Diyona BADA i lau kasaḡaiḡaiye

¹ Laḡan ḡemota BADA i giu yovona Amitai natuna isana Diyona lisinemo gado, ² “Tam kwa nawa Ninive taunina dididiginemo bi lava lisidimo kwa lauguguya banina e kitedi te kauwa gebogebodi sa voivoiyedi taunana aubaina ya kovoḡidi.”

³ Bi geḡa te Diyona, BADA i lau kasaḡaiḡaiye bi eta tabuna i kaiwata. Te i nawa Diyopa tauninemo bi ḡome waga i banavi i nawanawa Spein. Wagana i wai maii bi i gelu te maso, BADA i naile kamaḡe bi i nawa Talisis.*

⁴ Tedi a nawanawa ba BADA yavala bagibagina i giukamaḡe nisa pounemo te i talatalaḡa ba nisa i wai labalabamana mai oya tabudi bi i wai nuwa nainaila kauwa te ḡotona maso waga i dousena. ⁵ Kamaina bi waga taunoyaena a naila tinatinamuli bi ḡemoḡemotaḡa ai baḡa saḡa edi maimaituwa lisidiḡa. Mba mulinemo a miya moito bi ḡonaḡona ai kulu yovo nisamo te waga ya tekateka. Bi nove waga nopo otinemo ba Diyona i kena kwavu.

⁶ Bi waga tauvelauyena i nawa nove lisinemo bi i giuwena gado, “Tam bai aubaina kuna kena? Ku moito bi em maimaituwa lisinemo kwa laupali bamoda kalinam ya vaiye bi ya saguda te mote tama bulu.”

⁷ Kamaina bi waga taunoyaena ai ḡemotidi bi a ogatalana gado, “I visu te ta koitili bi ta sibe kauwe te lava isana ena pilipili.” Sauginemo a koikoitili ba Diyona isana i laumaḡata. ⁸ Kamaina bi ai talayena gado, “Ku giu, niga pilipilina lisidemo i tubuḡana ba aiyai tai wavu? Tam em noya bai? Tam bamo bi kuna nato? Dobu isana lavam? Tam em dam bamo lavedi?”

⁹ Diyona edi giu i waimunena gado, “Tagu ḡibulu lavagu BADA, Maimaituwa taulauduneyena, tana mala, nisa bi dobu i voiyedi.”

¹⁰ Laḡannemo i giugiuwedi ba tedi a naila gulata bi ai talayena gado, “Kauwa kana gebo kuna voiye!” Waga taunoyaena a sibe te tana BADA i nainaila kamaḡe banina tana kaikana i gei giuwedi. ¹¹ Kamaina bi yavala ma labamina i dididiga yabayababa bi ai talayena gado, “Bai kauwina lisimmo ka voiye bi labama ya lautautau?”

¹² Diyona i giuwedina gado, “Tagu egu wavu te yavala bagibagina konai ḡalo. Ko lagetigu te nisamo ko pwalage yovoḡegu, kaka daumola ya kena bi labama ya nuwaḡavuka.”

¹³ Ḗome waga taunoyaena mote a ḡoe te maso Diyona a pwalage yovoḡe nisamo, taunana aubaina a lau ḡaiḡailisi te maso waga a nawe diyadiyamo. Bi geḡa te a ḡiu kasaḡe bi yavala ma labamina yaḡolo te i saḡasaḡa yabayababa. ¹⁴ Kamaina bi BADA lisinemo ai baḡana gado, “Aee BADA, ka laulaupali te niga lavana visuvisuna ena yawasana ka bwalina bi dabanemo kama peki. Niga kauwina tam em ḡowana luvanemo ya tubutubuḡa.”

* **1:3:** Talisis taunina ba Spein dobuna noponemo.

- ¹⁵ Ġome tedi Diyona a laget i te nisamo a pwalāge yovoġe, te nisa maġemota i daumoli.
¹⁶ Niga mai kauwina a kitakita ba BADA a naile gulate bi lisinemo a lausewasewa bi kota BADA lisinemo a giuwapa te aubaina sa noya.
¹⁷ ✧BADA iyana dididiga i giukamaġe te Diyona i guda bi iyana bwaganemo i miyana laġan faiona bi dudubala faiona.

2

Diyona ena pali

- ¹ Diyona mba iyenina noponemo bi BADA ena Maimaituwa lisinemo ² i laupalina gado,

- “Oo BADA egu pilipilimo
 tagu lisimmo ei baġa bi kalinagu kuna vaiye.
 Tagu nove dom noponemo lava pekipekidi edi
 gabumo sagu ei baġae bi kalinagu kuna vaiye.
³ Kuna pwalāge yovoġegu bi e daululu
 te nisa dibuotinemo e tava.
 Bi ġome nisa wai velavelauna i sumatawagu.
 Tam em labama i wai kwesitawagu.
⁴ Bi nopogumo e wai nuwanogonoġotana bena kage
 tagu tam lisimmo bi kuna kwavivaigu.
 Bi geġa te em vanuwa waiyawa
 kaka yà kita munaġe.
⁵ Tagu diyagu matabuna nisa taunaġa
 bi nisa waidomdomnemo yawasigu tausāġena e kabikasaġe.
 Bi nisa ġaweġawedi dabagu a sumatawi.
⁶ Tagu e daululu yovona oya dibu otidimo.
 Ġome waidom bekunemo biliwelokomo e miyamiya
 bi eta matabuna guduguduna,
 bi geġa te tam BADA egu Maimaituwa kunai yawasanigu.
 Bi nisa waidomnemo kuna solu saġegu.
⁷ Laġannemo egu noġota i kovi,
 bi e noġoti te niga egu yawasana damona,
 ba ġome e noġoti makaiġem
 bi lisimmo e laupali.
 Bi noke em vanuwa waiyawemo kalinagu kuna vaiye.
⁸ Lava mabai maimaituwa ġesaudi sa laulauduneyedina,
 ba Maimaituwa ena sagu a daboke.
⁹ Bi tagu tam yà kasāġesaġem
 bi lisimmo yà lausewasewa.
 Bai yà giugiuwapaena ba yà voiye.
 Tam BADA yawasana tauvitegu.”

- ¹⁰ Kamaina bi BADA iyana i giuwe te Diyona i nawe diyadiyamo i waigilo kamaġe.

3

Diyona BADA i voteyeteye

- ¹ BADA i giu yovo munaġa Diyona lisinemo. ² Bi i giuwena gado, “Kwa nawa Ninive taun dididigi otinemo. Bi bai e giugiuviterna kwa lauguguyae.”

³ Kamaina bi Diyona, BADA i voteyete bi i nawa Nineve taunina dididiginemo, luvana lağan faiona taunina sa babala koviye. ⁴ ✧Diyona tauninağa i nawa bi i laulauguguya. Bi i laulauguguyana gado, “Lağan 40 matemimo sa kenakena bi mulinemo ba Ninive taunina BADA ya kagebogebo.” ⁵ Ğome Ninive lavedi Maimaituwa giuna ai sumaĝe. Kamaina bi ai anina te lava matabudi sa udi. Noke waibabada lisidimo te i yovo lava yababa lisidimo i laukamaĝe. Tedi gala yadiyadidi a kotedi bi a udiudi, niga mai a voivoiyena ba a wai maĝati munaĝedi te a kuvakuvasa.

⁶ Lağanemo Ninive edi ĝalibona lauguguya giuna i vaivaiye ba ena ani miya gabunemo i miya moito bi ĝalibona galedi i kotekotena i kaikamaĝedi. Bi ani udi galedi i kotedi bi i miyatulu gobusemo.

⁷ Ğalibona ena waibabada vaitedi edi giu bagibagina mba tauninağa ai babali nawe lava matabudi lisidimo. Tana niga mainana i giu,

“Lava matabumi bi em ĝamoĝamo nananakidi te keikeilikidi mote bai koma kani bi koma tego. ⁸ Lava bi ĝamoĝamo matabumi ani udi galedi ko kotedi. Lava matabumi nuwemi tabutabudimo ko laupali bagibagi Maimaituwa lisinemo bi emi kauwa gebogebodi ko gosedi. ⁹ Mba mainana kaka male Maimaituwa ena medi dididiginemo nuwana ya vitale bi ya launuwatoyeda te mote tama peki.”

¹⁰ Maimaituwa i kitedi te giukauwemo edi kauwa gebogebodi a gosedi, taunana aubaina i launuwatoyedi bi nuwana i vitale te bai i giugiuwena mote ima voiye.

4

Maimaituwa ena launuwatoi bi Diyona ena medi

¹ Bi Diyona mote i wai nuwavisu bi i medi banina BADA lavedi mote i kovoĝidi. ² ✧Bi BADA lisinemo i laupalina gado, “Oo BADA lağanemo egu malagaimo e miyamiya bi em yawasana e sibe aubaina mote yà giuwatawatam, taunana aubaina waigapa e gose kamaĝem bi e nawa Talisis. Tagu e sibem te Maimaituwa laulau kivivisuvisum bi laulau nuwatoim, mote medimedi makaim. Tam em nuwavaina kenakena nonoĝina aubaina, nuwam kuna vitale te mote ku kovoĝidi. ³ ✧Taunana aubaina miya e daboka bi i visu te yà peki.”

⁴ Bi BADA, Diyona ena giu i wai munena gado, “Em sibe bai, dabanemo kwa medimedi.”

⁵ Ğome Diyona taun i potiyovo kamaĝe bi i nawa beubeu yawaninemo i miyatulu. Ena kape i voiye bi dibunemo i miya bi i waiwai mayavai te Ninivemo bai ya tubuĝa.

⁶ Kamaina bi BADA, Maimaituwa kai i wai anine te ĝome i duga saĝa, te Diyona ena wagulu i tubuĝa, te yai wagulu kauwa. Bi tana mba kaina i wai nuwavisu gulate.

⁷ Bi lağan i sako olaolalemo Maimaituwa mwatamwata i giukamaĝe te mba kaina i koi wai poki. ⁸ Lağanemo suwala i loivotava ba Maimaituwa suwala i voiye te i wai poya gulata. Bi poya ma yavalina i lausuve te Diyona i poyapoyana eete i laugilibubu. Ğome i ĝoe te maso i peki. Bi i giuna gado, “I visu te yà peki kaka yà miyamiyana.”

⁹ Ğome Maimaituwa, Diyona i giuwena gado, “Em sibe bai bi kaina dabanemo kuna medi?” Bi Diyona, BADA ena giu i waimunena gado, “Tagu egu medi gulata, i visu te yà peki.”

¹⁰ Kamaina bi BADA, Diyona i giuwena gado, “Tam kaina mote ku wadi ee ku wai duga bi kwa wai nuwaboyae. Niga kaina ba dudubala ĝemota noponemo i duga saĝa bi dudubala wai labunemo i poki. ¹¹ Giukauwa te niga taunina e launuwatoye, banina

ei nuwaboya gulata te lava wapana 120 tausan i waimuli, mainana kota ḡamoḡamo wapedi. Ninivemo lava sa miyamiyana, tedi visu bi gebo sa voivoiyena mote si sibe.”

Maika

Lainuwanega

Giu niga bukanemo ba gado, Maimaituwa tana didimanina bi i gōeḡoena lava kota mainana didimanemo sa miya. Maimaituwa, Maika i yoge te taugiuwatana bi tana giuna Diuda bi Israel lavedi ya giuvitedi.

Edi ai kaukauwa i giu waimaḡatidi, maibena wailavabiu, nuwaḡasaḡa, kaiyovu bi waikulavai mba kauwidi lava wai yamoyamonidi lisidimo sa voivoiyedi. Taunana aubaina mba lavedi i giuwedi te kauwidi gebogebodi sa gose kamaḡedi bi Maimaituwa ena ḡowana sa voiye. Maika Keliso i gei giuwata bi kota bamo dobunemo ya tubuḡa.

5

Maimaituwa tauwaibada Betliḡemmo i giuwapae

¹ Yelusalem lavemi, emi tauwaiḡaviya ko yoge tavaitedi,
bi gabu ḡemota sai ḡemotidi.

Ḡaviya a ganapaniyem bi sa suluvaime.

Mba ḡavidi kaka mada sa vai
bi Israel tauwaibadaena, gadigadinemo sa talaḡa.

² ✧BADA i giuna gado, “Betliḡem Eflata
tam ba taun ḡaubona Diuda noponemo.

Tam dabammo kaka Israel tauwaibadaena ya natome.

Tana wala nove pakanemo mai miyamiyana.”

³ Taunana aubaina BADA Israel lavedi i legaudi te edi ḡaviya nimedimo i sivudi
bi a miyana eete maibena waivini ya supisupi te yai bewana.

Israel lavedi wali dobuḡa a panipani nawedina,

ba sa tava munaḡa te Israel lavedi ḡesaudi vaitedi sai ḡemotidi.

⁴ Tana laḡannemo ya natona kaka BADA ena ḡailisimo ena lava yai badayedina maibena
tauwaiḡamoḡamo.

BADA ena Maimaituwa waibada ḡailisina i vite te ya voiye.

Bi edi ḡaviya ya moito galamede,

banina dobu matabudi kaka tana sa vivile gulate.

Sakalaiya

Lainuwanega

Sakalaiya ena buka ya giugiu te bai matabudi Maimaituwa yawai badaedi, ena lava ya labelabedi bi gailisi ya vitevitedi bi kota lisidimo kauwa visuvisudi ya voivoiyedi. Maimaituwa Sakalaiya i vine te taugiuwatana te ena lava lisidimo giuna ya giuwedi. Bi tedi maso a voteyteye bi ena noya a voiye bi kauwa gebogebodi tauvoiyedi ba ya kovogidi bi lava visu tauvoiyena ba ya laivaliudi te ena lava.

Sakalaiya Keliso i gei giuwata kaka ya nato bi ena lava sa daboke. Bi Maimaituwa kaka muliga lava waisumegidi yai yawasanidi bi BADA yai galibona te dobu yai badabadae.

9

Yelusalem edi galibona kaka ya nato

⁹ ✧ Saiyon lavemi, ko yasisi gulata
bi Yelusalem lavemi, ko binau gulata!
Emi galibona ya natonato ko kita!
Ena kauwa didimanina bi ena gaviya i lauyovoḡedi.
Bi i sako yovoḡe te donki lau ewalinemo i gelu
bi donkina dabanaga ya natonato.
¹⁰ BADA i giuna gado, “Israelmo seliot
aniwaiḡaviya ya kaikamaḡedi.
Bi Yelusalemo osi ani waiḡaviya ya kaikamaḡedi
bi kota pidu ya doukotokotodi.
Emi galibona kaka nuwauba ya natome
dobu matabudi lisidimo.
Tana nisa te nisa yai badae
bi Ifleitis gaubina te i nawa dobu isu otinemo.”

12

¹⁰ ✧ BADA i giuna gado, “Deivida ena tubulelesa bi lava gesaudi Yelusalemo miyemiyedi. Tagu kaka launuwatoi bi laupali Aluwina lisidimo ya gini yovoḡe. Gome kaka tana aiyai a gwali bi a waipekina sa kita banavi bi sa gabena maibena lava natunatudi laugemotidi bi kota maibena tautautuwaga sa peki bi sa gabegabedina mainana. ¹¹ Mba lagannemo, Yelusalem ba nuwaboya bi gaba ya saga gulata te maibena galibona Gedad-Limon, Megido wapunemo a gabegabena mainana.”

13

¹ BADA gaiḡailisina i giuna gado, “Mba lagannemo kaka tovosu laulau pusuwalina ya yovo te Deivida ena tubulelesa bi Yelusalem lavedi koikoitau a laulauduneyedina edi gebogeboda matabudi ya koga kamaḡedi.”

Mak

Yesu bai i voivoiyena a gilumi wata

Yesu ena noya bi ena wailovelove niga bukanemo a gei gilumi. Niga bukana taugilumina mote aiyai i sibe kauwe. Bi lava nuwanuwaueuyedi sa giugiu te Mak i gilumi. Mak tana mote Yesu ena tauwaikawaiwatana 12 nopodimo. Bi lava ġesaudi a noġoti te Pita vaitena Loummo a miyamiya bi Pita i giugiuna i vaivaiyena luvanemo i gilumi. Tana mote bai matabuna i gilumi bi Yesu baibaġa i voivoiyedina taudidi i gilumidi.

Mak ena giu noponemo giu dabana dolidolina ba *Giu visuvisuna*. Tana ena buka noponemo Yesu ena wailovelove mote i gilumidi bi bai i nawa bi i voivoiyedina taudidi i gilumidi. Mai aluwa gebogebodi lava lisidimo i kwavidi, lava sidesidedi i waiyawasanidi bi edi gebogebo i noġotikamaġedi. Yesu bainewa kolosimo i peki bi ena kena moito taunana Mak i wailoveda.

Diyon taukabulu Yesu ena eta i yawasi (Metiu 3:1-12; Luk 3:1-18)

¹ Maimaituwa natuna Yesu Keliso, giuna visuvisuna ba niga mainana i tubuġa, ² Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina luvanemo, mainana i tubuġa. Maimaituwa i giuna gado,

“Kwai beyavaiya, tagu egu tauwainoyanoya
yà gei giukamaġe bi em eta ya yawasi.

³ ✧ Lava ġemota kalakalalelemo
ya binabinauna gado,

‘Bada ena eta ko kavisuvisu
bi ko kadidimani, tana ya natonato.’ ”

⁴ Taunana aubaina Diyon taukabulu, kalakalalelemo i tava bi lava i kakabuludi. Tana i lauguguyana gado, “Emi gebogebo ko gosedi bi ko nato yà kabulumi bi Maimaituwa emi gebogebo ya noġoti kamaġedi.” ⁵ Lava wapewapedi Diudiyamo bi Yelusalemmo miyemiyedi a nawa Diyon lisinemo. Bi edi gebogebo a kuvesidi bi Diyon Diyoudan gaubinemo i kabuludi.

⁶ Diyon ena kotekote ba kamelo kapalina vatuvatulina bi ena tagilolo ba ġamoġamo kwapina. Bi kanaya ba kapau bi iwavi. ⁷ Bi lava i giugiuwedina gado, “Lava muliġuġa ya natonatona ba laukaioletina mote mai tagu. Tagu mote ġemoġemotigu te ya laudulu bi ena kaġesuma yà kaikamaġe. ⁸ Tagu gaubemo yà kakabulumi bi lava muliġa ya natonatona tana Aluwa Waiyawemo ya kabulumi.”

Diyon Yesu i Kabulu (Metiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Mba laġannemo Yesu Galili noponemo malagai Nasalet i gose bi i nawana Diyon lisinemo. Bi Diyon Diyoudan gaubinemo Yesu i kabulu. ¹⁰ Bi Yesu gaubemo i laulaulovotava ba mala nuwawasana i kita. Bi Aluwa i yovona lisinemo kitana maibena gabubu. ¹¹ ✧ Bi Maimaituwa kalinana malaġa i yovona gado, “Tam ba natuotigu, nuwapougu lisimmo yà wainuwawisu.”

Seitan Yesu i wai Laulubu (Metiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Mote lofana te Aluwa Yesu i wai doli nawena kalakalalelemo. ¹³ Ġome i miyana laġan 40 nopodimo bi Seitan Yesu i wailaulubu. Bi gunuwala ġamoġamodi waitedi bi aneya a yovo te a sagu.

Yesu taugomo 4 i yogedi te sa kaiwata
(Metiu 4:12-22)

¹⁴ Ġalodi Diyon biliwelokomo i sako nawe mulinemo Yesu i nawa Galilimo bi Maimaituwa giuna visuwisuna i lauguguyaye. ¹⁵ ✧Tana i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada lava lisidimo saugina i tava. Emi gebogebo ko kuvesidi bi giuna visuwisuna koi sumaġe.”

¹⁶ Yesu Galili topana diyanaġa i nawanawa bi Saimon ma tasina Endulu i kitedi. Tedi topamo a gomogomo, banina tedi ba taugomogomo. ¹⁷ Yesu i giuwedina gado, “Ko nato ko kaiwatagu. Temi bainewa iyana ko konekonedina mainana tagu yàl lovelovemi te lava ko konedi.” ¹⁸ Tedi ma ġemota edi gomo a gose kamaġedi bi Yesu a kaiwata.

¹⁹ Yesu i taunawanawa mote lofana te Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i kitedi. Tedi wagamo edi gomo a vovokaukauwedi. ²⁰ Laġannemo wagamo i kitekitedi te i yogedi, “Ko nato ko kaiwatagu!” Ġome tamedi Diyebedi bi tausagudi wagamo a gosedi bi Yesu a kaiwata.

Yesu aluwa gebogebona oloto noponemo i kwavivai
(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nato Kapeniam malagainemo bi waiyawasi laġaninemo i nawa bolu vanuwinemo bi wailovelove i wai tubu. ²² ✧Bi ġome ena wailovelove lava a vaivaiyena ba a tagugu. Banina tana ena wailovelove tabuna mote mai waigake tauwailovelovedi mainana. Tana ena wailovelove vaiyena ba waibadana tana lisinemo.*

²³ Ġome bolu vanuwinemo aluwa gebogebona oloto i sunesuneġina i binauna gado, ²⁴ “Tam Nasalet Yesuna kuna ġoena bai lisimaimo kwa voiye? Tam kuna natona kwa ka gebogebomai ee? Tagu e sibem tam aiyai? Tam waiyawa ġemota Maimaituwa lisinaġa kuna yovo.”

²⁵ Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Kumiya moimoisili bi oloto ku potiyovo kamaġe!” ²⁶ Aluwa gebogebona oloto i ka galagalali bi i voiye te i pekibubu bi i lau potiyovo kamaġe.

²⁷ Lava matabudi ġome a sove bi edi lava ai talayedina gado, “Niga bai kauwina ya tubutubuġa? Niga wailovelove valivaliuna, tana waibada lisinemo te aluwa gebogebodi ya giuwedi bi kalinana sa kaikaiwata.” ²⁸ Yesu giuna ma ġemota Galili dobuna matabuna i na yaġosi.

Yesu lava wapewapedi i wai yawasanidi
(Metiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Tedi bolu vanuwina a gosegose, ba tana Diyemes bi Diyon waitedi a nawa Saimon bi Endulu edi vanuwemo. ³⁰ Bi mba vanuwinemo Saimon lawana gaugaululu i vai bi ena gabumo i kenakena. Tana i sida aubaina te Yesu a tainuwatau. ³¹ Kamaina bi Yesu i nawa waivini nimanemo i kabi bi i solu waimoito. Gaugaululu ma ġemota i kovi bi waivini i moito te i wai kanidi.

³² Mba aubiganemo suwala bulubulumo† lava matabudi edi lava sidesidedi bi aluwa gebogebodi a sunesuneġidina a avala tava Yesu lisinemo. ³³ Tedi matabudi vanuwina didiyaunemo ai ġemotidi. ³⁴ Bi Yesu edi sida tabudi bi tabudi i wai yawasanidi. Bi kota

✧ 1:15: Met 3:2 ✧ 1:22: Met 7:28,29 * 1:22: Wala Maimaituwa Mousis waigake i vite te Israel lavedi maso a kaiwata. † 1:32: Suwala bulubulumo banina ba waiyawasi laġanna laġanina i kovi. Diu edi waiyawasi laġanina palaide suwala bulubulumo i wai tubu bi satade suwala bulubulumo i kovi.

aluwa gebogebodi vaitedi i wai potiyovodi. Bi aluwa gebogebodi a sibe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Taunana aubaina mote i wai aninedi te sa giu.‡

Yesu Galilimo i lauguguya
(Luk 4:42-44)

³⁵ Olaolalemo dobu mawai dudubalina, Yesu vanuwa i gose bi i nawa dobu guyuwinemo bi i laulaupali. ³⁶ Saimon bi ena lava vaitedi a nawa a tavuḡe. ³⁷ Tedi tana a banavi bi a giuwena gado, “Lava matabudi tam sa tavutavuḡem.”

³⁸ Bi Yesu i giuwedina gado, “Ta nawa malagai ḡesaunemo bi diyadiyanaḡa bi tedi vaitedi lisidimo yà lauguguya. Taunana aubaina e tava.” ³⁹ ✧Kamaina bi tana Galili dobuna i nawa yaḡosi bi bolu vanuwidiḡa i laulauguguya. Bi kota lava nopodimo aluwa gebogebodi i kwavidi a potipoti yovo.

Yesu oloto sida kapa vaivaina i wai yawasani
(Metiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Oloto sida kapa i vaivaina i tava Yesu kaḡe pakanemo tuwapekana i wai tupagwalige bi i giuna gado, “Bamoda kwa ḡoena, te kwai yawasanigu.”§

⁴¹ Yesu oloto i kita te i launuwatoiye, bi nimana i tuḡu te i taukoni bi i giuwena gado, “Kamaina yà ḡoeḡoena, kwa yawasana!” ⁴² Mote lofana te, sida kapa oloto i gose bi i yawasana. ⁴³ Kamaina bi Yesu oloto i wai ḡakena gado, ⁴⁴ “Mote aiyai ḡesauna kuma giuwe. Kwa nawa pilisi sewasewa taugabuna lisinemo bi ya kitam. Bi Mousis sewasewa i giugiuwena mainana kwa voiye, te lava sa kitam te tam kuna yawasana.”***

⁴⁵ Geḡa te oloto i nawa bi lava i giu nawedi bai lisinemo i tubutubuḡana giuna i ka didigi. Taunana aubaina Yesu mote masagaboḡa i nawanawa taun. Bi tana i nawa dobu guyuwidiḡa i miyamiya nawa. Bi yaḡolo te lava bamo miyemiyedi tana lisinemo a tavaṭava.

2

Yesu oloto sida tunipekipeki i vaivaina i wai yawasani
(Metiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Laḡan visa a kovi mulidimo Yesu i munaḡa tava Kapeniammo. Lava a vaiye te Yesu i tava munaḡa vanuwemo. ² Kamaina bi lava wapewapedi a tava ḡome bi vanuwa nopona bi mataetina ai wanavu. Yesu Maimaituwa giuna i giugiuwedi. ³ Bi olooloto 4 edi tau tuni pekipekina latilatina a avalu tavaite. ⁴ Tedi mote ḡemoḡemotina te maso a valageta Yesu lisinemo, lava mataeta ai wanavu. Taunana aubaina a kaisaḡa vanuwa dabanemo, bi bamo Yesu i moimoitona luvaluvanemo bwada a koiyavusi. Kamaina bi edi tau latilatina ai dawwe yovoḡe Yesu matanemo. ⁵ Yesu olooloto edi sumaḡa i kita aubaina oloto tuni pekipekina i giuwena gado, “Natugu, em gebogebo yà noḡonoḡoti kamaḡe.”

⁶ Ḗome waiḡake tauwailovelovena mainana a vaivaiye ba nuwedimo ai nuwanogonoḡotana gado, ⁷ “Maimaituwa taunaḡa gebogebo taunoḡoti kamaḡedi bai aubaina niga lavana mainana ya giugiu? Tana bena Maimaituwa vaitena ḡemoḡemotidi, ee?”

‡ **1:34:** Mote i wai aninedi te a giu banina Yesu i sibe te aluwa gebogebodi yai aninedi bi sa giuna, tana Vinevinena tauwaiyawasana ba lava saegeli te gaviya yai badae a noḡonoḡoti te tauwaiyawasana bena mainana (Diyon 6:15).

✧ **1:39:** Met 4:23, 9:35 § **1:40:** Diu edi waiḡakemo lava sida kapa vaivaina ba yavana tabunemo miyamiyana. Diu ai ḡakedi te mote aiyai ima taukonidi. Lava gebogebodi ai ḡakedi te mote bolu vanuwinemo sima laudune e malagaimo sima miya. Bamoda aiyai gebogebona bi i yawasanana ba i visu munaḡa bi Maimaituwa matanemo tana kamaina. Lava vaitedi sa miya malagaimo bi ya laudune Maimaituwa ena vanuwemo. ** **1:44:** Pilisi ba puyo taugabuna lava aubaidi Maimaituwa matanemo. Tana oloto ya kamaḡati te ena sida kapa i kovi.

⁸ Tedi mai a wai nuwanogonogota ba Yesu ma gemota nopodi i sibe. Bi i giuwedina gado, “Bai aubaina nopomimo mainana ko wai nogota?” ⁹ Bamo giuna i tekateka oloto tuni pekipekina lisinemo, ‘Ku moito em kebana kwa avalu bi kwa nawa, ee em gebogebo e nogoti kamaḡe?’ ¹⁰ Niganana kaka yaì lovemi bi ko sibe te Tana Taunana Natuna waibadana i vai te dobumo gebogebo ya nogotikamaḡedi.” Gome Yesu oloto tuni pekipekina i giuwena gado, ¹¹ “Kwa moito em kebana kwa avalu bi kwa nawa em vanuwemo.” ¹² Lava matabudi a kitakita bi ma gemota i kena moito, ena kebana i vai bi i nawa. Tedi gome a sove bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, “Tama niga kauwina mote bamo mainana ka kitakita.”

Yesu Livai i yoge

¹³ Yesu Kapeniam i gose bi i munaḡa topa diyanaga i nawanawa. Bi lava kumna a tava lisinemo bi i wai lovelovedi. ¹⁴ Tana i nawanawa te Alupias natuna Livai i kita, takis anilaitupana vanuwinemo i miyamiya. Kamaina bi Yesu i giuwena gado, “Ku kaiwatagu!” Livai i miya moito te Yesu i kaiwata.

¹⁵ Mba aubiganemo Livai ena vanuwemo, Yesu ena tauwaikaiwatana waitedi bi takis taulaitupa bi gebogebo lavedi wapewapedi waitedi a kanikani.* ¹⁶ Palisi mabai waigake tauwailovelovena a kita te takis taulaitupa bi gebogebo lavedi Yesu waitena a kanikani. Taunana aubaina Palisi Yesu ena tauwaikaiwatana a giuwedina gado, “Bai aubaina tana niga lavedi waitedi sa kanikani?” ¹⁷ Yesu i vaiyedi bi edi giu i waimunena gado, “Lava yawayawasanidi mote doketa sima goeḡoe bi lava sidesidedi doketa taudidi sa goeḡoe. Tagu e yovona mote didimana lavedi aubaidi bi gebogebo lavedi aubaidi.”

Udi ena waitala

¹⁸ Laḡan gemota Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi kota Palisi a udiudi. Lava ḡesaudi a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, “Bai aubaina Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi Palisi edi tauwaikaiwatana sa udiudi bi tam em tauwaikaiwatana geḡa?” ¹⁹ Yesu i giuwedina gado, “Bai aubaina lawelawena ena tauliso sa udi? Tedi mote sima udi banina lawelawena yaḡolo tedi waitedi.” ²⁰ Bi laḡan yaḡolo ya natonatona ena ḡaviya sa kaikamaḡe mulinemo kaka ena tauliso sa udi.”

²¹ Lava mote ḡemoḡemotina te gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona waitena ima popo waigemotidi. Bai aubaina, galana valivaliuna male gala wadubona ya lisi wai didigi.† ²² Aiyai mote waen valivaliuna ima vai bi galele wadubonemo ima ḡini yovoḡe. Bamoda mainana ya voyena ba waen galelena wadubona ya nuwa golu te galele bi waen sa gebogebo. Geḡa te tana maso waen valivaliuna i vai bi galele valivaliunemo i ḡini.‡

Waiyawasi laḡanna Waitalana

²³ Waiyawasi laḡannemo Yesu bi ena tauwaikaiwatana waitedi witi daibinaga a nawanawa bi witi banidi a tanodi bi a kanikanidi. ²⁴ Taunana aubaina Palisi Yesu a giuwena gado, “Ei! Mba tama ema waigake te em tauwaikaiwatana mote maso mai a voiye waiyawasi laḡannemo.” ²⁵ Yesu giu i wai munena gado, “Temi Deivida bai i voivoiyena mote bamo ko iyeve? Sauginemo tana bi ena lava waitedi kani a peki bi a ḡoe te maso bai a kani.” ²⁶ ✧ Kamaina bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo bi buledi Maimaituwa vitevitena i vai bi ena lava waitedi a kani. Niga kauwina pilisi saḡasaḡa

* **2:15:** Mousis waigake i gilumidi bi Palisi mba waigakedi matabudi a kaikaiwata kauwedi. Bi kota Diu edi vaivai bi vaivai ḡesaudi ai tubudi bi a kaikaiwatedi. Tedi a giu te mabai niga waigakedi mote a kaikaiwatedi ba tedi lava gebogebodi. † **2:21:** Tagu yawasana valivaliuna e natome. Bi temi emi vaivai wadubona waitena tai ḡemotina mote ima kena kauwa. Mote aiyai gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona waitena ima popo ḡemoti. Bamo te mai i kauwena ba sa koḡakoḡana sauginemo gala valivaliuna ya goḡosi bi gala wadubona ya lisi waididigi. ‡ **2:22:** Diu edi kwagi ba ḡamoḡamo kwapidi. Laḡannemo ḡamoḡamo kwapina i wadubona ba pulopulo sa saḡa te kwagi ya suve sali. ✧ **2:26:** 1 Sam 21:1-6

guletina Abiyata ena waibada sauginemo i tubuḡa. Waiḡake ena luvamo mba buledina pilisi taudiḡa sa kanikani. Bi geḡa te Deivida i vai bi ena lava vaitedi a kani.” ²⁷ Yesu giu i waikenana gado, “Waiyawasi laḡanina ba lava aubaidi. Bi waiyawasi laḡanna mote lava imai badaye.” ²⁸ Niganana kona kita, Tana Taunana Natuna, tana waiyawasi laḡanina badana.

3

Yesu Oloto Nimana Pekipekina I Wai Yawasani (Metiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Waiyawasi laḡannemo Yesu i munaḡa nawa bolu vanuwino. Bi ḡome oloto nimana pekipekina i miyamiya. ² Bi lava ḡesaudi Yesu a wainene te sa kita, te waiyawasi laḡannemo oloto nimana pekipekina yai wai yawasani te sai wavu. ³ Yesu oloto nimana pekipekina i giuwena gado, “Ku moito kwa saḡa lava matedimo.” ⁴ Bi lava i wai talayedina gado, “Egu lava, eda waiyawasi laḡanna ena waiḡake bainewa ya giugiu? Lava ta sagu ee ta kita kamaḡe, tai yawasani ee ta kagebogebo?” Bi tedi a miya moimoisili. ⁵ Lava i kita nawedi te nopodi bagibagidi aubaina te tana nuwana i lai medimedi bi geḡa te i wainuwapoyaedi. Kamaina bi oloto i giuwena gado, “Nimam ku tuḡu.” Ḡome oloto nimana i tuḡutuḡu ba i yawasana.

⁶ Palisi mai a kitakitana, tedi pali vanuwina a gose bi a nawa Alodi ena muli lavedi lisidimo. Bi Yesu kana pota a yesi te maso ai peki.

⁷⁻⁸ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi mba malagaina a gose bi a nawa gelemo, Galili topana diyanemo. Bi Galili lavedi kumna a kaiwatedi. Bi bai matabuna i voivoiyena a vaiye bi lava wapewapedi Diudiyaga, Yelusalemga, Idumeya bi Diyoudan noi nevanemo, Taiya bi Sidon lavedi a tava Yesu lisinemo. ⁹⁻¹⁰ ✧Lava kumna sima dubutawi taunana aubaina te ena tauwaikaiwatana i giuwedi te waga sa kanonogi. Banina tana lava i waiwai yawasanidi, aubaina mabai sidesidedi a wai bibibina te maso a taukoni bi a yawasana. ¹¹ Ḡome lava aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina Yesu a kitakita te matanemo a nuwalikwa bi a galagalalana gado, “Tam, Maimaituwa natuna.” ¹² Bi Yesu aluwa gebogebodi i wai ḡakedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu giugiukamaḡedi 12 i vinedi (Metiu 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Yesu i nawa oya dabanemo bi tedi mabai i ḡoeḡoedina i yogedi bi a nato lisinemo. ¹⁴ Tedi 12 i vinedi bi i wai isedina, *giugiukamaḡedi*. Tana i giuwedina gado, “Tagu e vinemi te temi tagu vaitegu. Tagu ya giugiukamaḡemi te ko nawa ko lauguguya, ¹⁵ bi waibada ko vai te aluwa gebogebodi ko kwavidi.” ¹⁶ Niga 12 i vinevinedina isedi ba

Saimon (i wai isana *Pita**),

¹⁷ Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i wai isedina *Boaneges*, niga isana banina ba palele natunatuna.

¹⁸ Endulu,

Filip,

Batolomiu,

Metiu, isana ḡesau Livai,

Tomas,

Diyemes Alupias natuna,

Tdias,

Saimon tana ba Selot†

¹⁹ Bi Diudas Iskaliot tana taukaisolu.

✧ **3:9-10:** Mak 4:1 * **3:16:** Isa Pita banina ḡakima. † **3:18:** Isa Selot banina lava damna mabai tedi Loum gabemanina tauwai ḡaviyena.

Lava a giu te bena aluwa gebogebodi Yesu a suneḡi
(Metiu 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Yesu i munaga vanuwemo bi lava kumdi a tava ai gemotidi, taunana aubaina Yesu bi ena tauwaikaiwatana mote gemoḡemotina te maso a kani. ²¹ Sauginemo ena vanuwa lavedi giuna a vaivaiye ba a nawa auwai dolinemo banina lava a giuna gado, “Yesu i bu'uwa.” ²² ✠Waiḡake tauwailovelovena mabai Yelusalemḡa a tavatavana a giu te penama edi bada taumudulele✠ Yesu i suneḡi te ḡailisi i vite bi aluwa gebogebodi ya kwavikwavivaidi. ²³ Kamaina bi Yesu i yogedi bi lautaulalamo i giuwedina gado, “Seitani bainewa taunaḡa ya kwavi munaga? ²⁴ Bamo dobuna lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina ba taudiḡa sa ka gebogebodi? ²⁵ Bi kota vanuwa gemota nopona lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina ba sai dabalalidi. ²⁶ Bamoda Seitani ena dam sa dailidi bi taudiḡa sai ḡasiḡasina kaka bamo mote sima tava. ²⁷ Aiyai mote oloto ḡaiḡailisina ena vanuwa ima lolo, te tana dolinemo ya panipani kaka ena ḡonaḡona ya legaudi. ²⁸ Ya giugiu kauwemi te gebo matabudi bi lava kuvalidi ba Maimaituwa ya noḡotikamaḡedi. ²⁹ Bi bamoda aiyai Aluwa Waiyawa i kuvalina ba Maimaituwa mote ima noḡotikamaḡe. Banina tana gebo ilailala i voiye.”

³⁰ Yesu niga mainana i giuna banina tedi a giugiuwena gado, “Tana aluwa gebogebona i suneḡi.”

Yesu Ena Lava Otidi
(Metiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Yesu tinana bi tasitasina a tava didiyaumo bi ena giu a giukamaḡe. ³² Lava kumna a miyamiya kwaikwaivivilena a giuwena gado, “Ei, tinam bi tasitasim oloolotodi bi waiwaivinidi didiyaumo sa labelabem bi a ḡoeḡoena sa kitam.” ³³ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bamo tinaguna bi bamo tasitasigudi?” ³⁴ Tana lava ḡome a miyamiyana i kita nawedi bi i giuna gado, “Tagu tinagu bi tasitasigu niga taudidi sa miyamiya. ³⁵ Tana aiyai Maimaituwa ena ḡowana ya voivoiyena ba tasigu, nuvugu bi tinagu.”

4

Taubayau Lautaulalana

¹ Yesu Galili topana diyanemo wailovelove i waitubu munaga. Bi lava kumna a tava a dubutawi aubaina te tana waga i poupoulana dadanemo i miya saḡa. Bi lava matabudi gelemo a moito. ² Tana lautaulalamo kauwa wapewapedi i wailovelovedi bi enai lovelovemo niga mainana i giuwedina gado, ³ “Koi beyavaiya, taubayau i nawa pesi au launaḡasedimo. ⁴ Laḡannemo pesi i laulaunaḡasedi, ḡesaudi etamo a talaḡa bi mwanuwa a tava te a kani vaidi. ⁵ Bi ḡesaudi doḡa waitelitelinemo a talaḡa. Ḗome doḡa sebunemo te pesi a duga makai banina doḡa ḡaubona. ⁶ Bi laḡannemo suwala i lovo tava bi i lalalani ba pesi kalakalanapudi i lalawaipokidi, banina tedi lamlamdi mote a yovo gulata. ⁷ Bi pesi ḡesaudi gedala nopodimo a talatalaḡana, ba a duga. Bi gedala pesi i yavanidi. Taunana aubaina mote a bani. ⁸ Bi kota pesi ḡesaudi doḡa visuvisunemo a talatalaḡana ba a duga a saḡa te a vota, ḡesaudi 30, 60 bi 100.” ⁹ Yesu i giuna gado, “Temi waibeyemi te koibeyavaiya.”

Bai Aubaina Yesu Lautaulalamo i Giugiu
(Metiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Muliḡa Yesu taunaḡa i miyamiya bi ena tauwaikaiwatana 12 bi lava ḡesaudi lisinemo a tava bi ai talaye te lautaulala banina bai.

✠ 3:22: Met 9:34, 10:25 ✠ 3:22: Gulik baibol i giuna Belsebul. Mba giuna banina ba taudou edi bada.

¹¹ Kamaina bi Yesu tedi i giuwedina gado, “Maimaituwa ena waibadana kenakena waidavonina ba temi i vitemi. Lava tabudimo miyemiyedi tedi mwali matabudi lautaulalamo yà giuwedi, ¹² te bai Aisaiya i giugiuwena ya tubuğa, ‘Tedi sa kitakitana bi mote sima kita banavi. Bi kota male sa vaivaiyena, bi mote sima sibe. Taunana aubaina mote sima nuwavitala Maimaituwa lisinemo, te maso edi gebogebo ya noğotikamağedi.’ ”

Doğa Matabudi 4 Edi Titikuna
(Metiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Yesu tedi i wai talayedina gado, “Temi niga lautaulalana mote ko sibe? Lautaulala ġesaudi yà giuwedina mba bainewa bi ko sibedi? ¹⁴ Taubayau pesi i laulau nağasedina ba lava Maimaituwa giuna ya giugiu nawena. ¹⁵ Bi lava ġesaudi ba maibena pesi etamo kulukuluvidi. Niga lavedi Maimaituwa giuna sa vaivaiyena bi Seitan ya sağa makai nopodimo te giu ya kaikaikamağedi. ¹⁶ Lava ġesaudi maibena doğa waitelitelinemo, tedi manuwavisudi giu sa vaivaiyena ¹⁷ bi lamlamdi geğa aubaina mote sima moimoito didina. Lağannemo pilipili bi laukivigebo sa sağa, Maimaituwa giuna aubaina ba tedi mağemota sa kuluva. ¹⁸ Lava ġesaudi maibena pesi gedala nopodimo a talatalağana. Tedi Bada giuna sa vaivaiyena, ¹⁹ bi kota niga dobuna ena yawasana, mai mane goena bi mwali ġesaudi noğotidi sa tava te Maimaituwa giuna sa yavayavani. Taunana aubaina tedi mote sima votavota. ²⁰ Lava ġesaudi maibena pesi doğa visuvisunemo wadiwadidi. Niga lavedi ba giu sa vaiye, te nopodimo sa sako bi sa kaikaiwata. Tedi votedi ġesaudi 30, 60 bi 100.”

²¹ ✧ Yesu lava niga mai i giuwedina gado, “Lava piupiu i gabuna, mote bai sauginemo ima vai te gulewa dibunemo ee bena dibunemo ima sako nawe. Bi tana masagabomo ġakima dabanemo ya sako te ya yana. ²² ✧ Mwali bai kankandavonina muliğa male ya laumağata. Bi mwali bai waiwai kwesina male ya laumasagabo. ²³ Bamoda temi wai beyemi te koi beyavaiya.”

²⁴ ✧ Bi kota lava i giuwedina gado, “Bai ko vaivaiyena, kamaina te ko vaiye kauwe. Bamoda niga kauwina ko komaniyena ba Maimaituwa kauwa ġesaudi yai lovelovemi te ko sibedi. Bi kota tana kauwa wapewapedi ya vitemi. ²⁵ ✧ Aiyai niga kauwidi ya vaivaiye kauwedina ba Maimaituwa tana lisinemo nuwayuaya yai lautawi. Bi aiyai mote ima waibeyavaiya kauwa bi lisinemo ġaubona ya kenakenana kaka sa kaikamağe.”

Maimaituwa Ena Waibada Ya Dididigana Titikunina

²⁶ Bi Yesu i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada ena lava lisidimo titikunina ba niga mainana: Lava pesi ena daibimo i wadidi. ²⁷ Dudubala bi suwala tana ya kenakena ee ya miyamiya bi pesi kamaina te sa dugaduga. Bi tana mote i sibe te bai ya tubutubuğa ²⁸ Doğa taunağa pesi ya wai dugedi bi ya wai votedi. Dolinemo sa kalanapu te lugudi sa sivudi bi sa love te sa buso bi banidi nopodimo sa sivudi. ²⁹ Lağannemo pesi i tabutuna ba lava ya tava te biliukomo ya laukoığavuka. Banina vililubu ena lağani i tava.”

³⁰ Yesu i giu munağana gado, “Maimaituwa ena waibadana ena lava lisidimo ba bai ya lau koiluvae te ko sibe? Ee bai lautaulalana tagu yà giuwe te ko sibe? ³¹ Mba maibena wasiva pouna ġaubo otina doğamo ko wadiwadina. ³² Muliğa mba pesina ya duga te ya didiga mote mai pesi ġesaudi. Bi lagalagana waiyamonina damodamodimo mwanuwa sawasawağa lovolovodi sa tava te sa laulau noği.”

³³ Niga lautaulalana bi lautaulala ġesaudi waitedi, Yesu Maimaituwa giuna lava edi luvamo i giuwedi te maso a sibe. ³⁴ Tana giu matabudi i giugiuwedina ba lautaulalamo i giugiuwedi, bamo mote giu bai i giu otiedi. Bi kota laġannemo ena tauwaikaiwatana taudiġa ba tana giu bani otidi i giugiuwedi.

Yesu yavala bi labama i giu waitaudi

(Metiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Mba laġanna ġemotina aubiganemo, Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Ta nawa noi nevanemo.” ³⁶ Yesu wagamo bi ena tauwaikaiwatana tana vaitena a nawa. Bi lava kumna ġome gelemo a gosedi. Bi tedi edi waga bi waga ġesaudi waitedi a nawa. ³⁷ Tedi a nawanawa te yavala didiġa i tava. Bi labama wagamo i talatalaġa te gauba waga noponemo i waidubusaġe bi ġotona te maso i wanavu. ³⁸ Bi Yesu waga mulinemo kunuwana dabanemo i kenakena. Kamaina bi ena tauwaikaiwatana tana a lainuwesi bi a giuwena gado, “Tauwailovelove tam kwai nuwaboyaeda ee geġa? Niga ta peki!” ³⁹ Yesu i moito bi kalinana bagibaginemo yavala i giuwena gado, “Ku nuwaġavuka.” Bi labama i giuwena gado, “Ku lautautau.” Kamaina bi yavala i nuwaġavuka bi daumola i kena ⁴⁰ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko nainaila? Temi ko wai sumaġa ee geġa?”

⁴¹ Tedi a naila bi taudiġa ai giugiuna gado, “Niga tana aiyai? Te yavala bi labama i giuwedi te kalinana a kaiwata.”

5

Yesu oloto aluwa gebogebodi a sunesunegina i waiyawasani

(Metiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana Galili topana noi nevanemo, Gelasin lavedi edi dobumo. ² Sauginemo Yesu waga dabanemo i potipoti yovo te, oloto aluwa gebogebodi a sunesunegina, tana tauyewamo bi i velau i tava Yesu lisinemo. ³⁻⁵ Niga olotona tauyewaġa miyamiya nawina, mote aiyai ġemoġemotina te ya katautau. Tana suwala bi dudubala tauyewaġa bi dakiġa i binabinaw nawa bi sabilemo tunina i sesesedi. Bi tana laġani matabuna kaġena bi nimana seinimo a panipanidi bi geġa te i katikati ġavuġavukidi. ⁶ Sauginemo tana Yesu manekemo i kitakita, te i velau Yesu kaġe pakanemo bi tuwapekana i wai tupagwaliye. ⁷ Bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Yesu Maimaituwa saġasaġa guletina Natuna, tam bai lisigumo kwa voiye? Maimaituwa isanemo yà giugiuwem te mote kuma laukivi gebogeboegu.” ⁸ Niga mainana i giuna, banina Yesu kaikana giuwena gado, “Tam aluwa gebogebom oloto ku potiyovo kamaġe.”

⁹ Ġome Yesu, oloto i waitalayena gado, “Tam isam bainewa?”

Te tana niga mainana i giuvitena gado, “Tagu isagu kumna tama ke wapa kauwa.”

¹⁰ Bi aluwa gebogebona yaġolo te Yesu i waibaġa gulate te maso mote i giukamaġedi wali dobumo.

¹¹ Bi mba ġome buwawa kumna dididiga a yabayaba oya nevakaunemo. ¹² Taunana aubaina penama Yesu ai baġa gulatena gado, “Kwa giu kamaġemai te buwawa lisidimo te nopodimo ka sola nawa.” ¹³ Kamaina bi Yesu aluwa gebogebodi i giuwedi te oloto a potipoti yovo kamaġe bi buwawa nopodimo a sola nawa. Kamaina bi buwawa kumna wapana 2 tausan dabakai a velauwata a yovoyovona ba topamo a tona.

¹⁴ Bi buwawa tauġamodi a velau a nawa malagai nopodiġa bi malagai diyadiyanaġa bi bai i tubutubuġana, lava a giuwedi. Kamaina bi lava bai i tubutubuġana au kitanemo a tava. ¹⁵ Laġanemo lavedi Yesu lisinemo a tava, ba olotona penama kumna a sunesunegina a kita, i wai gala kauwa bi ena noġota didimaninemo i miyamiya ba lavedi a naila kauwa. ¹⁶ Tedi mabai oloto aluwa gebogebodi a sunesunegina bi kota

buwawa lisidimo bai i tubutubuḡana a kitakitana lava ḡesaudi a giuwedi. ¹⁷ Taunana aubaina tedi Yesu ai baḡa te edi dobu ya gose.

¹⁸ Laḡaninemo Yesu wagamo i gelugelu tena, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina Yesu i wai baḡa te vaitena maso a nawa. ¹⁹ Bi Yesu mote i wai anine bi i giuwena gado, “Kwa munaḡa em vanuwa lavedi lisidimo bi Bada bai lisimmo i voivoiyena bi ena lau kivivisuvisu tedi kwa giuwedi.” ²⁰ Kamaina bi oloto i modina i nawa malagai 10 nopodiḡa bi bai Yesu lisinemo i kaukauwena, lava i giu nawedi. Bi lava a vaivaiyena ba a sove.

*Yesu, Diyailesi natuna bi waivini ḡesau i waiyawasanidi
(Metiu 9:18-26; Luk 8:40-56)*

²¹ Yesu wagaḡa i munaḡa noi nevanemo i tava. Tana topa diyanemo i miyamiya bi lava kumna a tava a dubutawi. ²² Bolu vanuwina taulabena isana Diyailesi i tava Yesu i kitakita ba Yesu kaḡe pakanemo tuwapekana i waitupagwaliḡe ²³ bi nuwana tabutabunemo i wai baḡana gado, “Natugu waivinina ḡaubona i sida kauwa, ḡotona te ya peki. Aee, kwa nato nimam dabanemo kwa sako te ya yawasana bi ya miya.” ²⁴ Kamaina bi Yesu vaitena a nawa. Bi kota lava kumna dididiga tana a kaiwata bi a bibibini.

²⁵ Gome waivini ḡemota kwalabu wapana 12 kwasina i miyamiya kamakamaḡena. ²⁶ Niga waivinina ena mane matabuna doketa lisidimo i waiyakali. Bena maso i yawayawasana ba sida i dididiga. ²⁷ Laḡannemo waivinina Yesu giuna i vaivaiye ba tana lava kumna mododiḡa Yesu mulinaḡa i saḡa bi ena gala isu damodamonaḡa i taukoni. ²⁸ Banina tana kaikana noponemo i wai noḡotana gado, “Bamoda Yesu ena galaḡa ya taukonina ba ya yawasana.” ²⁹ Noi taunana te waivini ena sida kwasina i miyamiya kamakamaḡena i kovi. Bi tuninemo mayana i vai te ena wainuwatoimo i yawasana.

³⁰ Yesu maḡemota mayana i vai te ḡailisi lisinemo i potiyovo. Bi i tauvitale lava kumna nopodimo bi i wai talayedina gado, “Aiyai i taukonigu?”

³¹ Bi ena tauwaikaiwatana a giuwena gado, “Tam kuna kita te lava kumna sa bibibinim bi kuna giu te aiyai i taukonigu?”

³² Bi tana yaḡolo te i wai laulau kita te aiyai ena gala i taukoni. ³³ Waivini i noḡoti munaḡe te tana i taukoni. Taunana aubaina tana manailina bi magusuna i tava Yesu kaḡe pakanemo te tuwapekana i wai tupagwaliye bi mwali matabuna i ka maḡati. ³⁴ Bi Yesu waivinina i giuwena gado, “Keulo, em sumaḡa i wai yawasanim. Em sida i kovi bi ma nuwaubam kwa nawa.”

³⁵ Yesu yaḡolo waivini lisinemo i giugiu ba Diyailesi ena vanuwa lavedi a tava bi a giuwena gado, “Tauwailovelove kuma kaka nuwalaḡalaḡa natum kaikana i kovi.”

³⁶ Tedi mai a giugiu ba Yesu beya damodamonemo i vaiyedi bi bolu vanuwina taulabena i giuwena gado, “Nuwam ima kulukuluva kwai sumaḡa ota.” ³⁷ Yesu ḡome lava matabudi i wai ḡakedi, kamaina Pita, Diyemes bi tasina Diyon taudiḡa tana vaitena a nawa. ³⁸ Tedi a nawa Diyailesi ena vanuwemo a tavatava ba lava i kitedi a ḡabaḡaba bi, a leleleyakeyake bi a nusanusa. ³⁹ Yesu vanuwa noponemo i valageta bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai nuwapoyae bi ko ḡabaḡaba? Gomana mote i peki tana ya kenakena ota.”

⁴⁰ Lava Yesu ai gwaigwaiye aubaina, lava i giuwedi a potiyovo doḡamo. Kamaina bi Yesu ena tauwaikaiwatana faiona bi gomana tamana bi tinana a saḡa noke gomana lisinemo. ⁴¹ Kamaina bi Yesu gomana nimanemo i kabi bi i giuna gado, “Talita kum.” (Niga giuna banina ba keulo ya giugiuwem te kwa kenamoito.)

⁴² Ma ḡemota gomana i kenamoito bi i moito nawa. Niga gomenina ena kwalabu ba 12. Lava niga kauwina a kita te a sove gulata. ⁴³ Yesu lava i waigakedi te bai i tubutubuḡana mote aiyai sima giuwe. Bi i giuwedi te gomana kani sa vite ya kani.

6

Nasalet lavedi Yesu a miyatautauliye

¹ Yesu mba dobuna i gose bi i munağa ena malagai otinemo bi ena tauwaikaiwatana a kaiwata. ² Waiyawasi lağannemo* tana wailovelove i waitubu bolu vanuwinemo. Bi lava wapewapedi gome ena wailovelove a vaivaiyena, tedi matabudi a tatava bi ai talapilina gado, “Niga nuwauyauyana bamo i vai? Bi kota bamo gailisi i vai bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi? ³ Tana ba taukamda, Meli natuna. Bi tasitasina niga Diyemes, Diyousepu, Diudas bi Saimon. Bi kota nuvunuvuna niga vaiteda, ee?” Kamaina bi Yesu a daboke.

⁴ Yesu tedi i giuwedina gado, “Lava gesaudi ba taugiuwatana sa vivivile bi ena dam bi ena vanuwa lavedi ba mote sima vivivile.” ⁵⁻⁶ Taunana aubaina lisidimo mote ani sove kauwidi i voiyedi bi lava sidesidedi visa ota lisidimo nimana dabedimo i sako bi i wai yawasanidi. Bi Yesu i sove te lavedi mote ai sumağa.

Yesu taukaiwatana 12 i giukamağedi te malagaiğa a lauguguya nawa

Yesu i nawa malagaiğa bi lava i wailovelovedi. ⁷ Tana ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi te a nato lisinemo bi labulabuğa i giukamağedi. Tedi waibada i vitedi te aluwa gebogebodi sa vawaiubedi ⁸ bi kota niga mainana i giuwedi, “Ko nawanawana mote bai gidoina koma vai, diğona taunağa ko vai. Ko nawanawana mote kani, mote tana, mote mane koma tagini. ⁹ Bi kağesuma ba ko kotedi bi kwama gidoi mote koma vai.” ¹⁰ Bi kota niga mainana i giuwedina gado, “Bamo malagaidimo ko tavatava bi vanuwinemo sa giuvaimina, ba vanuwidimo ko miyamiyana eete malagaina ko gose. ¹¹ ✧ Bi bamoda lava mote sima goemi bi mote simai beyavaiyemi, kamaina te kağemi gobusidi ko lai kulukuluvudi bi ko gose kamağedi. Mba ba wailove te muliğa lisidimo bai ya tubuğana, mba tedi edi wavu.”†

¹² Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a nawa bi lava lisidimo a lauguguya te lava maso edi gebogebo a kuvesidi. ¹³ Tedi lava nopodimo aluwa gebogebodi a kwavidi, te a lau potiyovo. Bi kota olip masinemo lava sidesidedi tunidi a kailolodi bi ai yawasanidi.

Ğalibona Alodi Yesu i noğoti bena Diyon taukabulu

¹⁴⁻¹⁶ ✧ Yesu giuna kaikana i dididiga, taunana aubaina lava a giugiuna gado, “Diyon taukabulu male pekimo i kena moito. Taunana aubaina gailisi bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi.”

Bi gesaudi a giugiuna gado, “Tana Elaidiya.”

Bi kota gesaudi a giugiuna bena kage, “Bada taugiuwatana gemota mai wala dolinemo.”

Bi ğalibona Alodi‡ i vaiye te Yesu isana kaikana ya dididiga bi i giuna gado, “Tagu wala Diyon taukabulu gadona e koi gavuki bi kota pekimo i kena moito munağa.”

¹⁷⁻²⁰ Alodi wala tauwaiğaviya i giukamağedi te Diyon a kaididi bi a lau seini te biliwelokomo a sako nawe. Alodi tinanatuna Filip mwanena isana Elodias wala i kwaya. Taunana aubaina Diyon, Alodi niga mainana i giugiuwena gado, “Mote i visu te tinanatum mwanena kuna kwaya.”

Taunana aubaina, Elodias nuwana i medi Diyon taukabulu lisinemo bi i goeğoe te maso i wai peki. Bi mote i gemoğemotina te maso mainana i voiye banina Alodi tana Diyon i naile bi i labelabe kauwe. Bi i sibe te Diyon tana lava waiyawa bi didimanina. Lağan wapawapa Diyon tana Alodi ena kauwa aubaina i giugiu matai

* **6:2:** Waiyawasi lağanna ba lağan wai 7-na gome Maimaituwa ena noya i wai kovi bi i waiyawasi. ✧ **6:11:** Giu 13:51 † **6:11:** Diu lavedi Eteni dobudiga sa vağavağai bi munağa aubaina ba kağedi gobosidi sa lai kulukuluvudi kaka bi sa sola nawa edi malagaimo, mba lağannemo tedi a visu. Yesu ena tauwaikaiwatana mai sa voiyena ba lava sa noğoti munağedi te tedi mote a visu mai Diu. ✧ **6:14-16:** Met 16:14; Mak 8:28 ‡ **6:14-16:** Ğalibona Alodi Alodi Entipas, Galili Tauwaibadayena

bi Alodi i nuwanuwalaḡalaḡa te Diyon ena giu mote i noḡonoḡoti watawata. Bi Alodi yaḡolo te Diyon ena giu vaiyena i ḡoeḡoe.

²¹ Kamaina bi Alodi ena tubuḡa laḡanna soina i voiye. Bi gabegabemani babadidi, ḡaviya babadidi bi kota Galili babadidi i giuwedi te a tava ena soimo. Ḡome Elodias gavogavo i vai te ena nuwa kilikili ya laukamaḡe. ²² Ḡome Elodias natuna guguinina i saḡa bi i bigabiga te ḡalibona Alodi ena soi taulisoena nuwedi i laukwasili. Kamaina bi ḡalibona Alodi gomana i giuwena gado, “Bai kwai baḡaena ba ḡemoḡemotina ya vitem.”

²³ Alodi niga mainana gomana lisinemo i giuwapa, “Bai lisigumo kwai baḡaena ba ya vitem bamo te egu waiguyau kwa ḡoena ba nevana ya vitem.”

²⁴ Gomana ḡome i potiyovo i nawa tinana i giuwena gado, “Bai yaibaḡae?”

Bi tinana gomana i giuwena gado, “Tagu egu ḡowana Diyon taukabulu kununa.”

²⁵ Gomana ḡome maḡemota i velau i munaḡa ḡalibona Alodi lisinemo bi niga mainana i waibaḡa, “Ya ḡoeḡoena noi taunana Diyon taukabulu kununa aboma noponemo.”

²⁶ Niga giuna ḡalibona i voiye te i wai nuwaboya kauwa. Bi tana mote ḡemoḡemotina te gomana ena giu ya giuvitale. Banina tana kaikana i giuwapa ena tauliso matedimo.

²⁷ Kamaina bi ḡalibona ena tauwaiḡaviya maḡemota i giukamaḡe te Diyon gadona ya koḡavuki bi ya vai natome. Tauwaiḡaviya i nawa biliwelokomo Diyon gadona i koḡavuki bi ²⁸ abomemo i sako te i vai natome ḡalibona i vite. Bi ḡalibona i vai te gomana i vite bi gomana i vai nawe te tinana i vite.

²⁹ Laḡannemo Diyon taukaiwatana a vaiye te Diyon i peki, tedi a tava te taubeuna a vai nawe te tauyewamo a sako.

*Yesu lava 5 tausan i waikanidi
(Metiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Diyon 6:1-14)*

³⁰ Yesu giugiukamaḡedi i giukamaḡedi bi a nawanawana a tava munaḡa te a wailovelovena bi lava a wai yawasanidina Yesu a tainuwatau. ³¹ Lava ḡome a natonato bi a nawanawa aubaina te tedi mote ḡemoḡemotina te maso a miya bi a kani. Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi taumiḡa ko nato ta nawa dobu ḡuyuwinemo bi ko sula waiyawasi.” ³² Kamaina bi tedi taudiḡa wagamo a gelu bi a nawa dobu ḡuyuwinemo.

³³ Lava ḡome tedi a kitekitedi ba a sibe otiyedi. Kamaina bi malagai matabudi nopodimo lava a lau potiyovo bi geḡeḡa a vamakamakai te a gei tava. ³⁴ Laḡannemo Yesu wagaḡa balabalamo i sunasuna saḡa ba lava kumna i kitedi bi i lau nuwatoiye. Banina tedi maibena sipu bi taulabedi geḡa. Kamaina bi giu visuvissuna wai lovelovedi i waitubu. ³⁵ Aubigamo ena tauwaikaiwatana a tava lisinemo bi niga mainana a giuwe, “Niga ba dobu ḡuyuwinemo bi mateya te ya dudubala. ³⁶ Lava kwa giu kamaḡedi sa nawa malagaḡa bi malagai diyediyediḡa te kani sa kune bi sa kani.”

³⁷ Bi Yesu niga mai i giuvitedi, “Temi kani ko vitedi te sa kani.” Bi tedi tana a giuwena gado, “Tam kwa ḡoeḡoena tama ka nawa te mane 200 denali luvana buledi ka gimala bi kai kanidi ee?”§

³⁸ Bi Yesu i wai talayedi, “Buledi visa lisimimo? Ko nawa ko kita.” Ena tauwaikaiwatana a nawa te a kita bi a giuna gado, “Buledi 5 bi iyana labu.”

³⁹ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te lava a laidubudubudi ḡawaḡawa gidegidevidi dabedimo te a miya. ⁴⁰ Kamaina bi lava edi dubuḡa a miya lelesidi ḡesaudi 100 bi ḡesaudi 50. ⁴¹ Kamaina bi Yesu buledi 5 bi iyana labu i tanodi te i wai kita saḡa malamo, Maimaituwa i wai ebone bi buledi i kividi. Tana i kivi kovidu te ena tauwaikaiwatana i vitedi te a soiye bi lava a vitedi. Bi kota iyana vaitedi i lisidi bi a soiye edi dubuḡa.

⁴² Lava matabudi a kani te a kani nonoḡa. ⁴³ Bi ena tauwaikaiwatana lava buledi bi

§ 6:37: Denali ba mane isana, denali ḡemota ba taubagibagi edi mai'ia suwala ḡemota luvana.

iyana a kanikani sivudina a laitupa bi po'a 12 ai wanavudi. ⁴⁴ Olooloto taukani wapedi ba 5 tausan.

*Yesu topa dabanaga i nawa taukaiwatana lisidimo
(Metiu 14:22-33; Diyon 6:15-21)*

⁴⁵ Yesu maḡemota taukaiwatana i giuvavasagedi te wagamo sa gelu bi sa dolidoli Betsaidamo, noi nevanemo bi kota lava kumna i giukamaḡedi. ⁴⁶ Tana lava i wai ebonedi a nawanawa mulidimo tana i nawa oyamo laupali aubaina. ⁴⁷ Tautaugudu balana bi waga topa modonemo taunaḡa i poupoule i kita nawe. Bi gelemo taunaḡa i moimoito. ⁴⁸ Bi Yesu ena tauwaikaiwatana i kitedi te waga a giuḡiu bi a kabikabiye banina yavala i suvesuvedidi bi labama i talatalaḡa. Kamaina bi laḡan sakosako balana Yesu topa dabanaga i nawanawa lisidimo bi ḡotona te maso i vawaitaulidi. ⁴⁹ Bi tedi a kitakita ba ai noḡota bena alualuwa. Taunana aubaina tedi a naila gulata ⁵⁰ bi a kabi binabinau. Ma ḡemota Yesu tedi lisidimo i giuna gado, “Nuwemi ya lautou. Tagu, mote koma naila.” ⁵¹⁻⁵² Kamaina bi Yesu waga dabanemo i moito saḡa lisidimo bi yavala i lautautau. Ena tauwaikaiwatana mainana a kitakitana ba edi sove i kovi. Banina Yesu buledi i kivikivina banina yaḡolo mote a sibe, aubaina te edi noḡota mote a didimana.

*Yesu lava wapewapedi Ganasaletimo i waiyawasanidi
(Metiu 14:34-36)*

⁵³ Laḡannemo Yesu taukaiwatana waitedi noi nevanemo a tava Ganasaletimo bi edi waga ai moito bi a pani kamaḡe. ⁵⁴ Noi taunana wagamo a potipoti yovo ba lava Yesu a kita ḡone. ⁵⁵ Kamaina bi tedi a nawa mba dobuna bi diadiana lavedi a giuwedi. Bi lava sidesidedi latilatimo ai kenedi bi a avala tava. Bi Yesu i nawanawana matanemo a wai kenedi. ⁵⁶ Yesu i nawanawana malagaidiḡa bi malagai diyadiyanaḡa lava edi lava sidesidedi a natomedi bi ani waḡemota gabudiḡa a wai kenedi. Bi Yesu ai baḡa vavasage te maso ena gala isu damodamonaḡa a taukoni bi a yawasana. Tedi mabai tana ena gala a tautaukonina ba matabudi a yawasana.

7

Maimaituwa ena waigake iteitedi edi vaivai i saḡa kamaḡe

¹⁻⁴ Palisi bi Diu iteitedi edi vaivai a voyiedi bi a wai laudamedina taudidi a kaikaiwata kauwedi. Mba vaivaidi ba niga mainana: Tedi mote sima kani te dolinemo nimedi sa gei koḡedi kaka sa kani. ḡemoḡemotina kota mainana waikunekunemo bi a tava munaḡana ba mote sima kani te nimedi sa koḡa kauwedi kaka sa kani. Bi kota vaivai wapewapedi ḡesaudi iteitedi lisidiḡa a yovoyovona waitedi a kaikaiwatedi, maibena ledu, gulewa bi aboma koḡedi. Niga mainana sa voyiedi te bena Maimaituwa matanemo tedi kamaina. Kamaina bi Palisi bi waigake tauwailovelovena Yelusalemḡa a tava Yesu lisenemo. Bi ḡome Yesu ena tauwaikaiwatana ḡesaudi a kitedi te mote nimedi a koḡedi bi a kanikani. ⁵ Taunana aubaina tedi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina taukaiwatam mote sima lau nimakoḡa bi sa kanikani. Tama itaitamai edi vaivaimo ba lava nimedi sa gei koḡedi kaka sa kanikani.” ⁶ Bi tana edi giu i waimunena gado, “Temi lava matedimo ko voyiyemi te bena giu kauwa bi geḡa te nopomi kavekavedi. Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina niga mainana i giu watemi, ‘Niga lavedi mududiḡa sa giugiu te sa vivivilegu bi nopodi ba mote lisigumo.

⁷ Tedi taudiḡa edi vaivai sa wai lovedi

bi sa giugiu te bena Maimaituwa ena waigake.

Taunana aubaina sa laulauduneyeguna bi banidi geḡa.’ ”

⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi Maimaituwa ena waigake ko sakosako liye bi temi emi wailovelove ko kaikaiwatedi.” ⁹ Bi kota i giuwedina gado, “Temi konai noḡota bena

ko voivoiye kauwe, Maimaituwa ena waigake mulimimo kona sako liye bi iteitemi edi vaivai a wai lovelovemina ko kaikaiwata kauwedi. ¹⁰ ✠Mousis i giuwedina gado, *Tamam bi tinam kwa viviledi, bi aiyai tamana bi tinana i kuvalidi ba sa laipeki.* ¹¹ Bi temi ko giugiuna bamoda lava lisinemo bai mwalina ya kenakena tamana bi tinana maso i vitedi bi geḡa te i giuwedina gado, niga Maimaituwa aubaina e sako temi mote yāma vitemi. ¹² Temi emi wailovelove oloto konai love wapa te tamana bi tinana mote ima sagusagudi. ¹³ Niga mainana wailovelovedi kowai dama lava ḡesaudi lisidimo bi Maimaituwa giuna ko kaka neḡaneḡa. Bi mote niga kauwina taunaḡa bi kota kauwa wapawapa waitedi ko voivoiyedi.”

*Lava Nuwapouna
(Metiu 15:10-20)*

¹⁴ Yesu lava kumna i yogedi a tava munaḡa lisinemo bi i giuwedina gado, “Matabumi koi beyavaiyegu bi giu banidi kosibedi. ¹⁵⁻¹⁶ Mwali bai lava gayanemo ya wai daululuna, mote ima ka milamila bi bai noponemo ya saḡa te gayanemo ya potipotiyovona taunana ya kaka milamila.”*

¹⁷ Sauginemo tana lava kumna i gosedi bi i nawa vanuwemo bi ena tauwaikaiwatana ai talaye te lautaulala banina bai. ¹⁸⁻¹⁹ Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo ko wai nuwanaina, mote ko sibe? Temi kona sibe e geḡa te kani bai lava i kanina ba ya yovona bwaganemo te ya potiyovo munaḡa bi mote kaka nopona imai mila.” Yesu niga mainana i giuna ba i ka maḡati te kani matabudi ba visuvisudi Maimaituwa matanemo. ²⁰ Bi kota i giu, “Mwali bai lava noponemo ya potipotiyovona mba taunana yawai mila. ²¹ Lava nuwapounemo noḡota gebogebodi mai elawa, waimwanemwanena yabayababa, danene, waipeki bi waimatawapa. ²² Kanitoku, lau laukivigeboḡe, waikaikaiyovu, unula, kuvali, nuwasagaḡa bi kauwa yabayababa. ²³ Niga kauwidi matabudi lava nopodimo sa tubutubuḡana, taudidi lava sa kaka milamila.”

*Wali dobu waivinina Yesu i waisumaḡe
(Metiu 15:21-28)*

²⁴ Yesu mba malagaina i gose bi i nawa Taiya malagainemo Fonisia noponemo. Bi vanuwemo i miya moimoisili, mote i ḡoe te lava sa sibe. Bi mote ḡemoḡemotina te maso i kandavona. ²⁵⁻²⁶ Sailiya noponemo dobu Fonisia waivinina bi natuna aluwa gebogebona i sunesuneḡina, i vaiye te Yesu ḡome. Kamaina bi i tava Yesu lisinemo bi kaḡe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliye. Bi i waibaḡa vavasagaḡe te aluwa gebogebona natuna i sunesuneḡina maso i kwavi. ²⁷ Waivinina ba eteni bi Yesu i giuwena gado, “Mote i visu te libilibi kediya ya vai bi ya pwalaḡe daḡasi matedimo, libilibi sa gei kani te sa launonoḡa.”†

²⁸ Waivini Yesu ena giu i wai munena gado, “Bada bai kuna giuwena ba giu kauwa, bi geḡa te daḡadaḡasi kani puselidi benamo sa lavulavusana sa kanikanidi.”

²⁹ Bi Yesu waivini i giuwena gado, “Mainana kuna giu aubaina, kwa nawa bi natum kaikana penama i gose.”

³⁰ Kamaina bi i munaḡa vanuwemo, penama i potiyovo bi gomana i kita i kenakena.

Yesu oloto papapina i wai yawasani

³¹ Yesu Taiya i gose bi Sidon noponaḡa i nawa te Galili nisanemo bi Taun 10‡ nopodiḡa i nawa. ³² Bi ḡome lava editau papapina ai doli tavaite Yesu lisinemo bi ai baḡa vavasagaḡe te nimana maso papapa dabanemo i sako. ³³ Yesu oloto i wai doli bi lava a gosedi bi a nawa tabudimo, Yesu nimana i tuḡudi bi oloto beyana i sikwedi bi

✠ 7:10: Pot 20:12, 21:17 * 7:15-16: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 16 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Aiyai bi wai beyam te kwai beyavaiya. † 7:27: Niga ḡome libilibi ba Diu lavedi bi daḡadaḡasi ba Eteni lavedi. ‡ 7:31: Dekapolis ba malagai 10.

nimagalana i gelolo bi oloto menana i taukoni. ³⁴ Kota Yesu i wai kita saḡa malamo bi yawasina i bunanai kamaḡe bi oloto i giuwena gado, “Ephphatha banina ba ku nuwakamaḡa.”

³⁵ Maḡemota oloto beyana bi menana a nuwakamaḡa bi i wai beyavaiya bi i gagali ota. ³⁶ Yesu i waigakedi te mote aiyai sima giuwe bi geḡa te kauwina a giugiu nawe. ³⁷ Sauginemo lava kauwina giuna a vaivaiye te a tagugu bi a sove. Bi a giu te bai matabuna i kauwena ba visuvisunaḡa, papapa i wai beyavaiya bi i giu.

8

Yesu lava 4 tausan i wai kani bagibagidi

(Metiu 15:32-39)

¹ Sauga ḡemota lava wapewapedi ai ḡemoti munaḡedi. Lava kediya geḡa aubaina te Yesu taukaiwatana i yogedi a tava lisinemo bi i giuwedina gado, ² “Niga lavedi vaitedi ke miya te laḡan faiona a kovi, bi kani geḡa aubaina te e launuwatoyedi. ³ Bamoda ma kani pekidi yā giukamaḡedi bi sa nawa edi vanuwemo, mba etamo sa laugulibubu. Bi kota ḡesaudi manekaḡa a tava.”

⁴ Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Niga mutuyuwa bamo kani ta vai bi tai kanidi?”

⁵ Bi Yesu i wai talayedina gado, “Temi lisimimo buledi visa sa kenakena?”

Bi tedi a giuwena gado, “Wapedi 7.”

⁶ Kamaina bi Yesu lava kumdi i giuwedi doḡamo a miya. Tana buledi 7 i tanodi bi Maimaituwa i wai ebone bi i kividi bi ena tauwaikaiwatana i vitedi, te a soiyedi.

⁷ Bi iyana visa keikeilikidi vaitedi a natomedi Yesu lisinemo bi tana Maimaituwa i wai ebone bi ena tauwaikaiwatana i giuwedi te a soiyedi. ⁸ Lava a kani te a kani nonoḡa. Bi ena tauwaikaiwatana kani pusepuselidi a laitupa bi po'a 7 ai wanavudi. ⁹ Olooloto wapedi ba 4 tausan mainana bi i giukamaḡedi te a nawa.

¹⁰ Bi kota tana ena tauwaikaiwatana vaitedi wagamo a gelu bi a nawa Damanutamo.

Palisi mataila ai baḡae

(Metiu 15:39–16:4)

¹¹ ✧Gome Palisi ḡesaudi Yesu laulubuna ḡaḡaluna a tava bi ai tala vitavitale te Maimaituwa ena mataila maso i wai lovedi. ¹² ✧Yesu yawasina i bunanai kamaḡe bi i giuna gado, “Temi niga kintina bai aubaina ko ḡoeḡoe te mataila ko kita? Yā giugiu kauwemi te mote mataila yāma voiye koma kita.”

¹³ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Palisi a gosedi te wagamo a gelu bi a nawa noi nevanemo.

Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te Palisi bi Alodi edi wailovelove kaikaiyovudi sa kita kauwedi

¹⁴ Ena tauwaikaiwatana nuwedi i kauleya te mote buledi a tano. Bi ḡemota ota wagamo ai gelu. ¹⁵ Yesu i giuvavasagedina gado, “Palisi bi Alodi edi mu'aa koi kita kauwe.”*

¹⁶ Tedi taudiḡa ai talapilina gado, “Tada mote buledi ta vai aubaina te mai i giu.”

¹⁷ Yesu edi noḡota i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko giugiu te mote buledi ko vai? Temi mote ko kita, ee mote ko sibe? Temi yaḡolo ko wai nuwanaina? ¹⁸ ✧Temi waimatemi bi mote komai kita kauwa? Waibeyemi bi mote komai beyavaiya kauwa? Mote ko noḡoti? ¹⁹ Tagu buledi 5 e kividi bi lava 5 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”

✧ 8:11: Met 12:38 ✧ 8:12: Met 12:39 * 8:15: Diu edi noḡotemo mu'aa ba lautaulala. Maibena palawa ya voiye te ya lusa. Mai wailovelove kaikaiyovudi bi gebogebo lava nopodimo sa didiga. Niga gome ba Yesu mu'aa i lauluvaena ba Palisi bi Alodi edi miyamiya i giuwata. ✧ 8:18: Mak 4:12

Tedi a giuna gado, “Po'a 12.”

²⁰ “Bi tagu buledi 7 e kividi bi lava 4 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”

Tedi a giuna gado, “Po'a 7.”

²¹ Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo mote ko sibe?”

Yesu Betsaidamo oloto matapotapotana i wai yawasani

²² Tedi Betsaida malagainemo a tava bi ḡome lava edi tau matapotapotana ai doli tavaite bi Yesu ai baḡa vavasage te maso matana i taukoni. ²³ Bi tana oloto nimanemo i kaididi bi i wai doli te malagai a potiyovo kamaḡe. Ḡome Yesu oloto matana i gelolo bi nimana matanemo i sako bi i wai talayena gado, “Bai kwa kitakita ee geḡa?”

²⁴ Tana matana i taulageti bi i giuna gado, “Tagu lava e kitedi sa nawanawa kitedi mai kai.”

²⁵ Yesu nimana i sako munaḡe oloto matanemo. Maḡemota oloto matana i yana i visuvisu bi i wai kita kauwa.

²⁶ Yesu oloto i giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo, mote kuma nawa malagaimo.”

Pita Yesu i kamaḡati

(Metiu 16:13-16; Luk 9:18-20)

²⁷ Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nawa Seseliya Filipai malagaidi diyediḡa. Tedi a nawanawa etamo bi Yesu i wai talayedina gado, “Lava sa giugiu te tagu aiyai?”

²⁸ ✧Tedi a giuna gado, “Lava ḡesaudi sa giugiu te tam Diyon taukabulu, ḡesaudi Elaidiya bi ḡesaudi taugiuwatana ḡemota.”

²⁹ Bi i wai tala munaḡedina gado, “Temi bainewa ko noḡonoḡoti, te tagu aiyai?”

Bi Pita i giuna gado, “Tam ba Keliso Maimaituwa ena Vinevine!” ³⁰ Yesu i giu vavasagedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu ena peki bi ena kenamoito i giuwata

(Metiu 16:21-23; Luk 9:21)

³¹ Tana wai lovelovedi i waitubu bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna male kauwa wapewapedi yai nuwatoiyedi bi babada nananaka, pilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena sa miya tautaulie bi tana male sai peki bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito munaḡa.” ³² Yesu mba kauwidi i giu kaukauwedi, taunana aubaina Pita i wai doli nawe tabudimo bi i kaipasini.

³³ Yesu i tauvitale bi ena tauwaikaiwatana i kitedi bi Pita lisinemo i kaipasina, “Seitani! Ku taulia muligumo. Mba noḡotidi mote Maimaituwa lisinaḡa sima yovoyovo bi lava edi noḡota mainana.”

Yesu kaiwatana banina

(Metiu 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ ✧Yesu lava kumna bi ena tauwaikaiwatana i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedina gado, “Bamoda aiyai muliguḡa ya natona ba ena ḡowana matabudi sa kena bi ena kolosi ya kailageti bi ya kaiwatagu.”† ³⁵ ✧Lava aiyai bi ena yawasana i nuwamunaḡena ba muliḡa ya kulayakasi. Bi aiyai ena yawasana ya nuwakamaḡena tagu aubaigu bi giu visuvisuna aubaina ba muliḡa ya vai munaḡe. ³⁶ Bamoda lava niga dobuna ena ḡowana matabuna i vai kovi bi ena yawasana i ka gebogebo, mba kauwidi damodimo bai visuna ya tubuḡa? ³⁷ Bi kota bai mwalina ya vite bi ena yawasana ya vai munaḡe? Geḡa geḡa ota. ³⁸ Lava niganana laḡannemo sa miyamiyana ba Maimaituwa giuna sa

✧ 8:28: Mak 6:14,15 ✧ 8:34: Met 10:38 † 8:34: Niga giuna kolosi kailagetina ba lautaulala. Mba giuna banina ba Yesu taukaiwatana laukivigeboḡe bi wainuatoi nopodiḡa sa nawana banina Yesu sa kaikaiwata. Tana mote ima giugiu te taukaiwatana sa pekina mai tana kolosimo i pekipekina. ✧ 8:35: Met 10:39

laulau kasaḡaiḡaiye bi gebo sa voivoiyena ba tedi mai lava wai matawapedi. Bi bamo te aiyai kwai tunimayaḡegu bi giugu wailovelovena kwai tunimayaḡena ba Tana Taunana Natuna Tamana namalinemo ena aneya waiyawa waitedi ena nato munaḡemo yai tunimayaḡe.

9

¹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, matabumi niganana ko miyamiyana mote koma peki kamaina eete Maimaituwa ena waibada ḡailisi vaitena ya natonatona ko kita.”

*Yesu kitana i nuwavitala
(Metiu 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² Laḡan 6 mulidimo Yesu Pita, Diyemes bi Diyon i wai dolidi te a saḡa a nawa oya lofalofana dabanemo, ḡome tedi taudiḡa. Bi a wai kita ba Yesu kitana i nuwavitala.

³ Te ena gala potipotina bi waimatakanikanina, mote aiyai dobumo gala ima koḡa bi mainana kitana ima tubuḡa. ⁴ Kamaina bi ena tauwaikaiwatana faiona a kita te Mousis bi Elaidiya a laumaḡata bi Yesu vaitena a wai giugiu.

⁵ Pita Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove i visu te tama niga ḡome. Tama kape faiona ka voiyedi, ḡemota tam, ḡemota Mousis bi ḡemota Elaidiya.” ⁶ Tedi a tava bi a naila gulata bi Pita mote bai i sibe taunana aubaina i giu yabayababa.

⁷ ✨ Kamaina bi giyou i laumaḡata bi i suma tawedi bi kalina dididigina giyouḡa i yovona gado, “Niga taunana tagu Natugu, nuwagu taulaukwasilina. Koi beyavaiye kauwe!” ⁸ Noi taunana a tautauvitaledi te mote aiyai a kita bi Yesu taunaḡa i moimoito.

⁹ Sauginemo oyamo a miyamiya kuluva ba Yesu i giu vavasagēdi te bai i tubu-tubuḡana mote aiyai ḡesau sima giuwe, eete Tana Taunana Natuna pekimo ya kena moito.

¹⁰ Tedi ena giu a kaiwata bi taudiḡa niga kauwina a wai giugiuwe te pekimo kenamoito banina bai.

¹¹ ✨ Bi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina waiḡake tauwailovelovena sa giugiu te Elaidiya ya gei tava?”*

¹² Yesu i giuna gado, “Mba giu kauwa, Elaidiya kaka ya gei tava bi bai matabuna ya kadidimani. Bi kota bai aubaina gilugilumina wadubonemo i giu te Tana Taunana Natuna kaka sa daboke bi yai nuwatoi gulata. ¹³ Yà giugiuwemi te Elaidiya kaikana i tava bi lava edi ḡowana lisinemo a noḡonoḡotina a voiye, maibena gilugilumina wadubonemo i giugiu watana mainana.”†

*Yesu aluwa gebogebona gomana noponemo i kwavi vai
(Metiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Yesu bi ena tauwaikaiwatana faiona oyamo bi a yovo munaḡa tauwaikai-watana ḡesaudi lisidimo. Bi a kita te lava kumna tedi a dubutawidi bi waiḡake tauwailovelovena waitedi a waikagiu. ¹⁵ Sauginemo lava Yesu a kitakita ba a tagugu bi a velau waiyebone aubaina.

¹⁶ Tana ena tauwaikaiwatana i waitalayedina gado, “Bai kona waikagiuwe?”

¹⁷ Lava kumna nopodimo oloto i giuna gado, “Tauwailovelove, natugu e natomena lisimmo, tana aluwa gebogebona i sunēgi bi i voiye te mote ima giugiu. ¹⁸ Sauginemo aluwa gebogebona gomana i sulusuluvai ba ya pwalapwalaḡena doḡamo. Bi mwakana ya sana waikikokikodi bi kasapula gayanaḡa sa yovoyovo bi tunina sa badobado.

✨ 9:7: Met 3:17; Mak 1:11 ✨ 9:11: Met 11:14 * 9:11: Diu edi waisumaḡa te Elaidiya maso i gei tava dobumo, kaka muliḡa Maimaituwa ena vinevine maso i tava (Mal 3:1, 4:5-6 ko kita). Tedi mote a sibe te Elaidiya ya tava dobumo ba yai nuwatoi. † 9:13: Yesu niga ḡome Elaidiya i giuwena ba Diyon taukabulu i giugiuwata (Metiu 11:13-14, 17:10-13 ko kita).

Taunana aubaina te em tauwaikaiwatana e giuwedi te aluwa gebogebona maso a kwavi vai bi geḡa mote a voiye.”

¹⁹ Yesu i giuwedina gado, “Ei, temi mote koma wai sumaḡa! Vaitemi te alamiya! Yaḡolo te emi vita yà ava'avali? Gomenina ko natome lisigumo.”

²⁰ Tedi gomana a nawe Yesu lisinemo. Noi taunana aluwa gebogebona Yesu i kitakita ba gomana i katititi te i kuluva doḡamo i talaḡa bi i wai kuikuileva bi kasapulana gayanaḡa a yovoyovo. ²¹ Yesu gomana tamana i waitalayena gado, “Niga ena sidana i vaina bainewa lofana?”

Bi tana i giuna gado, “Wala ma ḡaubonemo te niganana. ²² Bi laḡan wapawapa aluwa gebogebona gomana kaimo bi ḡaubemo i pwalage nawe te maso i wai peki. Bamo te tam ḡemoḡemotim, te kwa launuwatoyimai bi kwa sagumai.”

²³ Yesu i giuwena gado, “Bamo te tam ḡemoḡemotim? Aiyai ya waisumaḡana ba Maimaituwa ḡemoḡemotina bai matabuna tana aubaina ya voyiedi.”

²⁴ Noi taunana te gomana tamana i kaiḡabalana gado, “Aee, yà waisumaḡa bi egu sumaḡa mote i didiga. Kwa sagugu te egu sumaḡa ya didiga!”

²⁵ Yesu i kita te lava kumna a tavatava taunana aubaina Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Tam beyapotapota bi gumgum aluwina yà kwavikwavim te noi taunana gomana kwa gose kamaḡe, mote kuma saḡa munaḡa gomana noponemo!”

²⁶ Aluwa gebogebona gomana i ka binabinau bi i katititi bi i potiyovo kamaḡe. Bi gomana kitana mai lava pekipekina bi lava wapewapedi ḡome a giuna gado, “Gomana i peki.” ²⁷ Bi Yesu gomana nimanemo i kabi, bi i solu waimoito.

²⁸ Muliḡa Yesu i nawa vanuwa noponemo bi ḡome tedi taudiḡa bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Bai aubaina te tama mote aluwa gebogebona ke kwavi vai?”

²⁹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Niga mai aluwina ba pali taunaḡa kaka ya kwavi vai, mote bai ḡesauna.”

*Yesu ena peki i giuwata munaḡe
(Metiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)*

³⁰ Yesu bi ena tauwaikaiwatana mba modomodona a ḡose bi Galili noponaḡa a nawa. Yesu mote i ḡoe te aiyai ḡesau ya sibe te tana ḡome, ³¹ banina tana ena tauwaikaiwatana i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna kaka sa kaisoluḡe, lava nimedimo sa sako bi sai peki. Bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito.” ³² Tana mba mainana giuna i vatovatona ba tedi banina mote a sibe. Bi a naila aubaina te mote ai talaye.

*Yesu ena tauwaikaiwatana a waikagiu te aiyai i saḡa gulata
(Metiu 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Yesu bi ena tauwaikaiwatana Kapeniammo a tava. Bi a valageta vanuwemo bi i waitalayedina gado, “Temi etamo bai konai kagiuwe?”

³⁴ Tedi a miya moimoisili bi mote bai a giuwe banina tedi etamo taudiḡa a waikagiu te aiyai i saḡa gulata.

³⁵ ✧Tana i miyatulu bi ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi a nato ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Aiyai bi doli i ḡoenā ba ya sakoyovoḡe munaḡe bi lava matabudi aubaidi yai taupaula.”

³⁶ Yesu gomana i natome mododimo i wai moito bi i giuwedina gado, ³⁷ ✧“Aiyai isagumo bi gomana ḡaubona i giuvai maibena niga gomenina ba tagu ya giugiuvaigu. Bi kota aiyai tagu ya giugiuvaiguna ba tana mote tagu tauguḡa ima giugiuvaigu bi taugiukamaḡegu vaitena ya giugiuvai.”

Aiyai mote imai ḡaviyeda ba tana eda tau
(Luk 9:49-50)

³⁸ Diyon Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove, tama oloto ḡemota ke kita isammo aluwa gebogebodi i kwavikwavivaidi. Tana mote tada nopodemo, taunana aubaina kei ḡake te mote ima voiye munaḡe.”

³⁹ Yesu i giuwedina gado, “Mote komai ḡake, lava aiyai isagumo anisove kauwidi ya voivoiyedina ba muliḡa mote isagu ima kagebogebodi. ⁴⁰ ✧Lava aiyai bi mote imai ḡaviyeda ba lavana eda tau. ⁴¹ ✧Yà giugiu kauwemi te lava aiyai gauba i yaa bi i vitemina banina temi tagu taukaiwatagu ba ena maii'a kaka ya vai.”

Laukaḡesolumo gebogebodi ya tubutubuḡa
(Metiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Bamo te niga libilibidi mododimo gomana ḡaubona ḡemota i waisumaḡegu bi aiyai i voiye wapa bi gebomo i kuluvana ba i visu te lavana gadonemo ḡakima dididiga sa duli bi nisamo sa pwalḡe nawe. ⁴³ Bamo te nimam i voiye bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koḡavuki. I visu te nimam ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka nimam labu bi kwa nawana iyoyoḡamo, ḡome kai kalakalatina bamo mote ena ani kalapeki. ⁴⁵ Bamo te kaḡem i voiye bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koi ḡavuki. I visu te kaḡem ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka kaḡem labu sa voiye te kwa nawana iyoyoḡamo. ⁴⁷ Bamo te matam i voiye bi gebomo kuna kuluvana ba kwa ḡivoi kamaḡe. I visu te matam ḡemota bi Maimaituwa ena waibadamo kwa saḡa. Kaka matam labu sa voiye te kwa nawana iyoyoḡamo. ⁴⁸ Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki.

⁴⁹ “Taukaiwatagu matabudi kaka pilipili sa banavidi bi pilipilidi mayavadi mai kai poyana, mba etanemo kaka sa ḡailisi.

⁵⁰ ✧“Soliti ba mwali visuvisuna bi bamo te dinina i kovina ba bainewa ko voiye bi ya dini munaḡa? Temi ko wai kagiuna didiga aubaina, mba temi mai soliti dinimi i kovi. Temi emi yawasanamo maso maibena kani solisolitina dinina. Temi maso mainana nuwavisumo emi lava vaitedi kona miya.”

10

Waigose ena titikuna

¹ Yesu mba dobuna i ḡose bi i nawa Diudiya bi Dioudan gaubina i damaniye noi nevanemo. Bi ḡome lava kumna a tava munaḡa bi i wai lovelovedi, maibena sauga matabuna i voivoiyena mainana.

² Palisi ḡesaudi Yesu wai laulubuna a ḡoe aubaina te a nato lisinemo bi ai talayena gado, “Eda waiḡake i waianine ee geḡa, te oloto mwanena ya gose?”

³ Bi Yesu waitalamo i giuwedina gado, “Mousis waiḡake i vitevitemina bainewa i giu?”

⁴ ✧Tedi a giuwena gado, “Mousis ena waiḡake i waianina te oloto waiḡose pepana ya gilumi mwanena ya vite kaka ya giukamaḡe te ya nawa.”

⁵ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Banina temi nopomi a ḡaiḡai taunana aubaimi Mousis mba waiḡakena aubaina i gilumi. ⁶ ✧Bi ko noḡoti, Maimaituwa wala pakanemo dobu i voivoiye sauginemo, tana lava i voiyedi, oloto bi waivini. ⁷ ✧Taunana aubaina

✧ 9:40: Met 12:30 ✧ 9:41: Met 10:42 ‡ 9:43: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 44 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (ḡemoḡemotina ma lova 48). § 9:45: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo kota mainana lova 46 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (ḡemoḡemotina ma lova 48). ✧ 9:50: Met 5:13 ✧ 10:4: Met 5:31 ✧ 10:6: Pak 1:27 ✧ 10:7: Pak 2:24

oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ġemota, ⁸ bi tedi labuidi tubuġa ġemota sa tubuġa. Niganana tedi mote labu bi ġemota. ⁹ Taunana aubaina Maimaituwa tedi i wai ġemotidina mote lava i mai dabalalidi.”

¹⁰ Mulġa a munaġa vanuwemo bi Yesu ena tauwaikaiwatana niġa giuna aubaina ai talaye. ¹¹ ✧ Kamaina bi tana i giuwedina gado, “Bamoda oloto waivini i gose bi waivini ġesau i naġina ba mwanena ya vavawaidoġa. ¹² Kota mainana, waivini ena oloto i gose bi oloto ġesau i naġina ba mwanena ya vavawaidoġa.”

Yesu bi libilibi keikeilikidi

¹³ Lava ġesaudi libilibi keikeilikidi a natomedi Yesu lisinemo te tana maso nimana dabedimo i sivudi bi geġa te ena tauwaikaiwatana lava ai ġakedi. ¹⁴ Yesu mainana i kitakita ba ena tauwaikaiwatana lisidimo nuwana i medi bi i giuwedina gado, “Libilibi koi aninedi sa nato lisigumo mote komai ġakedi banina Maimaituwa ena waibada lava lisidimo maibena niga libilibidi. ¹⁵ ✧ Yà giugiu kauwemi te aiyai mote Maimaituwa ena waibada i mai anine bi ima vai, maibena libilibi keikeilikidi edi yawasana. Ba tana kaka mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saġa.” ¹⁶ Kamaina bi libilibi i bewedi kalonemo i sivudi bi nimana dabedimo i sivudi bi i laupali, te Maimaituwa ya kavisuvisudi.

Oloto waiguyauna yawasana ilailala aubaina i waitala

(Metiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Bi Yesu i modina i nawanawa etamo ba oloto i velau i tava Yesu matanemo bi tuwapekana doġamo i wai tupagwaliye. Bi i giuwena gado, “Tauwailovelove visuvisum bai yà voiye bi yawasana ilailalana yà vai?”

¹⁸ Bi Yesu oloto i giuwena gado, “Bai aubaina kuna giu te visuvisugu? Aiyai mote i visu, Maimaituwa taunaġa i visu. ¹⁹ ✧ Tam waigake kuna sibedi: Mote kumai peki, mote mwanem kuma vawaidoġa, mote kuma danene, lava mote kaiyovumo kumai wavu, mote kuma soinuwwa, tamam bi tinam kwa viviledi.”

²⁰ Bi oloto i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu ġaubogumo te niganana mba waigakedi matabudi e voiye kovidi.”

²¹ Bi Yesu oloto i kita te nuwana i vai bi i giuwena gado, “Mwali ġemota kwa malumaluwwabiye. Kwa nawa em waiguyau matabuna kwa kune kamaġedi bi mane waiyamoyamonidi kwa vitedi bi mala ena waiguyau kwa vai. Kaka kwa nato te kwa kaiwatagu.”

²² Niga olotona ba i wai ġonaġona gulata, taunana aubaina Yesu ena giu i vaivaiye ba nuwana i kuluva bi ma nuwaboyana i nawa.

²³ Ġome ena tauwaikaiwatana i kita nawedi bi i giuwedina gado, “I bagibagi kauwa kaka tana waiwaiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saġa.”

²⁴ Tauwaikaiwatana Yesu ena giu a vaivaiye ba a tagugu.* Bi Yesu i giuwedina gado, “Libilibi, i bagibagi kauwa kaka lava waiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saġa. ²⁵ I pilipili kauwa kaka ġamoġamo dididiga kamelo, siyau bwadanemo ya sola, mba mainana kota lava waiguyauna mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saġa.”

²⁶ Ġome ena tauwaikaiwatana mba giuna a vaivaiyena ba a tatava gulata bi edi lava vaitedi ai talapilina gado, “Bamoda mainana, ba aiyai kaka bena ya yawasana?”

²⁷ Yesu i kitedi bi i giuwedina gado, “Lava lisidimo ba i pilipili kauwa te taudiġa sai yawasanidi bi Maimaituwa lisinemo bai matabuna ba ġemoġemotina ya voiye.”

✧ **10:11:** Met 5:32 ✧ **10:15:** Met 18:3 ✧ **10:19:** Pot 20:12-16 * **10:24:** Diu edi wai sumaġa te waiguyau ba mataila Maimaituwa lava lisinemo i wainuwawisu bi ya kakavisuvisu (Sale 128, Miya 10:22). Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana ena giu a vaivaiye ba a tagugu. Tedi ai nogota bamoda Maimaituwa lava wai ġuyaudi mote imai yawasanidi ba lava ġesaudi kota mote imai yawasanidi.

²⁸ Kamaina bi Pita i giuna gado, “Bi tama bainewa? Tama kaikana bai matabudi ke gosedi kamaḡedi bi ke kaiwatam.”

²⁹ Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, aiyai ena vanuwa ee tinatinanatuna ee nuvunuvuna ee valevaletina ee tinana bi tamana, ee natunatuna bi ena daibi ya gosedi bi tagu ya kaiwatagu bi lava ḡesaudi lisidimo giugu visuvisuna ya giunawena,

³⁰ mba sauginemo tana mai'a dididiga otina Maimaituwa ya vite: Ena vanuwa, valevaletina, nuvunuvuna, tinatinana, natunatuna bi daibi sa wapa. Bi kota lava sa laukivigeboḡeboyē. Bi laḡan muliḡa ya natonatona tana yawasana ilailala ya vai.

³¹ ✧ Lava wapewapedi mabai niganana sa wailaumatanana kaka sai laumuli bi mabai sa wailaumulina ba sai laumatana.”

Yesu ena peki giuna i wai faioni

(Metiu 20:17-19; Luk 18:31-33)

³² Tedi etaḡa a nawanawa Yelusalem bi Yesu eta i dolidoliye. Bi ena tauwaikaiwatana a tagugu bi lava ḡesaudi a kaikaiwatedina a naila. Yesu ena tauwaikaiwatana waitedi a moito gebi tabudimo bi lisinemo bai matabudi sa tubuḡana ena tauwaikaiwatana i tainuwataudina gado,† ³³ “Ko vaiye, niganana ta nawanawa Yelusalem, bi ḡome taukaisolu kaka Tana Taunana Natuna pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena babadidi nimedimo ya sako. Tedi sa etale bi sai anine te Loum lavedi nimedimo sa sako te tedi sai peki. ³⁴ Tedi sai gadolose, sa gelolo, sa kwapu bi sai peki bi laḡan wai faioninemo tana ya kena moito.”

Diyemes bi Diyon edi wai baḡa

(Metiu 20:20-28)

³⁵ Diyebedi natunatuna Diyemes bi Diyon a tava Yesu lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, tama ka ḡoḡoena bai kai baḡamna ba ema ḡowana kwa voiye.”

³⁶ Yesu i waitalayedina gado, “Bai mwalina ko ḡoḡoena aubaimi yà voiye?”

³⁷ Tedi ena giu ai munena gado, “Kwai aninamai te aiyai kataiyammo ya miya bi aiyai ḡeniyammo ya miya em waibada laḡannemo.”

³⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi mote ko sibe te bai ko waibaḡae. Temi ḡemoḡemotina wainuwatoi leduna yà tegona mainana ko tego? Ee yà buluna mainana ko bulu?”‡

³⁹ Tedi ena giu ai munena gado, “Tama ḡemoḡemotimai.”

Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi ḡolaḡolana yà tegona mainana temi ko tego bi yà pekina mainana ko peki.” Bi Yesu i giuwedina gado, ⁴⁰ “Kamaina bi tagu mote egu waibada ima kenakena te yà lauvina, te aiyai kataiyagumo bi aiyai ḡeniyagumo. Niga gabuna tedi mabai Maimaituwa i vinevinedina aubaidi i kanonoḡi.”

⁴¹ Tauwaikaiwatana 10 mainana giuna a vaivaiyena, ba tedi Diyemes bi Diyon lisidimo a medi. ⁴² Yesu matabudi i yogedi bi i giuwedina gado, “Kona sibe tedi mabai Eteni sa wai badaedina ba lisidimo sa wai bada teyala. ⁴³ ✧ Temi mote maso mai ko voiye, aiyai didiga i ḡoena ba ya sako yovoḡe munaḡe bi aubaimi yai taupaula. ⁴⁴ Aiyai bi doli i ḡoena ba ya sako yovoḡe munaḡe bi lava ḡesaudi aubaidi yai taupaula yababa. ⁴⁵ Mainana Tana Taunana Natuna i yovona mote lava aubaina si paula bi tana lava aubaidi i paula bi ena yawasana i vite munaḡe te lava wapewapedi i wai yawasanidi.”§

Yesu Batimiyas matana potapotana i wai yawasani

(Luk 18:35-43)

✧ **10:31:** Met 20:16 † **10:32:** Tauwaikaiwatana a tava banina lava tana a waidibodiboḡi. Bi lava ḡesaudi mulinaḡa a nawanawa a naila banina, a nawanawana noke Yelusalemmo bai ya tubuḡa lisinemo. ‡ **10:38:** Yesu ledu lau tegoyena bi waibulu i giuwena ba mote ledu ota bi asiwa ota bi ena wainuwatoi bi ena peki i giu wata.

✧ **10:43:** Met 23:11; Mak 9:35 § **10:45:** Yesu ena wainuwatoi bi ena peki gebogebo lavada eda gabu i vai, mai Aisaiya 53:8 i giugiuna.

⁴⁶ Yesu ena tauwaiwaiwatana waitedi a tava Deliko malagainemo. Ġome ena tauwaiwaiwatana bi lava kumna dididiga waitedi Deliko a gosegose ba oloto matapotapotana isana Batimiyas tana eta diyanemo i miya bi i waiwaiigigimana, Batimiyas tana Timiyas natuna. ⁴⁷ Sauginemo tana Nasalet Yesuna giuna i vaivaiye ba binau i waitubuna gado, “Yesu Deivida Natuna** kwa lau nuwatoitoiyegu!” ⁴⁸ Lava wapewapedi ġome Batimiyas a kaipasine, “Ku miya moimoisili!” Bi tana yaġolo te kalinana dididiginemo i binabinau gado, “Deivida Natuna kwa lau nuwatoitoiyegu!”

⁴⁹ Kamaina bi Yesu i vamoito bi lava i giuwedina gado, “Ko giuwe ya saġa niga ġome.” Tedi oloto matapotapotana a giuwena gado, “Ya yogeyogem, ma nuwavisum kwa moito bi kwa nawa lisinemo.”

⁵⁰ Kamaina bi tana ena kwama i ġiġi, i pwalaġe kamaġe, i laupotisaġa bi i nato Yesu lisinemo.

⁵¹ Ġome Yesu Batimiyas i waitalayena gado, “Bai kwa ġoeġoena aubaim yà voiye?” Kamaina bi oloto mata potapotana i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu ya ġoeġoena yai kita munaġa.”

⁵² Yesu i giuwena gado “Kwa nawa em sumaġa i wai yawasanim.” Noi taunana te oloto matana i yana bi Yesu i kaiwata te etaġa a nawa.

11

Yesu Yelusalemmo i sola saġa

(Metiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Dyon 12:12-19)

¹ Yesu bi ena tauwaiwaiwatana oya Olip diyanemo malagai Betpage bi Betenimo a tava, Yelusalem a vavawaiġeleġele. Bi Yesu ena tauwaiwaiwatana labu i giukamaġedi a doli, ² bi i giuwedina gado, “Ko nawa Yelusalem malagainemo bi sauginemo ġome kona tavana ba donki lauewalina waitamina ko kita, mote aiyai i geluwe, temi ko kuvesi bi ko natome.* ³ Bi aiyai yai talayemina gado, ‘Bai aubaina niga mai ko voivoiye?’ Ba temi tana ko giuwena gado, ‘Bada ya ġoeġoe bi mote lofana te ya munaġe.’”

⁴ Tedi a nawa malagaimo a tava bi eta diyanemo vanuwa mataetinemo donki lauewalina waitamina a kita i moimoito, kamaina bi a kuvesi. ⁵ Ġome lava ġesaudi diyanemo a moimoitona ai talayedina gado, “Bai aubaina mba donkina ko kuvekuvesi?” ⁶ Kamaina bi tedi Yesu bai i giugiuwedina mainana a giuwedi. Ġome te ai aninedi bi donki ai doli nawe. ⁷ Tedi donki ai doli nawe Yesu lisinemo bi edi kwama a ġigikamaġedi te donki dabanemo a yesidi bi dabedimo Yesu i miya.

⁸ Lava wapewapedi edi kwama etamo a yesidi bi ġesaudi kai malugulugudi a bwalidi bi a yesi nawedi.† ⁹ Lava dolidolidi bi mulimulidi a binabinauna gado, “Maimaituwa ta kasaġesaġe.

Ka kavisuvisuna ya natonato Bada isanemo.‡

¹⁰ Ka kavisuvisuna BADA isanemo ya natonatona Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa ta kasaġesaġe, noke malamo!”

¹¹ Yesu Yelusalemmo i tava bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo. Ġome bai matabuna i kita kovidi bi kaikana aubiga aubaina te ena tauwaiwaiwatana 12 waitedi a nawa Betenimo.

Yesu kai damaya i pasili

(Metiu 21:18-19)

** **10:47:** Giu Deivida Natuna ba mote natu otina bi Deivida ena dammo i tubuġa. * **11:2:** Yesu tana donki dabanemo i gelu banina tana Maimaituwa ena vinevine (Sakalaiya 9:9). † **11:8:** Dyon 12:13 i giugiuna luvanemo lava edi gala bi kai ma lugulugudi a bwalidi etamo a yesidi ba edi ka saġesaġe bi edi vivila te ġalibona a voyai. ‡ **11:9:** Giu Ousana Alamek kalinedimo ba Niganana kwai yawasanimai. Mulig a giuna a vitale te ka saġesaġe Sale 118. Mba giuna noġotinemo tedi Yesu a kasaġesaġe te tana guyau.

¹² Laḡani i sako Beteni a gose bi a nawanawa te Yesu kani i peki. ¹³ Kamaina bi i wai kita nawa manemanekemo te kai damaya luguna i kita. Bi i nawa diyanemo te i kita kaukauwe ba votana geḡa, banina mote vota ena bolimani. ¹⁴ Yesu kai damaya i pasilina gado, “Mote aiyai kaka votam ima kani munaḡe!” Mai i giugiu ba ena tauwaikaiwatana ena giu a vaiye.

Yesu taugimala bi taukune Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo i kwavidi a potiyovo

(Metiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Diyon 2:13-22)

¹⁵ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalemmo a tava bi tana i nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponemo. Gome tedi mabai a wai kunekune bi a gimagimala i kwavivaidi a potiyovo. Bi wali dobu manedi tauvitaledi bi mwanuwa gabubu a wai kunekuneyedina edi bena bi edi animiya i vitaledi. [§] ¹⁶ Bi lava i waigakedi te waikunekune mwalidi mote sima avala bi Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponaḡa sima nawa. ¹⁷ ☆ Bi tana lava i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Gilugilumina wadubonemo Maimaituwa i giuna gado,

‘Tagu egu vanuwa sai isana

pali vanuwina lava dobu matabuna aubaidi.’

Bi temi kona voiye te maibena ‘taudanedanene edi gabu.’ ***

¹⁸ Pilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena niga giuna a vaiye bi eta a tavutavu te bainewa maso Yesu ai peki. Bi geḡa te a naile banina lava kumna ena wailovelove a sovesoveye.

¹⁹ Kamaina bi suwala bulubulumo Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalem a gose bi a nawa.

Damaya kaina i poki

(Metiu 21:20-22)

²⁰ Malaboiboi ḡesaunemo tedi a munamunaḡa, mba kaina a kita i poki pakanemo te damonemo. ²¹ Gome tedi kai a kitakita ba Pita Yesu ena giu i noḡoti bi i giuna gado, “Tauwailovelove kwa kita, damaya kaina kuna pasipasilina i poki.”

²² Yesu edi giu i waimunena gado, “Emi waisumaḡa Maimaituwa lisinemo ko sako. ²³ ☆ Giukauwemo ya giugiuwemi, aiyai niga oyana ya giuwena gado, ‘Ku pwalaḡe nawem nisamo’ bi tana noponemo mote ima nuwalaḡalaḡa bi yai sumaḡa te bai i giugiuwena ba aubaina ya tubuḡa. ²⁴ Taunana aubaina ya giugiuwemi te bai palimo ko wai baḡaena ba koi sumaḡa te kona banavi, bi mba temi emiya. ²⁵ Bi laḡannemo ko laulaupalina ba dolina tedi mabai gebogebo lisimimo a voivoiyena, ko noḡoti kamaḡedi, mainana kaka Tamemi malamo emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.” ††

Yesu ena waibada waitalana

(Metiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Tedi a tava munaḡa Yelusalemmo bi Yesu, Maimaituwa ena vanuwa didiyaunaḡa i nawanawa. Pilisi edi babada, waigake tauwailovelovena bi Diu babadidi a tava Yesu lisinemo ²⁸ bi ai talayena gado, “Tam waibada bamo kuna vai bi niga kauwidi kwa voivoiyedi? Em waibada aiyai i vitem?”

²⁹ Kamaina bi Yesu edi giu i wai munena gado, “Waitala ḡemota yaḡi talayemi bi giu koi mune kaka yaḡi giuwemi te bamo tagu waibada e vai bi niga kauwidi yaḡi voivoiyedi.

§ 11:15: Diu edi noḡotemo manemo lava matana ba koikoitau. Taunana aubaina a tavaitedi bi a wai kunekuneyedi te mane a tanodi bi takis a wai mai’idi. ☆ 11:17: Ais 56:7 ** 11:17: Yesu mba lavedi edi bena i vitaledi banina mba manedimo kaiyovumo a puyopuyo bi lava ḡesaudi edi mane nevedi a tanotanodi. ☆ 11:23: Met 17:20 †† 11:25: Gilugilumidi wadubodi ḡesauidimo kota mainana lova 26 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Bamoda temi emi lava edi gebogebo mote koma noḡoti kamaḡedi, ba kota Tamemi malamo emi gebogebo mote ima noḡoti kamaḡedi (Metiu 6:15 ko kita).

³⁰ Ko giuwegu, aiyai Diyon waibadana i vite bi i laulaukabulu? Maimaituwa i vite ee lava dobumo?”

³¹ Tedi taudiḡa ai talapilina gado, “Bamoda ta giuna gado, Malaḡa, ba tana ya giuna gado, ‘Bai aubaina mote koi sumage.’ ³² Bi bamoda ta giuna gado, ‘Lava lisidiḡa,’ ba sa ḡasiyeda.” Tedi a nailana banina lava matabudi a sibe, te Diyon tana kamaina te taugiuwatana. ³³ Taunana aubaina ena giu ai munena gado, “Tama mote ka sibe.”

Bi Yesu i giuwedina gado, “Tagu kota mote yàma giuwemi te egu waibada bamo e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi.”

12

Taubayau lautaulalana

(Metiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ ✧ Kamaina bi Yesu lautaulalamo giuwedi i waitubuna gado, “Oloto waen daibina i wadi bi i ganakuku. Bi kota waen aniva pisana i voiye bi ani waikoyaḡa vadavadana i keli. Kamaina bi taubayau i tanodi te waen daibinemo* i waidubudi. Bi tana i nawa dobu ḡesaunemo. ² Vililubu laḡannemo tana taupaula i giukamaḡe waen daibina taulabena lisidimo te waen votedi ḡesaudi maso i laitupa. ³ Bi geḡa te taubayau taupaula a kaididi, a kwapu bi a giukamaḡe kavakavana i munaḡa. ⁴ Bi kota taniwaga taupaula ḡesau i giukamaḡe lisidimo bi tedi kununa a dougolu bi a voiye te i wai tunimayaḡa. ⁵ Daibi taniwagina taupaula ḡesau i giukamaḡe bi tedi tana ai peki. Bi kota wapewapedi mainana a voiyedi, a kwapudi bi ai pekidi.†

⁶ “Niganana ḡemota ota ya miyamiya, taniwaga natuotina nuwapouna. Muliḡa tana natuotina i giukamaḡe bi i giuna gado, ‘Tedi male natugu sa vivile.’

⁷ “Bi geḡa te taubayau taudiḡa ai giugiuna gado, ‘Niga olotona male tamana gagasina matabudi ya tanodi. Ei, ko nato ta lai peki bi gagasa matabuna tada ta vai.’ ⁸ Kamaina bi tedi a kaididi, ai peki bi waen daibina mulitaulinemo a pwalaḡe nawe.”

⁹ Yesu ena giu i waikovi bi i wai talayedina gado, “Daibi taniwagina bai ya voiye? Tana kaka ya tava bi taubayau yai pekidi bi waen daibina lava ḡesaudi ya vitedi.‡

¹⁰ ✧ Temi gilugilumina wadubonemo kona iyeve ee geḡa? Mba niga mainana i giu, ‘Vanuwa taukelina duḡu a dabodabokena,

i nuwavitala te duḡu laukaina vanuwa yasina i tubuḡa.§

¹¹ Bada, niga kauwina i voiye te kitana lisidimo i visu gulata.’ ”

¹² Ḡome Diu babadidi eta a tavutavuge te maso a pani, banina a sibe te tana lautaulalamo i giugiu watedi bi geḡa te tedi lava kumna a nailedi. Kamaina bi a kita kamaḡe te i nawa.

Takis ena waitala

(Metiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Lautaulala mulinemo Palisi ḡesaudi bi Alodi ena muli a giukamaḡedi Yesu lisinemo te ena giumo maso ai wavu. ¹⁴ Bi tedi a tava lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, ke sibe te tam ba giukauwa kwa giugiuwe, te lava bai sa giugiuwena mote kuma nainaile. Tam lava isanawenawedi edi giu mote kuma iyeiyevidi bi em

✧ **12:1:** Ais 5:1,2 * **12:1:** Waen daibina ba gabu ḡaubona ḡome Diu lavedi waen sa wadiwadi. Bi waen votana a wai isana guleipi. Tedi guleipi dom nopodimo a sivu yovoḡedi bi a vava buyodi. Bi masidi a ledudi bi kwagimo a ginigini yovoḡedi, mba taunana waen edi ani tego. † **12:5:** Israel lavedi Maimaituwa ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi maibena taubayau daibi taniwagina ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi (Delimaiya 7:25-26, Eimos 3:7, Sakalaiya 1:6). ‡ **12:9:** Niga ḡome Yesu ena giu banina ba tana male Diu babadidi sai peki bi Maimaituwa male tedi ya kovogidi. ☆ **12:10:** Sale 118:22,23 § **12:10:** Gulik baibol noponemo i giu te ḡakima. Banina tedi ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Bi ḡakima ḡemota vanuwa liunemo ya moimoitona ba vanuwa yasina. Niga ḡakimina taunana Yesu, Maimaituwa ena vanuwa valivaliuna duḡuna (Epeses 2:19-21 bi Aisaiya 28:16).

wailovlove ba Maimaituwa ena ḡowana bi giukauwa lava kwa wailovelovedi. Kwa giuwemai, kamaina te takis kai maii Sisa lisinemo ee geḡa?”

¹⁵ Yesu edi kaiyovu i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina, ko ḡoeḡoe te ko taikulugu? Kaikaiyovumi? Mane ko natome bi yà kita.” ¹⁶ Kamaina bi mane a natome bi i giuwedina gado, “Aiyai isana bi kununa aluwina manemo?”

Bi a giuwena gado, “Ḡalibona Sisa aluwina bi isana.”

¹⁷ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bai Sisa enaya ba Sisa ko vite bi bai Maimaituwa enaya ba Maimaituwa ko vite.” Gome tana ena giu a soveye.

Pekimo kenamoito waitalana
(Metiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ ✧Sadisi ai sumaḡa te lava pekipekidi mote sima kenamoito. Taunana waitalana aubaina a tava Yesu lisinemo.** ¹⁹ Bi tedi a giuna gado, “Tauwailovlove, Mousis, Maimaituwa enai ḡake aubaimai i gilumina gado, ‘Bamoda oloto tinanatuna mwanena i peki kamaḡe bi natunatuna geḡa ba kota tinanatuna iwapena ya naḡi. Bi yai natuna te tuwaḡana pekipekina aubaina.’” ²⁰ Mai maso ooloto 7 bi tautuweḡina i naḡi te i peki bi natunatuna geḡa. ²¹ Wai labuna iwapena i naḡi bi kota i peki, natunatuna geḡa. Mainana wai faionina vaitena. ²² Mba olotodi wapedi 7 waivinina a naḡi bi kauwina ḡemotina lisidimo i tubuḡa bi a peki kovi mote natunatudi bi waivini muliḡa i peki. ²³ Kenamoito sauginemo male aiyai mwanena mba waivinina, oloto wapedi 7 a naḡinaḡina?”

²⁴ Bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kona ai giugiu, gilugilumina wadubonemo Maimaituwa ena giu kona iyeve bi mote ko sibe, kota ena ḡailisi mote ko sibe. ²⁵ Laḡannemo pekipekidi sa kenamoitona ba mote sima naḡi. Tedi sa miyana mai aneya malamo. ²⁶ ✧Bi pekimo kenamoito ena giu Mousis i gilugilumina mote ko iyeve? Wala kai tombolunemo, kai vavavanina noponemo Maimaituwa, Mousis i giuwena gado, ‘Tagu Eiblaḡam ena Maimaituwa, Aisik ena Maimaituwa bi Deikap ena Maimaituwa.’” ²⁷ Tana mote lava pekipekidi edi Maimaituwa bi lava miyemiyedi edi Maimaituwa.†† Temi ba ko giugiu yabayababa.”

Waiḡake laukaina
(Metiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Waiḡake tauwailovelovena ḡome i vaiyedi a waitalapilina gado. Tana i sibe te Yesu i giukauwa, kamaina bi i waitalayena gado, “Waiḡake matabudi mododimo bamo taunana waiḡake laukaina?”

²⁹ ✧Yesu ena giu i waimunena gado, “Waiḡake laukaina ba niḡa, ‘Ko vaiye Israel, Bada eda Maimaituwa taunaḡa Bada. ³⁰ Bada em Maimaituwa kwa ḡoena, mba nuwapoum tabutabunemo, tubuḡim tabutabunemo, em noḡota tabutabunemo bi em ḡailisi tabutabunemo.’” ³¹ ✧Waiḡake wai labuna ba niga, ‘Lava ḡesauna kwa ḡoena mai bainewa taumḡa kwa ḡoeḡoemna. Bamo mote waiḡake ḡesau i didiga gulata kaka niga taudidi.”

³² Kamaina bi waiḡake tauwailovelovena Yesu i giuwena gado, “Bai kuna giuwena ba i visu. Giukauwa te Bada tana Maimaituwa bi diyanemo mote bamo Maimaituwa ḡesau. ³³ Bi lava maso Bada edi Maimaituwa a ḡoena, nuwapoudi tabutabunemo, tubuḡidi tabutabunemo, edi noḡota tabutabunemo bi edi ḡailisi tabutabunemo. Bi lava ḡesaudi ḡoedi, i saḡa gulatana kaka sewasewa gabugabu ḡosedi Maimaituwa lisinemo.”

✧ 12:18: Giu 23:8 ** 12:18: Diu nopodimo dam ḡemota a miyamiyana isedi Sadisi. Niga lavedi edi waisumaḡa ba tabuna, tedi mote ai sumaḡa te lava ya peki bi ya kena moito. Bi mote ai sumaḡa te alualuwa bi aneya mote bamo sima miyamiya. Tedi Mousis ena buka i gilugilumidina taudiḡa a iyeiyevidi bi buka ḡesaudi geḡa. ✧ 12:26: Pot 3:6 †† 12:27: Lava niganana sa miyamiyana bi waiwaisumegidi a pekipekina edi Maimaituwa. ✧ 12:29: Wai 6:4,5 ✧ 12:31: Liv 19:18

³⁴ Yesu i vaiye te niga olotona ena giu i visu. Kamaina bi i giuwena gado, “Maimaituwa ena waibadana gotona te kwa banavi.” Niga mulinemo lava matabudi a naila bi aiyai mote Yesu i waitala munaḡe.

Deivida ena Bada aiyai?

(Metiu 22:41–23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Yesu Maimaituwa ena vanuwemo i wailovelove bi i waitalana gado, “Bainewa te waigake tauwailovelovena sa giugiu te Keliso ba Deivida ena tubulelesemo? ³⁶ ☆Aluwa Waiyawa noḡota Deivida i vite te i giuna gado,

‘Bada egu Bada i giuwena gado,

“Niga ḡome kataiyagumo kwa miyamiya

eete em ḡaviya kaḡem dibunemo

yài dubudi.”

³⁷ Deivida otina i giuna gado, *Bada*. Bi bainewa te Vinevinena maso Deivida ena tubulelesemo?” Lava kumna dididiga Yesu ena giu a vaivaiye ba ai nuwavisu.

Yesu aiyai natuna

³⁸ Yesu i wailovelovedi bi i giuna gado, “Waiḡake tauwailovelovena ko kita kauwedi. Tedi gala lofelofedi sa kotedi bi ani waigemota gabudiḡa sa moimoito nawa te lava maso sai ebonedi vivila vaitena. ³⁹ Tedi sa ḡoeḡoena ani miya visuvisudimo sa miya aniwai bolu vanuwidimo bi mata'asimo. ⁴⁰ Tedi iwape sa kaiyovuḡedi, edi ḡonaḡona sa legaudi bi lisidimo sawai bada teyala. Bi kota pali lofelofedi sa voivoiyedi, te maso lava sa sovedi. Niga lavedi muliḡa edi kovoḡa dididigi otina sa vai.”

Iwape ena puyo

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo, Yesu mane abomina diyanemo i miya bi lava i kitedi abomemo mane a sivusivudi. Lava waiguyaudi wapewapedi mane nananakidi a sivusivudi. ⁴² Bi kota iwape wai nuwatoitoina i tava bi peni labu i sivu, mba penidi labu ba laḡan ḡemota ani gimala luvana. ⁴³ Yesu ena tauwaikaiwatana i yogedi ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi te niga iwapena ena puyo i sakona ba i didiga gulatana kaka lava waiguyaudi. ⁴⁴ Bai aubaina tedi wai guyaudi edi mane nananakidi a kenakena bi keikeilikidi a sivusivudi. Bi niga iwapena waiyamoyamonina kanaya ani gimelina bi geḡa te matabuna i sako kovi.”

13

Yesu i giu te muliḡa lava Maimaituwa ena vanuwa waiyawa sa kagebogebo

(Metiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Ḣome Yesu Maimaituwa ena vanuwa waiyawa i gosegose bi ena tauwaikaiwatana ḡemota i giuwena gado, “Tauwailovelove, kwa kita niga vanuwidi kitedi a visu gulata bi kota ḡakima nananakidi a laukeliyedi.”

² Yesu giu i waimunena gado, “Niga vanuwidi nananakidi ko kitekitedina, mote kaka ḡakima ḡemota ena gabumo ima kena, matabudi kaka sa ḡima wai dabalalidi.”

Pilipili bi laukivigeboḡebo nopodimo Yesu ena tauwaikaiwatana sa moitodidina

(Metiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Yesu oya Olip dabanemo i miya bi matana Maimaituwa ena vanuwa waiyawa yawaninaḡa i waikita nawa. Kamaina bi Pita, Diyemes, Dyon bi Endulu taudiḡa a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, ⁴ “Kwa giuwemai te bai laḡannemo niga kauwidi sa tubuḡa? Bi bai matailina ka kita bi ka sibe te mba kauwidi gotona te sa tubuḡa?”

⁵ Bi Yesu i giuwedina gado, “Koi kita kauwa te mote aiyai ima kaiyovuḡemi. ⁶ Muliḡa male lava wapewapedi sa tava bi isagumo sa giuna gado, ‘Tagu taunana Maimaituwa ena vinevine’ bi lava wapewapedi sa'ai wai etadoliyedi. ⁷ Laḡannemo waigasiḡasi daguguna laulisimo bi manekemo noyana ko vaiyena ba koma naila. Niga kauwidi sa gei tubuḡa bi mba taunana mote damona. ⁸ Dam bi dam sai ḡasiḡasi bi ḡalibona falona ḡalibona vaitena sai ḡasiḡasi. Bi dobu ḡesaudiḡa yoyo bi gomala sa tubuḡa. Niga kauwidi sa tubuḡana maibena waivini bwagabwagana wainatuna yavina mayavaina mainana.

⁹ ☆“Temi ko kita kauwa, lava male sa panimi bi sa etalemi bi bolu vanuwidimo sa kwapumi. Banina temi tagu taukaiwatagu. Temi babada bi ḡalibona matedimo ko moito bi tagu giugu ko giuwedi. ¹⁰ Muliḡa kaka laḡan damona ya tavana, dolina taukaiwatagu giugu visuvisuna sa lauguguyaena dobu matabudimo.

¹¹ “Bi laḡannemo sa panimi bi sa nawemi ko etalena ba mote komai nuwaboya dolidoli te bainewa ko giu. Mba laḡannemo bai Maimaituwa ya vitevitemina ko giuwe. Mba mote temi koma giugiu bi Aluwa Waiyawa noḡota ya vitemi te ko giu.

¹² “Lava ḡesaudi sa kaisolu te tasitasidi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. Bi tamatama natunatudi sa kaisoluḡedi. Bi libilibi sa kaisolu te tametamedi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. ¹³ ☆Bi lava matabudi sa dabokemi banina temi tagu ko waisumaḡegu. Bi aiyai i moito didina te damonemo ba ya yawasana.”

Wainuwatoi laḡanina dididiga

(Metiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Mba laḡaninemo kauwa gebogebo otina bi wai matawalawalana, ḡome mote maso i moito bi geḡa te ya moito. (Temi tauiyava niga ḡome bai ya giugiuwena banina ko sibe kauwe.) Tedi mabai Diudiyamo sa miyamiyana sa velau sa nawa oyamo. ¹⁵ Bi tedi mabai vanuwa dabanemo sa miyamiyana mote sima yovo vanuwa nophonemo te edi ḡonaḡona bai sima vai. ¹⁶ Bi kota tana aiyai daibimo mote i munaḡa vanuwemo ena gala vaina aubaina. ¹⁷ Bi mba laḡandimo vesavesala bwagebwagedi bi vaivaisu lisidimo ba i gebo gulata! ¹⁸ Taunana aubaina ko laupali gulata te niga kauwidi mote bodubodu laḡandimo sima tubuḡa!* ¹⁹ ☆Mba laḡanidimo ba wainuwatoi dididigina ya tubuḡa, mote mai wala pakanemo Maimaituwa dobu i voivoiyena laḡannemo te niganana. Bi muliḡa mote mainana wainuwatoina ima tubuḡa munaḡa. ²⁰ Bada ena vinevine lavedi kedinawamo aubaina te mba laḡandi i bwali wai watiyedi, bamoda geḡa, mote maso aiyai i yawasana.

²¹⁻²² “Mba laḡannemo bamoda aiyai ya giuna gado, ‘Kwa kita Keliso niga,’ ee ‘kwa kita tana nanoi,’ mote kumai sumaḡe. Banina Keliso kaikaiyovudi bi taugiuwatana kaikaiyovudi sa laumaḡata te mataila bi anisove kauwidi sa voiyedi te bena maso Maimaituwa ena vinevine lavedi male sa'ai waietadoliyedi. ²³ Taunana aubaina koi kita kauwa mwali matabuna kaikana e giu wainonomi.”

Yesu ena nato munaḡa

(Metiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ “Mba pilipilidi laḡanidi mulidimo suwala yai dudubala bi nawalai mote ima yana. ²⁵ Bi kota kipola galewemo sa kuluva bi mwali sawasawamo ḡaigailisidi matabudi sa gusu.

²⁶ ☆“Mba laḡannemo Tana Taunana Natuna yadamo, ya laumaḡata ḡailisi vaitena bi ma namalina ya nato te lava sa kita. ²⁷ Bi tana ena aneya ya giukamaḡedi te dobu matabuna sa kwaivivile. Bi ena vinevine lavedi dobu isuna bi isuna sai ḡemotidi bi kota mainana malamo.”

☆ **13:9:** Met 10:17-20 ☆ **13:13:** Met 10:22 * **13:18:** Gulik baibol nophonemo mote bodubodu ima kenakena bi gomala (winter). ☆ **13:19:** Dan 12:1 ☆ **13:26:** Dan 7:13

*Kaikini ya natonato**(Metiu 24:32-35; Luk 21:29-33)*

²⁸ “Niganana kaikini yai lovelovemi, laḡannemo kai lagelagedi sa nimagala, sa kini bi lugudi sa gidagidava ba ko sibe te bodubodu laḡanina ya natonato. ²⁹ Bi kota mainana temi niga kauwidi sa tubutubuḡa ba ko sibe te laḡani i watige te tana ya nato munaḡa. ³⁰ Giukauwemo ya giugiuwemi, te niga kimtina sa miyamiyana mote sima peki bi niga kauwidi sa tubuḡa. ³¹ Mala bi dobu sa launeḡaneḡa bi giugu mote kaka ima launeḡaneḡa.”

*Tada ta vononoḡa Yesu ena nato munaḡa aubaina**(Metiu 24:36-44)*

³² ✧ “Bada ena nato munaḡa laḡanina bi saugina mote aiyai i sibe. Mote aneya malamo, mote natuna bi tamana taunaḡa i sibe. ³³ Koi kita kauwa bi koi mayavai banina temi mote ko sibe te bai laḡannemo mba laḡanna ya tava. ³⁴ Mba maibena oloto ena vanuwa i gose bi i nawa dobu ḡesaunemo bi ena taupaula ena vanuwa sa kitakita wata. Bi ḡemoḡemotaḡa edi noya i vitedi bi mataeta taulabena i giuwe te yai kita kauwa. ³⁵ Koi kita kauwa! Bai aubaina, mote ko sibe te bai laḡannemo vanuwa taniwagina ya tava, bamoda aubigamo ee dudubala modonemo ee kamkam ya ḡabaḡaba ee olaolalemo suwala ya lovolovotava. ³⁶ Mote koma kena nuwayavuḡa bamoda yai tagugumi. ³⁷ Bai ya giugiuwemina ba mainana lava ḡesaudi ya giugiuwedi: Koi kita kauwa!”

14*Diu babadidi Yesu kana pota a yesi**(Metiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Diyon 11:45-53)*

¹ ✧ Laḡani labu muliḡa kaka vawaitauli bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina sa voiye. Ba Pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena kandavonemo eta a tavutavu te bainewa maso Yesu a pani bi ai peki. ² Tedi a giuna gado, “Mote soimo tama voiye male lava ta kaḡasiḡasidi.”

*Waivini masi panepanena Yesu dabanemo i ḡini**(Metiu 26:6-13; Diyon 12:1-8)*

³ Betenimo Saimon sida kapa i vaivaina ena vanuwemo Yesu i miya i kanikani bi waivini masi panepanena dubina* i vai tavaite. Kamaina bi dubi gadona i kulakoto bi Yesu dabanemo i ḡini. Niga gaubina ba ḡawaḡawa isana Nad masinemo a voiye bi maiina ba i didiga gulata. ⁴ Lava ḡesaudi ḡome a miyamiyana a medi bi taudiḡa ai giugiuna gado, “Bai aubaina masi panepanena i waiyakali? ⁵ Mba maso a kuneye bi mane dididiga otina a vai te maso lava wainuwatoitoidi a vitedi.” Bi tedi waivini a kaipasine.

⁶ Bi Yesu i giuwedina gado, “Ko kita kamaḡe! Bai aubaina ko kaka nuwalaḡalaḡa? Tana kauwa visuvisuna tagu aubaigu i voiye. ⁷ Temi lava wai nuwatoitoidi sauga matabuna vaitedi ko miyamiya, bamoda sagudi ko ḡoena ba wali saugemo ko sagudi bi tagu mote temi vaitemi tama miya nonoḡa. ⁸ Tana i sibe te bai ya voivoiye. Masi panepanena tubuḡigumo i ḡinina ba i ka nonoḡina muliḡa laudobo aubaina. ⁹ Ya giugiu kauwemi, dobu matabunemo lava giu visuvisuna sa lauguguyaena ba niga waivinina bai i voivoiyena sa noḡoti bi sa giuwata.”

*Diudas i wai anina te Yesu ya kaisoluḡe**(Metiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Diyon 13:21-30)*

✧ 13:32: Met 24:36 ✧ 14:1: Pot 12:1-27 * 14:3: Niga gaubina mai'ina i didiga gulata. Inglisimo sawai isana alabasta.

¹⁰ Diudas Iskaliot, tauwaikaiwatana ¹² nopodimo i nawa pilisi edi babada lisidimo bi i kaisolu te bainewa Yesu sa pani. ¹¹ Tedi bai i giugiuwedina, a vaiye bi ai nuwavisu gulata. Kamaina bi a giuwapa te mane sa vite. Gome Diudas gavogavo i tavutavu te bainewa maso Yesu nimedimo i sako.

Vawaitauli soina a kani

¹² Buledi mote muu'a vaitena soina laḡanina i tava. Ġome lava sipu natunatudi lau ewalidi a vunudi bi a lau sewasewaedi vawaitauli soinemo. Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Bamo ġome kuna ġoeġoena vawaitauli kanina ka voiye?”

¹³ Kamaina bi Yesu ena tauwaikaiwatana labu i giu wailovelovedi bi i giukamaġedina gado, “Ko nawa Yelusalemmo ko tava bi oloto ko kita gauba dubina ya avaavalina ko kaiwata. ¹⁴ Bi bamo vanuwino ya valaġetana, mba vanuwina taniwagina ko giuwena gado: Tauwailovelove niga mainana i giu, ‘Bamo gabunemo tagu bi egu tauwaikaiwatana vaitedi, vawaitauli kanina ka kani?’ ¹⁵ Bi ġome vanuwina noponemo gabu dididiga kaka nonoġina yai lovemi. Te ġome temi bai matabuna aubaida ko kanonoġi.”

¹⁶ Kamaina bi taukaiwatana a nawa, malagai dididiginemo a tava bi bai matabuna Yesu bainewa i giugiuwedina mainana a banavi. Bi ġome vawaitauli kanina a kanonoġi.

¹⁷ Aubigamo Yesu taukaiwatana vaitedi a tava. ¹⁸ Laḡannemo a miya a kanikani ba Yesu i giuna gado, “Yà giugiu kauwemi, te ġemota modomimo kaka ya kaisoluyegu, tana aiyai vaitena ka kanikanina.”

¹⁹ Taukaiwatana nuwedi i gebo bi ġemoġemotaġa ai talayena gado, “Bada ku giu, mote tagu, ee?”

²⁰ Yesu i giuwedina gado, “Temi 12 modomimo ġemota, tana aiyai vaitegu ema buledi abomemo ka wai dakwana. ²¹ Maibena wala a gilugilumina noponemo te Tana Taunana Natuna kaka ya peki. Bi i gebo kauwa te oloto aiyai Tana Taunana Natuna ya kaisoluye! Mba olotona avena te maso i tubuġa.”

²² Ġome a kanikani bi Yesu buledi i vai, Maimaituwa i wai ebone, i vilikivi bi ena tauwaikaiwatana i vitedi. Bi i giuwedina gado, “Niga ko vai, tagu tubuġigu.”

²³ Kota ledu i vai, tamana i wai ebone bi tedi matabudi ledunemo a lautego. ²⁴ ✨ Yesu i giuwedina gado, “Niga ba tagu kwasinigu i nuwaġini lava wapewapedi aubaidi, tagu kwasinigu Maimaituwa ena waianina ya voiye te ya ġailisi. ²⁵ Yà giugiukauwemi, tagu kaka mote niga waenina yàma tego munaġe eete Maimaituwa ena waibada laḡannemo kaka waen valivaliuna yà tego.”

²⁶ Kamaina bi a sale i kovi bi a nawa Olip oyanemo.

Yesu Pita ena valele i gei giuwe

(Metiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Diyon 13:36-38)

²⁷ Yesu tedi i giuwedina gado, “Temi matabumi kaka ko velau ko ġosegu, maibena gilugilumina wadubonemo Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Tagu kaka tauwaigamoġamo yai peki bi sipu kaka sa dabalala.’

Taunana aubaina temi matabumi kaka ko velau ko nawa. ²⁸ ✨ Bi laḡannemo tagu yà kenamoito, ba yà dolidoli Galilimo.”

²⁹ Tana mainana i giugiu ba Pita ena giu i wai munena gado, “Egu lava ġesaudi male sa velau sa nawa bi tagu ba mote yàma gosem!” ³⁰ Yesu Pita i giuwena gado, “Yà giugiukauwem te mateya dudubalemo, muliġa kaka kamkam malabu ya ġabana, ba tam ma faiona kwa giu te mote ku sibegu.”

³¹ Pita kalinana bagibaginemo i giuna gado, “Tagu male mote mainana yàma giu. Avena te bainewa bi male vaitem ta peki. Tagu male mote yàma valeleem.” Bi ġesaudi giuna ġemotina a vato.

Yesu Getsemenimo i laupali
(*Metiu 26:36-46; Luk 22:39-46*)

³² Tedi dobu isana Getsemenimo a tava bi Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Niga ġome ko miyamiya bi tagu yà nawa yà laupali.” ³³ Tana Pita, Diyemes bi Diyon i waidolidi te a nawa. Tana yavi bi nuwaboya nopona i wai wanavu. ³⁴ Bi i giuwedina gado, “Nuwaboya nopogumo i didiga gulata, ġotona te yai pekigu. Niga ġome ko miya bi manoġotimi ko wai kita.”

³⁵ Yesu ġotona i taunawa bi i nuwalikwa doġamo i talaġa bi i laupalina, bamoda ġemoġemotina, te niga wainuwatoina mote maso i vai. ³⁶ Kamaina bi i laupalina gado, “Tamagu, Tamagu! Bai matabuna tam lisimmo i tekateka. Niga wainuwatoina leduna lisigumo kwa kaikamaġe. Bi geġa te mote tagu egu ġowana bi tam em ġowana.”

³⁷ Yesu i tava munaġa bi ena tauwaikaiwatana faiona i kitedi a kena kwavu. Kamaina bi tana Pita i giuwena gado, “Saimon, tam kwa kenakena ee? Maso ġemoġemotina kona tauwai kita laġan ġaubona?† ³⁸ Ko kita kauwa bi ko laupali te mote laulubumo koma kuluva. Aluwimi ya ġoeġoe bi tubuġa i gwaġa.”

³⁹ Kamaina bi kota i munaġa i laupali bi giuna ġemotinana i vatovato. ⁴⁰ I nato munaġa i kitedi a kenakena banina tedi mote ġemoġemotina te sai kita. Bi mote a sibe te bai sa giuwe.

⁴¹ Bi ena tava waifaioninemo i giuwedina gado, “Temi yaġolo ko waiyawasi? Kena avena, ko kita, laġanina i tava, te Tana Taunana Natuna sa kaisoluye bi gebogebo lavedi nimedimo sa sako. ⁴² Ko moito! Ta nawa, ko kita, oloto taukaisoluġegu kaikana i tava!”

Yesu a pani
(*Metiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Diyon 18:3-12*)

⁴³ Yesu yaġolo i giugiu ba ena tauwaikaiwatana 12 nopodimo ġemota isana Diudas i tava. Lava kumna edi madamada bi kepata a tanodi bi tana vaitena a tava. Pilisi edi babada, waigake tauwailovelovena bi Diu babadidi niga lavedi a giukamaġedi a tava. ⁴⁴ Diudas lava kumna i giu wainonodi te mataila yai lovedi, “Bamo taunana yài suluvena ba taunana ko pani bi ko kita te mote ima naila ima nawa.”

⁴⁵ Noi taunana a tavatava, te Diudas i nawa ota Yesu lisinemo bi i giuwena gado, “Tauwailovelove!” bi i waisuluve. ⁴⁶ Kamaina bi Yesu a pani bi a labadidi. ⁴⁷ Bi ġome diyanemo taumoito ġemota ena kepata i wai guli, te pilisi saġasaġa guletina ena taupaula beyana i tadi kamaġe. ⁴⁸ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kepata bi madamada kona avala tava, te tagu ko paniguna maibena tauwaibeyapota ee?”

⁴⁹ “Laġan matabuna tagu Maimaituwa ena vanuwemo e wailovelove bi mote ko panigu. Gilugilumina wadubonemo i giugiuwena niga taunana ya tubutubuġa.”

⁵⁰ Kamaina bi ġome ena tauwaikaiwatana a ġose bi a velau a nawa. ⁵¹ Oloto ewalina ġemota Yesu i kaikaiwata bi ena kaleko potipotina i kotekotena bena maso a kaididi

⁵² bi geġa te ena galaġa a soluġigi kamaġe bi tana ma kofakofana i velau i nawa.

Yesu Diu edi babada matedimo i etala
(*Metiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Diyon 18:13-14,19-24*)

⁵³ Kamaina bi Yesu ai dolinawe pilisi saġasaġa guletina ena vanuwemo, ġome pilisi edi babada, waigake tauwailovelovena bi Diu babadidi ġesaudi a tava ai ġemotidi.

⁵⁴ Pita, Yesu i vawatawata te tana didimanina i nawa pilisi saġasaġa guletina ena vanuwa mataetinemo. Tana ġome etala gabuna taulabena vaitedi a miya kai diyanemo

† 14:37: Baibol nopodimo a giuna one hour.

a malimalili. ⁵⁵ Pilipilisi edi babada bi bolu babadidi ġesaudi tedi Yesu ena gebo a tavutavuge te maso ai peki bi mote aiyai bamo lisinemo giukauwa a vai. ⁵⁶ Lava wapewapedi edi waiwavu giudi a tava a giuwedi bi edi giu ba tabudi bi tabudi.

⁵⁷ Lava ġesaudi a moito bi waiwavu kaikaiyovudimo tana ai wavuna gado, ⁵⁸ “Tama ke vaiye i giuna gado, “Tagu kaka Maimaituwa ena vanuwa lava a kelikelina, ya kagebogebo bi laġan faiona nopodimo ġesau ya keli, mote lava nimedimo voivoiyena.”

⁵⁹ Bi yaġolo te edi giu tabudi bi tabudi.

⁶⁰ Kamaina bi pilisi saġasaġa guletina i miya moito i nato bi Yesu i wai talayena gado, “Bai kwa giuwe ee geġa? Niga lavedi sa wai wavum.”

⁶¹ Bi tana i miya moimoisili, mote bai i giuwe. Bi kota pilisi saġasaġa guletina i waitala munaġe bi i giuna gado, “Tam taunana Vinevinena, Maimaituwa ta kaka saġesaġena natuna, ee?”

⁶² ✧ Bi Yesu i giuna gado, “Tagu taunana Vinevinena, Tana Taunana Natuna kaka ko kita tamana ġaigailisina kataiyanemo ya miyamiya bi malamo ma giyouna ya nato.”

⁶³ Ġome pilisi saġasaġa guletina ena gala i kulalisi bi i giuna gado, “Tama niganana mote giu ġesaudi vaiyedi kama ġoeġoedi.” ⁶⁴ Bainewa ko noġonoġoti, kaikana beyademo te vaiye te i waidiboġa te Maimaituwa i sako yovoġe.‡

Tedi matabudi a binauna gado, “Tana i waidiboġa, kamaina te ya peki.”

⁶⁵ Bi lava ġesaudi Yesu a gelolo, matana a suma, a kwapu bi a giuna gado, “Tena ku giu, aiyai i kwapum?” Kamaina bi tauyava Yesu a kaididi bi a lau nevanevakau.

Pita Yesu i valeleye

(Metiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Diyon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita yaġolo pilisi saġasaġa guletina ena vanuwa mataetinemo bi pilisi ena taupaula waivinina ġemota i tava. ⁶⁷ Ġome Pita i kita i malimalili bi i kitadidi bi i giuwena gado, “Tam taunana Nasalet Yesuna vaitena kona nawanawa ġemota.”

⁶⁸ Bi geġa te tana i valele bi i giuna gado, “Tagu mote ya sibe bai kwa giugiuwe.” Kamaina bi Pita i miya moito te ganakuku mataetina yawaninaġa i nawa. Kamaina bi kamkam i ġaba.§

⁶⁹ Ġome taupaula waivinina Pita i kita bi giuna ġemotina diyanemo taumoito i giuwedina gado, “Niga taunana editau ġemota.” ⁷⁰ Bi Pita kota i valele munaġa. Kamaina bi a taumiya mala ġaubona bi diyanemo taumoito Pita a giu munaġena gado, “Mote kuma valele, kamaina te tam taunana Galili lavam.”

⁷¹ Bi Pita Maimaituwa isanemo i waisaġinana gado, “Kagusai Tamagu, ya giugiu kauwemi te tagu mba lavana ko giugiuwena mote ya sibe.”

⁷² Noi taunana te kamkam ġaba i wai labu, mulinemo Pita Yesu ena giu i noġoti, “Muliga kaka kamkam ma labu ya ġabana, tam kaka ma faiona kwa valeleyegu.” Kamaina bi Pita i laudulu bi i ġaba nusanusa.

15

Yesu Paelat matanemo i moito

¹ Olaolala kaikana Pilisi edi babada, waiġake tauwailovelovena, waibabada bi bolu babadidi matabudi ai ġemotidi bi ai ogatala. Kamaina bi Yesu nimana a pani bi ai doli nawe gabemani isana Paelat nimanemo a sako. ² Paelat Yesu i waitalayena gado, “Tam Diu edi ġalibona ee?” Bi Yesu ena giu i wai munena gado, “Emaso, kuna giugiuna mainana.” ³ Pilisi edi babada kauwa wapewapedimo Yesu ai wavu. ⁴ Kamaina bi Paelat Yesu i waitala munaġena gado, “Ei, tam bai kwa giuwe ee geġa? Kwa vaiye kauwa

✧ 14:62: Dan 7:13 ‡ 14:64: Diu lavedi a noġoti te Yesu ena giu bena Maimaituwa vaitena ġemoġemotidi.

§ 14:68: Niga lovanemo giu kamkam i ġabana ba buka ġesaudi wadubodimo mote ima kenakena.

wapewapedi gebogebodimo sa wai wavum!” ⁵ Bi Yesu mote bamo bai i giulubuḡe. Taunana aubaina Paelat i sove.

Diu babadidi a ḡoe te Yesu maso i peki

⁶ Paelat ena vaivaimo wala vawaitauli soina laḡannemo Diu lavedi bamo lavana biliwelokomo a wai aninena taunana ya kaikamaḡe. ⁷ Mba ḡome oloto isana Balabas ena lava tauwaiḡaviya ḡesaudi vaitedi biliwelokomo a miyamiya. Tedi wala Loum gabemanina ena waibada ai ḡaviye bi lava a waipekidi. ⁸ Lava kumna a tava Paelat lisinemo ai ḡemotidi bi ai baḡa te aubaidi, ena vaivaimo wala i voivoiyena mainana maso i voiye. ⁹⁻¹⁰ Bi Paelat i sibe kauwe te pilipilisi edi babada unula dabanemo Yesu tana nimanemo a sako. Taunana aubaina Paelat edi giu i waimunena gado, “Ko ḡoeḡoena Diu edi ḡalibona yà kaikamaḡe aubaimi ee?” ¹¹ Pilipilisi edi babada edi giumo lava kumna nuwedi a liuliuwe te Paelat maso ai baḡa te Balabas biliwelokomo ya kaikamaḡe aubaidi bi mote Yesu.

¹² Bi tana lava i waitala munaḡedina gado, “Te bai kona ḡoena yà voiye niga lavana ko wai isana Diu edi ḡalibona lisinemo?” ¹³ Bi tedi a binauna gado, “Ku tupalatu!” ¹⁴ Bi Paelat i waitalayedina gado, “Bi bai aubaina? Bai gebona i voiye?” Bi kota a binau gulatana gado, “Ku tupalatu!” ¹⁵ Kamaina bi Paelat i ḡoeḡoena lava yai nuwavisudi aubaina, Balabas i kaikamaḡe i nawa bi ḡaviḡaviyidi i giuwedi te Yesu sa kwapu bi sa nawe sa tupalatu.

Tauwaiḡaviya Yesu ai namaḡe

¹⁶ Ḡaviḡaviyidi Yesu ai doli nawe Paelat ena vanuwa mataetinemo bi edi lava ḡesaudi ḡaviḡaviyidi a giuwedi a tava te ai ḡemotidi. ¹⁷ Bi ḡome tedi gala molemolena maibena ḡalibona ena gala kulina, Yesu ai kote bi donadona pipipinina a voivoiyena a vai te kununemo ai kote. ¹⁸ Kamaina bi ai gwaigwaiye bi lisinemo a binauna gado, “Ebom, Diu edi ḡalibona!” ¹⁹ Tedi diḡonemo kununa a kwapu, a kaniso tawatawa bi tuwapekedi ai tupagwaligedi bi wainamaḡemo a laulauduneye maibena ḡalibona. ²⁰ Tedi ai namaḡe i kovi bi gala molemolena a kaikamaḡe bi tana ena gala otina ai kote munaḡe, kaka bi ai dolinawe tupalatuna aubaina.

Yesu a tupalatu

²¹ A nawanawa etamo te oloto isana Saimon a banavi, tana daibimo bi i saḡasaḡa Yelusalem malagai dididiginemo. Saimon tana Aleksanda bi Lupas tamedi tana Sailin lavana. Ḡome ḡaviḡaviyidi Saimon a egeli te Yesu ena kolosi i avala. ²² Tedi Yesu ai doli nawe Golgotamo, niga isana banina ba *Kunukoukou gabuna*. ²³ Ḡome tedi waen ma'a vaitena vitavitalena Yesu a vite lubu bi i daboke.* ²⁴ Ḡaviḡaviyidi Yesu a tupalatu bi ena gala a daliḡidi. Bi wainasi beyakuluna a voiye te aiyai bi i vato kauwena ba galedi ya tanodi.

²⁵ Olaolalemo 9 okoloki bi Yesu a tupalatu. ²⁶ Bi kai selipapinemo wai gwaigwai giuna a gilumina gado, “Niga Diu edi ḡalibona!” bi kununa kavalinemo a sako. ²⁷⁻²⁸ ✧ Bi kota taudanedanene labu a tupalatudi Yesu vaitena, ḡemota kataiyanemo bi ḡemota ḡeniyenemo.†

²⁹ ✧ Tedi mabai a velavelau teiyaḡina ba ai diboḡi, iwedi ai kwadekwadedi bi a giugiuna gado, “Emata! Tam walanamo kuna giu te Maimaituwa ena vanuwa kwa koisuwasuwa bi laḡan faiona nopodimo kwa keli munaḡe. ³⁰ Niganana ku waiyawasani munaḡem bi kolosi modonaḡa kwa yovo!”

* **15:23:** Niga waenna maa vaitena vitavitalena ba yavi aniwai ubana. ✧ **15:27-28:** Ais 53:12 † **15:27-28:** Gilugilumidi wadubodi buka ḡesaudimo lova 28 ba mote ima kenakena. Lova 28 ba niga mai i giu, Tana a voiyena maibena waiḡake tauwaiakatikotona (Aisaiya 53:12). ✧ **15:29:** Mak 14:58

³¹ Kauwina ġemoġemotinemo pilipilisi edi babada bi waiġake tauwailovelovena Yesu ai namaġe bi tedi taudiġa a wai gwaigwaiyena gado, “Lava ġesaudi i wai yawasanidi bi tana mote ġemoġemotina te imai yawasani munaġe!” ³² Tana i giu te tana taunana Keliso, Islael edi ġalibona. Niganana kolosimo ya potiyovo ta kita, kaka bi tai sumaġe.” Bi kota lava labu Yesu diyanemo a tupatupalatudina waitedi tana ai dibogi.

Yesu i peki

³³ Suwala 12 okoloki balamo mba dobuna matabuna i waidudubala eete suwala i tinamuli. ³⁴ Suwala 3 okoloki bi Yesu kalinana dididiginemo i guletutuna gado, “*Eloi, Eloi, lama sabatani.*” Niga giuna banina ba, “Egu Maimaituwa, Egu Maimaituwa bai aubaina kuna gosegu?” ³⁵ Bi diyanemo taumoito noi giuna a aivaivaiye ba a giuna gado, “Ko vaiye, tana Elaidiya† ya yogeyoge.” ³⁶ Lava ġemota i velau tai i vai te kai isunemo i pani bi waen wailuluna§ i taivai te maso Yesu i waitego. Bi i giuna gado, “Avena ta tau wailaba bi ta wai kita bamoda Elaidiya ya nato bi kolosimo ya sako yovoġe.”

³⁷ Ġome Yesu kalinana dididiginemo i lauaiyoi bi yawasina i tauvunu. ³⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwemo guduboyo i dawedawena i nuwalisi labu dabanemo te i yovo dibunemo i laukamaġe. Niga guduboyona ba gabu waiwaiyawina guduna. ³⁹ Ġome ġaviġaviyidi edi bada kolosi pakanemo i moimoitona i kita te bainewa Yesu i peki, kamaina bi i giuna gado, “Giukauwa te niga lavana Maimaituwa natuna!” ⁴⁰ Mba ġome ba waivini ġesaudi manemanekemo a waiwaikitana, nopodimo ba Meli Magdalin, Meli, Diyemes ġaubona bi Dioses** tinedi bi Salome. ⁴¹ Niga waivinidi wala Galilimo Yesu a kaikaiwata bi a sagusagu. Bi kota waivini ġesaudi wala Yesu waitena a natonatona Yelusalemmo ba ġome waitedi.

Diyousep Alimatiya olotona Yesu tubuġina i vai bi tauyewamo i sako

⁴²⁻⁴³ Mba aubiganemo vononoġa suwelina i kovikovi†† bi muliġa kaka waiyawasi laġanna yai tubu.‡‡ Bi Diyousep Alimatiya olotona tana bolu badana ġemota bi a vivivile, tana Maimaituwa ena waibadana ya natonatona i labelabe. Tana ma laudabatolana i nawa Paelat lisinemo bi i waibaġa te Yesu taubeuna ya vai. ⁴⁴ Ġome Paelat i tatava te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina ġaviġaviyidi edi bada i yoge bi i waitalayena gado, “Yesu i peki, ee?” ⁴⁵ Bi ġaviġaviyidi edi bada Paelat i giuwe te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina Diyousep i waianine te Yesu taubeuna kolosimo ya vai.

⁴⁶ Diyousep gala potipotidi i gimeli tavaitedi bi Yesu taubeuna i sako yovoġe te galedimo i suma. Kamaina bi i avali nawe tauyewamo po'oa doudou wainononemo i sako. Ġome ġakima dididiga tabatabana i ġima bi tauyewa mataetina i wai dougudu.

⁴⁷ Meli Magdalin bi Meli Dioses tinana a kita te Yesu taubeuna bamo ġome i sako.

16

¹ Kamaina bi waiyawasi laġanina i kovi mulinemo Meli Magdalin, Diyemes tinana Meli bi Salome bona panepanedi a gimala Yesu tunina a kailolo aubaina.* ² Kamaina bi Sande olaolalemo suwala i lovolovotava tedi a nawa tauyewamo. ³ Bi etaġa taudiġa a wai giugiuna gado, “Aiyai aubaida ġakima ya ġima kamaġe tauyewa mataetinemo?”

† 15:35: Alamek kalinedimo Eloi vaiyena maibena Elaidiya. § 15:36: Sale 69:21 noponemo i giuna gado Vinevinena kaka waen ġolaġolana sa vite. ** 15:40: Metiu 27:56, Metiu ena bukamo tana Diyousep i gilumi bi mote Dioses. †† 15:42-43: Diu edi waiyawasi Palaide suwala bulubulumo i waitubu te Satade Suwala bulubulumo i kovikovi. ‡‡ 15:42-43: Diu edi waiġakemo i giu te lava i pekina ba laġanna ġemotinemo sa dobo, taunana aubaina Diyousep i waipapalana, muliġa kaka waiyawasi laġanna yai tubu. * 16:1: Diu edi vaivaimo lava bi i pekina ba dolinemo masimo tunina sa kailolo kaka sa dobo. Bi niga waivinidi a ġoe te niga vaivaina maso a voiye wata.

⁴ Laḡannemo matedi a tautaulagetidi ba ḡakimina dididiga ḡimaḡima kamaḡena a kita. ⁵ Tedi tauyewamo a sola nawa te oloto lauewalina a kita, ena gala potipotina kataiyedimo i miyamiya. Ḡome tedi a tatava bi a naila gulata.

⁶ Kamaina bi i giuwedina gado, “Koma nainaila! Temi ba Nasalet Yesuna tupatu-palatuna ko tavutavuḡe. Tana mote niga ḡome, kaikana pekimo i kenamoito. Ko kita, niga taubeu gabukavanaḡa. ⁷ ✧ Bi ko nawa ena tauwaikaiwatana ḡesaudi lisidimo bi kota Pita bi niga mainana ko giuwedi, “Tana ya dolidoli Galilimo, i giugiuwemina mainana, ḡome kaka ko kita.”

⁸ Kamaina bi waivinidi ma nuwagusugusudi tauyewa a potiyovo kamaḡe bi a velau a nawa. Tedi a naila gulata aubaina te mote bamo aiyai a giuwe.

MAK 16:9-20

[Mak ena buka damodamona i gilugilumina ba i ai nawanawa bi mote a banavi. Bi lova 9 te 20 noponemo bai a noḡonoḡotina luvanemo mainana a gilumi.]

Yesu Meli Magdalin lisinemo i laumaḡata

⁹ Kamaina bi Sande olaolalemo Yesu pekimo i kenamoito bi Meli Magdalin lisinemo i gei laumaḡata. Niga waivinina wala lisinemo aluwa gebogebodi wapedi 7 i kwavivaidi. ¹⁰ Tana i nawa te Yesu taukaiwatana bai i tubutubuḡana i giuwedi. Banina Yesu i peki aubaina tedi ma nuwaboyedi a miya bi a ḡabaḡaba. ¹¹ Bi laḡannemo Meli i giuwedina gado, “Tagu lisigumo Yesu i laumaḡata te e kita.” Tedi waivinina ena giu mote ai sumaḡe.

Yesu ena tauwaikaiwatana labu lisidimo i laumaḡata.

¹² Bi mulinemo taukaiwatana labu malagai a potiyovo kamaḡe bi a nawanawa etaḡa bi Yesu lisidimo i laumaḡata bi kitana i nuwavitala te mote a kita ḡone. ¹³ Tedi a tau nawanawa kaka a kitaḡone, kamaina bi a munaḡa edi lava a giuwedi bi edi giu mote ai sumaḡedi.

Yesu ena tauwaikaiwatana 11 lisidimo i laumaḡata

¹⁴ Mulinemo te Yesu ena tauwaikaiwatana 11 a kanikani bi lisidimo i laumaḡata. Ena tauwaikaiwatana nopodi ba gudugududi aubaina mote ai sumaḡe. Taunana aubaina i ḡasiyedi bi i giuwedina gado, “Tagu pekimo e kenamoito te lava a kitagu bi a giuwemi bi bai aubaina mote koi sumaḡedi?” ¹⁵ ✧ Kamaina bi i giuwedina gado, “Ko nawa dobu matabudimo bi lava matabudi lisidimo giu visuviusuna ko lauguguyae. ¹⁶ Bi lava aiyai yai sumaḡegu bi gaubemo sa kabuluna ba tana ya yawasana. Bi aiyai mote i wai sumaḡegu ba kamaina te kovoḡa ya vai. ¹⁷ Bi mabai sa wai sumaḡeguna ba anisove kauwidi sa voyiyedi. Bi tedi kaka tagu isagumo aluwa gebogebodi lava lisidimo sa kwavivaidi. Bi kota kalina ḡesaudi mote a sibesibedinemo sa gagali. ¹⁸ Tedi mwata wai lauonedi sa legaudina ba mote sima peki. Bi kota gauba waionedi sa tegodina ba mote ima laukubutidi. Bi nimedi lava sidesidedi dabedimo sa sivudina ba sa yawasana.”

Maimaituwa Yesu i laḡeti saḡe malamo

¹⁹ ✧ Bada Yesu giu i wai waikovi mulinemo ba Maimaituwa Yesu i laḡeti saḡe malamo. Tana kataianemo waibada gabunemo i waimiyeni. ²⁰ Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a potiyovo a nawa dobu matabudimo bi a lauguguya. Bi Bada i sagudi bi i ka maḡati kauwe te edi lauguguya ba giukauwa. Banina Bada ena ḡailisimo anisove kauwidi a voivoiyedi bi lava a kitekitedi.

Giugiukamaḡedi edi Kauwa

Yesu i giu te Aluwa Waiyawa ya yovo

¹ Aisii, Tiopilas! Egu buka dolinemo e gilugilumina,* ba Yesu ena noya bi ena wailovelove i wai waitubuna e gilumiwata. ² Bi noya wapewapedi i voivoiyedina eete i saḡe i nawe malamo. Muliḡa kaka i nawana malamo bi giugiukamaḡedi i vinevinedina Aluwa Waiyawemo i giu vavasagēdi. ³ Yesu ena wai nuwatoitoi bi ena peki mulinemo giugiukamaḡedi lisidimo kauwa wapewapedimo i laumaḡata te tedi sa sibe te tana i kenamoito munaḡa. Laḡan 40 nopodimo laḡan wapawapa i laumaḡata bi Maimaituwa ena waibada lisidimo i giugiuwe.

⁴ Bi laḡan ḡemota tana giugiukamaḡedi vaitedi ai ḡemotidi bi i giuvavasagēdina gado, “Mote Yelusalem koma gose bi koi laba te Tamagu Aluwa Waiyawa ya giukamaḡe yovoḡe maibena dolinemo i giugiuwapana mainana. Tagu niga puyona dolinemo e gei giuwemi. ⁵ Diyon lava gaubemo i ka buludi bi laḡan ḡotona temi Aluwa Waiyawamo ya ka bulumi.”

Maimaituwa Yesu i nawena malamo

⁶ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yesu vaitena ai ḡemoti munaḡedi ba Yesu ai talayena gado, “Bada, tam niga laḡannemo Isael lavedi waibada kwa vite munaḡedi, ee?”

⁷ Bi i giuwedina gado, “Tamagu taunaḡa waibadana lisinemo te mba laḡandi i vinedi bi temi mote emi noya bai te ko sibe. ⁸ ✧ Bi laḡannemo Aluwa Waiyawa ya yovona lisimimo laḡannemo, kaka ḡailisi ko vai te giugu visuvisuna ko giuwata, Yelusalem, Diudiya, Sameliya matabuna nopodiḡa bi dobu isuna te isuna.”

⁹ ✧ Laḡannemo Yesu ena giu i waikovi mulinemo a kitakita bi Maimaituwa i kailageti saḡe bi giyou i suma te mote a kita munaḡe. ¹⁰ Tedi ai kitawata i saḡa i nawanawa ba ooloto labu edi gala potipotidi, ai maḡemoti te diyedimo a moito kamaḡedi. ¹¹ Bi a giuna gado, “Temi mani Galili bai aubaina niga ḡome kona moito bi galewa ko kitakita? Niga Yesuna niganana lisimimo Maimaituwa i vai nawe galewemo, tana bainewa kona kita bi i saḡa i nawanawana, mainana kota ya yovo munaḡa.”

Diudas epaiyanina a vine

¹² Ḡome oya isana Olip, a gose bi a munaḡa Yelusalem. Niga oyana Yelusalem diyanemo, manekina mote i lofa.† ¹³ ✧ Bi laḡannemo a munaḡa taun ba vanuwa a miyamiyanemo a valageta bi noke a saḡa dabanemo. Bi lava ḡome a miyamiyana ba Pita, Diyon, Diyemes, Endulu, Filip, Tomas, Batolomiu, Metiu, Diyemes tamana ba Alupias. Bi Saimon a wai isana *Selot* bi Diudas tamana ba Diyemes. ¹⁴ Niga lavedi laḡan matabuna ai ḡemotidi bi a laulaupali. Nopodimo ba Yesu tasitasina, tinana Meli bi waivini ḡesaudi vaitedi.

¹⁵ Bi mba laḡannemo tauwaisumaḡa wapedi 120 a wai bolu poudimo Pita i miya moito bi i giuwedina gado, ¹⁶⁻¹⁷ “Egu lava waisumegimi, wala nove Aluwa Waiyawa Deivida i waietadoliye te i giuwatana gado, lava ḡemota kaka Yesu ya kaisoluḡe. Bi niganana gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena banina i tubuḡa. Bi dolinemo Yesu lavana i vine te tada vaitena te noyanoya. Niga lavana Diudas, tana Yesu taupanina i wai etadoliyedi te Yesu a kaididi.”

¹⁸ ✧ (Diudas Yesu kaisoluna aubaina mane a vite bi manenemo doḡa i kune. Bi ḡome tana kununaḡa i kuluva bi bwagana i wai katisali bi tinaḡena i dabalala te i peki. ¹⁹ Bi

* **1:1:** Giu dolinemo e gilugilumina ba Luk ena gospol (Luk 1:1-4 ko kita). ✧ **1:8:** Met 28:19; Mak 16:15 ✧ **1:9:** Mak 16:19 † **1:12:** Kilomita ḡemota luvana. ✧ **1:13:** Met 10:2-4; Mak 3:16-19 ✧ **1:18:** Met 27:3-8

lava matabudi Yelusalem noponemo niga giuna a vaiye. Taunana aubaina niga doḡana kalinedimo ai isana *Akeldama*. Mba banina ba kwasina doḡa i vitale).

²⁰ Pita i giuna gado, “Niga kauwina Deivida ena buka Sale noponemo, i gilugilumina mainana i tubuḡa. Gome i giuna gado, ‘Kaka ena vanuwa ya kavakava, bi mote aiyai noponemo ima miya.’ Bi kota, ‘Lava ḡesau ena waibada gabuna ya vai.’

²¹⁻²² ☆“Taunana aubaina i visu te oloto ḡesau ta vine te BADA Yesu ena kenamoito vaitena ta giu nawe. Niga olotona maso ba Yesu vaitena te nawanawa ḡemota nove Diyon ena waibulu laḡannemo eete Maimaituwa Yesu i kilaḡeti saḡe malamo.”

²³ Kamaina te lava labu a legaudi: Diyousep a wai isana *Basabas* bi isana ḡesauna *Diyastas* bi Mataiyas. ²⁴ Bi ḡome a laupalina gado, “Bada, tam lava matabudi nopodi tausibedi. Kamaina te kwai lovenmai te niga lavedi labu bi bamo taunana kuna vine, ²⁵ te giugiukamaḡedi vaitena sa noya. Banina Diudas niga noyana i gose kamaḡe bi i nawa ena gabumo.”

²⁶ Kamaina te ḡakima labu mododimo mba lavedi isedi a gilumidi bi ledu noponemo a sivudi. Bi lava ḡemota i wai matapota bi ledu noponemo i kabi yovo bi Mataiyas isana i kulamatai. Kamaina te Mataiyas giugiukamaḡedi 11 nopodimo i saḡa.

2

Aluwa Waiyawa i yovo

¹ Laḡannemo Pentikost soina laḡanina i tava, tauwaisumaḡa matabudi gabu ḡemota ai ḡemotidi. ² Bi i wai maḡemoti te vuvusa malamo bi i yovona maibena kaibitibiti daguguna bi vanuwa nopona i wai wanavu. ³ ḡome mwali a kitana maibena kai menamenana ḡemoḡemotaḡa dabediḡa i wai yamone. ⁴ Bi matabudi Aluwa Waiyawa nopodi i wai wanavudi bi kalina ḡesaudi gagaliyedi ai tubu, Aluwa Waiyawa i vitevitedina mainana a gagali.

⁵ ḡome ba Diu lavedi Maimaituwa taulauduneyena dobu matabuna noponemo a tava Yelusalemmo a miyamiya. ⁶ Bi laḡannemo kalina a vaivaiye ba a tava ai ḡemotidi bi a vaiye te tauwaikaiwatana kalinedimo a giugiu ba a nuwalaḡalaḡa. ⁷ Bi tedi tauwaikaiwatana a soveyedi bi a giuna gado, “Niga lavedi ba Galili dobuna lavedi, ⁸ bi bainewa te ta vaivaiyedi ḡemoḡemotaḡa kalinademo sa giugiu? ⁹ Tada matabuda dobu tabudiḡa te tava: Patiya, Midiya, Elam, Mesapotomiya lavedi, Diudiya, Kapadosiya, Pontus, Eisiya, ¹⁰ Piligiya, Pamfilia, Idip bi dobu ḡesaudi Libiya noponemo Sailin diyanemo. Bi ḡesauda ba tautavatava Loumḡa te tava. ¹¹ (Eteni lavedi bi Diu, niganana Diu lavedi edi laudune ta kaikaiwatedi). Bi tada ḡesauda ba Kulitiḡa bi Alebiyaḡa te tava. Bi ta vaivaiye te ḡemoḡemotaḡa kalinademo Maimaituwa kauwa nananakidi i voivoiyedina sa giugiuwedi.” ¹² Tedi a sove bi nuwedi i laḡalaḡa bi ai giugiuna gado, “Niga kauwina banina bai?”

¹³ Bi lava ḡesaudi ai gadolosed bi a giuna gado, “Niga lavedi waen a tego gulate te a bu'uwa bi sa giugiu yabayababa.”

Pita ena lauguguya

¹⁴ ḡome Pita bi giugiukamaḡedi 11 vaitedi a moito bi Pita kalinana dididiginemo lava i giuwedina gado,

“Temi Diu bi ma baibaimiḡa Yelusalemmo ko miyamiyana, koi beyavaiya kauwa bi bai ya giuwemi! ¹⁵ Niga lavedi mote a tego bu'uwa mai temi ko noḡonoḡotina banina niganana ba 9-na okoloki olaolala.* ¹⁶ Niga ba buka wadubonemo taugiuwatana Diyouwelo bai i giugiuwena niganana ya tubutubuḡa. Diyouwelo niga mainana i giu,

☆ **1:21-22:** Met 3:16; Mak 1:9, 16:19 * **2:15:** Diu tedi musala sa kani kaka waen sa tego. Tedi olaolalemo buledi sa kani bi aubigamo musala sa kani (Potiyovo 16:8). Bainewa maso 9 okoloki olaolalemo a tego bu'uwa.

17 ✧ ‘Gome Maimaituwa i giuna gado:

Laḡan damodimo tagu kaka egu Aluwa
yà ḡini kamaḡe lava matabudi lisidimo.

Bi natunatumi oloolotodi bi waiwaivinidi
tedi kaka taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.

Bi emi olooloto valivaliudi
kaka wailove sa kitedi.
Bi emi magumagula lauboni
sa kitedi.

18 Mba laḡandimo egu taupaula oloolotodi
bi waiwaivinidi matabudi lisidimo
egu Aluwa yà ḡini kamaḡe,
te tedi taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.

19 Bi tagu mataila galewemo yà voiyedi
bi dobumo kwasina bi kaisikei baduwalina.

20 Suwala yai dudubala
bi nawalai ya sabana maibena kwasina
bi muliḡa kaka Bada ena laḡan dididiga ya tava.

21 Tedi mabai Bada isanemo sai baḡana ba matabudi sa yawasana.’

22 “Islaël lavemi, niga giudi ko vaiyedi: Maimaituwa Nasalet Yesuna, ḡailisi i vite te kauwa nananakidi bi mataila i voivoiyedi, mba Maimaituwa i wai lovemi te temi Yesu ko sibe. 23 ✧ Bi wala Maimaituwa ena ogatala i voivoiyena luvanemo, temi gebogebo lavedi nimedimo kona sako te kolosimo kona tupalatu te i peki. 24 ✧ Bi Maimaituwa Yesu lisinemo peki tuniyavina bi nuwaboya i kaikamaḡe bi i ka kenamoito munaḡe. Banina peki mote ḡemoḡemotina te maso Yesu i kaididi. 25 ✧ Banina Deivida Yesu niga mainana i gei giuwata,

‘Bada Maimaituwa e kita
laḡan matabuna ya waidoligu.

Tana tagu vaitegu aubaina te
egu ḡaviya mote yàma nailedi.

26 Taunana aubaina tagu yài nuwavisu
bi mayasisigu yà sale.

Bi avena te yà peki,
bi yà noḡonoḡoti te tam tubuḡigu
kwa labe kauwe.

27 Bi Maimaituwa, tam
mote pekipekidi edi gabumo kuma gosegu,
bi kota em taupaula waiyawa tubuḡina
mote kuma kita kamaḡe ima bova.

28 Tam yawasana kunai lovegu
te yà miya nonoḡa.

Tam vaitegu
aubaina te nopogu yasisi i wanavu.’

29 “Egu lava, eda magula ḡalibona Deivida ena giu kamaina te yà giu otiḡemi. Deivida i peki te a dobo bi kokowagina niganana niga ḡome ya kenakena. 30 ✧ Tana taugiuwatana aubaina te i sibe te ena dam noponemo kaka Maimaituwa ena waiguyau lava ḡemota ya vite, banina Maimaituwa i giuwapa te mainana ya voiye. 31 Deivida

✧ 2:17: Dyl 2:28-32 ✧ 2:23: Met 27:35; Mak 15:24 ✧ 2:24: Met 28:5,6; Mak 16:6 ✧ 2:25: Sale 16:8-11

✧ 2:30: 2 Sam 7:12,13

laḡan muliḡa bai ya tubuḡana i gei giuwata, te Keliso ya kenamoito munaḡa. Bi tana mote pekipekidi edi gabumo ima gose bi tubuḡina ima bova.

³² “Tama matabumai matamaimo ke kita te Maimaituwa niga Yesuna pekimo i ka kenamoito munaḡa, ³³ bi ena ḡailisimo i kailageti saḡe te kataiyanemo i waimiyeni.† Ḡome tamana Aluwa Waiyawa i vite, dolinemo i giugiuwapana mainana. Bi niganana Yesu Aluwa Waiyawa tama lisimaimo i ḡini kamaḡe, mba taunana niganana ko kitakita bi ko vaivaiye. ³⁴ ✧ Bi Deivida yaḡolo mote i nawa malamo bi tana Yesu niga mainana i gei giuwata,

‘Maimaituwa egu Bada i giuwe:

Kataiyagumo ku miya

³⁵ kamaina eete tagu em ḡaviya ya natomedi

bi kaḡem dibunemo yaḡi dubudi

maibena panibulu kaḡem ani lauyasayasagina.’

³⁶ “Taunana aubaina Islael lavemi e ḡoe te maso matabumi kona sibe kauwe te niga Yesuna kona tupatupalatuna, Maimaituwa i voiye te tana taunana Keliso bi Bada.”

³⁷ Laḡannemo lava Pita ena giu a vaivaiye ba, nuwedi i kalati. Bi Pita bi giugiukamaḡedi ḡesaudi a giuwedina gado, “Ema lava bai ka voiye?”

³⁸ Bi Pita i giuwedina gado, “Temi ḡemoḡemotaḡa emi gebogebo ko kuvesidi bi Maimaituwa lisinemo ko nato. Bi Yesu Vinevinena isanemo ko bulu, te mba mataila te Maimaituwa emi gebogebo i noḡotikamaḡedi. Bi puyo Aluwa Waiyawa ko vai.

³⁹ Banina Maimaituwa i giuwapemi te mai ya voiye. Niga puyona ba temi bi natunatumu vaitedi aubaimi. Bi kota lava matabudi manekaḡa mabaibaidiḡa Bada eda Maimaituwa ya yogedina.” ⁴⁰ Bi Pita giu wapewapedi ḡesaudi i tainuwataudi bi i giu vavasagēdina gado, “Maimaituwa koi anine te yaḡi yawasanimi bi mote niga kimtina lavedi edi yawasana gebogebodi edi kovoḡa vaitedi koma vai.”

⁴¹ Tedi mabai ḡome Pita ena giu a vaivaina, taudidi a bulu. Mba laḡannemo lava wapana male 3 tausan edi lava waisumegidi nopodimo a saḡa.

Tauwaisumaḡa edi miyamiya

⁴² Bi laḡan matabuna giugiukamaḡedi edi wailovelove a vaivaiyedi, a kanikani ḡemota, a tulituliya bi palimo a waḡemotidi.‡

⁴³ Bi matabudi nopodi naila bi vivila i wanavu bi kota giugiukamaḡedi anisove kauwidi bi mataila wapewapedi a voivoiyedi. ⁴⁴ ✧ Bi tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona gabu ḡemota ai ḡemotidi te matabudi aubaidi. ⁴⁵ Tedi doḡa bi ḡonaḡona a kuneyedi bi mane a legaudi bi edi lava bai a malumaluwabina a vitevitedi. ⁴⁶ Bi laḡan matabuna a wai ḡemotidi pali vanuwinemo a laulaudune bi edi vanuwa nopodiḡa ma nuwavisudi nuwedi ḡemota edi lava vaitedi buledi a kivi bi a kanikani ḡemota.§ ⁴⁷ Bi tedi Maimaituwa a kasaḡesaḡe bi lava matabudi nuwedi a solusoludi. Bi laḡan matabuna Bada lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi i saḡesaḡedi edi lava nopodimo.

3

Pita lava kaḡena nuwakuduna i wai yawasani

¹ Laḡan ḡemota aubigamo suwala 3 okoloki, Pita bi Diyon a saḡa a nawanawana pali vanuwinemo laupali aubaina.* ² Kamaina bi oloto ḡemota kaḡena nuwakududi mai i tubuḡaye a avalu tavaite. Bi pali vanuwina mataetinemo, sawai isana, “Mataeta

† 2:33: Kataiyana yawanina: Vivila bi ḡailisi gabuna. ✧ 2:34: Sale 110:1 ‡ 2:42: Buledi kivina: Bada tubuḡina bi kwasinina a kani ḡemota. ☆ 2:44: Giu 4:32-35 § 2:46: Buledi kivina: Bada tubuḡina a kani bi kwasina a tego ḡemota. * 3:1: Pilisi tedi pali vanuwinemo sewasewa ma labu sa gabugabudi, olaolalemo 9 okoloki bi aubigamo 3 okoloki. Mba laḡandimo pilisi sewasewa sa voiyedi bi lava sa laupali. Bi pali laḡanna ḡesau ba suwala bulubulumo.

mulemulelena.” Ġome aimiyeni. Tana mba ġome laḡan matabuna aimiyeni bi i miyamiya bi mabai pali vanuwinemo a saḡa a nawanawana lisidimo mane i wai waigigimane. ³ Kamaina bi i kita te Pita bi Diyon ġotona te maso a valageta pali vanuwina noponemo bi tana lisidimo mane i wai gigimane gado, “Aee, mane ko vitegu.”

⁴ Ġome Pita bi Diyon tana a kitadidi bi Pita oloto i giuwena gado, “Kwa kitamai!” ⁵ Kamaina bi, oloto tedi i kitedi bi i wai noḡotana bena kage mane tana sa vite. ⁶ Bi Pita i giuwena gado, “Tagu lisigumo mane geḡa. Bi bai lisigumo taunana ya vitem: Nasalet Yesuna Vinevinena isanemo: Kwa moito bi kwa nawa!”

⁷ Kamaina bi Pita oloto nimana kataiyanemo i kabi bi i solu waimoito. Bi maḡemota oloto kaḡe matabiwana bi kaḡe iwakiduna nuwakududi a didimana. ⁸ Tana kaḡenemo i moito makai bi nawa i waitubu. Kamaina bi tana vaitena a nawa pali vanuwina ganakukuna noponemo bi ġome tana ganakuku noponaḡa i nawa bi i wai laulaupoti bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe.

⁹ Bi lava matabudi mba olotona a kita i nawa bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe. ¹⁰ Ġome tedi a kitaḡone te tana ba tauwaigigimana laḡan matabuna pali vanuwina mataetinemo i miyamiya, mba mataetina a wai isana “Mataeta Mulemulelena.” Bi lava matabudi a tagugu bi a sove te bai lisinemo i tubuḡa.

Pita i lauguguya munaḡa

¹¹ Laḡannemo tauwaigigimana Pita bi Diyon i kaidididi bi a moimoito, ġome lava matabudi a sove gulata bi a velau lisidimo gabu isana *Solomon ena yoveyovemo* ai ġemotidi. ¹² Laḡannemo Pita mba mainana i kitekitedi ba i giuwedina gado, “Israel lavemi, bai aubaina ko sovesoveye bi ko kitakitamai te bena kage tama ema ḡailisimo ee ema kauwa visuvisuna niga olotona i voiye te kaḡena i didimana?” ¹³ ✧Geḡa Maimaituwa, wala tamatamada Eiblaḡam, Aisik bi Deikap a wai sumaḡena, tana namalina ena taupaula Yesu i vite. Niga Yesuna temi konai anine bi ena ḡaviya nimedimo kona sako te maso ai peki, avena te Paelat i ḡoeḡoe te maso i giukamaḡe i nawa bi temi kona lauyaviyavi. ¹⁴ ✧Tana lava visuvisuna bi didimanina bi temi kona giuvavasaga te aubaimi Paelat, lava tauwaipekidi i kaikamaḡe. ¹⁵ Temi yawasana tautavaitena konai peki bi geḡa te Maimaituwa pekimo i wai yawasani. Bi tama niga kauwina matamaimo ke kita.

¹⁶ “Bi niga olotona matabumi ko kitakita bi ko sibesibe, tama ema waisumaḡa Yesu lisinemo aubaina, Yesu isanemo i yawasana. Banina tama Yesu ena ḡailisi kei sumaḡe aubaina te niga olotona i yawasana bi niganana matemimo ko kitakita.

¹⁷ “Bi niganana egu lava, e sibe te temi emi babada vaitedi bu'uwa kona voiye bi Vinevinena konai peki. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena giu i kamaḡati banina dolinemo taugiuwatana matabudi lisidimo i gei giu te yaḡolo Vinevinena yai nuwatoitoi bi ya peki. ¹⁹ Taunana aubaina nuwemi ko vitedi bi Maimaituwa lisinemo ko nawa te tana emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi nuwemi ya laivaliudi. ²⁰ Bi Tauwaiyawasana i vinevinena ya giukamaḡe lisimimo. Niga Tauwaiyawasanina ba Yesu. ²¹ Tana malamo ya miyamiyana, eete laḡan ya tava te Maimaituwa bai matabuna ya laivaliu munaḡedi banina wala niga mainana i giu waiyawa taugiuwatana lisidimo. ²² ✧Bi kota Mousis mainana i giu, Bada emi Maimaituwa tana kaka modomimo taugiuwatana ḡemota ya kamaḡati maibena tagu. Bi tana bai matabuna ya giugiuwemina, ko vaiye kauwe! ²³ ✧Bi aiyai mote taugiuwatana ena giu ima vaivaiye ba kamaina te Maimaituwa ena dam lavedi lisidimo ya kwavi vai bi ya kovoḡi.’

²⁴ “Bi taugiuwatana ḡesaudi vaitedi a giu te niga kauwidi yaḡolo sa tubuḡa, maibena niganana laḡandimo sa tubutubuḡa mainana. Mba taugiuwatedi tedi Samuwel bi

ḡesaudi mulinemo a tubutubuḡana. ²⁵ ✨Bi temi mba taugiuwatedi edi libilibi, taunana aubaina Maimaituwa wala emi magula lisidimo giu wainoḡota i sako, mba temi vaitemi aubaimi mai i giu. Bi Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo waianina i voyiena ba niga mainana, ‘Tam em tubulelesemo kaka lava matabudi dobumo kavisuvisu sa vai.’
²⁶ Taunana aubaina Maimaituwa ena taupaula† pekimo i ka kenamoito munaḡe bi i gei giukamaḡe lisimimo. Bi mba taupaulina i voyiyemi te ḡemogemotaḡa emi gebogebo kona kuvesidi bi tana i kavisuvisumi.”

4

Pita bi Diyon bolu babadidi lisidimo a natomedi

¹ Pita bi Diyon yaḡolo lava lisidimo a giugiu ba Diu pilipilisidi, Sadisi lavedi bi pali vanuwina tauyavena edi bada a nawa Pita bi Diyon lisidimo a tava. ² Tedi nuwedi i medina banina Pita bi Diyon lava a waillovelovedi bi a giugiuwedi te Yesu pekimo i kenamoito munaḡa bi kota lava matabudi pekimo sa kena moito munaḡa. ³ Taunana aubaina a panidi bi kaikana aubiga aubaina te biliwelokomo a sivu nawedi te laḡan i sako. ⁴ Bi lava wapewapedi Pita ena giu a vaivaiyena ai sumaḡa. Bi tauwaisumaḡa olooloto wapedi i saḡa te 5 tausana.

⁵ Bokinamai Diu edi babada bi babada nananakidi bi waiḡake tauwaillovelovena Yelusalem noponemo ai ḡemotidi bi ai bolu. ⁶ Lava niga bolunemo ba Anas tana pilipilisi edi bada Kaiyapas, Diyon, Aleksanda, olooloto ḡesaudi vaitedi bi pilisi edi bada ena vanuwa lavedi matabudi. ⁷ Tedi Pita bi Diyon mododimo ai moitodi bi ai talayedina gado, “Bai ḡailisinemo ee aiyai isanemo temi niga kauwina kona voyie?”

⁸ Ḡome Pita nopona Aluwa Waiyawa i wai wanavuna i giuwedina gado, “Tauwaibabada lava aubaidi bi tauwaibabada nananakimi koi beyavaiya. ⁹ Tama niganana ko wai talavitavitalemaina, kauwa visuvisuna lava kaḡe nuwakuduna lisinemo i tubuḡa aubaina. Temi ko wai talavitavitalemai te bainewa bi niga lavana i yawasana. ¹⁰ Kamaina te ka giuwemi te temi bi Israel lavemi matabumi ko vaiye. Nasalet Yesuna Vinevine Kamaḡena temi kona tupatupalatuna, tana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe, tana isanemo niga olotona niganana i yawasana bi matemimo ya moimoito. ¹¹ Tana taunana ‘duḡumoito bi temi vanuwa taukelina

duḡumoitona kona dabodabokena,
 niganana i nuwavitala
 te vanuwa yasina i tubuḡa.’*

¹² Mote aiyai ḡemota niga dobunemo kaka imai yawasanida banina dobu matabuna noponemo mote bamo isa ḡesauna ima kenakena te isanemo yawasana tai baḡaye, geḡa te Yesu taunaḡa isanemo.”

¹³ Laḡannemo bolu babadidi Pita bi Diyon edi laudabatola a kitakita ba, tedi a soveyedi banina a sibe te Pita bi Diyon mote giluma kauwa lavedi, tedi ba lava yababa. Bi a sibe te niga lavedi dolinemo Yesu vaitena a nawanawa. ¹⁴ Bi Diu babadidi a kita te oloto a waiyawasanina diyedimo i moimoito. Taunana aubaina tedi mote ḡemoḡemotina te maso lisidimo bai a giuwe. ¹⁵ Kamaina bi a giuwedi te a potiyovo aniwai bolu vanuwina didiyaunemo a miyamiya bi taudima babadidi taudiḡa ai talapili vivila.

¹⁶ Tedi ai tala munaḡedina gado, “Niga lavedi bainewa tai voyiyedi? Yelusalem lavedi matabudi a sibe te niga lavedi mataila dididiga a voyie bi tada mote ḡemoḡemotina te ta

✨ 3:25: Pak 22:18 † 3:26: Natu, Ee Taunoya. * 4:11: Sale 118:22 noponemo ba ḡakima i giuwe bi mote duḡutau. Diu lavedi ba ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Vanuwa noponemo ba gabu ḡemota ḡome ba ḡakima dididiga, mba taunana vanuwa yasina. Niga ba Yesu ya giugiu wata, tana taunana Maimaituwa ena dam lavedi (church) yasidi.

valeledi. ¹⁷ Bi ta giu dabokedi te niga kauwina i tubutubuḡana mote ima dabalala lava lisidimo. Niga lavedi ta giu wainainailidi te mba isanemo mote aiyai lisinemo sima gagali munaḡe.” ¹⁸ Ġome Pita bi Diyon a giuwedi te aniwai bolu vanuwina noponemo a saḡa munaḡa bi a giu wainainailidi te mote niga lavana isanemo sima lauguguya, ee simai love love munaḡa.

¹⁹ Bi edi giu ai munena gado, “Taumiḡa koi talapili munaḡemi te Maimaituwa matanemo bamo taunana i visu? Maimaituwa giuna ka kaiwata, ee temi emi giu ka kaiwata? ²⁰ Tama mote ḡemoḡemotina te bai ke kitakitana bi ke vaivaiyena giuwena kama gose.”

²¹ Kamaina bi bolu babadidi a giu wainainailidi bi a kaikamaḡedi te a nawa banina mote a sibe te bainewa maso a kovogidi. Kota lava matabudi kaikana a kita te bai i tubuḡa bi Maimaituwa isana a kaka saḡesaḡe. ²² Niga olotona kaḡenuwanokuna i yawasanana ba ena kwalabu 40 bi i waimuli.

Tauwaisumaḡa laudabatola aubaina a laupali

²³ Laḡannemo waibabada Pita bi Diyon a giugiukamaḡedi ba tedi a munaḡa edi lava tauwaisumaḡa lisidimo bi bai matabuna pilisi edi babada bi babada ḡesaudi bai a giugiuwedina, mainana a kamaḡatidi. ²⁴ ✧Laḡannemo tauwaisumaḡa mainana a vaivaiye ba matabudi ai ḡemotidi bi kalinedi dididiginemo Maimaituwa lisinemo a laupali, “Bada saḡasaḡa guletim, tam galewa, dobu, nisa bi nopodimo mwali matabuna kuna voyiedi. ²⁵ Tama tamamai Deivida em taupaula, wala Aluwa Waiyawemo kuna voyie te niga mainana i giu:

‘Bai aubaina Eteni lavedi sa medimedi?
Bai aubaina lavedi kampota sa yesiyesi?

Mba potana ba waibani geḡana.

²⁶ Dobu edi ḡaliḡalibona a miya moito

bi waibabada ḡesaudi nananakidi vaitedi ai ḡemotidi te

Bada bi ena Buyobuyona sa wai ḡaviye.’

²⁷ ✧Giukauwa te, Alodi, Pontis Paelat, Israel lavedi bi kota Eteni lavedi niga malagainemo ai ḡemotidi bi em taupaula waiwaiyawina Yesu kuna vinena buyobuyona ai ḡaviye. ²⁸ Bi tedi ai ḡemotidi bi bai matabuna tam em ḡailisimo bi em ogatala kuna wai aninena, luvanemo mainana a voyie. ²⁹ Bi Bada, niganana edi giu wainainaili lisimaimo kwa noḡoti bi kwa voyiemai te tama em taupaula gium laudabatolamo ka giuwe. ³⁰ Nimam kwa tuḡu te kwai yawasana, mataila bi kauwa nananakidi kwa voyiedi em taupaula waiwaiyawina Yesu isanemo.”

³¹ Laḡannemo pali i kovikovi ba gabu a waḡemotidina i gusu. Bi matabudi Aluwa Waiyawa i waiwanavudi bi tedi Maimaituwa giuna laudabatolamo a giu nawe.

Tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona a soiyedi

³² ✧Tauwaisumaḡa matabudi nuwedi bi edi noḡota ḡemota. Bi aiyai mote i giu te taunaḡa ena ḡonaḡona, geḡa te matabudi awai sagu vivila. ³³ Ġome giugiukamaḡedi ḡailisi vaitena Bada Yesu ena peki bi ena kenamoito a giu nawe. Bi Maimaituwa sagu dididigina matabudi i vitedi bi i kavisuvisudi.† ³⁴ Bi ḡome mote aiyai mododimo bai i maluwabiye. Banina mabai doḡa bi vanuwa lisidimo ba a kuneyedi bi mane ³⁵ giugiukamaḡedi a vitedi. Bi aiyai bai i malumaluwabiye, mai a vitevite.

³⁶ Maibena Diyousep tana Livai damna noponemo bi Saiplasimo i tubuḡa bi giugiukamaḡedi awai isaisana Banabas. Isa Banabas banina ba *Taulaibagi*. ³⁷ Tana doḡa i wai badayena i kuneye bi manena i natome giugiukamaḡedi i vitedi.

✧ 4:24: Pot 20:11 ✧ 4:27: Met 27:1,2; Mak 15:1 ✧ 4:32: Giu 2:44,45 † 4:33: Maimaituwa taukaiwatana ya kakavisuvisu gulatedi: Ee mabai taukaiwatana sa vivile kauwedina.

5

Ananaiyas bi Safila

¹ Oloto isana Ananaiyas bi mwanena Safila, tedi edi doḡa ḡaubona a kuneye. ² Bi tana mwanena vaitena ai anina te mane isuna a kaididi tedi aubaidi. Bi isuna giugiukamaḡedi a vitedi.

³ Bi Pita Ananaiyas i giuwena gado, “Bai aubaina Seitan kunai anine te nopom i waibadae bi Aluwa Waiyawa lisinemo kuna kaiyovu, tam doḡa kuna kunekuneyena manena isuna kuna kaididi tam aubaim? ⁴ Tam maso doḡa kuna labe gwase, ee doḡa kuna kuneyena mulinemo mane maso kuna kaididi. Bi bai aubaina niga kauwina nopommo kunai nuwanogonoḡotae bi mainana kuna voiye? Tam mote lava lisinemo ku kaiyovu bi geḡa te Maimaituwa lisinemo kuna kaiyovu.”

⁵ Laḡannemo Ananaiyas mai giuna i vaivaiye, tana i kuluva bi i peki. Bi lava matabudi niga kauwina giuna a vaivaiyena a naila gulata. ⁶ Laḡannemo Ananaiyas i pekipeki ba, ḡome ewaewali a tava te a suma bi a avalu nawe te a dobo.

⁷ Tedi a taumiya laḡan ḡotona* te mwanena Safila i tava bi mote i sibe te bai i tubuḡa. ⁸ Ḗome Pita i waitalayena gado, “Ku giuwegu, doḡa kona kunekuneyena manena, niga taunana kamaina, ee?”

Bi Safila i giuna gado, “Emaso, mba taunana kamaina.”

⁹ Bi Pita i giuwena gado, “Bai aubaina temi konai anina bi Bada ena Aluwa konai laulubu? Lava mwanem a dobodobona, tedi mataetamo sawai laba te tam kota vaitem sa avalu nawem.”

¹⁰ Kamaina te Safila i waimaḡemoti te Pita kaḡe pakanemo i kuluva bi i peki. Ḗome ewaewali a saḡa vanuwemo bi a kita te waivini i peki. Kamaina bi a avalu nawe bi mwanena diyanemo a dobo. ¹¹ Bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi bi lava matabudi niga giuna a vaivaiyena ba a naila gulata.

Giugiukamaḡedi lava wapewapedi ai yawasanidi

¹² ✧Giugiukamaḡedi mataila bi anisove kauwidi wapewapedi a voyiedi lava lisidimo. Bi tauwaisumaḡa matabudi Solomon ena yoveyovemo awai ḡemotidi, ¹³ bi lava ḡesaudi mote waisumegidi tedi tauwaisumaḡa vaitedi waigemota a naile geḡa te lava matabudi a viviledi. ¹⁴ Ololoto bi waiwaivini Bada ai sumaḡe bi a solasaḡa tauwaisumaḡa nopodimo te laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevena i dididiga. ¹⁵ Tedi lava sidesidedi a avalu nawedi etamo te benamo bi duya dabedimo ai kenedi. Tedi mai a voyiena banina Pita i natonatona waguluna maso i taukonidi te a yawasana. ¹⁶ Lava kumna ḡesaudi Yelusalem diyana malagaidi vaitedi ai ḡemotidi bi lava sidesidedi bi kota lava ḡesaudi aluwa gebogebodi a sunesunegidina vaitedi a tavaitedi bi matabudi ai yawasanidi.

Giugiukamaḡedi a laukivigebogebodi

¹⁷ Ḗome pilisi saḡasaḡa guletina bi ena lava Sadisi wai babadidi vaitedi nopodi unula i wanavu. ¹⁸ Bi Giugiukamaḡedi a panidi bi biliwelokomo a sivudi. ¹⁹ Bi dudubalemo Bada ena aneya biliweloko mataetina i kaikamaḡe te i waidolidi a potiyovo bi i giuwedina gado, ²⁰ “Ko nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukunemo ko moito bi yawasana valivaliuna matabuna lava ko giuwedi!” ²¹ Laḡan i sako bi giugiukamaḡedi a nawa pali vanuwinemo, aneya i giugiuwedina mainana bi lava wailovelovedi ai tubu.

Laḡannemo pilisi saḡasaḡa guletina bi ena wai babada ḡesaudi bi Diu babadidi vaitedi bolu ai yogae bi a tava bolu vanuwinemo ai ḡemotidi. Bi tauyava a giukamaḡedi biliwelokomo, te maso giugiukamaḡedi ai dolidi.

²² Laḡannemo tedi biliwelokomo a tavatava ba giugiukamaḡedi mote a kitedi, taunana aubaina a munaḡa bolu babadidi lisidimo bi bai i tubutubuḡana a kamaḡati

* 5:7: Inglis baibol nophonemo i giu, 3 hours. ✧ 5:12: Giu 3:11

bi a giuna gado, ²³ “Biliweloko mataetina gudugudu kauwena bi tauyava mataetamo a moimoito bi mataeta ke kaikaikamaḡe ba mote aiyai ḡome ke kita.”

²⁴ Laḡannemo Maimaituwa ena vanuwa tauyavena edi bada bi pilisi edi babada niga giuna a vaivaiye ba, tedi ai nuwanaina bi mote a sibe te bai ya tubuḡa. ²⁵ Ḣome lava ḡemota i tava bi i giuwedina gado, “Olooloto biliwelokomo kona sivusivudina, tedi niganana Maimaituwa ena vanuwemo a moito bi lava sa wailovelovedi.”

²⁶ Ḣome pali vanuwina tauyavena edi bada vaitena a nawa bi giugiukamaḡedi a natomedi. Bi mote a egelidi banina lava a nailedi, male sa lauḡakimidi.

Giugiukamaḡedi Bolu babadidi matedimo mote giu a naile

²⁷ Tedi giugiukamaḡedi a natomedi Bolu babadidi lisidimo bi pilisi edi bada i wai talavitavitaledi. ²⁸ ✧ Bi i giuwedina gado, “Tama ke giu vavasagemi te temi mote maso niga olotona isanemo ko wailovelove. Bi geḡa te emi wailovelove kaikana Yelusalem nopona i waiwanavu. Bi temi ko giugiuwemai te niga lavana ena peki wavuna tama ke avalu.”

²⁹ Bi Pita giugiukamaḡedi ḡesaudi vaitedi giu ai munena gado, “Tama Maimaituwa ka voteyateyae mote lava. ³⁰ Temi Yesu kolosi modonemo konai peki bi tamatamada edi Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munagē. ³¹ ✧ Te kataiyanemo i waimiyenina Ḣalibona bi Tauwaiyawasana. Te Israel lavedi nopodi ya vitaledi te sa laukuvasa bi edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi. ³² Tama niga kauwidi matamaimo ke kitekitedina ka giugiu nawe, kota mabai Maimaituwa Aluwa Waiyawa i vitevitedina tedi sa vovoteyeteye.”

Gamaliel ena lava i giuwainoḡotidi

³³ Laḡannemo Diu babadidi niga giuna a vaivaiye ba tedi nuwedi i medi gulata bi a ḡoēḡoena maso ai pekidi. ³⁴ Bi Palisi ḡemota isana Gamaliel, tana waiḡake tauwailovelovena bi lava matabudi tana a vivivile, tana poudimo i miya moito bi tauyava i giu vavasagēdina gado, “Pita bi Diyon ko giuwedi sa potiyovo doḡamo laḡan watigēna. ³⁵ Tana i giuna gado, Israel babadimi, ko kita kauwa kaka niga lavedi lisidimo bai ko voiye. ³⁶ Dolinemo mainana oloto isana Tadiyas i moito saḡa bi i giu te tana bena kage lava dididiga bi lava wapana 400 a kaiwata. Bi laḡannemo tana ḡaviḡaviyidi ai peki bi taukaiwatana a dabalala bi bai matabuna i lautautau. ³⁷ Bi tana mulinemo, kota Galili olotona isana Diudas ko noḡoti. Mba laḡannemo Loum gabemanina lava a iyeyeyevidi bi i moitosagā te lava kumna iai waietadoliyedi. Bi tana vaitena ḡaviḡaviyidi ai peki bi taukaiwatana matabudi ai nawa ḡemoḡemota.

³⁸ “Taunana aubaina niganana yā giugiuwemi te niga lavedi lisidimo mote bai koma voiye. Bamoda edi noya lava lisinaḡa i natona ba, noyana ya lautautau. ³⁹ Bi bamoda Maimaituwa lisinaḡa i natona ba mote ḡemoḡemotina niga lavedi koma giu waitautaudi bamoda temi Maimaituwa kowai ḡaviye.” Kamaina bi mba babadidi Gamaliel ena giu ai anine bi a kaiwata.

⁴⁰ Ḣome tauyava giugiukamaḡedi a ka valageti munagēdi bi madamo a kwapudi bi a giu vavasagēdi te maso mote Yesu isanemo a giu munagā, kamaina bi a kita kamaḡedi te a nawa. ⁴¹ Ḣome giugiukamaḡedi ma nuwavisudi bolu vanuwina a potiyovo kamaḡe bi a nawa banina Maimaituwa i vinedi te tedi kamaina te sai nuwatoi Yesu isana aubaina. ⁴² Bi laḡan matabuna pali vanuwinemo bi lava edi vanuwa nopodiḡa giu visuvisuna wailovelovena mote a kaisako bi a laulauguguya te Yesu tana Vinevine Kamaḡena.

6

Taupaula 7 a vinedi

¹ Mba laḡandimo tauwaikaiwatana iyevena i saḡasaḡa. Bi tauwaisumaḡa Gulik kalinana taugiuwena a moito te Diu Ġibulu taugiuwena a giuvitavitaledi. Banina Gulik iwape mote a kita kauwedi kani soiyenemo.* ² Taunana aubaina tauwaikaiwatana 12 tauwaisumaḡa a yogedi a tava ai ḡemotidi bi a giuwedina gado, “Mote i visu te kani soiyenemo ka soiso kauleya bi Maimaituwa giuna lauguguyaena ka kaisako. ³ Taunana aubaina, ema lava waisumegimi ko kita te olooloto 7 sibe lavedi bi Aluwa i waiwai wanavudina ko vinedi te tama niga noyana ka vitedi te sai badaye. ⁴ Bi tama kamaina te Maimaituwa giuna ka lauguguyae bi pali ka kaididi.”

⁵ Ġome giugiukamaḡedi edi giu, lava matabudi ai anine. Kamaina bi Stivin, waisumegina bi Aluwa Waiyawa i waiwai wanavuna a vine. Bi ena lava ḡesaudi ba: Filip, Pokolas, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikolas. Nikolas tana ba Eteni, Entiyok olotona bi wala i waila Diu. ⁶ Tauwaisumaḡa niga oloolotodi 7 ai doli natomedi giugiukamaḡedi lisidimo. Bi giugiukamaḡedi nimedi olooloto 7 dabedimo a sivudi te a laupali.

⁷ Kamaina bi ḡome Maimaituwa giuna i tuwa. Bi tauwaikaiwatana iyevena Yelusalem noponemo i wapa kasaḡe. Bi pilisi wapewapedi vaitedi a nato Yesu ena kauwa a wailovelovena ai sumaḡe.

Stivin a pani

⁸ Maimaituwa Stivin i ka visuvisu bi ḡailisi i vite te anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedi lava lisidimo. ⁹ Bi geḡa te Diu lavedi ḡesaudi Stivin a giu vitavitale, tedi ba bolu vanuwina isana *Waitaupaula yababa i kovi* lavedi. Tedi ba Diu lavedi mabai Sailin, Aleksandiliya, Silisiya bi Ġisiya plovinsina lavedi. Tedi Stivin vaitena waikagiu ai tubu. ¹⁰ Bi geḡa te Aluwa Waiyawa nuwayuyaya Stivin i vite bi i gagagaliyena mote ḡemoḡemotina te maso a lauyovoḡe. ¹¹ Taunana aubaina tedi kandavonemo olooloto ḡesaudi a gwayedi te kaiyovumo sa giuna gado, “Tama ke vaiye te Stivin Mousis bi Maimaituwa i giu waiyovoyovodi.” ¹² Niga giudimo lava, waibabada bi waigake tauwailovelovena a ka medimedidi. Kamaina bi tedi Stivin a pani bi ai doli nawe bolu babadidi lisidimo. ¹³ Ġome tedi giu kaikaiyovudimo lava ḡesaudi a giuwedi te sa giuna gado, “Niga lavana ke vaiye te tana Maimaituwa ena vanuwa bi ena waigake Mousis i vitevitenana laḡan matabuna i laulauyovoḡedi. ¹⁴ Tama ke vaiye te i giuna gado, ‘Niga Nasalet Yesuna male pali vanuwina yaka gebogebo bi Diu edi vaivai Mousis i vitevitemaina ya vitaledi.”

¹⁵ Tedi mabai bolu babadidi a miyamiyana Stivin a kitakitadidi bi kitana i nuwavitala maibena aneya.

7

Stivin Diu babadidi matedimo i lauguguya

¹ Pilisi saḡasaḡa guletina Stivin i wai talayena gado, “Niga lavedi bai sa giugiuwena ba giukauwa, ee?”

² ✧ Bi Stivin edi giu i waimunena gado, “Tamatamagu bi tuwatuwaḡagu bai ya giuwena ko vaiye. Maimaituwa namanamalina wala Mesapotomiyamo Eiblaḡam lisinemo i laumaḡata, muliḡa kaka i nawa Alanmo i miya.

³ “Bi Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, ‘Em dobu bi em lava kwa gosedi bi dobu tagu yaì lovernemo kwa nawa.’ ⁴ ✧ Kamaina bi ena dobu Mesapotomiya i gose bi i nawa Alanmo i miya. Ġome tamana i peki mulinemo, Maimaituwa Eiblaḡam i giukamaḡe niga dobunemo niganana ta miyamiyanemo. ⁵ ✧ Mba laḡannemo

* **6:1:** Teteka labena (table). Niga banina ba kani soiyena waibadayena ee mane labena waibadayena, Gulik giuna table banina ba banika. ✧ **7:2:** Pak 12:1 ✧ **7:4:** Pak 12:4 ✧ **7:5:** Pak 12:7, 13:15, 17:8

Maimaituwa mote doḡa ḡaubona niga ḡome i vite. Bi Maimaituwa i giuwapa te laḡan muliḡa tana bi ena tubulelesa ya vitedi. Avena te Eiblaḡam mote i wainatuna bi yaḡolo te Maimaituwa lisinemo i sauga. ⁶ ✧ Maimaituwa i giuwena gado, ‘Em tubulelesa kaka wali dobumo sai taupaula yababa. Bi kwalabu 400 nopodimo mba dobuna lavedi kaka em tubulelesa sa voyedi te sai nuwatoitoi. ⁷ ✧ Bi mba dobuna lavedi aubaidi sa wai taupaula yababana kaka ya kovoḡidi. Bi muliḡa kaka em tubulelesa mba dobuna sa gose kamaḡe bi sa nato niga doḡunemo bi sa lauduneyegu.’ ⁸ ✧ Mba ḡome Maimaituwa kwapibwali ena waianina Eiblaḡam i vite. Bi laḡannemo Aisik i tubuḡa, laḡan 8 mulidimo Eiblaḡam kwapibwali i voyie Aisik lisinemo. Bi kota Aisik natuna Deikap lisinemo i voyie. Bi Deikap natunatuna 12 lisidimo kota mainana i voyie. Niga lavedi edi tubulelesa ba tada.

⁹ ✧ “Deikap natunatuna tasidi Diyousep a unule, taunana aubaina tana a kune kamaḡe Idip lavedi lisidimo te yai taupaula yababa. Bi geḡa te Maimaituwa tana vaitena, ¹⁰ ✧ taunana aubaina ena pilipili matabudimo i sagu. Maimaituwa Diyousep nuwauyauya i vite bi ena yawasanamo Idip ḡalibonana nuwana i laukwasili. Taunana aubaina ḡalibona, Diyousep waibada i vite te Idip dobuna matabuna bi ena vanuwa nopona i waibadae.

¹¹ ✧ “Kamaina bi Idip bi Keinan dobudi matabudi gomala i ka gebogebodi bi wainuwatoi dididiga i tubuḡa. Bi eda magula mote bamo kani a banavi. ¹² Laḡannemo Deikap i vaiye te Idipmo kani, tana natunatuna eda magumagula i giukamaḡedi. Tedi mote ḡome nawenawedi bi geḡa te a nawa. ¹³ Bi kota edi nawa wailabunemo Diyousep i kamaḡati munaḡe tuwatuwaḡana lisidimo. ḡome kaka Idip ḡalibonana Diyousep ena vanuwa lavedi i sibedi. ¹⁴ ✧ Diyousep tamana Deikap bi ena vanuwa lavedi wapedi 75 edi giu i giukamaḡe te sa nato Idipmo. ¹⁵ ✧ Kamaina bi Deikap i nawa Idipmo, ḡome tana bi natunatuna a miyamiyana eete a peki. ¹⁶ Bi tubuḡidi a munaḡedi te Sekemmo tauyewamo a sivudi wala Eiblaḡam manemo i gimegimelina ḡema natunatuna lisidimo.

¹⁷ ✧ “Laḡan i watiwatiḡe te Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo bai i giugiuwapana ya tubuḡa. Bi Idip noponemo eda lava Israel lavedi iyevena i wapa gulata. ¹⁸ Kamaina bi lava ḡesau i waḡalibona Idipmo. Niga lavana mote Diyousep i sibe. ¹⁹ ✧ Bi niga ḡalibonana eda magumagula i laukivi gebogeboyedi bi i egelidi te natunatudi meyemeyedi doḡamo a sivu yovoḡedi te sa peki. ²⁰ ✧ Mba laḡannemo Mousis i tubuḡa bi tana gomana mulemulelena Maimaituwa matanemo. Nawalai faiona tinana bi tamana edi vanuwemo a labe. ²¹ ✧ Bi laḡannemo mote ḡemoḡemotina te maso a labe, tana a sako yovoḡe. Bi ḡalibona natuna waivinina i vai, te i ḡamo bi i wai natune maibena natu otina. ²² Bi tana Idip edi nuwauyauyamo ai lovelove. Tana ena giumo bi ena kauwemo lava ḡaḡailisina i tubuḡa.

²³ ✧ “Laḡannemo Mousis ena kwalabu 40 a kovi bi i ḡoe te ena lava Israel ya vakitedi. ²⁴ Bi Mousis i kita te Idip lavana i miya moito te Israel olotona i katikati vunū. ḡome tana ena tau mulinemo i moito bi biwana i vai te Idip lavana i lai peki. ²⁵ Bi Mousis i wainoḡota te ena lava otidi maso a sibe te Maimaituwa yai etadoliye te tana kaka ena lava yai yawasanidi bi geḡa te tedi mote a sibe. ²⁶ Bokina mainana i kita te ena lava Israel labu a waḡasiḡasi. Kamaina bi Mousis i nawa i katautaudi bi i giuwedina gado, ‘Ei, mba em tau bai aubaina ko waikaḡasiḡasi?’ ²⁷ ḡome oloto ena tau i laulaugulatena Mousis i bibini bi i giuwena gado, ‘Tam aiyai waibada i vitem bi kwa waibadaemai bi kwa etaetalemmai?’ ²⁸ Tam maḡo Idip lavana kuna lai peki, mai niganana tagu kwa lai

✧ 7:6: Pak 15:13,14 ✧ 7:7: Pot 3:12 ✧ 7:8: Pak 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31–35:18 ✧ 7:9: Pak 37:28, 39:2,21 ✧ 7:10: Pak 41:39-41 ✧ 7:11: Pak 42:1,2 ✧ 7:14: Pak 45:9,10,17,18 ✧ 7:15: Pak 46:1-7, 49:33 ✧ 7:17: Pot 1:7,8 ✧ 7:19: Pot 1:10,11,22 ✧ 7:20: Pot 2:2 ✧ 7:21: Pot 2:3-10 ✧ 7:23: Pot 2:11-15

pekigu, ee?’ ²⁹ Laḡannemo Mousis niga giuna i vaivaiye ba tana i naila i nawa Midian. Ġome i miyana maibena tautavatava bi natunatuna oloolotodi labu.

³⁰ ✧ “Kwalabu 40 a kovi mulidimo kalakalalelemo oya Sainai diyanemo, kai tomboluna, vavavannemo aneya i laumaḡata Mousis lisinemo. ³¹ Laḡannemo nigamai i kitakita ba i tava. Kamaina bi i nawa diyanemo maso i kita kaukauwena mba Bada kalinana i vaiyena gado, ³² ‘Tagu taunana em magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.’ Mousis naila i kagusugusu bi mote i waikita munaḡa. ³³ Kamaina bi Bada, Mousis i giuwena gado, ‘Em kaḡe suma kwa kaikamaḡe. Banina mba gabunemo kwa moimoitona ba doḡa waiyawa. ³⁴ Tagu egu lava edi wainuwatoi Idipmo e kita bi kota edi lauuiyoi e vaiye. Bi tagu e yovona ba yà yawasanidi. Taunana aubaina kwa nato bi niganana yà giukamaḡem kwa munaḡa Idipmo.’

³⁵ ✧ “Mousis tana taunana dolinemo Israel lavedi a daboke bi a giuwena gado, ‘Tam aiyai ḡailisi i vitem bi kwa waibadaemai?’ Tana taunana Maimaituwa i giukamaḡe te lava ya kapotiyovodi bi yai etadoliyedi, aneya kai tomboluna vavavaninemo lisinemo i laulaumaḡatana ena sagumo. ³⁶ ✧ Israel lavedi Idipmo i kapotiyovodi bi anisove kauwidi bi mataila Idipmo i voiyedi. Bi kota Nisa Sabasabanemo bi kalakalalelemo kwalabu 40 nopodimo. ³⁷ ✧ Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, ‘Maimaituwa kaka taugiuwatana ḡemota nopomimo ya vine bi ya giukamaḡena lisimimo maibena tagu.’ ³⁸ ✧ Bi tana taunana kalakalalelemo Israel lavedi, vaitedi ai ḡemotidi. Tana ḡome eda magumagula vaitedi bi kota Mousis oya Sainai dabanemo yawasana giuna aneya i giuvite te i waidama lisidemo. ³⁹ Bi geḡa te eda magumagula mote kalinana a voteyateyae. Tedi a daboke bi a ḡoeḡoena maso a munaḡa Idip. ⁴⁰ Taunana aubaina Elon a giuwena gado, ‘Ema maimaituwa kwa voiyedi te sai etadoliyemai. Niga lavana Mousis Idipmo i ka potiyovoda bi tada mote ta sibe te bai lisinemo i tubuḡa?’ ⁴¹ Kamaina bi tedi koikoitau a voiyena kitana maibena kau natuna. Bi koikoitau a voivioyena lisinemo a soi, a lausewasewa bi a vivivile. ⁴² Taunana aubaina Maimaituwa i miyatautauliyedi bi i kita kamaḡedi te kipola, suwala bi nawalai galewemo a laulauduneyedi, maibena taugiuwatana edi bukamo a gilugilumina mainana. Ġome Maimaituwa i giuna gado, ‘Israel lavemi, wala kwalabu 40 kalakalalelemo
kona miyamiyana ba mote
tagu lisigumo ko laulausewasewa.

⁴³ Bi temi mba maimaituwa Molek ena kape
kona ava'avali waibabali.
Bi kota kipola maimaituwana Lafen aluwina
kona ava'avali waibabali.
Temi mba mwalidi kona voiyedi
bi kona laulauduneyedi.

Taunana aubaina yà giukamaḡemi
te emi dobuko potiyovo kamaḡe
bi Babilon mulitaulinemo ko nawa.’

⁴⁴ ✧ “Kalakalalelemo eda magumagula Maimaituwa mayavaina kapena a ava'avali nawe. Bi a voiyena ba bainewa Maimaituwa Mousis i giugiuwena mainana. Bi kota kitana bainewa i wailovena mainana luvanemo i voie. ⁴⁵ Laḡan muliḡa Diyosuwa eda magumagula i wai etadoliyedi ḡaviya noponemo bi lava mba dobudimo miyemiyedi Maimaituwa i kwavi waipotiyovodi te dobuna a vai, lava niga ḡome a miyamiyana lisidimo. Bi Maimaituwa mayavaina kapena a avala tavaite niga dobunemo Maimaituwa ani laudunena bi ḡome i kenana eete Deivida ena waibada

saugina. ⁴⁶ ✧Maimaituwa, Deivida nuwana i vai. Bi Deivida, Maimaituwa i waibaḡa te maso i waianine bi pali vanuwina i ḡala, Deikap ena tubulelesa edi ani laudune. ⁴⁷ ✧Bi geḡa te Solomon pali vanuwina i ḡala Maimaituwa aubaina. ⁴⁸ Bi kota Maimaituwa saḡasaḡa guletina mote lava vanuwa a ḡaleḡaledina nopodimo ima miyamiya. Taugiuwatana niga mainana i giu:

⁴⁹ ‘Mala egu ani miya

bi dobu kaḡegu ani waitupamoitona.

Vanuwa bainewa kitana kwa ḡala aubaigu?

Ee bamo egu vanuwa ani waiyawasi?

⁵⁰ Tagu mote mwali matabudi malamo

bi dobumo nimagumo e voiyesi?’ ”

⁵¹ Stivin yaḡolo ena giu ya nawenawe, “Temi nopomi ḡaiḡaidi, beyemi a pota bi kona laukasagaḡai mote Maimaituwa giuna koma vaivaiye. Maibena emi magumagula. Temi sauga matabuna Aluwa Waiyawa ko laulaukasagaḡaiye. ⁵² Emi magumagula wala taugiuwatana matabudi a laukivigeboyedi bi ai pekidi. Tedi ba lava didimanina ena nato a giugiuwata. Bi laḡannemo i tavana ba temi kona kaisoluḡe bi konai peki. ⁵³ Maimaituwa ena waiḡake aneya i vitedi bi a natome eda magula lisidimo bi temi mote ko kaiwata.”

Stivin ḡakimemo ai peki

⁵⁴ Laḡannemo Diu babadidi Stivin ena giu a vaivaiyedi ba a medi gulata lisinemo bi mwakedi a sanadididi. ⁵⁵ Stivin Aluwa Waiyawa i waiwanavu bi i wai kita saḡa malamo te Maimaituwa namalina bi Yesu, Maimaituwa kataianemo i moimoitona i kita. ⁵⁶ Kamaina bi Stivin i giuna gado, “Koi kita, tagu mala nuwa wasana e kita bi Maimaituwa kataianemo Tana Taunana Natuna ya moimoito.”

⁵⁷ Niga giudi a vaivaiyedi ba beyedi a sula gududi bi matabudi ai lasa te velau Stivin a dubutawi. ⁵⁸ Tedi a solu nawe malagai mulitaulinemo bi ḡome a lauḡakimi. Bi tauwaiwavu edi gala a lolodi bi oloto ewalina isana Sol* kaḡe pakanemo a sivudi te ya labedi. ⁵⁹ Laḡannemo Stivin a laulaḡakimi ba tana i laupalina gado, “Bada Yesu, aluwigu kwa vai!” ⁶⁰ Kamaina bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Bada niga lavedi edi gebogebo kwa noḡotikamaḡe.” Stivin niga giuna i vato mulinemo te i peki.

8

Tauwaisumaḡa laukivigeboyedi a banavi

¹⁻² Bi Sol ena waianina Stivin ai peki.

Diu babadidi Stivin a laipeki mulinemo, ololoto tauwaisumaḡa Stivin a ḡabe gulate bi a avalu nawe tauyewamo a sako. Mba laḡannemo kota Yelusalemmo laukivigeboyedi dididiga tauwaisumaḡa lisidimo i tubuḡa. Te tauwaisumaḡa matabudi a dabalala bi a nawa Diudiya bi Sameliya plovinsidi nopodiḡa. Bi giugiukamaḡedi taudiḡa Yelusalemmo a miya gwasu. ³ ✧ḡome Sol lava i lauegelidi te Maimaituwa ena dam laukivigeboyedi ai tubu. Tedi a nawa vanuwa bi vanuwa bi tauwaisumaḡa ololotodi bi waiwaivinidi a solu yovoḡedi te biliwelokomo a sivusivu nawedi.

Filip Sameliyamo i lauguguya

⁴ Tauwaisumaḡa a dababalalana a nawa malagai te malagai bi Yesu giuna visuviusuna a lauguguyae. ⁵ Bi Filip i nawa malagai dididigina Sameliya doḡuna noponemo bi Vinevine Kamaḡena giuna visuviusuna i lauguguyae lava lisidimo. ⁶ Laḡannemo lava

✧ 7:46: 2 Sam 7:1-16 ✧ 7:47: 1 ḡali 6:1-38 * 7:58: Sol muliḡa isana Pol, Yesu ena tauwaikaiwatana laukaina.

✧ 8:3: Giu 22:4,5, 26:9-11

kumdi Filip ena lauguguya a vaivaiye bi anisove kauwidi a kitekitedi ba tedi matabudi ena giu a vaiye kaukauwe. ⁷ Banina Filip lava nopodimo aluwa gebogebodi i kwavi vaidi bi ma galalidi a potiyovo. Bi kota lava wapewapedi tunipekipekidi bi kaḡe nuwakududi i waiyawasanidi. ⁸ Taunana aubaina lava mba malagaina dididiginemo ai nuwavisu gulata.

Saimon taubwalabwalau

⁹ Sameliyamo oloto isana Saimon walaka bwalabwalauna miyamiyana, Sameliya lavedi matabudi ena bwalau kauwidi i voivoiyedina a sovesove. Bi i seḡaseḡala te lava dididiga. ¹⁰ Bi lava yababa te lava nananakidi mataudi kalinana a vaivaiye kauwe bi a giu te, “Maimaituwa ena ḡailisi dididiga lisinemo.” ¹¹ Tedi Saimon kaiwatana walaka ai tubu bi ena bwalaumo lava i wai soveyedi. ¹² Bi Laḡannemo Filip Maimaituwa ena waibada bi Yesu isana i laulauguguyae ba olooloto bi waiwaivini ai sumaḡa bi i kabuludi. ¹³ Bi Saimon vaitena i waisumaḡa bi i kabulu. Ḡome Filip ena ani nawamo i kaiwata. Bi Filip anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedina Saimon i kitedi bi i sovesoveyedi.

¹⁴ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yelusalemmo a vaiye te Sameliya lavedi Maimaituwa giuna ai sumaḡe, tedi Pita bi Diyon a giukamaḡedi lisidimo. ¹⁵⁻¹⁶ Banina tedi yaḡolo mote Aluwa Waiyawa i yovo tauwaisumaḡa valivaliudi lisidimo. Bi tedi ba Bada Yesu isanemo a kabulu otigedi. Laḡannemo Pita bi Diyon a tava lisidimo ba aubaidi a laupali te Aluwa Waiyawa sa vai. ¹⁷ Kamaina bi Pita bi Diyon nimedi tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi bi Aluwa Waiyawa a vai.

¹⁸ Bi laḡannemo Saimon i kita te giugiukamaḡedi nimedi tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi te Aluwa Waiyawa a vai. Ḡome Saimon mane i waiyoyo Pita bi Diyon lisidimo ¹⁹ bi i giuwedina gado, “Niga ḡailisina kota ko vitegu te aiyai dabanemo nimagu yà sakona ba Aluwa Waiyawa ya vai.”

²⁰ Bi geḡa te bi Pita i giuwena gado, “Tam male em mane vaitena ko nawa kai kalakalatinemo. Banina tam kuna noḡoti te Maimaituwa ena puyo bena manemo kwa gimeli ee! ²¹ Tam mote Maimaituwa i waianinem te tama ema noyamo kwa saḡa banina nuwapoum mote i didimana Maimaituwa matanemo. ²² I visu te mba em noḡotidi gebogebodi kwa kuvesidi bi kwa laupali Bada lisinemo te em gebogebo male ya noḡoti kamaḡedi. ²³ Banina e kitam te kuna unula gulata lisimaimo bi em noḡota gebogebodi sa waibadaem.”

²⁴ Kamaina bi Saimon i giuwena gado, “Aee aubaigu ko laupali Bada lisinemo te bai kuna giugiuwena lisigumo mote mainana ima tubuḡa.”

²⁵ Ḡome Pita bi Diyon edi waisumaḡa a giuwedi bi Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. Mulinemo tedi a munamunaḡa Yelusalemmo ba Sameliya malagaidiḡa giu visuvisuna a laulauguguyae.

Filip bi Itiopiya badana dididiga

²⁶ Kamaina bi Yelusalemmo Bada ena aneya Filip i giuwena gado, “Kwa vononoḡa bi kwa yovo kwa nawa yalousa yawaninaḡa. Tam eta Yelusalemmo bi i yovo i nawa Gasa taunana kwa kaiwata.” (Mba etana i pupu aubaina lava mote sima kaikaiwata). ²⁷ Ḡome Filip i modina i nawanawa etamo te Itiopiya olotona i banavi bi olotona ba waibadana dididiga, ḡalibona waivinina isana Kandeke ena mane taulabena. Niga olotona i nawa Yelusalemmo laudune aubaina, ²⁸ bi ena seliotmo i munamunaḡa ba etamo taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. ²⁹ Kamaina bi Aluwa Waiyawa Filip i giuwena gado, “Kwa nawa noi seliyotina diyanemo kwa moito.” ³⁰ Bi ḡome Filip i velau seliot diyanemo bi i vaiye te olotona taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. Kamaina bi Filip i waitalayena gado, “Bai kwa iyeiyevina banina kwa sibesibe ee geḡa?”

³¹ Bi olotona ena giu i waimunena gado, “Bainewa yà sibe? Walitau ya giuwailovelovegu kaka yà sibe.” Kamaina bi olotona Filip i giuwe te i valageta ena seliotimo bi diyanemo i miya.

³² ✧ Bi olotona Aisaiya ena bukamo i iyeiyevina ba niga mainana i giu:

“Lava tana ai doli nawe
bi sa vununa maibena sipu.
Bi kota maibena sipu lauewalina
laḡannemo kapalina a bwalibwali,
ba tana i miya moimoisili
bi mote bai i giuwe.

³³ Laḡannemo a ka gebogebo gulate,
tana mote aubaina i giu ḡaiḡailisi.
Mote aiyai kaka ena tubulelesa
ima giuwata.

Banina ena yawasana dobumo ba damona.”

³⁴ Ḡome Itiopiya badana Filip i waitalayena gado, “Ae goma, ku giuwegu, taugiuwatana aiyai ya giugiuwe, tana taunaḡa ee, lava ḡesau?” ³⁵ Kamaina bi Filip, Aisaiya ena bukamo giugiuna ḡemotinemo giu i waitubu bi Yesu giuna visuvisuna giu wailovelove i wai tubu. ³⁶⁻³⁷ Tedi a nawanawa etaḡa te gaubemo a tava bi Itiopiya badana i giuwena gado, “Ei, gauba nove, tagu kamaina te yà bulu bai ya ka pilipiligu?”* ³⁸ Kamaina bi ena seliot tauvelauyena i giuwe te i moito bi tana bi Filip a nawa gaubemo. Ḡome Filip Itiopiya badana i kabulu. ³⁹ Laḡannemo gaubemo a lovolovo tava ba Bada Aluwina i waimaḡemoti te Filip i avalu nawe. Bi Itiopiya olotona mote Filip i kita munaḡe. Bi tana ma yasisina i gelu i nawa banina Maimaituwa i waiyawasani.

⁴⁰ Filip bainewa te Adotasmu i laumaḡata. Tana malagai matabuna nopodiḡa i nawa bi giu visuvisuna i laulauguguya nawena eete Seseliyamo i tava.

9

Sol ena yawasana i vitale

¹ Mba laḡandi nopodimo Sol yaḡolo te nuwana i medi gulata bi i giu te Bada ena tauwaikaiwatana yai pekidi. Taunana aubaina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina lisinemo bi ² i waibaḡa te pepa ya kulidi Diu edi bolu vanuwidi babadidi aubaidi Damaskas malagainemo. Tedi maso mba pepedi a iyevidi bi Sol ai anine te olooloto bi waiwaivini Yawasana Etana taukaiwatana maso i panidi bi i natomedi Yelusalemmo. ³ Kamaina bi Sol i nawa Damaskas malagaina diyanemo i tavatava ba yanayana wai matakanikanina malamo i wai maḡemoti te Sol i yana kwaivivili, ⁴ bi i kuluva doḡamo i talaḡa. Bi kalina galewemo i vaiyena gado, “Sol, Sol bai aubaina kwa laulau kivigebogeboyegu?”

⁵ Sol i waitalana gado, “Tam aiyai, Bada ee!”

Bi Yesu i giuna gado, “Tagu Yesu, tagu taunana kwa laulaukivigebogeboyegu. ⁶ Yaḡiyaḡina kwa moito makai bi kwa nawa malagai dididiginemo bi ḡome sa giuwem te bai kwa voiye.”

⁷ Olooloto Sol vaitena a nawanawana, ḡome a tau moimoito giu geḡa banina tedi kalina a vaiye bi mote aiyai a kita. ⁸ Ḡome Sol i miya moito bi gado yai kita ba matana i wai dudubala bi mote bai i kita. Kamaina bi nimanemo a kabi bi ai wai doli nawe Damaskas. ⁹ Bi ma matapotapotana i miyana laḡan faiona a kovi, mote bai i kani bi i tego.

✧ 8:32: Ais 53:7,8 * 8:36-37: Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo nigamai a giu, Tam bamoda nuwam tabutabunemo kwai sumaḡana ba yà ka bulum.

¹⁰ Damaskas noponemo tauwaikaiwatana ḡemota isana Ananaiyas i miyamiya. Bi wailove i kita Bada i laumaḡata bi i giuwena gado, “Ananaiyas.”

Bi ena giu i waimunena gado, “Bada, tagu niga.”

¹¹ Ḡome Bada i giuwena gado, “Kwa modina kwa nawa eta sa wai isana, *Eta Didimanina*. Mba ḡome Diudas ena vanuwemo kwa tava bi kwai talana Tasis olotona isana Sol aubaina, tana ḡome niganana ya laulaupali lisigumo. ¹² Bi wailove i kita te oloto isana Ananaiyas ya natonato lisinemo te nimana dabanemo ya sivudi bi yai kita munaḡa.”

¹³ Ḡome Ananaiyas ena giu i waimunena gado, “Bada, lava wapewapedi mba olotona ena kauwa a giuwegu, te tana taukaiwatam Yelusalemmo i kaka gebogebodi. ¹⁴ Bi pilipilisi edi babada ḡailisi a vite te i nato Damaskasmo te taulauduneyem matabudi ya panidi.”

¹⁵ Bada, Ananaiyas i giuwena gado, “Kwa nawa banina tagu niga olotona e vine te egu noya ya voiye bi isagu ya giuwaimaḡati, Eteni lavedi bi ḡaliḡalibona bi Israel lavedi lisidimo. ¹⁶ Bi tagu yài love te bainewa wainuwatoi dididiga ya banavi tagu isagu aubaina.”

¹⁷ Kamaina bi Ananaiyas i nawa vanuwemo i valageta. Te nimana Sol dabanemo i sako bi i giuwena gado, “Valetigu Sol, etaḡa kuna natonato bi Bada Yesu lisimmo i laulau maḡatana, taunana i giukamaḡegu te tam kwai kita munaḡa bi Aluwa Waiyawa yai wanavum.”

¹⁸ Laḡannemo Ananaiyas nimana Sol dabanemo i sakosako ba maḡemota mwali kitedi maibena iyana vevedi matanemo a kuluva bi matana i layana munaḡa, moito bi Ananaiyas Sol i kabulu. ¹⁹ Kamaina bi Sol kani i kani te ena ḡailisi i vai munaḡe.

Sol Damaskasmo lauguguya i waitubu

Sol Damaskasmo tauwaikaiwatana vaitena a taumiyamiya laḡan visa. ²⁰ Ḡome bolu vanuwidiḡa i nawa bi lauguguya i waitubuna gado, “Yesu tana Maimaituwa Natuna.”

²¹ Ḡome tedi mabai a vaivaiyena ba a tagugu bi ai giugiuna gado, “Niga olotona tana taunana Yelusalem noponemo Yesu tauwaisumaḡena i kaka gebogebodi. Bi niganana i tava niga ḡome bi tauwaisumaḡa ya pani nawedi Yelusalemmo pilipilisi edi babada lisidimo.” ²² Bi geḡa te Sol ena lauguguya i ḡailisi gulata bi i kamaḡati kauwe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Bi Diu lavedi Damaskasmo miyemiyedi mote ḡemoḡemotina te Sol vaitena sai kagiu.

²³ Laḡan wapawapa a kovi mulidimo Diu lavedi ḡome miyemiyedi ai ḡemotidi bi Sol kana pota a yesi te maso ai peki. ²⁴ Bi geḡa te lava ḡesaudi Sol a tainuwatau. Bi Diu lavedi suwala bi dudubala tedi malagai ganakukuna mataetina a yaveyave te Sol maso i laupotiyovo bi ai peki. ²⁵ Taunana aubaina dudubala ḡemota Sol ena lava kaikaiwatana dou noponemo a suveki bi ganakuku koiyavusinemo ai daweyovoḡe.

²⁶ Laḡannemo Sol Yelusalemmo i tava bi i ḡoe te maso tauwaikaiwata vaitedi ai ḡemotidi bi tedi matabudi a naile bi mote ai sumaḡe te tana tauwaikaiwatana ḡesauna.

²⁷ Kamaina bi Banabas, Sol i waidoli nawe giugiukamaḡedi lisidimo bi i giuwedi te bainewa Sol i nawanawa Damaskas bi etamo Bada lisinemo i laumaḡata. Bi kota i giuwedi te Sol bainewa Damaskasmo ma laudabatolana Yesu isana i lauguguyae.

²⁸ Ḡome Sol tauwaikaiwatana vaitena a miya bi Yelusalem malagaina noponaḡa ma laudabatolana Bada isana i laulauguguya nawe. ²⁹ Bi kota Diu lavedi Gulik kalinedi taugiuwena vaitedi ai kagiu bi a wai saḡasaḡa. Bi tedi a ḡoeḡoena maso Sol ai peki. ³⁰ Bi laḡannemo tauwaisumaḡa a vaivaiye ba tedi Sol ai doli nawe Seseliya bi a giukamaḡe i nawa Tasis.

³¹ Mba laḡandimo Maimaituwa ena dam lavedi Diudiya, Galili bi Sameliya dobudimo miyemiyedi tedi nuwedi i kena. Bi Aluwa Waiyawa ena ḡailisimo tedi i laibagidi te a ḡailisi. Tedi Maimaituwa a vivivile bi ena dam iyevena i dididiga.

Pita Aniyas i wai yawasani bi Dokas pekimo i ka kena moito

³² Mba laḡandimo Pita i nawa dobu bi dobu bi kota Laida malagaina noponemo tauwaisumaḡa i vakitedi. ³³ Ḡome tana oloto isana Aniyas i banavi bi tana sida tunipekipeki i vai bi i kenana kwalabu 8 a kovi. ³⁴ Bi Pita i giuwena gado, “Aniyas, Yesu Keliso i wai yawasanim, ku moito em kebana kwa noku.” Noi taunana te Aniyas i yawasana te kenamoito. ³⁵ Mba ḡome Laida bi Salon malagaidi lavedi matabudi, mainana a kitakita ba a nuwavitaledi bi Bada ai sumaḡe.

³⁶ Bi kota Diyopa malagainemo tauwaisumaḡa waivinina i miyamiyana isana Tabita. (Gulik kalinedimo isa Tabita ba Dokas). Tana laḡan matabuna kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava wainuwatoitoidi i sagusagudi. ³⁷ Laḡan ḡemota tana i sida kauwa te i peki. Kamaina bi tubuḡina a koḡa bi a avali saḡe noke bena wailabunemo* a sako. ³⁸ Bi Laida malagaina ba Diyopa diyanemo, taunana aubaina tauwaisumaḡa Diyopamo a vaiye te Pita Laidamo i miyamiya. Kamaina bi olooloto labu a giukamagedi te Pita sai baḡana gado, “Aee, ku nato makai lisimaimo.”

³⁹ Kamaina bi Pita niga oloolotodi vaitedi a munaḡa Diyopamo. Laḡannemo tedi ḡome a tava ba Pita ai doli saḡe noke bena wailabunemo. Bi iwape matabudi Pita a moito kwaivivili bi a ḡabaḡaba. Tedi kwama bi gala Dokas ma miyanemo i voivoiyedina Pita ai love.

⁴⁰ Ḡome Pita matabudi i giuwedi te a potiyovo vanuwa dibunemo. Bi tana tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i laupali. Bi i tauvitale te waivini pekipekina i kita bi i giuwena gado, “Tabita, ku kenamoito.” Tana matana i layana bi laḡannemo Pita i kitakita ba i kenamoito. ⁴¹ Pita nimana i tuḡu bi waivini nimanemo i kabi te i solu waimoito. Ḡome tana, iwape bi tauwaisumaḡa i yogedi a saḡa bi i wailovedi te waivini i yawasana munaḡa. ⁴² Lava matabudi Diyopa noponemo bai i tubutubuḡana giuna a vaiye bi lava wapewapedi Bada Yesu ai sumaḡe. ⁴³ Pita oloto isana Saimon vaitena Diyopamo laḡan wapewapedi a miyamiya. Bi Saimon ena noya ba musala kwapidi i kopedi bi i waikunekuneyedi.

10

Pita bi Koniliyas

¹ Seseliya malagainemo oloto isana Koniliyas i miyamiya, tana ba tauwaiḡaviya edi bada, sawai isedina *Itali potumina*. ² Tana ba lava didimanina bi ena vanuwa lavedi matabudi Maimaituwa a laulauduneye. Tana laḡan matabuna Diu lavedi wainuwatoitoidi i sagusagudi bi kota Maimaituwa lisinemo i laulaupali nonoḡa. ³ Bi laḡan ḡemota suwala 3-ya okoloki mainana* bi Koniliyas wailove i kita, wailovenemo ba Maimaituwa ena aneya i laumaḡata bi i giuwena gado, “Koniliyas.”

⁴ Koniliyas ma nailina tana i kitadidi bi i giuna gado, “Bada bai kwa ḡoeḡoe?”

Bi aneya i giuwena gado, “Em pali bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe bi nuwana kuna laukwasili. Tam em pali maibena sewasewa sa gabugabuna panena.

⁵ “Taunana aubaina niganana olooloto ḡesaudi kwa giukamagedi te sa nawa Diyopa bi ḡome oloto isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. ⁶ Tana ena tau ḡesau Saimon musala kwapidi taukopedi ena vanuwemo ya miyamiya. Mba vanuwina ba nisa diyanemo.”

* **9:37:** Gulik baibol bi nigilisi a giuna upstairs room. (3:1 ko kita).

* **10:3:** Suwala 3:00 mainana bi augunai male i laulaupali

⁷ Laḡannemo aneya giu i wai kovi bi i nawanawa ba Koniliyas ena taupaula labu bi ena tauwaiḡaviya ḡemota i giuwedi a tava. Bi tauwaiḡaviya tana ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi bai matabuna i tubutubuḡana i giuvitedi bi i giukamaḡedi a nawa Diyopa malagainemo.

Pita wailove i kita

⁹ Bokinamai suwala modomo niga oloolotodi nuwedi tava Diyopamo bi Pita vanuwa dabanemo i saḡa laupali aubaina.† ¹⁰ Tana kani i peki bi i ḡoḡoe te maso bai i kani. Bi laḡannemo kani vanuwemo a kaka nonoḡi ba kota wailove i kita. ¹¹ Ḡome Pita mala nuwawasana i kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 isunemo bi isunemo a kabi bi ai dawwe yovoḡe dobumo. ¹² Bi geina noponemo ba musala kitedi tabudi bi tabudi a miyamiya. Musala kaḡediḡa nawenawedi, daledaledi bi lovolovodi. ¹³ Kamaina bi kalina malaḡa i yovona gado, “Pita ku moito bi niga muselidi kwa vunudi bi kwa kanidi.”

¹⁴ Bi Pita i giuna gado, “Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bai bamo milamilana ee waiyawa e kani eete niganana.”

¹⁵ Bi kalina i giu munaḡana gado, “Mote bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna kuma giuwe te milamilana.”

¹⁶ Niga kauwina i tubuḡana ma faiona. Kamaina bi kadawali maḡemota a munaḡe malamo.

¹⁷ Ḡome Pita yaḡolo wailove i kitakitana banina i noḡonoḡoti waitete ba Koniliyas olooloto i giugiukamaḡedina Saimon‡ ena vanuwa a banavi. Tedi vanuwa ganakukuna mataetinemo a vamoito. ¹⁸ Bi vanuwa taniwagina ai talayena gado, “Niga ḡome lava isana Saimon Pita ya miyamiya e geḡa?”

¹⁹ Bi Pita yaḡolo wailove i kitakitana i noḡonoḡoti wata ba Aluwa Waiyawa i giuwena gado, “Saimon, olooloto faiona sa tavutavuḡem. ²⁰ Taunana aubaina kwa moito bi kwa potiyovo doḡamo bi mote nawa vaitedi nuwam ima laḡalaḡae. Banina niga lavedi ba tagu e giukamaḡedi.”

²¹ Ḡome Pita i potiyovo doḡamo bi olooloto i giuwedina gadoaubaina, “Egu lava, tagu taunana ko tavutavuḡegu. Bai aubaina kona tava?”

²² Kamaina bi olooloto a giuna gado, “Tama tauwaiḡaviya edi bada Koniliyas i giukamaḡemai. Tana ba lava didimanina bi kota Maimaituwa taulaudunena bi Diu lavedi matabudi tana sa vivivile. Bi Bada ena aneya waiyawa i giuwe te tam i ḡoemna kwa nawa ena vanuwemo bi bai kwa giuwe te ya vaiye.” ²³ Kamaina bi Pita olooloto i giuvaidi te vaitedi sa kena.

Pita Koniliyas ena vanuwemo i tava

Bokinamai Pita i vononoḡa bi olooloto faiona vaitedi a modina. Bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi Diyopamo vaitedi a nawa Seseliya. ²⁴ Tedi laḡan i sako kaka Seseliyamo a tava. Koniliyas bi ena dam lavedi bi kota ena lava kauwa i giuwedi te ai ḡemotidi bi Pita a labelabe te ya tava. ²⁵ Laḡannemo Pita i valavalageta vanuwemo ba Koniliyas i nato Pita matanemo bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i lauduneye. ²⁶ Bi geḡa te Pita, Koniliyas nimanemo i kabi te i solu waimoito bi i giuwena gado, “Ku moito, tagu lava ota mai tam.”

²⁷ Tedi ma waigiugiudi a valageta vanuwemo. Bi ḡome lava wapewapedi i kitedi ai ḡemotidi bi a wailaba. ²⁸ Kamaina bi Pita i giuwedina gado, “Temi kona sibe te tama Diu ema waḡake te Eteni lavedi vaitedi kamai ḡemotimai, ee lisidimo kama nawa. Bi geḡa te Maimaituwa i wailovegu, te mote yaḡmai noḡota gado, ‘Eteni lavedi ba lava milemiledi bi ani kitakamaḡa.’ ²⁹ Taunana aubaina laḡannemo egu giu kuna giukamaḡe ba mote yaḡ giuvitale gado. Bai aubaina egu giu kuna giukamaḡe?”

† 10:9: Israel vanuwidi ba dabedi tabetabedi. ‡ 10:17: Niga Saimonna ba musala kwapidi taukopedi.

³⁰ Bi Koniliyas, Pita ena giu i waimunena gado, “Laḡan faiona a kovi, egu vanuwemo suwala 3 okoloki e laulaupali bi aneya ena gala waimatakanikanina i wai maḡemoti te matagumo i moito kamaḡe, ³¹ bi i giuweguna gado, ‘Koniliyas em pali i vaiye bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe. ³² Lava ḡesaudi niganana kwa giukamaḡedi sa nawa Diyopamo, te lava isana Saimon sawai isana Pita sa giuwe te ya nato. Tana ba taomana bi Saimon musala kwapidi taukopedi vaitena sa miyamiya bi ena vanuwa ba nisa diyanemo.’ ³³ Taunana aubaina tagu em giu maḡemota e giukamaḡe. Bi i visu te kuna tava. Bi niganana Maimaituwa matanemo matabumai kei ḡemotimai, te Bada bai i giugiuwemna matabudi kwa giuwemai te ka vaiye.”

Pita ena lauguguya

³⁴ Ḡome Pita giu i waitubuna gado, “Niganana kaka e sibe kauwe te Maimaituwa lava matabudi ya ḡoeḡoedi bi Diu lavedi mote taudiḡa. ³⁵ Dobu matabuna noponemo mabai Maimaituwa sa laulauduneye bi kauwa didimanidi sa voivoiyedina ba ya wai aninedi. ³⁶ Temi kona sibe te Maimaituwa giuna visuvisuna i giukamaḡe Islael lavedi lisidimo, te laḡannemo mabai Yesu Vinevinena Kamaḡena sai sumaḡena ba Maimaituwa nuwauba ya vitedi. Yesu taunana mwali matabuna tauwaibadayena. ³⁷ Bai matabuna Diudiya noponemo i tubutubuḡana§ temi kona sibe. Yesu giuna visuvisuna Galilimo i tubuḡa, Diyon kabulu i lauguguyae mulinemo.

³⁸ “Mba laḡannemo Maimaituwa, Aluwa Waiyawa bi ḡailisi Nasalet Yesuna i wai wanavu. Bi tana mba dobuna i nawa yaḡosi bi kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava mabai aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina i waiyawasanidi banina Maimaituwa tana vaitena.

³⁹ “Tana kauwa matabudi Diudiya bi Yelusalem noponedimo i voivoiyedina tama mataotimaimo ke kitedi. Tana kolosimo a tupalatu te i peki. ⁴⁰ Bi geḡa te laḡan waifaioninemo, Maimaituwa pekimo i ka kenamoito bi i voiye te tama lisimaimo i kamaḡati. ⁴¹ Bi pekimo kenamoito mulinemo tana mote lava matabudi a kita bi tama Maimaituwa i gei vinemai te ke kita, vaitena ke kani bi ke tego. ⁴² Bi i giu vavasageḡmai te tama lava lisidimo ka lauguguya bi ka giuwedi te tana taunana Maimaituwa i vine te lava miyemiyedi bi pekipekidi ya etaledi. ⁴³ Taugiuwatana matabudi tana a giuwata, te lava matabudi tana sai sumaḡena ba Yesu isanemo Maimaituwa edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.”

Eteni lavedi Aluwa Waiyawa a vai

⁴⁴ Pita yaḡolo i giugiu ba Aluwa Waiyawa i yovo lava matabudi ena giu a vaivaiyena lisidimo. ⁴⁵ Diu lavedi waisumeḡidi ḡesaudi Pita vaitena a natonatona, tedi a tagugu. Banina Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i giukamaḡe yovoḡe Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁶ Bi tedi a vaiyedi te kalina ḡesaudi mote a sibedi bi a gagagaliyedi bi kota Maimaituwa a kaka saḡesaḡe.

Kamaina bi Pita i giuna gado, ⁴⁷ “Tagu e noḡoti te niga lavedi maso gaubemo te ka buludi bi mote aiyai i mai ḡakeda. Banina tedi kaikana Aluwa Waiyawa a vai, mai tada.” ⁴⁸ Ḡome Pita i giuwedi te tedi Yesu Keliso Kamaḡena isanemo sa kabuludi. Kamaina bi Pita ai baḡa te vaitena ḡome sa taumiya laḡan visa.

11

Pita ena noya Diu tauwaisumaḡa lisidimo i giu waididimani

¹ Giugikamaḡedi bi tauwaisumaḡa Diudiyamo a vaiye te Eteni lavedi Maimaituwa giuna a vai. ² Taunana aubaina laḡannemo Pita Yelusalemmo i tavatava ba Diu lavedi

§ 10:37: Bai i tubuḡa: Ee wasa i nawana.

tauwaisumaḡa Pita a giuvitavitalena gado, ³ “Tam bai aubaina kuna nawa Eteni lavedi edi vanuwemo bi waitedi kona kanikani?”

⁴ Taunana aubaina Pita lisinemo baibaḡa a tubutubuḡana matabudi i giu waiipoipo lava lisidimo gado, ⁵ “Laḡan ḡemota tagu Diyopamo e laulaupali bi wailove e kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 malaḡa ai dawwe yovoḡe matagumo.

⁶ Bi kadawali noḡona e kitakita ba doḡumo ḡamoḡamo kitedi tabudi bi tabudi suwana, malamalaḡamidi bi mwanuwa lovolovodi. ⁷ Kamaina bi kalina malamo i giuweguna gado, ‘Pita ku moito, kwa vunudi bi kwa kanidi.’

⁸ “Bi tagu e giuwena gado, ‘Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bamo musala milemiledi e kanidi, eete niganana.’”

⁹ “Bi kalina malamo i giu munaḡana gado, ‘Bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna mote kuma giuwe te milamilana.’ ¹⁰ Niga kauwina ma faiona i tubuḡa. Kamaina bi bai matabuna a solu saḡe munaḡe malamo.

¹¹ “Noi taunana te olooloto faiona Seseliyaḡa a giugiukamaḡedina a tava, vanuwa e miyamiyanemo. ¹² Bi Aluwa i giuwegu te mote ya nuwalalaḡa bi waitedi ka nawa. Niga lavedi 6 waisumeḡidi waitedi Diyopamo te ke nawa Sisaliyia bi matabumai Koniliyas ena vanuwemo ke valageta. ¹³ ḡome Koniliyas i giuwemai te bainewa aneya ena vanuwemo i laumaḡata bi giuwena gado, ‘Olooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi Diyopamo, ḡome lava isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. ¹⁴ Tana giu visuvisuna ya natome te tam bi em vanuwa lavedi matabumi ko yawasana.’

¹⁵ “Laḡannemo giu e wai tubu ba Aluwa Waiyawa i yovo lisidimo, maibena dolinemo tada lisidimo i yovoyovona.† ¹⁶ ✧Kamaina bi ḡome Bada bai i giugiuwena e noḡoti, ‘Diyon gauba otamo i waibulu bi temi kaka Aluwa Waiyawemo ko bulu.’ ¹⁷ Tada wala Bada Yesu Keliso tei sumaḡe bi Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i viteda, niganana ḡemotina kota Eteni lavedi i vitedi. Taunana aubaina tagu mote egu ḡailisi bai te Maimaituwa ena kauwa yaḡi ḡake.”

¹⁸ Laḡannemo niga giudi a vaivaiyedi ba Pita a giugiuvitavitalena a kaisako bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, “Giukauwa te niganana kaka ke sibe te Maimaituwa Eteni lavedi i waianinedi te sa lau kuvasa bi yawasana kenakena nonoḡina sa vai.”

Tauwaisumaḡa Entiyok noponemo

¹⁹ ✧Laḡannemo laukivigeboḡe bi tubuḡa bi Stivin a waipeki ba tauwaisumaḡa ḡesaudi a dabalala. Tedi a nawa Fonisia wapunemo, Saiplas bwanabwananemo bi Entiyok tauninemo. Bi ḡome Diu taudiḡa lisidimo giu visuvisuna a lauguguyae. ²⁰ Bi tauwaisumaḡa ḡesaudi oloolotodi Saiplasiḡa bi Sailinga, tedi kota a nawa Entiyokmo bi Eteni lavedi lisidimo Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. ²¹ Tedi Bada ena ḡailisimo lava wapewapedi a vitedi bi Bada ai sumaḡe.

²² Laḡannemo Maimaituwa ena dam Yelusalemmo niga giuna a vaivaiye ba Banabas a giukamaḡe i nawa Entiyok. ²³ Laḡannemo Banabas Entiyokmo i tavatava ba Maimaituwa ena laukivivisuvisu lava lisidimo i kita. ḡome tana i wainuwawisu bi i laibagidi te nuwedi tabutabunemo Bada lisinemo sa moito didina. ²⁴ Banabas tana lava visuvisuna bi i waisumeḡi guletina noḡona Aluwa Waiyawa i waiwanavu. Taunana aubaina lava wapewapedi a nato te Bada ai sumaḡe.

²⁵ Kamaina bi Banabas bi i nawa Tasis Sol tavuḡena aubaina. ²⁶ Bi laḡannemo i banabanavi ba i waidoli natome Entiyokmo. Bi ḡome tedi tauwaikaiwatana waitedi kwalabu ḡemota a miya bi lava wapewapedi a wailovelovedi. Mba laḡannemo Entiyokmo tauwaisumaḡa wai isedi ai tubuna gado, “Maimaituwa ena dam lavedi.”

* **11:8:** I milamilana mote ḡemoḡemotina mai kani (10:14 ko kita). † **11:15:** Giugiukamaḡedi laidalolo 2:1-13 ko iyevi. ✧ **11:16:** Giu 1:5 ✧ **11:19:** Giu 8:1-4

²⁷ Mba laḡandimo taugiuwatana ḡesaudi Yelusalemḡa a tava Entiyokmo. ²⁸ ✧Bi ḡemota isana Agabas i miya moito te Aluwa Waiyawa ena sagumo, Loum dobuna matabuna noponemo gomala dididiga ya tubuḡana i gei giuwata. (Niga gomelina ba Kolodiyas ena waibada laḡannemo i tubuḡa).‡ ²⁹ Taunana aubaina tauwaikaiwatana Entiyokmo ai ogatala te edi banava luanemo edi puyo a giukamaḡedi tauwaisumaḡa Diudiyamo miyemiyedi aubaidi. ³⁰ Tedi edi puyo Banabas bi Sol nimedimo a sivudi te a nawedi Yelusalemmo tauwaisumaḡa edi babada lisidimo.

12

Ḡalibona Alodi tauwaisumaḡa i laukivigeboḡeyedi

¹ Mba laḡandimo ḡalibona Alodi* Maimaituwa ena dam ḡesaudi i panidi bi i laukivigeboḡeyedi. ² Tana Diyon tuwaḡana Diyemes kwatikwatimo i wai peki. ³ Bi laḡannemo Alodi i kita te Diu lavedi nuwedi i visu kauwa, kauwina i voivoiyena aubaina ba kota i giu te Pita ya pani. Bi Buledi mote muu'a vaitena soina noponemo i pani. ⁴ ✧Kamaina bi Alodi tauwaigaviya i giuwedi te Pita biliwelokomo a sako nawe. Bi tauwaigaviya dubudi 4 bi nopodiḡa ba wapedi 4 a sivunawedi te Pita a kita wata. Tana i ogatala te vawaitauli soina mulinemo maso Pita biliwelokomo ika potiyovo lava kumna matedimo te maso i etale. ⁵ Kamaina bi Pita biliwelokomo a labe bi Maimaituwa ena dam ba nopodi tabutabudimo tana aubaina Maimaituwa lisinemo a laulaupali.

Pita biliweloko i potiyovo kamaḡe

⁶ Bokinamai Alodi Pita maso i kapotiyovona etala aubaina ba mba dudubalinemo Pita lava tauwaigaviya labu mododimo i kenakena. Bi tana seini labu a lau paniyedi, ḡemota kataiyanemo bi ḡemota ḡeniyenemo. Bi mba seinidi ḡemotidi isudi ba tauwaigaviya nimedimo ai ḡalodi. Bi biliweloko mataetinemo ba tauyava a moimoito. ⁷ Bi i wai maḡemoti te Bada ena aneya i lau moitoḡe bi Pita ena ani kena gabuna i lai yana. Bi tana Pita giliginemo i laidagu bi i giuwena gado, “Ku kenamoito makai!” Kamaina bi mba seinidi nimanemo a nuwa kamaḡa.

⁸ Ḡome aneya Pita i giuwena gado, “Em gala bi em kaḡesuma kwa kotedi.” Bi Pita mainana i voiye bi kota aneya i giu munaḡe, “Niganana em kwama dabanemo kwa kote bi kwa kaiwatagu te ta potiyovo.”

⁹ Kamaina bi Pita aneya i kaiwata bi biliweloko a potiyovo kamaḡe. Bi tana mote i sibe te aneya bai i voivoiye, bi mba kamaina kauwa banina i tubutubuḡa bi tana i wainoḡotana benakage wailove i kitakita. ¹⁰ Tedi tauyava laumatamo bi laumulimo a vawaitaulidi bi a potiyovo malagai etana mataetinemo. Mba mataetina guduna ba ilama bi ḡome a tavatava ba mataetina nuwanemo i nuwa kamaḡe bi aneya Pita vaitena a yovo a taunawanawa bi aneya i wai maḡemoti te i yaufa.

¹¹ Ḡome kaka Pita bai lisinemo i tubutubuḡana i noḡoti bi i giuna gado, “Niganana e sibe kauwe te giukauwa Bada ena aneya i giukamaḡe te Alodi ena ḡailisimo bi Diu lavedi edi ogatala geboḡebodimo tagu i wai yawasanigu.”

¹² Ḡome kaka Pita ena noḡota i kena kauwa bi i nawa Meli ena vanuwemo, natuna Diyon isana ḡesauna ba Mak. Bi lava wapewapedi ena vanuwemo ai ḡemotidi bi a laulaupali. ¹³ Kamaina bi Pita gudu taulinemo i laupewapewa bi taupaula waivinina isana Loda, tana mataeta kaikamaḡena aubaina i nawa. ¹⁴ Bi laḡannemo Pita kalinana i vai ḡone ba nuwana i lauvisuvisu bi gudu kaikamaḡena nuwana i yavuḡa bi i velau i munaḡa bi i giuna gado, “Pita mataetamo ya moimoito.”

✧ 11:28: Giu 21:10 ‡ 11:28: Kolodiyas tana Loum i waibadaena kwalabu 41 AD i nawa te 54 AD. * 12:1: Alodi Agilipa 1 ba Alodi dididigina itana. ☆ 12:4: Pot 12:1-27

¹⁵ Bi tedi a giuwena gado, “Tam kuna bu'uwa, ee?” Bi geḡa te tana i giu laukasagāiḡai, aubaina tedi a giuna gado, “Augunai Pita meyauna.”†

¹⁶ Bi Pita yaḡolo te i laulaupewapewa. Gome tedi mataeta a kaikamaḡe bi Pita a kitakita ba a ai sovesove. ¹⁷ Bi Pita nimanemo i wai katitawedi te maso a miya moimoisili. Gome tana i giuwedi bainewa Bada biliwelokomo bi i ka potiyovona. Bi tana i giuwedina gado, “Niga kauwina Diyemes‡ bi tuwatuwaḡana ḡesaudi vaitedi ko giuwedi!” Kamaina bi tana i potiyovo munaḡa te i nawa dobu ḡesaunemo.

¹⁸ Olaolalemo tauyava ai nuwanaina gulata bi nuwedi i lovo bi a giuna gado, “Pita lisinemo bai i tubuḡa?” ¹⁹ Alodi i vaiye te Pita biliwelokomo i potiyovo ba giu i sako te sa tavuḡe bi mote a banavi aubaina biliweloko tauyavena i wai talavitavitaledi bi i giuvavasaga te sai pekidi. Gome Alodi dobu Diudiya i gose bi i nawa Seseliyamo i taumiya.

Alodi ena peki laḡanina

²⁰ Bi Alodi tana Taiya bi Sidon lavedi lisidimo nuwana i medi kauwa. Taunana aubaina edi babada a giukamaḡedi Alodi lisinemo. Bi tedi Alodi ena vanuwa taulabena isana Blastas a gei waitauwe. Bi a giuwe te tana maso Alodi i kanuwabigabiga. Banina tedi mba ḡalibonana ena dobumo kani a vaivai. ²¹ Gome Alodi laḡan i vine te maso mba laḡannemo ai ḡemotidi. Kamaina bi laḡanna i sakosakonemo ḡalibona galedi i kotedi bi ena animiya gabunemo i miya bi lava lisidimo i gagali. ²² Gome ena giu noponemo lava kalinedi dididiginemo a binauna gado, “Niga ba maimaituwa kalinana, mote mai lava!”

²³ Banina tana mote Maimaituwa isana i ka saḡesaḡe. Taunana aubaina Maimaituwa ena aneya Alodi i doulikwa doḡamo i talaḡa bi bwagana mwatamwata a kani te i peki.

²⁴ Bi Maimaituwa giuna i didiga bi i dabalala. ²⁵ Laḡannemo Banabas bi Sol edi noya Yelusalemmo a wai kovi ba tedi Diyon isana ḡesauna Mak, vaitena a munaḡa Entiyok.§

13

Maimaituwa ena dam Banabas bi Sol a vinedi bi a giukamaḡedi

¹ Bi Entiyokmo Maimaituwa ena dammo taugiuwatana bi tauwailovelove a miyamiya. Tedi isedi ba Banabas, Simiyon isana ḡesau Duba, Sol, Lusiya tana Sailin lavana bi Manen tana ḡalibona Alodi vaitena a didiga ḡemota.* ² Laḡannemo tedi BADA a laulauduneye bi a udiudi ba Aluwa Waiyawa i giuwedina gado, “Banabas bi Sol ko vinedi banina tagu e yogedi te egu noya sa voiye.” ³ Gome tedi a udi, a laupali bi nimedi Banabas bi Sol dabedimo a sivudi kaka a giukamaḡedi.

Banabas bi Sol Saiplas bwanabwananemo Maimaituwa giuna a lauguguyae

⁴ Sol bi Banabas Aluwa Waiyawa i giukamaḡedi a nawa dobu Selusiya bi ḡome kukakukamo a gelu a nawa Saiplas bwanabwananemo. ⁵ Laḡannemo tedi Salamisimo a tavatava ba Diu lavedi edi bolu vanuwidiḡa Maimaituwa giuna a lauguguyae. Bi ḡome ba tausagudi Diyon Mak vaitena.

⁶ Bi tedi Saiplas bwanabwanana a nawa yaḡosi eete Papos tauninemo a tava. Bi ḡome tedi taugiuwatana kaikaiyovuna Diu olotona a banavi. Tana lava bwalabwalauna isana Bar-Yesu.† ⁷ Bi tana ba gabemani Segiyas Polas ena tau. Segiyas Polas tana lava nuwanuwa uyauyana, Maimaituwa giuna vaiyena i ḡoeḡoe taunana aubaina Sol bi Banabas i giuwedi te ena vanuwemo a saḡa. ⁸ Bi taubwalau Gulik kalinedimo sa wai isana Elimas, tana kota Sol bi Banabas edi giu i laulaupali-ibedi. Banina tana i

† 12:15: Ena aneya, augunai gado, Ena aneya tauwailabalaba. ‡ 12:17: Diyemes ba Bada Yesu tasina. § 12:25: Munaḡa Yelusalem. Kulikulidi ḡesaudimo Yelusalem a ḡose bi ḡesaudi ba gado, A nawa Entiyok. * 13:1: Sol tana mote Alodi vaitena a didiga ḡemota, tana ba tauwailovelove bi taugiuwatana. † 13:6: Bar-Yesu banina ba Yesu natuna.

gōēgōe te Plimiya Segiyas maso mote Sol bi Banabas edi giu i wai sumagē. ⁹ Bi Sol isana gēsauna Pol tana Aluwa Waiyawa nozona i waiwanavu bi taubwalau matana i kitadidi ¹⁰ bi i giuwena gado, “Tam penama natuna, kaiyovu bi gebogebo nopom i waiwanavu. Tam visuvisu matabudi sa natonatona kwa laulaupali-ibedi. Bi BADA giuna didimanidi laḡan matabuna kwa lailaibaledi. ¹¹ Taunana aubaina niganana Bada ya kovoḡim bi matam ya paya te laḡan visa nopodimo suwala mote kuma kita.” Noi taunana te boimatuwa pilina i waikwesi tawa te i waikaibwasoku nawa bi i gōēgōe te aiyai maso nimanemo i kabi bi i waidoli.

¹² Laḡannemo Plimiya Segiyas bai i tubutubuḡana i kitakita ba i tagugu gulata bi BADA giuna a wailovelovena i waisumagē.

Pol bi Banabas a nawa Entiyokmo Pisidiya plovinsnemo

¹³ Laḡannemo Pol bi ena tausagu waitedi dobu Papos a gose bi kukakukaḡa a nawa Pega tauninemo Pamfilia plovinsnemo. Mba ḡome Diyon Mak ena lava i gose kamaḡedi bi i munaḡa Yelusalem. ¹⁴ ḡome tedi Pegamo bi a nawa Entiyok malagainemo Pisidiya plovinsnemo. Bi waiyawasi laḡannemo tedi a nawa bolu vanuwino a miyatulu. ¹⁵ ḡome bolu vanuwina babadidi, waigake giudi bi taugiuwatana kalinedi a gilugilumidina a iyevidi. Mulinemo tedi Banabas bi Pol ai baḡedina gado, “Tuwatuwaḡamai bamoda temi lisimimo laibagi giudi lava aubaidi ba kamaina te ko giu.”

¹⁶ Pol i miya moito te nimanemo lava i waikatitawedi a miyamoimoisili bi i giuna gado, “Temi Israel lavemi bi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena koi beyavaiya. ¹⁷ ✧ Israel lavedi edi Maimaituwa wala eda magumagula i vinedi bi i voiyedi te Israel damna i didiga. Bi Idip dobunemo a miyana mai tautavatava. Bi Maimaituwa ena ḡailisimo eda magumagula Idipmo i kapotiyovodi bi i waidoli nawedi. ¹⁸ ✧ Bi kwalabu 40 nopodimo kalakalalelemo avena te a kaka manisobala bi kamaina te i labelabe kauwedi. ¹⁹ ✧ Tana dobu wapana 7 Keinan noponemo lava i ḡosed i dobudi ena lava Israel i vitedi te sai taniwagaye. ²⁰ ✧ Kwalabu wapana 450 nopodimo niga kauwidi matabudi a tubuḡa.

“Mulinemo Maimaituwa Israel lavedi taulaididimana i vitedi bi a miyana eete taugiuwatana Samuwel ena sauga i tava. ²¹ ✧ Mba laḡannemo Israel lavedi ḡalibona a ḡoe, taunana aubaina Maimaituwa Sol i vitedi. Sol ba Kis natuna Bendiman damnemo. Tana i wai ḡalibona bi i labedi te kwalabu 40 a kovi. ²² ✧ Kamaina bi Maimaituwa Sol i kaikamaḡe mulinemo Deivida i voie te edi ḡalibona bai i giugiuwena luvanemo. Tana niga mainana i giu, ‘Diyasi natuna Deivida tagu e kita banavi, tana taunana nopogu ena ḡowana. Tana kaka egu ḡowana matabuna ya voiyedi.’

²³ “Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa Tauwaiyawasana Yesu i giukamaḡe Israel lavedi lisidimo, mai nove wala i giugiuwapana luvanemo. ²⁴ ✧ Bi muliḡa kaka Yesu i tava ena noya i waitubuna ba dolinemo Diyon i gei tava te i lauguguya Israel lavedi lisidimo te maso a nuwavitala bi i kabuludi. ²⁵ ✧ Laḡannemo Diyon ena noya i wai waikovi ba i giuwedina gado, “Temi ko noḡonoḡotigu te tagu aiyai? Temi male tagu ko noḡonoḡotigu te Tauwaiyawasana. Geḡa, tagu mote Tauwaiyawasana. Lava muliḡuḡa ya natonatona tana taunana Tauwaiyawasana. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ena kaḡesuma ya kaikamaḡe.”

²⁶ “Temi tuwatuwaḡagu Eiblaḡam natunatuna bi temi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena, koi beyavaiya. Maimaituwa tada aubaida yawasana giuna i giukamaḡe lisidimo. ²⁷ Bi Diu lavedi edi babada waitedi Yelusalemmo miyemiyedi ba mote a sibe te Yesu tauwaiyasana bi a giu te sai peki. Bi laḡannemo a waipeki ba taugiuwatana a gilugilumina, waiyawasi laḡandimo a iyeiyeve nonoḡena

✧ 13:17: Pot 1:7 ✧ 13:18: Nam 14:34 ✧ 13:19: Wai 7:1 ✧ 13:20: Tulai 2:16; 1 Sam 3:20 ✧ 13:21: 1 Sam 8:5, 10:21 ✧ 13:22: 1 Sam 13:14, 16:12; Sale 89:20 ✧ 13:24: Mak 1:4 ✧ 13:25: Met 3:11; Mak 1:7

banina i tubuḡa. ²⁸ ☆Tedi Yesu lisinemo mote bai gebona a banavi bi geḡa te Paelat ai baḡa te Yesu ai peki.

²⁹ ☆“Bi laḡannemo niga kauwidi matabudi taugiuwatana a giugiuwedina, lava a voivoiye kovi Yesu lisinemo ba taubeuna kolosi modonemo a avalu yovoḡe bi tauyewamo a sako. ³⁰ Bi kota Maimaituwa pekimo i ka kenamoito. ³¹ ☆Bi tedi mabai tana vaitena a bababalana Galilimo te Yelusalemmo lisidimo laḡan wapewapedi i laumaḡata. Bi matedimo a kitakitana taunana niganana sa giu nawe lava lisidimo.

³² “Bi tama niganana niga giuna visuvisuna ka giugiuwemi: Niga giuna Maimaituwa tamatamada lisidimo wala nove i giuwapaye. ³³ Niganana natunatudi tada lisidemo banina i kamaḡati te Yesu tana pekimo i ka kenamoito. Sale 2 noponemo niga mainana i giu,

‘Tam natugu

bi niganana tagu tamam.’

³⁴ ☆Maimaituwa Yesu pekimo yaka kenamoito bi mote ima bova ba ena giugiu niga mainana,

‘Tagu kavisuvisu bi yawasana waiyawa ya vitemi
mai wala Deivida i giugiuwapaeyena luanemo.’

³⁵ Bi gilugilumina ḡesaunemo kota mainana i giu,

‘Tam em taupaula Waiyawa
mote kuwai anine te tauyewamo
ima bova.’

³⁶ “Niganana Deivida ta kita, tana ena laḡanimo Maimaituwa ena ḡowana i voivoiye bi i peki te tauyewamo tamatamada diyedimo taubeuna a sako bi i bova ḡwasa. ³⁷ Bi kota niga lavana Maimaituwa ika kenamoito te mote i bova.

³⁸ “Taunana aubaina, egu lava! Tama niganana lisimimo ka laulauguguya te Yesu ko sibe kauwe te tana dabanemo kaka Maimaituwa emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.

³⁹ Bi Mousis ena waiḡake mote ḡemoḡemotina te ima ka didimanimi. Temi Yesu koi sumaḡena ba emi gebogebo ya noḡotikamaḡe bi yaka didimanimi. ⁴⁰ Bi ko kita kauwa te bai taugiuwatana a giugiuwena lisimimo mote sima tubuḡa. Tedi niga mainana a giu,

⁴¹ ‘Koi beyavaiya, temi waidiboḡimi,
ko kita kauwa.

Temi koi nuwanaina te ko peki.

Banina temi emi laḡanmo
tagu niganana bai ya voiyea,
ba mote komai sumaḡa.

Bi bamo te aiyai lisimimo ya giuna,
ba yaḡolo mote komai sumaḡe.’ ”

⁴² Laḡannemo Pol bi Banabas bolu vanuwina a potipotiyovo kamaḡe ba lava tedi a giuwedi te waiyawasi laḡanina ḡesaunemo maso a nato munaḡa bi giudi a laukaukauwedi. ⁴³ Tapalolo mulinemo Diu bi Eteni lavedi mabai nuwedi a nuwanuwavitalana Pol bi Banabas a kaiwatedi bi tedi lava a laibagidi te Maimaituwa ena laukivivisuvisu sai sumaḡedidi bi sa miyae.

⁴⁴ Bi waiyawasi laḡanna ḡesaunemo ḡotona te maso malagai lavedi matabudi a tava kovi ai ḡemotidi, Bada giuna vaiyena aubaina. ⁴⁵ Bi ḡome Diu lavedi a kita te lava kumna giu awai beyavaiye ba tedi Banabas bi Pol a unuledi bi Pol bai i giugiuwena a giuvitaviale.

⁴⁶ Pol bi Banabas ḡome ma laudabatoledi a giuna gado, “Tama kamaina te Maimaituwa giuna lisidimo ka giu doliye. Bi anikitana ba kona daboke bi giuna

kenakena nonoḡina mote koma ḡoeḡoe. Taunana aubaina tama niganana ka gosemi bi ka nawa Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁷ ✧ Baninana Maimaituwa niga mainana i giuwemai, ‘Tagu e vinem te tam

Eteni lavedi edi yanayana.

Bi tam taunana yawasana giuna kwa giu nawena

dobu isuna te isuna.’ ”

⁴⁸ Laḡannemo Eteni lavedi niga giuna a vaivaiye ba nuwedi i visu bi Bada a kasāḡesaḡe tana giuna aubaina. Bi mabai Maimaituwa i vinedi bi sa waisumaḡana ba yawasana kenakena nonoḡinemo sa saḡa.

⁴⁹ Bi Bada giuna mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi. ⁵⁰ Bi Diu lavedi a miya moito te Eteni waivinidi isanawenawedi Maimaituwa taulauduneyena bi malagai babadidi laukaidi nuwedi a liudi bi a kanuwa medimedidi. Kamaina bi edi dobumo Pol bi Banabas a laukivi gebogeboyedi bi a kwavivaidi ⁵¹ ✧ Taunana aubaina Pol bi Banabas kaḡedi gobusidi ḡome a lai kulukuludi‡ bi a gosedi a nawa Ikoniyaḡ malagaina. ⁵² Ḣome tauwaikaiwatana Aluwa Waiyawa i waiwanavudi te ai nuwavisu bi a yasisi.

14

Pol bi Banabas Ikoniyaḡ nophonemo

¹ Ikoniyaḡ malagainemo Pol ena vaivai luvanemo Banabas vaitena a nawa Diu lavedi edi bolu vanuwinemo. Ḣome tedi a lauguguya bi edi lauguguya ba i ḡailisi kauwa, te Diu bi Eteni lavedi wapawapa otidi Yesu ai sumaḡe. ² Ḣome Diu lavedi mabai waisumaḡa a daboka tedi taudidi Eteni lavedi nuwedi a liudi te a medi tauwaisumaḡa lisidimo. ³ Pol bi Banabas ḡome a taumiya bi malaudabatoledi Bada Yesu a giuwata. Bi Bada ḡailisi i vitedi te mataila bi anisove kauwidi a voyedi. Ḣome Bada ena lau kivivisuvisu lisidimo lava a kita.

⁴ Bi mba malagainemo lava a daili munaḡedi te nevedi Diu vaitedi ai kalinakabiyedi bi nevedi Pol bi Banabas vaitedi ai kalinakabiyedi. ⁵ Taunana aubaina Diu bi Eteni edi babada ai ḡemotidi te Pol bi Banabas kedi pota a yesi, te maso a laukivigegebodi bi ḡakimemo maso a laipekidi.* ⁶ Bi laḡannemo pota a yesiyesina giuna a vaivaiye ba kandavonaḡa a nawa Lista bi Debi malagaidimo, Likoniyaḡ plovisina nophonemo. Bi mba malagaidi nananakidi bi diyediḡa, ⁷ tedi edi noya a laumunaḡe bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguya nawe.

Pol bi Banabas Lista bi Debi dobudimo

⁸ Lista malagaina nophonemo oloto kaḡena nuwanokuna mai i tubuḡae bi mote i nawanawa. ⁹ Tana i miya bi Pol ena giu i vaivaiye bi Pol mba olotona i kitadidi te tana ba i waisumaḡa te ya yawasana. ¹⁰ Ḣome Pol kalinana dididiginemo i giuwena gado, “Ku miya moito!” I waimaḡemoti te oloto i laupoti saḡa bi nawa i waitubu. ¹¹ Laḡannemo Pol mai i voiye bi lava a kitakita ba tedi Likoniyaḡ kalinedimo a binauna gado, “Po-oi, niga maimaituwedi labu ba ailalava ota bi niganana a yovo lisidemo!”† ¹² Tedi Banabas ai isana Sus bi Pol ai isana Emes banina tana taugagali. ¹³ Bi maimaituwa Sus ena pilisi ena ani laudunena vanuwina ba malagai eta lovolovotavinemo i moimoito, kamaina bi Sus ena pilisi bi lava a ḡoe te kau tamokanidi bi belana dulidulidi edi puyo a natomedi te ḡome a lausewasewa Pol bi Banabas lisidimo.

¹⁴ Laḡannemo giugiukamaḡedi Pol bi Banabas mai a vaivaiyedi ba tedi edi gala a lisidi bi a velau a nawa lava kumna nopodimo bi kalinedi dididiginemo a giuna

✧ **13:47:** Ais 42:6, 49:6 ✧ **13:51:** Met 10:14; Mak 6:11 ‡ **13:51:** Gobusa a laikulukuluvina banina ba yawasana mote sima banavi ba taudiḡa edi wavu bi mote Pol bi Banabas. * **14:5:** Diu edi waigake i giu lavana aiyai Maimaituwa i lau kasāḡaigaiyena ba ḡakimemo sa laipeki (Livai 24:16). † **14:11:** Pol bi Banabas Gulik kalininemo a giugiuna banina dobu matabuna niga kalina a sibe.

gado, ¹⁵ ☆ “Olooloto bai aubaina mai ko voivoiye? Tama lava ota, mai temi! Tama giu visuvisuna ke natome te ko vaiye bi nuwemi ko vitedi. Mba maimaituwidi waibanigeḡedi ko gose kamaḡedi bi Maimaituwa miyamiya nonoḡina lisinemo ko nawa bi ko lauduneye. Banina tana taunana mala, dobu, nisa bi bai matabudi nopodimo i voiyedi. ¹⁶ Tana wala lava matabudi i kita kamaḡedi te edi ḡowanaḡa a nawanawa. ¹⁷ Bi yaḡolo te ena laukivivisuvisu lisimimo yà kakamaḡati. Tana nabu i vitemi te emi pesi a dugaduga kauwa edi ilimo bi yà wai maulimi te kowai wainuwawisu.” ¹⁸ Giugiukamaḡedi giu a wai waikovi ba lava matabudi a lautautau. Bi lava ḡesaudi yaḡolo a ḡoeḡoe te sa puyodi.

Lista lavedi Pol a laugakimi

¹⁹ Ḡome Diu lavedi Entiyok bi Ikoniyaḡa a tavatavana edi giumo lava kumdi a ka manisobaledi. ²⁰ Bi matabudi Pol a laugakimi bi a solu nawe malagai a potiyovo kamaḡe. Banina ai noḡota te tana bena i peki.

Kamaina bi tauwaikaiwatana Pol a moito kwaivivili te i kena moito bi i munaḡa malagaimo. Bi bokinamai tana bi Banabas a nawa Debi malagainemo.

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²¹ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voiyedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyaḡa bi Entiyok malagaidimo. ²² Ḡome tedi tauwaikaiwatana a laibagidi te waisumaḡemo sa moito didina bi a giuwedina gado, “Muliga kaka tada Maimaituwa ena waibadamo ta sola saḡana bi dolinemo waiwaigolana ta gei asiwi.” ²³ Mba malagaidi nopodiga a nawanawa bi Maimaituwa ena dam lavedi nopodimo babada a vinedi, kaka bi a laupali, a udi bi Bada nimanemo a sivudi. Banina tana taunana a waisumaḡe. ²⁴ Tedi Pisidiya plovinsnaḡa a nawanawana eete Pamfilia plovinsnemo a tava. ²⁵ Bi Pega malagaimo Bada giuna a lauguguyae, i kovi bi a nawa Ataliya malagaimo. ²⁶ ☆ Kamaina bi ḡome ai kaivitedi te kukakukaḡa a munaḡa Entiyokmo. Dolinemo tauwaisumaḡa ḡome tedi Pol bi Banabas Bada nimanemo a sivudi. Bi ena laukivivisuvisumo noyana a nawenawena eete a tavaite munaḡe.

²⁷ Tedi ḡome a tava bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi Maimaituwa bai matabuna i voivoiyedina lisidimo bi bainewa waisumaḡa etana i kaikaikamaḡena Eteni lavedi lisidimo taudidi a tai nuwataudi. ²⁸ Pol bi Banabas ḡome tauwaikaiwatana vaitedi a miya gulata.

15

Tauwaisumaḡa Yelusalemmo ai bolu

¹ ☆ Pol bi Banabas Entiyokmo a miyamiya bi olooloto ḡesaudi Diudiyaḡa a yovo Entiyokmo bi tauwaisumaḡa a wailovedina gado, “Bamoda temi bi mote kwapibwali matailina ko vai, mai Mousis ena waigake luanemo ba mote koma yawasana.”

² Niga giudi dabedimo Pol bi Banabas mba lavedi vaitedi ai saḡasaḡa. Taunana aubaina tauwaisumaḡa Entiyokmo Pol, Banabas bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a vinedi bi sa ḡoeḡoe te sa giukamaḡedi Yelusalemmo. Bi ḡome tauwaikaiwatana bi waibabada nananakidi vaitedi kwapibwalina giugiuna sa laididimani. ³ Bi Maimaituwa ena dam, tedi a giukamaḡedi a nawanawa Fonisia bi Sameliya malagaidiga ba Pol bi Banabas tauwaisumaḡa a giuvitedi te Eteni lavedi ba a nuwavitala Maimaituwa lisinemo. Tauwaisumaḡa mai giuna a vaivaiye ba ai nuwawisu.

⁴ Bi laḡannemo Yelusalemmo a tavatava ba ḡome Maimaituwa ena dam lavedi, giugiukamaḡedi bi waibabada Pol ena lava vaitedi a giuvaidi. Bi ḡome Pol bi Banabas

bai matabuna Maimaituwa lisidimo i voivoiyena taunana Yelusalem lavedi a giuvitedi. ⁵ Bi kota Palisi nopodimo tauwaisumaḡa ḡesaudi a miya moito bi a giuna gado, “Mousis ena waigake luvanemo kamaina te Eteni lavedi kwapibwali sa vai.”*

⁶ Ġome giugiukamaḡedi bi waibabada ai ḡemotidi ai bolu bi niga pilipilina ai talapiliye.† ⁷ ✧Ai talapili gulata mulinemo Pita i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, temi kona sibe te dolinemo nopomimo‡ tagu Maimaituwa i vinegu te egu giumo Eteni lavedi giu visuvisuna sai sumaḡe. ⁸ ✧Maimaituwa nopo matabuna taukitana i wai lovegu te tana Eteni lavedi i waianinedi te Aluwa Waiyawa ya vitedi mai wala tada. ⁹ Tana mote i waiseli te tedi tabudi bi tada tabuda. Tedi ai sumaḡa aubaina Maimaituwa nopodi i koḡedi bi edi gebogebo i noḡotikamaḡedi. ¹⁰ Niganana bai aubaina ko kaka nuwalaḡelaḡedi? Tada ee eda magumagula wala mai niga vitana ava'avalina maso mote luvada te ta miya.§ Temi mai ko giugiuna ba Maimaituwa lisinemo ko waimenabala te ya medi. ¹¹ Mainana koma giugiu. Bada Yesu ena laukivi visuvisu tei sumaḡe te yawasana te vai. Bi kota kauwina ḡemotina mainana Eteni lavedi lisidimo.”

¹² Bolu lavedi matabudi a miya moimoisili bi Pol bi Banabas lisidiḡa Maimaituwa mataila bi anisove kauwidi Eteni lavedi lisidimo i voivoiyena lava a giuwedi bi a wai beyavaiya.

¹³ Laḡannemo edi giu a wai kovi ba Diyemes i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, koi beyavaiyegu. ¹⁴ Saimon Pita kaikana i gei giuweda te Maimaituwa Eteni lavedi i vinedi te tana ena lava otidi. ¹⁵ Niga kauwina taugiuwatana a giugiuwena luvanemo ya tubutubuḡa. Mai taugiuwatana ḡemota ba niga mainana i gilumi,

¹⁶ ‘Laḡan muliḡa
tagu ya nato munaḡa
bi Deivida ena palai
i laulaubulilina ba
ya keli munaḡe.

Bamo gavogavodi
a nuwanuwa suwasuwana ba
ya laivaliudi.

¹⁷ Tagu mai ya voiye
te Israel miyamiya gwasedi
sai sumaḡegu.

Bi Eteni lavedi mabai e vinevinedina
sai sumaḡegu bi yai badayedi. Niga Bada kalinana,
tana taunana niga kauwidi
ya voivoiyedi.’

¹⁸ Niga kauwidi ya giugiuwedina ba walaka lava a sibedi.

¹⁹ “Taunana aubaina niga mainana egu noḡota: Eteni lavedi mabai Maimaituwa lisinemo a nawa bi sa waisumaḡena, mote tama ka nuwalaḡelaḡedi. ²⁰ ✧Niganana maso tada pepa te gilumi bi te giuwedi te niga kauwidi mote sima voyedi: Kani milemiledi koikoitau lisidimo laulau sewasewayedi mote sima kanidi, simai mwanemwanena

* **15:5:** Niga laḡannemo, Diu Yesu tauwaiumaḡena tana tauwaiyawasana bi Diu mabai mote Yesu a waisumaḡe a laualudune ḡemota. Diu waiwaisumeḡidi tedi yaḡolo Diu damna noponemo maibena Palisi bi Sadisi. † **15:6:** Niga boluna i tubuḡana ba AD 49-50. ✧ **15:7:** Giu 10:1-43 ‡ **15:7:** Kwalabu 10 muliḡa kaka AD 40 (Giugiukamaḡedi 10:11-18). ✧ **15:8:** Giu 10:44, 2:4 § **15:10:** Mousis ena waigake noponemo waigake wapana 613. Diu lavedi waigake ḡesaudi nopodimo a voyedi bi a kitedi maibena Mousis ena waigake. Tedi wali saugemo waigakedi a giuwedi mai vita (Galeisiya 5:1). Yesu ena vita ba tabuna (Metiu 11:28-29). ✧ **15:20:** Liv 18:6-23, 17:10-16

yabayababa bi musala gadona vilivilisina ee kwasinina mote sima kani.** 21 Banina Mousis ena waigake wala te niganana waiyawasi laḡandimo malagai matabudi nopodimo bolu vanuwidiḡa sa iyeveveve bi sa laulauguguya nonoḡedi.”

Taudima babadidi leta a giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo

22 Gome tauwaikaiwatana, waibabada bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi a ḡoeḡoe te olooloto ḡesaudi maso sa vinedi te Pol bi Banabas vaiteḡi sa nawa Entiyok. Kamaina bi Diudas isana ḡesau Basabas bi Saelas a vinedi. Tedi ba tauwaisumaḡa taulauetadoliyedi. 23 Waibabada pepana niga oloolotodi nimedimo a sako. Bi pepana noponemo ba niga mainana a gilumi:

Aisii valevaletimai ebomi, temi mabai Eteni ko waisumaḡana.

Tama tuwatuwaḡemi, giugiukamaḡedi bi waibabada niga pepana ka gilugilumina tauwaisumaḡa niga dobudimo lisidimo: Entiyok, Sailiya bi Silisiya. 24 Tama ke vaiye te nopomaimo lava ḡesaudi a nato lisimimo bi edi giumo nuwemi a kalaḡelaḡedi bi ai nuwaboyemi. Tama mba lavedi mote kai aninedi. 25 Taunana aubaina matabumai kei anina te olooloto ḡesaudi ke vinedi, te niganana ema lava Pol bi Banabas vaiteḡi ka giugiukamaḡedi lisimimo. 26 Pol bi Banabas mote peki a naile bi a vite munaḡedi eda Bada Yesu Vinevinekamaḡena aubaina. 27 Niga Diudas bi Saelas ka giugiukamaḡedi te pepamo bai ke gilugilumina taudidi mudu otidimo sa giuwemi.

28 Aluwa Waiyawa bi tama kei anina ḡemota te mote kama kanuwalaḡelaḡemi bi kamaivitemi.

29 Bi niga kauwidi taudidi mote koma voyiedi: Koikoitau lisidimo kani laulau sewasewayena mote koma kani.

Musala gadona vilivilisina ee ma kwasinina mote koma kani.

Mote komai mwanemwanena yabayababa.

Niga waigakedi ko kaiwatedina ba temi kamaina.

Ebom ema lava matabumi.

30 Gome olooloto a giukamaḡedi bi a nawa Entiyok. Laḡannemo ḡome a tavatava ba tedi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi pepa a vitedi. 31 Lavedi pepana a iyeve bi laibagi a vai te ai nuwavisu. 32 Diudas bi Saelas ba taugiuwatana bi tauwaisumaḡa a laibagidi te ḡailisi sa vai. 33 Diudas bi Saelas Entiyokmo a taumiya mulinemo, tauwaisumaḡa kavisuvisu giudimo a kavisuvisudi bi a giuwedi te manuwabedi sa munaḡa taugiuukamaḡedi lisidimo.†† 35 Pol bi Banabas Entiyokmo a taumiya. Bi lava ḡesaudi vaiteḡi Bada giuna lava lisidimo a lauguguyae bi ai lovelovedi.

Pol bi Banabas Diyon Mak dabanemo ai kagiu

36 Tedi a miya laḡan visa a kovi mulinemo Pol ena tau Banabas i giuwena gado, “Goma, dolinemo bamo malagaidiḡa te laulauguguya nawana maiḡa kota ta munaḡa bi valevaletida ta vakitedi. Tedi bainewa edi miyamiya.” 37 Kamaina bi Banabas ena ḡowana ba Diyon isana ḡesauna Mak vaitena maso a nawa. 38 ✧Bi kota Pol i noḡoti te Diyon vaitena sa nawana ba mote i visu. Banina tana dolinemo Pamfiliamo i gose kamaḡedi. Bi tedi mote tana vaitena a noya.

** 15:20: Niga waigakedi taudidi laubanidi ai bada te mabai Diu vaiteḡi sa waigemota (Livai 17:10–18:30). Bi Eteni lavedi ḡome mote bai te maso a viviledi taunana aubaina a waigemota yababa. Bi lava a sibe kauwedi te Eteni lavedi ba koikoitau taulaudunedi bi waimwanemwanena yabayababa ba edi laudune nevana. Musala aniwakunekunemo gabudimo ba koikoitau lisidimo a lau sewasewayedina. Diu niga muselidi a giugiu te (milemiledi) bi aiya i kanidina ba ya (kakamilamila) taunana aubaina Diu lavedi Eteni ai ḡakedi te mote vaiteḡi a waigemota. Bi Diu a giugiu te musala gadona vilivilisina (milamilana) banaina kwasina noponemo mote i tosi kamakamaḡe. Tagu Maimaituwa Diu waigakemi te mote kwasina koma tego mba ba ḡamoḡamo ena yawasana. (Pakanemo 9:4-6). †† 15:33: Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo ba lova 34 vaitena. Mba niga mainana i giu, Saelas munaḡa Yelusalemmo i daboka.

✧ 15:38: Giu 13:13

³⁹ Niga kauwina dabanemo Pol bi Banabas ai kagiu gulata te a dailidi. Ġome Banabas, Mak i waidoli bi kukakukaḡa a nawa Saiplasimo. ⁴⁰ Bi kota Pol, Saelas i vine te tauwaisumaḡa tedi aubaidi a gei laupali te Bada ya labe kauwedi edi ani nawamo. ⁴¹ Tedi Sailiya bi Silisiya nopodiḡa a nawa bi Maimaituwa ena dam lavedi a lailaibagidi.

16

Pol Timoti i vine te tana bi Saelas ya kaiwatedi

¹ Pol Debi bi Lista malagaidimo i tavatava ba ġome tauwaikaiwatana isana Timoti i banavi. Tana tinana ba Diu lavana bi tauwaisumaḡa, tamana ba Gulik lavana. ² Tauwaisumaḡa matabudi Lista bi Ikoniyaḡa dobudimo miyemiyedi a giu te Timoti tana ba lava visuvisuna. ³ Taunana aubaina Pol i ġoeḡoe te Timoti yai doli bi sa nawa. Bi Pol kwapibwali i voiye Timoti lisinemo banina mba malagainemo ba Diu lavedi a miyamiya. Tedi kedi nawamo te Pol, Timoti lisinemo kwapibwali i voiye. Banina lava matabudi a sibe te tana tamana ba Gulik lavana. ⁴ ✧ Mulinemo tedi malagai bi malagai a nawaedi bi Yelusalemmo giugiukamaḡedi bi waibabada bamo giudi a wai aninedina taudidi lava a giuvitedi te maso a kaiwatedi. ⁵ Maimaituwa ena dam lavedi a voiyedi te edi waisumaḡa i ġailisi. Bi laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevena i dididiga.

Maimaituwa Pol i giukamaḡe i nawa Mesidoniya

⁶ Aluwa Waiyawa mote i wai aninedi te Pol ena tausagu waitedi maso Maimaituwa giuna Eisiya plovinsnemo a lauguguyae. Taunana aubaina tedi Piligiya bi Galeisiya plovins nopodiḡa a nawa. ⁷ Laḡannemo tedi Misiya plovinsina platinemo a tavatava ba tedi a ġoe te maso a nawa Bitiniya plovinsnemo bi geḡa te Yesu Aluwina mote i wai aninedi te ġome sa nawa. ⁸ Taunana aubaina tedi Misiya a vaitauli bi a yovo a nawa ota Tolas malagainemo. ⁹ Mba dudubalinemo Pol wailove i kita. Tana Mesidoniya olotona i kita matanemo i moito bi i wai baḡana gado, “Aee, kwa damana nato Mesidoniyaḡo bi kwa sagumai!” ¹⁰ Pol niga wailovena i kita mulinemo tama* wailove aubaina ke novononoḡa makai bi ke modina Mesidoniya. Banina ke noḡoti te tama Maimaituwa i yogemai te ġome tana giuna visuvisuna ka lauguguyaye lavedi lisidimo.

Lidiya ena yawasana Bada i vitale

¹¹ Tama Tolas ke gose bi kukakukaḡa ke damanana Samotes. Bi bokinamai ke damanana Nipolis. ¹² Ġome te kaḡemaḡa ke nawa Filipai, mba Mesidoniya malagaina dididiga bi Loum gabemanina i waibadaye. Bi tama ġome laḡan visa ke miya. ¹³ Bi waiyawasi laḡannemo tama malagai ke gose bi ke nawa gauba diyanemo ani laupali gabuna maso ke tavuḡe. Kamaina bi ġome waivini awai ġemotidina lisidimo ke tava, ke miyatulu bi ke lauguguya. ¹⁴ Mba ġome waivini ġemota isana Lidiya tana Maimaituwa taulauduneyena. Tana Taiyatila malagainemo gala laumolemoledi i voivoiyedi. Bi laḡannemo Pol i laulauguguya ba Bada Lidiya nopona i kaikamaḡe bi Pol, Yesu giuna i giugiuwena i vaiye kauwe. ¹⁵ Bi tana bi ena vanuwa lavedi waitedi ġome a kabuludi. Mulinemo tana i giuvaimai ena vanuwemo bi i giuna gado, “Egu lava, temi kona noḡoti te tagu Bada tauwaisumaḡena ba ya waibaḡemi te ko nato egu vanuwemo ta miya.” Tana i waibaḡa gulatamai te nuwamai ke vitale te ke nawa ena vanuwemo.

Pol bi Saelas biliwelokomo

¹⁶ Laḡan ġemota tama ke nawanawa pali gabunemo bi taupaulayababa guguinina etamo ke banavi. Tana aluwa gebogebona i sunegḡi bi kauwa bai noke matademo sa tubuḡana i geigei giuwatedi. Mba kauwinemo mane dididiga i voivoiye ena taniwaga aubaidi. ¹⁷ Niga waivinina Pol bi tama i kaiwatamai bi i binabinauna gado, “Niga

✧ 16:4: Giu 15:28-29 * 16:10: Niga ġome giu tama ba Luk ya kaka maḡoti munage te ġome bi noke i saḡa i nawana, tana vaitena. Tana taunana niga bukana i kuli.

oloolotodi tedi Maimaituwa saḡasaḡa guletina ena taupaula! Tedi ba yawasana etana sa giugiuwemi!” ¹⁸ Waivinina laḡan wapawapa i tava bi mai i voivoiye, eete Pol i ka tunidaboki. Bi Pol aluwa gebogebona i giuwena gado, “Yesu Keliso isanemo yà giugiu vavasagem te waivini kwa potiyovo kamaḡe!” Noi taunana te aluwa gebogebona i potiyovo kamaḡe.

¹⁹ Laḡannemo ena tanitaniwaga a kita te edi mane etana i nuwaḡavuka ba tedi a medi gulata, Pol bi Saelas lisidimo bi a vunudi bi a solu waga nawedi aniwai kunekune gabunemo, waibabada nimedimo a sivudi. ²⁰ Kamaina bi tedi a nawedi taulauetala lisidimo bi a giuwena gado, “Niga Diu oloolotodi eda malagai sa kaka gebogebo. ²¹ Tedi vaivai tabudi a tavaitedi bi sa wailoveloveda, tada mote ḡemoḡemotina te mba vaivaidi ta kaiwatedi. Banina tada ba Loum lavada eda vaivai tabudi.”

²² Lava kumna ḡome ai ḡemotidi bi Pol bi Saelas a mediyedi bi taulauetala lava a egelidi te Pol bi Saelas edi gala a lisi kamaḡedi bi a kwapu yabayababedi. ²³ Bi wai kwapu mulinemo a sivu nawedi biliwelokomo. Waibabada ḡome tauyava edi bada a giuwe te Pol bi Saelas ya kita watedi. ²⁴ Niga giuna luvanemo tauyava Pol bi Saelas biliweloko nopo otinemo i sivu nawedi bi kaḡedi kai tupidimo ai ḡaviti.

²⁵ Dudubala modonemo mainana Pol bi Saelas Maimaituwa lisinemo a laulaupali bi a salesale. Bi edi lava biliwelokomo taumiya a vaivaiye watedi. ²⁶ Kamaina bi i wai maḡemoti te yanigusugusu dididiga i tubuḡa. Bi biliweloko matabuna i waitalitali te mataeta gududi a nuwakamakamaḡa. Bi lava seinimo a panipanidina nuwedimo a nuwakamakamaḡa. ²⁷ Ḥome tauyava i kena tagugu bi i kita te biliweloko mataetidi nuwakamaḡedi. Tana maḡemota ena kepata i soluvai te maso i wai peki munaḡe. Banina i wai noḡota bena kage biliwelokomo taumiya a velau a nawa. ²⁸ Kamaina bi Pol i binauna gado, “Ei, kumai peki munaḡem! Tama matabumai niga!”

²⁹ Tauyava ḡome ena lava ḡesaudi i binauwedi te kwadam a natome bi magusuna i velau Pol bi Saelas matedimo tuwapekana i wai tupagwaliḡe ³⁰ bi i kapotiyovodi bi i wai talayedina gado, “Egu babada bai yà voiye bi yawasana yà vai?”

³¹ Bi tauyava ena giu ai munena gado, “Bada Yesu kwai sumaḡe bi kwa yawasana, tam bi em vanuwa lavedi matabumi.” ³² Pol bi Saelas Bada giuna tauyava bi ena vanuwa lavedi lisidimo a lauguguyae. ³³ Mba dudubalina kauwina mulinemo tauyava i wai doli nawedi bi bonidi i koḡedi, kaka bi Pol bi Saelas tauyava ena vanuwa lavedi vaitedi a kabuludi. ³⁴ Kamaina bi tauyava i giuvaidi ena vanuwemo bi i wai kanidi. Ḥome tauyava bi ena vanuwa lavedi vaitedi ai nuwavisu gulata banina Maimaituwa ai sumaḡe.

³⁵ Bokinamai olaolalemo taulauetala, tauwaiḡaviya a giukamaḡedi tauyava lisinemo bi a giuwedina gado, “Mba oloolotodi kwa giukamaḡedi bi sa nawa.”

³⁶ Kamaina bi tauyava Pol i giuwena gado, “Taulauetala a giu te tam bi Saelas yà kaikamaḡemi te ko nawa. Taunana aubaina niganana manuwabemi ko nawa.”

³⁷ Bi Pol tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Geḡa mote mainana, tama Loum lavamai bi tedi mote a etala kauwemai bi lava kumna matedimo a kwapu yabayababemai bi biliwelokomo a sivunawemai. Bi niganana sa giugiu te kandavonemo sa kaikamaḡemai, mote mainana, tedi otidi ko giuwedi te sa nato niga ḡome bi sa kaikamaḡemai.”

³⁸ Ḥome tauwaiḡaviya a nawa taulauetala lisidimo bi Pol bai i giugiuwedina a giuvitedi. Laḡannemo a vaiye te Pol bi Saelas tedi Loum lavedi ba a naila. ³⁹ Taulauetala a nawa Pol bi Saelas lisidimo te edi kauwa waigebo aubaina ai ebenedi bi biliwelokomo a kaikamaḡedi bi ai baḡedi te mba malagaina sa gose kamaḡe. ⁴⁰ Ḥome Pol bi Saelas a potiyovo bi didimanina a nawa Lidiya ena vanuwemo. Bi ḡome tauwaisumaḡa a banavidi bi a laibagidi, kaka bi malagaina a gose.

17

Pol bi Saelas Tesaloniamo a tava

¹ Tedi Empipolis bi Apoloniya malagaidi nopodiḡa a nawa ota te Tesalonia tauninemo a tava bi ḡome Diu edi bolu vanuwina a kita. ² Kamaina bi Pol ena miyamiya luvanemo i nawa bolu vanuwinemo. Bi tana ḡome i miya bi waiyawasi laḡanidi faiona nopodimo wadubonemo gilugilumina i iyevidi ³ bi giudi banidi i kamaḡati bi i wailovelovedi te Keliso yai nuwatoi bi pekimo ya kenamoito. Pol i giuna gado, “Niga Yesuna yà laulauguguyaena ba tana taunana Keliso.” ⁴ Edi lauguguyamo Diu lavedi ḡesaudi nopodi a kaikamagedi te Pol bi Saelas a kaiwatedi. Bi kota mainana Gulik lavedi Maimaituwa taulauduneyena wapewapedi bi kota waivini isanawenawedi waitedi.

⁵ Bi kota Diu lavedi a unula bi ani waikunekune gabunemo tauwaibeyapota ai ḡemotidi bi waimalumalu ai tubu. Bi a velau a nawa Deisen ena vanuwemo Pol bi Saelas a tavuḡedi te maso ai doli natomedi lava lisidimo. ⁶ Bi laḡannemo tedi mote a banavidi ba Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a solu yovoḡedi te a natomedi tauni babadidi matedimo bi a binabinauna gado, “Pol bi Saelas taudidi dobu isuna bi isuna sa nawaye bi gebogebo sa voivoiye bi niganana lisidemo a tava. ⁷ Ḣome Deisen i giuvaidi te i nawedi ena vanuwemo bi sa giugiu te ḡalibona ḡesauna ba isana Yesu Tedi ba Sisa ena waigake sawai doukoto.”

⁸ Laḡannemo lava kumna bi tauwaigaviya niga giudi a vaivaiyedi ba a medi bi a laimalumalu te waigasiḡasi i tubuḡa. ⁹ Taunana aubaina taun babadidi Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a lauegelidi te sai mai'a lisidimo kaka sa kaikamagedi.

Pol bi Saelas Beliyamo

¹⁰ Laḡannemo dobu i wai dudubala ba tauwaisumaḡa Pol bi Saelas a giukamagedi Beliya malagainemo. Tedi ḡome a tava bi a nawa Diu edi bolu vanuwinemo. ¹¹ Bi Beliya taunina lavedi nuwedi kaikaikamagedi mote mai Tesalonia lavedi. Banina tedi laḡan matabuna Maimaituwa giuna nuwedi tabutabunemo a vaiye bi nuwedimo a sivusivudi. Bi a kita te Pol gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena ba giukauwa. ¹² Ḣome Diu lavedi wapewapedi ai sumaḡa. Bi kota Gulik oloolotodi bi waiwaivinidi isa nawenawedi ai sumaḡa.

¹³ Bi laḡannemo Diu lavedi Tesaloniamo a vaiye te Pol Beliyamo Maimaituwa giuna i laulauguguyae ba tedi kota ḡome a nawa. Bi lava kumna nuwedi a liuwidi te a medi gulata Pol bi Saelas lisidimo. ¹⁴ Taunana aubaina tauwaisumaḡa waigapa Pol a giukamaḡe makaiye i nawa gelemo. Saelas bi Timoti ba tedi Beliya tauninemo a miya. ¹⁵ Bi olooloto mabai Pol a wai doli nawena gelemo waitedi a nawa Atens tauninemo. Ḣome Pol ena giu a munaḡe Beliya tauninemo te Saelas bi Timoti sa giuwedi te mulinaḡa sa nawa makai.

Pol Atens noponemo

¹⁶ Atens tauninemo Pol ena lava Saelas bi Timoti i labelabedi bi i kita te mba malagaina ba koikoitau i wanavu, taunana aubaina i wainuwaboya kauwa. ¹⁷ Kamaina bi i nawa bolu vanuwinemo Diu bi Eteni lavedi waitedi ai ogatala. Bi laḡan onena Eteni Maimaituwa taulaudunena bi mabai ani waigemota gabunemo a tavatavana waitedi. ¹⁸ Bi ḡome Epikuliya bi Stoiki dobudi oloolotodi nuwaueyuyedi Pol vaitena ai kagiu bi a giuwena gado, “Mba lavana giugiu bu'ubu'uwina bai ya giugiuwe.”

Bi ḡesaudi ai talana gado, “Anivaiyena maibena walidobu maimaituwedi ya giugiuwedi.” Tedi mai a giuna banina Pol ba Yesu ena kenamoito i giugiuwata.

¹⁹ Taunana aubaina Pol ai doli nawe oya Aliopagas dabanemo bi a giuwena gado, “Tama ka ḡoeḡoe te em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena ka sibe. ²⁰ Banina tam em giu ka vaivaiyedina ba tabu otidi. Tama ka ḡoeḡoe mba em wailovelove valivaliuna

kwa giugiuwena banina ka sibe.” ²¹ Ġome Atens lavedi bi tautavatava edi miyamiyamo laḡan matabuna mai sa miyaboni bi giu valivaliudi sa giuwatedi bi sa vaivaiyedi.

²² Aleopagasmu ḡome bolumo babadidi matedimo i miya moito bi i giuwedina gado, “Atens lavemi, tagu e kitemi te maimaituwa tabudi bi tabudi ko laulauduneyedi.

²³ Emi tauniḡa e nawanawa ba emi ani laudune koikoitadi e kitedi. Bi olta ḡemota modonemo giu niga mainana a gilugilumina e kita: MAIMAITUWA MOTE AIYAI I SIBE AUBAINA. Niga Maimaituwina ko laulauduneyena ba mote ko sibe, taunana niganana yà kamaḡati lisimimo. ²⁴ ✧Maimaituwa dobu matabuna noponemo mwali matabudi tauvoyiye tana taunana galewa bi dobu yaibadedi. Bi tana mote lava nimedimo laudune vanuwidi, a ḡaleḡaledinemo ima miyamiya. ²⁵ Bi lava mote ḡemoḡemotina simai kani bi sima labe tana mote bai ḡesauna lisidemo ima ḡoeḡoe banina tana taunana lava matabudi yawasi, yawasana bi mwali matabudi ya vitevitedi. ²⁶ Pakanemo tana lava ḡemota i voyiye bi lisinaḡa dobu matabuna noponemo lava a wapa. Bi ena ḡowanemo edi ani miya bi edi laḡan i sivudi. ²⁷ Maimaituwa mai i voyiye te lava sai tavutavu gulata kaka tana sa banavi. Bi tana ba diyademo, mote manekina i lofa ḡemoḡemotaḡa lisidemo. ²⁸ Tana dabanemo tada ta yawayawasana, ta nawanawa bi ta miyamiya. Maibena ḡesaumi emi sale a gilumidina gado, ‘Tada natunatuna.’

²⁹ “Banina tada Maimaituwa natunatuna, taunana aubaina maso mote ta noḡoti te tana koikoitau, mai lava edi sibemo bi anapumo goldimo, siluvamo bi ḡakimemo a voivoiyedina mainana. ³⁰ Banina wala lava Maimaituwa mote a sibe tedi bu'uwa ena miyamo a miyamiyana i kita kamaḡedi. Bi niganana dobu lava matabudi ya giugiuvavasagēdi te sa laukuvasa. ³¹ Banina tana laḡan i sako te lava didimaninemo ya etaledi. Maimaituwa oloto ḡemota i vine te mba laḡannemo etala yai badaye. Niga olotona taunana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe te lava matabuda ta kita bi ta sibe.”

³² Laḡannemo pekimo kena moito giuna a vaivaiye ba Pol ai gwaigwaiye bi ḡesaudi a giuna gado, “Niga giuna ḡemotina laḡan ḡesaunemo kwa nato munaḡa bi kwa giuwemai te ka vaiye.” ³³ Kamaina bi Pol bolu lavedi i gose kamaḡedi bi i nawa. ³⁴ Lava visa lauguguya a vaivaiyena ba Pol a kaiwata bi Yesu ai sumaḡe. Mba lavedi ba Aleopagas olotona Diyonsi, waivini isana Damalesi bi lava ḡesaudi vaiḡedi.

18

Pol Kolinti noponemo Yesu i lauguguyae

¹ Niga kauwidi mulidimo Pol Atens i gose kamaḡe bi i nawa Kolinti. ² Mba ḡome Diu olotona isana Akwila i banavi, tana Pontus plovinsnemo i tubuḡa. Bi mwanena Pilisila vaitena maḡo ota Italiḡa a tava. Banina ḡalibona Kolodiyas Diu lavedi matabudi i giuvavasagēdi te Loum malagaina dididiga* sa gose. Bi Pol i nawa kitedi aubaina. ³ Pol, Pilisila bi Akwila ba edi noya ḡemota palai tausiyaudi taunana aubaina vaitena a miya bi a noyanoya ḡemota. ⁴ Bi waiyawasi laḡandi onedi Pol, Diu bi Eteni lavedi edi pali vanuwina noponemo i wai wailovelovedi te maso nuwedi i vitalēdi.

⁵ Laḡannemo Saelas bi Timoti Mesidoniyaḡa a tavatava ba tana palai voyiye i kaisako bi laḡan matabuna Maimaituwa giuna i giugiuwata. Bi Diu lavedi lisidimo i kamaḡati kauwe te Yesu kamaina Tauwaiyawasana. ⁶ Bi Diu lavedi Pol ena giu a unule bi giuvitavitale, taunana aubaina ena gala gobusidi i lai kulukulu bi i giuna gado, “Bamoda yawasana mote koma banavi ba temi emi wavu bi wavumi taumiḡa ko avali

✧ 17:24: 1 Ġali 8:27; Giu 7:48 * 18:2: Loum ba malagai dididiga bi ena waiguyau ba dididiga otina, Dobu Itali noponemo. ḡalibona Kolodiyas ena waibadana laḡannemo AD 49 noponemo waigasiḡasi dididiga i tubuḡa bi Diu lavedi matabudi a kwavivaidi bi Loum a potiyoḡo kamaḡe. Mba laḡannemo Akwila mwanena Pilisila vaitena a nato Kolinti.

munaḡe bi mote tagu. Niganana bi noke i saḡa i nawana ba tagu yà nawana Eteni lisidimo.”

⁷ Kamaina bi Pol pali vanuwina i potiyovo kamaḡe bi i nawa Taitos Diyastas ena vanuwemo, pali vanuwina diyanemo. Bi Taitos ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi Klispas tana bolu vanuwina tauwaibadayena, tana ena vanuwa lavedi vaitedi Bada Yesu ai sumaḡe. Bi laḡannemo Kolinti lavedi wapewapedi giuna visuviusuna a vaivaiye ba kota Yesu ai sumaḡe bi Pol i kabuludi.

⁹ Dudubala ḡemota Pol wailove i kita, Bada i laumaḡata lisinemo bi i giuwena gado, “Mote kuma naila, tam kamaina te Bada giuna kwa giuwata bi mote kuma miya moimoisili. ¹⁰ Banina tagu tam vaitem bi mote aiyai kaka ima laukivigeboḡeyem. Bi mba malagainemo ba egu lava wapewapedi sa miyamiya.” ¹¹ Kamaina bi kwalabu ḡemota bi nawalai 6 nopodimo Pol ḡome i miya bi Maimaituwa giuna lava i wailovelovedi.

¹² Laḡannemo Galiyo, Akaiya plovinsina i waibadaye ba Diu lavedi ai ḡemotidi bi Pol a pani bi a natome bolu gabunemo laueta laubaina. ¹³ Tedi Pol ai wavu bi a giuna gado, “Niga olotona taunana lava nuwedi ya liuwidi bi Maimaituwa sa laulauduneyi bi Loum ena waigake sa waidoukoto.”†

¹⁴ Ḗome Pol maso giu i waitubuna ba Galiyo Diu lavedi i giuwedina gado, “Bamoda niga lavana bai i voyewapa ee bai ḡebona dididigina i voye bi ko waiwavuna mba ba kamaina tagu yai beyavaiyemi. ¹⁵ Bi niga waitaledi bi giudi ya giugiuwedina ba temi emi giugiu, isa bi emi waigake. Taunana aubaina temi taumiḡa ko vilijaḡosidi. Tagu mote yamai talapiliyedi.” ¹⁶ Taunana aubaina tana i kwavivaidi bi etala gabuna a potiyovo kamaḡe. ¹⁷ Ḗome Diu lavedi matabudi bolu vanuwina tauwaibadayena isana Sostenes a kaididi bi taulauetala matedimo a kwapu yabayababe. Bi Galiyo mote bai i giuwe.

Pilisila, Akwila bi Apolos

¹⁸ Pol Kolintimo i miya gulata kaka bi valevaletina i waiebonedi bi kukakukaḡa i nawa Sailiya, Akwila bi Pilisila vaitedi. Bi muliḡa kaka ya ḡeluna ba Kenkeliya malagainemo dabana a suvi. Banina tana Maimaituwa lisinemo i giugiuwapana‡ ena palatemo i tava. ¹⁹ Tedi Epeses tauninemo a tava bi ḡome Pilisila bi Akwila i ḡosedi bi tana i nawa bolu vanuwinemo bi Diu lavedi vaitedi awai talapili. ²⁰ Bi Diu lavedi tana ai baḡa te maso vaitena a taumiya miya kaka maso i nawa bi ḡeḡa te tana i daboka. ²¹ Bi i modimodina ba i giuwedina gado, “Bamoda Maimaituwa ena ḡowana ba yà tava munaḡa lisimimo.” Kamaina bi Epeses i ḡose bi kukakukaḡa i nawa Seseliya. ²² Laḡannemo Seseliyamo i tava, ba tana i nawa Yelusalemmo bi Maimaituwa ena dam lavedi i waiebonedi kaka bi i nawa Entiyok tauninemo. ²³ Pol Entiyokmo i taumiya kaka bi dobuna i ḡose bi i babala malagai te malagai Galeisiya bi Piligiya plovinsidi nopodiḡa bi tauwaikaiwatana matabudi i lailaibagidi.

Apolos Maimaituwa giuna i lauguguyae Epeses lavedi lisidimo

²⁴ Mba laḡandimo Diu olotona isana Apolos, tana dobu Aleksandiliya dobunemo i tubuḡa. Tana ba giugiu komakomanina bi gilugilumina wadubonemo i sibe kauwedi. Bi i nato Epeses tauninemo. ²⁵ Bi Bada Yesu ena Yawasana Etana ai love kauwe. Tana Diyon ena kabulu giugiuna taunana i sibe kauwe. Bi nuwauyauya vaitena, Yesu i giuwata bi giukauwa i wailove love lava lisidimo bi Yesu yaḡolo mote i sibe

† **18:13:** Diu lavedi a giugiuna gado, “Pol Eteni edi waisumaḡa giugiukauwina Loum i wai aninena ima wailove loveye. Bi tana wailove love valivaliuna Loum edi waigake mote i waianine taunana ya wailove loveye.” Taunana aubaina a ḡoeḡoe maso Loum edi bada laubaina maso Pol i kovigi (Giugiukamagedi 16:20-21 bi 17:7 ko iyeve). ‡ **18:18:** Diu edi vaivaimo lava bamoda Maimaituwa lisinemo i giuwapana ba dabana ya ḡose te ya laulagalaga. Bi laḡaninemo saḡawapa laḡanina i kovina, kaka dabana sa suvi kamaḡe.

kauwe. ²⁶ Apolos malaudabatolana i nawa bolu vanuwinemo bi lauguguya i waitubu. Bi laḡannemo Pilisila bi Akwila ena giu a vaivaiye ba a giuvai te edi vanuwemo bi Maimaituwa giuna lisinemo a laididimani kauwe.

²⁷ Kamaina bi Apolos Akaiya plovinsina nawana i wainuwa noḡonoḡotae ba vale-valetina Epesesmo pepa a gilumi nawena tauwaisumaḡa lisidimo Akaiya plovinsnemo te laḡannemo Apolos ya tavana ba tedi nimedimo. Apolos laḡannemo ḡome i tavatava ba Maimaituwa ena sagumo tauwaisumaḡa i sagu gulatedi edi sumaḡa i ḡailisi. ²⁸ Tana ena giu i ḡailisi gulata te Diu lavedi edi giu i lauyovoḡedi lava kumdi matedimo. Banina tana gilugilumina wadubonemo i kamaḡati kauwe te Yesu tana kamaina Tauwaiyawasana.

19

Pol Epesesmo

¹ Laḡannemo Apolos Kolintimo ba Pol eta oyaḡa ani waivaḡavuka maiḡa i nawa te Epeses tauninemo i tava, mba ḡome tauwaikaiwatana ḡesaudi i banavidi. ² Bi i waitalayedina gado, “Laḡannemo konai sumaḡana ba Aluwa Waiyawa kona vai e geḡa?”

Bi tedi a giuna gado, “Geḡa, tama mote bamo Aluwa Waiyawa giuna ka vaiye.”

³ Kamaina bi Pol i waitalayedina gado, “Temi bai kabuluna kona vai?”

Bi tedi ena giu ai munena gado, “Diyon ena kabulu.”

⁴ ✧ Pol tedi i giuwedina gado, “Diyon ena kabulu ba laukuvasa aubaina lava i kaka buludi. Tana lava i giuwedi te lava mulinaḡa ya natonatona sai sumaḡe, mba taunana Yesu.” ⁵ Laḡannemo niga giuna a vaivaiye ba Pol Yesu isanemo i kabuludi. ⁶ Kamaina bi Pol nimana lava dabedimo i sivudi bi Aluwa Waiyawa i yovo dabedimo bi kalina ḡesaudimo a gagali bi Bada giuna a lauguguyae. ⁷ Ḗome olooloto wapedi ba 12.

⁸ Bi nawalai faiona nopodimo Pol i nawa bolu vanuwinemo bi lava lisidimo ma laudabatolana Maimaituwa ena waibada i ka kamaḡati bi i giugiu vavasagedi te sa nuwavitala. ⁹ Bi tauwaikaiwatana ḡesaudi a laukasagaḡai bi mote ai sumaḡa bi lava kumna matedimo Yawasana Etana a giugiu waigebogebo. Taunana aubaina Pol tedi i gosedi bi tauwaikaiwatana ḡesaudi i legaudi bi laḡan matabuna Tailanos ena giluma vanuwinemo a waitalapili. ¹⁰ Niga noyana i velauna ba kwalabu labu a kovi. Taunana aubaina Diu lavedi matabudi bi Gulik mabai Eisiya plovinsnemo miyemiyedi matabudi Bada giuna a vaiye.

Lava ginauli buked i kalaḡosedi

¹¹ Bi Epeses noponemo Maimaituwa ena ḡailisi Pol i vite te tana mataila nananakidi i voiyedi. ¹² Ḗome lava Pol ena agesi bi ena gala a legaudi bi lava sidesidedi dabedimo a sivudi te a yawasana bi aluwa gebogebodi a potiyovo kamaḡedi.

¹³ Bi Diu lavedi ḡesaudi ba ginauli tauvoiyedi bi a babala nawa malagai te malagai bi aluwa gebogebodi a kwavikwavivaidi. Tedi niga ḡome a wai laulubu te maso lava aluwa gebogebona i sunesuneḡina maso Yesu isanemo a kwavivai. Tedi a giuna gado, “Yà giugiu vavasagem te Yesu, Pol i laulauguguyaena isanemo mba lavana kwa potiyovo kamaḡe.” ¹⁴ Niga kauwina ba Diu edi pilisi saḡasaḡa guletina isana Sikiva natunatuna oloolotodi wapedi 7 niga kauwina a voivoiye. ¹⁵ Bi aluwa gebogebona i giuwedina gado, “Tagu Yesu e sibe bi kota Pol e sibe bi temi mabai?” ¹⁶ Ḗome aluwa gebogebona oloto i sunegi i potivai i kativunu yabayababedi, i laikofekofedi bi ma kwasikwasinidi te a velau ena vanuwa a gose kamaḡe.

¹⁷ Diu bi Gulik* lavedi matabudi Epesesmo miyemiyedi niga kauwina a vaivaiye ba a naila gulata. Bi Bada Yesu isana a vivile kauwe.

¹⁸ Bi lava wapewapedi mabai a wai sumaḡana tedi a nato bi edi kauwa gebogebodi a voivoiyedina lava kumna matedimo a kuvesidi. ¹⁹ Bi kota lava wapewapedi mabai ginauli a voivoiyedina matabudi edi ginauli bukedidi ai ḡemotidi bi lava kumna matedimo ai kalaḡosedidi.† Bi buka ai ḡemotidi bi a iyevidina maso ba silva mane didigina 50 tausan luvana.‡ ²⁰ Kauwidi mainana a tubutubuḡa ba Bada giuna i ḡailisi bi i dabalala.

²¹ Niga kauwidi a tubutubuḡana mulidimo ba Pol Yelusalem nawana i wai nuwa noḡonoḡotae, te maso Mesidoniya plovins bi Akaiya plovins nopodiḡa i nawa. Bi i giuna gado, “Dolinemo tagu yā ḡei nawa Yelusalem muliḡa kaka yā nawa Loum.”

²² Kamaina bi tausaguna labu, Timoti bi Elastas i ḡei giukamaḡedi Mesidoniyamo. Bi tana Eisiya plovinsnemo i taumiya.

Epesesmo waiḡasiḡasi a kelisali

²³ Mba laḡannemo lava ḡesaudi Yawasana Etana aubaina a medi gulata bi waikagiu dididiga ai tubu. ²⁴ Bi oloto isana Damatilis tana ena noya ba siluvemo pulapula i voivoiyedi. Bi kota siluvemo koikoitau waivinina Atemas ena vanuwa aluwidi i voivoiyedi. Niga kauwinemo Damatilis mane dididiga i voivoiye. Bi ena taupaula noya i vite nawedi bi pulapula tabudi bi tabudi a voivoiyedi. ²⁵ Kamaina bi tana ena taupaula bi ena waibabada matabudi i yogedi a tava ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Egu lava, kona sibe te niga noyanemo mane dididiga ta vaivai. ²⁶ Temi kona kita bi kona vaiye te niga lavana Pol lava wapewapedi niga Epesesmo nuwedi i liuwidi bi tada a goseda bi tana sa kaikaiwata. Niga kauwina mote niga ḡome taunaḡa bi Eisiya plovinsina matabuna. Tana ya giugiu te maimaituwa lava nimedimo a voivoiyedina ba mote maimaituwa giugiukauwidi. ²⁷ Niga giunemo niganana eda mane ani vaina etana i waidougudu. Bi ḡesauna ba niga mainana: Lava kaka Atemas ani lauduneyena vanuwina sa noḡoti waiubauba. Atemas tana Eisiya nopodiḡa bi dobu matabuna isana i dididiga bi lava matabudi sa laulauduneye bi niganana Pol ya kaka ḡaubo.”

²⁸ Laḡannemo lava kumdi niga giudi a vaivaiye ba a medi gulata bi a binauna gado, “Weo! Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!” ²⁹ Ḗome taun dididiga matabuna lavedi ai kaḡasiḡasi yabayababa bi Pol ena lava labu Mesidoniya lavedi tana vaitena a natonatona Epesesmo, ḡome lava kumdi Gaiyas bi Alistakas a kaididi bi etaḡa a solu nawedi ani waibolu gabunemo.§ ³⁰ Bi Pol i ḡoeḡoe te maso i nawa lava kumdi nopodimo bi tauwaikaiwatana mote ai anine. ³¹ Bi kota mba plovinsina babadidi nananakidi Pol ena lava, tana ena giu a giukamaḡe te mote ima nawa ani waibolu gabunemo.

³² Ḗome lava kumdi ai nuwanaina. Taunana aubaina lava ḡesaudi kauwa tabudi a binabinauwedi bi kota lava ḡesaudi wali kauwa a binabinauwedi. Bi lavedi ḡesaudi mote a sibe te bai aubaina ḡome a tava. ³³ Bi Diu lavedi Aleksanda a biulikwa nawe lava kumdi matedimo bi nimana i kailageti te maso Diu aubaidi i giu. ³⁴ Bi laḡannemo gado sa kita ḡone te tana Diu olotona ba awa labu nopodimo matabudi a binauna gado, “Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!”

³⁵ Tauni dididiga badana ḡemota lavedi i giu waitautaudina gado, “Ei, Epeses lavemi, dobu matabuna a sibe te Atemas aluwina ḡakimina sawamo i kulukuluva yovona ani lauduneyena vanuwina ba Epeses lavada ta labelabe. ³⁶ Niga giudi ba giukauwa,

* **19:17:** Gulik lavedi taudidi Eteni. † **19:19:** Waiḡake 18:10-14 noponemo Maimaituwa ena lava i giuwedi te mote ginauli sima voyedi. ‡ **19:19:** Gulik kalinedimo ba drachma. Mba taubagibagi laḡan ḡemota ya bagibagina mai'ina. § **19:29:** Malagai dididigina edi aniwai bolu gabuna. Bi vanuwa dididiga otina wai dabatola ḡeḡana bi lava kumdi ḡome a nawa a miya bi beyakulu bi kauwa ḡesaudi a kitekitedi.

mote aiyai ima giu waikaikaiyovuda. Taunana aubaina ko miya moimoisili, mote bai ġesau koma voiye. ³⁷ Temi niga oloolotodi labu kona saġe yababedi. Tedi mote eda ani laudune vanuwinemo a danene ee maimaituwa waivinina Atemas a giu waigebogebo. ³⁸ Bamoda Damatilis ena taupaula vaitedi edi waiwavu aiyai lisinemo ba taulaididimana babadidi sa miyamiya bi kota etala laġandi ai dubudi te sa kenakena te ġome kaka maiia sa sako. ³⁹ Bi bamoda temi kauwa ġesaudi koma ġoeġoedi, mba ba kamaina te bolu dididiginemo lava vaitedi bi ko kadidimanidi. ⁴⁰ Bai te niganana i tubuġana ba ani naila. Bi tada kaka niga pilipilina aubaina sai wavuda. Bi tada mote bamo eda giu ima kenakena te ta giu.” ⁴¹ Niga giudi mulidimo tana lava i giukamagedi te a nawa.

20

Pol i nawa Mesidoniya bi Gulik

¹ Bi pilipili a kovi mulidimo, Pol tauwaikaiwatana i giuwedi te a tava lisinemo. Bi i laibagidi, i waiebonedi bi i modina i nawa Mesidoniya plovinsnemo. ² Ġome i tava bi mba dobuna matabuna i nawa yaġosi bi tauwaikaiwatana i lailaibagi nawedina eete Gulik plovinsnemo i tava. ³ Bi ġome i miyana nawalai faiona a kovi, i ġoeġoe te maso wagaġa i nawa Sailiya. Bi i vaiye te Diu lavedi mba nawanemo sa ġoeġoe te maso sai peki, taunana aubaina nuwana i vitale te i munaġa Mesidoniya noponaġa i nawa. ⁴ Bi olooloto ġesaudi vaitena a nawana, isedi ba Sopata Pailas natuna, ena dobu ba Beliya, Alistakas bi Sekundas tedi Tesalonia lavedi, Gaiyas ba Debi dobuna lavana, Timoti bi Eisiya oloolotodi labu Titikas bi Tolofimas. ⁵ *Niga oloolotodi wagaġa a gei doli a nawa Tolasimo a labelabemai. ⁶ Bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina i kovi, tama kukakukamo ke gelu i Filipai taunina ke ġose. Laġan 5 mulidimo ke tava ema lava lisidimo Tolas tauninemo, ġome vaitedi ke miya te laġan 7 a kovi.

Tolas malagainemo Pol Yutikas i waiyawasani munaġe

⁷ Wiki pakanemo ke tava kei ġemotimai kani ġemota aubaina bi Pol lava lisidimo i laulauguguya. Tana i noġonoġoti te bokinamai ya modina. Taunana aubaina tana i gagagalina eete dudubala modona. ⁸ Bi tama noke vanuwa benana waifaioninemo ke miyamiya, ġome piupiu wapawapa a yanayana. ⁹ Bi bilibili koikoivyavusinemo ba ewali isana Yutikas i miya bi i waibeyavaiye. Bi laġannemo Pol i giugiu wailofalofa ba Yutikas i yadoyadona eete i wainuwayavuġa, kamaina bi i kuluva te bilibili taulinaġa i yovo doġamo i talaġa. Bi a kaikailaġeti ba tana pekipekina. ¹⁰ Bi Pol i potiyovo bi Yutikas i ġomotawi.* Kamaina bi lava i giuwedina gado, “Mote komai nuwaboya, tana yawayawasanina.” ¹¹ Ġome Pol i valageta munaġa vanuwemo bi buledi i kivi bi a kani bi i gagagalina eete dobu i yana te mba dobuna i gose. ¹² Bi tauwaisumaġa ai nuwavisu gulata te ewali i yawasana munaġa, kamaina bi ai doli a nawa vanuwemo.

Pol ena waiyebona Epeses edi babada lisidimo

¹³ Ġome ke nawa wagamo ke gelu bi Pol i giuwemai te kaġenaġa yai vaġavuka Asosi tauninemo kaka ya gelu. ¹⁴ Bi Asosi tauninemo i banavimai kaka wagamo kei gelu bi matabumai ke nawa Mitiliyen tauninemo. ¹⁵ Laġan i sako tama ke nawa dobu ġesaunemo ke tava Kiyos bwanabwanana diyanemo. Bi laġani wailabuna tama Samos bwanabwanana ke vaitauli bi laġan waifaioninemo tama Militas tauninemo ke tava. ¹⁶ Pol mote i ġoe te Epeses tauninemo ka solasaġa bi ġome ka miya laġan wapawapa Eisiya plovinsnemo taunana aubaina i ogatala te ke nawa ota. Bi Pol i ġoe kauwe te ya nawa makai Yelusalemmo, te Pentikost soinemo maso i tava.

☆ 20:5: Giu 16:10 * 20:10: Niga kauwina ġemoġemotina Elaija bi Elaisa a voiyea kaiyababa natuna lisinemo (Ġaligalibona edi buka dolidolina 17:21, Ġalibona edi buka wailabuna 4:34-35).

Pol tauwaisumaḡa edi babada i waiebonedi Epesesmo bi i modina

¹⁷ Laḡannemo Militas tauninemo ke tavatava ba Pol giu i giukamaḡe nawe Epesesmo te Maimaituwa ena dam babadidi maso a nato lisinemo. ¹⁸ Bi laḡannemo a tavatava ba i giuwedina gado, “Dolinemo e tavana Eisiya plovinsnemo ba kona sibe bainewa laḡan matabuna vaitemi e miyana. ¹⁹ Bi kona sibe te Diu lavedi a ḡoeḡoena maso a vunugu bi e sako yovoḡe munaḡegu bi pilipili nopodiḡa ma matasulugu Bada ena noya e voivoiye. ²⁰ Bi temi kona sibe te laḡannemo e laulauguguyana mote bamo giu ḡesauna e nuwevi. Bi sagumi aubaina giu matabudi lisimimo e giu kovid, lava boludi nopodiḡa bi vanuwa te vanuwa e nawa bi e wailovelovemi. ²¹ Bi Diu bi Gulik lavedi e giuvavasagēdi te edi gebogebomo sa nuwavitala bi sa nato Maimaituwa lisinemo, Bi eda Bada Yesu Tauwaiyawasana sai sumaḡe.

²² “Bi niga giuna ko vaiye, Aluwa Waiyawa i lagetigu te yà nawanawa Yelusalemmo. Bi mote yà sibe te ḡome male bai lisigumo yà tubuḡa. ²³ Bi e sibe bamo taunidiḡa yà nawanawana ba Aluwa Waiyawa yà taitainuwataugu, te Yelusalemmo kaka sa laukivi gebogeboyegu bi biliwelokomo sa sakogu. ²⁴ Bi bamoda sai pekiguna ba kamaina, mba mote bai. Bi kauwa laubanina yà noḡonoḡotina ba egu noya, Bada Yesu i viteviteguna taunana yà kovi. Mba noyana ba Maimaituwa ena sagu bi giuna visuvisuna lava lisidimo yà lauguguyae.

²⁵ “Bi niganana e sibe te lava matabumi lisimimo Maimaituwa ena waibada e lauguguyae bi mote kaka koma kita munaḡegu. ²⁶ Taunana aubaina niganana yà giugiuota, te lava matabuna kwasinina nimagumo e yasaḡi. ²⁷ Niganana yà giugiu vavasagēmi te niga giudi mote komai aninedi emi yawasanamo mba temi emi wavu. ²⁸ Taunana aubaina ko labe munaḡemi bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi matabudi. Bamo taudidi Aluwa Waiyawa nimemimo i waidubudi te ko labedi, maibena tauwailabalaba sipu ya labedi bi ya kitakita watedina mainana. Niga lavedi matabudi Maimaituwa natuna kwasininemo i kune munaḡedi. ²⁹ Bi e sibe te laḡannemo yà ḡosemina ba tauwailovelove kaikaiyovudi sa tava lisimimo bi lava waisumegidi sa kagebogebodi, maibena daḡasi gwegwena ya saḡa sipu nopodimo bi ya kaka gebogebodina mainana. ³⁰ Bi kota temi nopomimo ba lava ḡesaudi sa moito bi Maimaituwa giuna sa kulavitale bi tauwaikaiwatana sa ai wainawenawemi te ko kaiwatedi. ³¹ Taunana aubaina koi kita kauwa bi ko noḡoti te tagu kwalabu faiona nopodimo dubala bi suwala, ma matasulugu wailovelovemi mote e kaisako.

³² “Niganana yà laukaikamaḡemi Maimaituwa nimanemo, ena sagumo giunemo ya kavisuvisumi bi sakosako liyedi vaitedi yawasana ko vai. ³³ Tagu mote aiyai lisinemo gold, ee silva, ee gala ei kitakoned. ³⁴ Temi kona sibe te tagu nimagumo e noya bi mane e vai te egu lava vaitedi ema ḡowana voyedi aubaidi. ³⁵ Bi bai matabuna e voivoiyedina ba ei lovemi, te temi maso mainana kona noya gulata te lava wainuwatoitoidi kona sagudi. Bada Yesu ena giu ko noḡoti, i giuna gado, ‘Vitemo ba wainuwavisu i dididiga guletina, kaka ta vaivaina.”

³⁶ Laḡannemo Pol giu waikovi ba matabudi tuwapekedi ai tupagwaliḡedi bi a laupali. ³⁷ Tedi matabudi Pol nuwedi i poyae bi a yovuvai ai suluve bi ai yebone. ³⁸ Bai i voyiedi bi a ḡabana ba ena giu a noḡoti te mote matana sima kita munaḡe. Kamaina bi ai doli nawe auwai gelunemo.

21

Pol ena nawa Yelusalem tauninemo

¹ Laḡannemo kei yeboyebona mulinemo, wagamo ke gelu bi ke nawa Kos bwanabwananemo ke tava. Bokinamai ke nawa Lodes bwanabwananemo bi ḡome te ke modina te ke nawa Patala malagainemo ke tava. ² Ḗome waga ke banavi i damadamana Fonisia, kamaina bi ke gelu te ke nawa. ³ Te Saiplas bwanabwanana ḡeniyaimo

ke kitakita bi ke vawaitauli te ke nawa Sailiya. Ġome te ke nawa Taiya tauninemo ke vamoito bi wagamo ġonaġona kei yovodi. ⁴ Ġome tauwaikaiwatana ke banavidi bi laġan 7 vaitedi ke miya. Tedi Aluwa ena mayavaimo Pol a giuvavasage te mote ima nawa Yelusalemmo. ⁵ Bi ema nawa saugina i tavatava ba ke modina ke nawa. Bi tauwaikaiwatana matabudi mwanemwanedi bi natunatudi vaitedi, matabumai malagai ke ġose bi ke nawa gelemo. Bi matabumai tuwapekamai kei tupagwaligedi bi ke laupali. ⁶ Bi kei ebonedi i kovi bi wagamo ke gelu bi ke nawa bi tedi a munaġa malagaimo.

⁷ Bi Taiya tauninemo ke modina kamaina eete Tolemais dobunemo ke tava, ġome tauwaisumaġa ke yebonedi bi tedi vaitedi ke miyana laġan ġemota. ⁸ ✧ Bokina mainana olaolalemo ke modina munaġa te Seseliyamo ke tava. Bi ġome ba Filip giu visuvisuna taulauguguyena ena vanuwemo ke miya, Filip ba wala tauwaisagu 7 a vinevinedina nopodimo ba tana ġemota. ⁹ Tana natunatuna guguginidi 4 lava a sibedi te tedi ba Bada giuna visuvisuna giuwatana puyona a vai.

¹⁰ ✧ Ġome ke miya laġan visa a kovi mulidimo taugiuwatana isana Agabas Diudiyāġa i yovo. ¹¹ Lisimaimo i nato bi Pol ena dagilolo i vai bi taunaġa nimana bi kaġena i panipanidi bi i giuna gado, “Aluwa Waiyawa i kamaġati te Diu lavedi Yelusalemmo kaka niga dagilolo taniwagina, niga mainana kota sa pani bi Eteni lavedi nimedimo sa sako.”

¹² Sauginemo lava matabumai niga giuna ke vaivaiye ba tama bi lava ġesaudi Pol kei baġa vavasage te mote maso i nawa Yelusalemmo. ¹³ Bi Pol edi giu i waimunena gado, “Temi bai aubaina ko ġabaġaba bi koi wainuwaboyaegu? Tagu e vononoġa te Yelusalemmo sa panigu ee sai pekigu Bada Yesu isana aubaina.”

¹⁴ Bi laġannemo mote luvamai te maso kei ġake ba kamaina te ke miya moimoisili bi ke giuna gado, “Kamaina te Bada ena ġowana luanemo mainana ya tubuġa.”

¹⁵ Niga kauwidi mulidimo ema ġonaġona ke vononoġa ba ke saġa ke nawa Yelusalemmo. ¹⁶ Tauwaikaiwatana ġesaudi Seseliyamo vaitedi ke nawa ġemota, eete Manason ena vanuwemo a kavalagetimai te ġome ke miya. Manason ba Saiplas olotona tana tauwaikaiwatana dolidolina.

Pol Diyemes i vakita

¹⁷ Laġannemo tama Yelusalemmo ke tavatava ba tauwaisumaġa ma nuwavisudi ai doli nawemai edi vanuwemo. ¹⁸ Bokinamai Pol bi tama ke nawa Diyemes kitana aubaina. Bi tauwaisumaġa edi babada matabudi ġome a miyamiya. ¹⁹ Pol i waiebonedi bi bai matabuna ena noyamo Maimaituwa i voivoiyena Eteni lavedi lisidimo taunana i tainuwataudi.

²⁰ Niga giudi a vaivaiyedi ba Maimaituwa a kasageſage. Bi Pol a giuwena gado, “Valetimai, niganana kwa kita Diu lavedi iyeſina wapana tausan ai sumaġa. Bi tedi matabudi nuwedi tabutabunemo Mousis ena waigake sa kaikaiwatedi. ²¹ Bi a vaiye te tam Diu lavedi Eteni nopodimo sa miyamiyana kunai lovelovedi te Mousis ena waigake mote sima kaiwatedi te natunatudi lisidimo mote kwapidibwali sima voiye ee Diu edi vaivai mote sima kaiwatedi. ²² Bi niganana tedi sa vaiye te tam kuna tavana. Ba tada bai ta voiye? ²³ Taunana aubaina bai ka giuwemna ba kwa voiye. Niga ġome olooloto 4 giuwapa a voiyena Maimaituwa lisinemo. ²⁴ ✧ Mba oloolotodi kwa legaudi bi tedi vaitedi ko kavisuvisu munaġemi. Bi tam aubaidi kwai maii'a bi tedi dabedi sa ġalidi. Niga mainana kwa voiyena kaka lava sa sibe, te niga giudi matabudi lava sa giugiuwedina lisimmo ba mote giukauwa. Bi tam taumġa ba Mousis ena waigake luanemo kwa miyamiya. ²⁵ ✧ Bi Eteni lavedi mabai a waisumaġana, tama edi pepa kaikana ke gilumidi bi ke giukamaġe tedi, kani koikoitau lisidimo a laulau

sewesewedina mote sima kanidi bi kota kwasina ee musala gadodi kikikidi mote sima kanidi bamoda mainana ba kwasina ko gei waitosi kamaḡe, kaka ko kani. Bi mote komai mwanemwanena yabayababa.” *

²⁶ Bokinamai Pol mba oloolotodi i legaudi bi a kuvesi munagedi. Ġome tedi a nawa pali vanuwina noponemo bi Pol pilisi i giuwedina gado, niganana giuwapa laḡanina i tubuḡa. Bi laḡan 7 mulidimo tada ḡemoḡemotaḡa kavisuvisu puyona ta tavaitedi.

Diu ḡesaudi Pol a pani

²⁷⁻²⁹ ✠ Laḡan wai 7-na nuwana kovi, Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsnaḡa tavetavedi. Tedi Pol pali vanuwina noponemo a kita bi ḡome lava a kanuwa medimedidi te maso Pol a kaididi. Tedi mainana a giuna banina dolinemo Pol bi Tolofimas a kitedi Yelusalem tauninaḡa a nawanawa. Bi tedi ai noḡoti bena Pol Tolofimas i dolinawe pali vanuwino. Bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, “Israel lavemi, ko sagumai! Niga olotona dobu matabuna i nawa bi lava i wailovelovedi te Diu edi waiḡake mote sima kaiwatedi. Bi tana giumo pali vanuwina i kakagebogebo. Bi ḡesaunemo ba Gulik lavedi i saḡedi pali vanuwina ganakukunemo bi gabu waiyawa i kaka milamila.” †

³⁰ Kamaina bi malagai lavedi matabudi a kanuwa medimedidi bi a dabalala tava. Bi ḡome Pol pali vanuwina ganakukuna noponemo a kaididi te a solu yovoḡe ganakuku taulinemo bi geḡa te tauyava maḡemota mataeta a gududi. ³¹ Bi noitaunana maso ai pekina ba giuna i velau makai te Loum edi tauwaiḡaviya, edi bada didigina i vaiye. Yelusalem lavedi pali vanuwina ganakukuna noponemo waiḡasiḡasi aubaina te a ḡaḡala gulata. ³² Ġome maḡemota tauwaiḡaviya edi bada, waibabada ḡesaudi bi tauwaiḡaviya i waidolidi te a yovo a nawa lava kumdi lisidimo. Laḡannemo lava babada nananakidi a kitekitedi ba Pol kwapuna a kaisako.

³³ Tauwaiḡaviya edi bada i saḡa Pol i kaididi bi tauwaiḡaviya i egelidi te seini labumo maso a pani. Ġome tana lava i waitalayedina gado, “Niga lavana aiyai bi bai i voiye?”

³⁴ Ġome lava ḡesaudi edi giu tabudi bi tabudi taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga mote bamo giukauwa i banavi, aubaina te tauwaiḡaviya i giuwedi te ai dolinawe edi ani miyamo. ³⁵ Laḡannemo Pol kini pakanemo i tavatava ba lava edi medi i dididiga gulata, kamaina te tauwaiḡaviya Pol dabayalodimo a avali otige. ³⁶ Banina lava kumna a kaiwatedi bi kalinedi dididiginemo a binabinauna gado, “Koi peki! Koi peki!”

Pol lava kumna lisidimo i giu

³⁷ Ġome ḡotona te maso tauwaiḡaviya Pol a nawena vanuwemo ba Pol tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuwena gado, “Kamaina ee geḡa te maso lisimmo bai e giuwe.”

Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga ena giu i waimunena gado, “Tam gode Gulik kalinedi kuna sibe? ³⁸ E noḡoti te tam bena Idip lavam, tana dolinemo waiḡaviya i waitubu bi tauwaiḡaviya 4 tausan i waidoli nawedi kalakalalelemo.”

³⁹ Bi Pol i giuna gado, “Geḡa, tagu ba Diu lavagu egu dobu ba dobu isa nawanawana Tasis, Silisiya plovins noponemo. Bi ya waibaḡam te maso kunai aninegu te lava lisidimo bai e giuwe.”

* **21:25:** Tubuḡa waiḡemoti yabayababena maibena lava ḡesau mwanena vaitena mote komai mwanemwanena (Potiyovo 20:14; Waiḡake 5:18); lava ḡesau vaitena komai mwanemwanena mane e puyo ḡesaudi aubaidi (Livai 19:29; 1 Koli 6:15); kena nadewa vaitena, vanuwa lavana mai oloto natuna waivinina vaitena (Livai 18:6); oloto ena tau oloto vaitena ee waivini ena tau (Livai 18:22; Loum 1:26-27); bi lava ḡamoḡamo vaitena (Livai 18:23).
✠ **21:27-29:** Giu 20:4 † **21:27-29:** Diu ai noḡota gado, “Eteni ba lava milemiledi.” Diu edi ḡaiḡake luanemo, Eteni mote sima saḡa etala gabuna ganakuku noponemo bi Diu taudiga. Bi aiyai niga waiḡekena i waidoukoto ba sai peki.

⁴⁰ Kamaina bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga Pol i wai anine, te kinimo i moito bi nimanemo lava i waikatitawedi te sa miyamoimoisili. Bi Pol ḡibulu kalinedimo lava lisidimo i giu.

22

¹ “Egu lava Diu bi valevaletigu, koi beyavaiya niganana yà koikoigalamegu.”
² Laḡannemo a vaiye te Pol ḡibulu kalinedimo i giugiu ba tedi binau a kaisako bi a miya moimoisili ota.

³ ✧Kamaina bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Diu lavagu bi Tasis malagainemo e tubuḡa, Silisiya plovins noponemo. Bi niga Yelusalemmo dobunemo e didiga, Gamaliel ena waibada laḡannemo, ba tamatamada edi waḡake bi edi vaivai i wailovelove kauwegu. Te tagu Maimaituwa e kaiwata kauwe mai temi matabumi niganana. ⁴ ✧Tagu Yesu ena wailovelove taukaiwatana e laukivi gebogeboyedi bi e waipekidi. Olooloto bi waiwaivini ḡesaudi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ⁵ Bi Pilisi saḡasaḡa guletina bi babada ḡesaudi sa giu te niga ba giukauwa. Tedi pepa a kuli bi a vitegu, te edi lava Damaskasmo aubaidi. Tagu e nawanawa ḡome te maso a sagugu bi tauwaisumaḡa ḡome maso ke kaidididi bi ke saḡedi Yelusalemmo te maso a kovoḡidi.

⁶ “Bi suwala modo mainana Damaskas diyanemo ke tavatava ba yanayana malamo waimatakanikanina i waimaḡemoti te i laiyna yovoḡegu. ⁷ Bi e kuluva doḡamo e talatalaḡa ba kalina malaḡa i yovo e vaiye i giuna gado, ‘Sol! Sol! Bai aubaina kwa laulaukivi gebogeboyegu?’ ⁸ Bi ei talayena gado, ‘Tam aiyai, Bada?’

“Bi kalina niga mainana i giu, ‘Tagu taunana Nasalet Yesuna kwa laulaukivi gebogeboyegu.’ ⁹ Bi tausagugu yana a kita bi lava lisigumo i giugiuna kalinana mote a vaiye bi mote a sibe.

¹⁰ “Bi ei talana gado, ‘Bada bai yà voiye?’ Bi i giuna gado, ‘Kwa moito bi kwa nawa Damaskas malagainemo bi lava aiyai egu ḡowana bai ya giuwemna ba taunana kwa voiye.’ ¹¹ Kamaina bi tausagugu nimagumo a kabi bi ai doli nawegu Damaskas. Banina yana waimatakanikanina matagu i kani te i waidudubala bi ei kaimatabwasoku.

¹² “Ḗome oloto isana Ananaiyas i tava lisigumo tana Mousis ena waḡake i kaikaiwata bi Maimaituwa taulaudune kauwena bi Diu lavedi matabudi ḡome miyemiyedi a vivivile kauwe. ¹³ Bi tana diyagumo i moito bi i giuna gado, ‘Valetigu Sol, niganana kwai kita munaḡa!’ Bi i waimaḡemoti te Ananaiyas e kita.

¹⁴ “Ḗome i giuna gado, ‘Tamatamada edi Maimaituwa i vinem te ena ḡowana kwa sibe bi lava didimanina kwa kita bi giu mudunemo ya giugiuwedina kwa vaiye ḡonedi. ¹⁵ Banina tam kaka tana aubaina kwa noya, lava matabudi lisidimo. Bi bai kuna kitekitedina bi kuna vaivaiyedina ba lava matabudi kwa giuwedi. ¹⁶ Bi niganana mote kumai goela, kwa miya moito bi kwa bulu bi Yesu isanemo kwai baḡa te em gebogebo ya koḡa kamaḡedi.’

¹⁷ “Laḡannemo e munaḡa tava Yelusalemmo bi pali vanuwinemo e laulaupali noponemo ba mataotigumo lauboni e kita. ¹⁸ Ḗome Bada e kita bi i giuweguna gado, ‘Kwai papalana bi Yelusalem kwa ḡose banina ḡome giugu kwa giuwena mote kaka simai beyavaiyem.’

¹⁹ “Bi e giu waimunena gado, ‘Bada, tedi a sibe te tagu wala tauwaisumaḡem bolu vanuwidi nopodiḡa e kwapudi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ²⁰ ✧Bi em tauwaimatamata Stivin laḡannemo a waipeki mba tagu ḡome e moimoito bi kauwina i tubutubuḡana ba tagu ei anine. Bi mabai Stivin ai waipekina edi gala tagu e labelabedi.’

21 “Bi ḡome Bada i giuweguna gado, ‘Kwa nawa! Tagu yà giugiu kamaḡemna manekemo Eteni lavedi lisidimo.’ ”

Pol i giu te tana Loum lavana

22 Lava kumna a waibeyavaiye bi Pol mai giuna i vatovato ba tedi kalinedi didiginemo a binauna gado, “Ko nawe tabunemo bi koi peki kamaḡe mote luvana dobumo ima miya!”

23 Ḡome tedi ma binabinaudi edi gala dabanemo a pwalāḡedi bi ḡobusa sawasawamo a yalaidi. 24 Taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giu vavasāḡedi te Pol maso a saḡe vanuwa ganakukuna noponemo. Bi i giuwedi te maso a kwapu bi ai talaye te maso a sibe te bai aubaina lava tana a lasalasawainēḡa. 25 Ḡome tedi Pol nimana a panipani kai modonemo bi kwapuna aubaina ba Pol tauwaiḡaviya edi bada i giuwena gado, “Temi emi waigake ya kenakena te Loum lavana mote ena gebo ko banavi bi ko kwapu yababe, ee?”

26 Laḡannemo tauwaiḡaviya edi bada niga giuna i vaivaiye ba i nawa tauwaiḡaviya edi bada didigina lisinemo bi i giuna gado, “Tam bai kwa voiye? Niga Loum lavana.”

27 Ḡome ḡaviya badana i nawa bi Pol i waitalayena gado, “Tam giukauwa te Loum lavam, ee?”

Ḡome Pol i giuna gado, “Emaso bena kuna giu kauwa.”

28 Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Tagu mane dididiga e sako te eila Loum.”

Pol i giuna gado, “Bi tagu bena Loum gomenigu.”

29 Bi tedi mabai maso ai talayena ba mba taunana te a gose kamaḡe. Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i naila gulata te Loum lavana a lausein.

Pol waibabada matedimo i moito

30 Bokina mainana tauwaiḡaviya edi bada dididiga i ḡoeḡoena maso i sibe kauwe, te Diu lavedi bai aubaina Pol ai wavu. Taunana aubaina Pol a laulauseinina i kaikamaḡe bi pilisi edi babada bi Diu lavedi edi babada i egelidi te ai ḡemotidi bolu aubaina. Kamaina bi Pol a lau egeli te i nato matedimo i moito.

23

1 Pol Diu babadidi i kitadididi bi i giuwedina gado, “Egu lava laḡan matabuna Maimaituwa matanemo e miyana ba egu noḡota sabusabuna didimanina te niganana.” 2 Mainana i giugiu ba pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Pol diyanemo mabai a moimoitona i giuwedi te Pol muduna sa talaḡa. 3 ✧Ḡome Pol, pilisi saḡasaḡa guletina i giuwena gado, “Maimaituwa kaka ya kwapum, tam lava kaikaiyovum! Tam niganana kwa etaetalegu waigake luvanemo bi tam kota waigake kuna wai doukoto. Lava kuna giuwedi te a kwapukwapugu.”

4 Bi mabai ḡome a moimoitona Pol a giuwena gado, “Tam Maimaituwa ena pilisi saḡasaḡa guletina kwa ḡasiḡasiye ee?”

5 Pol i giuwedina gado, “Egu valevaletigu, tagu mote e sibe te tana gode pilisi saḡasaḡa guletina. Bi tagu e sibena ba gilugilumina wadubonemo i giuna gado, ‘Mote em lava edi bada kuma giu waigebogebo.’ ”

6 ✧Bi Pol i kitedi te waibabada ḡesaudi ba Sadisi bi ḡesaudi ba Palisi lavedi, taunana aubaina bolu babadidi nopodimo bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Egu lava, tagu ba Palisi bi kota tamagu ba tana Palisi. Bi yà waisumaḡa te lava pekipekidi ba sa kena moito munāḡa bi niga waisumēḡina aubaina temi ko etaetalegu.” 7 Niga mainana i giugiu ba Palisi bi Sadisi waikagiu ai tubuḡa. Bi edi boluna a suwa te dam labu a

tubuḡa. ⁸ ✧ Banina Sadisi sa giugiu te lava mote pekimo ima kenamoito munaḡa bi bamo mote aneya ee alualuwa. Bi Palisi lavedi sa giugiu te niga mwalidi ba giukauwa.

⁹ Ġome binau i didiga gulata te waigake tauwailovelovena Palisi damna noponemo tedi Pol mulinemo a nawa bi a giuna gado, “Tama niga lavana lisinemo mote bai gebogebona ka banavi. Augunai alualuwa ee aneya lisinemo i giu.” ¹⁰ Bi waikagiu i dididiga gulata aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga nuwana i lovo bamoda Pol sima lisi waiyamoni. Taunana aubaina ena tauwaiḡaviya i egelidi te a yovo bi Pol a solu nawe edi animiyamo.

¹¹ Mba dudubalinemo Bada ena aneya Pol diyanemo i moito bi i giuwena gado, “Mote kuma naila! Bainewa Yelusalemmo kuna giugiuna kota mainana Loum noponemo aubaigu kwa giu.”

Diu lavedi Pol kana pota a yesi te sai peki

¹² Laḡan i sako olaolalemo Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesi bi a giuwapa munaḡedi, te mote bai sima kani e sima tego, eete Pol sai peki. ¹³ Niga giuwapana noponemo ooloto wapedi 40 ai ḡemotidi bi ai ogatala. ¹⁴ Bi a nawa pilisi babadidi bi waibabada nananakidi lisidimo bi a giuna gado, “Tama ke giuwapa te mote kama kani e kama tego eete Pol kaipeki.” ¹⁵ Taunana aubaina niganana temi waibabada vaitemi, tauwaiḡaviya edi bada dididigina koi baḡa te Pol ya yovoḡe lisimimo. Ko kaiyovuḡe te bena a waiwavuna banina ko sibe kauwe. Bi ke vononoḡa te sauginemo ya yovoyovo ba etamo kaipeki.

¹⁶ Bi Pol ḡavuna i vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi, kamaina bi i nawa te baimo i miyamiyanemo bi bai a giugiuwena i tainuwatau.

¹⁷ Ġome Pol tauwaiḡaviya edi bada ḡemota i yoge bi i giuwena gado, “Niga ewalina kwa doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi tana bai ya giuwe.”

¹⁸ Kamaina bi mba ewalina i wai doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi i giuna gado, “Pol biliwelokomo taumiya, i yogegu e nawa bi i wai baḡagu te niga ewalina e saḡe lisimmo banina tana kaka lisimmo bai ya giuwe.”

¹⁹ Tauwaiḡaviya edi bada dididigina ewali nimanemo i kabi bi a nawa tabudimo bi i waitalena gado, “Bai mwalina kuna ḡoena kwa giuwegu?”

²⁰ Bi ewali i giuna gado, “Diu lavedi ai anina te bokina ba sai baḡam te Pol kwa nawe Diu a babadidi edi bolumo bi sa kaiyovu te bena waibabada Pol ena pilipili banina sa sibe kauwe. ²¹ Bi kalinedi mote kuma vaiye banina ooloto wapedi 40 male sa kandavona bi sa labelabe. Tedi kaikana a giuwapa te mote sima kani ee sima tego eete Pol sai peki. Tedi noitaunana a vononoḡa te mai sa voiye bi tam sa labelabe te edi ogatala kwai anine ee geḡa.”

²² Ġaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Mote aiyai kuma giuwe te lisigumo kunai benabenama.” Ġome te ewali i giu kamaḡe i nawa.

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

²³ Bi tauwaiḡaviya edi bada dididigina bi tauwaiḡaviya babada labu i yogedi bi i giuwedina gado, “Tauwaiḡaviya 200 ko tanodi bi ko nawa Seseliya. Bi kota osi tauvelauyedi wapedi 70 bi pawasimo tauwaiḡaviya wapedi 200, ko vononoḡa bi mateya 9:00 dudubalemo ko modina Seseliya. ²⁴ Bi kota osi ḡesaudi ko tanodi Pol aubaina ya gelu bi ya nawa kauwa gabemani edi bada Filiks lisidimo.”

²⁵ Kamaina bi ḡaviya badana dididiga pepa i kulina gado.

²⁶ “Tagu Kolodiyas Lisiyas, tam bada saḡasaḡa guletim, gabemani badana Filiks: ya waiyebone kauwem!

²⁷ Niga olotona Pol ba Diu lavedi a kaididi bi ḡotona maso ai peki bi lava ḡesau i giuwegu te tana ba Loum olotona. Taunana aubaina egu tauwaiḡaviya vaitedi ke

nawa te kanakuvu keyeda. ²⁸ Bi e ḡoeḡoe maso e sibe te bai aubaina ai waiwavu, taunana aubaina Pol e saḡe Diu waibabada matedimo. ²⁹ Bi e banavi te edi kauwa bi edi waigake aubaina te ai waiwavu bi mote Loum edi waigake i waidoukoto te maso biliwelokomo a sako e ai peki.” ³⁰ Bi giu e vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi te maso ai peki ba waigapa e giukamaḡe lisimmo bi tauwaiwavuna e giuwedi te sa giuwem te bai aubaina Pol ai wavu.

³¹ Kamaina bi ḡaviya edi bada dididigina bai tauwaiḡaviya i giugiuwedina mainana a voiye. Mba dudubalinemo Pol ai doli bi a nawa, Entipatlis tauninemo a tava. ³² Laḡan i sako ba kepatemo bi pawasimo tauwaiḡaviya a munaḡa edi animiya Yelusalemmo. Bi osi tauvelauyedi taudiḡa Pol vaitena a nawa. ³³ Bi tedi Seseliyamo a tavatava ba gabemani Filiks, pepa a vite bi Pol tana lisinemo a gose. ³⁴ Ḡome gabemani Filiks leta i iyeve kovi bi Pol i waitalaye te tana dobu isana lavana. Bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Silisiya plovinsina lavagu.”

³⁵ Kamaina bi i giuna gado, “Tam tauwaiwavum sa tava bi em pilipili yà laididimani.” Kamaina bi tauwaiḡaviya i giuwedi, te Pol sai doli nawe ḡalibona Alodi ena vanuwemo sa sako bi sa labe kauwe.

24

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

¹ Laḡan 5 a kovi mulidimo pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Diu babadidi bi waigake taulaididimana isana Titulas vaitena, Yelusalemḡa a yovona Seseliyamo. Ḡome edi waiwavu Pol lisinemo gabemani edi bada Filiks matanemo a kamaḡatidi. ² Sauginemo Pol a giuwe te i saḡa gabemani edi bada lisinemo. Ḡome Titulas ena kita waigebo Pol lisinemo Filiks i giuwena gado, “Filiks tam dididigim, visuvisum bi em noḡota didimanina, ka wainuwavisu gulata te em waibada dibunemo ke miya te niga palatina. Bi kauwa wapawapa visuvisudi ema dobumo a tubuḡa.*” ³ Bi dobu matabuna tama laḡan matabuna niga kauwidi aubaidi tam gabemani Filiks lisimmo kawainuwavisu. ⁴ Tagu mote yà ḡoeḡoe te yà taipilipilim, taunana aubaina yà waibaḡam te kivim maso i visu bi ema giu watiena kuna beyavaiye.

⁵ “Tama niga lavana ke banavi te tana ba gebogebo tauwaitubuna, tana dobu matabuna nopodimo Diu lavedi ya kanuwa medimedi bi waigasiḡasi sa waitubudi. Bi tana kota Nasalet damna edi bada.†” ⁶ Bi Pali vanuwina i kaka milemiledi taunana aubaina ke pani.‡ ⁸ Bi kwai talaye kaka kwa banavi te bai ka waiwavuna ba giukauwa.”

⁹ Bi Diu lavedi edi tau Titulas a sagu bi a giuna gado, “Niga giudi matabudi ba giukauwa.”

¹⁰ Kamaina bi gabemani edi bada dididiga nimana i waiyoyo Pol lisinemo te ya giu. Bi Pol i koigalamena gado, “Tagu e sibe te tam kwalabu te kwalabu tam niga dobuna lavedi edi taulaididimana, taunana aubaina tagu nuwagu visuvisunemo matamo yà koigalamegu. ¹¹ Bi lava kwai talayedi kaka sa giu kauwem te e saḡa e nawa Yelusalemmo laudune aubaina ba niganana laḡan 12 a kovi. ¹² Bi tauwaiwavugu mote a kitagu te aiyai vaitena kei kagiu, ee aiyai lavana nopona e kamedimedi

* **24:2:** Mba fuyanemo Filiks i badana mote i waibada kauwa. Titula i gwayagwaya te Filiks maso i giu te Pol gebo i voiye. Filiks lava pilipili i vitedi bi Pol waitalapilina kwalabu labu mulidimo, Loum guyauna Nalo Filiks gabuna i vai. Bi ḡome waigasiḡasi dididiga i tubuḡa, Diu Loum lavedi ai ḡaviyedi bi Loum edi tauwaiḡaviya a miya moito te Yelusalem a kagebogebo. † **24:5:** Nasalet ba lava damna mabai Yesu a kaikaiwatana ya giugiuwatedi baina tana ba Nasalet taun lavana. Laḡannemo niga manana i wai isedina Nasalet damna, Titulas ba tauwaisumaḡa i laulauyovogedi. Diu Yelusalemmo bi Diudiya plovins matabunemo, Galili plovins lavedi kita waiyovoyovodi Nasalet taunana bamo (Diyon 1:46 ko kita). Tana niga mai ya giugiuna ba bena Pol ya laulaudunena ba Loum edi waigake mote ima waianine. ‡ **24:6:** Lova 7 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 7 mote ima kenakena.

pali vanuwinemo ee malagai noponemo. ¹³ Bi mote ḡemoḡemotina te niganana edi waiwavu lisigumo sa kamaḡati te mba giukauwa. ¹⁴ Bi yà giuwemi te niga ba giukauwa te tamatamada edi Maimaituwa tagu yà laulauduneye bi tagu Yesu eta yà kaikaiwatana ba tedi sa wai isana laudune kaikaiyovuna. Tagu Mousis ena waigake bai i waianinena bi taugiuwatana a gilugilumina taudidi yà kaikaiwatedi. ¹⁵ Bi tagu Maimaituwa yà waisumaḡe mainana tedi bi yà noḡotadidi te lava didimanidi bi gebogebodi pekimo sa kenamoito munaḡa. ¹⁶ Taunana aubaina sauga matabuna yà wailaulubu gulata te egu noḡota bi egu kauwa Maimaituwa bi lava lisidimo maso didimanidi.

¹⁷ ☆ “Yelusalem e gosena ba kwalabu visa a kovi. § Bi maḡo ota e tava munaḡa egu lava wai nuwatoitoidi aubaidi puyo e natomedi bi sewasewa Maimaituwa yà vite. ¹⁸ Tagu pali vanuwina noponemo laukuvasa sewasewana e voivoiye bi tauwaiwavugu a banavigu. Tagu mote lava e kaka nuwa medimedidi ee waigasiḡasi e waitubudi. ¹⁹ Bi ḡome Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsina noponemo miyemiyedi a kitagu. Tedi taunana maso niganana a tava bi a giu te bai gebona a kita e voivoiye. ²⁰ Ee mabai ḡome maso niganana a giuwem te gebo bai a banavi, sauginemo Diu waibabada edi bolumo e moito bi a etaetalegu. ²¹ ☆ Bi augunai mwali ḡemota Diu lavedi matedimo e moito bi e laulaugayapouna gado, ‘Lava pekipekidi kaka sa kenamoito munaḡa bi niga taunana aubaina temi niganana ko etaetalegu.’”

²² Bi Filiks yawasana etana i sibe kauwe aubaina tana etala laḡanna i tauliye bi i giuna gado, “Koi laba ḡaviya edi bada dididiga Lisiyas ya tava kaka tagu etaletmi yà tubu munaḡe.” ²³ Ḗome Filiks tauwaiḡaviya edi bada i giuwe te Pol biliwelokomo ya sako nawe bi i giuwena gado, “Kwa voiye te yai nuwavisu. Bamoda ena lava sa vakitakita ee saguna aubaina sa tavana ba mote kumai ḡakedi.”

Filiks bi Dulusila matedimo Pol i moito

²⁴ Laḡan visa a kovi Filiks bi mwanena Dulusila, tana ba Diu waivinina a tava waigemota vanuwinemo. Bi Pol ena giu i giu kamaḡe te i tava. Bi Pol Yesu Keliso waisumaḡena Filiks lisinemo i giu waiipoipo. Bi a wai beyavaiye. ²⁵ Bi Pol i giu nawa te yawasana didimanina, eda ḡowana balebalede gosedi bi laḡan damona waitalapilina, i giugiu waiipoipo ba Filiks i naila bi giuna gado, “Niganana aubaina ba kamaina, bi kwa nawa! Bi laḡan ḡesaunemo yà vononoḡana, kaka em giu yà giukamaḡe te kwa tava munaḡa.” ²⁶ Bi Filiks sauga matabuna ena giu i giugiukamaḡe te i tava vaitena a waigiugiu. Banina Pol biliwelokomo i miyamiya taunana aubaina Filiks i ḡoeḡoe, te Pol maso kandavonemo mane i vite bi kandavonemo i kaikamaḡe.

²⁷ Bi lagannemo kwalabu labu a kovi ba Posias Festas i moito saḡa te gabemani edi bada bi Filiks ena gabu i vai. Bi Filiks Diu lavedi edi ḡowana i voiye te Pol biliwelokomo i ḡose kamaḡe. **

25

Pol i ḡoeḡoe te ḡalibona Sisa matanemo ya moito

¹ Gabemani edi bada Festas Seseliyamo i tava bi laḡan faiona mulidimo i saḡa i nawa Yelusalem. ² Bi ḡome pilisi edi babada bi Diu babadidi a nato Festas lisinemo bi edi waiwavu Pol lisinemo a saḡedi. ³ Kamaina bi Festas ai baḡa te maso edi ḡowana i voiye, te maso Pol i giukamaḡe i saḡa i nawa Yelusalem. Banina tedi kaikana

☆ **24:17:** Giu 21:17-28 § **24:17:** Kwalabu 5 a kovi mulidimo Pol i tava munaḡa Yelusalem i vakita, laḡan i mote lofa ena nawamo lavedi lisidimo bi wasa visuviusuna i laulau guguyena i tainuwataudi (Giugiukamaḡedi 18:22).

☆ **24:21:** Giu 23:6 ** **24:27:** Loum edi waigake i giu te lava mote sima etale bi biliwelokomo i miya kwalabu labu a kovina ba sa kaikamaḡe. Mba laḡannemo Filiks maso Pol i kaikamaḡe bi ḡeḡa te Diu lavedi a medi gulata lisinemo banina kauwa wapewapedi i voivoiyedina aubaina. Taunana aubaina i ḡoeḡoe te bai maso i voiye bi Diu lavedi i wainuwavisudi.

kana pota a yesi te kandavonemo etamo sai peki. ⁴ Bi Festas i giuna gado, “Geḡa Pol Seseliyamo biliwelokomo ya miyamiya bi mavisemo ba yà yovo yà nawa. ⁵ Bi emi babada ḡesaudi maso vaitedi ke nawa nove ḡome kaka edi waiwavu maso a saḡedi mba olotona lisinemo, bamoda tana bai i voiye waigebo.”

⁶ Ḡome Festas i miyana male laḡan 8 ee 10 mainana bi mulinemo i yovo i nawa Seseliya. Bi laḡan i sako ba etala i waitubu bi ena tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol sa natome lisinemo. ⁷ Bi sauginemo Pol i tavana ba Diu lavedi mabai Yelusalemḡa a yovoyovona tana a moito kwaivivili bi a waiwavu gulatena. Bamo mote giukauwa.

⁸ Bi Pol i koigalame gado, “Tagu mote bai gebogebona e voiye. Ḡalibona Sisa lisinemo ee Diu edi waigake ei doukoto ee pali vanuwina e ka milamila.”

⁹ Festas i ḡoe te Diu edi ḡowana ya voiye. Taunana aubaina Pol i waitalayena gado, “Tam Yelusalem nawana kwa ḡoeḡoe ee geḡa, te ḡome maso niga kauwidi aubaidi yà etalem?”

¹⁰ Bi Pol giu i waimunena gado, “Niga vanuwinemo niganana ya moimoitona taunana ḡalibona Sisa ena anietala gabuna. Niga taunana gabunemo kwa etalegu. Tam kuna sibe te tagu mote bai gebogebona e voiye Diu lavedi lisidimo. ¹¹ Bamoda bai gebona e voyiena ba kamaina te yà peki, tagu mote peki e daboka. Bi bamoda niga lavedi bai sa waiwavuna mote giukauwa, ba aiyai mote ḡemoḡemotina te noi lavedi nimedimo ya sakogu te sai pekigu. Bi tagu yà ḡoeḡoena ḡalibona Sisa ya etalegu.”*

¹² Ḡome Festas ena lava nuwanuwaueuyedi vaitedi ai giugiu te bai ya voiye, kaka bi Festas Pol i giuwena gado, “Tam kuna ḡoena ḡalibona Sisa ya etalemna, ba kamaina te kwa nawa Loummo ḡalibonana Sisa lisinemo.”

Festas Ḡalibona Agilipa vaitena ai giugiu

¹³ Laḡan visa a kovi mulidimo ḡalibona Agilipa† bi nuvuna Benis a tava Seseliyamo, gabemani valivaliuna Festas waiyebona aubaina. ¹⁴ Bi ḡome a taumiya laḡan visa a kovi bi Festas, Pol ena kauwa ḡalibona Agalipa i giuwe gado, “Laḡannemo Filiks i laulaupotiyovo ba oloto ḡemota biliwelokomo i ḡose kamaḡe. ¹⁵ Bi sauginemo e nawanawa Yelusalem ba pilisi edi babada bi Diu babadidi tedi ai wavu bi ai baḡagu te maso ei anina bi maso ai peki.

¹⁶ “Bi e giuwedina gado, “Tama Loum ema vaivaimo mote lava kama kovoḡi yababe. Te dolina tana tauwaiwavuna vaitedi Taulaetala matanemo sa moito te sa waiwavuna aubaina ya koigalagalame. ¹⁷ Bi sauginemo Diu babadidi vaitedi ke tava niga ḡome ba tagu mote yà laba. Bi laḡan i sako olaolalemo etala gabunemo e miya bi tauwaiḡaviya e giuwedi te Pol sa saḡe matagumo. ¹⁸ Ḡome tauwaiwavuna a moito bi edi waiwavu lisinemo a giuwedi, tagu e wainoḡotana bena olotona bai gebogebo otina i voiye bi sai wavu. ¹⁹ Bi geḡa te tedi ba a waikagiu Diu edi laudune aubaina bi lava isana Yesu i peki bi Pol ya giugiu te i kenamoito munaḡa dabanemo. ²⁰ Bi tagu a kanuwa laḡalaḡagu te niga kauwidi bainewa yà kadidimanidi. Taunana aubaina Pol e giuwe te maso i nawa Yelusalemmo bi ḡome maso i etala. ²¹ Bi Pol i daboka bi i waibaḡa te Seseliyamo ya miya bi ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina e giu te niga ḡome a kaididi eete tagu yà giukamaḡe Sisa lisinemo.”

²² Ḡome ḡalibona Agilipa, Festas i giuwena gado, “Tagu yà ḡoeḡoena niga lavana ena giu yà beyavaiye.”

Bi Festas i giuna gado, “Tam bokina kaka kwai beyavaiye.”

* **25:11:** Loum lavedi matabudi ḡalibona Sisa ai baḡa te tana taunaḡa maso lava i etaetaledi te bai a voiye waigebo ee geḡa. Bi bamoda Loum lavana ḡemota bi mai i waibaḡana ba mote aiyai imai ḡake. † **25:13:** Niga Agilipana ba Alodi dolidolina natuna tautasina bi nosina ba Diu waivina. Tana Diudiya plovensi noponemo tauna ḡemota i waibadaye bi tana ena waibada i kenakena te pilisi saḡasaḡa guletina yà vine.

Ġalibona Agilipa Pol ena giu i waibeyavaiye
(Giugiukamaḡedi 9:3-8, 22:6-11)

²³ Laḡan i sako ḡalibona Agilipa bi Benis edi gala waimatakanikani a kotedi bi tauwaiḡaviya edi babada nananakidi bi malagai babadidi vaitedi matabudi a poleni. Bi a saḡa anietala vanuwina noponemo. Bi Festas tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol ai doli saḡe. ²⁴ Bi Festas i giuna gado, “Ġalibona Agilipa bi babada matabumi niganana vaitemai, niga olotona ko kita matademo ya moimoitona! Diu lavedi matabudi Yelusalemmo bi Seseliyamo ai baḡagu te niga lavana sai peki mote ima miya. ²⁵ Bi tagu e banavi te tana mote bai gebogebona i voiye te maso ya peki. Bi Pol i giu te tana ya ḡoeḡoena ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina te yà ḡoeḡoe te yà giukamaḡe Loum. ²⁶ Bi tagu mote e sibe kauwe te bai giuna maso e kuli ḡalibona Sisa lisinemo. Taunana aubaina Pol e saḡe temi matabumi lisimimo bi kota tam ḡalibona Agilipa lisimmo. Bi ta gei waitalavitavitale te bai tagu yà sibe kaka muliḡa leta yà kuli. ²⁷ Tagu e sibe te panipani lavana mote bai gebona i voiye bi yà giukamaḡe yababe ḡalibona Sisa lisinemo ba mote i visu.”

26

Pol taunaḡa aubaina i giu

¹ Kamaina bi Agilipa Pol i giuwena gado, “Niganana ba kei aninem te taumḡa aubaim kwa giu.”

Kamaina bi Pol nimana i lageti te lava i waikatitawedi bi taunaḡa i koi galamena gado, ² “Ġalibona Agilipa, tagu nuwagu i visu te niganana matammo yà moimoito, Diu a waiwavugu aubaina niganana yà koikoigalamegu. ³ Banina tam Diu edi vaivai bi edi waiginana kuna sibe kauwe. Taunana aubaina yà waibaḡam te kwai beyavaiyegu.

⁴ “Wala egu dobumo ma ḡaubogu egu yawasana bainewa e miyamiyana Diu lavedi matabudi a sibe bi kota muliḡa Yelusalemmo e miyana. ⁵ ✧Tedi a sibe mba sauginemo Yelusalemmo e miyamiyana ba tagu Palisi edi vaivai e kaikaiwata. Bi Palisi edi waigake ba i bagibagi kauwa. Bi bamoda Diu lavedi sima ḡoe te sa giu. ⁶ Bi niganana egu sumaḡa bai Maimaituwa i giugiuwapana tamatamada lisidimo aubaina ko etaetalegu. ⁷ Bi niga giuwapana eda dam 12 a noḡonoḡoti te maso i tubuḡa te a kita. Taunana aubaina ma vivilidi dudubala bi suwala Maimaituwa aubaina a waitaupaula. Ġalibona, tagu niga giuwapana yà waisumaḡe, taunana aubaina Diu lavedi sa waiwavugu. ⁸ Bai aubaina temi ko wainoḡota, te Maimaituwa mote ḡemoḡemotina te lava pekipekidi ima kakenamoito munaḡedi?

⁹ ✧“Tagu wala mainana e wainoḡota te bai matabuna e voiye te Nasalet Yesuna isana e waigaviye. ¹⁰ Bi mba kauwina Yelusalemmo e voiye. Tagu pilipilisi edi babada edi ḡailisimo tauwaisumaḡa wapewapedi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. Bi sauginemo waipekidi aubaina ba tagu taunana e waianina. ¹¹ Tagu laḡan wapawapa bolu vanuwidi nopodiḡa e nawa bi tauwaisumaḡa e kovoḡidi bi e eḡelidi te tedi Yesu isana a kaka gebogebo. Tagu nuwagu i medi kauwa lisidimo, taunana aubaina te e nawa dobu ḡesaudiḡa te maso e banavididi bi e kovoḡidi.

¹² “Laḡan ḡemota pilisi edi babada, ḡailisi a vitegu, te e nawanawa Damaskas. ¹³ Ġalibona, tagu suwalamodo mainana etamo bi yanayana malaḡa waimatakanikanina i yovo. Bi yana e kita i waimatakanikani gulata mote mai suwala. Ḡome tagu bi ololoto vaitedi ke nawanawana i lai yana kwavivilemai. ¹⁴ Bi matabumai ke kuluva doḡamo bi kalina e vaiye, Ġibulu kalinedimo, i giu yovona lisigumo gado, ‘Sol, Sol! Bai aubaina kwai ḡaviyegu mba tam kwa kaka gebogebo munaḡem?’

15 “Bi ei talana gado, ‘Tam aiyai, Bada?’ Bi BADA i giuna gado, ‘Tagu taunana Yesu kwa laulau kivigebogebogeyu. 16 Bi niganana kwa miya moito! Tagu lisimmo e laumaḡatana banina tam e vinem te egu taupaula bi matammo kuna kitakitaguna lava kwa tainuwataudi bi kota kauwa ḡesaudi muliḡa lisimmo yà kamaḡatidi. 17 Tagu yà giugiukamaḡem Diu bi Eteni lavedi lisidimo bi yà labe kauwem. 18 Kwa nawa bi matedi kwa kayanedi te wai dudubalinemo sa nuwavitala bi sa natona yanayanamo. Bi Seitan ena ḡailisimo sa potiyovo bi sa nato Maimaituwa lisinemo, kaka edi gebogebogeyu yà noḡoti kamaḡedi. Bi sai sumaḡegu bi yai aninedi te egu dam waiwaiyawidi sa tubuḡa.’

19 “Ḡalibona Agilipa, wailove malaḡa i yovoyovona kamaina te e voteyeteye. 20 ✧Bi Damaskasmo lauguguya lava lisidimo ei tubu, tena Diu lavedi lisidimo Yelusalemmo bi Diudiya plovinsina nopona matabuna bi kota Eteni lavedi lisidimo te maso a laukuvasa bi a nuwavitala Maimaituwa lisinemo bi kauwa visuvisudi a voyiedi te a kamaḡati munaḡedi te giukauwa te a laukuvasa. 21 Banina niga kauwidi dabedimo, Diu lavedi pali vanuwidi nopodimo a kaididigu bi a ḡoeḡoen maso ai pekigu. 22 Bi Maimaituwa i sagugu eete niganana, niga ḡome e moito bi lava nanakidi bi keikeilikidi lisidimo yà laulauguguya. Bi taugiuwatana bi Mousis bai a giugiuwata te maso i tubuḡa, taunana yà giugiuwe. 23 ✧Bi Keliso sa voyie te yai nuwatoitoi bi pekimo ya gei kenamoito munaḡa bi yana ya natome ena lava Diu bi Eteni lavedi lisidimo.”

24 Bi sauginemo Pol i koikoigalame ba Festas Pol i lasagudana gado, “Pol tam kuna bu'uwa ee! Em anapu dididigina i ka bu'uwm.”

25 Bi Pol i giuwena gado, “O Festas saḡasaḡa guletim! Tagu mote yà bu'uwa. Bi bai yà giugiuwena ba giukauwa bi waibanina. 26 Ḡalibona Agilipa niga kauwidi yà giugiuwedina ba mote kadavonemo a tubuḡa. E sibe te niga kauwidi matabudi kuna sibedi, taunana aubaina malaudabatolagu lisimmo yà giugiu.” 27 Ḡome te Pol i waitalana gado, “Ḡalibona Agilipa, taugiuwatana bai a gilugilumina kwai sumaḡe e geḡa, e sibe te kwai sumaḡe.”

28 Ḡome ḡalibona Agilipa, Pol i giuwena gado, “Tam kuna noḡoti te noi taunana laḡan watigenemo kwa voyiegeu te yesu yai sumaḡe.”

29 Bi Pol i giu waimunena gado, “Bamoda noitaunana ee yaḡolo bi mba mote i pilipili. Bi Maimaituwa lisinemo yà laulaupali te mote taumḡa bi lava matabudi niganana ko waibeyavaiyana kaka koi sumaḡa mai tagu bi mote yàma ḡoeḡoe te panipanimu ko miya mai tagu.”

30 Ḡome ḡalibona Festas, gabemani badana Agilipa, Benis bi mabai ḡome a miyamiyana matabudi a miya moito. 31 Bi tedi etala gabuna a ḡose bi edi lava waitedi ai giugiuna gado, “Niga lavana mote bai i voyie waigebo, te maso biliwelokomo ya miya ee ya peki.”

32 Bi Agilipa, Festas i giuwena gado, “Niga olotona maso biliwelokomo a sakoyovoḡe te i nawa. Bi geḡa te kaikana i giu te ḡalibona Sisa ya etale, te bai gebona i voyie. Taunana aubaina tada mote ḡemoḡemotina te ta kaikamaḡe.”

27

Pol nawa Loum i waitubu

1 Sauginemo a ḡoeḡoe te wagaḡa ka nawa Itali ba Pol bi biliwelokomo taumiya ḡesaudi waitedi bi tauwaiḡaviya edi bada isana Duliyas nimanemo a sivudi. Duliyas ba ḡalibona Sisa ena tauwaiḡaviya laukaina. 2 Kamaina bi Adamitiyam edi waga maso i nawa Eisiya plovinsina noponaḡa, nisadiya malagaidiḡa bi ḡome ke gelu.* Bi ke

✧ 26:20: Giu 9:20,28,29 ✧ 26:23: Ais 42:6, 49:6 * 27:2: Niga lovana waga ya giugiuwena ba, niganana kaka waga bi wala ba kukakuka.

modina Seseliya ke gose bi ġome ba Alistakas vaitena bi tana Tesalonia taunina lavana Mesidoniya plovinsina noponemo.

³ Bi laġan i sako ba Sidon tauninemo ke tava,[†] bi wagamo ġonaġona ġesaudi ai yovodi. Bi Duliyas ba kivina i visu kauwa aubaina Pol i waianine te i nawa ena lava i kitedi bi ena ġowana bai te maso a sagu. ⁴ Mba dobuna ke ġose bi ke nawanawa ba yavala i didiga gulata, taunana aubaina Saiplas bwanabwanana ġoyonaġa ke kwaivivila. ⁵ Kamaina te ke nawa nisa dididiginemo Silisiya plovins bi Famfiliya plovins gele diyediġa, te ke nawa Maila taunaġa Lisiya plovinsina noponemo. ⁶ Ġome Maila tauninemo tauwaigaviya edi bada waga i banavi Aleksandiliyaġa i tava. Bi waganemo kegelu kenawa Itali. ⁷ Laġan visa nopodimo tama nuwatauġa ke nawanawana eete Kinidus taunina diyanemo ke tava. Bi yavala i didiga gulata matamaigā i laulausuve. Taunana aubaina Kuliti bwanabwana ġoyonaġa te Salon Isukokona ke gose. ⁸ Bi nuwatauġa diyadiyaġa bwanabwana ġoyonaġa eete Wofu Visuvisuna ġome ke tava Laseya taunina diyanemo.

⁹ Laġan wapawapa a kovi mulidimo bi kota udi laġanina i kovi. Bi nawa i wainuwa nainaila taunana aubaina Pol lava i tainuwataudi, ¹⁰ bi i giuwedina gado, “Egu lava, eda babala male ya pilipili kauwa bi waga ġonaġona bi tada eda yawasana male sa gebogebo. Bi tada male kota ta peki.” ¹¹ Bi tauwaigaviya edi bada waga tauvelauyena ena giu i waianine te Pol ena giu mote a vaiye. ¹² Bi niga dobunemo mote ġemoġemotina te maso waga i moito. Taunana aubaina lava wapawapa a giu te ke nawa otana Finiks wofunemo.[‡] Ġome ka miya te bodubodu laġanina ya kovi. Bi Finiks dobuna Kuliti bwanabwananemo ba waga edi ani moito. Finiks ba suwala ena anibulu yawaninemo.

Kaibitibiti dididiga nisamo

¹³ Kamaina bi yalousaġa yavala nuwatauġa lausuve i waitubu ba ai noġota bena niga yavalina ya sagudi te sa nawa Finiks tauninemo sa tava. Taunana aubaina anika a solu saġe bi waga Kuliti bwanabwanana diyanaġa i nawa. ¹⁴ Bi ke nawa mote lofana, te Kuliti bwanabwananemo aibadabadaga kaibitibiti lausuve i waitubu. ¹⁵ Bi yavala dididiga waga i suvedidi te mote luvana waga matana yavala yawaninaġa ima nawa. Taunana aubaina bai matabuna ke kaisako bi yavala taunaġa waga i avali nawe. ¹⁶ Bi sauginemo bwanabwana ġaubona isana Kauda ke vavawaimuli, ba i pilipili kauwa te waga ġaubona a solu saġe waga dididiginemo bi a pani te mote labama ima avali. ¹⁷ Bi kota waga modona a pani waibagibagi te mote labama ima dousuwasuwa. Bi mba mulinemo a naila bamoda waga bubu dabatuwina isana Setis ima saġai, taunana aubaina tedi anika ai dawwe yovoġe nisamo te waga ya taipelapela bi nuwatauġa waga ya poule nawa. ¹⁸ Laġan i sako labama bagibagina waga modenemo i talatalaġa, kamaina bi lava edi ġonaġonana ġesaudi ai yovodi nisamo. ¹⁹ Bi laġan waifaioninemo waga ani lauvevewanina ġoneġonedi ai yovodi. ²⁰ Bi laġan i gebogebo gulata te mote kipola ee suwala ke kita lubudi eete laġan visa a kovi. Bi yavala i waikenadidi gulata te yawasana noġotina i kovi.

²¹ Bi laġan wapawapa a kovi lava mote a kani lubu. Taunana aubaina Pol matedimo i moito bi i giuwedina gado, “Kona kita, walanamo taunana e giuwemi te Kuliti mote maso ta gose bi kalinagu kona vaiye kamaġe. Taunana aubaina niganana emi waga i gebogebo bi ġonaġona konai yovodi. ²² Bi niganana ya giugiuwemi te mote koma naila bi nuwemi ya lautou. Bi male waga taunaġa ya gebogebo bi mote lava ġemota ima peki. ²³ Banina kage dudubalinemo Maimaituwa egu Bada tana taunana ya laulauduneyena ena aneya i tava lisigumo. ²⁴ Bi diyagumo i moito bi i giuweguna gado, ‘Pol, kuma naila. Tam male Sisa matanemo kwa moito bi ya etalem. Taunana

[†] 27:3: Seseliya te Sidon tauna manekina lofana ba 120 kilomita bi Sidon taun ba aipouna yawannemo. [‡] 27:12: Finiks taun te Wofu Visuvisuna ba 64 kilomitas, bi suwala ena bulu yawannemo.

aubaina Maimaituwa em pali i vaiye, te tam bi lava wagamo kona gelugeluna kaka yai yawasanimi.’ ²⁵ Taunana aubaina egu lava, nuwemi sa lautou. Maimaituwa yà waisumaġe te bai i giugiuwena lisigumo kaka ya tubuġa. ²⁶ Bi yavala kaka ya ava'awali naweda eete bwanabwana ġesaunemo ya tavaiteda.” ²⁷ Bi Mediteliya nisanemo yavala bi labama a awali nawemaina eete laġan 14 a kovi. Bi dudubala modenemo waga taunoyaena ai noġota bena kaikana diyadiyamo a tava. ²⁸ Taunana aubaina tedi nisa domdom a luva, bi a banavi te 40 mita, bi a taumiya ġotona te a luva munaġe te 30 mita. ²⁹ Bi waga lavedi a naila gulata, bi ai noġotana gado yavala waga ima suvenawe kila dabanemo. Taunana aubaina anika 4 waga mulinemo a pwalage yovoġedi. Bi a ġoeġoena maso dobu i yana makai. ³⁰ Bi wagamo taubagibagi waga ġaubona a sako yovoġe, te maso a naila a nawa. Taunana aubaina tedi ai kaikaiyovu te bena maso waga isunemo anika sa pwalage yovoġe.

³¹ Ġome Pol tauwaiġaviya edi bada bi tauwaiġaviya i giuwedina gado, “Bamoda waga taunoya mote wagamo sima miya ba temi mote koma yawasana.” ³² Ġome tauwaiġaviya waga ġaubona maġinina a koġavuki bi i kuluva yovo nisamo. ³³ Bi laġan sakosako balanemo Pol lava i giu vavasage di te maso bai a kani. Bi i giuwedina gado, “Temi kona wailaba bi kona waikita, mote ko kani te laġan 14 a kovi. ³⁴ Niganana yà giugiu vavasage di te ko kani bi ko ġailisi, te mote ġemota kaka ima peki.” ³⁵ Pol niga mainana i giu bi matabudi matedimo buledi i vai te Maimaituwa i waiyebone, i kivi bi kani i waitubu. ³⁶ Ġome lava matabudi nuwedi i kena bi a kani. ³⁷ Bi wagamo lava wapamai ba 276. ³⁸ Bi lava matabudi a kani te a kani nonoġa, bi mulinemo ba witi ai naġasedi nisamo te waga i tekateka.

Waga i nuwa suwasuwa

³⁹ Kamaina bi laġan i yana kamaġe, bi waga lavedi dobu a kita bi mote a kitaġone. Tedi yafo a kita bi ġome gele visuvisuna. Bi ġome a ġoe te waga a ġiu waididimani te maso i nawa diyadiyamo i tava. ⁴⁰ Taunana aubaina waga lavedi anika maġinidi a koġavuġavukidi te nisamo a yovo, bi kulin maġinina a kuvesidi. Bi kuka ġaubona waga matanemo a laġeti te maso yavala waga i awali nawe diyadiyamo maso i tava. ⁴¹ Bi geġa te waga bubu dabatuwinna i saġai. Te isuna bubu dabatuwinemo i laukatikava te mote luvana imai dagudagu. Bi kuka kaidi ba labama i waidoukotokotodi.

⁴² Bi tauwaiġaviya ai ogatala te biliwelokomo taumiya maso ai pekidi, male sa yaka nawa diyadiyamo bi sa velau sa nawa. ⁴³ Ġome tauwaiġaviya edi bada mote Pol waipekina i ġoe, taunana aubaina edi ogatalana mote i waianine. Kamaina bi tauwaiġaviya edi bada lava mabai ġemoġemotina te sa yakana ba i giuwedi te a geilaupoti te a yaka nawa diyadiyamo. ⁴⁴ Bi lava ġesaudi mabai mote ġemoġemotina sima yaka ba i giuwedi, te waga i wai doukotokotona kaidi sa tanodi bi dabediġa sa poule nawa diyadiyamo. Bi niga mainana a voiye te lava matabudi a yawasana.

28

Pol Malta bwanabwananemo

¹ Mba ġome ke yaka nawa gelemo ke tavatava ba, ġome kaka a giuwemai te bwanabwana isana ba Malta. ² Mba bwanabwanana lavedi kividu a visu kauwa, te a giuvaimai. Bi nabu i yovoyovo te ke tululu, taunana aubaina lava kai a suve. ³ Bi Pol kai bwainina i vai bi i waiwaiġabu ba kai nopodimo mwata salama, kai i poya wailovotavi te Pol nimanemo i kaputa te i dawwe. ⁴ Bi bwanabwana lavedi Pol nimanemo mwata a kita i dawedawe ba taudiġa ai giugiuna gado, “Niga olotona ba tauwaipeki. Tana

§ 27:28: Maġina lofalofanemo ġakima sa duli, bi sai pwalage nisamo te ya yovo nove nisa dibunemo, bi ena lofa sa luva.

nisamo mote i peki taunana aubaina niganana maimaituwa Dike* kaka yai peki.” ⁵ Bi Pol nimanemo salama i laipaili nawe kaimo bi tana mote mwata i waikelo. ⁶ Gome lava a wailaba te nimana ya lusa ee yai mağemoti te ya kuluva bi ya peki. Ai laba bi a waikita te Pol lisinemo mote bai i tubuğa. Taunana aubaina nuwedi a vitale bi a giuna gado, “Tana ba maimaituwa.”

⁷ Bi ke miyamiyana diyamaimo ba daibi dididiga bi bwanabwana badana Pabilas ena vanuwa diyamaimo. Bi kivina i visu gulata te i nawemai ena vanuwemo bi i labe kauwemai te lağan faiona a kovi. ⁸ Bi Pabilas tamana i sida kauwa te vanuwemo i kenakena. Tana tunipoyapoya bi dibukwasina i vai. Pol i nawa lisinemo bi aubaina i laupali bi nimana dabanemo i sivudi te i waiyawasani. ⁹ Bi niga kauwina mainana i tubutubuğa ba lava sidesidedi mba bwanabwananemo matabudi a tava Pol lisinemo bi i waiyawasanidi.

Pol Malta bwanabwanana i gose bi i nawa Loum

¹⁰ Bi Malta bwanabwananemo ke miya te bodubodu lağanina i kovi bi nawa aubaina ba lava puyo wapewapedi a vitemai. Bi kota ema kalaği wagamo ai geludi. ¹¹ Bi nawalai faiona mulidimo Aleksandiliya lavedi edi wagamo ke gelu bi ke modina. Niga wagana ba gome i moito te bodubodu saugina i kovi bi wagana matanemo ba koikoitau labu taditadidi ai moitodi, isedi ba Kasta bi Polak. ¹² Bi gome ke modina te Silakus tauninemo ke tava gome bi lağan faiona ke miya. ¹³ Gome ke modina munağa te Legium tauninemo ke tava. Bi lağan i sako ba yalousağa yavala i laulausuve taunana aubaina lağan i sako munağa ba Puteli tauninemo ke tava. ¹⁴ Gome ba valevaletimai tauwaisumağa ke banavidi bi a giuwemai te vaitedi ke miya te lağan 7 a kovi. Muliğa kaka ke nawa Loum. ¹⁵ Sauginemo valevaletimai tauwaisumağa Loummo giumai a vaiye ba a sağa a labelabemai malagai isana, Taomana Faiona Vanuwidi. Bi gesaudi a tava ani waikunekune gabuna isana Apiyas gome kei taubanava. Gome tedi Pol i kitekitedi ba nuwana i lautou bi Maimaituwa i waiyebone. ¹⁶ Bi sauginemo tama Loummo ke tava ba Loum babadidi Pol taunağa ai anine te vanuwa a vite bi taunağa ya miya bi tauwaiğaviya gemota vaitena te ya kita wata.

Pol Loumğa i lauguguya nawa

¹⁷ Lağan waifaioninemo Pol Diu babadidi i giuwedi te a tava lisinemo ai gemotidi. Bi i giuwedina gado, “Valevaletigu, tagu mote bai e voiye waigebo lava lisidimo ee tamatamada edi vaivai e kagebgebodi. Bi Yelusalemmo a panigu bi Loum lavedi nimedimo a sakogu. ¹⁸ Bi Loum lavedi a banavigu te tagu mote bai gebogebona ya voiye te maso ai pekigu, taunana aubaina a goeğoenā maso a kaikamağegu. ¹⁹ ✧ Bi Diu lavedi mote a goeğoe te sa kaikamağegu, taunana aubaina e giu te galibona Sisa matanemo ya moito bi tana ya etalegu. Bi mote maso egu lava Diu ei wavudi. ²⁰ Bi niga kauwina aubaina te e giuwemi kona tava te ta waigiugiu. Bi tagu Israel lavedi bai kauwina sa waisumağedidina, taunana e laulauguguyaena dabanemo seinimo a panigu.”

²¹ Bi tedi ena giu ai munena gado, “Bi em pilipili pepana mote aiyai Diudiyamo i giukamağe yovoğe lisimaimo. Bi kota valevaletimai mabai noke mai a yovoyovona mote bamo a giu waigebgebom ka vaiye. ²² Bi ke goeğoevena tam em noğota bai kwa giuwemai, bi ke sibe te lava dobu matabunemo niga damna valivaliuna ba sa giugiu tunidaboke.”

²³ Gome ai anina te bamo lağannemo ba sa tava sai gemoti munağedi bi Pol ena giu sai beyavaiye. Mba lağannemo Diu lavedi wapewapedi a tava Pol ena miyamo ai gemotidi. Bi Pol, Maimaituwa ena waibada i giuwaitetena olaolalemo i waitubu eete

* **28:4:** Dike ba Malta lavedi edi maimaituwa a waisumağe te lava bai i kauwe waigebona ba ya kovoği ee yai peki. ✧ **28:19:** Giu 25:11

i nawa i dudubala. Mousis bi taugiuwatana bai a gilugilumina taunana i giugiuwata bi i goeḡoena maso nuwedi i vitedi bi Yesu ai sumaḡe. ²⁴ Bi lava ena giu a vaiye te ḡesaudi nuwedi a vitedi bi ai sumaḡa bi ḡesaudi mote ai sumaḡa. ²⁵ Taunana aubaina tedi taudiḡa a waikagiu, muliḡa kaka sa nawana ba Pol ena giu lisidimo i waikovina gado, “Aluwa Waiyawa i giukauwa eda magumagula lisidimo bi Taugiuwatana Aisaiya i gilumina gado,

²⁶ ‘Kwa nawa em lava otidi Islael lisidimo
bi kwa giuwedina gado,

“Temi giu ko vaivaiyena
bi mote ko sibe.

Temi Maimaituwa kauwa i voiyedi kona kitekitedi,
bi mote ko sibedi te bai ya voivoiye.”

²⁷ ✧ Niga lavedi mote bai sima sibesibe,
banina nopodi a ḡaiḡai.

Tedi waibeyedi bi bai sa vaivaiyena
mote sima sibesibe,

tedi matedi a pota
banina mote a goeḡoe te sai kita.

Bamoda tedi sa ḡoe bi bai yà giugiuwedina sa kaiwatana,
ba tedi male nopodimo sa sibe.

Bi bai yà voivoiyena sa kita
bi kota yà giugiuwena sa vaiyena.

Kaka lisigumo sa nuwavitala
bi yài yawasanidi.’

²⁸ “Temi Diu lavemi mote giukauwa koma vaivaiye, taunana aubaina yà giugiuwemi te Maimaituwa yawasana giuna i giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo te sa vai.”†

³⁰ Ḡome Pol kwalabu labu i miya vanuwa i waiwaimaiinemo. Bi lava mabai a tavatavana lisinemo ba matabudi i giu vaidi ena vanuwemo. ³¹ Bi Pol mote aiyai i waigake, nuwana i lautou bi malaudabatolana Maimaituwa ena waibada i lauguguyae bi Bada Yesu Keliso giuna visuvisuna i wailovelovedi.

✧ 28:27: Ais 6:9-10 † 28:28: Lova 29 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 29 mote ima kenakena.